Diui Thome aquinatis in librū de aīa Aristotelis Expositio

Magistri Dominici de flandria ordinis predicatoꝝ in eundem librū acutissime questiones ⁊ annotationes.

2

Aristotelis stragyrite peripateticorū pricipis de anima textus libri primi.

Textus Cōmentatorum primi

Onorum honorabilium notitiaȝ opinantes: magis autem alteraȝ altera: aut secundum certitudinē aut ex eo ꝙ meliorum quidem ꝛ mirabiliorum est: propter vtraqȝ hec anime historiam rationabiliter vtiqȝ in primis ponemus.

¶ Diui Thome aquinatis almi ordinis predicatorum in primum librum de anima Aristotelis clarissimi ac fidelissimi commentatoris preclarissima commentaria.

Lectio prima.

Icut docet phylosophus in xi. de animalibus: in quolibet genere rerum necesse ē primo considerare communia ꝛ seorsum ꝛ postea propria vnicuiqȝ illius generisque quidē modū aristoteles seruat ī phylosophia prima. In metaphysica. n. primo tractat ꝛ considerat cōia entis inquantum ens. postea vero considerat propria vnicuiqȝ enti. Cuius ratio est: qꝛ nisi hoc fieret: idem diceretur frequenter. Rex autem animatarum omnium quoddam genus est: ꝛ ideo in consideratione rerum animatarum oportet primo considerare ea que sunt communia omnibus animatis: postmodū vero illa que sunt propria cuilibet rei animate. Commune autem omnibus rebus animatis est anima: in hoc enim omnia animata conueniunt. Ad tradendum igitur de rebus animatis scīētiam: necessarium fuit primo tradere scientiā de anima tanqȝ cōmunē eis. Aristo. ergo volēs tradere scientiam de ipsis rebus animatis primo tradit scientiam de anima. postmodum vero determinat de proprijs singulis animatis in sequentibus libris. In tractatu autem de anima quem habemus pre manib⁹: primo ponit proemium: in quo facit tria que necessaria sunt in quolibet proemio. Qui enim facit proemium tria intendit: primo enim vt auditorem reddat beniuolum: secūdo vt reddat docilem: tertio vt reddat attentum: beniuolum quidem reddit ostendendo vtilitatem scientie docilem premittendo ordinem ꝛ distinctionem tractat⁹ attentum attestando difficultatem tractatus. que quidē tria Ar. facit in proemio huius tractatus. primo. n. ostēdit dignitatem huius scientie: secundo vero ordineȝ huius tractatus: quis sit scilicet ꝛ qualiter sit tractanduȝ de anima. ibi. (Inquirimus autem.) Tertio vero ostēdit difficultatem huius scientie. ibi. (Omnino autem ꝛ penitus difficillimorum ꝛc.) Circa primum duo facit. primo enim ostendit dignitatem huius scientie: secūdo vtilitatem eius. ibi. (Videtur autem ꝛ ad veritatem. ꝛc.) ¶ Circa primum sciendum est ꝙ omnis scientia bona est: ꝛ non solum bona: verum ēt honorabilis. nihilominus tamen en vna scīētia in hoc superexcellit aliam. Quod autē omnis scientia sit bona. patet. quia bonum rei est illud secundum ꝙ res habet esse perfectū: hoc enim vnaqueqȝ res querit ꝛ desiderat. Cum igitur scīa sit pfectio hoīs inquātū hō: scīa ē bonū hoīs. Inter bona autē quedam sunt laudabilia: illa scilicet que sunt vtilia ī ordine ad finem aliquem: laudamus enim bonuȝ equum: quia bene currit: quedam vero sunt etiam honorabilia: illa. s. que sunt propter seipsa: honoram⁹. n. fines. In scientijs autem quedam sunt practice: ꝛ quedam speculatiue: ꝛ hec differunt: qꝛ practice sunt propter opus: speculatiue autem propter seipsas. ꝛ ideo scientie speculatiue ꝛ bone sunt ꝛ honorabiles sunt: practice vero laudabiles tātum. Omnis ergo scientia speculatiua bona est ꝛ honorabilis. Sed ꝛ in ipsis scientijs speculatiuis inuenitur gradus quantum ad bonitatem ꝛ honorabilitatem. sciētia nanqȝ omnis ex actu laudatur. omnis autem actus laudatur ex duobus: ex obiecto. ꝛ qualitate seu modo: sicut edificare est melius ꝙȝ facere lectum: qꝛ obiectum edificationis est meli⁹ lecto. In eodem autem respectu einsdē re ipsa qualitas gradum quendam facit: qꝛ quanto modus edificij est melior: tanto melius est edificiuȝ. Sic ergo si consideretur scientia seu actus eius ex obiecto: patet ꝙ illa scientia est nobilior que est meliorum ꝛ honorabiliorum: Si vero consideretur ex qualitate seu modo: sic scīa illa est nobilior que est certior. Sic ergo dicitur vna scientia magis nobilior altera: aut qꝛ est meliorum ꝛ honorabiliorum: aut qꝛ est magis certa. sed hoc est in quibusdam scientijs diuersum: qꝛ alique sunt magis certe alijs. ꝛ tamē sunt de rebus minus honorabilibus: alie vero sunt de rebus magis honorabilibus ꝛ melioribus: ꝛ tñ sunt minus certe: nihilominus tamen illa est melior que de rebus melioribus ꝛ honorabilibus est: cuius ratio est: qꝛ sicut dicit phylosophus in li. xi. de animalibus: magis concupiscimus scire modicum de rebus honorabilibus ꝛ altissimis: etiam si to

Aristo. i. li. rhe tor.

alteram ꝛ i. 3. li. rhe to. Ca.

Aristo. in pro li. magnorum moralium Ca. i. 2

Uel. i. lib. de ptibus aīalium Ca. 5.

pice & probab inter illos sciamus: quod scire multum & per certitudinem de rebus minus nobilibus. hoc.n. habet nobilitatem ex se & ex sua substantia. illud vero ex modo & ex qualitate. Hec autem scientia scilicet de anima vtrunqz habet: quia & certa est: hoc enim quilibet experitur in seipso quod scilicet habeat animam: & quod anima viuificet: & quia est nobilior: anima enim est nobilior ceteris inferiores creaturas: & hoc est quod dicit. (Nos opinantes noticiam) idest scientiam speculatiuam (omnium esse bonorum) idest de numero bonorum (& honorabilium) sed altera scientia est magis bona & honorabilis: altera dicitur dupliciter: aut quia est magis certa vt dicitur est vnde dicit (secundum certitudinem: aut ex eo quod meliorum) illorum scilicet que sunt in sua natura bona (Et mirabiliorum) idest illorum quorum causa ignoratur (: propter vtraqz) idest propter hec duo (anime historiam.) Et dicit (historiam) quia in quadam summa tractat de anima non perueniendo ad finalem inquisitionem omnium que pertinent ad ipsam animam in hoc tractatu: hoc.n. est de ratione historie. (In primis) hic si accipiatur quantum ad totam scientiam naturalem: non dicit ordinem. sed dignitatem. Si vero ad scientiam de rebus animatis tantum sicut in primis dicit ordinem.

Cōmentum dicit.

Co.2. Uidetur autem & ad veritatem omnem cognitio ipsius multum proficere: maxime autem ad naturam. Est.n. tanquam principium animalium.

Reddit auditorem beniuolum ex vtilitate huius scientie: dicens quod cognitio de anima videtur multum proficere ad omnem veritatem que traditur in aliis scientiis ad omnes.n. partes phylosophie insignes dat occasiones quia si ad phylosophiam primam attendamus non possumus deuenire in cognitionem diuinarum & altissimarum causarum: nisi per ea que ex virtute intellectus possibilis acquirimus. Si enim natura intellectus possibilis ac quirimus. Si enim natura intellectus possibilis esset nobis ignota non possemus scire ordinem substantiarum separatarum sicut dicit cōmentator super. xi. metaphysice. Si vero attendatur quantum ad moralem non possumus perfecte ad scientiam moralem peruenire: nisi sciamus potentias anime: & inde est quod phylosophus in ethi. attribuit quaslibet virtutes diuersis potentiis aie. Ad naturalem vero vtilis est: quia magna pars nature est habens animam & ipsa anima est fons & principium omnis motus in rebus animatis: est enim anima tanquam principium animalium. l. (tanquam) non ponitur similitudinarie: sed expressiue.

Cōmentum dicit.

Co.3. Requirimus autem cōsiderare & cognoscere naturam ipsius & substantiam. Postea quecunqz accidunt circa ipsam: Quorum alie proprie passiones videntur: alie autem propter ipsam cōmunes & animalibus inesse.

Ostendit ordinem huius tractatus: dicens quod intendimus considerare per signa. i. & cognoscere per demonstrationem. s. quid sit anima seu naturam ipsius & substantiam: (& postea quecunqz accidunt circa ipsam). i. passiones eius: & in hoc est quedam diuersitas. quia quedam videntur passiones anime tantum. sicut intelligentia & speculatio: quedam vero propter ipsam animam inesse videntur communiter animalibus: sicut delectatio & tristitia: sensus & phantasia. Cōmentum dicit.

Co.4. Omnino autem & penitus difficillimorum est accipere aliquam fidem de ipsa: cum.n. sit questio cōis multis aliis. dico autem eam que est circa substantiam. & eam que quod est fortassis alicui videbitur vna quedam methodus esse de omnibus de quibus volumus cognoscere substantiam sicut & eorum que sunt secundum accidens propriorum demonstrationem. Quare querendum vtiqz erit methodum istam. Si autem nō est vna quedam & cōis methodus de eo quod quid est. amplius difficilius est negociari. Oportebit.n. accipere circa vnumquodqz quis modus. Si autem manifestum sit. vtrum demonstratio aliqua sit aut diuisio. aut etiam aliqua alia methodus: adhuc multas habet dubitationes. & errores. ex quibus oportet querere. Alia.n. aliorum principia. sicut numerorum & planorum. Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo generum. & quid sit. dico autem vtrum hoc aliquid et substantia sit. aut qualitas. aut quantitas. aut etiam quoddam aliud diuisorum predicamentorum. Adhuc autem vtrum eorum que in potentia sunt. an magis endelechia quedam sit. differt.n. nō aliquid paruum. Considerandum autem & si partibilis sit aut impartibilis: & vtrum sit similis speciei omnis aia an non: Si autem non similis speciei: vtrum specie differant aut genere. Nunc quidam.n. dicentes & querentes de aia: de humana solum videntur intendere. Formidandum autem quatenus non lateat: vtrum vna ratio ipsius est sicut animalis: aut secundum vnumquodqz altera: vt equi. canis. hominis. aut dei. animal autem vniuersale aut nihil est: aut posterius. Similiter autem & si aliquod commune aliud predicetur.

Ostendit difficultatem huius tractatus: & hoc quantum ad duo: primo quantum ad cognoscendum substantiam aie: secundo quantum ad cognoscendum accidentia seu proprias passiones. ibi. (Dubitationem autem & c.) quantum autem ad primum ostendit duplicem difficultatem: & primo quantum ad modum diffiniendi ipsam: secundo quantum ad ea que intrant diffinitionem: ibi. (primum autem fortassis &c.) Dicit ergo quamuis sit vtilis scia de aia: tamen difficile est scire de aia quid est. & hec difficultas est in qualibet re: cum sit vna cōis questio aie & multis aliis circa substantiam eorum: & circa quod quid est. Est ergo prima difficultas: quia nos nescimus per quam viam procedendum sit ad diffinitionem: quia quidam dicunt quod demonstrando: quidam quod diuidendo. quidam vero quod cōponendo. Ar. autem voluit quod cōponendo. Secunda difficultas est de his que ponuntur in diffinitione. diffinitio .n. notificat essentiam rei: que nō potest sciri nisi sciantur principia: & diuersorum sunt diuersa principia: & ideo difficile est scire ex quibus sumantur principia. Illa ergo que ingerunt difficultatem ponentibus & inquirentibus diffinitionem reducuntur ad tria. quorum primum est circa substantiam aie: secundum circa partes eius: tertium circa adiutorium quod necessarium est in diffinitionibus ex accidentibus aie. circa substantiam est dubitatio de genere: hoc.n. primo querimus in diffinitione cuiuslibet rei vt. s. sciamus genus. Et ideo querendum est in quo genere sit ponenda aia: vtrum. s. in genere substantie vel in quanto: vel in quali: & nō solum est accipere genus supremum: sed propinquum: neqz.n. quando hominem diffinimus substantiam accipimus: sed aial. & si aia inuenitur in genere substantie: adhuc cum vnumquodqz genus dicatur dupliciter: hoc quidem potentia: hoc autem actu. querendum erit vtrum sit potentia vel actus. Itemqz substantiarum. quedam sunt cōposite. quedam simplices. querendum erit vtrum aia sit cōposita aut simplex: & vtrum partibilis vel impartibilis. Est etiam questio vtrum sit vnius speciei omnis aia ad omnem

aiam aut non. Et si non sit vnius spēi: adhuc est questio vtrum differāt etiā genere vel nō. Itē adhuc dubitatio est circa ea q̄ ꝑcipiant diffinitionē: quedā .n. diffinitur vt genus: quedā vero vt spēs: ⁊ tō videt esse qō: vtrum diffinitio aīe sit sicut generis aut sicut spēi specialissime: nā aliqui querentes de aīa videnē intendere solū de aīa humana. ⁊ qr apud antiquos phylosophos erat duplex opinio de aīa. platonici .n. qui ponebant vnā aīam separatā .s. ꝙ essent forme ⁊ idee: ⁊ erant cause rebus ꝑticularib⁹ cognitionis ⁊ esse: volebant ꝙ esset q̄dā aīa sepata ꝑ se q̄ esset causa ⁊ idea aīabus ꝑticularibus ⁊ ꝙ q̄cqd inuenitur in eis deriuatur ab illa. naturales aūt phylosophi volebant ꝙ non essent sube vniuersales nisi particulares tantū: ⁊ ꝙ vniuersalia nihil sint in rerū natura. ⁊ ꝑp hoc est qō vtrū sit q̄renda solū vna cōis ratio aīe: sicut dicebant platonici: vel huius vel illius aīe sicut dicebant naturales .s. vt aīe equi vel hoīs aut dei: ⁊ dicit (dei) quia credebāt corpora celestia esse deos ⁊ dicebāt ea esse aīata: Arꝫ autē vult ꝙ queratur ratio vtriusqꝫ ⁊ cōis aīe ⁊ cuiuslibet speciei. Quod aūt circa hoc dicit: aīal autez vle aut nihil est aut posterius. Sciendū est ꝙ de aīali vniuersali possumus loqui dupliciter. qr aūt ꝑm ꝙ est vniuersale ꝙ .s. est vnū in multis aut de multis. aute ꝑm ꝙ est animal: ⁊ hoc vel ꝑm ꝙ est in rerū natura. vel ꝑm ꝙ est in intellectu ꝑm āt ꝙ est in rex natura: plato voluit aīal vniuersale aliquid esse: ⁊ esse prius ꝑticularī: qr vt dictū est posuit vniuersalia sepata ⁊ ideas. Arꝫ. aūt vult ꝙ vt sic nihil est in rerū natura ⁊ si aliqd est: dixit illud eē posterius. si aūt accipiamus nām aīalis nō ꝑm ꝙ subiacet intentioni vniuersalitatis: sic aliqd est ⁊ prius: sicut quod est in potentia prius est q̄ id quod est i actu. Coñr cum dicit.

a Amplius aūt ⁊ si non multe anime sed partes: vtrum oportet querere prius totā aīam: aut ptes. Difficile aūt ⁊ harū determinare quales apte nate sint altere ab inuicē eē. Et vtrū partes oꝫ querere pri⁹: aut opa ipsarū: vt intelligere aut intellectiuū: ⁊ sentire: aut sensitiuū. Similiter āt et i aliis. Si aūt opa pri⁹: iterū vtiqꝫ dubitabit aliqs: si obiecta horū pri⁹ q̄rendū. sicut sensibile sensitiuō. et intelligibile intellectiuō.

Tāgit difficultates q̄ emergūt circa potētias aīe. i aīa enim sunt ptes potētiales .s. itellectiuū sensitiuū: ⁊ vegetatiuū. est ergo qō vtrū he sint diuerse aīe sicut platonici volebāt ⁊ ēt ponebāt: an sint partes potētiales aīe. ⁊ si sint ptes potētiales aīe: q̄rit ēt vtrū primo debeam⁹ q̄rere potētias ipsas: q̄ actus: an prio actus q̄ potētias: vt intelligere ante intellectū ⁊ sentire qō est actus: ante sensitiuū quod est potētia ⁊ sic in aliis potētiis ⁊ actibus ⁊ si prio debemus q̄rere actus q̄ potētias. adhuc erit qō vtrū sint prius querēda obiecta horū actuū q̄ potentie: vtputa prius debeat queri sensibile q̄ sensitiuum: aut intelligibile q̄ intellectiuū. Coñr cum dicit.

Videtur aūt nō solū quod qd ē cognoscere vtile esse ad cognoscēdas cās accidentium i substātiis: sicut in mathematicis qd rectum ⁊ qd obliquū: ⁊ qd linea: ⁊ quid planū: ad cognoscēdu ꝙ rectis trianguli anguli sunt equales: sed ecōtrario accidentia cōferūt magnā partē ad cognoscēdū quod qd est. Cū .n. habeamus tradere secundum phātasias de accidētib⁹: aut oībus aut pluribus: tūc ⁊ de substantia hēbimus dicere aliqd optime. Oīs .n. demonstrationis principiū est quod quid ē. Quare secundum quascūqꝫ diffinitiōes nō cōtingit accidētia cognoscere: sed neqꝫ coniecturari de ipsis facile: manifestum est ꝙ dialectice dicte sunt: ⁊ vane omnes.

Ponit difficultates q̄ emergūt circa ea ad illa que sunt adiutoria diffinitionis aīe. qr i diffinitione oportet nō solū cognoscere pricipia ēntialia sed ēt accidētalia. si .n. recte diffinirent: ⁊ possent cognosci principia essentialia diffinitio nō īdigeret accētibus: sed qr principia ēntialia rex sunt nobis ignota. iō oportet ꝙ vtamur differentiis accētalibus in designatione ēntialiū. bipes .n. non est essentiale: sed ponit in designatione ēntialis ⁊ ꝑ eas ꝑ differētias accētales puenimus in cognitionē ēntialiū. ⁊ iō difficile ē: qr oꝫ nos cognoscere qd qd ē aīa ad cognoscēdum facilius acētia eius: sicut in mathematicis valde vtile ē ꝑaccipere ꝙ qd erat eē recti ⁊ curui ⁊ plāi ad cognoscēdū quot rectis trianguli anguli sint equales. ecōuerso ēt acētia si preaccipiant multū cōferunt ad significādū qō qd erat esse: vt dictum est. Siqs ergo assignet diffinitionē ꝑ quā nō deuen aī in cognitionē accētium rei diffinite: illa diffinitio nō est realis. sed remota ⁊ dialectica: sed illa diffinitio ꝑ quā deuenitur in cognitionē accētiū ē realis ⁊ ex ꝓpriis ⁊ ēntialibus rei. Co.12.

d Dubitationē aūt habent ⁊ passiones aīe vtrū sint oēs cōes ⁊ habētis: an sit aliqua ⁊ aīe ꝓpria ipsius: hoc .n. accipere qdē necessariū est. nō aūt leue. videt aūt plurimorum qdē nullū sine corpore pati neqꝫ facere: vt irasci confidere desiderare: ⁊ oīno sentire. maxime aūt assimilatur ꝓprio intelligere. Si aūt ⁊ hoc phātasia quedam aut non sine phantasia. non cōtinget vtiqꝫ . neqꝫ hoc sine corpore esse.

p Ostēs phylosophus ondit difficultatez que est in scia de aīa ex ꝑte sube: ⁊ qd qd est aīe hic coñr ondit difficultatē q̄ ē ex ꝑte passionū ⁊ acētiū aīe. ⁊ circa hoc .d. f. primo mouet dubitationē circa passiones aīe: ⁊ soluit eā. ꝫo ex huiusmodi solutiōe ondit ꝙ cognitio de aīa ꝑtinet ad phylosophū nālē seu ad physicū. ibi. (⁊ ꝑp hoc igit iā physici ⁊c.) Dicit ergo prio ꝙ dubitatio est circa passiōes aīe ⁊ opationes: vtr .s. sint aīe ꝓprie sine cōicatione corporis: vt platoni videbat: vel nulla sit ꝓpria aīe. ꝫ oēs sint cōes corpis ⁊ cōpositi. ⁊ circa hoc .d. f. primo .n. ondit difficultatē huiusmōi qōnis. ꝫo vero necessitatē. ibi. (sig igit est aliqd) dicit ergo primo ꝙ accipe hoc .s. vtrū passiones ⁊ operationes aīe sint cōes vel ꝓprie est necessariū: ⁊ nō est leue: sed valde difficile. ⁊ ꝙ sit difficile ostendit dicens ꝙ cā difficultatis est: quia in appentia videt ꝙ multe passiones sint cōes: ⁊ nō sint pati sine corpore: vtputa irasci: ⁊ sentire ⁊ hmōi quorū nihil patitur aīa sine corpe. Sed si aliqua opatio esset ꝓpria aīe: appareret hoc de opatione itellectus. Intelligere .n. que est opatio itellectus maxime videt ꝓpriū esse aīe. Siqs tñ recte cōsideret nō videt ꝓpriū aīe itelligere. Cū .n. itelligere vel sit phantasia vt platonici ponebāt: aut nō sit sine phantasia. fuerunt .n. qdam sicut antiqui naturales q dicebāt ꝙ itellectus nō differebat a sensu . ⁊ si hoc esz. sic intellectus i nullo differret a phātasia. ⁊ iō platonici moti sunt ad ponēdū itellectū esse phantasiam. Cū ergo phātasia īdigeat corpe: dicebāt ꝙ itelligere nō ē ꝓpriuz aīe: sed cōe aīe ⁊ corpi. Si aūt detur ꝙ itellectus non sit phātasia. nihilominus tñ nō est itelligere sine phantasia. restat igit ꝙ intelligere non est proprium aīe: cum phantasia indigeat corpore. Non ergo contingit hoc sez

Lect. ii. itelligere eē sine corpore. Quāuis autem hoc Ar. satis aptē manifestet ī tertio hui' nihilominꝰ tn̄ qn̄tū ad hoc aliqd exponemꝰ: nā itelligere qdāmō ē ꝓpriū aīe: quodāmō ē cōmune. Sciendū est igit̄ ꝙ aliqua opatio aīe ē uel passio q̄ idiget corpore sicut istrumento ⁊ sicut obiecto: sicut videre īdiget corpore sicut obiecto: q: color q̄ est obiectum visus ē ī corpore: ⁊ sicut istrumento. quia visio ⁊ si sit ab aīa: nō est tn̄ nisi ꝑ organum visus .s. pupillam q̄ est vt istrumētum: ⁊ sic videre nō est aīe tātū: sed ēt organi. Aliqua autē opatio est q̄ idiget corpore nō tn̄ sicut istrumēto sed sicut obiecto tantū: intelligere enī nō est ꝑ organū corporale sed idiget obiecto corporali si

Lect. 12. cut .n. phylosophus dicit ī tertio huius: hoc mō phantasmata se habēt ad itellectū sicut colores ad visum: colores autē se habēt ad visuz sicut obiecta: phantasmata ergo se habēt ad itellectū sicut obiecta: cū autē phantasmata nō sint sine corpore videt̄ ꝙ itelligere nō est sine corpore: ita tn̄ ꝙ sit sicut obiectū ⁊ nō sicut istrumētū: ⁊ ex hoc duo sequūtur. vnū est ꝙ itelligere est ꝓpria opatio aīe: ⁊ nō indiget corpore nisi vt obiecto tantū. vt dictuz est: videre aūt ⁊ alie opationes ⁊ passiones nō sunt anime tantū: sed cōmunes. Aliud est ꝙ illud qd̄ hȝ operationez ꝑ se. hȝ ēt esse ⁊ subsistētiam ꝑ se: ⁊ illud qd̄ nō hȝ opationē ꝑ se nō hȝ esse ꝑ se ⁊ ideo intellectus est forma subsistēs alie potētie sunt forme in mā. ⁊ in hoc erat difficultas huiꝰ qōnis: q: .s. oēs passiones aīe secundum apparentiam videntur esse communes.

¶ Cōtīr cum dicit.

Co. 13. Siqdez igit̄ est aliqd aīe opum aut passionū ꝓpriuū cōtinget vtiqȝ ipsaz separari. Si vo nullū est ꝓpriū ipsius. nō vtiqȝ erit separabilis. sed sicut recto inquātū rectum multa accidunt. vt tāgere eneā sperā secūdū punctū. nō tn̄ tāget ab hoc separatum rectū. Inseparabile .n. siqdē semꝑ cum quodam corpore est.

¶ Assignat cām necessitatis huius qōnis: q: .s. ex hoc habet̄ vnū ꝙ oēs maxime scire desiderant circa aīam: vtrū sez cōtingat aīam separari. dicēs ꝙ si cōtingat aliquā propriam opationē aut passionē aīe esse vtiqȝ cōtinget ipsaz aīam separari a corpore: q: vt dictū est qd̄ hēt opationē ꝑ se hȝ ēt eē ⁊ subsistentiam ꝑ se. Si vero nō est aliqua ꝓpria opatio seu passio aīe: eadē rōne nō cōtingeret ipsam aīam separi a corpore: sed erit de aīa sicut de recto: lȝ .n. multa accidāt recto inquantū rectū .s. tangere eneā speram ꝑm punctū. nō tn̄ accidit ei nisi in materia: nō .n. tangit rectum in puncto eneam speram nisi in materia. Sic erit de anima si non habet ꝓpriam opationē: ꝙ lȝ ei multa accidant: nō tamen accidunt ei nisi in materia.

¶ Cōtīr cum dicit.

Co. 14. Videt̄ āt ⁊ aīe passiōes oēs eē cū corpore ira māsuetudo: timor misericordia: cōfidētia. adhuc gaudiū ⁊ amare: ⁊ odire: Simul .n. patit̄ aliqd corpus. Indicat āt hoc aliqñ qdē duris ⁊ māifestis passionibꝰ cōcidentibus nihil exacerbari: aut timere. Aliqñ ⁊ a paruis ⁊ debilibus moueri: cum accedat corpus: ⁊ sic se hēat: sicut cū irascitur. Adhuc aūt magis hoc manifestum. Nullo .n. terribili imminēte in passionibus fiūt his aliqui timētes. Si āt sic hȝ: manifestum quoniā passiones rōnes in mate

Co. 15. ria sunt. Quare termini tales vt irasci: motus quidem talis corporis aut partis: aut potentie ab hoc: ⁊ gratia huiusmodi.

¶ Manifestat illud ꝙ supra supposuerat: ꝙ .s. quedam passiones anime sunt commune ⁊ nō anime tantum. Manifestat autem hoc ex vno quod cōsistit ex duobus. Cuius ratio talis est: omne ad quod opatur cōplexio corporis nō est aīe tantum: sed etiam corporis. sed complexio corporis opatur ad oēs passiones aīe. vtputa ad irā: mansuetudinē timorē: cōfidentiam: misericordiā. ⁊ hmōi. videntur ergo anime passiones omnes esse cum corpore. Et ꝙ ad huiusmodi passiones operetur complexio corporis ꝓbat dupliciter: primo sic: q: nos videmus ꝙ aliqñ superueniunt dure ⁊ manifeste passiones: ⁊ hō nō ꝓuocatur neqȝ timet: sed si accēdatur ex furore seu ex complexione corpus a valde puis ⁊ debilibus mouetur: ⁊ sic se hȝ sicut cum irascitur: Scdo probat dicēs adhuc fit magis manifestum ꝙ ad hmōi passiones opetur cōplexio corporis: videmus .n. ꝙ etiam si nullum immineat periculum fiunt in aliquibus passiones similes his passionibus que sunt circa aīam: vtputa melācholicis frequēter si nullum periculum immineat ex ipsa complexiōe inordinata fiunt timentes: ergo q: sic se hȝ .s. ꝙ complexio operetur ad passiones hmōi: manifestum est ꝙ huiusmodi passiones (sunt rationes ī materia) .i. hñtes eē in mā: ⁊ ꝑꝑ hoc termini tales .i. diffinitiones harū passionum non assignātur sine materia: sicut si diffiniatur ira, dicetur ꝙ est motus talis corporis sine cordis aut ptis. aut potētie: ⁊ hoc dicit qn̄tū ad fōam seu cām mālez (ab hoc) quantum ad causam efficientem (gratia huius) quantum ad causam finalem.

¶ Cōtīr cum dicit.

Et propter hoc igitur iā physici est considerare de aīa: aut omni: aut huiusmodi.

¶ Concludit ex his q̄ dicta sunt ꝙ consideratio de anima ptinet ad naturalem: ⁊ hoc ex modo diffiniendi concludit: ⁊ iō hic duo facit: pͥo ꝓbat ꝓpositū: scdo īsistit circa diffinitiōes. ibi. (Differēter āt diffinīet ⁊c.) ꝓbat āt ꝓpositū hoc mō opatiōes aīe ⁊ passiōes sūt opatiōes corporis ⁊ passiōes: vt ostēsuz est: oīs āt passio cū diffiniatur oȝ ꝙ hēat ī sui diffinitiōe illud cuiꝰ est passio: nā sbiū semper cadit ī diffinitiōe passiōis. si ergo passiōes hmōi nō sunt tātū aīe: sed et corporis: de necessitate oȝ ꝙ ī diffinitione ipsarū ponat̄ corpꝰ: sȝ oē ī q̄ ē corpꝰ seu mā ptinet ad nāle: ergo ⁊ passiōes hmōi ptinēt ad nāle. sȝ cuiꝰ ē ɔsiderare passiōes eiꝰ ē ɔsiderare subiectū ipsaꝝ: ⁊ iō iā physici ē cōsiderare de aīa: (aut ōi) simplr: (aut hmōi) .s. de ea q̄ ē actiua corpi ⁊ hoc dicit q: relinquebat sub dubio vtrū itellectꝰ sit potētia actiua corpi. ¶ Cōtīr cum dicit.

Differēter āt diffinīet physicus ⁊ dialecticus vnūqȝqȝ ipsorū: vt iraz qd est. Hic qdē .n. appetitū recōpensatiōis aut aliqd hmōi: ille autē feruore sanguinis aut calidi circa cor. Horū autem alius quidem assignat materiā: aliꝰ vo speciem ⁊ rationem. ratio quidē .n. hec spēs rei. Necesse ē autem hāc esse ī materia hmōi si erit sicut domus ratio quidez talis quedam: q: operimētum probibens corruptiones a ventis ⁊ imbribus ⁊ caumatibus. Hec autem dicit ⁊ lapides ⁊ lateres ⁊ ligna: alia vero in his speciem propter ista. Que igitur naturalis harū: vtrū que circa materiā: rōnem āt ignorās: aut que circa rōnem solum: aut magis que est ex vtrisqȝ: Illorum āt quis vterqȝ. At vero ē aliquis qui circa passiōes materie non separabiles sed circa omnes physicꝰ quecūqȝ talis corporis et huiꝰ materie opera et passiōes sunt. Circa

quascūqꝫ āt nō īquātū huius aliꝰ: vt de quibusdā qdez ē artifex: si cōtingat vt instructor aut medicus: nō sepabiliū qdem. In quantū āt nō talis corporis passiōes: sed ex remotiōe mathematicus. secundum autem ꝙ separate primus philosophus.

¶ Iustin circa diffinitiōes: q2.n. ondit ꝙ in diffinitionibus passionū aīe alique sunt in qbus ponit mā ⁊ corpꝰ: alique vero in qbus non ponit materia sed forma tātū: ondit ꝙ hꝰ diffinitiones sunt insufficientes. ⁊ circa hoc inuestigat differentiā q̄ inuenit in istis diffinitionibus: aliqñ.n. dat aliqua diffinitio in q̄ nihil est ex pte corporis: sicut ꝙ ira ē appetitus vindicte: aliqñ assignat aliqua diffinitio in q̄ ē aliqd ex pte corporis seu materie: sicut ꝙ ira ē accēsio sanguinis circa cor: prima est dialetica: 2a vero est physica cum ponat ibi aliqd ex pte materie: ⁊ iō pertinet ad nālem. hic.n.s. physicus assignat mā3 cū dicit ꝙ ira est accensio sanguinis circa cor: alius vero .s. dialeticꝰ ponit spēm ⁊ rōnem: hoc.n.s. appetitus vindicte est rō ire. Qō aūt diffinitio pma sit insufficiēs manifeste apparet: nā ois forma q̄ ē in mā determinata nisi in sua diffinitione ponatur materia: illa diffinitio est insufficiens: sed hec forma scilicet appetitus vindicte est forma ī materia determinata: vñ cum nō ponatur in eius diffinitiōe materia constat ꝙ ipsa diffinitio ē insufficiens: ⁊ ideo necesse est ad diffinitionē3 ꝙ in diffinitione ponatur hoc.s. forma eē in materia hmōi .s. determinata: ⁊ sic habemꝰ tres diffinitiones: q2 vna assignat speciē ⁊ speciei rōne3: ē formalis tm̄: sicut si diffiniat domus ꝙ sit opimētū3 prohibens a ventis ⁊ hymbribus ⁊ caumatibus. Alia āt assignat mām sicut si dicat ꝙ domus est opimentum quoddā ex lapidibus: lateribꝰ ⁊ lignis. Alia vō assignat in diffinitione ponit vtrūqꝫ: mām .s. ⁊ formā: dicens ꝙ domus ē opimentū tale cōstās ex talibus: ⁊ pp talia vt phibeat vētos ⁊c. ⁊ iō dicit ꝙ alia diffinitio sez tertia ponit (i his) .s. i lignis lapidibus que sunt ex pte mā et spēm) .i. formā (pp ista) .s. vt phibeat ventos: ⁊ sic cōplectit mām cū dicit (in his) ⁊ formā cum dicit (spēm) ⁊ cām finalē cum dicit (pp ista) que tria requirunt ad pfectā diffinitionē. ¶ Sed si queraꝫ q̄ istarū diffinitionū sit nālis ⁊ q̄ nō. illa aūt q̄ cōsiderat formā tm̄: nō ē nālis sed logica: illa aūt que ē circa materiā ignorat aūt formā: nulla ē nisi nālis. nullus.n. hꝫ ꝯsiderare mām nisi naturalis. nihilominus tñ illa q̄ ex vtrisqꝫ ē .s. ex mā ⁊ forma ē magis nālis: ⁊ due hax diffinitionū ptinent ad nalē sed vna ex imperfecta .s. illa q̄ ponit mām tm̄. alia pfecta .s. illa q̄ ē ex vtrisqꝫ. nō.n. est aliqs q̄ consideret passiōes materie non separabiles nisi physicus. ¶ Sed sunt aliq q aliter ꝯsiderant passiōes materie: iō ondit qui sint ⁊ qualiter ꝯsiderēt. ⁊ dicit ꝙ sunt tres: vnū genus qō differt a nāli q̄tū ad pncipiū: lz consideret passiōes que sūt in mā. sicut artifex q ꝯsiderat formā in mā: sed differunt: q2 hꝰ pncipiū ē ars: physici vō principiū est nā. Aliud genus ē qō quide ꝯsiderat ea q̄ hūt eē in mā sensibili: sz nō recipit in diffinitiōe materiā sensibilē: sicut curuum rectū: ⁊ hꝰ: lz habeāt eē in mā ⁊ sint de nūero inseparabiliū quantū ad eē: tñ mathematicus non determinat sibi mā3 sensibilē. cuius rō ē. q2 res aliq̄ sūt sensibiles p qualitatē: quātitates aūt preexistunt q̄litatibus ⁊ mathematicus ꝯcernit solū id qō q̄ntitatis ē absolute: nō determinās hāc vel illam materiā. Aliud genus est qō quidē ꝯsiderat illa quorū eē vel nō ē in mā omnio: vel quoꝝ eē pōt eē sine mā. ⁊ hic ē phylosophus primus. ¶ Et notandū ꝙ tota rō diuisiōis phylosophie sumitur p diffinitionē ⁊ modū diffiniēdi: cuius rō est. q2 diffinitio ē pncipiū demōstrationis rex: res aūt diffiniunt per essentialia: vnde diuerse diffinitiōes rex diuersa pncipia essentialia demōstrāt ex qbus vna scia differt ab alia.

¶ Consequenter cum dicit.

Sed redeundū ē vñ sermo. Dicebamus aūt ꝙ passiones aīe non separabiles a physica materia animaliū inquantū tales existunt: furor ⁊ timor: ⁊ nō sicut linea ⁊ planū. Intēdentes āt de aīa necesse ē simul dubitantes ꝙ quibus bene dubitare oꝫ ꝑtransientes priorū opiniones comprehendere quecunqꝫ aliqd de ipsa enunciauerunt: vt bene quidem dicta accipiamus. Si vero aliquid non bene pecveramur. Co. 18. Co. 19.

¶ Quia videbat fecisse quasdā digressiōes ex hoc ꝙ institit ad inquisitionē diffinitionū: reducit se ad mām propriā: dicens ꝙ redeundum est ad materiam propriam. vnde est sermo habitus .s. ꝙ passiones aīe vt amor: timor ⁊ huiusmodi non sunt sepabiles a physica mā aīalium inq̄tum tales existunt .s. inquātū passiones que non sunt sine corpore: ⁊ nō sunt sicut linea ⁊ planū .i. superficies que ratione pñt separari a mā nāli. si ergo ita ē: ad naturalem spectat ꝯsideratio eax: ⁊ ēt anime sicut supra dictum ē: (de qua) .s. aīa intendētes ad pñs necesse ē accipere opiniones antiquox: quicūqꝫ sint qui aliquid enunciauerunt de ipsa: ⁊ hoc quidem ad duo erit vtile: pmo: q2 illud qō bñ dictū ē ab eis accipiemus in adiutorium nrm: scdo. q2 illud quod male enunciatū ē cauebimus.

Principium autem questionis apponere que maxime videntur ipsi inesse secundū naturam. Animatum igitur ab inanimato in duobus maxime differre videt motu ⁊ sensu. Accepimus autem ⁊ a progenitoribus fere duo hec de anima.

Supra posuit phylosophus ꝓemiū in quo ⁊ intentionē suā: ⁊ qd agendū: ⁊ difficultatē huius operis ondit: hic vero ꝓsequit tractatū3 fm ordinē ꝓmissum. Diuidit autem tractatus iste in duas partes: primo enim tractat de natura aīe fm opinionē aliox philosophox: scdo vō fm veritatē: ⁊ hoc in scdo libro. Pria pars diuidit in duas partes: prio.n. narrat opiniones aliox phylosophox de aīa: scdo vō inquirit de opinionibꝰ illis. ibi. (Cōsiderandum est aūt ⁊c.) Pria pars diuidit in duas. prio enim ondit ex quibus phylosophi habuerūt viā ad inuestigandū3 de aīa: scdo vō ondit quō diuersi deuenerūt i diuersas opiniones de aīa. ibi. (dicūt enim). Dicit ergo pmo ꝙ principium nostre qōnis .i. inqsitionis ē apponere oia q̄ fm naturā videnꝫ inesse aīe. ¶ Circa qō sciēdū ē ꝙ qñ inuenimus aliqua duo differre fm aliquid manifestū: ⁊ secundum aliud inmanifestum. certum est ꝙ p3 id qō est manifestum venimus in notitiā illiꝰ qō ē imanifestū: ⁊ hūc modū tenuerūt phi ad inueniēdū nā3 de aīa. aīata.n. ab inaīatis differūt: per hoc ꝙ aīata hñt aīa3: inanimata vero non: sz q2 nā aīe erat imanifesta: ⁊ nō poterat inuestigari nisi p aliq̄ manifesta i qbus differunt aīata ab inanimatis: inuenerunt illa: ⁊ fm illa conati sunt deuenire in cognitionē nāe aīe. illa aūt manifesta in qbus aīata differunt ab inaīatis sūt duo .s. sentire ⁊ moueri: nā aīata videntur differre ab inanimatis maxime motu: vt .s. moueant seipsa ⁊ sensu seu cognitione: vnde credebāt ꝙ qñ scirent principia istorum duorum: scirent quid est anima: vnde laborauerunt causam motus ⁊ sensus scire: vt per hoc scirent naturam anime ⁊ credebant ꝙ id qō est causa motus ⁊ sensus esset anima. ⁊ in hoc omnes antiqui phylosophi conueniebant: sed ex hoc antiqui in diuersas opiniones diuisi sunt: nam aliqui conati sunt deuenire in cognitione anime per motū: aliqui vero p sensum.

¶ Et ideo cum dicit.

Lo. 20.

Dicit.n.quidã ⁊ maxime ⁊ primo aiam esse id qđ est mouẽs: existimãtes ãt quod nõ mouet ipsũ nõ cõtingere mouere alterũ corꝫ que mouentur animã sic arbitrati sunt esse.

¶ Oñdit hoꝝ diuersitatẽ: ⁊ pmo de illis q ingrebãt nãꝫ aĩe a motu: scđo de illis q inquirebãt eã a cognitiõe sensus .ibi.(q̃cũqꝫ aũt ad cognoscere ⁊ sẽtire) tertio coꝝ qui inquirebãt naturaꝫ eius ex vtroqꝫ.ibi.(Dant aũt ⁊ motiuũ). ¶ Circa pmũ sciendum ẽ ꝙ illis qui inquisierunt anime naturã a motu erat vnũ cõe.s.ꝙ si mouet aĩata ꝙ aĩa sit mouens ⁊ mota. Et huius rõ ẽ. qr existimabãt ꝙ id qđ nõ mouet nõ cõtingit mouere alteꝝ.i. ꝙ nihil mouet nisi moueat. Si ergo aĩa mouet aĩata: ⁊ nihil mouet alterũ nisi moueat ipsuꝫ: manifestũ ẽ ꝙ aĩa maxime mouet: ⁊ hoc ẽ pp quod antiqui nãles arbitrati sunt aĩam esse eorum, q̃ mouent: sed et hoc ẽt diuerse opiniones ꝯuenerunt. ¶ Et iđ cum dicit.

Opinio democriti de aia. Vñ Democritus ignẽ quẽdã aut calorem dicit esse ipsam. Infinitis.n.existentibus figuris ⁊ atomis q̃ sperĩ rotũde ignẽ ⁊ aĩam dicit vt in aere mota corpora q̃ vocant decisiones: hue vident per portas i radiis quuꝫ oẽ semẽ elemẽta dicit democritus totius nature. Similiter aũt ⁊ leucippus. *Opinio leucippi.* Horum aũt spericã animam pp id qđ maxime possunt per omne penetrare hu⁹ i figure ⁊ mouere reliqua cũ moueant ⁊ ipsa: arbitrãtes aĩam eẽ efficiens in aĩalibus motum. vñ ⁊ viuendi terminum esse respirationẽ. Cõstringẽtis enim eo qđ continet corpora ⁊ extrudẽte figuras pbentes aĩalibus motũ ex eo ꝙ nõ est ipsas q̃escere nullatenus auxiliũ fieri deforis ingredientibus aliis hu⁹ i inrespirãdo. *Lo. 21.* Prohibere.n. has ⁊ que insunt aĩalibus disgregari: simul phibens constringẽs ⁊ cõprimens: ⁊ viuere ãt quãdiu possunt hoc facere.

¶ Ponit pmo opinionẽ democriti de aĩa: dicẽs: vñ democritus quidã.s.antiquus phylosophus q excogitans illud qđ maxime mouetur esse naturam aĩe. ⁊ qr illud qđ maxime mouet: videt eẽ de nã ignis. Iđ dicit ipsum animam esse ignẽ quendã aut calorem. ⁊ opinio sua fuit talis: ipse enim nihil ponebat eẽ in rerum nã nisi sensibile ⁊ corporale: ⁊ volebat ꝙ pncipia oĩum reꝝ sint corpora indiuisibilia: ⁊ infinita que vocabat atomos: q̃ quidẽ dixit eẽ vnius nature: sed differre abinuicẽ figura: positione ⁊ ordine: lꝫ hic tñ ponat de figura. qr hec sola differẽtia q̃ ẽ sm figurã necessaria ẽ. ⁊ ista differẽtia q̃ ẽ sm figurã est: ꝙ quedã erant rotunda: quedam quadrata: quedã pyramidalia ⁊ hu⁹i. ponebat ẽt hec eẽ mobilia: ⁊ nunqꝫ q̃escẽtia: ⁊ ex concursu ipsoꝝ athomoꝝ casu esse mundũ factũ aiebat: ⁊ ꝙ hec indiuisibilia corpora sint mobilia dabat exẽplum de decisionibus q̃ mouent in aere: etiã si nulla tempestas sit: sicut apparet p portas in radiis solis. vñ cũ ista sint multo minora: qr sunt indiuisibilia: ille vero q̃ apparẽt in radiis decisiones sunt diuisibiles: manifeste appet ꝙ sint maxime mobilia. ⁊ qr inter alias figuras figura rotunda est magis apta ad motum cũ nõ habeat angulos qbus impediat a motu: ⁊ qr credebant aĩam maxime moueri ex eo ꝙ arbitrati sunt aĩam efficere motum animalibus: iđ inter ista infinita corpora: illa q̃ erãt inter illa rotunda corpora dicebat eẽ animaꝫ. Huius etiam opinionis fuit leucippus q fuit socius eius: ⁊ ad hoc hebat vnum signum: qr voluit De mocritus terminũ vite ⁊ rõnem consistere in respiratione lꝫ insufficiẽter: qr nõ oĩa viua respirãt q̃ quidẽ respiratio necessaria erat sm eũ: qr corpora rotunda implent corpus cum sint cã mot⁹ in corpore aĩalis sm eum: ⁊ sunt in continuo motu. ⁊ eo ꝙ ꝯtinẽs.scilicet corpora nostra aere cõstringẽte (⁊ extrudẽte).i. exterius mittente illas que sunt de numero figuraꝝ q̃ sunt pbẽtes aĩalib⁹ motuꝫ ex eo ꝙ nullo mõ quiescunt: ne forte eis oĩo expulsis a corporibus nostris deficerẽt corpora: iđ necessaria est respiratio p quã ⁊ intromittãtur alia corpora: ⁊ ea que sunt intus ab illis q̃ per respiratiõẽ intrant impediant ab exitu: ⁊ tãdiu dixit viuere aĩalia qãdiu possunt hoc facere.i.respirare. Et vis hu⁹i signi ẽ: qr cum respiratio ex hoc dicat esse ratio vite: ꝙ continet ipsa corpora rotunda in corporibus aĩalium ⁊ inmittit etiã ea intus: ne pp exeũtia corpora q̃ ꝯtinue mouent deficiat corpus aĩalis: manifestum est ꝙ ipsa corpora sint aĩa. q̃ quidem corpora voluit democritus eẽ de natura ignis ⁊ ex eis causari calorem. ¶ Secundo cum dicit.

Opinio pythagoricorum. Lo. 21. Opinio archelai. Videt aũt ⁊ a pythagoricis dictũ eandem habere intelligẽtiã. Dixerunt.n. quidam ipsorum animam esse: que sunt in aere decisiões: hã qdã de secta pythagoricorũ in hoc discordabãt ab aliis pythagoricis. qr nõ dicebant atomos sꝫ virtutẽ que mouet eos aĩam esse. Alii aũt has mouens. de his aũt dictum est. propter quod id continue videntur moueri ⁊ si sit tranquillitas nimia.

¶ Ponit opinionẽ quorũdã pythagoricoꝝ que similis erat opinioni democriti. naꝫ illud ꝙ pythagorici dicunt de aĩa eandẽ hñt intelligentiã cũ eo ꝙ dicit ipse democritus: lꝫ pythagorici in eandẽ sniam nõ ꝯueniunt: quidã ipsorum ꝯuenientes cũ democrito dixerunt aĩaꝫ eẽ decisiones q̃ sunt in aere.i. corpora indiuisibilia ⁊ minuta: sicut democritus dicebat. Alii vero ex ipsis phylosophis nõ dixerũt ipsa corpora indiuisibilia ⁊ mobilia eẽ aĩam: sed illam virtutem q̃ mouet ea corpora aĩam dicebant. ⁊ huius opinionis fuit quidam archelaus phylosophus magister socratis. vt Aug⁹ narrat in libro de ci. dei. Et rõ hoꝝ.s. q̃re dicebãt hmõi corpora eẽ aĩam dicta est: qr sicut iã patet: volebãt ꝙ illud qđ maxime mouet ẽ aĩa: vñ pp hoc ꝙ hec corpora continue moueri videbant: sicut apparet in aere in quo mouent: etiam si sit tranquillitas: dicebant ista corpora esse animam.

¶ Consequenter cum dicit.

In idẽ aũt ferunt q̃cũqꝫ dicunt aĩam esse ꝙ seipsuꝫ mouens. Videt ãt hi oẽs existimãtes motũ maxime ppriũ eẽ aĩe. ⁊ alia qdẽ oĩa moueri propter animã. Ipsã aũt a seipsa. pp nihil videre mouens qđ nõ ⁊ ipm moueatur.

¶ Reducit in quandã summã opinionem pluriuꝫ phylosophorum de aĩa ad has opiniones dicẽs ꝙ oẽs illi q diffinientes aĩam a motu dixerũt ipsam eẽ illud qđ seipsum mouet (ferunt in idẽ) i. in eandẽ intelligentiam cũ predictis. oẽs enĩ ꝯcordãt in hoc ⁊ ꝯueniunt ꝙ videntur existimasse motum maxime ⁊ pcipue esse propriuꝫ anime. ⁊ quicquid mouetur mouet ab aĩa: ipsam vero animam moueri a se ipsa: ⁊ ratio hoꝝum sicut iam tactũ est erat: qr cõiter opinati sunt ꝙ nihil mouet alteruꝫ nisi moueat ⁊ ipsum. vnde cum anima moueat alia credebant animam maxime ⁊ pcipue moueri.

¶ Tertio cum dicit.

Opinio anaxagore. Lo. 22. Similiter aũt ⁊ anaxago. aĩam dicit esse mouentẽ. ⁊ si aliqs alius dixit ꝙ omne mouet intellectus. Nõ tñ penũ⁹ sicut democritus.

¶ Ponit opinionē anax. de natura aīe: et primo ponit in quo anax. concordabat cū superioribus. dicēs q̄ anax. et quicūq̄ alius dixit q̄ intellect⁹ mouet oīa: dicit aīam eē mouentē oīa: sicut et illi dicunt. Sed ī hoc differt: q: nolunt q̄ oē qd mouet aliq̄ moueat̄ et ipsum: immo dixit esse vnum intellectū separatū et īmixtū q̄ alia moueat eo nō moto: et de nā h⁹ dicit eē aīam vn ex hoc īsurrexit error quorūdam q̄ dicerent aīam esse de nā diuina. Sic ergo p₃ ī quo ɔcordabat cū superioribus: in hoc. s. q̄ dixit aīam esse mouentē: sed differebat in hoc q̄ dixit aīam nō moueri: cuius cōtrarium illi dicebant. differebat etiam a democrito in acceptione intellectus.

¶ Et ideo cum dicit.

Differentia opinionis democriti et anaxagore. **Ille quidē. n. simpliciter dicit idē esse aīaz et intellectum; verum enim esse qd videtur. Unde bene facere Homerum q̄ hector iacet aliud sapiens. Nō itaq̄ vtit̄ intellectu tanq̄ potentia quedam que est circa veritatez: sed idem dicit animam et intellectum.**

¶ Ponit hanc differētiā: et primo opinionē democriti: dicēs q̄ ille. s. democritus dixit (simpliciter). i. vbiq̄ et vniuersaliter intellectū et aīam eē idē. Cuius rō ē. q: democritus credebat q̄ nihil eēt in mūdo nisi sensibilia: et sicut nihil erat in mūdo nisi sensibilia: ita dicebat q̄ nulla vis apprehensiua erat in anima nisi sensitiua. vnde fuit huius opinionis: q̄ nulla veritas determinate haberetur de rebus: et q̄ nihil determinate cognoscitur: s₃ quicquid apparet verū esset: et nō magis illud qd cogitat vnus de re aliqua q̄ illud qd cogitat alius de eadē re eodē tēpore verū esse: et ex hoc sequebatur q̄ ponerent ɔtradictoria simul eē vera. Cuius ratio ē. q: ipse: vt dictū est non vtebatur intellectu qui ē circa veritatē. i. virtute itellectiua: qua anima intelligit intelligibilia: sed solū vi sensitiua: et q̄ nihil cognosceret nisi sensibile cū nihil poneret in rerū natura nisi sensibile: vnde cū sensibilia sint in cōtinuo motu et fluxu opinatus est nullā veritatē determinatā esse in rebus. Et q: nō peruenit ad hoc q̄ cognosceret intellectū eē potentiā quandā que ē circa veritatez. i. cuius obiectū est verū: et excedit oēs alias potētias aīe: sed accepit tantū potētias aīe sensitiuas: iō cōuerse et indifferenter idez dicit aīam et intellectū. quē quidē intellectū dicit transmutari sm̄ hoīs trāsmutationē. et p̄p hoc cōmendat homerum qui dixit: (q̄ hector iacet aliud sapiēs). s. q̄ sm̄ sui mutationē mutatus est intellectus eius dum aliud saperet victus: et aliud inuictus.

¶ Secundo cum dicit. et c.

Lo.24. **Anaxa. autē minus certificat de ipsis. Multotiens quidem enim cām eius quod bene et recte dicit intellectum: alibi autem intellectum hunc esse animam. In oībus enim ipsum inesse aīalibus magnis et paruis et honorabilibus et inhonorabilibus.**

¶ Ostendit in quo differebat anax. a democrito. et circa h. d. f. primo ponit opinionē anax. s°o reprobat eā. ibi. (nō videt̄ aūt) et c. Dicit ergo p̄mo q̄ anax. loquit̄ de aīa magis dubie: et minus certificat de ipsa: nā ipse anax. multotiēs dicit intellectū esse causam eius qd ē bonum operari. i. bone operationis. alibi vero. i. in alijs locis dicit hūc intellectū. s. qui est causa bone operationis et animam esse idem: et hoc apparet q: eōstat q̄ aīa inest oībus animalibus: tam vilibus q̄ honorabilibus: et tam magnis q̄ paruis. vnde cū in oībus his dicat intellectū esse: manifestum est q̄ idem dicit animam et intellectū.

¶ Secundo cum dicit.

Non videt̄ autem secundum prudentiam dictus intellectus oībus similiter inesse animalibus: sed neq̄ hominibus omnibus.

¶ Ostendit contrarietatem esse in h⁹ acceptione intellectus sm̄ anax. scilicet aliq̄n hoc qd dicit intellectū nō eē idem cum anima: aliquando vero dicit ipsum et animā esse idem: que sunt ɔtradictoria et non possunt simul stare: et hoc probat tali ratione. cōstat q̄ bn̄ operari est proprium intellectus sm̄ prudentiam perfecti: q: bn̄ operari pertinet ad prudentiam. si ergo idem esset intellectus qui est causa bone operationis cum anima: sequeret̄ q̄ intellectus prudens idem esset cum aīa: sed hoc est falsum: q: anima inest oībus animalibus. Intellectus aūt sm̄ prudentiam dictus nō videtur inesse non solum oībus animalibus: sed nec omnibus hominibus: ergo non est idem quod anima. ¶ Deinde cum dicit.

Quicunq̄ quidem igit̄ aīatum in motu respexerunt. Hi quidem maxime motiuum opinati sunt animam esse. Lo.25.

¶ Ostendit q̄ oēs illi qui considerauerunt aīata sm̄ motum. i. sm̄ id quod est moueri a seipsis: ii opinati sunt animam esse illud quod maxime est motiuum: sicut patet in opinionibus iam dictis. Lectio quarta.

Quicunq̄ aūt ad cognoscere et sentire ea que sunt: isti dicunt aīam esse principia. Alii quidem plura facientes hec. alii vero vnum hoc.

Superius ostendit phylosophus quō aliqui venerunt in cognitionem anime per motum: hic vero ośdit quō aliq̄ venerūt in cognitiōe aīe p sensum seu cognitionem. et circa hoc duo. f. primo enim ośdit in quo conuenerunt phylosophi qui considerauerunt animam ex sensu: secūdo vero in quo differunt. ibi. (Sicut empe. quidē) et c. dicit ergo primo q̄ oēs quicunq̄ venerunt in cognitionem anime quantum ad cognoscere et sentire. i. p cognitionē et sensum in hoc conueniebāt q: dicebāt animā esse ex principijs: que quidē principia alii (faciebant). i. ponebant esse plura: alii vero vnum tantum. Ad ponendum autem animam esse ex principijs constitutam mouebantur: q: ipsi antiqui phylosophi quasi ab ipsa veritate coacti somniabant quodam modo veritatem. verum autem est q̄ cognitio fit per similitudinem rei cognite in cognoscente. oportet. n. q̄ res cognita aliquo modo sit in cognoscente. antiqui vero phylosophi arbitrati sunt q̄ oporteret similitudinem rei cognite esse in cognoscente sm̄ esse naturale: hoc est sm̄ idem esse quod habet in seipsa. dicebant enim q̄ oportebat simile simili cognosci: vnde si anima cognoscat omnia: oportet q̄ habeat similitudinez omnium in se sm̄ esse naturale sicut ipsi ponebant. nesciuerunt enim distinguere illum modum quo res est in intellectu seu in oculo: vel ymaginatione: et quo res est in seipsa: vnde q: illa que sunt de essentia rei sunt p̄ncipia illius rei: et qui cognoscit p̄ncipia h⁹ cognoscit ipsam rem. posuerunt q̄ ex quo anima cognoscit omnia: esset ex p̄ncipijs rerum et hoc erat omnibus cōmune. Sed diuersificati sunt sm̄ q̄ differebant in principijs que ponebant: non enim omnes ponebant eadez principia sed vnus plura: alius vnum: vnus hoc: alius illud: et sm̄ hoc differunt in ponendo principia ex qbus principijs aīa ɔstituatur.

¶ Et ideo cōsr cum dicit.

Sicut Empedocles qdem ex elementis oībus esse. et vnumquodq̄ horum aīam dicens. sicut terrā quidem terra cognoscimus ethere ethera. aquam autem aqua. sed igne ignez maximum est. concordia aūt concordiam discordiam discordia tristi. Opinio empedoclis.

¶ Ponit quod differũt: ⁊ pmo ponit opinionẽ emp: dicens ꝙ antiqui phylosophi qui p sensum ꝯsideraueruũt aiam. dicũt ipsã ꝯstare ex elementis: ⁊ illi quidem qui vnũ faciũt principiũ: illud vnũ dicũt eẽ animã: ⁊ qui plura: ex illis eã cõponi: sicut emp. dicit aĩam eẽ ex oib⁹ elementis. ⁊ vnũquodqꝫ hoꝝ dicit aiam. Circa ꝙ sciendum est ꝙ emp. posuit sex principia. iiij. materialia. s. terrã aquã ⁊ aerẽ: ⁊ ignẽ: ⁊ duo actiua ⁊ passiua. s. litẽ ⁊ amiciciã: ⁊ iõ ex quo ponebat aiam oia cognoscere: oi/ꝫ aĩam eẽ ex h⁹ principijs que ponebat: fm enĩ ꝙ est ex terra: terrã cognoscimus: ⁊ fm ꝙ ẽ ex ethere. i. ex aere aerẽ: ⁊ ex aqua aquam: sed ⁊ ignẽ ex igne manifestũ est: ⁊ p ꝯcordiam cognoscimus ꝯcordiã: ⁊ ex tristi discordia cognoscim⁹ discordiã: ⁊ ponit ibi (tristi) qꝛ emp. metrice cõposuit libros suos. ¶ Secũdo cum dicit.

Opinio platonis Co. 26. Eodem autẽ mõ ⁊ plato in thimeo aiam facit ex elementis. cognosci enim simile simili. res autem ex principiis esse.

Opinio platõis. ¶ Ponit opinionẽ platonis: dicens ꝙ plato etiaꝫ facit aiam ex elemẽtis. i. dicit animam ex principijs constitutam esse. Et ꝙ hoc sit veruꝫ scilicet ꝙ plato dicat animã compositam ex principijs rerum probat per triplex dictum platonis. ¶ Primũ est ꝙ ipse dicit in thimeo: ibi enim dicit duo esse elementa seu principia rerum scilꝫ eet idem ⁊ diuersum: quedam enim natura est que semper eodem modo se habet ⁊ est simplex: sicut sunt immaterialia: ⁊ hanc naturam vocat idem: quedam vero natura est que non semper eodẽ modo se habet: sꝫ trãsmutationem suscipit ⁊ diuisionem: sicut sunt materialia ⁊ hanc vocat diuersum. Et ex istis duobus scilicet ex eodem ⁊ diuerso: animam dicit esse compositam: non ꝙ sint ista duo in anima vt partes: sed ꝙ sunt quasi media: ⁊ ꝙ natura rationalis anime superioribus ⁊ omnino materialibus sit inferior ⁊ deterior: ⁊ inmaterialibus ⁊ inferioribus sit nobilior ⁊ superior. Et ratio huius erat qꝛ sicut dictum est: simile cognoscitur simili: vnde si anima cognosceret omnia ⁊ idem: ⁊ diuersum sint principia: ponebat animam esse ex istis duobus compositam: eo modo quo dictum est: vt inquantuꝫ habet de natura identitatis cognosceret ea que ponit idem: inquantuꝫ vero de natura eoꝝ que vocat diuersum cognosceret diuersum scilicet materialia. vnde ⁊ hac cognitione vtitur: nã quãdo colligit genera: ⁊ species: tunc dicit eam reperire idem seu idemptitatem: quando vero differentias ⁊ accidentia assumit alteritatem adinuenit. Sic ergo patet quod plato in thimeo dicit animam ex principijs componi. ¶ Secundum dictum platonis per quod ostẽditur ꝙ dixit animã ex principijs eẽ ponit cum dicit.

Similiter aũt ⁊ in his que sũt de phylosophia dicta determinatũ est ipsam qdem aiam ex ipsa vnius idea; ⁊ ex prima longitudine ⁊ latitudine ⁊ altitudine: alia aũt simili mõ.

¶ Ubi ostendit animaꝫ esse ex principijs similiter. Circa quod sciẽdum est ꝙ plato posuit ꝙ intelligibilia eẽnt per se subsistentia: ⁊ separata ⁊ essent semper in actu: ⁊ essent causa cognitionis ⁊ esse rebus sensibilibus: quod Arĩ. tanqꝫ inconueniens volens euitare coactus est ponere intellectum agentem. vnde sequebaẽ ex positione platonis: ꝙ secundum ꝙ aliqua sunt abstracta: sic essent aliqua que essent per se subsistentia ⁊ in actu. habemus aũt duplicẽ modũ abstractionis per intellectũ: vnũ quo est a particularibus ad vniuersalia: aliũ per quẽ abstrahimus mathematica a sensibilibus. Et sic cogebãtur ex hoc ponere tria subsistentia. s. sensibilia mathematica: ⁊ vniuersalia: que essent cã: ⁊ quoꝝ participatione: res essent sensibiles: ⁊ mathematice essent. Itẽ ponebat plato numeros esse cãm reꝝ. ⁊ hoc faciebat qꝛ nesciuit distinguere inter vnũ quod ꝯuertitur cũ ente: ⁊ vnũ quod ẽ principium numeri. prout est spẽs ꝗtitatis. ex quo sequetur ꝙ cũ vniuersale separatũ poneret cãm reꝝ: ⁊ numeros esse substantiam reꝝ ꝙ h⁹ vniuersalia essent eꝫ reꝝ. dicebat enim ꝙ principia omnium entiuꝫ essent species ⁊ numerus specificus: quẽ vocabat specificũ tanqꝫ cõpositum ex speciebus. nã et ipsum numeruꝫ reducebat tanqꝫ in principia ⁊ elementa in vnum ⁊ dualitatem: nam cum ex vno nihil procederet: ideo necessaria fuit ipsi vni aliqua subiectanã a qua multitudo pduceretur ⁊ hanc vocauit dualitatem. ⁊ secundum ordinem materialitatis ordinabat illa tria. qꝛ enim sensibilia sunt magis materialia: ꝗꝫ mathematica: ⁊ vniuersalia immaterialiora mathematicis: ideo primo posuit sensibilia: supra que posuit mathematica: ⁊ supra hec vniuersalia separata ⁊ ideas que differunt a mathematicis: qꝛ ĩ mathematicis in vna spẽ sunt aliqua que differunt secundum numeꝝ. sed in ideis et substantijs separatis non inueniũtur aliqua vnius spẽi ꝗ differant numero. vnius. n. speciei vnam posuit ideam quas ideas dicit esse ex numeris ⁊ secundum numeros: in eis esse rõnes reꝝ sensibiliũ. que qdẽ ꝯstant ex longitudine latitudine ⁊ pfunditate. Et iõ dixit ideã longitudinis esse primã dualitatẽ longitudo. n. est ab vno ad vnuꝫ. s. de puncto ad punctũ: latitudinis aũt primã trinitatẽ: nã figura triangularis ẽ prima superficialiũ figuraꝝ: profunditatis aũt que ꝯtinet longitudinẽ ⁊ latitudinẽ ideã dixit esse primã quaternitatẽ: prima. n. figura corporum est piramis. que. iiij. angulis consistit: vnde cum plato poneret animã sensibile posuit animam separatã que esset cã eius ⁊ hanc sicut alia separata ⁊ ideas dixit esse ex numeris. s. ex vnitate ⁊ dualitate que ponebat principia rerum.

¶ Tertio cum dicit.

Adhuc aũt ⁊ aliter intellectũ quidẽ vnuꝫ: sciam aũt duo: singulariter. n. ad vnum: planũ aũt numerũ ad opinionem: sensuꝫ vero eum qui firmi. Numeri quidẽ. n. species ⁊ principia entiũ dicebãtur. Sũnt aũt ex elementis. Iudicant aũt res: alie quidẽ intellectu: alie vero scia: alie autem opinione: alie vero sensu. Species autẽ numeri hi rerum.

Opinio quorumdam aliorum. ¶ Ponit tertiũ dictum platonis p quod apparet ꝙ ipse dixerat aiam ꝯpositã ex principijs. plato. n. posuit numeros sicut dictũ est spẽs ⁊ principia reꝝ: vnde cuꝫ loqueretur de anima: posuit eã secundum hoc venire in cognitionẽ entium: quod erat ꝯposita ex principijs. s. ex numeris ⁊ oes operationes eius ab eis pcedere. Inuenimus. n. in anima diuersas potentias ad apprehensionem entium. s. intellectum sciam opinionem ⁊ sensum. Dicit ergo animam habere intellectum ⁊ eius operationem ex idea vnitus. quia scilicet est in ea natura vnitatis: intellectus. n. vna apprehẽsione apprehendit vnum. Item sciam ex prima dualitate. scientia. n. est ab vno ad vnum scilicet de principijs ad conclusionem. Opinionẽ vero ex prima trinitate: opinio enim ẽ de vno ad duo. ẽ enim de principijs ad conclusionem cum formidine alterius: ⁊ sic sunt ibi tria: principium ⁊ due cõclusiones: vna conclusa ⁊ alia formidata. Sensum autem habet aia a prima quaternitate: ẽ eniꝫ quaternitas prima idea corporis quod consistit ex. iiij. angulis vt dictum est: sensus autem corporum est. Cum ergo res omnes cognoscantur istis. iiij. scilicet intellectu: scientia: opinione: ⁊ sensu: ⁊ has potentias dicit habere aiam secundũ quod participat naturam vnitatis: dualitatis: ⁊ ternarij: ⁊ quaternarij: manifestum est ꝙ dixit animã separatã: quã posuit ideã huius aĩe: cõpositaꝫ ex numeris qui sunt principia ⁊ elemẽta reꝝ. Et sic patet ꝙ plato dixit animã esse compositam ex principijs.

¶ Cõsequẽter cũ dicit.

Quoniam autẽ & motiuũ videbatur aĩa eẽ & cognoscitiuum: sic quidã complexi sunt ex vtrisq3 enunciantes aĩam esse numerum mouentem seipsum.

Ponit q̃ quidã philosophi diffinierunt & venerũt in cognitionẽ aĩe ex motu & sensu simul seu cognitione: & quia anima videbatur eis esse motiua per se & cognoscitiua. complexi sunt ista duo: & diffinierunt aĩam ex vtrisq3 scilicet motu & cognitione. dicẽtes q̃ aĩa est numerus mouẽs seipsũ: p numerũ quidem insinuantes potentiã cognoscitiuã. q2 scd'm q̃ sup'a positũ ẽ ex hoc dicebãt hẽre aĩam vim cognoscitiuã tex: q̃ participabat nãz numeri specifice: qd' erat de opiniõe platõis: p mouere aũt seipsã insinuãtes potentiã motiuã in anima.

Co. 29. Differunt autẽ de principijs que & quot sunt: maxime corporea facientes incorporeis. His autem miscentes & ab vtrisq3 principia enũciãtes. Differũt autẽ & circa multitudinẽ: hi quidem. n. vnum: illi vero plura dicunt. Cõsequenter autem his & animam assignãt: motiuum. n. secundum naturam primorum extimauerunt non irrationabiliter.

Lectio quinta.

1 In precedentibus ostẽdit quo antiqui philosophi puenẽbant q̃tũ ad p̃sideratiõnẽ de anima in hoc. s. q̃ aĩa est principiuz motus & cognitiõis. In pte aũt ista ostendit qualiter dicti philosophi diuersificant sũn circa hoc cõe. diuidit aũt pars ista in ptes tres. Primo. n. ponit radicez diuersitatis philosophoꝝ q̃tũ ad cõsideratiõnẽ de aĩa. Secũdo vero illã diuersitatẽ specialiter enumerat. ibi. (vñ quibusdã &c.) Tertio colligit & epilogat ea q̃ circa diuersitates consideranda sunt. ibi. (diffiniunt autem &c.) Radix autẽ diuersitatis philosophoꝝ in p̃sideratione de aĩa est: q2 ipsi attribuebant aĩam principijs sicut dictum ẽ. & iõ secundum differentiã dictoꝝ philosophoꝝ circa p̃sideratiõnẽ principioꝝ: ẽ etiã differẽtia ipsoꝝ in p̃sideratione de aĩa. dicit võ philosophi licet oẽs ponãt aĩam p̃poni ex principijs: nõ tñ p̃ueniunt q̃ ponãt eã p̃poni ex eisdẽ pncipijs: sed sicut differũt d' pncipijs: ita etiã differunt de cõsideratione aĩe. differunt autẽ de principijs quantum ad duo: primo q̃tum ad substantiã principioꝝ (que). s. sint & quantum ad numerũ (quot) sint. quãtũ aũt ad substantiã quidẽ: q2 quidã ponebant principia corporalia illi. s. q posuerunt ignem aut aquam aut aerem: quidã vero incorporalia & immaterialia: sicut qui posuerunt numeros & ideas: quidam vero miscent vtraq3: sicut platonici q posuerũt principia sensibilis separata. Circa numerum vero seu multitudinẽ differunt: q2 quidã posuerunt tantum vnum primum principiũ: sicut heraclitus q posuit aerem: & alius ignez. quidam vero dicunt plura prima principia: sicut emp. qui posuit. iiij. elementa. & sm has suppositiones de principijs consequenter assignant animam his principijs q: q ponebant pncipalia materialia: dixerunt animam ex ipsis componi sicut emp. & similiter hi qui ponebant immaterialia sicut plato. oẽs autẽ extimauerũt aĩam eẽ id q̃d maxime motiuũ est.

Cõsequẽter cũ dicit.

Unde quibusdã visum est ignẽ esse. Etenĩ hic in ptibus subtilissimus ẽ: & maxime elemẽtorum incorporeum. Adhuc autẽ mouetur: primo & mouet alia primo. democritus aũt dulcius dixit enuncians p̃p q̃d vtrunq3 horum. Aĩam q̃dem. n. & intellectũ idẽ. Illud aũt esse primorũ & indiuisibilium corpoꝝ. Motiuũ autem p̃p subtilitatẽ ptiũ & figuraz. Figuraruũ autem leuiter nobilissimaz sphicã dicit. Huius autem esse intellectum & ignem.

Enumerat diuersitates philosophorum in speciale. Sciendum autem est q̃ inter illos qui ponebant vnũ corporum esse principium rerum: nullus dignatus est ponere solam terram: sed alij posuerunt ignem primũ principium: alij aerem: alij aquã: terrã vero nullus posuit: nisi qui posuit oĩa elẽta. iiij. esse primũ principium. & ratio huius est: q2 terra propter suã grossiciẽ magis videbatur esse composita ex principijs: q̃ ipsa esset principium. & ideo circa hanc partem tria facit. primo. n. ponit opiniões illoꝝ q posuerunt primũ principiũ & animã eẽ ignẽ. scd'o vero ponit opiniõnẽ illoꝝ q posuerũt primũ principium & aĩam esse aerẽ. ibi. (diogenes autẽ &c.) tertio vero ponit opĩones illoꝝ q posuerũt aquã eẽ primũ principiuz & aĩam. ibi. (Magis aũt rudium.)

Circa primũ sciẽdũ ẽ q̃ p̃p hoc q̃ aĩe attribuit motiuum & cognoscitiuum: visum est q̃busdã aĩam esse illud q̃d est maxime motiuũ & cognoscitiuũ: & q2 illud q̃d ẽ maxime subtile videbat' eis esse maxime motiuuz & cognoscitiuum: ideo dixerũt aĩam esse ignẽ: qui est iter corpora magis subtilis & actiuus. Et licet plures essent huius opinionis & sic opinatẽt aĩam esse ign': democritus subtilius & rõnabilius dixit: hoc (enuncians p̃p quid vtrũq3 eoꝝ) .i. rationẽ motus & cognitionis magis expressit. volebat. n. sicut dictũ est: q̃ oĩa essent cõposita ex athomis. & l cet sim eũ huiõi athomi essent principium oĩum rerum: nihilominus tñ volebat q̃ athomi q sunt figure rotunde essent de natura ignis. & ideo dicebat aĩaz cõponi ex illis qui sunt figure sphice. & hec inquantũ sunt prima principia. dicebat habere rationẽ cognoscẽdi: inquantum vero rotunda rationẽ mouendi. & ideo inquantum aĩa erat cõposita ex huiõi corporibus indiuisibilibus rotundis: dicebat eam cognoscere & mouere oĩa. vnde ponẽs illa corpora rotunda de natura ignis: cõcordabat cum illis q̃ oĩa essent de natura ignis. Lec. 3.

Cõsequẽter cum dicit.

Co. 31. Opinio anaxagore

Anaxa. aũt videtur q̃dẽ alterum dicere & animã intellectuz: sicut diximus prius: vtitur autẽ vtrisq3: sicut vnã natura: verũtñ intellectum ponit principium õium maxime: solum q3 dicit ipsum eoꝝ q̃ sunt simplicẽ esse & immixtum & purũ. Assignat aũt vtrũq3 eidẽ principio cognoscereq3 & mouere: dicens intellectum mouere omne.

Ponit anax. opinionẽ q in hoc cõcordabat cũ p̃cedẽtibus: q̃ eidẽ. s. aĩe attribuit rõnem cognoscẽdi & mouẽdi: hic autem aliqñ videt' alterũ dicere esse aĩam & intellectũ sicut dictũ est superius: sed aliqñ vtit' vtrisq3. scz aĩa & intellectu: sicut vna natura ipse. n. dicebat aĩaz esse motiuã & cognoscitiuã. vñ cũ ipse poneret intellectum mouẽtẽ oĩa: & cognoscẽtẽ pro eodẽ accipiebat aĩam & intellectũ. sed in hoc differebat ab alijs: q2 democritus ponebat aĩam esse nature corpee: vtpote ex materialibus principijs cõpositã: anax. vero dicit intellectuz esse (simplicem): vt excludat diuersitatem in essentia. (immixtum:) vt excludat compositionem cum alio: (& purum.) vt excludat additionem ab alio. sed mouere & cognoscere assignat eidẽ principio. s. intellectui. nã intellectus ex natura sua habet q̃ sit cognoscens: motum autem habet: q2 ipse sicut dictum est dicit intellectum omnia mouere.

Cõsequẽter cum dicit.

Co. 32. Opinio thaletis

Uidet' aũt. Thales ex q̃bus reminiscimur motiuum aliquid aĩam opinari: siquidẽ dixit lapidẽ aĩam habere qñ ferrum mouet.

¶ Ponit opionem cuiusdam phylosophi. s. thaletis q̃ in hoc solum concordat cũ superioribus: q̃ꝛ illud dicit esse animam quod habet virtutem motiuam. Hic enĩ. s. thales fuit vnus de. vii. sapientibus. ꝛ cũ oẽs alii studerent circa moralia: hic solus dedit se inquisitioni rerum naturalium: ꝛ est primus naturalis phylosophus: ꝛ iõ dicit (ex quibus reminiscitur) s. qui volunt ꝙ aqua esset principium omnium rerũ. hic. n. sin cõsiderationem principii ĩ reb' aĩatis: opinabat eẽ principiũ oĩm rerũ vĩ cũ pricipia seu semĩa oĩum aĩatorũ sint humida volut ꝙ illud esset pricipiũ oĩum rerꝫ qđ est maxime humidũ ꝛ q̃ꝛ hmõi est aqua: dixit aquã esse principium oĩum rerum. Sed tamẽ non consequit̃ opinionẽ suã in hoc ꝙ diceret aĩam esse aquã sed illud dixit animã: quod habꝫ virtutẽ motiuã. vnde cũ lapis quidam. s. magnes moueat ferrum: dixit illum habere animam. ponantur ergo ancora. ꝛ tales cum istis: non ꝙ dicant animam eẽ ignez. sed q̃ꝛ dicunt illud eẽ aĩam qđ hꝫ rõnem sensus ꝛ cognitionis: sicut dixit anax. seu motus: sicut dixit tales.

¶ Deinde cum dicit.

Opinio diogenis

Diogenes aũt sicut ꝛ alteri q̃dam aerem hunc opinans oĩum subtilissimum esse ꝛ principium: ꝛ ꝓꝑ hoc cognoscere ꝛ mouere animã: scđm q̃dẽ ꝙ primũ ẽ: ꝛ ex hoc reliqua cognoscere: scđm vero ꝙ subtilissimũ ẽ motiuũ eẽ.

¶ Ponit opinionẽ illorum q̃ dicũt aerẽ esse principiũ ꝛ aĩam. ꝛ ii quidẽ sunt tres. primo ergo ponit opinionẽ diogenis q̃ volebat ꝙ aer esset principium oĩum ꝛ esset subtilissimũ oĩum corpoꝝ. vnde ꝛ aĩam dixit esse aerẽ: ꝛ ex hoc habere virtutẽ cognoscendi ꝛ mouendi. virtutem quidem cognoscendi habet: quia secundum eum est principium omnium: cũ enim cognitio fiat per simile: sicut dictum est oportebat ꝙ si anima cognosceret omnia eẽꝫ composita ex principiis omniũ rerum. virtutem vero mouendi habet: quia aer est subtilissimum omniũ corporum: ꝛ ideo maxime mobilis.

¶ Secundo cum dicit.

Opinio heracliti

Heraclitus aũt principiũ esse dicit siq̃dez vaporem ex quo alia cõstituit: ꝛ ĩcorporalissimũ aũt ꝛ fluens sꝑ: Qđ vero mouetur motu cognosci.: In motu autem esse que sunt ꝛ ille arbitratus est ꝛ multi.

¶ Ponit opinionem heracliti: qui non dicebat simpliciter aerẽ esse pricipiuꝫ reꝝ: sꝫ aliqđ cõiunctũ aeri. s. vaporẽ q̃ est medi' inter aerez ꝛ aquam hic. n. non posuit aquã seu ignẽ vel aerẽ pricipiuꝫ reꝝ: sed aliud mediuꝫ: q̃ꝛ nõ posuit nisi mãliã tm̃. vnde illud voluit esse principiũ reruꝫ: ꝙ esset magis remotuꝫ a contrarietate: ꝛ hoc videbat̃ ei ꝙ esset vapor: ꝛ ideo secundum hoc voluit ꝙ aĩa esset vapor: q̃ꝛ ex hoc dicebat aiaꝫ maxime cognoscitiuam ꝛ motiuam esse. ipse. n. fuit hmõi opinionis ꝙ oĩa essent in continuo fluxu: ꝛ ꝙ nihil vel ad horam cognosceret: nec poterat aliqua oratio determinate dici. vnde cum vapor esset īter alia maxime fluxibilis dixit ipsũ esse oĩum reꝝ principium: ꝛ hunc dicit se aiam. ꝛ dixit ꝙ naturã cognoscitiuam hꝫ ex hoc ꝙ est principium: motiuam vero ex hoc ꝙ est incorporalissimum ꝛ fluxibile.

¶ Tertio vero cum dicit.

Opinio alcmeonis

Similit̃ aũt his ꝛ alcleon. Alcleon opinari visus ẽ de aĩa. dicit. n. ipsã imortalẽ esse ꝓꝑ hoc ꝙ assimilat̃ imortalibus: hꝫ aũt iesse ipsi tanquam semper mote: moueri eniꝫ ꝛ diuina oĩa cõtinue semꝑ lunã solẽ astra ꝛ totũ celũ.

¶ Ponit opinionem alcmeonis qui concordabat cum istis q̃tum ad motum tãtum q̃ dicebat animam esse q̃d mobilissimũ. vnde q̃ꝛ semper mouetur assimilat̃ imortalibus. s. corporib' celestibus: ꝛ iõ dicit eã imortalẽ: sicut corpora celestia ꝛ sic esse de nã celesti ꝛ diuina que semꝑ mouent: vt luna ꝛ sol ꝛ hmõi q̃ semper mouent ꝛ imortalia sunt. Nam scđm euꝫ sicut motus ... imortalitatem: ita et ĩ aĩa que nature ĩ nobilissime.

¶ Deinde cum dicit.

Magis autez rudiũ ꝛ aquã q̃dã existimauerunt: vt hippo. Suadet. n. visi sunt ex natura: quoniã oĩum humida est: ꝛ namq̃ arguit sanguinez dicẽtes aĩam: quoniam genitura non ẽ sanguis. hãc autẽ esse primam animam.

¶ Hic ponit opinionẽ illoꝝ qui posuerunt aquã principium oĩum rerum. fuerunt. n. q̃dã rudes discipuli ꝛ sequaces taletis: qui sicut dictum ẽ voluerunt ꝓare principium vnius rei ad pncipium totius nature. videbant ꝙ pncipium oĩum viuentium sit humidum. vnde opinabantur ꝙ eodem modo pncipium rerum sit humidũ: cũ igitur aqua sit humidius elementum inter cetera: dixerunt ipsam esse pncipium rerum: ꝛ vsq̃ ad hoc secuti sunt magistroꝝ suũ. s. taletem. Sed in hoc differũt q̃ꝛ tales licet poneret aquaꝫ esse pncipium: non tamẽ dixit aĩam esse aquã: sed virtutem mouentem sicut dictum ẽ. Isti vero de numero hiuis dixerunt aĩam esse aquã vt hyppus. hic namq̃ arguebat quosdam qui dicebãt aiam esse sanguinem: ex hoc ꝙ sanguis non est genitura seu semẽ reꝝ aiataꝝ: quã dicebat esse primã aĩam: ꝛ hoc attribuebãt aque ꝓpter humiditatem.

¶ Consequenter cum dicit.

Alii autem sanguinẽ: quẽadmodum Critias ipsum sentire aĩe magis propriam opinantes hoc autem inesse ꝓꝑ naturã sanguinis.

¶ Ponit opinionem cuiusdã phylosophi qui magis considerans aiam quantũ ad cognitionem: adhuc grossius locutus est de ipsa: dicẽs ipsam esse sanguinẽ. Cuius rõ est. quia in animali non est sensus sine sanguine: ꝛ ideo cum anima sit pncipium cognoscendi: dixit ipsam esse sanguinẽ. sine q̃ nõ est sensus ĩ animali: ex sanguia. n. pura ossa ꝛ vngues. ꝛ oẽs sine sensu sunt: licet nerui sine sanguine existentes maxĩe sensitiui sint. ꝛ hoc dixit critias.

Omnia. n. elementa iudicem acceperunt preter terram. Hanc aũt nulli ꝓtulerunt: nisi aliq̃s dixit ipsam ex oĩbus elemẽtis eẽ: aut oĩa.

¶ Quia vero posset queri: quare in cõsideratione aĩe non facit mentionẽ de terra sicut de aliis elementis: excusat se cũ dicit. (omnia enim elementa ꝛc.) dicens ꝙ secundũ hoc opinati sunt de anima sicut de pncipio. sed terra (nullũ iudicẽ accepit). i. nullus iudicauit eam principium. ꝑ consequens nullus dixit animam esse terram: nisi forte aliquis dixerit animam componi ex omnibus pncipiis sicut emp. aut oĩa pncipia: sicut democritus.

¶ Deinde cum dicit.

Diffiniunt autẽ oẽs animam tribus: vt dicere motu: sensu: ꝛ incorporeo. Horũ autem vnumquodq̃ reducitur ad principia. vnde ꝛ in cognoscendo diffinientes ipsam aut elementis faciunt dicentes similiter inuicem preter vnum. Dicunt eniꝫ simile cognosci simili. Quoniam autem anima omnia cognoscit: constituunt eã ex omnibus principiis. Quicumq̃ quidem igitur. vnam aliquam dicunt causam vt elementum vnum ꝛ animam vnum ponunt vt ignem: aut aerem. plura vero dicentes principia ꝛ animam plura dicunt.

¶ Epilogat et colligit ex his omnibus que dicta sunt intentionem. et primo quantum ad ipsa principia: secundo vero quantum ad contrarietates que sunt in ipsis principiis. ibi. (Quicunque autem contrarietates etc.) Dicit vero ad ipsa principia: quia ipsi tria attribuebant anime scilicet quod sit quid subtilissimum: quod sit quid cognoscitiuum et quod sit quid motiuum. et hec tria s. sensus: motus: et incorporeum: reducunt in principium. in aliud enim dicunt esse principium quod est simplex. Item principium ex se habet quod sit cognoscitiuum: qui sicut dicunt est simile simili cognoscitur. vnde et dicebat animam componi ex elementis: aut esse elementa quia dicebant quod simile simili cognoscitur: preter anax. qui ponebat intellectum immixtum. Item quia principium est subtilissimum dicebant illud maxime motiuum. et quia aia cognoscit omnia: dicunt ipsam componi ex omnibus principiis: et hoc dicunt omnes. quia sunt quidam principia ita ponunt animam. vnde quicunque ponunt vnam aliquam causam seu principium et elementum vnum: dicunt animam esse illud vnum. sicut iam patet: vt ignem aerem seu aquam. Item illi qui dicunt plura principia similiter dicunt animam esse plura illa siue ex his componi.

Anax. autem solus impassibilem dicit intellectum et nihil commune nulli aliorum habere. Huiusmodi autem cum sit: quo cognoscat: et propter quam causam: neque ille dixit: neque ex his que dicta sunt conspicuum est.

¶ Et quia dixerat quod omnes conueniunt in hoc quod dicunt animam componi ex principiis: quia oportet cognosci simile simili: preter vnum s. anax. ideo cum dicit (Anax. autem solus) ostendit qualiter differt ab eis dicens quod anax. solus dixit intellectum esse impassibilem: nec habere aliquid commune alicui eorum que cognoscit similem. Sed qualiter cognoscit intellectus neque anax. dixit: neque est manifestum ex his que dicta sunt.

¶ Consequenter etiam est dicit.

Quicunque autem contrarietates faciunt in principiis et animam ex contrariis constituunt. Quicunque autem alterum contrariorum vt calidum aut frigidum: aut aliquid huiusmodi aliud: et animam similiter vnum aliquid horum ponunt: vnde et nominibus consequenter: quidam calidum dicentes: quia propter hoc viuere nominatum est. Qui autem frigidum propter respirationem et refrigerationem vocari animam. Tradita quidem igitur de anima: et propter quas causas dicunt sic: hec sunt.

¶ Colligit intentionem suam quantum ad contrarietates que in ipsis principiis sunt: dicens quod quidam ponunt principia rerum contraria: et ii constituunt animam ex principiis contrariis. sicut emp. dans enim elementis caliditatem frigiditatem humiditatem et siccitatem: dat et anime inesse contrarietates. dixit enim quod terra terram intuemur: aquam autem aqua etc. quidam vero posuerunt principium omnium esse vnum contrariorum: et illius qualitatem apposuerunt anime: ii qui posuerunt caliditatem: qui dixerunt principium omnium esse ignem: illi vero qui dicunt primum principium omnium aquam apponunt anime frigiditatem. vnde secundum qualitates principiorum que ponunt. dicunt similiter esse animam: vt de natura caloris aut frigoris: et huius: et hoc ostendunt ex nominibus quibus nominant ipsam animam: quia illi qui dicebant animam esse de natura caloris denominabant eam a zin. i. zoma. viuere quod denominatum est zein quod est feruere. Illi vero qui dicebant animam de natura frigoris denominabant eam psicheon quod est frigidum. vnde ab hoc. venit psiche. i. anima propter refrigerationem que saluat animal ex respiratione. Sic ergo patet qualiter nominabant animam multa. s. illi qui dicebant ipsam de natura caloris. Alii autem a respiratione. s. illi qui dicebant quod erat de natura frigoris. ex his omnibus concludit dicens: quod hec sunt que tradita sunt de anima: et propter quas causas sic dicunt de ipsa.

¶ Lec. s. xiii.

Considerandum autem primum quidem de motu. Fortassis enim non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse qualem aiunt dicentes animam esse quod est seipsum mouens: aut possibile mouere: sed vnum quiddam impossibilium inesse ipsi motum. Quod quidem igitur non necesse sit mouens et ipsum moueri prius dictum est. Dupliciter enim mouetur omne. Aut enim secundum alterum: aut secundum seipsum. Secundum alterum dicimus: quecunque mouentur ex esse in eo quod mouetur: vt naute. Non enim similiter mouentur naui. Hec quidem secundum seipsam mouetur: illi autem ex esse in eo quod mouetur. Manifestum autem in partibus est: proprius quidem enim motus pedum ambulatio: hec autem et hominum est. Non inest autem nautis tunc. Dupliciter itaque dicto moueri nunc intendimus de anima: si per seipsam mouetur et participat motu. Co. 36. Co. 37.

Co. 38.

Supra ponit phylosophus opiniones aliorum phylosophorum de aia. hic posterius disputat contra eas. Sunt autem tria que dicti phylosophi attribuebant anime s. quod sit principium motus: quod sit principium cognitionis: et quod sit incorporalissimum i. subtilissimum. inter que duo ex eis sunt principalia que primo et per se anime attribuebant. s. quod sit principium motus: et quod sit principium cognitionis: tertium autem quod attribuebant anime s. quod sit subtilissimum: quantum ad aliquid bene dicitur: et quantum ad aliquid male. si enim subtilissimum accipiatur simpliciter dictum de anima sic bene dicitur. quia sine dubio aia est incorporalissima et subtilissima est: si autem non accipiatur simpliciter: sed cum corpore: vt dicatur anima subtilissimum corpus: sic male dicitur. et ideo phylosophus non vtitur nisi duobus tantum s. motu et cognitione. Diuiditur autem pars ista in tres partes. primo enim ingreditur de anima contra opiniones phylosophorum secundum quas dixerunt ipsam animam esse principium motus: secundo contra opiniones eorum qui dixerunt ipsam esse principium cognitionis. ibi. (Tribus autem modis traditis etc.) Tertio vero mouet quandam questionem: vtrum s. mouere sentire: cognoscere attribuantur aie: sicut vni principio: vel sicut diuersis. ibi. (Quoniam autem cognoscere aie etc.) Prima pars diuiditur in duas. In prima disputat contra ea que dicunt de aia secundum quod est principium motus ex eo quod ponunt ipsam principium motus. secundo contra quandam opinionem: quia supra hoc quod dixerant animam esse principium motus: quidam attribuunt ipsi anime aliquid aliud s. quod sit numerus mouens seipsum. ibi. (Multis autem his que dicta sunt irrationabilius). Prima pars diuiditur in duas. primo enim disputat contra opiniones illorum qui attribuebant motum aie: secundum quod ipsi attribuunt aie motum. secundo ingreditur vtrum per aliquam aliam viam motus aie attribui possit. ibi. (Rationabilius autem dubitabit etc.) Pars prima diuiditur in duas. primo enim disputat in communi circa illos qui dicunt animam principium motus. secundo vero descendit ad quasdam questiones in speciali. ibi. (Quedam autem et mouere etc.) Prima pars diuiditur in duas. primo enim manifestat suam intentionem. secundo ponit rationes ad propositum ostendendum ibi. (Quattuor autem modis cum sint etc.) Dicit ergo primo quod sicut ex superioribus habetur phylosophi ex duobus venerunt in cognitionem anime. s. motu et sensu. et inter hec primo considerandum est de motu. omnes autem phylosophi qui venerunt in cognitionem anime ex motu hoc

b

principiū hēbat cōe scʒ q̄ oē quod mouet mouet: vn̄ q̄r naturale est aīe q̄ moueret: credebant q̄ ei sit cōnaturale q̄ moueret: ⁊ hoc habere animā ex substātia sua: vn̄ ⁊ ponebant in eius diffinitione motū dicentes aīam eē q̄d mouens seipsū. Est ergo hic ꝫ duo disputandū. s. cōtra rationē positionis: ⁊ cōtra ipsā positionē: vtrunqʒ enī est falsuʒ: nam ⁊ rō positionis istoꝝ falsa erat: ⁊ eoꝝ positio hoc enim q̄d supponebāt tanq̄ꝫ p se veꝝ. s. q̄ oē q̄d mouet mouet falsum est. sicut satis ꝓbatur in octauo physicoꝝ: vbi ostēditur q̄d est quoddā mouens immobile: ⁊ quātum ad hoc ꝑtinet breuiter pōt ostēdi q̄ si aliq̄d mouet nō oportet q̄ moueat. cōstat enim q̄ fm̄ q̄d mouet est in actu fm̄ q̄d mouet est in potentia. ⁊ sic idem ⁊ fʒ idē eēt in actu ⁊ potētia: quod est inconueniēs. Sed hoc pretermisso disputemus ad positionē eoꝝ: vtꝝ. s. aīa moueat: dicebāt aūt isti duo. s. q̄ aīa mouet: ⁊ q̄ mot⁹ eēt de substantia anime. Ar. aūt vtrūqʒ negat dicens q̄ (forsan fis) hoc dicit q̄ nondū ꝓbauerat hoc q̄d dicit: nō soluʒ falsuʒ est q̄ motus sit de substantia anime fm̄ q̄ dicunt diffinientes ipsaʒ: dicētes aīam eē q̄d est seipsuʒ mouēs aut possibile mouere: sed totaliter īpossibile ē ipsi aīe cōuenire q̄ moueatur: ⁊ hoc prius dictū ē scilicet in. viij. physicoꝝ: videlicet q̄ nō sit necesse oē mouens moueri. In mouente ēt seipso duo sunt. vnū mouens ⁊ aliud motū: ⁊ impossibile est q̄ illud q̄d ē mouens moueat p se. In aīalibus aūt licet nō moueat p se pars mouens: mouet tn̄ per accidēs. oē enī q̄d mouet: mouet dupliciter: q̄r vł fʒ se vel fm̄ alteꝝ: seu p accidēs: fm̄ se q̄n res ipsa mouet: vt nauis: p accidens: vel fm̄ alteꝝ q̄n nō mouet ipsum. sed illud in quo ē: sicut nauta in naui mouet: non q̄r ipse moueat: fʒ q̄r nauis mouet vn̄ h̄ ē v̄a. s. nauis mouet fm̄ se: nauta v̄o fʒ accidēs. ⁊ q̄ sʒ mouet nauta p se. pʒ: q̄r q̄n aliq̄s mouet p se. mouet fʒ ptes suas: sic ī ambulatiōe ꝑ pus ē pedū ambulatio: ⁊ h⁹ cū ē nauta ī naui nō inest ei. Sic ergo patet q̄ moueri dicit dupliciter: fʒ se. ⁊ fm̄ accidens. sed isti attribuebant aīe moueri fm̄ se: ⁊ ideo ꝑtermisso ad p̄ns vtꝝ aīa moueatur per accidēs: intendamus de aīa si mouetur fm̄ se: ⁊ participat motu sicut isti dicebant. Et q̄ n̄ mouetur per se ꝓbat Aristoteles sex rōnibus. ¶ Circa quas rōnes ꝯsiderādū est: q̄ lʒ rōnes aristotelis parū videātur valere: nihilominus sūt efficaces: quia sunt ad positionē. aliter enim argumentandū est ad eū qui simpliciter intendit veritatē: q̄r ex veris oportet ꝓcedere: sed qui arguit ad positioēʒ ꝓcedit ex datis: ⁊ iō frequenter aristoteles: q̄n argumentatur ad positiones: videtur q̄ inducat rōnes paꝝ efficaces: q̄r ꝓcedit ex datis ad interimendum positionem.

¶ Sic ergo primā rōnem ponit. ibi.

Lec.

Quattuor aūt motus cum sint loci mutationis: alterationis: augmenti ⁊ decrementi: aut scd̄m vnum horum mouebit: aut scd̄m plures: aut oēs. Si vero mouet nō secunduʒ accidens: natura inerit motus ipsi. Si autem hoc ⁊ locus. Oēs. n. dicti motus in loco sunt. Si aūt est substantia aīe mouere seipsaʒ: non secundum accidens moueri ipsi inerit sicut albo ⁊ tricubito: mouent. n. ⁊ hec: sed secundū accidens. Cui enim insunt: mouetur illud corpus: vnde non est locus ipsorum: anime autē erit: siquidē natura motu participat.

¶ Que talis est: si aīa mouet: aut mouetur per se: aut p accidens: si p accidēs: tunc motus non erit de substantia sic quod est cōtra eos: sed mouet sicut album ⁊ tricubitum: que mouentur fm̄ accidens: ⁊ ideo non exigitur ad hoc locus ipsis. Si vero mouetur per se: ergo mouetur aliqua specie motus. spēs aūt motus sūt quattuor. s. fm̄ locum augmenti: ⁊ decrementi: ⁊ alteratiōis: generatio enim ⁊ corruptio nō sunt ꝓprie motus sed mutationes: quia motus sunt successiui: ꝫ generatio ⁊ corruptio sunt mutationes instantanee: ergo aīa mouebit aliqua specie istoꝝ motuū: vel fm̄ locum vel fm̄ augmentum. vel fm̄ decrementū: vel fm̄ alteratione. Si ergo mouet aliquo istorum: ⁊ oēs hi motus sunt ī loco. ergo anima erit in loco. ¶ In hac aūt rōne videntur eē duo dubia: vnum de hoc q̄d dicit q̄ oēs dicti motus sunt ī loco q̄d quidē de locali ⁊ de motu augmenti ⁊ decrementi manifestū est: sed de alteratione videt difficile. q̄d quidem sic intelligitur ab aliquibus: q̄r enī omne q̄d alteratur est corpus: ⁊ corpus est in loco: ideo alteratio dicit fieri in loco. Sed hoc nō saluat litterā Ar: q̄r Ar. dicit q̄ hmōi motus sunt in loco. ⁊ n̄ sunt fm̄ locū. ¶ Et ideo dicendū q̄ sine dubio alteratio est in loco. aliud enim est motus in loco: ⁊ aliud motū eē fm̄ locū: alteratio nō est fm̄ locū fʒ in loco: nam in alteratione oʒ q̄ sit appropinquatio alterātis ad alteratum. ⁊ sine hoc nihil alteratur: vnde cum appropinquatio fiat p motum localē: oportet q̄ sit ibi motus localis vt eā. ¶ Secunduʒ dubiū ē: q̄r fm̄ istos nō erit inconueniens si aīa eēt in loco: cū poneret eaʒ moueri per se: ⁊ iō nō videtur valere sua ratio. ¶ Ad hoc aūt pōt r̄nderi dupliciter: vno mō q̄ istud inconueniens deducitur per sequentes rationes. Alio mō q̄r ꝓp hoc est inconueniens: q̄r si aīa esset in loco oporteret q̄ assignaret sibi locus ꝓprius in corpore separatus: ⁊ sic non esset forma totius corporis.

¶ Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius aūt si natura mouet: ⁊ violentia mouebitur: ⁊ si violentia: ⁊ natura. Eodē aūt modo se hʒ de quiete. In quod enim mouetur natura ⁊ quiescit in hoc natura: in quod autem violentia: ⁊ quiescat violentia. Quales aūt violenti motus anime erūt ⁊ quietes: nec q̄ʒ fingere volentibus facile est reddere.

¶ Que talis ē. Si aīa mouet per se fm̄ locū mouetur naturaliter: eē aūt q̄d mouet nāliter mouet violenter: sed si mouet nāliter: quiescit nāliter: ⁊ si quiescit nāliter quiescit violenter: ergo aīa mouet violenter: ⁊ quiescit violenter: sed hoc est impossibile. s. q̄ moueatur violenter: ⁊ quiescat violenter. q̄r motus aīe ⁊ quies sunt voluntarii. In hac aūt rōne videt dubiū eē. s. q̄ id q̄d mouetur nāliter moueat violenter: nā celū mouet nāliter: nō tn̄ violenter. Ad hoc dicendū ē: q̄ illa ꝓpositio, fʒ veritatē falsa ē: sed fm̄ positionē vera: q̄r isti nullū corpus ponebant naturaliter motū: nisi q̄ttuor elemēta: in q̄bus videmus motus ⁊ q̄etes nāliter ⁊ violenter fieri: ⁊ fm̄ hoc procedit ratio.

¶ Tertiam rationem ponit cū dicit.

Amplius si quidē sursum mouebit: ignis erit: si vero deorsum: terra: horum. n. corporum motus n. Eadem autē rō ⁊ de mediis.

¶ Que talis ē: illi dicūt q̄ aīa mouet: ⁊ ex h⁹ mouet corpus. ⁊ hūc motū dicūt hēre ab aliquo elemēto: q̄ꝛ ergo seq̄t motū ignis aut terre: aut alioꝝ elemētoꝝ. Si ergo ꝑticipat motū ignis: mouebit solū sursū. si terre: deorsum: sed hoc ē falsū: q̄r aīa mouet ad oēʒ ptē. ⁊ h̄ rō ꝓcedit ex suppositiōe. ¶ Quartā rōneʒ ponit cū dicit.

Quoniam autem videtur mouere corpus: rationabile est his mouere motibus. quibus ⁊ ipsa mouetur. Si autem hoc ⁊ conuertentibus dicere verum: q̄ scd̄m q̄ corpus mouetur: hoc ⁊ ipsa. Corpus autem mouetur scd̄m loci mutationem: quare ⁊ anima mouebitur secundum corpus aut tota aut secundum

dum partes translata. Si autem hoc contin/git ꝛ exeuntē iterum ingredi. Ad hoc autem sequentur resurgere mortua animalium.

¶ Que talis est: vos dicitis aīam ex hoc moueri: ꝙ mo uet corpus: ergo rōnabile est dicere: ꝙ illis motibus mouet corpus qbus ipsa mouet: ꝛ econuerso. verū erit dicere ꝙ illis motibus mouetur: quibus mouet corpꝰ. Sed corpus mouetur secundū loci mutationem. ergo anima mouetur fm locū. Sꝫ si mouet animā secūdum locum est mutare corpus: continget ipam aīam exeuntē iterū reintrare corpus: ꝛ q: aīa iam ingredi corpus: ē viui ficare corpus: sequitur ad hoc mortua de numero aīaliū: fm naturā resurgere: qđ est impossibile. ¶ Contra hanc rōnem aliqui obijciūt dicentes ꝙ hoc .s. ꝙ aīa moueat eisdē motibus qbus mouetur: non ē verū: q: anima non mouetur nisi fm appetitū ꝛ voluntatē. mouet aūt corpus alijs motibus. ¶ Ad qđ dicendū ꝙ appetere ꝛ velle ꝛ hꝰ nō sunt motus aīe: sed operatiōes: motus aūt ꝛ opa tio differūt: q: motus est actus imperfecti: opatio vero ē actus perfecti. Nihilominus tamē vera est illa ꝓpositio fm positionē q: illi dicebāt animā non aliter mobilē nisi fm ꝙ mouet corpus. ¶ Sed nūqd sequitur illud incon/ueniens ꝙ resurgant corpora aīaliū: si aīa mouet fm lo cum? dicendū ꝙ quidam dixerunt ꝙ anima est cōiuncta .s. corpori: ꝛ vnita fm quādam ꝓportionem: ꝛ ꝙ nō separatur nisi soluatur illa proportio: vnde quantum ad istos non sequitur: sed quantū ad illos q dicunt animam esse in corpore vt in loco seu in vase ꝛ intrare ꝛ ingredi aliquando: sequitur illud inconueniens Ar.

¶ Quintam rōnem ponit cū dicit.

Co.42. Motum autem secundum accidens: si ab altero moueatur. Depelletur enim vtiqꝫ vio lentia animal. Non oportet autē cui a seipso moueri inest in substantia hoc ab alio moue/ri: nisi secundum accidens: sicut neqꝫ quod se

Co.43. cundum se bonum aut propter seipsum: hoc quidem propter aliud esse: hoc autem alterꝰ cā. Animā autē maxime dicet aliquis vtiqꝫ a sensibilibus moueri siquidem mouetur.

¶ Que talis est constat ꝙ illud qđ fm se inest alicui rei nō ē necesse ꝙ insit ei fm aliud: nisi forte ꝑ accidens. si er go inest aīe ꝙ moueat fm se ꝛ secundū naturā suam ne cessarium ē ꝙ aīa sit mobilis fm se. ergo non indiget ꝙ moueat per aliud: ꝛ ab alio: sed nos videmus ꝙ moue tur a sensibilibus in sentiendo: ꝛ ab appetibilibus in ap petendo: non ergo aīa ꝑ se mouetur. ¶ Ad hoc obuiant platonici dicentes ꝙ aīa non mouetur a sensibilibus: sed occurrunt motui animē: ī quātum aīa discurrit ꝑ ea. Sꝫ hoc est falsum: quia sicut Ar. probat intellectus possibi lis reducitur ꝑ ipsa: scꝫ per species rerum sensibiliū in actu: ꝛ ideo oportet ꝙ moueat ab eis hoc modo.

¶ Sextam rōnem ponit cum dicit.

At vero si mouet ipsa seipsam: ꝛ ipsa mo/uetur vtiqꝫ. Quare si omnis motus ex distā tia est ab eo quod mouetur: secundum ꝙ mo uetur ꝛ anima extabit vtiqꝫ a substantia ipsi/us secundum seipsam: nisi secundum accidēs seipsam moueat: sed est motus substantie ip/sius per se.

¶ Que talis ē. Si aīa mouet seipsā: ꝯstat ꝙ ipsa moue bit fm suā substantiā: sed oē ꝙ mouet distat vel exit ab eo a quo ꝛ fm qđ mouet: sicut si aliqd mouetur a quan titate exit ꝛ distat ab ipsa quantitate a quo mouetur. Si ergo aīa mouetur a substātia sua: ꝛ a seipsa: sicut illi di/cūt: distabit ꝛ exibit a substātia sua: ꝛ sic motus erit sibi causa corruptionis: qđ est contrariū illis qui dicebant ani mam ꝓpter motum ipsam assimilari omnibus: ꝛ īmorta lem esse: vt superius patet. Et hec ratio procedit quantū Lec.5. ad eos. quia nō distinguebant inter operationē ꝛ motū: operatio enim non facit distare sed pficit opantē: sꝫ i mo tu oportet ꝙ sit exitus. ¶ Lectio septima.

Quidā aūt ꝛ mouere aīam dicūt corpꝰ in/ Co.44. est sicut ipsa mouet: vt democritus similiter dicens Philippo comediarum didascolo. re fert enim dedalum mobilem fecisse ligneam mineruam effundens argentum fusile. Simi liter autem ꝛ democritus dicit: motas enim inquit indiuisibiles speras: propter id quod apte nate sunt nusquā manere: contraherēqꝫ ꝛ mouere corpus omne.

Upra posuit phylosophus rōnes in cōi contra eos qui posuerūt ani mā fm se moueri: hic vero ponit rōnes in speciali contra quosdā qui aliqd spālis diffi/cultatis videtur dixisse circa opinionē eoꝝ de motu aīe. Et circa hoc tria facit. primo eīꝫ ponit rōnes ad opinio nem democriti: secondo vero ad opinionem platonis. ibi. (Eodē autem modo ꝛc.) tertio vero ad quandam aliam opinionē. ibi. (Alia aūt qdam opinio ꝛc.) Circa primū duo facit. primo enim ponit opinionē democriti de motu aīe: ꝛ exponit eā. secundo vero obijcit in ꝯtrāꝫ. ibi. (Nos aūt interrogabimus). Circa primū sciendūꝫ est ꝙ ī pcedētibus ponit in vna ratione. s. in quarta Ar. cōtra illos q ponunt aīam moueri secundūꝫ le: ꝛ ex hoc mouet corpus: ꝙ si anima mouet corpus necesse est qđ illis motibus mouetur qbus ipsa mouet. ꝛ hoc conce/debāt quidā q dicunt animam mouere corpus in quo ē: sicut ipsa mouetur. idest illis motibus mouere: quibus ipsa mouetur. Et hic fuit Democritus ꝛ inducebat ad hoc similitudinem: quia erat quidam magister come/diarum nomine philippus: hoc enim recitant i libris suis: ꝙ quidam nomine dedalus fecit statuam ligneam dee minerue: ꝛ hec statua erat mobilis ex eo ꝙ erat in ea argentum fusile idest viuum: ꝛ mouebatur motu ipsius argenti viui. Simile ergo huic dicit democritus in opinione sua de motu aīe: dicit enim ꝙ anima est cō/posita ex indiuisibilibus speris: vt superius patet: ꝛ q: huiōi indiuisibiles spere. i. atomi figure rotunde: conti/ Lec.3. nue mouentur: ex eo qđ nūqꝫ quiescunt: cōtrahūt ꝛ mo uent totum corpus secondum ꝙ ipse mouentur.

¶ Deinde cum dicit.

Nos autem interrogabimus: si ꝛ quiesce re facit hoc idē: quō autē faciet: difficile autēꝫ impossibile dicere.

¶ Obijcit aristoteles contra hanc opinionē democriti: duabus rōnibus. Prima ratio talis est Constat ꝙ aīa non solū est causa motus in animali: sed quietis. ¶ Sed secundum opinionem democriti: anima non est causa qe tis: licet sit causa motus in animali: q: difficile aūt impos sibile est dicere: ꝙ illa corpora sperica indiuisibilia quie scāt cum nūqꝫ immota ꝑmaneant: vt dictum est.

¶ Secundam rationē ponit cum dicit.

Omnino autem non sic videtur anima mo uere animal: sed per voluntatem quandam ꝛ intellectum.

¶ Que talis est: Constat ꝙ motus quem argentum vi uum causat in statua non est motus voluntarius: sꝫ vio lentus. Sed motus anime non est violentus: sed volun tarius. quia mouet per voluntatem ꝛ intellectum: ꝛ iō nulla vt videtur est positio democriti.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 45. Odem autem modo et Timeus eodem modo phisiologizat animaz mouere corpus. In eo enim quod est moueri ipsam et corpus mouet: propter id quod complexa est ad ipsum.

¶ Ponit opinionē platonis. et circa hoc duo facit. primo ponit opinionem platonis. secundo reprobat eam. ibi. (primū igitur et c.) Circa primum duo facit. primo ostēdit similitudinem opinionis platonice ad opinionē democriti. secundo explicat opinionē platonis de aīa. ibi. (Cōstitutam autē ex elementis et c.) Dicit ergo primo: quod sicut Democritus posuit corpus moueri ab anima: inquātum anima cōiuncta ipsi mouetur: ita et timeus qui introducitur a platone loquēs assignat naturā qualiter anima mouet corpus: dicit enim quod anima mouet corpus inquantum ipsa mouetur: propter hoc quod anima coniuncta est corpori per modum cuiusdam colligationis.

¶ Deinde cum dicit.

Constitutam autem ex elementis et dispartitam secundum harmonicos numeros quatenus cum naturalē sensum harmonie hēat: et vt omne feratur secundū cōsonātes motus.

¶ Explicat opinionē platonis: et primo exprimit constitutionem substantie ipsius: secundo exponit quomō ex ea procedit motus. ibi. (Aspectum rectum in circulum reflexit.) Circa primum sciendū est quod plato hec verba que hic ponuntur in thimeo prosequitur loquēs de anima mundi: quam imitantur sm ipsiuz inferiores anime. et ideo per hoc quod hic tangit de natura anime mūdi: tangitur quodammō natura omnis anime. ¶ Sciendū est igitur: quod sicut supra dictū est: plato posuit substantiaz omnium rerum esse numerum: ratione superius dicta: elementa autez numeri ponebat vnū .q. formale: et duo q. materiale: ex vno enim et duobus omnes numeri constituuntur: et quia impar numerus quodammō retinet aliquid de indiuisione vnitatis: posuit duo elementa numeri par et impar: et impari attribuit identitatem et finitatem: pari autem attribuit alteritatē et infinitatem. Cuius signum tangitur in tertio phi. quia si supra vnitatem impares numeri per ordinem addantur: semper producitur eadem figura numeri alis: puta si supra vnum addatur tria. qui est primus impar. consurgunt quattuor qui est numerus quadratus quibus rursus si addatur secundus impar: scilicet quinarius consurgit nouenarius: qui etiam ē numerus quadratus: et sic semper in infinitum. Sed in numeris paribus semper surgit alia et alia figura: si etiaz vnitati addatur binarius qui ē primus par consurgit ternarius. qui est numerus triāgularis quibus si rursus addatur quaternarius qui ē scds par: cōsurgit septēnarius qui est septangule figure: et sic in infinitum. ¶ Sic ergo plato ponebat idem et diuersum esse elementa omnium rerum: quorum vnū attribuerat numero impari: aliud vero numero pari. Quia vero substantiam anime ponebat mediā inter substantias superiores: que semper eodem modo se habēt: et substantias corporeas in quibus alteritas et motus inuenitur: posuit animam constare ex his elemētis. s. ex eodē et diuerso: et ex numeris paribus et imparibus: medium enim debet esse affine vtrique extremorum. et ideo dicit quod posuit eam constitutaz ex elementis. ¶ Itē sciendum est: quod in numeris sunt diuerse proportiones et infinite: quaruz alique sunt harmonice: idest consonantiarum cā. nam dupla proportio est causa consonantie que dicitur diapason: sexquialtera proportio causat consonantiā que dicitur diatessaron: sexquioctaua proportio causat tonum: et alie cōsonantie: quibusdā aliis proportionibus causantur: puta ea que est composita ex diapason: et diapente causatur ex tripla. ea quē subdiapason causatur ex quadrupla: quā quidē pictagoras deprehendit: vt boetius refert in musica: ex percussione quattuor malleorum qui consonantes sonos reddebant secundum predictas proportiones: puta si vnus martellus pōderaret. xij. vncias. alius. ix. alius. viij. alius. vi. ille qui esset. xij. haberet duplā proportionem ad eum qui. vi. et redderet cum eo consonantiam diapason. Ille aūt qui est. xij. ad euz qui. viij. sub sexqualtera proportione: et cōsonat secundū diapēte: et similiter q. ix. ad eū q. vi. Itē q. xij. ad eū q. ix. ē in sexquitertia proportione: et cōsonat cū eo diatesseron. et similiter qui. viij. ad eum qui. vi. Qui autem. ix. ad eum qui. viij. cum sit sexquioctaua proportione consonat secundum tonum. Licet autem plato posuerit res omnes ex numeris constitui: non tamen ex numeris habētibus proportiōes harmonicas: sed animā posuit esse constitutam secundum numeros hītes hmōi proportiones. et ideo dicit: quod posuit eā (dispartitā) i. quasi dispensatā (secundum harmonicos numeros) i. sez numeros proportionatos ad inuicem sm musicā proportionem: posuit enim ex his numeris aīam cōstitutā s. ex vno: duobus: tribus: quattuor. viij. ix. xxvij. in quibus huiusmodi proportiones inueniunt. Duplici autem ex causa animam posuit cōstitutaz ex numeris harmonicis: vna ex. qz vnūquodqz delectatur in eo quod est sibi simile et connaturale. videmus autem quod anima delectatur in omnibus armonizatis et offenditur ex his que sunt pter debitam harmonizatā in sonis quā in coloribus: quā etiam in quibuscunqz sensibilibus: vnde videt harmonia de natura anime esse. Et hoc est quod dicit (Anima habet sensum) idest cognitionē (cōnaturalē harmonie.) Alia rō est: quia pithagorici et platonici posuerūt ex motibus celorū prouenire sonos optime harmonizatos: et quia mot celestes ponebant esse ab aīa mundi: posuerūt aīaz esse ex numeris harmōicis. vt posset causare motus harmonizatos et hoc est quod dicit (et vt omne) idest vniuersum (feratur secundū consonantes motus.)

¶ Deinde cum dicit.

Aspectū rectū in circulū reflexit: et diuidēs ex vno in duos circulos dupliciter coordinatos iterū vnū diuisit in septē circulos tanquā essent celi motus anime motus.

¶ Docet quomodo ex aīa procedat mot celestis. vbi cōsiderandū est quod omnes numeri sm naturalē ordinē accepti lineariter dispositi sunt secundū rectitudinē. prout vnus addit super alterū. Sed ex naturali serie numerorū potest aliquis accipere plures series: puta si acciplat homo quasi in vna rectitudine totam seriez duplorū: et in alia totā seriē triplorū: et in alia totam seriem quadruplorum: et sic de aliis: quia igitur homo sua cognitione potest circa numeros operari: hoc et deus facit constituendo substantias rerum ex numeris. vnde in cōstituēdo substantiam anime ex numeris supradictis qui omnes naturali ordine sunt in vna rectitudine: quasi duas lineas diuisit vnam duplorum: et alteram triplorum: he enim proportiones omnes harmonicas continent. Nā dupla proportio diuidit in sexqualteraz et sexquitertiam. Et tripla in duplaz et sexqualteram. ¶ Igitur in predictis numeris accipitur series duplorum vsqz ad numerum cubicum vt puta vnum: duo: quattuor: octo. et alia series triplorum eodē modo: vt puta vnū: tria. ix. xxvii. quequidez due series in vnitate cōiungunt: ac si essent due linee recte angulum continentes rursus si vnitati coniungantur que sunt in linea triplorū: resultabūt numeri qui sunt in linea duplorū. puta si vnitati addatur trinarius fient quattuor. et econuerso. si vnitati addatur binarius fient tria. Et sic cōstituent quasi due linee sese inuicē intersecantes secundū modū littere grece que vocatur. x. Si autē procedat vlterius reddibitur ad eosdem numeros. nam a quattuor proceditur ad octo: et a tribus reddibitur ad xxvii. et sic vtrobiqz cōcludet. q. quēdā circulus. ¶ Sciendum

dam autem est q̄ plato ea que inueniebant̄ ĩ natura ma
gis composita: dicebat puenire ex ꝓprietate nature ma
gis simplicis: sicut cõsonantias sonorum ex ꝓportionib⁹
numerorum. Substantiam autem anime ponebat mediã
inter numeros qui sunt maxime abstracti: ⁊ inter substan
tiã sensibilem: ⁊ ideo ꝓprietates anime deducebat ex ꝓ
prietatibus predictis numerorum. Nã in anima est cõ
siderare primo aspectum rectũ secũdum q̄ aspicit dire
cte ad suum obiectũ: ⁊ postea reditur in circulũ: inq̄tũ
intellectus reflectit se supra seipsum. Inuenitur etiã in
anima intellectus quasi circulus parium ⁊ impariũ: in
q̄tum cognoscit ea que sunt eiusdem ⁊ que sũt diuerse
nature: ⁊ hoc vlterius protendit̄ vsq̄ ad substantiã sensi
bilẽ celi quã anima mouet. Nam in celo cõsiderat̄ du
plex motus circularis: vnus simplex ⁊ vniformis: secun
dum quem celum mouet̄: seu reuoluitur motu diurno
ab oriente in occidentem: qui quidẽ fit secundũ circulũ
equinoctialẽ. Alius aũt motus est planetarum qui est ab
occidẽte in orientem s̄m circulũ zodiacum: qui interse
cat equinoctialem in duobus solsticialibus punctis. s. in
principio cãcri ⁊ capricorni. Et quia motus primus est
vniformis: ideo nõ diuidit̄ in plures motus: ⁊ assimila
tur circulo imparium. ⁊ propter hoc etiã primus circu
lus maior est: nam impares numeri superius positi ma
iores sunt. Secundus autem motus facit multam diuer
sitatem: ⁊ ideo videtur ptinere ad circulũ pariũ: ⁊ diui
ditur in .vii. circulos secundũ sex intersticia duplorum ⁊
triplorum numerorũ: vt dicit̄ in thimeo. vbi enim sũt
sex diuisiones necesse est esse septem diuisa: vnde ⁊ isti
circuli minores sunt: ⁊ continent̄ a supremo circulo qui
est imparium. Sic ergo legenda est littera (vt omne)
.i. vniuersum (fecit secundum consonantes motus) .i.
vt ex harmonia anime deriuent̄ motus celestes harmo
nizati (. aspectum rectum deus reflexit in circulum) eo
modo quo est expositũ et secundum proprietatẽ numeri
⁊ secundum ꝓprietatem aie: (⁊ diuidens ex vno) ꝓp
vnam naturalem seriẽ numeri ⁊ vnã vim intellectiuam
anime (in duos circulos). s. pariũ ⁊ impariũ q̄tum ad
numeros: intelligentiã mobiliũ ⁊ immobilium q̄tum
ad animã: motũ s̄m equinoctialem ⁊ zodiacum q̄tum
ad celũ. addit autem (dupliciter coordinatos) quia duo
circuli se intersecãtes tangũt se in duobus punctis. (Ite
rum vnũ) .s. inferiorẽ (diuisit in .vii. circulos) quasi pla
netarũ (tanq̄ celi motus essent anime motus) idest ac si
celum moueret̄ per motum anime.

¶ Lectio octaua.

446 Primum quidẽ igitur non bene dicitur
aiam magnitudinem esse eam. n. que ois talẽ
esse vult: qualis ẽ aliquando vocatus intelle
447 ctus. Non. n. velut sensitiua est nẽ vt desyde
ratiua. Hariũ. n. motus non circulatio est. intel
lectus aũt vnus ⁊ continuus: sicut ⁊ intelligen
tia ẽ: intelligentia aũt vt intellectualia: hec autẽ
eo q̄ cõsequentur vnum sicut numerus: sed
non sicut magnitudo: ꝓp qđ quidẽ neq̄ intel
lectus fit continu⁹: s3 nõ sicut aut impartibilis
aut non sicut magnitudo aliqua continuus ẽ.

Posita opiniõe platonis: hic Ar. repro
bat eã. Ubi notandũ est q̄ Ar.
plerũq̄ q̄n reprobat opiniões platõis: nõ re
probat eas q̄tum ad intentionẽ platonis: sed
q̄tum ad sonũ verborum eius. quod ideo facit: quia pla
to habuit malũ modũ docẽdi. omnia enĩ figurate dicit:
⁊ per simbola docet; intendens aliud ꝑ verba: q̄ sonent
ipa vba sicut qđ dixit aiã eẽ circulũ: ⁊ ideo ne aliqs ꝓp ip
sa vba incidat in errorẽ: Ar. disputat ꝯ eũ q̄tũ ad id qđ
vba eius sonãt. ¶ Ponit aũt Ar. rõnes decẽ ad destruẽ
dũ supra ppositã opinionẽ: q̄rũ q̄dã sunt ꝯ eũ ⁊ q̄dã ꝯ vba
eius. Nõ. n. plato voluit q̄ s̄m veritatẽ intellectus esset
magnitudo q̄titatiua seu circulus ⁊ motus circularis: s3
methaphorice hoc attribuit intellectui. nihilominus tñ
Ar. ne aliquis ex hoc erret: disputat ꝯ eũ s̄m q̄ vba so
nãt. ¶ Primo ergo Ar. circa primã rõnẽ manifestat de
qua aĩa plato intellexit. s. de aĩa vniuersi. (⁊ hãc) .s. aiã
(que est omis) .i. vniuersi vult esse intellectiuã tm̃. non
.n. ẽ vegetabilis. qr nõ indiget nutrimento: nec ẽ sensibil
quia caret organo: nec est desideratiua. quia desideratiua
na ꝯsequit̄ sensitiuã. Et dixit iõ aiam vniuersi nõ eẽ sensi
bilẽ neq̄ desideratiuã: quia ipse voluit q̄ mot⁹ aie vni
uersi esset circularis. Unde cũ motus har. s. sensibilis ⁊
desideratiue nõ sit circularis: non enĩ sensus reflectitur
super seipsuz: intellectus vero reflectit̄ supra seipsũ: hõ
enim intellegit se intelligere: iõ dicit illã aiaz intellectiuã
tantũ esse: ⁊ ideo dicit intellectũ esse magnitudinẽ quan
dã ⁊ circulũ. Et hoc Ar. reprobat dicens: q̄ plato nõ bñ
dixit aiaz eẽ magnitudinẽ. Et q̄ locutus est de ea sicut d
magnitudine circulari: diuidens eã in duos circulos ma
lefecit. Et q̄ male fecerit ondit in natura enĩ aie hoc est:
vt iudiciũ de aliqua potẽtia aie sumat̄ ex actu seu opera
tione ipsius potentie: iudiciũ vero operatiõis ex obiecto:
potentie enĩ cognoscunt̄ ꝑ actus: actus vero ꝑ obiecta:
⁊ inde est q̄ in diffinitione potentie ponit̄ eius actus: ⁊
in diffinitione actus ponitur obiectũ. Constat aũt q̄ res
ab eo a quo habet esse ⁊ spẽm: ab eo ẽt habet vnitatem.
Si ergo intellectus sit ⁊ sortiat̄ speciẽ ab intelligibili: cũ
sit eius obiectũ: dico intellectũ in actu: cuz nihil sit ante
intelligere: manifestũ ẽ q̄ si sit vnus ⁊ cõtinuus sicut pla
to posuit: q̄ eodem modo intellectus erit vnus ⁊ conti
nuus quo intelligibilia sunt vnum ⁊ continuum: intellec
tus enĩ non est vnus nisi sicut intelligẽtia: idest operatio
eius que est intelligere: nec actus est vnus nisi sicut obie
ctum eius est vnũ. quia actus distinguunt̄ penes obiec
ta. vnde cũ obiectum intellectus sint intelligibilia: hec aũt
scilicet intelligibilia non sunt vnum vt magnitudo seu
continuum: sed sicut numerus: eo q̄ consequenter se ha
bẽt: manifestũ est q̄ intellectus non est magnitudo: sicut
plato dicebat. Sed aut est impartibilis sicut se habet rõ
primorũ terminorũ: aut nõ est continuus sicut aliqua
magnitudo: sed sicut numerus inq̄tum vnũ post aliud
intelligimus: ⁊ sepe plures terminãtur in vnuz: sicut in
sylogismis terminantur propositiones in conclusionem.

¶ Secundam rationez ponit ibi.

Qualiter autẽ intelliget magnitudo: cum
sit qualibet ꝑtium ipsius: ꝑte autem aut secun
dum magnitudinem: aut secundum punctuz
si oz ⁊ hoc partem dicere. Si quidem igitur
secundum punctum hec autem infinita: mani
festum ẽ quoniã nequaquã pertransibit. Si Co. 48.
vero secundum magnitudinem: multotiens ⁊
infinities intelliget idem: videtur autem ⁊ se
mel contingere. Si autem sufficiens quãlibet
partium tangere: qđ oz circulo moueri: aut ⁊
omnino magnitudinem habere. Si autez ne
cessarium intelligere toto circulo tangentem:
quis est partibus tactus.

¶ Que talis est. Posset aliquis dicere q̄ plato nõ po
suit magnitudinẽ in intellectu propter multa intelligibi
lia: sed oportet q̄ sit in intellectu magnitudo etiã ꝓpter
vnumquodq̄ intelligibiliũ. contra hoc non potest esse:
plato enim ponit ⁊ oppinatus est q̄ intelligere nõ fiat ꝑ
acceptionem specierum in intellectu: sed q̄ intellectus
intelligat per quendam contactum: inq̄tum. s. occurrit
⁊ obuiat speciebus intelligibilibus: ⁊ istum contactum
attribuit circulo: sicut supra dictum est. Quero ergo a Lec. 7.

te si intellectus est magnitudo: ⁊ intelligit secundum cõtactũ: qualiter intelligat: aut enim hoc ꝙ intelligit itẽgit secundũ totum: aut secundũ partẽ ei⁹: si secundũ totũ cõtingens intelligit totũ: tunc partes nõ erunt necessarie: sꝫ erunt frustra: ⁊ sic nõ ẽ necesse ꝙ sit intellectus magnitudo ⁊ circulus. Si vero ẜm ptes ꝯtingens intelligit ptes: aut hoc erit ẜm plures partes. aut secundum vnã tantũ. si secũdũ vnã tantũ sic idem quod p̃mus: quia alie erũt sup̃flue: ⁊ sic nõ erit necessariũ ponere intellectũ habere partes. Si vero ꝯtingens secundũ oẽs ptes intelliget. Aut hoc erit secundũ ptes punctales: aut secundũ partes quãtitatiuas. si secundum ptes punctales: tunc cũ in qualibet magnitudine sint infinita puncta: oportet ꝙ infinities tangat anteq̃ intelligat: et sic nunq̃ intelliget cũ non sit infinita ptransire. Dicit autẽ (partes punctales) non ꝙ velit magnitudinem in ptes punctales diuidi: sed disputat ad rõnem platonis: qui fuit huius opinionis ꝙ corpus componeret ex superficiebus: ⁊ sup̃ficies ex lineis: ⁊ linea ex punctis: quod ipse improbat in li. phi. vbi ostẽdit ꝙ punctũ additũ puncto nihil addit. Si vero intelligit ꝯtingens ẜm ptes quãtitatiuas: tunc cũ quelibet pars diuidat̃ ꝙ i multas ptes sequit̃ ꝙ multotiens intelligat idẽ. Itẽ cũ oĩs quãtitas sit diuisibilis in infinitum secundũ eandẽ proportionẽ: ⁊ non secundũ eandẽ quantitatem sequitur ꝙ infinities intelligat: quod est inconueniens. videtur ergo ꝙ nõ ꝯtingat nisi semel: ⁊ sic nullo modo debet attribui intellectũ magnitudo: neque q̃tum ad multa intelligibilia: neq; q̃tum ad vnũ. ¶ Et notãdũ ꝙ hic aristotiles occulte ostendit ꝙ intellectus de natura sua non est ptibilis: sed quid impartibile. Intelligibile enim i vnaquaq; re est quidditas: ⁊ nã rei est tota in q̃libet pte: sicut nã speciei est tota in quolibet indiuiduo: tota enĩ natura hominis est in quolibet indiuiduo: ⁊ hoc est indiuisibile: vnde illud quod ẽ intelligibile in q̃libet re est idiuisibile: ⁊ per ꝯsequens intellectus.

¶ Tertiã rationem ponit cum dicit.

Amplius quomõ intelliget ptibile imptibili: aut impartibile partibili.

¶ Que talis est. Constat ꝙ si nos ponimus intellectum impartibilẽ de facili patebit rõ quomõ intelligat impartibile ⁊ partibile: quia impartibile intelliget secundum proprietatẽ sue nature: eo ꝙ impartibilis est: vt dictum est: partibile vero intelliget abstrahendo a partibili. Sꝫ si intellectus ponatur partibilis secundũ ꝙ plato vult: impossibile erit inuenire rationem quomodo intelliget impartibile. Et sic videtur ꝙ inconuenienter plato põat intellectum esse magnitudinem seu partibilem.

¶ Quartam rationem ponit cum dicit.

Necessarium autem esse circulum intellectum hunc intellectus quidẽ.n. motus intelligentia: circuli ãt circulatio si ĝ intelligẽtia: circulatio: ⁊ intellectus vtiq; erit circulus: cum huiõi circulatio sit intelligentia: semper autẽ aliquid intelliget: siquidẽ perpetua sit circulatio. Praticarum quidem enim intelligentiarum termini sunt: omnes enim alterius causa sunt. speculatiue autem rationibus terminantur similiter. Ratio autem omnis diffinitio ẽ aut demonstratio. Demõstrationes vero ⁊ a principio sunt: ⁊ habet quodammodo finem sillogismum aut conclusionem: si autem non concludantur: sed non reflectuntur iterum in principium accipientes semper medium ⁊ vltimum recte procedunt sed circulatio iterum in principium reflectit. Diffinitiones autem omnes finite sunt.

¶ Que talis est. Tu dicis intellectum esse circulum ⁊ dicis intellectum moueri. sed motus circuli est circulatio: motus vero intellectus est intelligẽtia: hoc ẽ intelligẽ: ergo si intellectus est circulus: de necessitate intelligẽtia erit circulatio: sed hoc est falsũ: quia cum in circulatiõe nõ sit inuenire actu principium neq; finem: vt probatur in. viij. phi. sequitur etiã ꝙ intelligentia seu opatio ipsius intellectus que est intelligere nunq̃ terminatur sed hoc est falsum. quia intelligentia habet actu ⁊ principiũ ⁊ finem: ergo intelligẽtia ⁊ circulatio non sunt idem. ⁊ p consequens: nec intellectus est circulus. qd̾ autem intelligentia habeat principium ⁊ finem actu probatur: q2 oĩs intelligentia aut est pratica aut speculatiua: sed ꝯstat quod practicarum intelligentiarum termini sunt. i. fines. Nã omnes sunt alterius causa: scilicet operis: ⁊ ad opus terminantur. Speculatiue etiam intelligentie finẽ habẽt scilicet rationes: omnes enim terminantur ad aliquas rõnes: q̃ quidem rationes: aut sunt (diffinitio) scilicet ĩ simplici intelligentia: aut (demonstratio) scilicet cum componit ⁊ diuidit: sed demonstrationes procedunt ex principiis certis sunt ⁊ habent quodammodo finem sillogismum aut conclusionem. Et si dicat̃ ꝙ ex vna conclusiõe sequitur alia: ⁊ sic non terminatur. nihilominus tamen potest dici ꝙ conclusiones non sunt circulares: quia non est circulo demonstrare: vt probatur in primo posteriorum: sed tendunt in rectum ⁊ impossibile est in rectum inuenire motum infinitũ seu processũ. Diffinitiones ꝙ habent principiũ ⁊ finem: quia non est ascendere in infinitum in generibus: sed accipitur. q. primum genus generalissimũ nec etiam descendere in infinitum in speciebus sed est stare in specie specialissima. Unde genus generalissimum est principium: species vero specialissima sicut terminus seu finis in diffinitionibus. Et sic patet ꝙ omnis intelligentia principium habet ⁊ finem actu. Lex.

¶ Quintam rationem ponit cum dicit.

Amplius autẽ si eadẽ circulatio multotiẽs est: oportebit multotiens intelligere idem.

¶ Que pendet quodammodo ex precedenti: ⁊ est. q. quoddam membrum eius. Supra enim probatum est ꝙ si intellectus est circulus sicut plato posuit intelligentia erit circulatio: ⁊ probauit superiori ratione ꝙ intelligentia non est circulatio: ⁊ hoc idem probat hic tali ratione. Uidemus ꝙ hec differentia est inter circulationem ⁊ alios motus: quia impossibile est in aliis motibus vnum ⁊ eundem motum reiterari super eandem quantitatem multotiens: Et hoc apparet deducendo per singulas species motus. In alteratione enim impossibile est eundem motum super idem reiterari non enim idem secundum idem de albo fit nigrum ⁊ de nigro album. In motu etiam augmenti impossibile est vnum ⁊ idem secundum idem augmentari ⁊ diminui. In motu etiam locali impossibile est eundem motum secundum idem reiterari: quia in motu locali secundum rectum semper sunt duo termini scilicet actu. Unde si reiteraretur oporteret termino ad quem redire: quia vt fine ⁊ principio: ⁊ de necessitate interueniret ibi quies: ⁊ sic non esset idem motus numero. In circulatione vero solum hoc contingit ꝙ vnus ⁊ idem motus secundum eandem quantitatem multotiens reiteraretur: cuius ratio est: quia in circulatione non sunt aliqui termini actu: ⁊ ideo quantumcunq; reiteretur non interuenit quies: nec variatur motus. Ex hoc ergo sic arguit. Tu dicis ꝙ intellectus est circulus. ergo ⁊ intelligentia circulatio est: sed hoc est inconueniens scilicet ꝙ intelligentia sit circulatio: ergo ⁊ primum. Quod sit inconueniens sic ostendit, constat quod eadem circulatio secundum vnum ⁊ idem multotiens est idest reiteratur. ergo si intelligentia est circulatio se

ent in diels intelligentia multotiens secundum vnum & eundem motum & super idem multotiens reiterabitur & sic multotiens intelliget idem: intellectus enim mouē do se tangit & tagendo intelligit: sicut ipsi dicunt & circulariter multotiens tangit idē: & sic multotiens intelliget idem quod est inconueniens.

℄ Sextam rationem ponit cū dicit.

Adhuc autem intelligentia assimilatur cuidā statui & quieti magis q̄z motui: eodem autez modo & syllogismus.

℄ Que talis est. Si intelligentia circulatio est vel ei dicas debet assimilari motui: sed nos videmus totum contrarium: q2 intelligentia magis assimilatur quieti q̄z mo Co.46. tui: ergo intelligentia non est circulatio. Quod autē magis assimiletur quieti q̄z motui. patet: quia sicut ipse dicit in. vij. phy. non potest fieri aliquis sapiens quando motus eius non residet nec quiescunt. Unde in pueris & in omnibus in quibus motus non quiescunt non de facili inuenitur sapientia. Sed tunc aliquis sapientiaz acquirit quando quiescit. vnde dicit q̄ in quiescendo & sedendo anima sapiens fit & prudens. Sed q2 posset dici q̄ hoc verum est de simplici intelligentia: sed non de syllogismo: ideo Ar. dicit q̄ eodem modo & syllogismus assimilatur magis quieti q̄z motui: & hoc patet: ante enīz q̄ sit syllogizatum de aliqua re intellectus & mens hōis fluctuat ad vnam & ad aliam partem & non quiescit i aliqua. Sed quando iam est syllogizatum determinate inheret vni parti & quiescit in illa.

℄ Septimam rationē ponit cū dicit.

Co.48. **At vero neq3 beatum quod non facile s3 violentūm. Si autem est motus ipsius non substantia: extra naturam vtiq3 mouebitur.**

℄ Que talis est. constat q̄ beatitudo anime est in intelligendo: sed beatitudo nō potest esse in eo quod est violentum & preter naturam: cū sit perfectio & finis vltimus anime. ergo cum motus non sit secundū naturam & secūdum substantiā anime: sed preter naturā eius impossibile est q̄ intelligere quod est operatio anime & in quo est beatitudo anime sit motus. vt plato dicebat. Quod autē motus sit preter naturam anime patet ex positione platonis: ipse enim dixit animam compositam ex numeris: & postea dixit eam dispartitam in duos circulos & hos reflexit in. vij. & ex hoc sequitur motus: ex quo apparet q̄ motus non inest ei naturaliter sed per accidens.

℄ Octauam rationē ponit cum dicit.

Laboriosum autem est commisceri animam corpori nec possibile absolui. Et adhuc fugiē dum siquidem melius est intellectui non cum corpore esse: quemadmodum & consuetuz est dici: & multis videtur.

℄ Que talis est. videtur q̄ secunduz opinionē platonis aīa de sua natura nō sit vnita corpori. nam ipse posuit eā primo cōpositā ex elementis: & postea cōplexam & adunatā corpori: & inde nō posse recedere cum vult. Inde sic quandocūq3 est aliquod vnitū cōtra naturā suam alicui & nō pōt inde cū vult recedere ei ē penale: & q̄cunq3 aliqd ī vniōe ad aliud deterioraē est fugiēdū & nociuū. Sed aīa vnit corpori contra naturā suā vt dictū est: nec potest inde recedere cum vult: necnon & deterioratur ī vnione ad corpus: sicut consuetum est dici a platonicis & multis ex eis. Uidetur ergo q̄ anime pēnale est & fugiendū esse cum corpore. Non ergo conueniens est dicere cum platonis. s. q̄ anima composita ex elemētis primo commisceatur corpori.

℄ Nonam rationem ponit cū dicit.

Immanifesta autem & circulo ferri celum causa. Neq3 enim anime substātia causa circulariter ferri animam: sed secundum accidens sic mouetur. Neq3 corpus causa: sed magis illi. At vero neq3 quia melius dicitur: & oportebat ꝓpter hoc deum facere circulariter ferri animam: quia dignius sit ipsi moueri quaz manere: moueri autem sic quam aliter. Quoniam autem huiusmodi intentio est alteris rationibus magis propria: hanc quidem dimittamus nunc. Co.51.

℄ Que talis est: plato loquit̄ de aīa vniuersi: & dicit eaz moueri circulariter: sed secūdū opinionē suā: causa qua re celū mouet̄ circulariter est immanifesta. i. nō assignat̄. Si eniz celū mouet̄ circulariter aut ergo hoc erit propter principia naturaliter: aut propter finem. Si dicatur quod naturaliter propter pricipia aut erit propter naturam aīe: aut propter naturā corporis celestis: sed nō est propter naturam aīe: q2 moueri circulariter nō inest aīe secūdum substātiam suaz: sed per accidēs: q2 vt dictū est aīa mouetur per se: & s3 suam substātiaz motu recto: & deinde aspectū rectū reflexit i circulos. Nec etiam propter naturā ipsius corporis celestis: q2 corpus nō ē causa motū aīe: sed aīa est magis corpori causa q̄ moueatur. Si aūt dicatur q̄ propter finem nō potest assignari aliquis finis determinatus secūdum eum: cuz queritur quare sic mouetur & nō alio motu: nisi q̄ sic deus voluerit euz moueri. Sed deus propter aliquaz causaz dignatus est celuz potius moueri q̄z manere: & moueri sic. i. circulariter q̄z alio motu: quaz causaz plato nō assignat: sed quia hāc assignare est magis proprium (alijs rationibus.) idest in alio tractatu. scilicet in lib. de celo: ideo dimittamus ipsam ad presens. Lib. 2. Lec. 3.

℄ Decimaz rationē ponit cū dicit.

Illud autem inconueniens accidit & huic rationi & pluribus que de anima. copulant eniz & ponunt in corpus animam nihil determinātes propter quam causam: & quomodo habē te corpore. Et tamen videtur hoc vtique necessarium iesse: propter enim communitatem hoc quidem agit aliud: hoc autem patitur: & hoc quidem mouet illud autez mouetur: Horum autem nihil inest adinuicē quibuscunq3: hi autem solum conantur dicere quale quid sit anima. De suscepto autem corpore nihil adhuc determinatum tanquam contingēs sit scōm pythagoricas fabulas quamlibet aīam quodlibet corpus īgredi. Uidetur enim vnū quodq3 propriam habe[re] speciem & formā. Simile itaq3 aliquid dicunt: sicut si aliquis dicat tectonicam in fistulas ingredi. Oportet enim artem quidem vti organis: animam autem corpore. Co. 52. Co. 53.

℄ Que nō solū est cōtra platonem: sed etiaz cōtra multos alios & ducēs est ad inconueniētia & ostēdēs eorum positiones deficiētes: que talis est. Cōstat q̄ inter mouēs & motum est aliqua proportio: & inter agens & patiens: & inter formam: & materiaz: nō similiter enim quelibet forma cuilibet corpori cōuenit & vnitur: neq3 omne agēs agit in omne patiēs. Neq3 quodlibet mouens mouet quodlibet motum: sed oportet q̄ sit īter ea aliqua communicatio & proportio ex qua hoc sit aptū natum mouere illud vero moueri. patet aūt q̄ isti phylosophi posuerūt aīaz esse in corpe & mouere corp9: cū ergo loquant̄

de ipsa natura anime. videtur etiā necessariū ꝙ aliquid dixissent de natura corporis: propter quā causaz vniat corpori. ⁊ quō se habeat corpus ad eā: ⁊ quomodo cōparat corpus ad animā. Non ergo sufficienter determinant de aīa dum conant dicere solū quale qd sit anima: ⁊ negligūt ostendere quale qd sit corpus suscipiens ipsam. Ex quo conuenit eis illud ꝙ in fabulis pythagoricis habet: ꝙ quelibet aīa in quodlibet corpus ingrediatur: puta si casu cōtingat in corpus elephātis intrare aīaz muscere: ꝙ tn̄ hoc non possit esse: cū vnūquodqz corporū ⁊ maxime animaliū habeat propriā formam: ⁊ propriam speciem: ⁊ propriū mouens: ⁊ propriū motum ⁊ multū differat corpus vermis a corpore canis ⁊ corpus elephantis a corpore culicis hoc tamen dicentes scilicet quod quelibet aīa quodlibet corpus ingreditur dicunt simile: ac si quis dicat artez textiuaz ingredi in fistulas ⁊ erariaz in telariā. Et tamen si ipsis artibus inesset natura ingrediendi corpora seu organa ex seipsis: nō quelibet in quodlibet ingrederet: sed fistulatus ingrederet in fistulas non in liras: citharatiua autez in citharas ⁊ nō in fistulas. eodē igitur modo si anime cuilibz sit corpus: vnaqueqz aīa non quodlibet corpus ingredit: imo ipsa aīa idoneū format sibi corpus ⁊ nō assumit paratū. Sic ergo plato ⁊ alii phylosophi loquentes tantū de aīe natura insufficienter dixerūt non determinantes quod sit corpus conueniens cuilibet anime: ⁊ qualiter ⁊ quale existens vniatur sibi.

Lectio nona.

Co.54. Lia autem quedam opinio tradita ē
a de anima: credibilis quidez multis:
⁊ neqꝫ vna minor his que dicte sūt.
rationes autem tanqꝫ directiuas prebens, ⁊
in communi factis rationibus. Harmoniam
enim quandam dicunt.

p Ostqꝫ phylosophus reprobauit opinionem platonis: hic consequēter reprobat quandaz aliam opinionem conformē opinioni platonis quantū ad aliquid. fuerūt. n. qdaz qui dixerunt: ꝙ anima erat harmonia ⁊ isti concordauerūt cū platone in hoc ꝙ plato dixit ꝙ anima erat cōposita ex numeris harmonicis: hi vo ꝙ erat harmonia sed differebāt in hoc ꝙ plato dixit: ꝙ aīa erat harmonia numerorū: hi vero dixerūt ꝙ harmonia tam cōpositorū qꝫ mixtorū vel contrariorū erat aīa. Circa hoc aūt tria facit. primo. n. ponit opinionē istorū ⁊ rationez. opinionis, secundo disputat contra dictam opinionem. ibi. (Et qdez harmonia ⁊c.) Tertio ostendit quō hec opinio est multū probabilis. ibi. (Si vero alterū anima est: ⁊c.) Circa primū. d. f. primo. n. ponit dictā opinionem de aīa dicens: ꝙ quedaz opinio tradita est ab antiquis de aīa q̄ videbat habere rectas rationes: ⁊ non solū in speciali de aīa sed etiaz qꝫtū ad id qd cōmune ē ad pīa principia. Et dicit. (quantū ad id qd cōmune est:) ꝙ antiqui phylosophi nihil tractauerūt de causa formali sed tantū de materiali: ⁊ inter omnes illi qui magis visi sunt appropinquare ad causam formalē fuerūt democritus ⁊ empedocles; qui scilicet empedocles dixit ꝙ omnia constabant ex sex principiis. quoꝝ. iiii. posuit materialia scilicet. iiii. elemēta: ⁊ duo formalia partim actiua ⁊ partim materialia scilicet amicitiaz ⁊ litez. Et dicebāt ꝙ hec principia materialia habebant inter se quandam proportionez que resultabat ex eis, ita ꝙ conueniebant in aliquo vno: qꝫ sine hoc non possent esse simul. ⁊ hanc dicebant formā rerum ⁊ harmoniam quandā esse vnde ⁊ sicut de aliis formis sic dicebant de anima ꝙ erat harmonia quedam.

Secundo eñz dicit.

Co.55. Et enim harmoniam temperamentum ⁊
compositionem esse contrariorum; ⁊ corpus
compositioni ex contrariis.

Ponit rationez huiusmodi opinionis dicens: ꝙ harmonia est cōplexio ⁊ proportio tēperamentū cōtrarioꝝ in cōpositis ⁊ mixtis. Et hꝫ proportio que est inter ista ꝫria dicitur harmonia ⁊ forma illius cōpositi. vnde cū aīa sit quedā forma dicebant ipsaz esse harmoniā. Dicitur autem hec opinio fuisse cuiusdam dinerchi ⁊ simmiatis ⁊ empedoclis.

Cōsīr eum dicit.

Et quidem harmonia quedam ratio compositorum est aut compositio: animam autez neutrum possibile est esse horum.

Disputat contra opinionē predictā. Et circa hoc duo facit. primo. n. disputat generaliter ad positionē dictorū phylosophorū: secūdo vero in speciali ad ponentē scilicet contra empe. ibi (inuestigabit antē hoc ⁊c.) Ad positionē aūt obiicit. iiii. rationibus quarū prima talis est. Constat ꝙ harmonia proprie dicta est cōsonantia in sonis sed isti transumpserūt istud nomen ad oēz debitam proportionē. tā in rebus cōpositis ex diuersis partibus: qꝫ in cōmixtis ex contrariis. Secūdū hoc ergo harmonia potest duo dicere: qꝫ vel ipsaz cōpositionē aut commixtionē: vel proportionē illius cōpositionis seu cōmixtionis. Sed cōstat ꝙ neutrū istorū est aīa: ergo aīa non est harmonia. Quod aūt aīa non sit compositio sine proportio cōpositiōis patet. Isti. n. accipiunt aīaz vt substātiā quādā: sed illa duo sunt accidentia: nō ergo idē sunt.

Secundū rationē ponit cū dicit.

Amplius autem mouere non est harmonie anime autem attribuunt hoc omnes.

Que talis est. Constat ꝙ oēs phylosophi dicūt ꝙ aīa mouet: sed harmonia non mouet: imo relinquit ex mouēte ⁊ sequitur sicut ex motu chordarū qui est per musicā relinquitur harmonia quedā in sono. Et ex applicatione ⁊ coōperatione partiū a cōponente relinquit proportio quedā in cōposito. ergo si aīa est harmonia: ⁊ hec relinquitur ex harmonizatore: oportebit ponere aliam aīaz que harmonizet.

Tertiā rationez ponit cū dicit.

Congruit autem magis de sanitate differentie harmoniam: ⁊ omnino de corporeis virtutibus qꝫ de anima. Manifestum autez si aliquis tentauerit reddere passiones ⁊ opera anime harmonia quadam difficile enim adaptare. Co

Que talis est. phylosophus. n. dicit in quarto physicorū. Quicūqꝫ assignat diffinitionē seu naturā rei: oportet ꝙ illa assignatio: si sufficiens est. cōueniat operationibus ⁊ passionibus illius rei tūc. n. diffinit optime quid est res quando nō solū cognoscimus substantiā ⁊ naturā ipsius rei: sed etiā passiones ⁊ accidentia eius: Si ergo aīa est harmonia quedā: oportet ꝙ per cognitionez harmonie deuenîamus in cognitionez operationū ⁊ accidentiū aīe: Sed hoc est valde difficile: vt puta si velimus operationes aīe in harmoniam referre cuius enī harmonie erit sentire: ⁊ cuius amare: aut odire: ⁊ intelligere. Sed per cognitionē harmonie magis congruit venire in cognitionez accidentiū corporū. vt si velimus cognoscere sanitatez: dicemus ꝙ est cōplexio adequata ⁊ contemperata humorū ⁊ qualitatuz in corpore: ⁊ sic de aliis corporeis virtutibus: ⁊ sic harmonia magis esset attribuenda corpori qꝫ anime.

Quartā rationez ponit cū dicit.

Amplius autem dicamus harmoniam in duo respicientes maxime quidē propriā magnitudinū in habētibus motum ⁊ positionē ⁊ Co

compositionem ipsorum: cum sic congruant vt nullum congeneū pretermittatur. Hunc autem ꝛ eorum que cōmiscentur rationem. Neutro quidem igitur modo rationabile. Compositio aūt partium corporis multum inuestigabilis est. Multe. n. compositiones partium ꝛ multipliciter sunt. Cuius igitur ꝛ quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse: aut ꝛ sensitiuum ꝛ appetitiuum. Similiter autem ꝛ inconueniens ꝛ rationem mixtionis

Co.58. esse animam. Non enim eandem habet rationem commixtio elemētorum secundū quā caro: ꝛ secundum quam os: accidet igit̃ multas animas habere. ꝛ secundū omne corpus siquidem omnia ex elemētis commixta sunt commixtionis autem ratio harmonia anima.

Que talis est harmonia inuenitur aliquando in cōpositis ꝛ habentibus compositionem ꝛ motum. quia qñ hec sic inuicem simul ponuntur ꝛ ordinant: (vt nullum congeneum.) idest vt nullus defectus eiusdem generis sibi sit: tunc ille partes dicuntur bene harmonizate ꝛ cōpositio ipsarum vocatur harmonia. sicut ligna ꝛ lapides ꝛ alia corpora naturalia. Sic etiam ꝛ chorde quando bene ordinate sunt vel fistule: vt exinde consonantia sonorum resultet: dicuntur bene harmonizate: ꝛ huius cōsonantia dicitur harmonia: ꝛ hoc modo proprie dicit̃ harmonia. Aliquando inuenitur in corporibus mixtis ex cōtrarijs quando enim aliqua contraria sunt complexa ꝛ commixta in aliquo ita vt nulla repugnantia seu excessus alicuius contrarij sit ibi. vtputa calidi: aut frigidi: aut humidi: aut sicci: tūc illa dicuntur bene harmonizata: ꝛ horum ratio idest proportio dicitur harmōia. Si ergo anima est harmonia: secundū aliquem istorum modorū diceretur: sed constat ꝙ neutro istorum modorū rationabile est animam dici harmoniam: ergo male dicunt aīam harmoniam esse. Et ꝙ neutro istorū modorum aīa dicatur harmonia ꝓꝫ. nō. n. aīa potest dici harmōia: quod inuenitur in rebus cōpositis: ꝛ habentibus compositionē quod ꝓꝫ. Nā ordo partiū cōpositarum in corpore est valde manifestus: facile. n. est scire ordinem ossium ad ossa: ꝛ neruorū ad neruos: ꝛ brachij ad manū: ꝛ carnis ad ossa. Sed ratio ordinis partium anime est nobis ī manifesta. non. n. per hoc possumus scire ordinem qui est īter intellectum ꝛ sensum ꝛ appetitum ꝛ huiusmōi. Nec potest dici harmonia scd'm proportionem corporū cōmixtorū ex contrarijs. Et hoc duplici ratiōe. Una ratio est: quia diuersa proportio inuenitur in diuersis partibus corporis nam commixtio elementorum non habet eandē rationem .i. proportionem secundum quā ē caro: ꝛ scd'm quā ē os: ergo in diuersis ptib' erūt diuerse anime scd'm diuersam proportionem ꝛ multiplicationē partium animalis. Alia ratio est: q: oīa corpora sūt commixta ex elementis ꝛ contrarijs: si ergo proportio commixtionis in quolibet corpore est harmonia ꝛ harmōia est anima: ergo in quolibet corpore erit anima: quod est inconueniens. Et sic patet ꝙ inconuenienter dicunt animam esse harmoniā. Cōfir cum dicit.

Inuestigabit autem hoc vtiqꝫ aliquis ab Empe. vnumquodqꝫ. n. horum ratione quadam dicit esse: vtrum igitur hec ratio anima ē: aut magis alterū aliquod: cum sit in partib'.

Disputat contra empe. ꝛ ponit contra eū tres rōnes quas nō deducit. Quarū prima talis est. ipsi ponunt qd̃ liber corpus consistere. (ratione) idest proportione quadam quā dicunt harmoniam: ꝛ hanc dicunt aīam. quero ergo vtrum anima sit ipsa ratio idest proportio cōmixtionis: aut aliquid aliud a proportiōe. Si tu dicis ꝙ est ipsa proportio: tunc cum in vno corpore sint diuerse proportiones secundum diuersas partes: sequuntur duo inconuenientia. scilicet ꝙ multe anime sint in vno corpore secundū diuersas partes: ꝛ ꝙ in quolibet mixto sit aīa. Si dicas ꝙ est aliud q̄ proportio: tunc cū proportio sit harmonia: anima non erit harmonia.

Secundam rationem ponit cū dicit.

Amplius aūt vtrū cōcordia cuiuslibet mixtionis cā: aut eius que scd'm rationem.

Que talis est Empe. ponebat ꝙ amicitia esset causa congregationis in rebus: ꝛ lis causa disgregationis: sed in ꝯgregatione fit aliqua proportio. quero ergo vtrum amicitia sit causa cuiuslibet congregationis aut tantū cōgregationis harmonizate. Si tu dicas ꝙ amicitia ē causa cuiuslibet congregationis: tunc oportebit ponere aliquid aliud ab amicitia: quod causet huiusmodi proportionem ꝛ harmoniam in cōgregatiōibus armonizatis: vel erit dicere ꝙ huiusmodi harmonizatio ē a casu. Si tu dicas ꝙ est causa solū cōgregatiōis harmonizate tūc amicitia nō erit causa omnis congregationis. quod est contra eum.

Tertiam rationem ponit cū dicit.

Et hoc vtrum ratio est: aut alterum aliqd preter rationem: Hec quidem igitur habent huiusmodi dubitationes. Co.60.

Que talis est. Empe. dicit ꝙ amicitia est que facit cōgregationē in rebus. quero ergo vtrum amicitia sit idem cum ipsa congregatione harmonizata: aut non. Si dicatur ꝙ est idem: tunc cum nihil sit causa sui ipsius amicitia non erit causa illius congregationis: sicut empe. dicebat. Si vero dicatur ꝙ non est idem. cōtra. cōgregatio harmonizata nihil aliud est q̄ conuenientia quedam: amicitia vero videtur esse quedam cōuenientia: ergo ē idē. ꝛ sic idem quod prius.

Cōfir cum dicit.

Si vero alterum est a mixtione anima: qd igitur carni esse intermittitur ꝛ alijs partibus animalis. Adhuc autem siquidem non vnaqueqꝫ partium habet animam: si non est anima ratio compositionis: quid est propter qd̃ corpus corrumpitur anima deficiente.

Ostendit qūo hec opinio est multū probabilis: dicēs ꝙ ideo videt̃ hec opinio ꝓbabilis: q: posito vno ponit̃ aliud: ꝛ remoto vno remouet̃ alterū. Nā recedente ab aliquo corpore harmonia recedit aīa: ꝛ ꝑmanente harmonia permanet aīa: sed hoc nō sequitur: q: ꝓportio huius nō est forma sicut ipsi credebāt: sed est dispositio materie ad formā. Et sic si accipiatur ꝓportio harmonizate cōpositionis pro dispositione bene sequitur ꝙ manente dispositione materia ad formam manet forma ꝛ destructa dispōne remouet̃ forma. Non tñ ꝙ armonia sit forma sꝫ dispositio mãe ad formā. Secūdo cū dicit. Co.61.

Quod quidem igitur non harmoniā: possibile est esse animam: neqꝫ circulariter moueri: manifestum ex dictis: secundum accidens autem moueri est ꝛ mouere seipsam vt moueri quidem in quo est: hoc autē moueri ab anima. aliter autem non est possibile moueri secūdum locum ipsam.

Cōcludit ꝛ epilogat ꝙ aīa nō mouet̃ circulariter: sicut plato dixit: Nec ē harmōia sicut empe. asseruit: mouet̃ tñ sꝫ accidēs sicut diximus supra: ꝛ mouet seipsā. ꝛ ꝙ mouea Lec.6.

tur secundum accidens p3:q2 mouetur inquantum mouetur corpus in quo est: corpus aũt mouetur ab anima. Alio mõ non est moueri ipsam ßm locũ.nisi p accidẽs.

℄ Lec. decima.

Co.62. Rationabilius autem dubitabit vtiq3 aliquis de ipsa tanquã que mouetur in hmõi cõsiderans. dicimus.n. aiam tristari: gaudere: confidere: timere: Amplius aũt irasci: ⁊ sentire: ⁊ intelligere. Hec autem omnia motus esse videntur: vnde opinabat̃ aliqs ipsã moueri.

Ostẽ p. p9us posuit ratiões illorũ q dixerũt aia3 moueri ex eo ꝙ ipsa mouet corpus: ⁊ disputauit ɔ eos. Hic consequenter vult õndere ꝙ euidentior ratio ꝙ aia mouetur põt sumi ex ipsis operationibus anie. Et circa hoc duo facit. primo.n. mouet dubitationem illo2 q dixerunt aiam moueri ex operibus aie. secundo vero soluit dubitationẽ huius quãtum ad propositũ pertinet. ibi. (hoc autẽ non est necesse ⁊c.) Dicit ergo primo ꝙ l3 predicti phylosophi dubitauerũt vtrũ aia moueretur ex eo ꝙ mouet corpus: tamen (rationabilius) idest probabilius dubitabit aliquis de anima ꝙ moueatur (considerans in hmõi) que dicentur. i. in operationibus aie. Ex his.n. poterit probabiliter ostendi ꝙ aia mouetur. Nos.n. dicimus aiam tristari: gaudere: (confidere) .i. audere. ⁊ timere. Amplius aũt dicimus ipsa3 irasci: sentire. ⁊ intelligere. Cu3 ergo hec omnis sint operationes anime ⁊ sint motus quida3: videtur ꝙ anima moueat̃: hec aũt dubitatio videtur magis probabilis q̃3 superior. Nã illa considerat motũ aie ex motu corporis. dicebat.n.ꝙ nihil mouet nisi moueatur. Unde cum anima moueat corpus manifestũ est ꝙ ipsa mouetur. Hec vero opinio considerat motum ipsius anime ex proprijs operationibus anime. ℄ Cõsr cum dicit.

Co.63. Hoc autẽ non est necesse. Si.n. ⁊ q̃3 maxime gaudere aut dolere aut intelligere mot9 sunt ⁊ vnumquodq3 moueri aliquid. Moueri autem est ab anima: vt irasci aut timere i eo ꝙ corpus quodammodo mouet. Intelligere autem huiusmodi forsitan alterũ aliquod.

℄ Soluit dubitationem. ℄ Circa qδ sciendũ est ꝙ qñq3 Ar. inquisiuit veritatẽ aliquã soluendo ⁊ obijciendo: aliquã 10 obijcit ⁊ soluit post determinatam veritatem ⁊ tũc obijcit ⁊ soluit ßm suam opinionẽ aliqñ vero ante determinatã vitatẽ: ⁊ tũc obijcit ⁊ soluit supponẽdo opiniões aliorũ: ⁊ nõ ß3 suã opinionẽ ⁊ vitatẽ quã ipse opinat̃. Et huius exẽplũ habem9 in. iii. phy. vbi p9us disputat cõtra ponẽtes infinitũ: ⁊ vnũ contra eos multis rationibus: que secundũ se sunt false l3 scõm illos reputãtur vere: puta ꝙ omne corpus h3 leuitatẽ ⁊ grauitate3. Lec.8. cuius ratio est. q2 hoc. s. vtrum omne corpus habeat leuitatẽ ⁊ grauitatem nondum determinauerat quod postea determinauit in li. de celo. ⁊ ideo reiterauit ibi questionem de infinito. Hunc autem modum obijciendi ⁊ soluendi seruat hic Aristo. vnde ⁊ procedit contra eos supponendo illoru3 opiniones. illi enim ⁊ maxime platonici opinati sunt ꝙ tristari: gaudere: irasci: sentire: ⁊ intelligere: ⁊ huiusmodi que dicta sunt: sint mot9 anime. Et ꝙ quodlibet illorum & intelligere fiat per organum determinatũ: Et q̃uñ ad hoc nõ sit differẽtia inter sensitiuam ⁊ intellectiuam. Et ꝙ omnis aia nõ solũ ĩtellectiua sit icorruptibilis. Ar. vo oĩa ista cõcedit: ipe.n. suppõit ꝙ hui9 opationes fiãt p determinata organa & ĩtelligere: Et ꝙ oĩs aĩa sit icorruptibilis. Hoc tñ negat. s. ꝙ huius operationes scilicet sentire gaudere ⁊ huiusmodi sit mot9 anime: sed motus coniuncti: ⁊ quantum ad hoc disputat contra eos. Et circa hoc. d. s. primo enim ostendit ꝙ

Lib.1. Lec.5. Lec.9.

huiusmodi operationes non sunt motus anime. secũdo vero probat hoc quodam medio. ibi (intellectus autem ⁊c.) Dicit ergo ꝙ isti dicunt duo: ⁊ primo ꝙ gaudere ⁊ tristari ⁊ huiusmodi sunt motus: s. cundo ꝙ hec attribuuntur anime. s. irascatur: gaudeat: sentiat: ⁊ huiusmodi: ⁊ sic videtur ꝙ anima moueatur. Sed hoc est nõ necessarium: vtrũq3 istorum est falsum. s. q2 neq3 huiusmodi operationes sunt motus: ⁊ neq3 attribuuntur aie sc3 ꝙ irascatur: gaudeat. s. neiat ⁊ huiusmodi. Sed dato ꝙ sint motus ⁊ loquamur de eis secundum ꝙ sunt motus: nihilominus tamen falsu3 est ꝙ attribuãtur anime. ⁊ per consequens ꝙ secundum huiusmodi operationes moueatur. quod sic patet. Constat enim ꝙ si huiusmodi opatiões sũt motus ⁊ attribuant̃ aie ꝙ nõ attribuũt̃ sibi nisi ß3 aliqs determinatas ptes corpis: sicut sentire non attribuitur anime nisi in aliqua parte corporis: vt in oculo sensus qui est p visum: ⁊ irasci in corde. ⁊ sic de alijs similiter manifeste apparet ꝙ non sunt anime tantũ motus: sed coniuncti. Sunt tamen ab anima: vt puta in hoc quod est irasci: anima enim iudicat aliquid esse dignum ira: cor autem animalis ex hoc mouetur: ⁊ feruet circa ipsum sanguis. Sic autem se habet ad timores. nam aliqua particula corporis contrahitur ad terribile ⁊ alterat̃ ⁊ similiter de alijs. Et sic anima non mouetur: sed ẽ moueri ab ea in eo ꝙ aliquid vt cor quodammodo mouetur. Et quia ipse determinabit inferius ꝙ intelligere est quedam operatio anime in qua non communicat cum corpore. ⁊ non est cõiuncti. Ideo dicit ꝙ intelligere forsitan est aliquid alteru3 ab operationibus coniuncti ⁊ dicit forsitan. quia non loquitur diffiniendo: sed supponendo. Quia vero dixit ꝙ huiusmõi motus non sunt anime sed coniuncti: sunt tamen ab anima.

℄ Ideo cum dicit.

Co.64. Horum autem accidunt alia quidem secũdum loci mutationem quorunda3 modoru3: alia vero secundum alterationem. qualia aũt ⁊ quomodo. alterius rationis est. Dicere ãt irasci animã simile est. Et si aliquis dicat ea3 texere vel edificare: melius enim fortassis est non dicere animã misereri aut adiscere aut intelligere: sed hominem anima. Hec ãt non tã q̃3 motu in illa existente: sed aliquãdo quidẽ vsq3 ad illam. aliquando quidem ab illa: vt sensus quidem ab his: reminiscentia vero ab illa motus qui sunt in sensibilibus organis aut quies.

℄ Uult ostẽdere ꝙ huiusmodi motus corporis sunt ab anima secundum duas species motus vna est secundu3 loci mutationem: sicut patet in ira: motis quibusdã particulis ipsius corporis. s. motõ corde: extra enim sanguis exijt ad partes exteriores motus a feruore cordis. Alius vero est secundũ alterationem: sicut patet in timore. Nã cor ad terribile contrahitur ⁊ infrigidatur: ⁊ alterat̃ homo ⁊ pallescit. Quales autẽ passiones sint ⁊ quomõ moueant̃: alterius rationis est dicere. Sic igit̃ p3 ꝙ hmõi motus non sunt anime sed corporis ab anima: vt dictu3 est. Sicut ergo animal habet operationes corporales ⁊ huiusmodi non sunt anime sed corporis: seu coniuncti ita ⁊ huiusmodi operationes. s. sentire ⁊ gaudere: ⁊ huiusmodi non debent referri ad animam: sed ad coniunctum. Nam si aliquis dicat animam irasci: ⁊ secundum huiusmodi operationes moueri: simile est: ac si dicat ipsam animam texere vel edificare: aut citharizare. Nam ⁊ anima est causa horum motuum: habitus enim edificationis ⁊ textiuus: ⁊ citharizandi est in ipsa anima: ⁊ huiusmõi ab anima sunt. Sed sicut melius ẽ dicere ꝙ edificator edificat: non ars: licet edificator edificet per edifi

ctiuam artem: sic fortassis melius est dicere qꝫ anima non miseretur neqȝ addiscit neqȝ intelligit sed homo p animaȝ. Dicit (fortassis intelligere:) qꝛ loquit̃ supponendo: vt dictuȝ est. Quia vero per hoc quod dicit: (qꝫ non mouet̃ anima): sed hõ per aĩam posset intelligi qꝫ motus existeret in aĩa sicut ĩ subiecto: ideo remouet hoc dicens: qꝫ cũ dico hominẽ moueri ab aĩa: non sic dico qꝫ motus in illa. s. in anima existat: sed quasi ab illa. Cum enim dico hoc mouetur per hoc istud potest dupliciter intelligi: vel qꝛ aliquando ipsa res qua aliquid mouetur motũ substinet. Vt cũ dico hoĩem moueri pede: qꝛ ipse pes mouet̃: Vel qꝛ ipsa aliqñ res nõ sustinet motũ: sed spellit aliqd ad motũ: ⁊ hoc modo hõ dicit̃ moueri per animã. Et in hoc est duplex motus qꝛ aliquando anima est vt terminus motus quando scilicet motus est ad illã scilicet ad aĩam: sicut in apprehensione sensibiliũ. Nam quando aĩa apprehendit exteriora sensibilia: tũc virtus sensitiua que est in organo tutit̃ ⁊ mouetur ad remittendũ ⁊ reducenduȝ species ⁊ intentiones reȝ sensibilium vsqȝ ad illaȝ scilicet ad aĩam. Aliquando vero aĩa est vt principium motus: quando scilicet motus operationis initiatus est ab illa scilicet ab anima vt est in reminiscentia qua intentiones ⁊ phantasmata reruȝ occultata ⁊ recondita educuntur ad intelligenduȝ res sensibiles. Si autem motus aut quietes dicat aliquis phantasmata huiusmodi sint derelicta interius: non refert quantuȝ ad presentem materiam. patet igitur: qꝫ huiusmodi motus non attribuuntur anime: sed sunt coniuncti ab ipsa anima: tñ ⁊ non sicut motu existente in ipsa anima. ¶ Notandum tamen qꝫ hec solutio predicte dubitationis non est distinctiua ⁊ diffinitiua veritatis: sed obuiatiua. Sciendum enim qꝫ motus attribuũtur operationibus anime diuersis diuersimode. Nam tripliciter inuenitur motus in operationibus anime. In quibusdam enim inuenitur motus proprie: in quibusdam minus proprie: in quibusdam vero minime proprie: proprie enim inuenitur motus in operationibus anime vegetabilis ⁊ i appetitu sensitiuo. In operatione quidem anime vegetabilis est proprie motus quando mouetur: vel messe nate per nutrimentuȝ: ⁊ hic est motus augmenti: ⁊ secũdum hoc anima vegetabilis se habet vt agens: corpus vero vt patiens. In appetitu vero sensitiuo proprie inuenitur motus ⁊ secundum alterationem: ⁊ secundum motum localẽ. Naȝ ad appetituȝ alicuius rei: homo statim mouetur ⁊ alteratur. Vel ad iram sicut in appetitu vindicte. Vel ad gaudium sicut in appetitu delectabilis. Item ex hoc mouetur etiaȝ sanguis qui est circa cor ad partes exteriores: ⁊ etiam homo de loco ad locum ad consequenduȝ id quod appetit. Minus vero proprie inuenitur motus in operationibus anime sensitiue: in his enim non est motus secundum esse nature: sed solum secundum esse spirituale sicut patet in visu cuius operatio non est ad esse naturale: sed spirituale: quia est per species sensibiles: secũduȝ esse spirituale receptas in oculo: sed tamen habet aliquid de immutabilitate inquantum scilicet subiectuȝ virtutis visiue est corpus: ⁊ secundum hoc hz rationem motus: licet minus propriam: non eni dicitur motus in his operationibus proprie: nisi cũ operatio illa est ad esse nature. Minimuȝ autẽ de proprietate motus ⁊ nihil nisi methaphorice inuenitur in intellectu: naȝ in operatione intellectus non est mutatio secundum eẽ naturale: sicut est ĩ vegetabili: nec subiectũ spirituale quod immutetur: sicut est in sensibili: Sed est ibi ipsa operatio: que quodammodo dicit̃ motus inquantũ de intelligente in potentia fit intelligẽs in actu. Differt tñ a motu eius operatio: qꝛ eius operatio est actus perfecti: motus vero est actus ĩperfecti. Et ideo patet quomodo operatiões anime vegetabilis ⁊ sensitiue nõ sunt motus aĩe: sed cõiuncti: operationes aũt intellectus non dicunt̃ motus nisi methaphorice: ⁊ sunt soliũ anime intellectiue absqȝ aliquo determinato organo. ¶ Secũ

dum etiaȝ qꝫ sicut in sensu inuenitur vis appetitiua ⁊ apprehensiua: ita ⁊ in intellectu inuenit̃ vis appetitiua ⁊ apprehensiua. Et ideo hec amor. odiũ: gaudium: ⁊ huiõi possunt intelligi ⁊ prout sunt in appetitu sensitiuo: ⁊ sic habent motũ corporalẽ coniũctu: ⁊ prout sunt in intellectu ⁊ voluntate nũ absqȝ omni affectione sensitiua: ⁊ sic non pñt dici motus: qꝛ nõ habent motũ corporalez coniũctũ. Et inueniũtur etiaȝ in substãtijs separatis sz qꝫ in sequentibus melius patebit.

¶ Cōsir cuȝ dicit.

Intellectus autez videtur in fieri substantia quedam existens ⁊ non corrumpi. Maxime autem corrumperetur vtiqȝ ab ea que est i senio debilitate. Nunc autem forte quemadmodum in sensitiuis accidit. Si enim accipiat senior oculum iuuenis: videbit sicut ⁊ iuuenis: quare senium non est in substinendo aliquid aĩam sed in quo sicut in ebrietatibus ⁊ infirmitatibus. Intelligere igitur ⁊ considerare marcescunt alio quodam interius corrupto: ipsum autez impassibile ē. Intelligere autez ⁊ amare ⁊ odire nõ sunt illius passiones: sed huius habentis illud: secundum qꝫ illud habet. Quare ⁊ hoc corrupto non reminiscitur. neqȝ amat: non eniz illius erant sed communis: quod quidem destructum est: intellectus autem forrassis diuinuz aliquid ⁊ impassibile ē quod qdẽ igitur nõ possibile moueri animam: manifestũ ex his. Si autẽ penitus nõ mouetur: manifestũ quoniã neqȝ a seipsa. Co. 65. Co. 66.

¶ Vult probare eaq̃ ostẽdit. s. qꝫ huiõi operationes et si sint motus sicut ipsi dicebãt nõ attribuũtur anime: sed corpori ⁊ coniuncto. Et hoc probat per quandaz opinionez illoȝ que erat famosa tẽpore suo. scilicet qꝫ oĩs aĩa est incorruptibilis: ⁊ hoc sz eos erat de intellectu ⁊ de omni anima. Dicit ergo qꝫ videtur predictis phylosophis qꝫ intellectus sit quedaz substãtia que est in fieri ⁊ nondũ completa: ⁊ qꝫ nõ corrumpitur. Cuius ratio est. qꝛ nos videmus qꝫ oẽs debilitationes que fiunt circa intellectuȝ ⁊ sensuȝ: non attingunt ad ipsaȝ aĩam sm se: sed proueniunt ex debilitate organi. Unde videtur qꝫ intellectus ⁊ oĩs aĩa sit incorruptibilis ⁊ qꝫ debilitatio in eius operationibus non fit ex eo qꝫ ipsa corrumpatur: sed ex eo qꝫ debilitantur organa. Si enim corrumperetur anima: maxime corrũperetur a debilitate que ẽ in senectute: sicut accidit in organis sensitiuis que debilitantur ex senectute: tamẽ anima non debilitatur ex hoc. qꝛ si senex acciperet oculũ iuuenis: videbit vt iuuenis: quare senectus debilitat: nõ quidem qꝫ ipsa anima patiat̃ seu virtus sensitiua: sed id in quo est: sicut in egritudinibus ⁊ in ebrietatibus non debilitatur seu alteratur anima sed corpus. Sic ergo (intelligere). idest simplex apprehensio. (⁊ considerare) .i. operatio intellectus que est in cõponendo ⁊ diuidendo marcescunt. non quidem qꝫ intellectus corrumpatur ⁊ patiatur. sed corrupto quodam alio interius. idest corrupto aliquo quod est organum intellectus ipsuȝ autẽ intelligere est passibile. Hoc autez dicit Ar. non qꝫ sit huius opinionis. qꝫ credat intellectum habere determinatum organum corporale: sed sicut dictũ est ipse hoc loquitur supponendo opiniones istoȝ phylosophoȝ: q sicut dictũ est erant huius opinionis: qꝫ oẽs operationes aĩe ⁊ etiã ipse intellectus haberẽt organa determinata. Et ideo sm hoc assignat quare itelligere marcescat. quia huiusmodi operatiões que sunt intelligere:

amare ⁊ odire: nō sunt passiones (illius) .s. aīe supponēdo loquitur: (sed huius habentis) .s. cōiuncti seu organi corporalis. organi dico habētis illud .s. ītelligere: ⁊ huiusmodi (secūdum ꝙ illud habet). Unde (corrupto hoc) scilicet determinato organo huiusmodi operationis que est amare seu ītelligere: nō rememorat᷑ neqȝ amat .s. aīa. Cuius ratio est: ꝙ huiusmodi passiones nō erant aīe tantū: (sed cōis) scilicet coniuncti: quod est iam destructū ⁊ corruptum. Si ergo oēs huiusmodi motus ⁊ operationes debilitātur. non propter aīam sed propter debilitatē corporis seu organi vt dictū est: Manifestum est ꝙ nō sunt aīe tātum sed cōiuncti ⁊ per consequēs ꝙ aīa nō mouetur: sed cōiunctū licet aīa. ¶ Quia vo Aristoteles locutus est hic de intellectu supponēdo opiniones aliorū: sicut iam patet: ne credat᷑ ꝙ ipse opinetur intellectū sic esse vt supposuit ideo remouet hoc dicēs: ꝙ (fortassis intellectus est aliqd diuinius ⁊ īpassibile) .i. aliquid altius ⁊ aliqua maior potētia ⁊ per ꝯñs operatio ipsius aīe ꝙ dicatur hic. Dicit aūt (fortassis): q: nōdūȝ
Lec.10. hoc determinauerat: sed postea hoc in tertio ostēdit. vñ pȝ ꝙ supponēdo loquit᷑. ¶ Consequenter concludit ex oībus dicēs: ꝙ manifestū est ex oībus his q̄ dicta sunt: ꝙ nō ē possibile aīā moueri: sȝ ⁊ si nō mouetur aliquo modo manifestuȝ est ꝙ non mouet᷑ a seipsa huiusmodi motibus sicut isti ponebant.

Co.67. m

Ultum autem his que dicta sunt irrationabilius dicere animam esse numerum seipsum mouentem. Insunt enim his impossibilia: primo quidem ex ipso moueri accidentia: propria autem ex eo ꝙ dicunt ipsam esse numerū quomodo enim oportet ītelligere vnitatē motā: ⁊ a quō: ⁊ quomodo impartibilem ⁊ indifferentem existentem. Si namqȝ ē mota ⁊ mobilis. differre oportet.

¶ Lectio vndecima.

p Ostq̄ phylosophus improbauit opinione illorū qui dixerūt simpliciter aīam moueri: Hic cōsequēter arguit cōtra opinionem xenocratis: qui supra motum addidit aliquid aliud scilicet ꝙ aīa estȝ numerus mouēs seipsum. Et hec opinio est multū irrationabilior opinionibus aliorū phylosophorū que dicte sunt. Nam his qui dicūt animā esse numerū mouentē seipsum multa īpossibilia insunt: ⁊ primo qdē ea q̄ accidūt (eo ꝙ ē moueri) .i. ex motu: q̄ et accidūt oībus dicētib᷒ aīam moueri. Accidūt et sic dicētibus: ⁊ incōuenietia ppria ex hoc .s. ꝙ dicūt aīam esse numerū. Et pp hoc phylosophus īprobat diffinitionē hāc xenocratis de aīa: ⁊ nō tm̄ disputans ad nomē sȝ ipsāȝ intētionē diffiniētis. Circa hoc ăt .d.f. primo ostēdit hāc diffinitionē esse incōuenietē q̄tū ad ipsāȝ aīaȝ vł subāȝ aīe: scd̄o vero q̄tū ad ei᷒ accidētia. ibi. (cōpletētibus igit᷑ in vnū ⁊c.) Circa primū .d.f. primo .n. destruit diffinitionē pdictā de aīa p rōnes. scd̄o vero ostendit ꝙ ad hāc diffinitionē sequentur oīa incōuenietia que sequūtur ad opiniones aliorȝ phylosophorȝ. ibi. (accidit ăt sicut diximus ⁊c.) Quod ăt pdicta diffinitio sit incōgrua pbat sex rōnib᷒. Quarū prima talis est. Tu dicis aīam eē numerū mouētē seipsum: numerus autē constat ex vnitatib᷒: ergo dicis aīaȝ esse vnitates. si tu dicis aīam esse numerū mouentē seipsum: ergo ⁊ aīam vnitates
Lec.10. mouētes seipsas. sed oē mouēs seipsum hȝ duas partes: vt pbat in .viii. phy. quarū vna ē mouēs ⁊ alia mota. ergo oportebit dicere ꝙ vnitas seu punctū diuidatur ī duas partes. quarū vna sit mouēs. ⁊ altera mota. hoc ăt est īpossibile: ergo īpossibile ē ꝙ aīa sit numerus mouēs seipsuȝ. Quod ăt sit īpossibile vnitatē habere vnam ptē mouentem: ⁊ alia motā pbat. q: nullo mō illud qd̄ est oīno impartibile ⁊ indifferēs pōt intelligi ꝙ mouens tur per se: ita ꝙ hēat ptē mouētē vnā: ⁊ aliā motā. Nam in nullo pōt hec duo .s. vis motiua vel mota. ⁊ mobi is vł mota esse nisi differāt. cū ergo vnitas sit īpartibilis ⁊ indifferēs. nō pōt hmōi ptes habere ⁊ sic nec moueri: ergo aīa non est numerus mouens seipsum.

¶ Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius quoniam dicunt lineam motam Co.
planum facere: punctū autem lineam: ⁊ vnitatū motus linee erunt. Punctum autem vnitas est positionem hñs. Numerus autem anime iam alicubi est: ⁊ positionem habet.

¶ Que talis est: Tu dicis aīaȝ esse numerū. ergo ⁊ vnitates vt dictū est. Inter vnitatē aūt ⁊ punctuȝ nulla differētia est: nisi ꝙ punctus hȝ pōnē. est .n. punctū vnitas pōnem hñs. Sed si aīa est numerus oportet ꝙ alicubi sit hmōi numerus aīe: ⁊ positione habens: ergo aīa erit vnitates pōȝ hñs. hmōi ăt sūt pūcta: ergo anima erit pūcta. sed fm ꝙ dicunt platonici: motus puncti facit lineā. linea ăt mota facit supficiē: supficies vero corpus: sed ē aīa numerus mouēs seipsum: ergo eodē mō ⁊ vnitas ⁊ p ꝯñs est punctuȝ mouēs seipsum: punctuȝ ăt motū nō facit nisi lineā. ergo motus aīe nō fac t nisi lineā. ⁊ sic anima motu suo non cāt vitā: sed lineam: quod est falsum. Nō est igit᷑ aīa numerus mouēs seipsum.

¶ Tertiaȝ rationē ponit cum dicit.

Amplius autē a numero si auferat aliquis numerum aut vnitatem. relinquitur alius numerus. Plante autem ⁊ animalium multa diuisa viuūt. ⁊ vident᷑ eandē hēre animā specie.

¶ Que talis est. Si aīa est numerus vt tu dicis. oportet ꝙ cōsequat᷑ passiones ⁊ naturā numeri: sed cōstat ꝙ si aliqs aufera a numero vnitatē aliquā seu addat mutat speciē. Nā si huic numero .s. tria addas vnitatē mutat speciē. Alia .n. spēs ē huius numeri .iiij. ⁊ talis eius qđ est tria. Si vero ab eodē auferas vnitatē efficit᷑ duo ⁊ mutat similiter spēm. cōstat ăt ꝙ aīalia sumunt speciē ab aīa: cuȝ vnūqdqȝ cōsequat᷑ p formā speciē suā. ergo si aīa ē numerus ex subtractione vel additione alicuius ab aīa: relinquit᷑ alia aīa specie: ⁊ hoc ē falsuȝ. Uidemus enim in decisionibus plātaȝ ⁊ aīalium anulosoȝ ꝙ diuisa seu decisa viuunt. ⁊ eandē specieȝ habēt. nō ergo anima est numerus mouens seipsum.

¶ Quartaȝ rationem ponit cuȝ dicit.

Uidebitur autē vtiqȝ nihil differre dicere Co.
vnitates aut corpora parua. Et namqȝ ex Democriti superis si fiant puncta: solum autem maneat quātitas. erit aliquid ī ipso. Hoc qdē mouens. aliud autem quod mouetur: sicut in magnitudine. Non .n. pter hoc ꝙ ē magnitudine differre aut paruitate accidit quod dictuȝ ē: sed quia quantum. Unde necesse est aliquid esse motiuum vnitatum. Si aūt in animali quod mouens aīa ⁊ in numero quare non mouens ⁊ quod mouetur est anima: sed mouens solum.

¶ Que talis ē. Tu dicis aīaȝ eē numerū: ⁊ sicut dictū est sequit᷑ ꝙ aīa sit vnitates positionē hñtes: ⁊ p ꝯñs ꝙ sit pūcta. sȝ hoc ăt. si recte ꝯsideremus videbit᷑ vtiqȝ ꝙ nihil differt dicere ꝙ aīa sit corpora pua ⁊ īdiuisibilia: sicut dixit democritus: aut dicere ꝙ sit vnitates positionē hñtes: vnū .n. pōeȝ hñs q̄ntitatē ē ⁊ īdiuisibilis. Ex hoc ergo sic arguo. Aīa scd̄m positionē tuā ē numerus mouēs seipsuȝ: ⁊ p ꝯñs vnitates ⁊ pūcta mouētia seipsa. ponamus aūt ꝙ corpora indiuisibilia q̄ posuit democrit᷒ sint

puncta: quia non differt sicut dictū est: & sit quātū: quod necesse est: qr ꝓprie nō mouet̃ nisi quantū. Modo aūt pūcta mouēt seipsa: qr aīa est numerus seipsum mouēs. Sed in mouēte seipso sicut dictū est duo sunt: ergo erit in ipso puncto vnū quod est mouēs: & aliud qḋ est motum. Nec est curandū vtrū sint magna seu parua dūmodo sint q̄titatiua: quia ī quolibet cōtinuo mouēte seipsuz hoc accidit. s. ꝙ sint duo ibi: vnū vt mouēs. & aliud vt motū. Et sic necesse est ꝙ sit aliquid motiuuz vnitatū. In aīali autē illud quod mouet aīal est anima. ergo & in numero illud quod mouet numerum erit anima: ergo aīa nō ē id quod mouet̃: sed illud quod mouet. Et sic mala ē diffinitio anime ꝙ sit numerus mouens seipsum: sed potius ꝙ sit numerus mouens numerum motum.

Quintam rationē ponit cū dicit.

Co.70. Cōtingit āt quodāmō hāc vnitatē cē. o3 n. ipsi īesse q̄zdā differētiā ad alias. Pūcti āt solitarii: q̄ vtiq3 ad differētiam erit nisi positio: Si qdē igit̃ sūt altere ī corpe vnitates & puncta: ī eodem erunt vnitates. obtinebit. n. locū pūcti: tū & qd ꝓhibet in eodē esse: si due sunt & īfinitas: Quorū. n. locus ē īdiuisibilis: & ipsa. Si āt ī corpore puncta numerus aīe: aut

Co.71. si qui eorū q̄ in corpore punctoruz numerus aīa quare nō oīa habēt animam corpora. puncta enim in omnibus videntur. esse & infinita.

Que talis est. Secundū opinionē xenocratis contingit hanc. s. aīam esse vnitatē: sed ex hoc cōtingit ipsam eē puncta: qr si aīa est vnitas: oportet quod differat ab alijs vnitatibus: nō poterit autē differre ab eis nisi per positionem. quia. n. est differētia (puncti solitarij) id est vnitatis intellecte nisi positio. nulla vnitas autē nisi positionez hñs est punctū: ergo anima nō est vnitas: sed pūcta. Sz anima est in corpore & quodlibet corpus hz puncta sua per se. quero ergo vtrū puncta que sunt anima sint eadē cū punctis corporis aut alia: siquidem sunt altera: ergo cum in qualibet parte corporis sit anima in qualibet pte corporis erunt puncta anime: & sic erunt duo pūcta in eodē loco simul: & si duo propter quod nō plura aut etiam infinita: nam illa quorū locus est indiuisibilis: & ipsa indiuisibilia sunt: vnde nō indigent ampliori loco. Unde si ponantur duo esse in loco indiuisibili per pñs possūt in eodē loco esse infinita. Si vero dicas ꝙ sunt eadez pūcta que sunt in corpore cū hijs punctis que sunt anima: sequit̃ ꝙ cum omne corpus habeat puncta: ꝙ oē corpus habeat aīam: sed hoc est falsum: nō ergo aīa ē numerus mouēs seipsū.

Sextā rationē ponit cum dicit.

Amplius autem quomodo possibile est separari puncta & absolui a corporibus: siquidem non diuidantur linee in puncta.

Et sumitur ex precedēti que talis est. Sicut dictū est sequitur ex positione xenocratis: ꝙ anima sit puncta: sed nos videmus ꝙ puncta non separantur nec absoluūtur a corporibus: Nam linee nō diuiduntur a superficieb⁹: nec pūcta a lineis: Anima vero separatur & absoluitur a corpore: ergo non est puncta neque numerus: patet ergo ꝙ diffinitio xenocratis de anima est incongrua quantum ad ea que in diffinitione ponuntur.

Consequenter cum dicit.

Co.72. Accidit āt sicut diximus: siqdē idē dicere corpus quoddā subtiliū partiū ipsaz ponētib⁹: sic āt sicut Democrit⁹ dicit ab aīa moueri: ꝓpriū īcōueniēs. Si qdē. n. ē aīa ī oī co ꝙ sentit corpore: necesse duo in eodē esse corpa: si corpus aliquod aīa. Numerū autem dicētibus ī vno pūcto pūcta multa: aut oē corpus animā hēre: nō qdā numerus differēs fiat & alius ab his q̄ in corpore pūctorū. Accidit āt

Co.73. aīal moueri a numero: sicut & Democritū dixit ipsum mouere. Quid. n. ē differre dicere speras pūas aut vnitates magnas: aut oīno vnitates ferri: Utrobiq3. n. necesse est moueri animal in eo quod mouentur ipse.

Dicit diffinitionē predictam esse incongruaz quantū ad incōueniētia: q̄a ex huiusmodi diffinitione de anima sequūtur oīa incōuenientia que sequūtur ex opinionib⁹ oīum phylosophoꝝ de anima. Quidā enim errauerunt circa aīam & dixerūt ipsam esse corpus subtilissimarum partiū. Ex quo sequebat̃: quod cuz anima sit vbicunq3 est sensus in corpore: & sensus sit vbique per corpus: ꝙ si anima est corpus ꝙ duo corpora sint simul. Et hoc idē sequit̃ si anima est puncta: sicut dictū est. s. ꝙ duo sint simul & etiā infinita: & hoc si puncta aīe sint alia a punctis corporis. Sed si nō (hat differens numerus) punctoruz aīe. i. si nō differāt puncta aīe a pūctis que sunt in corpore sequit̃ ꝙ in quolibet corpore sit aīa: in quolibet cuz corpore est inuenire puncta. Quidā vero sicut democritus errauit dicēs animā moueri: & corpus ex motu aīe. & cū ipse diceret cōponi aiam ex indiuisibilibus spericis: & ex motu ipsarū moueri corpus: sequebat̃ ꝙ corpus moueret̃ ex corporibus indiuisibilibus. Et hoc idem incōueniens sequit̃ ex diffinitione istoꝝ: scilicet animal moueri ex numero: & ꝓ pñs a punctis. & nō est differētia dicere speras paruas: & vnitates magnas: aut quascunq3 vnitates moueri: nā (vtrobiq3). i. in spericis corporibus & in vnitatibus: necesse est ꝙ aīal moueat̃ eo ꝙ ipsa. s. corpora sperica & puncta seu vnitates mouentur.

Consequenter cum dicit.

Cōplectētibus. igit̃ ī vnū numerū & motū hec qdē accidūt & multa alia hmōi. Nō. n. solū diffinitionē aīe īpossibile ē hmōi esse sed & accidēs. Manifestū est aūt siquis argumētauerit ex ratione hac passiones & opa aīe reddere: vt cogitationes: sensus: letitias: tristitias: & quecunq3 alia huiusmodi. sicut. n. diximus prius: neq3 diuinare est facile ex ipsis. Co.74.

Ostendit insufficientiā predicte diffinitionis ex pte accidētium. Dicit ergo ꝙ quādocunq3 diffinitio sufficienter assignat̃ nō solum debet ducere in cognitionē substantie rei diffinite: sed etiā accidētuz. Sed si complacemus in vnū ista duo que posita sunt in diffinitione aīe. s. numeꝝ & motum: nō solum accidūt nobis incōueniētia que dicta sunt circa substātiā ipsius aīe: sed etiā multa alia: quia hec duo nō solū est impossibile esse diffinitionē. i. substātiā aīe: verum etiā est impossibile ꝙ ipsa. s. numerus & motus sint accidētia anime: seu ducant in cognitionē accidētium. Nō igitur est cōgrua diffinitio: cuz nō ducat in cognitionē accidētium. Et ꝙ nō ducat in cognitionez accidētium aīe manifestum est siquis ex hmōi diffinitiōe conabitur passiones & operationes aīe assignare: puta ratiocinationes: delectationē: tristitiā: & hmōi: ex ipsis enim scz ex numero & motu: non solum non erit facile deuenire in cognitionem accidentium & operationum aīe: sed nec diuinare poterimus ex eis aliquid de ipsis passionibus & operationibus anime.

Lectio duodecima.

Ribus autē modis traditis secūdū quos diffiniūt aīam alii qdē maxime motiuū enūciauerūt ī mouēdo seipsā. Co.75.
Alii āt corpus subtilissimū aut īcorpalissimū

aliorū. Hec aūt q̄s dubitatōes et subcōtrarie
tates hñt: ꝑteriuim⁹ fere. Reliq̄t aūt cōsidera
Co.76. re q̄uō dicit̄ ex elemētis ipsā eē. Dicūt.n.q̄te
n⁹ sentiat ea q̄ sūt: ⁊ vnūq̄dq̄ꝫ cognoscat. Neces
sariū aūt est accidere multa ⁊ ipossibilia rōni.
Ponūt.n.cognoscere simile simili: tāquaꝫ ac
si aīam res ponētes: Nō sunt aūt hec sola: mul
ta vo ⁊ alia. Magis aūt forassis īfinita nume
Co.77. ro q̄ sunt ex his. Ex qbus igit̄ ē vnūquodqꝫ
horū cognoscere aīam ⁊ sentire: sed cōpositū
nō cognoscet. neqꝫ sentiet: ut qd deus aut hō:
aut caro: aut os. Similiter autē qd̄libet aliud
cōpositoꝝ. Nō.n.quolibꝫ mō se hñtia elemē
ta horū vnūquodqꝫ: sed rōne q̄dā ⁊ cōpositi
one: sicut Empe. dicit os ⁊ terra. Terra aūt be
ne apta i hñ āplis receptaculis duas ex octo
ptibus sortita ē: q̄tuor aūt vulcani: ossa aūt al
ba sunt. Nihil igit̄ ꝓfectus ē elemēta in aīa es
se. nisi ⁊ rōnes inerūt ⁊ cōpositio. Cognoscet
n. vnūquodqꝫ simile. Os aūt aut hoīeꝫ nihil:
nisi ⁊ hec inerunt. Hoc autē quod ipossibile
sit nihil oꝫ dicere. Quis.n. dubitabit si inerit
in anima lapis aut homo: similiter autē ⁊ bo
nū ⁊ non bonū eodem modo ⁊ de aliis.

p Postq̄ꝫ phus ondit supra q̄uō antiq naturales i cognitioneꝫ aīe venerunt ꝑ tria. s. ꝑ motū ⁊ cognitōnē: ⁊ ꝑ eē icorpalissimū: ⁊ disputauit ꝯ illos q venerūt i cognitioné aīe ꝑ motū: ⁊ ꝯ illos q dixerūt aīam esse qd icorpalissimū ⁊ maxime simplex: hic ꝯñr disputat ꝯ illos q dicebat aīam oīa cognoscere: q: cōposita erat ex oib⁹: quorū positio fuit ꝙ aīa cognosceret res oēs. ⁊ q: cognitio fit ꝑ assimilationē q̄si hoc a lōge diuinātes: dicebāt aīaꝫ ad hoc ꝙ oīa cognosceret eē cōpositā ex oib⁹: ⁊ ꝙ siluudo i ex oīum eēt in aīa s'm ꝓp.iū modū eēndi. s. corpalē vñ cū res cōstā ex elemētis dicebāt ꝙ aīa erat cōposita ex oibus elemētis: vt sentiat ⁊ cognoscat oīa q̄ sūt. Et q: pricipalis i hac positiōe fuit empe. cū poneret aīaꝫ cōpositā ex pluribꝰ elemētis q̄ꝫ aliq̄ alioꝝ: iō phus principaliter hic reprobat opinionē suā ⁊ disputat ꝯ eā. Et circa hoc. d. s. prio.n. iprobat opinionē empe. scdo vo q̄sdam aliā. ibi. (In toto aūt qdē ipsam ⁊c.) iprobat aūt opionē empe. decē rōnibus. quaꝝ pria talis ē. Empe. dicit ꝙ q: cognitio fit ꝑ similitudinē: cū aīa cognoscat oīa. oꝫ animā cōpositā eē ex oibus. Sꝫ pꝫ ꝙ huic rōni est necessariū accidere multa incōueniētia: ⁊ ipossibilia. cōstat.n. ꝙ i q̄libet re nō sunt. hec sola. s. elemēta: sed multa alia ab elemētis sicut est ꝓpo. tio cōmixtionis ⁊ rō vniuscuiusqꝫ. ⁊ forte sūt īfinita numero q̄ accidūt rebꝰ cōpositis ex his s. elemētis: sicut pꝫ i osse. nā nō solū oꝫ cognoscere illa ex qbus cōponit̄ os: sed ēt ꝓportionē q̄ ē iter illa ex qbꝰ cōponit̄ ⁊ rōnē ossis. q: oīa q̄ sunt cōposita nō cōsistūt quocūqꝫ mō se habeāt elemēta: sed quadā rōne ⁊ cōpositione. vt. s. sint ꝓportionata ad iuicē. Nā os cuꝫ hēat octo ptes: s'm qd dicit empe. vnūquodqꝫ cōpositū oꝫ habeꝛ viij. ptes q̄ nō equaliter attribuūtur oibus elemētis: sed terra hꝫ ibi duas ptes. Aer hꝫ ibi vnā: aq̄ similiter vnā: sed ignis q̄tuor. ⁊ iō ex maiori ꝑticipatiōe ignis dicit ossa eē facta alba. ⁊ ex terra sicca. Sic ergo i rebus cōpositis nō solū sunt ipsa elemēta. sed ꝓportio ⁊ ratio vniuscuiusqꝫ. Inde sic. Aut ergo iste ꝓportiones sunt i aīa cū elemētis: aut nō. si sunt in aīa. ergo in aīa sunt ossa: ⁊ carnes ⁊ huiōi. ⁊ ꝑ ꝯñs hō ⁊ lapis: ⁊ corpa: ⁊ ꝯria: vñ nullus dubitat ꝙ hec nō sunt in aīa. Si vero dicas ꝙ non sunt ibi huiōi ꝓportiōes ⁊ rōnes sꝫ solū elemēta: tūc aīa nō cognoscet ꝓportiones rerū nec ipsa cōposita. q̄uō.n. poterit cognoscere oīa. s. totū celū: aut hominē aut lapidem seu os: nullo modo cognoscet: sed elemēta tantuꝫ.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Co.78. Amplius aūt cū multipliciter id quod est si
gnificat.n. aliud qdē hoc aliqd aliud aūt quāti
tatē. aut qualitatē: aut ⁊ quoddā aliud diuiso
rū p̄dicamētorū: vtrū ex oibꝰ erit aīa aut nō:
sed nō videntur cōīa oīum eē elemēta. si igitur
q̄cūqꝫ substātiarū sunt ex his solū. Q̄uō igit̄
cognoscet ⁊ aliorū vnūquodqꝫ: Aut dicet vni
uscuiusqꝫ generis esse elemēta ⁊ principia ꝓ
pria: ex qbꝰ aīam cōstare. Erit ergo qualitas
⁊ quātitas ⁊ substātia. sed ipossibile est ex quā
titatis elemētis esse substantiam ⁊ nō quantita
tem. Dicentibus itaqꝫ ex omnibus hec ⁊ hu
iusmodi alia accidunt.

Que talis ē. Tu dicis ꝙ aīa est cōposita ex principiis sed diuersoꝝ generū diuersa sunt principia: cuꝫ ergo id qd est dicat̄ multipliciter. i. sicut diuersa genera: sicut substātie q̄litatis. q̄titatis ⁊ alioꝝ p̄dicamētorū. ergo erunt diuersa principia. Quero ergo vtrū aīa sit cōposita tantū ex principiis substātie: aut ex principiis oīum generū. si tantū ex principiis substātie. tūc aīa non cognoscet nisi substātias ⁊ ipsi ponūt eā cognoscere oīa. Si vero cōponitur ex principiis oīuꝫ generū: tūc cū q̄cquid est ex principiis substantie sit substātia: ⁊ ex principiis q̄titatis sit q̄titatis: ⁊ sic de singulis: aīa erit substātia q̄titatis: qualitatis: relatio: ⁊ huiōi. Posset aūt respōderi ꝯ hāc rationē Aꝝ. ꝙ principia substātie sunt etiā q̄titatis ⁊ q̄litatis ⁊ alioꝝ. cū oīa fundent̄ supra substātiā: ⁊ iō nō oꝫ ꝙ sint in aīa aliqua alia principia: q̄ꝫ principia substantie: ⁊ nihilominus cognoscet oīa. Ad hoc dicēdum ꝙ q̄libet res habet principia proxima ⁊ remota: ⁊ cognitio oꝫ ꝙ fit ꝑ principia ꝓxima: principia aūt substantie licet sint principia alioꝝ: sunt tñ remota ⁊ nō ꝓxima: ⁊ iō per ea non potest haberi cognitio nisi de substantia.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Co.79. Inconueniens autem est dicere quidem im
possibile esse simile a simili: sentire autem simi
le simili. ⁊ cognoscere simile simili. sentire aūt
pati aliquid ⁊ facere ⁊ moueri ponunt: simili
ter autem cognoscere ⁊ intelligere.

Que talis ē. Ratio q̄t e aīa sit composita ex oibus elemētis est: q: aīa cognoscit oīa. ⁊ cognitio ē ꝑ similitudinem contra. constat enim ꝙ sentire ⁊ cognoscere est pati aliquid: sed inconueniēs est dicere ꝙ simile patiatur a simili sed a contrario. ergo ⁊ inconueniens est dicere ꝙ sentire seu cognoscere sit simile simili.

Quartam rationem ponit cum dicit.

Multas autem dubitationes et difficulta
tes habente ipso dicere: sicut Empe. ꝙ cor
poreis elementis singula cognoscuntur: ⁊ ad
simile testat̄: quod nunc dictum est. Queũ
qꝫ.n. insunt in animalium corporibus simpli
citer terre: vt ossa nerui pili nihil sentire videntur
quare neqꝫ similia ⁊ tamen conueniret.

Que talis est: Ex hoc qd dictū ē supius testat̄ ꝙ dictū empe. s. ꝙ simile sibi cognoscat̄: hꝫ multas dubitationes ⁊ difficultates: sed adhuc etiā magis apparet difficile ⁊ iproprie dictū. Nā si aīa cognosceret simile simili

sicut empe. dicit tūc sequit̄ q̄ elemētum aeris cognoscat aerea ⁊ sic de alijs: sed nos videm⁹ q̄ multe ptes sūt i aīali q̄ nihil sentiūt. sicut pili ⁊ ossa ⁊ nerui tñ due siret q̄ senciret secundū positionē eorū: ergo nō cognoscitur simile simili: vel ēt nō ē cōposita ex oib⁹ elemētis.

Quintam rationem ponit cū dicit.

Co. 78. Amplius autem vnumquodq̄ principiorū ingratiam plurium quaz intelligentia existet. cognoscet quidem .n. vnum quodlibet: multa autem ignorabit. omnina eniz alia.

Que talis ē. Adhuc ex positiōe empe. q̄ sile cognoscē sili: sequitur aliud icōueniēs. s. q̄ principiū hz plus ignorātia q̄ de itelligētia. Si .n. cognitio ē p̄ simile tñ: ⁊ pricipiū qdlibet sit simplex ⁊ nō hz alicuius similitudi. nisi semetipsum nō cognosceret nisi seipsum ⁊ ignorabit cetera: oia. s. q̄ sūt alia ab eo. Sextā rōnē pōit cū dic.

Accidet aūt ⁊ Empedocli īsipientissimuz esse deum. Solus .n. elemētorū vnum non cognoscet discordiam: mortalia aūt oia. Ex omnibus enim vnumquodq̄ est.

Que talis est. Adhuc ēt ex dicta pōne. s. q̄ simile cognoscāt sili: accidet aliud icōueniēs empe. hoc videlicet q̄ deus sit īsipiētissim⁹ oium aīaliū: qđ ex hoc sequitur sciēdū .n. q̄ sicut dictū ē: Emp. posuit ista oia iferiora cōposita eē ex .iiij. elemētis: ⁊ ex lite ⁊ amicitia: ⁊ q̄ generatio ⁊ corruptio puenit i reb⁹ ex istis duob⁹. s. lite ⁊ amicitia. Celū vō dixit eē dm̄ ⁊ dixit q̄ erat cōpositus ex .iiij. elemētis: ⁊ amicitia. sed non ex lite: ⁊ iō ē icorruptibile. Si ergo simile cognoscit̄ simili. cuz deus nō sit cōpositus ex lite: non cognoscet litē: ⁊ sic erit simpliciter insipiētior ceteris aīalibus q̄ cognoscūt litē cū sint compositi ex ea. Septimā rōnē ponit cū dicit.

Oio aūt ꝓpter quam cām nō oia habent animam que sūt. Quoniam oia aut elementum. aut ex elemento: aut vno: aut pluribus: aut omnibus. Necesse enim ē vnum aliquod cognoscere: aut quedam: aut omnia.

Que talis est. Si aīa ē cōposita ex oib⁹ elemētis: seq̄ q̄ oia q̄ sunt hñt aīaz. oē .n. qđ ē aut ē ex oibus elemētis aut ex aliqb⁹. s3 oē qđ ē cōpositū ex elemētis: aut ex elemētis ē corpus: ergo oia corpa hñt aīaz ⁊ oia q̄ sunt. qđ falsum ē. Octauā rōnē ponit cū dicit.

Dubitabit autem vtiq̄ aliquis: ⁊ quid est vnum faciens ipsa. Materie enim comparantur elementa. Maxime aūt propriū ē illud cōtinēs quodcūq̄ ē. Aīa autem aliquid esse melius ⁊ antiquius īpossibile est. impossibilius aūt adhuc intellectu. Rōnabilissimuz ātē hunc nobilissimum ⁊ diuinū secūduz naturam: Elementa, aūt dicunt esse prima entiuz.

Que talis ē. Elemēta sunt plura ⁊ cōtraria: vbicūq̄ autē aliqua ꝯria cōueniūt ⁊ cōponunt̄: oz q̄ sit aliqd aliud qđ cōueniat ⁊ faciat ipsa vnū. Si ergo aīa ē cōposita ex omnibus elemētis: oz q̄ sit aliqd aliud cōtinēs illa: S3 hoc ē valde dubiū qd sit: q2 sic esset nobili⁹ ⁊ prius aīa qđ ē īpossibile: ⁊ ad minus de ītellectu: q2 valde rōnale ē q̄ intellectus sit nobilissimus oium ⁊ domus ſm nām. Itē sequeret̄ q̄ illud eēt prius q̄ elemēta: qđ est falsum q2 empe. ⁊ alii dicunt elementa esse prima inter oia entia. Non est ergo anima composita ex elementis.

Nonam rationem ponit cum dicit.

Omnes aūt ⁊ qui ex eo quod cognoscit ⁊ sentit aīa: que sunt ex elementis dicūt ipsā ⁊ qui maxime motiuū nō de oī dicunt aīa. Neq̄ enim sensitiua omnia motiua. Videnẗ enim esse quedam aīaliū motiua secundum locum: ⁊ tamen videtur hoc solo motu moueri anima animal. Similiter autem ⁊ quicūq̄ intellectiuum ⁊ sensitiuum ex elemētis faciūt. Videntur enim plante viuere non participantes loci mutatiōe neq̄ sensu: ⁊ animaliū multa intelligentiā non habere. Si autem aliquis ⁊ hec segregauerit: posuerit q̄ intellectuz partem aliquam anime: similiter autem ⁊ sensitiuum: neq̄ vtiq̄ sic dicet de omni anima neq̄ de tota: neq̄ de vna. Hoc autem substinuit ⁊ que est in orphaicis vocatis carminibus ratio. Dicit .n. animam ex toto ingredi respirātium que fertur a ventis. Non possibile itaq̄ plantis hoc occidere neq̄ animalium quibusdam: siquidem non omnia respirant: hoc autem latuit sic opinantes. Co. 84

Et ōndit defectū ⁊ īsufficiētiā positiōis empe. ⁊ aliorū oiuz q cōsiderāt aīam ex motu seu sensu q̄ talis ē. Ap paret ēt q̄ oēs ⁊ q̄cunq̄ dixerūt aīaz eē aliqd motiuum sc̄dm locū insufficiēter dixerūt. Nā multa aīata sunt q̄ nō mouētur ſm locū: s3 manēt. sicut plante ⁊ alia hmōi. Similiter ēt ⁊ illi q dixerūt aīam eē qd ītellectiuū. ⁊ sensitiuū īsufficiēter dixerūt. Nā multa sūt aīata: q̄ neq̄ sentiunt. neq̄ itelligūt. Si vō aliqs hoc segregauerit. s. itellectiuū sensitiuū ⁊ motiuū. ⁊ dicat itel ectiuū vnā ptem aīe: ⁊ silr sensitiuū: nō tñ p̄ hoc dicet de oi aīa: cū nō oēs aīe sit ītellectiue. Neq̄ de tota: cū itellectiuū ⁊ sensitiuū sint ptes aīe. Neq̄ de vna: q2 sic nō diceret oēs ꝓprietates aīe cuiuscūq̄: cū i aīa sint alie ꝓprietates: q̄ sint itelligere ⁊ sentire. Et q2 quidā ꝑhus q vocat⁹ ē orpheus defectiue ēt de aīa locut⁹ ē: q̄si i simile defectū icidit iō hec adiūgit er⁹ defectū. Sciēdū ē aūt q̄ orphe⁹ iste fuit vnus de primis p̄btis q erāt q̄si poete ideo ꝯgi lo quētes metrice de p̄bia ⁊ d̄ dō: ⁊ fuerūt iñ tres: s. lin⁹ orphe⁹. ⁊ qdā alius. Et iste orphe⁹ p̄mo īduxit hoies ad habitādū simul: ⁊ fuit pulcherrim⁹ cōcionator: ita q̄ hoies bestiales ⁊ solitarios reduceret ad ciuilitatē: ⁊ ꝓp hoc dr̄ de eo q̄ fuit optimus cithaređus intātū q̄ fecit vel faceret lapides saltar. s. ita fuit pulcher ꝯcionator: q̄ hoies lapideos emolluit. Post hos vō tres fuerūt .vij. sapiētes. quorū vnus fuit tales. Hic ergo orpheus volebat q̄ totus aer aīatus eēt ⁊ aīa q̄dā: ⁊ q̄ aīa corpium viuētiū nihil aliud eēt: nisi illud qđ attrahit aīal d̄ aere aīato p respiratiōnē: ⁊ hoc dicebat metrice. Et iō dic̄ p̄bs q̄ rō orphei q̄ ē i metricis carminibus de aīa sustinuit eundē defectū. quē sustinuerūt rōnes p̄cedētiū: q2 sicut dictum est ipse voluit q̄ illud esset anima: qđ attrahit̄ p respiratiōnē aīaliū. Sed hoc īsufficienter dictum est: q2 multa aīaliū sunt que non respirant: hoc autē. s. q̄ aīalia multa non respirant latuit illos que fuerunt predicte opinionis. ⁊ sic patet q̄ isti reprehenduntur de insufficientia. Co. 85.

Decimam rationem ponit cum dicit.

Si vero ex elementis animam facere oz: nihil oportet ex omnibus. Sufficiens enim est altera pars contrarietatis seipsam diiudicare ⁊ oppositam. Recto eniz ⁊ ipsum ⁊ obliquuz cognoscimus. Iudex enim vtrorumq̄ canon est recto. Obliquum autē3 neq̄ sui ipsius neq̄ recti.

Aristotelis stragyrite de aīa text⁹ libri scdi.

q Ue quidē igitur a prioribus tradita de anima dicta sunt. Iterū autem tanquam ex principio redeamus tentantes determinare quod est anima: ⁊ que vtiqʒ erit communissima ratio ipsius.

¶ Diui thome aquinatis in secundum librum de animo Aristotelis preclarissima commentaria.

¶ Lectio prima.

p Postq̄ Ar. posuit opinionē aliorū de aīa ī p̄io libro. In secundo accidit ad determinādū de aīa scdm ppriā opinionē: ⁊ veritatē. Et circa hoc duo facit. p̄io dicit de quo est intētio sua cōtinuās se ad p̄cedētia: scdo p̄seqt̄ suā intētionē. ibi. (Dicim⁹ itaqʒ vnū quoddā ⁊c.) Dicit ergo p̄io q̄ i p̄io libro dicta sūt ea q̄ tradita sunt a priorib⁹ de aīa: sʒ oʒ iterū. q. redeūdo a pricipio determinare vitatē: qd q̄dē pp suā difficultatē magis opʒ tentare: q̄ securitatē de vitate inueniēda p̄sumere. Et cū supra i p̄emio q̄situ fuerit. vtrū p̄i⁹ de aīa ipsa determinādū sit aut de ptib⁹ ei⁹: q̄si. n. hāc qōnē determināns dicit q̄ i p̄ricipio dicēdū est qd ē aīa: i quo notificat ipsa aīe eēntia: postea āt determinabit de ptib⁹ siue potētiis ipsi⁹. Et q̄si hmōi rōnē assignās subiūgit: (⁊ q̄ vtiqʒ erit cōmunissima rō ipsi⁹): cūm. n. ondit qd ē aīa: tradit id qd ē cōe cū āt determinat de vnaquaqʒ ptiū aut potētiarū ipsi⁹: tradit id qd ē spāle circa aīam: hic est autē ordo doctrine: vt a cōibus ad minus cōmunia proceda-

Lec.i. tur: sicut ostendit phylosophus in principio physic.

¶ Deinde cum dicit.

Dicimus itaqʒ vnū quoddā genus eorū que sunt substantiā. Huius autē aliud quidē sicut materiam: que secūdū se quidē nō ē hoc aliquid: aliud autē sicut formam ⁊ speciē: scdm quam dicitur iā hoc aliquid: ⁊ tertiā que ex his. Est autem materia quidē potentia: spēs autem endelechia. Et hoc dupliciter: hoc quidem sicut scia: illud āt sicut considerare.

¶ Prosequitur suā intētionem quā p̄posuerat: ⁊ diuiditur i ptes duas: ī p̄ia ondit qd est aīa: in scda determinat de ptibus ei⁹ siue potētiis eius. ibi. (potētiarū autē aīe) ⁊c. Prima diuidit in duas. In prima ponit diffinitionē aīe q̄ est q̄si demōstrationis cōclusio: in secunda ponit diffinitionē aīe q̄ est q̄si demōstratiōis principiū. ibi. (Quoniā autē ex certis q̄dē) ⁊c. Sciendū est. n. q̄ sicut dicit in p̄io posteriorū: q̄ oīs diffinitio aut ē cōclusio demōstrationis: sicut hec tonitruū est cōtinu⁹ sonus i nubib⁹ aut est demōstrationis principiū sicut hec tonitruū est extinctio ignis in nube: aut est demonstratio positione idest ordine differēs: sicut hec tonitruū ē cōtinu⁹ sonus in nubibus. propter extinctionē ignis in nube. In hac. n. ponitur ⁊ demonstrationis cōclusio ⁊ principiū: ⁊ nō secundum ordinē syllogismi. Prima autē pars diuiditur in duas. In prima ponit diffinitionē primā aīe: in secunda manifestat eā. ibi. (vniuersaliter igit̄ dictū) ⁊c. Prima diuiditur in duas. In prima premittit quasdā diuisiones ex quibus habet̄ via ad inuestigandū diffinitionem anime. In secunda inuestigat anime diffini-

Lec.i. tionem. ibi. (Quare omne corpus) ⁊c. Sciendum autē

t.4. est q̄ sicut docet phylosophus in. vii. metha. hec est differentia inter diffinitionem substantie ⁊ accidentis: q̄ in diffinitione substātie nihil ponitur quod sit extra substātiā diffiniti: diffinitur. n. vnaqueqʒ substantia per sua principia materialia vel formalia. In diffinitione autē accidentis ponitur aliquid: quod est extra essentiā diffiniti. s. subiectū. oportet. n. subiectū poni in diffinitione accidentis: sicut cū dicitur simitas est curuitas nasi. ⁊ hoc ideo ē q: diffinitio significat qd quid ē res: substantia autē est quid completum in suo esse ⁊ in sua specie: accidēs autē non habet esse completum: sed dependens a substātia. Similiter etiam nulla forma est quid completū in specie: sed complementum speciei competit substantie cōposite. vnde substantia composita sic diffinitur q̄ in eius diffinitione non ponitur aliquid quod sit extra essentiam eius. In omni autem diffinitione forme ponitur aliquid: quod est extra essentiam forme scilicet proprium subiectum eius siue materia: vnde cum anima sit forma oportet q̄ in diffinitione eis ponatur materia siue subiectum eius. Et ideo in prima parte ponit duas diuisiones: quarum prima necessaria est ad inuestigandum id quod in diffinitione anime ponitur ad exprimendam essentiam eius. Alia que est necessaria ad inuestigandum id quod ponitur in diffinitione anime ad exprimendū subiectum ipsius. ibi (Substantie autē maxime) ⁊c.

¶ Circa primum innuit tres diuisiones: quarum prima est: secundū q̄ ens diuiditur in decem predicamēta: ⁊ hanc innuit per hoc quod dicit: q̄ substantia dicit̄ esse vnum genus entium. Secunda diuisio est secundū q̄ substantia diuiditur in materiam ⁊ formam ⁊ compositum. Materia quidem est que secundum se non est hoc aliquid: sed in potentia tantū vt sit hoc aliquid: forma autem est: secundum quā iam ē hoc aliquid in actu. Substantia vero composita est que est hoc aliquid: dicitur enim esse hoc aliquid. idest aliquid demonstratum quod est completum in esse ⁊ specie: ⁊ hoc conuenit solū substantie composite in rebus materialibus. Nam subē separate quāuis nō sint composite ex materia ⁊ forma: sunt tamen hoc aliquid cum sint subsistentes in actu ⁊ cōplete in natura sua. Anima autem rationalis quantū ad aliquid potest dici hoc aliquid: secundum hoc quod potest esse per se subsistens: sed quia non habet speciem cōpletam: sed magis est pars speciei: non omnino conuenit ei q̄ sit hoc aliquid: est ergo differentia inter materiam ⁊ formam q̄ materia est ens in potentia: forma autem est endelechia: idest actus: quo scilicet materia fit actu: vnde ipsum compositum est ens actu. Tertia diuisio est q̄ actus dicitur dupliciter: vno modo sicut scientia est actus. Alio modo sicut cōsiderare est actus. Et differentia horum actuū ex potentiis perpendi potest. dicitur enim aliquis in potentia grammaticus: anteq̄ acquirat habitū in grammatice discendo vel inueniendo: que quidem potentia in actum reducitur quando iam aliquis habet habitum scientie: sed tunc est iterū in potentia ad vsum habitus cum non considerat i actu: ⁊ hec potentia in actum reducitur: cum actu considerat. Sic igitur ⁊ scientia est actus. ⁊ consideratio est actus.

¶ Deinde cum dicit.

Substantie autē maxime esse videntur corpora ⁊ horū physica: hec enim aliorū principia. Physicorū āt alia quidē habent vitā: alia āt nō habēt. vitā aūt habere dicimus id quod p se ipsū alimentum ⁊ augmentū ⁊ decrementum.

¶ Ponit diuisiōes ex quibus inuestigatur id quod ponitur in diffinitione anime pertinens ad eius subiectū: ⁊ innuit tres diuisiones: quarum prima est q̄ substantiarum quedam sunt corpora: ⁊ quedā non sunt corpora. inter quas substantias maxime sunt manifeste corporales substātie: nā substantie icorporee quecūqʒ sint: immanifeste sunt: eo q̄ sunt a sensibus remote sola rōne inuestigabiles: hoc ē ergo qd dicit: q̄ (corpa maxime videntur esse sube.) Scda diuisio est q̄ corporum q̄dam sunt corpora phy. i. nālia: q̄dā nō naturalia sed artificialia: hō. n.

lignū ⁊ lapis sūt nālia corpa. dom⁹ ⁊ securis sūt artificialia. magis aūt videnť substāte corpa nālia ꝙ̄ artificia lia: q2 corpora nālia sunt pncipia artificialium: ars. n. operatur ex materia quā nā ministrat: forma autē que p arte īducitur ē forma accidētalis sicut figura vel aliquid h⁹: vnde corpora artificialia nō sunt in genere substantie per suā formā: sed solū p suā materiā que ē naturalis: h'ñc est q2 corporibus naturalibus ꝙ sint substātie: vñ corpora nālia sunt magis substantie ꝙ̄ corpora artificialia: sūt enim substantie non soluz ex parte materie sed et ex parte forme. Tertia diuisio est ꝙ corpoꝝ naturalium quedam habēt vitā ⁊ quedā nō habent. Illud autem dicit habere vitā: qđ per seipsum hʒ alimētum: augmentum ⁊ decremētum. Sciēdum autē est ꝙ hec explanatio magis est per modum exempli: ꝙ̄ per modum diffinitionis: non. n. ex hoc solo ꝙ aliquid habet augmentuʒ ⁊ decrementum viuit: sed ēt ex hoc ꝙ sentit ⁊ intelligit: ⁊ alia opera vite exercere potest. Unde in substantiis separatis est vita ex hoc ꝙ habent intellectum ⁊ voluntatem: vt patet. in. xi. meta. licet non sit in eis augmentum ⁊ alimētum. Sed quia in istis generabilibus ⁊ corruptibilibus aīa q̄ est in plātis ad quam ptinent alimentum ⁊ augmētum: vt ī fine primi dictum est pncipium ē vite: ideo hic exemplariter exposuit hñs vitā id qđ hʒ alimētum ⁊ augmentum: ppriaāt rō vite ē ex hoc ꝙ aliqd ē natum mouere seipsuʒ: large accipiēdo motū: put ēt intellectua operatio motus quidā dicitur. Ea. n. sine vita eē dicim⁹ q̄ ab exteriori tantum principio moueri possunt.

¶ Deinde cum dicit.

Quare omne corpus phisicuʒ participās vita substantia erit. Substātia autem sic sicut composita. Quoniam autez est corpus ex huiusmodi vitā habens: non vtiqʒ erit corpus anima. Non est enim eorum que in subiecto corpus. Magis autem sicut subiectuʒ et materia est. Necesse est ergo animam substantia esse: sicut speciem corporis phisici potentia vitam habentis: substantia autem actus: huiꝰ igitur corporis actus.

¶ Inuestigat aīe diffinitionē suppositis pmissis diuisionibus. Et circa hoc tria facit: pmo inuestigat ptes diffinitionis: fo ponit diffinitionē. ibi. (Si aūt aliqđ cōe ⁊c.) tertio ex diffinitiōe data excludit quādā dubitationē. ibi. (Unde non oportet querere ⁊c.) Circa pmū. d. s. primo inuestigat ptculas diffinitionis q̄ pertinent ad essentiam aīe: secundo eam q̄ ptinet ad essentiā subiecti. ibi. (Tale autem quodcunqʒ organicum). Circa primū. d. s. pmo inuestigat hanc ptculā: ꝙ anima est actus: secundo hāc ꝙ est actus pmus. ibi. (Dicā aūt dupliciter.) Concludit ergo pmo ex pdictis ꝙ cuʒ corpa phisica maxime videātur esse substantie: ⁊ oē corpus habēs vitā sit corpus phisicuʒ: necesse est dicere ꝙ oē corpus hñs vitā sit substātia: ⁊ cū sit ens actu necesse est ꝙ sit substātia ꝯposita. Qr vō cū dico corpus hñs vitā duo dico. s. ꝙ ē corpus ⁊ ꝙ est tale corpus. s. hñs vitā: nō pōt dici ꝙ illa ps corpis hñs vitā q̄ dr̄ corpus sit aīa: p aīam eni itelligimus id q̄ hñs vitā viuit. vñ oportet qđ itelligať sicut aliqd ī subiecto existēs: vt accipiať hic large subiectū nō soluʒ put subiectū ē aliqd ens actu: p quē modū accñs dr̄ esse ī subiecto: sed et fʒ ꝙ materia pma q̄ est ens ī potētia dr̄ subiectuʒ. Corpus aūt qđ recipit vitā magis ē sic subiectuʒ ⁊ mā: ꝙ̄ vt aliqd ī subiecto extñs. Sic igiť cū sit triplex substantia. s. ꝯpositū: mā: ⁊ forma ⁊ aīa nō ē ipsuʒ ꝯpositū qđ est corpus hñs vitā. neqʒ est mā q̄ est corpus subiectum vite relinquitur p locuʒ a diuisione ꝙ aīa sit substātia sicut forma: vł spēs talis corpis. s. corpis phisici hñtis in potētia vitā. Dixit aūt (hñtis vitā potētia:) ⁊ nō simplr hñtis vitā. nā corpus hñs vitā intelligitur substātia ꝯposita viuens: ꝯpositū autē non ponitur in diffinitione forme sed mā: mā aūt corporis viui est id qđ ꝯparatur ad vitaʒ sicut potētia ad actum. ⁊ hoc ē aīe actus: scđm quē corp⁹ viuit: sicut si dicerē ꝙ figura ē actus: nō qdem corpis figurati in actu: hoc. n. est ꝯpositū ex figura ⁊ corpore: sed corporis qđ est subiectū figure quod cōparať ad figurā sicut potētia ad actuʒ. ¶ Et ne aliquis crederet ꝙ aīa sic esset actus sicut aliqua forma accidētalis actus ē: Ad hoc remouenduʒ subdit ꝙ aīa ē sic actus sicut substātia ē act⁹ i. sicut forma. ⁊ q2 omnis forma ē indeterminata mā: sequitur ꝙ sit forma talis corporis quale dictū est. ¶ Sciendum autem est: ꝙ hec est differētia forme substantialis ad formā accidētalez ꝙ forma accidentalis non facit ens actu simpliciter: sed ens actu tale vel tm̄. vt puta magnuʒ vel albū vel aliquid aliud huiusmodi: forma autē substātialis: facit esse actu simpliciter: vnde forma accidētalis aduenit subiecto iā pexistenti actu: forma āt substātialis non aduenit subiecto iam preexistenti in actu: sed existenti in potentia tantum scilicet materie prime. Ex quo patet ꝙ īpossibile est vnius rei eē plures formas substātiales. q2 pma faceret ens actu simpliciter: ⁊ oēs alie aduenirent subiecto iā extīti in actu: vñ accidētaliter aduenirent subiecto iā existenti ī actu: nō n. facerent ens actu simpliciter sed scđm quid. p quod tolliť positio auicebron ī lib. fontis vite: q posuit ꝙ scđm ordinem generꝝ ⁊ spēꝝ est ordo plurium formaꝝ substantialium in vna ⁊ eadeʒ re: vt puta ꝙ in hoc indiuiduo hoīs est vna forma per quam est substantia: ⁊ alia p quā est corpus. ⁊ tertia per quam ē animatuʒ corpus ⁊ sic de aliꝫs. oʒ. n. scđm pmissa dicere ꝙ vna ⁊ eadē forma substātialis sit p quam hoc indiuiduum ē hoc aliqd siue substātia: ⁊ p quam est corpus ⁊ animatum corpus ⁊ sic de aliis. forma. n. pfectior dat materie hoc qđ dat formis minus pfecta: ⁊ adhuc amplius: vñ aīa non solum facit esse substantiā ⁊ corpus qđ etiam facit forma lapidis: sed ēt facit eē aīatuʒ corp⁹. Nō ergo sic est intelligenduʒ ꝙ aīa sit actus corpis. ⁊ ꝙ corpus sit eius materia. ⁊ subiectum. quasi corpus sit cōstitutum p vnā formā q̄ faciat eū esse corpus: ⁊ supueniat ei aīa faciēs ipsuʒ esse corpus viuū: sʒ q2 ab aīa ē: ⁊ ꝙ sit ⁊ ꝙ corpus sit. ⁊ ꝙ sit corpus viuū: sed hoc qđ est eē corpus qđ est imperfectius est qđ materiale respectu vite. ⁊ inde est ꝙ recedēte aīa non remanet idē corpus specie: nā oculus ⁊ caro in mortuo nō dicunť nisi equiuoce vt patet p phylosophum in. vij. meta. recedente. n. aīa succedit alia forma substantialis q̄ dat aliud esse specificuʒ: cuʒ corruptio vnius non sit sine generatiōe alterius. Lec. 10

¶ Deinde cum dicit.

Dicā āt dicit dupliciter. Alius quidem sicut scientia: alius autem sicut considerare. Manifestum ergo ꝙ sicut scientia, inexistere enim animam ⁊ somnus ⁊ vigilia est: proportionale autem vigilantia quidem ipsi considerare. Somnus autem ipsi habere ⁊ non operari. Prior autem generatione in eodem scientia est. Unde anima est actus primus corporis phisici potentia vitam habentis. Co. 7.

¶ Uenatur secundam ptculam diffinitionis ⁊ dicit ꝙ actus dicitur dupliciter: alius sicut scia: ⁊ alius sicut considerare: vt s̄ expositum est. Et manifestum est ꝙ aīa est actus sicut scia: q2 ī hoc ꝙ aīa existit inest animali. ⁊ somnus ⁊ vigilia. ⁊ vigilia quidem assimilať considerationi: q2 sicut consideratio est vsus sciētia vigilia est vsus sensuum. sed somnus assimilať habitui scie qñ aliqs sciens dum ipsum non opať: in sōno. n. qescunt virtutes aīales. horum autē duoꝝ actuū scia est prior generatiōe in eodē comparatur. n. consideratio ad sciam: sicut actus ad potētiam: actus autem vt habeť in. ix. meta. nā est prior potētia est. n. finis ⁊ complementum potentie: sed ordine ge Lec. 8.

generationis et temporis vniversaliter loquendo: actus est prior potentia: nam id quod est in potentia reducitur in actum per aliquod ens actu: sed in vno et eodem potentia est prior actu: nam aliquid est prius in potentia: et postea actu fit et propter hoc dicit quod (scientia est prior generatione in eodem quam consideratio) vnde concludit quod cum anima sit actus sicut scientia quod sit actus primus corporis physici potentia vitam habentis. Sciendum autem quod phylosophus dicit animam esse actum primum: non solum vt distinguat animam ab actu qui est operatio: sed etiam vt distinguat eam a formis elementorum que semper habent suam actionem nisi impediantur. ¶ Deinde cum dicit.

Tale autem quodcumque organicum. Organa autem et plantarum partes sunt: sed penitus simplices: vt folium fructiferi cooperimentum: Fructiferum autem fructus. Radices vero ori similes sunt: vtraque enim trahunt alimentum.

¶ Venatur particulam: que est ex parte subiecti et quia dixerat quod anima est actus corporis physici habentis vitam in potentia: etiam dicit quod tale est omne corpus organicum et dicitur corpus organicum quod habet diuersitatem organorum: diuersitas autem organorum necessaria est in corpore suscipiente vitam propter diuersas operationes anime. anima enim cum sit forma perfectissima inter formas rerum corporalium est principium diuersarum operationum: et ideo requirit diuersitatem organorum in suo perfectibili: forme vero rerum inanimatarum propter sui imperfectionem sunt principia paucarum operationum: vnde non exigunt diuersitatem organorum in suis perfectionibus. Inter animas autem anima plantarum imperfectior inuenitur vnde in plantis minor est diuersitas organorum quam in animalibus: et ideo ad ostendendum quod omne corpus suscipiens vitam est organicum: accipit argumentum ex plantis in quibus est minor diuersitas organorum: et hoc est quod dicit: quod etiam plantarum partes sunt diuersa organa sed partes plantarum sunt penitus simplices idest consimiles: non enim est in eis tanta diuersitas sicut in partibus animalium: pes enim animalis ex diuersis partibus compositus est scilicet carne neruo osse et huiusmodi: sed partes organice plantarum non habent talem diuersitatem partium ex quibus componantur. et quod partes plantarum sint organice manifestat per hoc quod diuerse partes sunt ad diuersas operationes: sicut folium est ad cooperimentum corticis: vel fructiferi idest illius partis in qua fructus nascitur: cortex autem vel fructifer eum ad cooperimentum fructus. radices autem in plantis sunt proportionabiles ori animalium quia vtraque attrahunt alimentum scilicet radix in plantis: et os in animalibus. ¶ Deinde cum dicit.

Si autem aliquod commune in omni anima oportet dicere: erit vtique primus actus corporis physici organici.

¶ Colligit ex omnibus predictis diffinitionem anime: et dicit quod si aliqua diffinitio communis debeat assignari que conueniant omni anime: erit hec. (Anima est actus primus corporis physici organici:) non autem oportet addere potentia vitam habentis: loco enim huius ponitur organicum vt ex dictis patet. ¶ Deinde cum dicit.

Unde non oportet querere: si vnum est anima et corpus: sicut neque cera et figura: neque omnino vniuscuiusque materie: et id cuius materia: vnum enim et esse: cum multipliciter dicantur: quod proprie est: actus est.

¶ Ex diffinitione data soluit quandam dubitationem: fuit enim a multis dubitatum quomodo ex anima et corpore fieret vnum: et quidam ponebant aliqua media esse quibus anima corpori vniretur: et quodammodo colligaretur. Sed hec dubitatio iam locum non habet: cum ostensum sit quod anima sit forma corporis. et hoc est quod dicit quod non oportet querere si ex anima et corpore fit vnum: sicut nec dubitatur hic circa ceram et figuram: neque omnino circa aliquam materiam et formam cuius est materia: cum sicut est enim .viij. methaphysice quod forma per se vnitur materie sicut actus eius: et idem est materiam vniri forme quod materiam esse in actu. et hoc est etiam quod hic dicit quod cum vnum et ens multipliciter dicatur scilicet de ente in potentia: et de ente in actu: id quod proprie est ens et vnum est actus. nam sicut ens in potentia non est ens simpliciter: sed secundum quid: ita non est vnum simpliciter: sed secundum quid: sic enim dicitur aliquid vnum sicut et ens. Et ideo sicut corpus habet esse per animam sicut per formam: ita et vnitur anime immediate inquantum anima est forma corporis: sed inquantum est motor: nihil prohibet aliquid esse medium: prout vna pars mouetur ab anima mediante alia.

Universaliter quidem igitur dictum est quid sit anima. Substantia enim est: que secundum rationem. Hec autem est quod quid erat esse huiusmodi corporis: sicut si aliquod organorum physicum esset corpus: vt dolabra. Erat quidem enim dolabre esse substantia ipsius et anima hec. Diuisa autem hac non vtique amplius dolabra erit: sed aut equiuoce: nunc autem est dolabra. Non enim huiusmodi corporis quod quid est esse et ratio anima: sed physici huiuscemodi habentis in se ipso principium motus et status.

¶ Lectio secunda.

Posita diffinitione anime phylosophus hic eam manifestat. Et circa hoc duo facit primo manifestat diffinitionem premissam. secundo ex diffinitione manifestata quandam veritatem concludit. ibi. (quod quidem igitur non sit anima et cetera.) Circa primum duo facit primo manifestat diffinitionem anime quantum ad id quod in diffinitione predicta ponitur ex parte ipsius anime: secundo quantum ad id quod ibi ponitur ex parte subiecti. ibi. (Est autem non abiiciens animam et cetera.) Circa primum duo facit primo manifestat diffinitionem anime ex similitudine rerum artificialium: secundo ex partibus eius: ibi. (Considerare autem in partibus oportet et cetera.) quia enim forme artificiales accidentia sunt que sunt magis nota quo ad nos quam forme substantiales: vtpote sensui propinquiora: ideo conuenienter rationem anime que est forma substantialis per comparationem ad formas accidentales manifestat. Similiter etiam partes anime siue potentie eius manifestiores sunt quo ad nos quam ipsa anima: procedimus enim in cognitione anime ab obiectis in actus. ab actibus in potentias per quas anima ipsa nobis innotescit: vnde conuenienter etiam per partes ratio anime manifestatur. Dicit ergo primo: quod dictum est in vniuersali quid sit anima: cum predicta diffinitio omni anime conueniat dictum est enim quod anima est substantia que est forma a qua accipitur ratio rei. Est autem differentia inter formam que est substantia. et formam que non est substantia. Nam forma accidentalis que non est in genere substantie non pertinet ad essentiam siue quidditatem subiecti: non enim albedo est de essentia corporis albi: sed forma substantialis est de essentia siue de quidditate subiecti. Sic igitur anima dicitur forma substantialis. quia est de essentia siue de quidditate corporis animati. et hoc est quod subdit: (hec autem) scilicet substantia que est secundum rationem: (est quod quid erat esse huic corpori) idest constituto in specie per talem formam: ipsa enim forma pertinet ad essentiam rei que significatur per diffinitionem significantem de re quid est. Et quia forme substantiales cuiusmodi sunt forme corporum substantialium sunt latentes. manifestat hoc per formas artificiales que sunt accidentales: et hoc est quod subdit: (sicut si aliquod organorum) idest artificialium instrumentorum: vtputa dolabra (esset corpus physicum) idest naturale forma sua hoc modo se haberet

ad ipsum sicut dictum est. et ideo subdit. (erat quidem .n. dolabre esse substantia ipsius) .i. forma dolabre sm quam accipitur ro dolabre. quam quidem ratione nominat esse dolabre: eo quod sm eam dolabra dicitur esse dolabra: hec autem forma esset substantia dolabre. Et hoc ideo dicit quia forme corporum naturalium sunt in genere substantie. Et ulterius si dolabra non esset solum corpus physicum: sed etiam corpus animatum: forma dolabre esset anima: et ea separata non esset amplius dolabra nisi equivoce. sicut separata anima non est caro aut oculus nisi equivoce. Nunc autem quia dolabra non est corpus naturale: nec eius forma est quod quid erat esse talis corporis: remota forma dolabre adhuc est dolabra .i. substantia dolabre: substantia .n. corporum artificialium est materia eorum que remanet sublata forma artificiali: licet non remaneat ipsum corpus artificiale in actu. Et quia dixerat quod aliter nunc est in dolabra et aliter esset si esset corpus physicum animatum: assignat rationem huius dicens quod hoc ideo est: quia (anima non est quod quidem est esse: et ro) .i. forma huiusmodi corporis .s. artificialis (sed corporis physici huiusmodi) .s. habentis vitam: et ut manifestet quid sit esse physicum corpus: subiungit (habentis in seipso principium motus et status) naturalia enim sunt que in seipsis principium motus et status habent. hoc .n. principium na dicitur. ¶ Deinde cum dicit.

Considerare autem in partibus oportet quod dictum est. Si enim esset oculus animal: anima utique ipsius visus esset. Hec enim substantia est oculi: que est secundum rationem. Oculus autem materia visus: est quo deficiente non est adhuc oculus nisi equivoce: sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte: in toto vivente corpore proportionaliter. Namque habet sicut pars ad partem: totus sensus ad totum corpus sensitivum secundum quod huiusmodi.

¶ Manifestat diffinitionem anime ex partibus dicens quod id quod dictum est de tota anima et de toto corpore vivente oportet considerare in partibus utriusque: quia si oculus esset animal oporteret quod visus esset anima eius: quia visus est substantialis forma oculi: et oculus est materia visus: sicut corpus organicum materia anime. deficiente autem visu non remanet oculus nisi equivoce sicut oculus lapideus aut depictus equivoce dicitur oculus. Et hoc ideo est quia equivoca sunt quorum nomen solum commune est et ratio substantie diversa. et ideo sublata forma que est ratio substantie oculi non remanet nisi nomen oculi equivoce dictum. quod ergo invenitur in parte viventis corporis: oportet accipere in toto vivente corpore scilicet quod sicut visus est forma substantialis oculi. et eo remoto non remanet oculus nisi equivoce: ita anima est forma substantialis viventis corporis: et ea remota non remanet corpus vivum nisi equivoce: sicut enim se habet una pars anime sensitive ad unam partem corporis sensitivi. sic se habet totus sensus ad totum corpus sensitivum inquantum huiusmodi. ¶ Deinde cum dicit.

Est autem non abiciens animam potentia eius: ut vivat: sed quod habens. Semen autem et fructus potentia huiusmodi corpus est. Sicut quidem igitur incisio et visio: sic et vigilantia actus. Ut autem visus: et potentia organi anima. Corpus autem quod potentia est. Sed sicut oculus est pupilla et visus: et ibi anima et corpus animal.

¶ Exponit premissam diffinitionem de anima: quantum ad hoc: quod dixerat quod est actus corporis habentis vitam in potentia. dicitur enim aliquid esse in potentia dupliciter: uno modo cum non habet principium operationis: alio modo cum habet quidem: sed non operatur secundum ipsum: corpus autem cuius actus est anima est habens vitam in potentia: non quidem primo modo: sed secundo. et hoc est quod dicit quod corpus (potentia eius ut vivat) idest habens vitam in potentia cuius est actus anima: non sic dicitur esse in potentia ad vitam quod (sit abiciens animam) idest carens principio vite: quod est anima: sed quod est habens huiusmodi principium. Sed verum est quod semen et fructus in quo conservatur semen plante est in potentia ad huiusmodi corpus vivum quod habet animam: nondum enim semen habet animam: sed est in potentia ad animam. unde sic est in potentia sicut abiciens animam: et ut ostendat quomodo est in potentia ad vitam corpus cuius actus est anima subiungit: quod ita vigilantia est actus animalis sensitive sicut incisio est actus cultelli: et visio est actus oculi: quodlibet enim istorum est operatio et usus principii habiti. Sed anima est actus primus sicut visus et quecunque potentia organi. quodlibet enim horum est principium operationis. Sed corpus quod est perfectum per animam est potentia habens quidem actum primum: sed aliquando carens actu secundo. Sed sicut oculus est aliquid compositum ex pupilla: sicut materia: et visu sicut forma: ita animal est compositum ex anima sicut forma: et ex corpore sicut materia. ¶ Deinde cum dicit.

Quod quidem igitur non sit anima separabilis a corpore: aut partes quedam ipsius si partibilis apta nata est: non immanifestum est. Quarundam enim actus partium est ipsarum. At vero secundum quasdam nihil prohibet: propter id quod nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum: si sit corporis actus anima sicut nauta navis. Figuraliter quidem igitur sic determinetur et describatur de anima.

¶ Concludit quandam veritatem ex premissis: quia enim ostensum est quod anima est actus totius corporis et partes sunt actus partium: actus autem et forma non separantur ab eo cuius est actus vel forma: manifestum est quod anima non potest separari a corpore. vel ipsa tota vel alique partes eius si nata est aliquo modo habere partes. manifestum est enim quod alique partes anime sunt actus aliquarum partium corporis sicut dictum est quod visus est actus oculi. Sed secundum quasdam partes nihil prohibet animam separari: quia quedam partes anime nullius corporis actus sunt: sicut infra probabitur de his que sunt circa intellectum. Et quia plato ponebat quod anima est actus corporis non sicut forma sed sicut motor. Subiungit quod hoc nondum est manifestum: si anima sic sit actus corporis sicut nauta est actus navis .s. ut motor tantum. ¶ Deinde epilogando colligit que dicta sunt et dicit quod secundum predicta determinatum est de anima: et posita est anime descriptio. figuraliter .q. extrinsece et superficialiter et incomplete complebitur enim determinatio de anima quando pertinget usque ad intima ut determinetur natura uniuscuiusque partis ipsius anime.

¶ Lectio tertia.

Quoniam autem ex incertis quidem certius autem fit: quod et secundum rationem notius tentandum est iterum sic aggredi de ipsa.

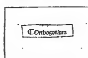
Postquam phylosophus posuit diffinitionem anime: hic intendit demonstrare ipsam. Et primo dicit de qua est intentio. Secundo prosequitur intentum. ibi (Dicamus igitur principium etc.) Circa primum .d. .s. primo determinat modum demonstrationis: quo utitur in demonstrando. Secundo manifestat quomodo quedam diffinitiones sunt demonstrabiles. ibi. (Non .n. solum quod etc.) ¶ Circa primum sciendum est: quod cum ex notis oporteat in cognitionem ignotorum devenire: omnis autem demonstratio adducitur cum notificandi aliquid necesse est quod omnis demonstratio procedat ex notioribus quo ad nos: quibus per demonstrationem fit aliquid notum: in quibusdam autem eadem sunt notiora quo ad nos

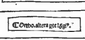
et secundum naturam: sicut in mathematicis que sunt a materia abstracta: et i his demonstratio procedit ex notioribus simpliciter et notioribus secundum naturam .i. ex causis in effectus: unde dicitur demonstratio propter quid. In quibusdam vero nõ sunt eadẽ magis nota simpliciter et q̃ ad nos .i. in naturalibus in quibus plerumque effectus sensibiles sunt magis noti suis causis. et ideo in naturalibus ut in pluribus procedit ab his q̃ sunt minus nota secundum naturam: et magis nota q̃ ad nos:

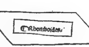
Lec.1. ut dicitur in primo physicorum. et hoc modo demonstrationis intendit hic uti. et hoc est quod dicit quia illud quod incertum secundum naturam et quod est secundum rationem motus: fit certius q̃ ad nos ex his que sunt incerta secundum naturam: certiora autem quo ad nos: per istum modum tentandum est iterum aggredi de anima demonstrando diffinitionem eius supra positam. ¶ Deinde cum dicit.

Nõ enim solũ quia oportet diffinitivã rõnẽ ostẽdere: sicut plures terminorum dicit: sed et causam inesse et demonstrare. Nũc autem sicut conclusiones rones terminorum sunt: ut quid est tetragonismus equale altera parte longiori orthogonium esse equilaterale. Talis autem terminus ratio conclusionis. Dicens autem quoniam tetragonismus est medie inventio rei causam dicit.

¶ Assignat rõnem predicte intentionis: ostendendo quod alique diffinitiones sunt demonstrabiles. et hoc est quod dicit: quod ideo oportet iterum aggredi de anima: quia oportet quod ratio diffinitiva non solũ dicat hoc quod est: quia sicut plures terminorum .i. diffinitionũ dicunt: sed oportet etiam quod in diffinitione tangatur causa: et quod per diffinitionẽ dicentẽ propter quid demonstretur diffinitio q̃ dicit solũ. quia inveniuntur autem nunc multe rones terminorum .i. diffinitiones q̃ sunt sicut conclusiones: et ponit exemplũ i geometricalibus. ¶ Ad cuius intelligentiã sciendũ est quod figurarum quadrilaterarum quedã hñt oẽs angulos rectos: et vocantur orthogonia .i. superficies rectorum angulorum: quedã autem nõ hñt angulos rectos: et vocantur rhomboydes. ¶ Sciendũ est autem quod orthogoniorum: quoddã consistit ex oibus lateribus equalibus: et vocatur quadratũ sive tetragonismũ: quoddã autem nõ hz oĩa latera equalia: in q̃ tñ quelibet duo latera sibi opposita sunt equalia et vocatur hoc orthogoniũ: altera parte lõgius sicut patet i sequentibus figuris. ¶ Orthogoniũ ex oibus lateribus equalibus. quod dicitur quadratum sive tetragonismum.

¶ Item sciendũ est quod i qualibet superficie rectorum angulorum due recte linee q̃ angulũ rectũ concludunt dicuntur totã superficiẽ cõtinere: quia cũ alia duo latera sunt equalia eis unumquodque suo opposito: necesse est quod una predictarum linearum rectũ angulũ concludentiũ mensuret lõgitudinẽ superficiei rectangule: et alia latitudine: unde tota superficies rectãgula consurgit ex ductu unius in aliã. unde si imaginaremur quod una earum moveretur per aliã: consurgeret talis superficies. ¶ Item sciendũ est quod cũ i orthogonio: quod est altera parte lõgius due linee continentes ipsum sunt inequales: si accipiatur inter eas linea media in proportione et ducatur i seipsã fiet quadratũ equale altera parte lõgiori. Et quia hoc demonstrationibus geometricis diffusũ est ostendere: sufficiat hoc ad presens manifestare in numeris. Sit igitur orthogonium altera parte longius: cuius maius latus sit novem palmorum: minus vero quatuor. Accipiatur autem linea media in proportione inter ea que scilicet sunt sex palmorum. Quia sicut se hñt .6. ad novem, ita quatuor ad sex quadratum autem huius linee erit equale predicto altera parte longiori: quod etiã in numeris patet nam quater novem sunt triginta sex: similiter etiam sexties sex sunt trigita sex. hoc est ergo quod dicit: quod si queratur quid est tetragonismum idest quadratum quod est equale altera parte longiori: assignabitur talis diffinitio ut dicatur (esse orthogonium) idest superficies rectorum angulorum (equilaterale) idest habens omnia latera equalia etc. (talis autem terminus) .i. talis diffinitio est (ratio conclusionis) idest per demonstrationem conclusa. Si autẽ aliquid sic diffiniat: dicens quod (quadratum est inventio medie) scilicet linee medie in proportione inter duo latera inequalia altera parte longioris idest orthogonium constitutum ex tali linea inventa: qui inquam sic diffinit (dicit causam rei.) ¶ Attendendum est autem quod hoc exemplum quod hic inducitur est simile ei quod intendit circa animã: quantum ad aliquid scilicet quantum ad hoc quod demõstretur diffinitio anime: non autem quantum ad hoc quod demonstretur demonstratione dicente propter quid. ¶ Deinde cum dicit.

Dicamus igitur principium accipientes intentionis determinari animatum ab inanimato in vivendo. Multipliciter autem ipso vivere dicto et si unum aliquod horum insit solum: vivere ipsum dicimus: ut intellectus et sensus: motus et status secundum alimentum et detrimentum et augmentum.

¶ Incipit demonstrare diffinitionem anime superius positam modo predicto scilicet per effectum et virtuali demonstratione. Illud quod est primum principium vivendi est viventium corporum actus et forma. Sed anima est primum principium vivendi his que vivunt; ergo est corporis viventis actus et forma. Manifestum est autem quod hec demonstratio est ex posteriori: ex eo enim quod anima est forma corporis viventis est principium operum vite: et non econverso. Circa hoc ergo duo facit primo ostendit quod anima est principium vivendi: secundo quod primum principium vivendi est forma corporis viventis. ibi. (Quoniam autem quo vivimus et sentimus.) Circa primum tria facit. primo distinguit modos viventium: secundo ostendit quod anima est vivendi principium. ibi. (unde et vegetabilia omnia etc.) Tertio manifestat quomodo se habeant partes anime ad invicem: secundum quas est principium operum vite. ibi. (utrum autem unumquodque horum.) Dicit ergo primo quod ad prosequendum nostram intentionem qua intendimus demonstrare diffinitionem anime oportet hoc quasi principium accipere: quod animatum distinguitur ab inanimato in vivẽdo: animata .n. vivunt sed inanimata non vivunt. Sed cum multiplex sit modus vivendi: si unus tantum eorum insit

aliqui dicitur illud viuens & aiatum. Ponit aūt .iiij. modos viuendi: quorū vnus est per intellectum. secundus p sensum: tertius per motū & statū locales: quartus p motum alimenti & decremēti & augmenti. Ideo autem .iiij. tantū modos ponit viuendi cū supra quinq; genera operationū anime posuerit: q: hic intendit distinguere modos viuendi siue gradus viuentiū qui distinguuntur secundū hec .iiij. In quibusdam enim viuentium inuenitur tantū alimentū augmentū & decrementū .s. in plātis. In quibusdam autē cū his inuenit sensus sine motu locali: sicut in aīalibus imperfectis: sicut sunt ostree. In quibusdā aūt vlterius inuenit motus secundū locū: sicut in aīalibus perfectis que mouent motu progressiuo: vt bos & equus. In quibusdam aūt cum his vlterius inuenitur intellectus: scilicet in hominibus. Appetitiuū aūt quod est quintum preter hec .iiij. non facit aliquā diuersitatem in gradibus viuentium. Nam vbicūq; est sensus: ibi est & appetitus. ¶ Deinde cum dicit.

Unde & vegetabilia oīa videntur viuere: videntur autem in seipsis habentia potentiā & principium huiusmodi: per qd augmentū & detrimentū suscipiūt secundū cōtrarios locos. Non.n. sursum quidē augētur: deorsum autē non: sed similiter in vtroq;. Et penitus quecūq; aluntur & viuunt ī fine. quosq; possunt accipere alimentum.

¶ Manifestat q aīa est principiū viuēdi f3 omnes modos pdictos. Et circa hoc tria .f. primo ostēdit quō aīa est principium viuendi in plantis: secundo in animalibus ibi. (animal autē pp sensum &c.) tertio ostendit quid dictum sit: & quid restat dicendū ibi. (ppter quā aūt cām &c.) Circa primū .d .f. primo ostēdit q anima est principium viuēdi in plātis: & dicit q cum dictū sit q quibuscunq; inest vnū .iiij. predictorū mōrum viuentium dicitur viuere: sequit q omnia vegetabilia viuant. Omnia enim in seipsis habent potentiā quādam & principium quo suscipiunt motū augmenti & decrementi: & q hoc principiū non sit natura sed anima. manifestū ē naz nā nō mouet ad contraria loca: motus autem augmēti & decrementi est secundū contraria loca. Augent enim vegetabilia oīa: nō solum sursum & deorsum: sed vtroq; mō. manifestū est ergo q principiū horum motuū non ē natura sed anima. Nec solum vegetabilia viuunt dum augent & decrescunt: sed quecūq; nutriunt tā diu viuūt q diu possunt accipere nutrimētū per qd fit augmentum.

¶ Secundo ibi.

Separari autem hoc ab aliis possibile est: alia āt ab hoc īpossibile ē in rebꝰ mortalibꝰ. Manifestum est autem in his q vegetantur. Neq;.n. vna inest ipsis potentia alia anime. Uiuere quidem igitur propter hoc principium inest omnibus viuentibus.

¶ Ostendit q predictū viuēdi principiū est primū & separabile ab aliis. Et dicit q hoc .f. principiū augmēti & alimēti pōt separari ab aliis principiis viuendi: sed alia nō pñt separari ab eo in rebus mortalibus qd ideo dicitq; in rebus immortalibus. sicut sunt substātie separate & corpora celestia: si tū sunt animata inuenit intellectiuū sine nutritiuo. Quod autem hoc principiū sit separabile ab aliis manifestū est in his q vegetant .s. in plātis: in quibus nulla alia potentia aīe inest nisi hꝰ. ex quo manifestū ē q illud propter qd primū inuenit vita ī rebus mortalibus est principiū augmenti & alimenti quod vocatur anima vegetabilis. ¶ Deinde cum dicit.

Animal aūt pp sensuz primū. Et nanq; que non mouentur: neq; mutātia locū. habēa

autem sensum animalia dicimus & non viuere solum: videntur aūt & huiōi multa eē aīalium. Manētia āt cū sint natura: hīit soluz sensum.

¶ Manifestat quomodo aīa est principiū viuendi in aīalibus. & circa hoc .d .f. pmo dicit q primū dicitur aliquid esse aīal pp sensum: licet aīalia quedā & sentiant & moueant. ea.n. dicimꝰ eē aīalia: & nō solū viuere q licet nō mutēt locū tū hīit sensū. sūt.n. multa aīalia talia q nāliter manēt ī codē loco: & tū hīit sensuz: sicut ostree q non mouentur motu progressiuo. ¶ Secundo ibi.

Sensuū aūt primo inest oībus tactus. Sicut aūt vegetatiuuz pōt separari a tactu & omni sensu: sic & tactus ab aliis sensibus. Uegetatiuum autem dicimus huiusmodi partem aīe qua & vegetabilia participant. Animalia aūt oīa videntur tangendi sensum hītia. Co. 17.

¶ Ostendit q inter alios sensus pmo inest tactus aīalibꝰ. Quod pbat ex hoc q sicut vegetatiuum pōt separari a tactu & ab omni sensu. sic tactus pōt separari ab aliis sensibus. multa enī3 sunt aīalia: que soluz sensuz tactus hīit: sicut animalia imperfecta: omnia aūt animalia hīit sensū tactus. vegetatiuū autem principiū dicimus illā partem aīe qua etiā vegetabilia .i. plante pticipant. ¶ Sic igitur ex predictis patent tres gradus viuentiū: primus ē plātarum: secundus animalium imperfectorum immobiliū: que habent solum sensum tactus. Tertius est animaliū perfectorum que mouent motu pgressiuo: que & hīit alios sensus. Manifestū est autem q quartus gradus ē eorū que habent cū his etiam intellectum.

¶ Deinde cum dicit.

Propter quā aūt causam vtrūq; horum accidit: posterius dicemus. Nūc aūt tm dicatū sit solum q est aīa horum que dicta sunt principium: & hīs determinata est vegetatiuo: sensitiuo: intellectiuo: & motu. Co. 18.

¶ Ostendit quid dictum sit: & quid restat dicēdum. Et dicit q posterius dicendum est propter quam causam vtrunq; horum accidat .f. q vegetatiuum potest esse sine sensu: & q tactus sine aliis sensibus: hoc enim dicet ī fine libri. Nunc autem sufficiat in tantum dictum esse q anima est principium viuendi secundum predictos modos & q distincta est istis quattuor .s. vegetatiuo qd ē ī plātis: et in omnibus viuentibus: & sensitiuo qd est in oībꝰ aīalibus: & intellectiuo q est in oībus hoībus: & motu progressiuo qui est in omnibus animalibus perfectis sensu vel intellectu. ¶ Lectio quarta.

Utrum autē vnunqdq; horum ē aīa. aut pars anime: et si pars: vtrum sic vt sit separabilis ratione solum: aut & loco. Co. 19.

Stendit supius phs q aīa ē pncipium viuēdi secundū diuersa genera vite. Et iō nūc ingrit q̄liter pncipia viuēdi f3 diuersa genera vite se hēant ad aīaz & ad inuicē. Et circa hoc .d .f. pmo mouet qōnes duas. qrum pma est. Cū aīa q est principiū viuendi sit determinata vegetatiuo: sensitiuo: motiuo secundū locum: & intellectiuo: vtrū qōlibet eorū sit aīa p se: aut sit ps aīe. Et māifestū ē q in his q tm augēt & nutriūt: sic ī plātis vegetatiuū ē aīa. In his aūt q vegetāt & sentiūt ē ps aīe: & silr ē de aliis. Scōa qō ē: si vnunqdq; pdictorū ē ps aīe ptā cū oīa inueniāt ī vna aīa: sic ī humana: vtrū hꝰ mōi sint ptes q separēt ad inuicē solū secūdū rōnē3: vt .s. sint diuerse potētie. Aut ēt separēt loco et sbō: vtpote q ī vna pte corpis sit sensitiuū: ī alia appetitiuū: ī alia motiuū: & sic de aliis sic qdā visuz fuit. ¶ Secūdo cū dicit.

De quibusdã quidẽ horum non est difficile videre. Quedam autem dubitationem hñt. Sicut.n. in plantis quedaz diuisa videnť ⁊ viuentia separata ab inuicem tanquã existẽte i bis aïa actu quidem vna in vnaquaqz planta: potentia aũt pluribus: sic videm⁹ ⁊ circa alteras differẽtias aïe accidere: vt ĩ entomis decisis. Ea.n. sensum vtraqz partium habet ⁊ motuz secundum locum. Si aũt sensum ⁊ phantasiã ⁊ appetitum: vbi qdem enim sensus ẽ: ⁊ tristitia ⁊ letitia est: vbi autem hec sunt ex necessitate: ⁊ desiderium est.

¶ Soluit propositas questiones: ⁊ p̄ïo scd̃am: scd̃o p̄mam. ibi. (Quod aũt quibusdã animaliũ.) Circa p̄mũz .d.ſ. primo soluit secundam questionem q̄stum ad secundã partẽ ostendens vtrũ partes anime sint separabiles loco. secundo q̄stum ad primã. vtrũz.ſ. sint separabiles rõne. ibi. (Ratione aũt ꝙ altere. ⁊c̃.) Dicit ergo primo qđ de quibusdam partibus anime non est difficile videre. vtrum sint separabiles loco.i. subiecto: sed de quibusdam dubitẽst. Et ad ostendendum ꝙ in quibusdã hoc facile est videre p̄mittit similitudinem de plantis. ibi. (Sicut.n. ĩ plãtis) dicẽs ꝙ quedã partes diuise ab eis ⁊ separate ab aliis partibus videtur viuere. ⁊ hoc manifestať per hoc ꝙ ramusculi abscisi inseruntur vel plantanť ⁊ conualescunt quod non esset nisi remaneret in eis vita: ⁊ per ɔ̃ñs anima q̃ est principium viuendi ꝙ contingit tanquam in vnaquaqz planta anima sit vna in actu ⁊ multiplex in potentia. Sicut enim accidere videtur ĩ formis corporum naturalium inanimatorum: ita in his q̃ pp̄ suũ imperfectionem non requirunt diuersitatem in p̄tibus: ꝙ in aliquo vno toto: anima est in actu vna ⁊ plures in potentia: sicut ⁊ ipsum corpus est vnum in actu ⁊ plura in potentia: potest enim diuidi vnumquodqz eorum ĩ diuersas partes similes spẽ. sicut patet in aerea: aqua: ⁊ in corporibus mineralibus. Unde oportet ꝙ si p̄tes sunt similes spẽ admittẽt ⁊ toti: ꝙ forma specifica post diuisionem sit in vtraqz partium. Et eadem ratione: quia anima plante imperfecta est in ordine animarum: non reqrit magnam diuersitatem in partibus. vnde anima totius potest saluari in aliqua partium. Et sic etiã videmus in aliis differẽtiis anime: sicut in entomis decisis.i. in aïalibus q̃ decisa viuunt: quia vtraqz partiũ habet sensuz qđ patet ex hoc ꝙ retrahit se si pungitur: ⁊ etiam habet motum secundum locum: vt ad sensum apparet. Sic ergo ĩ vna ⁊ eadẽ parte apparet ⁊ sensitiuũ ⁊ motiuũ p̄ncipiũ. Et si ẽ ibi sensus necesse ẽ ꝙ sit ibi phãtasia: phantasia aũt nihil aliud est q̄ʒ motus factus a sensu secundum actum: vt infra dicetur. Et similiter si habet sensuz pars decisa: necesse est ꝙ habeat appetitum: ad sensuz enim de necessitate sequitur letitia ⁊ tristitia: siue delectatio ⁊ dolor. Necesse est enim si sensibile perceptum est conueniens: ꝙ sit delectabile: si aũt est nociuum ꝙ sit dolorosum. vbi autez est dolor ⁊ delectatio: oportet ꝙ sit desiderium ⁊ appetitus. vnde necesse est ꝙ si pars decisa sentit: ꝙ ẽt habeat appetitum. Sic ergo manifestum est ꝙ vegetatiuũ sensitiuum appetitiuum ⁊ motiuum inueniuntur in vna p̄te decisa: ex quo patet quod non distinguuntur loco in corpore animalis. Sed de quibusdam potentiis particularibus: manifestuz est quod distinguuntur loco: visus enim manifeste nõ est nisi in oculo: auditus in aure: olfatus in naribus: gustus in lingua ⁊ palato. Sed primus sensus qui est tactus ⁊ necessarius animali est in toto.

¶ Sed quod dicit quod phantasia est in parte decisa. videtur esse dubium. Nam a quibusdam phantasie attribuitur determinatum organum in corpore. ¶ Sed sciẽdum est ꝙ phantasia inuenitur indeterminata in aïalibus imperfectis in aïalibus vero perfectis determinata sicut infra in tertio diceť. Organum ergo aliquod determinatum phantasie attribuiť ad maiorem perfectionez ⁊ determinationem sui actus: sine quo phantasie actus nullo modo esse possit: sicut actus visus nullo modo potest eẽ sine oculo. Sic igitur manifestauit ꝙ in quibus potentiis anime: non est difficile videre: vtruz sint separabiles loco.

¶ Deinde cum dicit.

De intellectu aũt ⁊ perspectiua potentia nihil adhuc manifestũ est: sed videť genus alterum aïe esse: ⁊ hoc solum contingere separari: sicut ⁊ perpetuũ corruptibili. Reliqua aũt partes aïe manifestũ ex his ꝙ non separabiles: sunt sicut quidam dicunt.

¶ Ostendit in qua parte anime circa hoc possit esse dubium. Et dicit ꝙ de intellectu ⁊ quocũqz noïe vocetur p̄spectiua potentia.i. speculatiua nihil est ad hoc manifestum: Nõdum enim per ea que dicta sunt apparet vtruz habeat aliquod organum in corpore vel dictũ sit loco ab aliis organis vel non distinctum. Sed tamen quantum in superficie apparet videtur ꝙ sit alterum genus anime ab aliis partibus aïe.i. alterius nature ⁊ alio modo se habens: ⁊ ꝙ hoc solũ genus anime possit separari ab aliis partibus aïe: vel etiam ꝙ sit separatuz ab organo corporeo sicut perpetuum corruptibili. Sed ꝙ relique p̄tes anime non sint separabiles loco ab inuicem manifestum est ex predictis.

¶ Deinde cum dicit.

Ratione aũt ꝙ altere manifestuz est. Sensitiuo.n. eẽ ⁊ opinatiuo alterũ. Siquidez et sentire ab ipso opinari. Similiter autem et aliorũ vnumquodqz que dicta sunt.

¶ Ostendit ꝙ sint separabiles ratione: cuiuslibet enĩz potẽtie.ratio est. s̃m ordinem ad actum. vnde necesse est si actus sint diuersi s̃m speciem: ꝙ potentie habeãt diuersam rationem speciei: ⁊ hoc est ꝙ dicit ꝙ alterum est eẽ sensitiuo ⁊ opinatiuo.i. intellectiuo.i. altera est ratio vtriusqz potentie si sentire est alterum ab opinari ⁊ similiter est de predictis aliis potentiis.

¶ Deinde cum dicit.

Quod aũt qbusdaz aïaliuz oïa insũt hec: quibusdam vero quedã horum: alteris autez vnũ solum. Hoc autez facit differentiã aïaliũ pp̄ quã autem causam sit factum. posterius ĩtendendum ẽ. Similiter aũt ⁊ circa sensus accidit. Alia quidem.n. habent omnes: alia vero quosdam. Quedam vero vnum maxime necessarium tactum.

¶ Soluit primam questionem: ⁊ dicit ꝙ hic facit differentiam in animalibus ꝙ quibusdaz animaliũ insunt oïa predicta: quibusdam vero quedam hoꝝ: aliis vero vnũ solum. Quibuscunqz autem inest vnũ solum predictoꝝ oporteret ꝙ illud sit aïa.i. quibus vero insunt plura quodlibet est pars anime: sed illa anima denominatur a principaliori vel sensitiua vel intellectiua. Quare autem hoc sit ꝙ q̄dam habent vnuz: quedam plura: quedaz omnia posterius diceť. Et sicut accidit circa potentias aïe: ita accidit circa sensus: quedam enim hñt oẽs sensus sicut aïalia perfecta. quedam vero hñt quosdam sensus sed non omnes vt talpa: quedam vero hñt vnum maxime necessarium.ſ. tactum vt animalia imperfecta. Põt autẽ ⁊ hec particula ad aliũ sensum referri: vt diceť ꝙ qr̄ supius ostenderat phylosophus ꝙ partes aïe non sunt separabiles ab inuicem loco vel subiecto in animali in quo sunt ꝙ propter hoc etiam nõ separentur in diuersis animalibus: sed cuicũqz inest vnum inessent omnia: ⁊ ideo reſ

mouet hoc in hac particula.

¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autem quo viuim⁹ ⁊ sentimus
Co.24. dupliciter sicut quo scimus: Dicimus. autez hoc quidem sciam: illud aūt aīam: vtroq3. n. horum dicimus scire. Similiter aūt ⁊ quo sanamur: aliud quidem sanitas est. aliud aūt parte quadā corporis aut ⁊ toto: Horum autem scia q3 ⁊ sanitas forma ē: ⁊ species quedaz ratio: vt actus susceptiuorum: hec quidē scientifici: illa vero sanabilis: videtur. n. in patiente ⁊ disposito actiuoruz inesse actus. Anima autem hec quo viuim⁹: ⁊ sentim⁹ ⁊ mouemur: ⁊ intelligim⁹ primo. Quare ratio quedam vtiq3 erit ⁊ species: sed non vt materia ⁊ vt subie
Co.25. ctum. Tripliciter. n. dicta substātia sicut diximus: hec quidem species: illud vero vt materia: aliud autem ex vtrisq3. Horum autez materiam quidez potentia. species autē actus: postea ex vtrisq3 animatum: non corp⁹ est actus anime: sed ipsa corporis cuiusdam.

¶ Ostenso q̃ aīa est primū viuendi principium: cōcludit ex hoc diffinitionem prius assignatā. Et circa hoc. d. f. primo demōstrat propositū. secūdo ex veritate demōstrata quasdā cōclusiones vlterius īducit. ibi. (propter hoc bene opinātur ⁊c.) Circa primum ponit talē demōstrationē. Duorum quorū vtroq3 dicimur esse aliquid aut operari: vnum. f. qđ primum est: ē quasi forma: ⁊ aliud quasi materia. Sed aīa est primum quo viuimus cū3 tñ viuamus aīa ⁊ corp̄e: ergo aīa est forma corporis viuētis. Et hec ē diffinitio sup̄i⁹ de aīa posita q̃ aīa est act⁹ primus physici corporis potētia vitam habentis. Manifestum est autem q̃ medium huius demonstrationis ē quedā diffinitio aīe. f. aīa ē quo viuimus primū. circa hanc autem demonstrationē. iiij. facit. primo ponit maiorem dicens q̃ quo viuimus ⁊ sentimus dicitur dupliciter. f. altero sicut forma: ⁊ altero sicut materia. Sicut ⁊ quo scimus dicitur dupliciter: duobus. n. dicimur scire quorū vnum est scia: ⁊ aliud est anima. Et similiter quo sanamur dicitur de duobus: quorū vnū est sanitas: ⁊ aliud est aliqua pars corporis: vel etiam totuz corp⁹: vtrobiq3 autē vnū est quasi forma: ⁊ aliud quasi materia. Nā scia ⁊ sanitas sunt forme. q. actus susceptiuorū: scia quidē forma scientifici. i. partis aīe. in qua est scia: sanitas vero est forma corporis sanabilis. Ideo autem dicit (sanabile ⁊ scientificū) vt ostendat aptitudinez in subiecto ad tales formas. semp. n. actiuorum actus. i. forme que inducuntur ab agentibus in materia videntur esse in paciente ⁊ disposito. i. in eo qđ est natum pati actiones agentis a tali agente ⁊ q̃ ē dispositū ad ꝯsequendū finē passionis. f. formā ad quam patiendo perducit. ¶ Scdo. ibi. aīa (est hoc) ponit minorē ꝓpōnez: ⁊ dicit q̃ aīa est primū quo ⁊ viuimus ⁊ sentimus ⁊ mouemur ⁊ intelligimus. Et referunt hec. iiij. ad quattuor genera vite: de qbus superius fecerat mētionē. Uiuere. n. refert ad principiū vegetatiuū: qz superius dixerat q̃ viuere pp hoc principiū inest oībus viuētibus. ¶ Sciendū est autē q̃ cū3 sanitate ⁊ corpore dicamur esse sani: tñ sanitas est primū quo sani dicimur esse nō. n. dicimur esse sani corpore nisi inquātū3 h3 sanitatē. Et similiter scia est primū quo dicimur esse scientes: qz aīa nō dicimur esse sciētes nisi inquātum h3 scientiā. Similiter ēt ⁊ corp̄e nō dicimur esse viuētes nisi inq̃tuz h3 aīaz: ⁊ pp hoc hic dicit q̃ (aīa) est primū quo viuim⁹ ⁊ sentimus ⁊c. (Tertio. ibi.) quare ratio quedam (ponit cōclusionē: ⁊ pēdet hucusq3 constructio ab illo loco (quoniam autē quo viuim⁹ ⁊c.) Cōcludit ergo ex predictis: q̃ aīa se h3 vt ratio ⁊ spēs: ⁊ nō sicut materia ⁊ subiectū. ¶ Quarto. ibi. (tripliciter. n. dicta subiecta ⁊c.) ostendit cōclusionez seq ex premissis. Non enim videbat magis sequi de aīa q̃ sit forma q̃ de corpore: cum vtroq3 viuere dicamur. Unde ad perfectionē dicte demonstrationis subiungit: q̃ cū substātia dicatur tripliciter: vt supra dictum est. f. de materia ⁊ forma ⁊ composito ex vtrisq3: quoꝝ materia est in potētia: ⁊ spēs siue forma ē actus ⁊ cōpositū3 ex vtrisq3 est animatuz: manifestuz est q̃ corpus non est actus aīe: sed magis aīa est actus corporis alicuius: corpus āt est ī potētia respectu aīe: ⁊ iō cū ꝯsequat ex p̄dicta dimōstratione q̃ vel corpus vel aīa sit spēs: ⁊ corpus vt dictū est nō sit species aīe: seqtur q̃ aīa sit species corporis.

¶ Deinde cum dicit.

Co.26. Et propter hoc bene opinantur quib⁹ videtur neq3 sine corpore esse: neq3 corp⁹ aliquod anima corp⁹ quidem enim non est. corporis autem aliquid est.

¶ Inducit quasdā cōclusiones ex premissis. quaꝝ pria ē q̃ biñ opinati sunt qbus visum est q̃ aīa non sit sine corpore. neq3 sit corpus. Nō. n. est corpus qz nō est mā: sed est aliquid corp̄is: qz est actus corporis. et qz oīs actus est in eo cuius est actus: infert consequenter ibi.

Et propter hoc in corpore est. ⁊ corpore huiusmōi: ⁊ nō sicut priores ad corpus aptabant ipsam nihil diffinientes in quo ⁊ quali ⁊ vere: cū nō videatur accipere quodlibet contingēs: Sic aūt fit scdm rōnem: vniuscuiusq3 n. actus in potentia existente ⁊ in propria materia aptus nat⁹ est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam ⁊ ratio potentiam habentis esse huiusmodi manifestum ex his.

¶ Scdaz cōclusionē. f. q̃ aīa est ī corp̄e ⁊ tali corpore. f. physico organico: ⁊ hoc non est ꝑ modum quo priores physici loquebant de aīa ⁊ vniōe eius ad corpus. nihil determinātes ī quo vel quali corp̄e esset. et vere hoc est sicut nō dicimus q̃ aīa est ī determinato corp̄e: cū nō videatur aīa accipere qđcūq3 corpus cōtingat: s3 determinatū. et hoc rōnabiliter accidit: qz vnusquisq3 actus nat⁹ est fieri in ꝓpria ⁊ determinata mā. vnde ⁊ aīa o3 q̃ in determinato corp̄e recipiat. ¶ Ultimo autem epilogādo concludit: q̃ anima est actus quidam ⁊ ratio habentis esse huiusmodi. f. potentia viuentis.

Lectio quinta.

Co.27. Potentiarū aūt aīe que dicte sunt. aliis quidem insunt oēs: aliis vero quedā harū: quibusdā vero vna sola. Potentias autem dicimus vegetatiuuz. sensitiuum: appetitiuum: motiuum secunduz locum: intellectiuum.

Ostēsq3 Ar. diffiniuit aīam ī cōi. Nunc accedit ad determinādū de ptibus eius. Nō autē h3 aliter aīa ptes: nisi s3 q̃ ei⁹ potētie ptes eius dicunt: put alicuius potētis multa: ptes dici pnt ptātes ad singula. Unde determinare de ptibus ei⁹: est determinare de singulis potētijs ei⁹. Diuidit aūt hec ps ī duas. In pria determinat de potētijs aīe in cōi: distinguēdo eas ad inuicē. In scda determinat de singulis earū. ibi. (Quare primū de alimēto ⁊ gustione ⁊c.) Prima aūt pars diuidit ī duas. In prima distinguit potētias aīe ab inuicē. In scda ostēdit qđ de potētijs aīe ⁊ quē ⁊ quo ordine determinādū sit. ibi. (Quare ⁊ s3 vnū quodq3 querēdum ⁊c.) Cir

ea primum. d. f. primo distinguit potentias anime ab in uicē. scdo ondit q̄liter rō cōis aīe se hʒ ad ptes predictas. ibi. (Manifestū igit̄ est quoniā eodē ꝛc.) Circa primū. p. primo enumerat potētias aīe. scdo ondit q̄liter se inuicē cōsequātur. ibi (Inest autē plantis ꝛc) Dicit ergo primo ꝙ de potētiis aīe que supranoīate sunt quibusdā insunt oēs: sicut hoībus: quibusdam q̄dam earum: sicut aīalibus: quibusdā vna tm̄: sicut plantis. Et q2 superius nō nominauerat eas potentias: sed partes aīe. ideo manifestat ꝙ ꝑ potētias idem intelligit: ꝙ supra ꝑ partes: quarum quidē sunt quinqʒ genera. f. vegetatiuū: sensitiuum: appetitiuum: motiuū s̄m locum: intellectiuum. C Oportet aūt hec duo videre. primo quidē quare ponit hic quinqʒ genera potētiarū anime: precipue cū cōmuniter dici triplicē esse animā: vegetabilē: sensibilē: rationalē. C Scdo cōsiderare oʒ quare hic ponit. v. cū superius posuerit tātū quattuor. C Sciendū autē primū ꝙ oīs potentia dicatur ad actum propriū: potētia operatiua dicit̄ ad actum qui est opatio. potentiā aūt aīe sunt operatiue. talis. n. est potētia forme. Unde necesse est s̄m diuersas operationes anime: accipi diuersitatē potentiarū. operatio aūt aīe est operatio rei viuētis. cum igit̄ viuentis: ei cōpetat ꝓpria operatio s̄ʒ qd̄ esse eo ꝙ vnūquodqʒ operatur inquantū est ens: oʒ operationes aīe cōsiderare s̄m quod inuenitur in viuentibus. Illorū aūt viuentia inferiora: quorū actus est aīa de qua nunc agit̄: habet duplex esse: vnum quidē materiale in quo cōueniunt cū aliis rebus materialibus. aliud autē immateriale in quo cōicant cum substantiis superioribus aliqualit̄. Est autē differētia inter vtrūqʒ esse: q2 s̄m esse materiale qd̄ est ꝑ materiā contractum vnaqueqʒ res est hoc solum qd̄ est: sicut hic lapis nō est aliud q̄ hic lapis: s̄m vero esse immateriale ꝙ est āplum ꝛ quodāmodo infinitum: inq̄ntum nō est ꝑ māni terminatum res nō solum est id ꝙ est. sed ēt ē quodāmodo alia. Unde in substantiis superioribus immaterialibus sunt quodāmodo oīa sicut in vl̄ibus causis. Illorū aūt inmaterialia e esse hʒ duos gradus in istis inferioribus. Nā quoddā est penitus immateriale. f. esse intelligibile. in intellectu. n. res habēt esse ꝛ sine mā: ꝛ sine cōditionibus materialibus indiuiduantibus: ꝛ etiā absqʒ organo corporali. eē aūt sensibile est mediū inter vtrūqʒ. Nā in sensu res hʒ esse sine materia: nō tn̄ absqʒ conditionibus materialibus indiuiduantibus: neqʒ absqʒ organo corporali. est. n. sensus particularium: intellectus vero vniuersalium. Et q̄ntum ad hoc duplex esse dicit p̄ns in tertio huius ꝙ aīa est quodāmodo oīa. Operatiōes igit̄ que cōpetunt viuenti s̄ʒ esse materiale sunt operationes que attribuunt̄ aīe vegetabili: que tn̄ lʒ ad id ordinent̄ ad quod etiam ordinant̄ actiones in rebus inanimatis. f. ad cōsequendū esse ꝛ cōseruandū in: tamē in viuentibus hoc fit per altiorem ꝛ nobiliorem modū. corpa. n. inanimata generantur ꝛ cōseruantur in esse a principio motiuo extrinseco. animata vero generātur a principio intrinseco quod est in semine: conseruātur vero a principio nutritiuo intrinseco. Hoc enim videtur esse viuentium ꝓprium: quod operentur tanq̄ ex seipsis mota. Operationes autē que attribuunt̄ rebus viuentibus s̄m esse penitus immateriale. ptinent ad partē aīe intellectiuā: que vero attribuuntur eis s̄ʒ esse medium: pertinent ad partē aīe sensitiuā. Et s̄m hoc triplex esse distinguitur cōiter triplex aīa. f. vegetabilis: sensibilis: ꝛ rationalis. Sed q2 omne esse est s̄m aliquā formā oʒ ꝙ eē sensibile sit s̄m formā sensibilē: ꝛ esse intelligibile s̄m formā intelligibilē. Ex vnaquaqʒ autē forma sequitur aliqua inclinatio ꝛ ex inclinatione operatio: sicut ex forma naturali ignis sequitur inclinatio ad locū q̄ ē sursum s̄m quā ignis dicit̄ leuis: ꝛ ex hac inclinatione sequitur opatio. f. motus q̄ est sursum. Ad formā igit̄ tam sensibilē q̄ intelligibilē sequitur inclinatio q̄dam q̄ dicitur appetitus sensibilis vel intellectualis: sicut iclinatio p̄ns formā nālem dicit̄ appetitus naturalis. ex appetitu autem sequitur operatio que est motus localis. Hec igitur ē ratio quare oʒ esse quinqʒ genera potentiarū aīe. qd̄ primo q̄rebatur. C Circa scdm scien dū est ꝙ supra Aristo. intendens ōndere ꝙ aīa est principium viuendi in oībus viuentibus distinxit ipsum viuere s̄m gradus viuentium: ꝛ nō s̄m opatiões vite s̄m q̄s distinguunt̄ hec genera potentiarū. Appetitiuū autē nō cōstituit aliquē diuersum gradum viuentibus. q2 oīa q̄ hn̄t sensum hn̄t appetitū: ꝛ sic remanent tantū quattuor gradus viuentium vt supra oñsum ē.

C Deinde enim dicit.

Inest autem plātis vegetatiuum solum: alteris autem hoc ꝛ sensitiuū. si autem sensitiuū: ꝛ appetitiuū: Appetitus quidem enim desiderium ꝛ ira ꝛ voluntas sunt. Animalia autē omnia habent vnum sensum tactum. Cui autem sensus inest huic ꝛ letitia ꝛ tristitia ꝛ dulce ꝛ triste. Quibus autem hec ꝛ concupiscentia. Delectabilis enim appetitus hec.

C Oñdit q̄liter p̄dicte potentie cōsequunt̄ se inuicē manifestans qd̄ supra dixerat ꝙ potētiarū quibusdā insunt oēs quibusdā quedā quibusdā vna sola. Ubi cōsiderādum est ꝙ ad hoc ꝙ viuere sum sit pfectū: nullus gradus pfectiōis in rebus intermittit̄: sed paulatim natura de imperfectis ad perfecta procedit: propter quod etiā Aristo. in. viii. metha. assimilat species rerū numeris. q̄ paulatim in augmētū proficiūt. vnde in viuentibus quedā habēt vnum tantum p̄dictorum. f. plante: in quibus est solū vegetatiuū: qd̄ necesse est in oībus viuentibus mālibus esse. q2 huic potentie attribuunt̄ operationes ptinentes ad esse materiale. Aliis autē. f. animalibus inest vegetatiuū ꝛ sensitiuū. si autem est ibi sensitiuū: oʒ ꝙ adsit tertium. f. appetitiuū qd̄ q̄dē diuidit̄ i tria. f. desideriū qd̄ ē s̄ʒ vim concupiscibilē: ꝛ irā q̄ ē s̄ʒ vim irascibilē: q̄ duo appetit⁹ ptinentis ad partem sensitiuā. sequuntur enim apprehensionem sensus. Tertium autem est voluntas quod est appetitus intellectiuus p̄ns scilicet apprehensionem intellectus. Quod autem appetitiuum insit oībus aīalibus ꝓbat dupliciratione. Quarum prima est: ꝙ oīa aīalia habent ad minus vnum sensum. f. tactum. quibus autē inest sensus letitia ꝛ tristitia. i. delectatio ꝛ dolor. Letitia enim ꝛ tristitia magis videnē seq apprehensionem interiorē: Sed delectatio ꝛ dolor consecuntur apprehensionem sensus: ꝛ precipue sensus tactus. Et si est letitia ꝛ tristitia: necesse ē ꝙ sit aliqd̄ triste ꝛ dulce: i. delectabile ꝛ dolorosum oʒ enim omne quod sentitur secundū tactum esse vel cōueniēs: ꝛ sic est delectabile. vel nociuū. ꝛ sic est dolorosum. Quibuscūqʒ autem inest aliquid delectabile ꝛ triste his inest ꝛ cōcupiscentia q̄ est appetitus delectabilis. ergo de primo ad vltimum: omnibus animalibus quibus inest sensus tactus: inest appetitus.

C Secundā rōne ad idē ostendendū ponit ibi.

Adhuc autem alimenti sensum habent: tactus. n. alimenti sensus. Siccis. n. ꝛ humidis ꝛ calidis ꝛ frigidis aluntur omnia viuentia: horum autem sensus tact⁹: sed aliorum sensibilium secundum accidens. Nihil. n. in alimentū cōfert sonus: neqʒ color: neqʒ odoratus. Humorum autem vnum aliquod est tangibilium: esuries autem ꝛ sitis est concupiscentia: ꝛ esuries quidē calidi ꝛ sicci. sitis autem frigidi ꝛ humidi: sapor vero vt delectamentum horū est. Certificādū aūt de his posteri⁹ est. Nūc aūt intantum dictum sit ꝙ animalibus habentib⁹ tactum ꝛ appetit⁹ inest. De phantasia aūt immanifestū

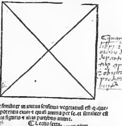
posterius autem intendendum est. Quibusdam autem adhuc inest et secundum locum motiuum: alteris autem intellectiuum et intellectus: vt hominibus: et si aliquod alterum huiusmodi est: aut et honorabilius.

¶ Que talis est. Omnia aialia habet sensum quo cognoscunt suum alimentum .s. sensum tactus qui est sensus alimenti. Et quia necessarium est oibus aialibus vti alimento: vt dictum est. ideo necessarium est quod habeant sensum tactus quo percipiant sibi alimentum conueniens. Quod autem tactus si sensus alimenti manifestum est. sicut .n. corpora viuentia constant ex calidis et humidis et frigidis et siccis: ita ex his nutrimur: tactus autem est sensus discretiuus horum. (Sed aliorum sensibilium) .i. alijs sensibilibus non nutriunt viuentia nisi secundum accidens: inquantum videlicet coniunguntur tangibilibus: Sonus .n. et odor et color nihil conferunt in alimentum inquantum huiusmodi: sed solum inquantum contingit colorata et odorata et sonantia esse calida vel frigida: humida vel sicca humor autem .i. sapor est quoddam de numero tangibilium qualitatum: sicut et gustus est quidam tactus. Sic igitur patet quod omnia aialia habent sensum alimenti: quibuscunque autem inest sensus alimenti his inest esuries et sitis. quorum vtrunque est concupiscentia alimenti: esuries quidem est concupiscentia calidi et sicci: quia habet rationem cibi: sitis autem frigidi et humidi: quia habet rationem potus. Sapor autem est quoddam horum delectamentum. sapor .n. delectabilis iudicat conuenientem proportionem calidi et frigidi. humidi et sicci in alimento. Unde magis pertinet ad delectationem alimenti quam ad necessitatem. Sic igitur vbicunque est sensus tactus: est appetitus. Quomodo autem phantasia se habet ad appetitiuum et sensitiuum posterius dicetur. Quibusdam autem animalibus supra hec tria .s. vegetatiuum: sensitiuum: et appetitiuum inest etiam motiuum secundum locum. Alijs vero supra hec quatuor inest et intellectiuum: et intellectus ipse .s. hominibus: et si aliquod aliud genus rerum est simile hominibus: aut etiam honorabilius hominibus: inuenitur autem aliquod honorabilius hominibus quibus inest intellectus: est .n. in substantijs separatis: et in corporibus celestibus: si tamen sunt animata: sed in viuentibus mortalibus non est aliquod genus viuentium habentium intellectiuum nisi in specie humana. Cum .n. intellectus non habeat organum corporale non potest diuersificari habentia intellectum secundum diuersam complexionem organorum: sicut diuersificantur species sensitiuorum secundum diuersas complexiones: quibus diuersimode se habent ad operationes sensus.

¶ Deinde cum dicit.

Manifestum igitur est: quod eodem modo vna vtique erit ratio aie et figure. Neque .n. ibi figura est preter triangulum et figuras: et que consequenter sunt: neque hic aia preter predictas est. Fiet autem vtique. et in figuris ratio communis: que conueniet quidem omnibus: propria autem nullius erit figure. Similiter autem et in dictis animabus: vnde ridiculum est querere communem rationem et in his et in alteris: que nullius erit eorum que sunt propria rationem: neque secundum propriam et indiuiduam speciem dimittentibus huiusmodi. similiter autem se habet ei quod de figuris est: et que secundum aiam sunt. Semper .n. in eo quod est consequenter in potentia. quod prius est in figuris et in aiatis: vt in tetragono quidem trigonum est: in sensitiuo autem vegetatiuum.

¶ Ostendit qualiter se habet predicta diffinitio anime ad partes enumeratas. Et ad huius intellectum sciendum est quod plato posuit vniuersalia esse separata secundum esse tamen illis que se habent consequenter non posuit vnam ideam communem sicut in numeris et figuris. non .n. posuit vnam ideam numeri preter omnes numeros: sicut posuit vnam ideam hominis preter omnes homines eo quod numerorum species naturali ordine consequenter se habent. Et sic prima earum .s. dualitas est causa omnium consequentium. Unde non oportet ponere aliquam ideam communem numeri ad causandum speciem numerorum. Et similis ratio est de figuris. Nam eius species consequenter se habent sicut et species numerorum. trigonum enim est ante tetragonum: et tetragonum ante pentagonum. Dicit ergo. Manifestum esse quod eodem modo vna est ratio aie sicut vna est ratio figure: sicut .n. inter figuras non est aliqua figura que sit preter triangulum et alias species consequentes vtpote que sit idea communis omnium figurarum: ita nec in proposito est aliqua anima. que separata existens preter omnes predictas partes. Sed quamuis non sit vna figura separata inesse preter omnes figuras et secundum platonicos qui ponunt species communes separatas: tamen inuenitur vna ratio communis que conuenit omnibus figuris: et non est propria alicuius earum: ita est et in aialibus: et ideo ridiculum est quod homo querat vnam rationem communem tam in aialibus quam in alijs rebus que non conueniat alicui animarum que sunt in rerum natura particulariter. Neque etiam est conueniens quod homo querat diffinitionem anime secundum vnamquamque speciem aie: et dimittat diffinitionem communem omnibus aialibus. ergo neque diffinitio communis aie pretermittenda fuit. neque sic est assignanda diffinitio communis aie quod non conueniat singulis aialibus. et quia dixerat quod eodem modo se habet ratio aie sicut ratio figure ostendit conuenientiam inter vtrunque. et dicit quod similiter se habent figure et aie adinuicem: in vtrisque .n. illud quod est prius est in potentia in eo quod est consequenter. Manifestum est .n. in figuris quod trigonum quod est prius est potentia in tetragono: potest .n. tetragonum diuidi in duos trigonos.

¶ Et similiter in anima sensitiua vegetatiuum est quasi quedam potentia eius: et quasi anima per se. et similiter est de alijs figuris et alijs partibus anime.

¶ Lectio sexta.

Quare et secundum vnumquodque querendum quid sit vniuscuiusque anima: aut que plante: et que hominis: aut bestie.

Ostenso quod philosophus enumerauit genera potentiarum aie: et quomodo se habet diffinitio communis aie supra posita ad partes eius. Hic ostendit quid aliud modo determinandum sit et quo ordine. et diuiditur in .ii. partes. In prima ostendit quid determinandum restat de aia. secundo ostendit quo ordine determinare oporteat. ibi. (Necessarium autem est debentem.) Circa primum ostendit duo restare ad determinandum: quorum vnum concludit ex predictis dictum est supra: quod sicut non est querenda talis diffinitio communis aie: que nulli aie partium conueniat: ita non debemus esse contenti diffinitione communi. sed oportet propriam Lec. 5.

diffinitionē cuiuslibet ptis aīe ingrere. et ex hoc pcludit q̄ hoc fz vnūquodqz aīatū q̄rēdū ē q̄ sit anima vniuscuiusqz aīa. vt.s. sciat gd ē aīa plātē. ⁊ gd aīa hoīs: ⁊ gd aīa bestie: ⁊ hoc ē scire de vnaquaqz parte anime quid sit.

¶ Secundo ibi.

Propter quā āt cām cōsequēter sic se habēt. cōsiderādū est. Sine .n. vegetatiuo sensitiuum nō est. a sensitiuo āt separaſ vegetatiuū i plātis. Iterū autē sine quidē eo quod pōt tāgere: aliorū sensuū neqz vnus est. Tactus āt sine aliis ē. Multa .n. aīaliū neqz visum neqz auditū habēt. neqz odoratus sensum. Et sensitiuorū āt alia qdē habent secūdū locū motiuum: alia vero non habēt. vltimū autē ⁊ minimū rōne ⁊ intellectū: vt hō: aut huiuſmodi aliud. Quibus .n. inest. ratiocinatio corruptibiliū. his ⁊ reliqua oīa. Quibꝰ aūt illorū vnumquodqz: non oībus ratiocinatio: sed quibusdā q̄uidē neqz imaginatio. Alia autez hac sola viuunt. De speculatiuo autē intellectu alia ratio est. Quod quidē igitur de horū vnoquoqz ratio hec propriissima: ⁊ de aīa māifestū ē.

Co. 32. ¶ Ponit aliud qd̄ restat ad determinādū: dictū ē .n. supra q̄ ptes aīe cōsequūtur se hīt adinuicē sicut spēs figure. Sz cōsiderādū ē pp quā cāz ptes aīe hoc mō se habeāt cōsequēter: hmōi .n. cām i fine libri assignabit. Exponit aūt q̄liter se habeāt ꝯsequēter. q̄r sensitiuū nō pōt esse sine vegetatiuo: sed vegetatiuū separaſ a sensitiuo i plātis. nec ē mirū: q̄r supra dictū est q̄ opa vegetatiui ordinanſ ad adipiscēdū ⁊ cōseruādū esse nāle qd̄ subiacet q. fundamētū. ¶ Itez ēt ꝯſitīa quedam inueniſ in ipsis sensibus q̄r sine sensu tactus nullus aliox sensuū eē pōt: tactus āt inueniſ sine aliis sensibus. Multa .n. aīaliū: neqz visum hīt neqz auditū: neqz sensum odoratꝰ sed solū tactū. Et hoc ēt rōnabiliter accidit. nā tactus ē sensus pcēptiuus eorū q̄ ptinēt ad ꝯsistētiaz aīalis: ex qbꝰ .s. aīal cōstatꝰ ⁊ nutriſ. Alia vero sensibilia nō cōferunt ad hoc nisi p accidēs. Vñ alii sensus nō sunt de necessitate aīalis: ⁊ p hoc non inueniuſ in oībus aīalibus: sed i pfectis. ¶ Est ēt cōsiderāda ꝯſia sensitiui ⁊ motiui. Nā motiuū nō est sine sensitiuo: sensitiuū aūt pōt esse sine motiuo: aliqua .n. habētiū sensuz habēt ēt motū fm locū: sed aliqua nō hīt. Sed hīc ītelligendum est de motu pgressiuo aīaliū: fm q̄ aīalia mouenſ de loco ad locuz. Hic .n. motus nō inest oībꝰ aīalibus: sed q̄ carent hoc motu hīt aliquem motū localē .s. dilatatiōis ⁊ cōstrictiōis: sicut apparet i ostreis. Illud autē quod est vltimū īter oēs ptes aīe ⁊ minimuz: q̄r nō diuidiſ in diuersa fm speciē: est q̄ hz rationē ⁊ intellectuz. q̄r qbuscūqz de numero corruptibiliū inest rō: his insunt ⁊ oīa alia pdicta. hoc āt dicit vt preseruet se a substātiis sepatis: ⁊ a corporibus celestibus si sunt aīata: q̄r cum sint sine gnātione ⁊ corruptione: nō indigēt vegetatiuo. Itez eorū ītellectus p se speculaſ ea q̄ sunt fm se intelligibilia: vñ non īdigēt sensibus ad cognitionē ītellectiuam ꝯsequēdam. Sed in mortalibꝰ habētibus intellectū: necesse est oīa alia pexistere sicut quedaz instrā ⁊ ppāratoria ad intellectū: q est vltima pfectio intenta in opatione nature. Nō autē oībus qbus inest aliqua quod pdictorum inest ⁊ ratio. ¶ Et q̄r imaginatio videtur habere q̄sdam affinitatē ad intellectū: cum supra dictum sit q̄d intellectus vel est phātasia q̄dam: vel non sine phantasia: addit de imaginatione ⁊ dicit quod qbusdā aīalibus non solū non inest intellectus: sed nec etiam imaginatio. ¶ Videtur tamē hoc esse contrariū et quod supius dixerat. q̄r si pars decisa hz sensum ⁊ appetitū. q̄ hz etiā phantasiā. sz tn̄ phantasia est idem cum imaginatione vt vr̄. Dicēdū est igiſ q̄ aīalia īperfecta: vt in tertio diceſ: hīt qdem phantasiā. sed indeterminate. q̄r .s. motus phantasie nō remanēt in eis post apprehensionē sensus: ī aīalibus aūt perfectis remanet motus phantasie: etiā abeuntibus sensibilibus: ⁊ fm hoc dr̄ hic q̄ imaginatio nō est eadē oībus aīalibus: sed quedā aīalia sunt q̄ hac sola viuunt carentia .s. intellectu ⁊ directa in suis opationibus p imaginationem. sicut nos dirigimur p intellectū. Et licet non omnibus animalibus insit imaginatio: sicut nec intellectus tn̄ de ītellectu speculatiuo est alia ratio: q̄ de imaginatione. Differūt .n. adinuicē: vt infra patebit. Manifestū est igiſ q̄ de vnaquaqz pte aīe propriissime dicaſ hec diffinitio que assignata est de anima. Lec. 5.

¶ Deinde cum dicit.

Necessariū aūt est debentē de his pscrutationē facere: accipe vnūquodqz eorū qd est. Postea sic de hītis aut ⁊ de aliis inuestigare. Com.

¶ Ostēdit quo ordine determinādū sit de ptibꝰ anime. Et assignat ordinem quantum ad duo. Primo quantum ad hoc: q̄ ille q oz de ptibus anime pscrutari. primo oz accipere vnūquodqz horum qd est. et postea oz cōsiderare de habitis .i. cōsequētibus ptibus ⁊ de aliis q̄ sunt cōsiderāda circa ptes aīe ⁊ circa ipsa aīata: sicut de organis ⁊ de aliis hmōi. ⁊ iste ordo necessarius est: q̄r si simul de oībus determinareſ esset confusa doctrina.

¶ Secundum tangit ibi.

Si aūt oz dicere qd vnū quodqz ipsoruz: vt quid intellectiuū: aut sensitiuū: aut vegetatiuū prius adhuc dicēdum qd sit ītelligere: ⁊ qd sentire. Priores .n. potētiis actus ⁊ operatioēs scdm rationē sunt. si aūt sic: aut his priora opposita oz cōsiderare. De illis primuz vtiqz oportebit determinare propter eandez cām: vt de alimento ⁊ sensibili ⁊ intelligili.

¶ Dicēs q̄ si oz de aliqua pte aīe dicere quid est .s. qd est intellectiuū: aut sensitiuū: aut vegetatiuū: prius oz dicere de actibus .s. qd sit ītelligere: ⁊ qd sentire. et hoc io q̄r fm rationē diffinitiuā: actus ⁊ opatiōes sunt priores potētiis: potētia .n. scdm h̄ ipsum q̄ ē: īportat habitudinē quandā ad actum: est .n. principium quoddā agendi vel patiendi. vnde oz q̄ actus ponanſ in diffinitionibus potentiarum. et si ita se hz circa ordinē actus ⁊ potētie ⁊ actibus ad h̄ sunt priora opposita .i. obiecta. species enī actuum ⁊ opationū sumunſ secundū ordinē ad obiecta. oīs .n. aīe opatio vel est actus potētie actiue vel passiue. obiecta qdē potentiax passiuarū cōparanſ ad opationes earum: vt actiua q̄r reducunt potētias in actum: sicut visibile visum: ⁊ oē sensibile sensum. obiecta vero potentiarum actiuaruz cōparanſ ad opationes ipsax vt fines: obiecta .n. potētiarū actiuarū sunt opata ipsarū. manifestū est aūt q̄ in qbuscūqz preter opationes: sunt aliqua opata q̄ opata sunt fines opationū vt diciſ i pmo eth. sic domus q̄ edificaſ ē finis edificationis. Manifestū ē igiſ q̄ oē obiectū cōparaſ ad operationē aīe vel vt actiuū: vel vt finis: ex vtroqz āt specificaſ opatio. manifestū ē .n. q̄ diuersa actiua fm spēm: hīt opatiōes specie differētes. sicut calefactio ē a calore: ⁊ īfrigidatio a frigore. Silr ēt ex termino ⁊ fine specificaſ opatio: sicut sanatio ⁊ egrotatio differūt specie fz differētiā sanitatis ⁊ egritudinis. Sic igiſ obiecta sunt priora opationibꝰ aīe i via diffiniendi. Vnde ⁊ prius oportebit determinare de obiectis q̄ de actibus pp eandez cām pp q̄ ⁊ de actibus prius determinaſ q̄ de potētiis. Obiecta āt sunt sicut alimentū respectu vegetatiui: ⁊ sensibile respectu sensus: ⁊ intelligibile respectu ītellectus. ¶ Sed sciendum est q̄ et Lec. 6

obiectis diuersis nõ diuersificant actus ꝛ potentie aïe: nisi qñ fuerit drïa obiectorũ inq̃ztum sunt obiecta.i. secundum rõnẽ formalẽ obiecti: sicut visibile ab audibili. Si aũt seruet̃ eadẽ ratio obiecti quecũqz alia diuersitas ñ inducit diuersitatẽ actuum s̃m speciem ꝛ potentie.eiusdem potentie est videre hominẽ coloratum ꝛ lapidem coloratum.qꝛ hic diuersitas p accidens se hz in obiecto inq̃ztum est obiectum. ℂ Sciendum est aũt ꝙ itellect⁹ noster possibilis est in potẽtia tm̃ i ordine intelligibiliũ: fit aũt actu p formã a phantasmatib⁹ abstractam: nihil autẽ cognoscit̃ nisi s̃cdm ꝙ est actu: vnde itellectus possibilis noster cognoscat ipsum p speciem intelligibilẽ: vt in tertio habet̃: non autẽ ituendo essentiam suam directe. Et ideo oꝫ ꝙ in cognitione aïe ꝓcedamus ab his q̃ sunt magis extrinseca: a qbus abstrahunt̃ spẽs intelligibiles: p quas intellectus intelligit seipsum: vt.s.p obiecta cognoscamus actus: ꝛ p actus potentias: ꝛ per potentias essentiam aïe. Si autem directe essentiam suam cognosceret aïa per seipsam esset contrarius ordo seruandus in anime cognitione: qꝛ quanto aliquid esset propinquius eẽntie anime tanto per prius cognosceretur ab ea.

ℂ Lectio septima.

Uare primũ de alimẽto ꝛ generatione dicendum est. Uegetatiua.n.aïa ꝛ

q aliis inest prima: ꝛ maxime communis potẽtia est anime secũdũ quã inest viuere oib⁹: cuius sunt opa generare ꝛ alimẽto vti.

p **Ostq̃** phylosophus distinxit potẽtias aïe ab inuicẽ ꝛ ostẽdit quid ꝛ quo ordine de eis tractãdum sit: hic s̃m per taxatũ ordinẽ de eis determinat. Et diuidit̃ in.p.d.prima determinat de singulis partibus aïe qd sit vnaqueqꝫ: In secũda assignat cãm quare talẽ oñam habent ad inuicẽ.ibi.(Uegetabiles igit̃ hñt aïaꝫ ꝛc.)in penultimo capitulo libri. Prima diuidit̃ i ptes quatuor. In prima determinat de vegetatiuo. In s̃cda de sensitiuo. ibi.(Determinatis aũt his dicamus cõmuniter de omni sensu ꝛc.) In tertia de intellectiuo.ibi.(De parte aũt aïe qua cognoscit ꝛc.) In quarta de motiuo s̃m locum. ibi.(De mouẽte autẽ ꝙ sorte aïe sit ꝛc.) De appetitiuo aũt nõ facit specialẽ tractatũ: qꝛ appetitiuũ nõ ꝯstituit aliquem specialẽ gradũ viuentiũ: ꝛ q: simul cũ motiuo de eo determinat̃. Prima autẽꝫ pars diuidit̃ in duas. In prima premittit quedã q̃ sunt necessaria ad cognitionẽ partis vegetatiue. In secunda determinat de parte vegetatiua.ibi.(Quoniam autẽ eadem potẽtia aïe vegetatiue ꝛ generatiue ꝛc.) prima diuiditur in.d. In prima dicit de quo est intentio. in secunda manifestat q̃dam q̃ preexiguntur ad cognitionẽ partis vegetatiue ibi. naturalissimũ.n.operũ ꝛc. ℂ Concludit ergo primo ex p̃dictis ꝙ cũ dicẽdũ sit primo de obiectis ꝛ actibus q̃ꝫ de potẽtiis ꝛ prio de prima potentia q̃ꝫ de consequẽtibus: ꝙ primo dicẽdũ est de alimẽto quod est obiectũ aïe vegetatiue: ꝛ de generatione q̃ ẽ actus eius. ꝛ ideo primo dicẽdum est de obiecto ꝛ actu huiꝰ partis: q̃ꝫ aliarũ: qꝛ ista pars est prima inter alias ptes aïe in subiectis in quibus inuenit̃ cũ aliis. est.n.q.fundamentũ aliarum: sicut esse nãle ad quod pertinent opatiões eius: est fundamẽtum esse sensibilis ꝛ intelligibilis. Et alia ratio est. quare prius de ea dicendum est: qꝛ ipsa est cõis oĩbus viuentibus. ipsa.n.seperãtur ab aliis: sed alie non separantur ab ea: ꝛ de cõibus pri⁹ est agenduꝫ. Huiꝰ aũt ptis opera sunt generare ꝛ alimẽto vti. ꝛ iõ de istis prio agẽdũ est.

ℂ Deinde cum dicit.

Naturalissimũ.n. operuꝫ viuẽtibus ẽ quecũq̃ꝫ ꝑfecta ꝛ non orbata: aut, generationem spõtaneã habẽt: facere alterũ quale ipsuꝫ: animal de m aïal, planta aut plantam: quatenus ipso semper ꝛ diuino esse: ꝛ immortali participent: secundum ꝙ possunt. Oïa.n. illud appetunt: ꝛ illi⁹ cã agunt omnia quecunqꝫ agũt secũdũ naturã. Id aũt ꝙ cuius cã fit: dupliciter est: hoc q̃dẽ cuius: illud vero quo. Quoniam igitur communicare non possunt ipso semper ꝛ diuino continuatiõne: ꝓp id qd nihil cõtingit corruptibiliuꝫ idẽ ꝛ vnũ numero ꝑmanere: secũdũ ꝙ põt participare vnũquodqꝫ sic cõmunicat: hoc quidem magis: illud vero minus: ꝛ ꝑmanet nõ idem: sed vt idẽ: numero quidem non vnum: specie autem vnum. Co. 35.

ℂ Determinat quedã q̃ preexigunt̃ ad cognitionẽ ptis vegetatiue. Et diuidit̃ in.d.p. In prĩa ostẽdit ꝙ generare ꝑtinet ad ptem vegetatiuã. qd ideo necessarium fuit: qꝛ supra huic parti nõ attribuit generationẽ: sed soluꝫ augmentum ꝛ decremẽtuꝫ. In s̃cda ostẽdit ꝙ opa potentie vegetatiue sint ab aïa: qd iõ necessarium fuit: qꝛ cuꝫ his operibus deseruiant q̃litates actiue vel pssiue posset alicui videri ꝙ eẽnt a natura ꝛ nõ ab anima: ꝛ precipue qꝛ in plantis est vita occulta ꝛ latens: ꝛ h̃.ibi.(est aũt aïa viuentis corpis ꝛc.) Primũ ostẽdit tali rõne: ois opatio q̃ nãliter inuenitur in oĩbus viuentib⁹ ptinet ad potẽtiã vegetatiuã secũdũ quã primo viuere inest oĩbus: vt dictũ est: sed generare nãliter inest oĩbus viuentibus: ergo ptinet ad potentiã vegetatiuaꝫ. Dicit ergo ꝙ ideo generare est opus aïe vegetatiue: qꝛ inter alia opera est magis naturale oĩbus viuentib⁹: ꝛ dicit̃ naturalissimũ: qꝛ in hoc cõueniunt ẽt cũ aliis rebus inanimatis q̃ generationem habent ꝫ alio mõ. hñt.n.inanimata generationem ab intrinseco generãte: sed viuentia a principio intrinseco inq̃ꝫtũꝫ generant̃ ex semine qd ꝑficit in rẽ viuaꝫ. ℂ Sed ab ista gñalitate viuentium excipiunt̃ tria q̃bus h̃ opus nõ cõpetit. prĩo illa q̃ sũt iꝑfecta: sicut pueri nõ generãt. qd n.potest alterũ facere tale quale ipsum est in vnoquoqꝫ genere ꝑfectũ est. Sc̃do excipit illa q̃ patiunt̃ aliquẽ defectũ alicuius principij naturalis. sicut sunt spadones ꝛ frigidi. Tertio aïalia ꝛ plãte q̃ generant̃ sine semine ex putrefactione. In his.n.ꝓp sui imperfectionẽ sufficit ad eoruꝫ ꝓductionẽ agens vle. s. virt⁹ corpis celestis ꝛ mãe dispositio. In aïalibus aũt ꝑfectis plura req̃runt̃ pricipia nõ.n.agens vle sufficit. sed requirit agẽs ꝓpriũ viuocum. Dicit ergo ꝙ viuẽtia possunt facere alteruꝫ quale ipsa sunt (quecũqꝫ sunt ꝑfecta) ad excludẽdum pueros. (ꝛ nõ orbata:) ad excludẽdum eunuchos: ꝛ hñtes similes defectus. (Aut q̃cunqꝫ non hñt generationẽ spontaneã:) ad excludẽdum ea q̃ generãtur ex putrefactione: q̃ dnr q̃si sponte nasci: qꝛ ꝓducunt̃ ex terra sine semine p illã similitudinẽ q̃ dr̃ aliqs sponte facere illud ad qd ab extrinseco non inducit̃. sic aũt intelligit̃ ꝙ res viua facit alterum q̃le ipsum est: qꝛ aïal facit aïal: ꝛ plãta plãtã: ꝛ vlterius s̃m speciẽ tale aïal facit tale aïal. vt hõ generet hominẽ: ꝛ oliua oliuã. iõ aũt est nãle viuentib⁹ facere alterum tale q̃le ipsum est: (vt semp ꝑticipent s̃m ꝙ pñt diuino ꝛ imortali) .i. vt assimilent̃ ei secundum posse. ℂ Cõsiderãdum est.n.ꝙ sicut sunt diuersi gradus ꝑfectionis in aliquo vno ꝛ eodẽ qd exit de potẽtia in actũ: ita ẽt sunt diuersi gradus ꝑfectionis in diuersis entibus. vnde quãto aliqd fuerit magis ꝑfectum: tãto ꝑfectioribus magis assimilat̃. Sicut igit̃ vnumquodqꝫ qñ fuerit exiens de potẽtia i actum: cum fuerit i potentia ordinatur ad actuꝫ ꝛ appetit ipsum nãliter ꝛ cum fuerit i actu min⁹ ꝑfecto desiderat actum ꝑfectiorẽ: ita vnumquodqꝫ qd ẽ i inferiori gradu rerum desiderat assimilari supioribus quãtũ põt ꝛ hoc est ꝙ subiungit ꝙ (oïa appetunt illud) .s. assimilari diuino ꝛ imortali: (ꝛ illius cã agũt quecũqꝫ nãliter agunt.) ℂ Sed intelligendum est ꝙ id cuius cã

agitur dr̄ dupliciter: vno mō id cuius cā agit̄ directe: sicut sanitatis cā agit medicus. Alio mō sic quo. qd̄ pōt intelligi dupl̄r. vno mō vt itelligam⁹ ꝙ finis dr̄ ⁊ sbm habēs id cuius cā agit̄: vt si dicam⁹ ꝙ finis medicine ē nō tm̄ sanitas: sed corpus hn̄s sanitatē. alio⁹ vt dicam⁹ ꝙ finis ē nō tm̄ p̄icipale itētū. s3 ēt illd̄ quo illd̄ adipiscimur vt si dicamus ꝙ finis medicine ē calefacere corpus quia calore hr̄ eq̄litas cōplexionis: q̄ est sanitas. Sic igit̄ ⁊ h pōt dici ꝙ ipsum esse ꝑpetuū est cuius cā agit̄: vel res hn̄s ꝑpetuitatē. cui nālia medūt assimilari p̄ generationē: in quo. s. ē ꝑpetuitas: vel ēt ipsa generatio qua ꝑpetuitem adipiscunt: qr igit̄ nō possunt cōicare iferiora viuē tia ipsi esse sempiterno ⁊ diuino p̄ modū cōtinuationis. i. vt maneāt eadē numero ꝓpter h ꝙ nihil corruptibilium cōtingit vnū ⁊ idem nūero ꝑmanere semp: cū necessitas corruptionis sit necessitas absoluta: vtpote ꝓueniens ex ipsa mā. nō ex fine: sequitur ꝙ vnumquodq3 cōicet ꝑpetuitate fm̄ ꝙ pōt: h qdem magis qd̄ est diuturnius: illud vero min⁹ qd̄ ē minus diuturnū: ⁊ tn̄ ꝑmanet ꝑ generationē nō idem simpl̄r: (sed vt idē). i. i simili secundū speciem. vnde exponens ꝙ dixerat: subdit ꝙ nō ꝑmanet vnū numero qd̄ est esse vnum simpl̄r: sed ꝑmanet idem specie: qr vnumquodq3 generat sibi simile secundum speciē3. ¶ Deinde cum dicit.

Est autē aīa viuētis corporis cā ⁊ p̄icipiū. Hec autē multipliciter dicunt̄. Attamē aīa secundū determinatos modos tres cā dicitur. Et. n. vnde motus cā ē: ⁊ cuius cā ⁊ sicut substantia animatorum corporum anima causa.

¶ Ondit ꝙ opa q̄ attribuunt̄ potētie vegetatiue sunt ab aīa. Et circa hoc. d. f. p̄io ondit veritatē. scd̄o excludit errorē. ibi. (Empe. aūt nō bene dixit ⁊c.) Circa primū. d. f. p̄io ꝓponit ꝙ itēdit: ⁊ dicit ꝙ aīa est p̄icipiū ⁊ cā viuētis corporis. Et cū p̄icipiū ⁊ cā dicat̄ multipliciter: aīa dicit̄ trib⁹ modis p̄icipiū ⁊ cā viuentis corporis. vno mō sicut vnde est p̄icipiū motus: Alio mō sicut cuius cā. i. finis: tertio sicut sub a. i. forma corporꝝ aiatorꝝ.

¶ Secundo ibi.

Qd̄ qdē igit̄ sit sicut substātia: manifestū ē. Cā. n. ipsius eē oib⁹ substātia ē. Viuere āt viuētib⁹ eē ē: Cā autē ⁊ principiū horū anima.

¶ Probat qd̄ supposuerat: ⁊ p̄io ꝙ aīa sit cā viuentis corporis vt forma: ⁊ hoc dupl̄ci rōne: quarꝝ p̄ia talis est. Illud est cā alicuius vt substātia. i. vt forma quod ē cā essendi. Nā p̄ formā vnumquodq3 est actu: Sed aīa viuentib⁹ est cā essendi: per aīam. n. viuunt: ⁊ ipsum viuere est esse eorꝝ. ergo aīa est cā viuētis corporis vt forma.

¶ Secundam rationem ponit ibi.

Amplius āt eius qd̄ potētia: rō actus est.

¶ Que talis est. Id qd̄ est actus alicuius est ratio ⁊ forma ei⁹ qd̄ est in potentia. Sed aīa est actus corporis viuentis vt ex superioribus p3. ergo aīa est rō ⁊ forma viuētis corporis. ¶ Secundo ibi.

Manifestū autē est ꝙ ⁊ cuius gratia aīa cā. Sicut. n. itellectus gratia huius facit: eodē mō ⁊ natura: ⁊ hoc ē ipsius finis: huiusmodi autē in aīalibus anima ⁊ secundū naturā. Oia enim physica corpora anime instrumēta sunt sicut animalium: sic ⁊ plantarum tanquā gratia anime existētia. Dupliciter autem dicitur ꝙ cuius gratia: ⁊ ꝙ cuius. ⁊ ꝙ quo.

¶ Ondit ꝙ aīa est cā vt finis: ⁊ ꝙ sit cā vt finis viuentium corporꝝ sic ondit: sicut. n. intellectus operat̄ ꝓp̄ finē: ita ⁊ natura: vt ꝓbat̄ in scd̄o phi. Sed itellectus in his q̄ fiunt p̄ artem materiā ordinat ⁊ disponit ꝓp̄ formā3: ergo ⁊ natura. Cū igitur aīa sit forma viuentis corporis sequitur ꝙ sit finis ei⁹. et vlterius nō solū aīa ē finis viuētiū corporꝝ. sed ēt oium nālium corporū ī istis iferiorib⁹ qd̄ sic probat: Videmus. n. ꝙ oia nālia corpora sunt. q. instrūta aīe: nō solum in animalibus: sed etiam in plantis Videmus. n. ꝙ homines vtuntur ad sui vtilitatem animalibus ⁊ plantis. ⁊ rebus inanimatis: animalia vero plantis ⁊ rebus inanimatis: plāte autē rebus inanimatis inq̄ntum. s. alimentū ⁊ iuuamentū ab eis accipiunt. Secundū sī ꝙ agit̄ vnumquodq3 in rerum natura: ita natū est agi. Unde videt̄ ꝙ oia corpora inanimata sint instrumenti animatorum: ⁊ sint ꝓpter ipsa. Et cuam aiata minus ꝑfecta sint propter animata magis perfecta ⁊ consequenter distinguit id cuius cā est sicut ⁊ supra.

¶ Tertio ibi.

At vero ⁊ vnde principium ꝗ secūdū locū motus aīa ē: nō oibus autē viuētib⁹ inest potētia hec. Est autē ⁊ alteratio ⁊ augmentū secūdū aiam. Sensus. n. q̄dā alteratio esse videtur. Nihil autē sentit: quod nō h3 animā. Similiter āt ⁊ de augmēto ⁊ decremēto se h3: nihil. n. decremētū patit̄: neq3 augmētat̄ physice: nisi alat̄: alitur āt nihil: qd̄ non cōicet vita.

¶ Ostendit ꝙ aīa est principium mouentis corporis sicut vnde motus ⁊ vtitur. q. tali ratione. Ois forma corporis naturalis est principium motus proprij illius corporis sicut forma ignis est principium motus eius. S3 q̄dā motus sunt ꝓprij rebus viuentibus. s. motus localis quo animalia mouēt seipsa motu ꝓcessiuo secundum locū: h3 hoc nō insit oibus viuētibus. Et similiter sentire est alteratio q̄da3: ⁊ hoc nō inest nisi habentibus animā. Item motus augmenti ⁊ decrementi nō inest nisi illis q̄ aluntur: ⁊ nihil alitur nisi habens animā: ergo oportet ꝙ anima sit principium omnium istorū motuum.

¶ Lectio octaua.

Empe. autē nō bene dixit hoc addēs augmētū accidere plantis: deorsum qdem radicem mittētibus: ꝓpter id qd̄ terra sic fertur secundum naturam. sursū autem propter ignem similiter.

e

f

Uperius ostendit phylosophus ꝙ opera q̄ attribuuntur potentie vegetatiue sunt ab anima: Nunc excludit quosdam errores cōtra determinatam veritatem: ⁊ diuidit in. p. o. secundum duos errores quos remouet. secunda pars incipit. ibi. (Videtur autem quibusdam.) Circa primū. d. f. primo ponit errorem. secundo improbat ipsū. ibi. (Neq3. n. sursum ⁊ deorsū.) Sciendum est igitur circa primum ꝙ sicut empe. alias vtilitates que in rebus viuentibus proueniunt non dixit procedere ex intentione nature sed ex necessitate materie: puta ꝙ pedes aialium sic sunt dispositi: non vt sint vtiles ad gressū: sed quia sic contingit: materiam dispositam fuisse circa partes: ita etiam ⁊ augmentum viuentium non attribuit anime sed motui grauium ⁊ leuium. videbat. n. ꝙ viuentia augentur in diuersas partes puta sursū ⁊ deorsum. quod apparet manifeste in plantis q̄ radices in deorsum mittunt: ⁊ rami in sursum eleuantur. Dicebat igitur ꝙ augmentum plantarum in deorsum causatur ex motu terre que est in compositione plante: ⁊ naturaliter deorsum fertur propter sui grauitatem. Augmentum autem in sursum causatur ex motu ignis qui propter sui leuitatem naturaliter sursum fertur.

¶ Deinde cum dicit.

Neq3. n. sursum ⁊ deorsum bene accipit. Nō. n. idē oib⁹ sursū ⁊ deorsum ⁊ oi. sed si

eut caput aialiū: sic radices plātarum sunt: si cōgruit īstrumēta dicere altera ⁊ eadē opib⁹.

¶ Reprobat pdictā opionē dupl'r: ⁊ pmo qdē p hoc φ nō bn̄ accipit sursū ⁊ deorsuz. ¶ Ad cui⁹ euidētiā sciendū ē φ sursū ⁊ deorsuz ⁊ alie positionū dr̄e. s. aū ⁊ retro: dextrū ⁊ sinistrū: i qbusdā qdē distiguūt fȝ nāz: i qbusdā vo solū positiōe q ad nos. In qbusdā. n. sunt determinate ptes q̄ sunt nālr pncipia aliquoȝ motuū i his distinguūt pdicte positionū differētie fȝ nāz: sic i vniuerso ad cui⁹ mediuȝ nālr ferūt grauia: ad circūferētiā ferunt nālr leuia. vn̄ i vniuerso sursuz ⁊ deorsuz nālr distiguunt ⁊ sursuz dr̄ loc⁹ ad quē ferunt leuia: deorsuz siue mediuz ad quē ferunt nāliter grauia. In viuētib⁹ āt et mortalib⁹ fȝ motum augmēti ⁊ decremēti determināt sursuz ⁊ deorsuz. nā sursuz dr̄ illa ps vn̄ viuētia alimētuz accipiunt: deorsuz āt ps opposita: vn̄ supfluitates emittunt. Ante vero ⁊ retro determināt in qbusdā aialibus vl' viuētib⁹ scdm sensum: dextruz ⁊ sinistrū scdm motuz localem. In his vero ī qbus nō est aliqua determinata ps pncipium aut termin⁹ alicuius motus in eis nō determinant positionum differētie scdm nām: sed soluz positiōe quo ad nos. sicut in rebus inanimatis. vn̄ eadem columna dr̄ sinistra ⁊ dextra scdm φ est homini dextra vel sinistra. In qbusdaz autē viuētiuz in qbus determinat sursuz ⁊ deorsum secunduz nāz eodē modo determinant sicut i vniuerso. vt in hoīe cuius supior ps. s. caput est versus sursuz vniuersi: inferior āt est versus deorsum ipsius: in plātis autē est ecōuerso: nā radices plātaȝ sunt pportionabiles capiti: ad eundē. n. actuz ordināt: nā sicut aialia cibuz accipiunt ore qd est in capite: ita plāte radicib⁹. Instrumēta autē dicunt eadē ⁊ altera: siue similia ⁊ dissimilia ex opibus q̄ sunt fines eaȝ. vn̄ radices plantaȝ sunt similes capitib⁹ aialium: ⁊ tn̄ sunt versus deorsuz. vn̄ mō cōtrario se hn̄t sursuz ⁊ deorsuz in plātis: ⁊ in vniuerso. In brutis autez aialibus nō eodē modo se hȝ: qr eoȝ capita nō se hn̄t versus sursuz vniuersi neqȝ deorsuz ipsius: hoc est ergo qd dicit φ sursum ⁊ deorsuz nō est idē omnib⁹. s. viuētib⁹. ⁊ oi. i. vniuerso. Sed emp. sic accipit sursum ⁊ deorsuz: ac si eodē mō esset in oibus viuentibus ⁊ in vniuerso. si enīz motus augmenti secundū quez determinat sursuz ⁊ deorsuz in viuētib⁹ sit scdm motuz grauiuz ⁊ leuium secunduz quem determinat sursuz ⁊ deorsuz ī vniuerso: sequet φ eodē mō sit sursuz ⁊ deorsuz ī oib⁹ viuentibus: ⁊ in vniuerso: ⁊ iō ēt ipe in plātis augmētuz radicuz dicit esse deorsuz. ¶ Secundo ibi.

Co. 39. Adhuc autem quod est continens in contraria que feruntur ignem ⁊ terram. Distrahentur enim nisi aliqd sit prohibens. Si vero erit: hoc est aīa: ⁊ cā augmenti ⁊ alimenti.

¶ Reprobat pdictā positionē alio mō. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū ē: φ cū elemēta n̄ sint actu in mixto: sȝ virtute n̄ hȝ ī eo qdlibet elementū seorsū ppriū motū: sȝ totū mixtū mouet motu elementi pdn̄antis i ipso. Si aūt qdlibet elementū hēret ppriū motū vt emp. ponere videbat cū naturalis mot⁹ elementoȝ sit ad ɔtraria loca sequeret φ totaliter ab inuicē separent: nisi eēt aliqd ɔtinēs elemēta: qd n̄ sineret totalit abscedere elemēta ab inuicē. Illud aūt qd ɔtinet elemēta ne totalit ab inuicē segregētur maxime videt esse cā alimēti ⁊ augmenti: sed augmentū fm diuersas ptes ɔtingit ex diuersis motib⁹ elemētoȝ: nō. n. posset imaginari qlit esset augmētū elemētis ī ɔtria mot⁹ nisi p hoc φ manent ad inuicē ɔiuncta: qr si totaliter separent esset diuisio n̄ augmentū. Illō igit pncipalit ē cā augmenti qd ɔtinet elemēta ne totaliter ab inuicē sepentur: hoc aūt est aīa in rebus viuentibus: aīa igitur est principium augmenti.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 40. Videt aūt quibusdā ignis natura simplici-ter cā augmēti ⁊ alimēti eē. Et ñaqȝ ipsuz videt solū corporū ⁊ elemētorū qd alit ⁊ augmetatur. Vn̄ et in plātis et ī aialibus putabit vtique quis hoc esse quod operatur.

¶ Ponit aliā positionez: ⁊ circa hoc. d. s. primo ponit eā. scdo i pbat ibi. (hoc autem pcā ⁊c.) Sciendū est aūt φ hec opinio differt in hoc a pīma: φ pīma attribuebat cām augmenti ⁊ alimenti diuersis elementis. s. igni ⁊ terre: hec aūt attribuit eoȝ cām igni tm̄ ⁊ mouebantur ad hoc hac ratione. qr illud videt esse pncipiuȝ alicui⁹ passionis vel motus ī aliquo: qd fm se habet illā passionem vel motū: sicut ignis q secundū se calidus est: est cā caloris in rebus mixtis ⁊ terra que scdȝ se est grauis: est cā grauitatis in eis. Inter aūt elementa videtur solus ignis nutriri ⁊ augeri: si supficialiter d̄ nutrimento ⁊ augmento loquamur: solus igitur ignis videtur esse faciens augmentū ⁊ alimētū i plātis ⁊ animalib⁹. Utrū vo ignis nutriatur ⁊ augeatur inferius erit manifestum.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 41. Hoc autem concausam quodāmodo est: non tamen simpliciter causa: sed magis anima. Ignis enim augmentum in infinitum est quousqȝ fuerit combustibile. Natura autem constantium omnium terminus est ⁊ ratio magnitudinis ⁊ augmenti: hoc autem est anime: sed nō ignis: ⁊ rōnis magis qȝ materie.

¶ Improbat pdictā pōnē. Sciēdū m̄ ē φ pdicta pō aliquid hȝ veritatis. necesse est. n. oē alimētū decoqui. qd qdē fit p igne: vn̄ ignis aliquo mō opat ad alimētū: ⁊ per pn̄s ad augmentū: nō qdē sicut agens pncipale: hoc. n. ē aie: sed sicut agēs secundariū ⁊ instrīale. ⁊ iō dicit φ ignis quodāmō cōcā est augmēti ⁊ alimēti sicut instr̄m cōcā ē pncipalis agentis: nō tn̄ est pncipalis cā vt principale agens: sed hoc mō cā est aia: qd sic pbat. Illud est pncipale ī qlibet actiōe: a quo īponit termin⁹. ⁊ rō ei qd fit: sic pȝ i artificialib⁹: φ termin⁹ vel rō arche vel domus nō iponit ab instr̄is sed ab ipsa arte. Nā instr̄a se hn̄t indifferenter: vt coopent ad hāc formā vel quātitatē vel aliaȝ: serra enī quantū est de se apta est ad secandū lignuz fm φ cōpetit ⁊ hostio ⁊ scamno ⁊ domui: ⁊ ī qncūqȝ quātitate: sed φ sic secet lignū φ sit aptū ad talē formā ⁊ ad talem quātitatē: est ex virtute artis. Manifestū est aūt φ in oibus q̄ sunt fm nām est cert⁹ termin⁹ ⁊ determiāta rō magnitudinis ⁊ augmēti: sicut. n. cuilibet speciei debent aliq̄ accidentia ppria: ita ⁊ ppria quātitas: lȝ cū aliq̄ latitudine pp diuersitatē mīe ⁊ alias cās indiuiduales: non n. oēs hoīes sunt vnius quātitatis: sed tn̄ est aliq̄ quātitas tam magna vltra quam species humana nō porrigitur: ⁊ alia quantitas tam parua vltra quā homo nō inuenitur. Illud igitur quod est cā determinationis magnitudinis ⁊ augmenti est principalis cā augmenti: hoc aūt nō ē ignis. manifestū est. n. φ ignis augmentū non est vsqȝ ad determinatā quantitatē: sed in infinitū extenditur: si in infinitum materia combustibilis inueniat. Manifestū est igitur φ ignis nō est principale agens in augmento ⁊ alimento: sed magis anima. Sed hoc rōnabiliter accidit qr determinatio quantitatis in rebus naturalibus est ex forma: que est principium speciei: magis q̄ ex mā: aīa aūt comparat ad elementa que sunt in corpe viuēte sicut forma ad mām. Magis igit terminus ⁊ rō magnitudinis ⁊ augmenti est ab aīa q̄ ab igne.

¶ Lectio nona.

Co. 42. Voniā autem est eadem potentia aie vegetatiua ⁊ generatiua: de alimento necessarium est determinare primū: separatur. n. ab alijs potentijs opere hoc.

Ostē phylosophus ostendit q aīa est principiū operationū q attribuūt potentie vegetatiue: hic intēdit de his determinare. Et circa hoc tria facit. Primo determinat de obiecto scd'm se .s. de alimēto. scd'o determinat de eo scd'm q congruit operationibus aīe vegetatiue. ibi. (Dixi aūt ñ alit.) tertio potētias diffinit q sunt principia harū operationū. ibi (Quare huiōi aīe rc.) Circa primum tria facit. primo dicit de quo est intētio. scd'o pponit id qd primo aspectu appet de alimēto ibi. (Videt aūt eē alimētū. rc.) tertio mouet circa hoc dubitationē. ibi. (Dubitationē aūt hz.) Dicit ergo primo q cū vegetatiua r gnātiua ab eadē cōi potētia aīe puueat: licet vegetatiua .i. nutritiua sit qdā spālis potētia distincta a gnātiua: oz primū determinare de alimēto: qd est obiectū gnātiue siue nutritiue: hoc .n. opere .s. nutritiōe distiguit hec ps aīe ab alijs .s. itellectiuo sensitiuo rc. Nā alie opatiões huiꝰ ptis idest aīe hāc psupponūt. ¶ Deinde cū dicit.

Co.43 Videtur autem esse alimētuz cōtrariū cōtrario: non omne autem omni: sed quecunqz contrariorum non solū generationem habent ex inuicem: sed r augmentū: fiunt .n. multa ex inuicē sed non oīa augētur: vt sanū ex laborāte: videntur autē neqz illa eodem modo ad inuicem esse alimentum: sed aqua quidem igni alimentum est: ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime aliud quidem alimētum. aliud vero quod alitur.

¶ Proponit illud qd primo aspectui de alimēto appet. r proponit tria. quoz primū est: q alimētum vz eē cōtrarium ei qd alit. r hoc ideo: qz nutrimentum cōuertit in id qd nutritur: generationes aūt fiunt ex cōtrarijs. Secundum aūt est q nō vz quodcunqz cōtrariū sufficere ad rōnem alimenti: sed oportet q sit de illis cōtrarijs que habēt generationē ex inuicem: nutrimentum .n. cōuertitur in substantiā nutriti: vnde quecunqz cōtraria insunt in substantia scd'm que fiunt alteratiões ad inuicē r nō generationes nō pertinent ad rationē alimenti. Non .n. dicimus q infirmum sit nutrimentum sani: vel album nigri: aut aliquid hꝰi quomodo autē in substātijs sit aliqua cōtrietas. alia questio est. Tertio oportet q sit de illis cōtrarijs que augmentum suscipiunt ex inuicem: qz ad alimentum vz seq augmentum. Vñ licet ex igne generet aqua sicut ecōuerso: non tñ dicitur q ex igne nutriat aqua: sed q ex aqua nutriat ignis inquantum liquores humidi cedunt in ignis nutrimentū: quia .s. dū ignis in aquam conuertitur appa ret noua aque generatio. Sed ignis preexistens ad sui conseruationem r augmentum vz in se humorem cōuertere: r ideo i elemētis vz solus ignis nutriri: r sola aqua esse eius nutrimentū secūdū qd ad aquam ptinent oēs humores r liquores. ¶ Deinde cum dicit.

Dubitationem autem habet. Dicunt .n. hi
Co.44 quidem simile simili ali sicut r augeri. Alijs autem sicut diximus econtrario videtur ali cōtrarium contrario tanquam impassibile sit simile a simili: alimentum autem mutari r dequoqui. Mutatio autem omnibus in contrarium aut in medium. Adhuc autem pati
Co.45. tur aliquid alimentum ab eo quod alitur: sed non hic ab alimento: sicut nec instructor a materia: sed ab illo hec. Instructor autem mutatur solum in actum ex ocio.

¶ Mouet quandā dubitationē circa pdeterminata: r primo obicit ad vtranqz partē: scd'o soluit eā. ibi. (Vtr aūt sit alimētū rc.) Orit āt dubitatio circa hoc qd supra dictū est: q alimentuz oz eē cōtrariū. quibusdā aūt vz q alimentum oporteat eē simile ei qd alit: alimētū .n. est cā augmēti. oportet āt q simile simili augeat: si enī aliqd diuersū apponeret alicui nō esset eiusdē augmētū: sed nature extranee aditio: vz igit q oporteat simile simili ali. Alijs aūt vz q alimētū oz eē cōtrarium ei qd alit secundum id qd supra dictū ē. r ad hoc iducunt duplici rōne. quaꝝ prima ē: q alimētuz decoqt r mutat in id qd nutrit: nihil āt mutat nisi i cōtrariū aut mediū: sicut album mutat in nigrū aut pallidū: mediū āt est quodāmō cōtrarium: pallidū .n. albo cōpatuz ē nigrū: nigro vero cōparatū est albū: ē .n. cōpositū ex vtroqz. ergo nutrimētū ē cōtrariū ei qd alit in qd mutat. Scd'a rō est: qz agēs ē cōtrariuz patienti: nō .n. simile a simili patit. alimētū āt patit ab eo qd alit: alteratur .n. ab eo r digerit: id āt qd alit ñ patit ab alimēto. Sicut neqz artifex patit a mā: sz ecōuerso: mā .n. mutat nō āt artifex nisi forte p accñs scd'm q exit de potentia i actū: videt igit q alimētuz sit cōtrariuz ei qd alit. Prīa igit harū rōnum sumit ex cōtrietate: quā oz eē īter terminos mutatiōis. Scd'a vo ex cōtrietate quā oz eē īter agens r patiens: id .n. qd alit r agit in alimētū ē terminus i quem alimentum mutat. ¶ Deinde cum dicit.

Utrum autem sit alimentum: quod vltimo aduenit: aut quod primo: habet differentiam. Si vero vtrunqz. sed hoc quidem non coctū: illud autem coctum: vtrobiqz vtique continget alimentum dicere. Inquantū .n. nō coctum cōtrarium cōtrario alitur. Inquantū autez coctuz: simile simili. Quare manifestū qd dicunt quodāmodo vtriqz r recte r non recte.

¶ Soluit ppositā dubitatōnē: dicēs q differt qōnum ad ppositaz qōnē: vtrum alimētum dicat id qd vltio aduenit .s. post decoctionē r digestionē: an illud qd primo sumitur .s. anteqz digerat r decoquat. r si dici possit vtrūqz horꝝ alimētum vnū qdē horꝝ qsi alimentuz decoctuz: aliud vo qsi nō decoctū: sz vtrāqz ptē qōnis poterit verificari de alimēto: qz inqstū alimētū dr nō decoctuz: sic cōtrarium cōtrario alit: hoc .n. est qd patit r mutat inqstuz vo ē coctū sic alit simile simili. agēs .n. assimilat sibi patiēs: vñ in fine passiōis oz passū eē simile agēti. r p hūc modū pt augere id qd alit: r sic pz q vtriqz pdictoꝝ opinantiū aliquo modo dixit recte: r aliquo modo dicunt non recte. ¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autem nihil alitur non partici- Co.46
pans vita: animatum vtiqz erit corpus quod alitur inquantum animatum: quare et alimentum ad animatū est: et non secundū accidēs.

¶ Determinat de alimēto scd'm q cōueniunt opatiōibꝰ aīe vegetatiue: r primo scd'm q cōgruit nutritiōi scd'o sz q cōgruit augmēto. ibi. (ē āt alterꝝ alimēto rc.) tertio sz q cōgruit gnātiōi. ibi. (r gnātionis aūt factiuuz rc.) Dicit ergo primo q nihil nutrit qd nō pticipet vitā: oē āt pticipās vitā est animatum: sequit ergo q corpus qd alitur sit animatum. alimētum autē est in potentia ad id qd alit: conuertitur enim in ipsuz: relinqtur ergo q alimētuz inqstū est nutritiōis obiectū sit aliqd existens i potētia ad animatum p se r ñ scd'm accñs. ¶ Considerandū ē autez q nihil proprie nutrit nisi animatum: ignis aūt vz qdez p quādā silitudinē nutriri: ñ āt ppe nutrit: qd sic pz. Id ppe nutriri dicimus quod in seipso aliquid recipit ad sui psuꝰ cōseruationē: hoc aūt i igne vz qdem accidē sed in nō accidit: cū .n. igni accēso aliqua mā cōbustibilis addit in illa mā cōbustibili nouus ignis generatur: nō āt ita q illud cōbustibile additū cedat in conseruationem ignis in alia materia prius accensi: puta si aliquod lignum de

sono igitur: per hanc ignitionem nō conseruat igniuo alterius ligni prius igniti. totus enim ignis qui est ex congregatione multorum ignitorum non est vnus simpliciter: sed videtur vnus aggregatione: sicut aceruus lapidum est vnus: & propter talem vnitatem est ibi quedam similitudo nutritionis: sed corpora animata vere nutriuntur: quia per alimentum conseruatur vita in illa parte eadem que prius fuit. & propter hoc etiā sola animata vere augentur quia quelibet pars corporis & nutritur & augetur: quod non contingit in rebus inanimatis que videntur per additionem crescere: non.n. crescit id quod prius fuit: sed ex additione alterius constituitur quoddam aliud totum maius. Ideo autem similitudo augmenti & nutrimenti precipue apparet in igne: quia ignis habet plus de forma quam alia elementa: & est potentior in virtute actiua: vnde propter hoc quod manifeste alia conuertit in se videtur nutriri & augeri.

Deinde cum dicit.

47. Est autem alterum alimento & augmentatiuo esse. Secundum enim quod quantum aliquod animatum est augmentatiuum: secundum autem quod hoc aliquid & substantia alimentum est: saluat.n. substātiā: & vsque adhuc est quousque alatur.

Ostendit quomodo alimentum congruit augmento. & dicit quod licet idem sit subiecto quod est obiectum nutritionis prout dicitur alimentum: & quod est obiectum augmenti prout dicitur augmentatiuum: tamen differt ratione. dictum est enim quod alimentum est in potentia ad corpus animatum: corpus autem animatum & est quoddam quantum & est hoc aliquid & substantia: secundum igitur quod est quoddam quantum secundum hoc alimentum adueniens et quod etiam & ipsum quantum est factiuum augmenti: & dicitur augmentatiuum. Inquantum autem corpus animatum hoc aliquid & substantia est sic habet rationem alimenti: hoc enim est de ratione alimenti quod conseruat substantiam eius quod alitur. que quidem conseruatio necessaria est propter continuam consumptionem humidi a calido naturali: & ideo tam diu durat substantia eius quod nutritur quandiu nutriatur. Deinde cum dicit.

Et generationis autem factiuum non eius quod alitur: sed qualeaut quod alitur. Iam enim est ipsa substantia. Generat autem nihil ipsum seipsum: sed saluat.

Ostendit quomodo alimentum congruat generationi: & dicit quod etiam alimentum est factiuum generationis: semē enim quod est generationis principiū est superfluum alimenti: non tamen alimentum est principiū generationis eius quod alitur: sed alterius quod est tale secundum speciem quale est quod alitur: quia substantia que alitur iam est: & quod est non generatur: & nihil generat seipsum: quia quod generat nūc est: quod generat nondū ēst aliqd spt agē ad sui conseruationē. Deinde cum dicit.

Quare huiusmodi anime principium potentia est possibilis saluare suscipiens ipsam secundum quod est huiusmodi: alimentum autem preparat operationē: vnde priuatū alimēto nō potest.

Ex premissis accipit diffinitionem potentiarū anime vegetabilis: & primo potentie nutritiue: secundo tertie anime vegetabilis. ibi. (Quoniam autem a fine &c.) Circa primum primo ex premissis concludit diffinitionem potentie nutritiue: & dicit: quod cum dictum sit quod nutrimentum inquantum huiusmodi saluat nutritum: manifestum est quod hoc principium anime quod scilicet est principium nutritionis: nihil est aliud quam potentia potens saluare suum susceptiuum inquantum huiusmodi: alimentum vero est quod preparat operationem huiusmodi potentie. inquantū talis potentia mediante alimento saluat suum susceptiuum: & propter hoc illud quod priuatur ali

mento non potest conseruari. Et quia dixerat quod principium nutritionis est potentia anime cuius principium est alimentū vt ex dictis patet. Ideo secundo ibi.

Quoniam autem sunt tria quod alitur: & quo alitur: & alens: alens quidem est prima anima: quod vero alitur est habens hanc corpus quo vero alitur alimentum.

Ostendit quomodo differenter potentia anime & alimentum sunt principia nutritionis. Dicit ergo quia in nutritione sunt tria quod alitur: quo alitur: & alens primum. primum quidem alens est prima anima scilicet anima vegetabilis: illud vero quod alitur est corpus habens hanc animam: sed illud quo alitur est alimentum. Sic igitur potentia anime est principium nutritionis vt agens principale: alimentū autē vt instrm. Deinde cum dicit.

Quoniam autem a fine appellari omnia iustum est. Finis autem est generasse quale ipsum erit vtique prima anima generatiua quale ipsum. Co. 49.

Diffinit ipsam primam animam que dicitur anima vegetabilis. que quidem in plantis est anima: in animalibus pars anime. Et circa hoc duo facit: primo diffinit huiusmodi animam. Ad cuius diffinitionis intellectum sciendum est quod inter tres operationes anime vegetabilis est quidam ordo: nam prima eius operatio est nutritio per quam saluatur aliquid vt est: secunda autem operatio & perfectior est augmentum quo aliquid pficit in maiorem perfectionem & secundum quantitatem & secundum virtutem: tertia autem perfectissima & finalis est generatio per quam aliquid iā quasi in seipso perfectū existens alteri esse & perfectionem tradit. tunc enim vnumquodque maxime perfectum est vt in. iiij. metheororum. dicitur cum potest facere alterum tale quale ipsum ē. Quia Lec. 4. igitur iustum est quod omnia diffiniantur & denominentur a fine: finis autem operum anime vegetabilis est generare alterum tale quale ipsum est: sequitur quod ipsa sit conueniens diffinitio prime anime scilicet vegetabilis: vt sit generatiua alterius similis secundum speciem. Et quia dixerat quod alimentum est instrumentum huius anime. ne credatur quod non habeat aliud instrm. Secundo ibi.

Est autem quo alitur dupliciter. sicut & quo gubernat & manus & temo hoc quidē mouēs & motum: illud autem mouēs solum. Omne autem alimentū necessarium est decoqui. Operatur autem decoctionē calidū. Unde omne animatū habet calorē. Figuraliter quidem igitur alimentū quid sit dictum ē. Certificandū autem est posterius de ipso in proprijs rōnibus. Co. 50.

Ostendit quod habeat aliud instrm & dicit quod duplex ē instrm quo alitur: sic duplex ē instrm gubernatoris: gubernator.n. gubernat manu & temone. manus.n. ē instrm coniunctū: cuius forma est anima: vnde temo ē instrm mouēs nauē & motū a manu: sed manus nō ē instrm motū ab aliquo exteriori: sed solū a principio intrinseco: ē.n. pars hominis mouentis seipsū. Sic igitur & nutritionis instrm: & vt separatū quidē & cuius formā nōdū ē anima est nutrimentū: oportet autem quod aliud sit instrm nutritionis coniunctū. necesse ē.n. quod alimentū decoquatur: quod autem operatur decoctionē ē calidū. Sic igitur gubernator mouet temonē manu: manum autem temone: ita anima mouet calido alimentū: & alimento nutrit. Sic igitur calidū aliquid ē instrm coniunctū huius anime ē quod.s. radicaliter ē calor naturalis digerens & propter hoc oportet quod omne animatum quod nutritur habeat calorē naturalē qui ē digestionis principiū. Si autem hec anima nō haberet instrm coniunctū nō esset actus alicuius partis corporis quod soli intellectui opetur. Ultimo epilogans quod dixerat dicit quod figuraliter .i. vniuersaliter dictū ē quid sit alimentū. sed posterius certius tractandū ē de alimento: i. proprijs rōnibus scz.n. vnū specialez librū de alimento: scz de generatione animaliū: & de motu animalium. Lectio decima

Determinatis aūt his dicam⁹ cōiter de oī sensu. Sensus āt in moueri aliqd τ pati accidit: sicut dictū ē: videt enim q̄dam alteratio esse. Aiunt āt qdā q̄ simile a simili pati. Hoc aūt quomō possibile aut impossibile dictum est in vniuersalibus rationibus de agere τ pati.

p Postq̄ determinauit phs de pte vegetatiua: hic incipit determinare de pte sēsitiua. Et diuidit̄ i. p. d. In pria determiat de eo: qd appet in hac pte. s. de sensibilib⁹ exteriorib⁹. In secūda determiat de eo qd latet ī pte sensitiua. ibi. (q̄ āt n̄ sit sensus alter τc.) Pma diuidit̄ i. p. d. In pma ondit quomō se hȝ sensus ad sensibile: in secunda determiat d̄ sensibile τ sensu. ibi. (Ondēdū ē āt sȝ vnū.) Circa pmū. o. f. Pmo resumit q̄dam q̄ sunt pus dicta: sc̄o inuestigat ppositū. ibi. (hȝ āt dubitatiōnē. τc.) Dicit ergo pmo q̄ determinatis his q̄ ptinent ad aiam vegetatiuā: dicendum est de his q̄ ptinent ad sensum i cōi: de his. n. q̄ ptinent ad vnūquenq̄ sensū specialiter: postmodum dicet: duo āt resumit dicta de sensu: quoȝ vnū est q̄ sentire cōsistit i moueri τ pati. est. n. sensus i actu q̄dā alteratio qd āt alterat̄ patit̄ τ mouet̄: aliud āt qd resumit est q̄ qdā dixerūt simile a simili pati: τ pp hoc q̄ sentire ē pati: qdam antiqui philosophi posuerunt q̄ simile simili cognoscit̄ τ sentit̄: sicut emp. posuit q̄ terra terra cognosceretur: ignis igne: τ sic de aliis sed hoc quō esse possit vel n̄ q̄ simile simili patiat̄: dictū est in vniuersalibus rōnib⁹ de agere τ pati. i. in libro d̄ generatiōe: vbi determinauit de actiōe τ passiōe i cōi dictū ē. n. ibi q̄ id qd patit̄ a pncipio ē ɔ̄riū agēti: sȝ ī fine qn̄ iā ē passuȝ ē sile: agens. n. agēdo assimilat sibi patiēs. ¶ Deīde cū dic.

Co. 52 Habet āt dubitatiōnē pp qd sensuum ipsorū nō fit sensus: τ q̄re sine his q̄ sunt extra nō faciūt sensum in existe igne τ terra τ aliis elemēns: quorū ē sensus p se aut scōm accidens his. Manifestū igit̄ ē: q̄ sensitiuū nō ē actu sȝ potētia tm̄. An n̄ sentit: sicut cōbustibile n̄ cōburit̄ ipsuȝ a seipso sine cōbustiuo. Cōburerer. n. seipsū: τ nihil indigeret actu igne esse.

¶ Determiat v̾itatē circa ppositum. Et circa h̄ facit tria: pmo ondit q̄ sensus sit i potentia: secundo q̄ q̄nq̄ est in actu. ibi. (Quoniā āt sensus τc.) tertio ondit quō sensus reducat̄ d̄ potentia i actuȝ. ibi. (Ondēdū autē τc.) ¶ Circa pmūȝ ɔsiderādū est q̄ emp. τ q̄cūq̄ posuerunt simile simili cognosci posuerunt sensuȝ eē actu ipa sensibilia: vt. n. cognosceret oīa sensibilia posuerūt aīam sensitiuam eē ɔpositā q̄damō ex oībus sensibilib⁹ maxītū ɔstabat sȝ eos ex elemētis sensibiliuȝ. duo ergo ad hāc pōnē ɔsequebant̄. quoȝ vnuȝ est: q̄ sensus est ipsa sensibilia in actu vtpote compositus ex eis cum ipsa sensibilia in actu sentiri possint sequeret̄ q̄ ipsi sensus sentiri pñt: scōm est q̄ cum sensus sentire possit pñtib⁹ sensibilib⁹: si sensibilia actu sūt ī sensu: vtpote ex eis ɔposito: seq̄t̄ q̄ sensus possit sentire sine exteriorib⁹ sensibilib⁹: vtrūq̄ āt hoȝ ē falsuȝ. Et iō hec duo icōueniētia: q̄ sequunt̄ ad āliquoȝ pōnē sub qōe ppositit: tāq̄ q̄ p antiquos solui n̄ possunt: hoc ē ergo qd dicit: q̄ (dubōnem hȝ pp qd nō fiunt sensus ipsorū sensuū). i. q̄re ipsi sensus n̄ sentiāt: hoc. n. v̾s seq̄ n̄ sensus sint siles sensibilib⁹. Itē hȝ dubōnez (q̄re n̄ faciūt sensum). i. q̄re sensus n̄ sentiunt actu (sine his q̄ sunt extra). i. sine exteriorib⁹ sensibilib⁹: cuȝ tn̄ iterius existāt i ipsis sensibus sȝ opiōnez āntiquoȝ ignis τ terra τ alia elemēta q̄ sunt sensibilia: aut sȝ se. i. sȝ suā substātiā scōm eos qui n̄ discernūt iter sensum τ intellectū: intellect⁹. n. est ppue cognoscitiu⁹ substātie: aut sȝ accn̄tia ppria. s. calidū τ fri-

gidū τ alia h'i q̄ sūt p se sensibilia: Oīa igit̄ he dubōes p se solui n̄ pñt si sensus hȝ sensibilia i actu vt antiq posuerunt: excludit tāq̄ manifestuȝ q̄ aīa sensitiua non ē actu sensitiua: sȝ potentia tm̄: τ pp hoc sensus n̄ sentiunt sine exteriorib⁹ sensibilib⁹: sicut ɔbustibile qd ē potentia tm̄ ignitū n̄ ɔburit̄ a seipso sine exteriori ɔbustiuo. si. n. esset actu ignitū ɔbureret seipsū. τ nō idigeret exteriori igne ad hoc q̄ ɔbureretur. ¶ Deinde cum dicit. Co. 53

Quoniā āt sentire dicim⁹ dupliciter. Potentia. n. audiens τ vidēs audire τ videre dicimus: τ si forte dormiens: τ qd iā opans: dupliciter vtiq̄ dicet τ sensus hic q̄dē sicut potentia. ille vero sicut actu. Similiter aūt τ sentire qdq̄ potentia ens: τ quod actu.

¶ Ostēdit q̄ sensus ē q̄nq̄ actu: τ circa hoc tria facit: pmo ondit sensum q̄nq̄ eē i actu: p hoc q̄ dupliciter dicimus aliquē sentire: q̄nq̄. n. dicim⁹ aliquē vidē τ audire: q̄ audit: τ videt in potētia: puta cū aliqs ē dormiēs: q̄nq̄ āt dicim⁹ aliquē videre τ audire: eo q̄ est i ipsa opatiōe audiēdi τ videndi. Ex quo pȝ q̄ sensus τ sentire dicunt̄ dupl. s. in actu τ in potentia. ¶ Secundo ibi. Co. 54

Primum quidem igitur tanquā sit idem pati τ moueri: τ agere τ mouere dicimus. Et nanq̄ motus est actus quidam: imperfectus tamen sicut alterius dictum est.

¶ Manifestat quomodo intelligendum sit qd dictum est: videatur. n. repugnare q̄ sentire dicitur in actu ei qd dictum est: q̄ sentire est quoddam pati: τ moueri: esse enim in actu videtur magis pertinere ad agere. Et ideo ad hoc exponendum dicit q̄ ita dicimus sentire in actu ac si dicamus q̄ pati τ moueri sint quoddam agere. i. quoddam esse in actu. nam motus est quidam actus sed imperfectus vt dictuȝ est in. iij. physico. Est. n. actus existentis in potentia. s. mobilis. Sicut igitur motus est actus: ita moueri τ sentire est quoddam agere vel esse secundum actum. per hoc autem q̄ dicit primum significat q̄ quedam alia postmodum subdet ad ostendendū quomodo sensus fiat in actu. ¶ Tertio ibi.

Omnia aūt patiūtur τ mouent̄ ab actiuo τ actu ente. Vn̄ est quidem tāq̄ a simili pati. est aūt vt a dissimili: sicut diximus. Patitur quidem. n. quod dissimile passum autē simile est.

¶ Ostendit secundū predicta quomō antiquoȝ positio non possit esse vera scilicet q̄ simile simili sentit̄. Dicit ergo q̄ oīa que sunt in potentia patiunt̄ τ mouentur ab actiuo τ existente in actu: quod. s. dum facit esse in actu ea q̄ patiunt̄ assimilat ea sibi: vnde quodam mō patitur aliquis aliquid a simili τ quodammodo a dissimili vt dictum est: q̄ a principio dum est in transmutari τ pati est dissimile: in fine autem dum est in transmutatum esse τ passum est simile. Sic igitur τ sensus: postq̄ factus est i actu a sensibili ē similis ei: sȝ ante nō ē similis: qd antiq̄ n̄ distinguentes errauerūt. ¶ Lectio vndecima. Co. 55

Dicendum āt τ de potentia et actu est Nunc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis.

p Postq̄ phylosophus ostendit sensuȝ eē in potentia τ in actu: nunc intendit ostendere quomō educat̄ de potentia i actū: τ diuidit̄ i. p. d. ī pma distinguit potentiā τ actuȝ τ ostendit quomō diuersimode aliquid educatur de potentia i actū ytens exēplo in intellectu. In sc̄a parte ostendit ppositū circa sensum. ibi. (Sensituū aūt) Circa primum tria facit: primo dicit de quo est intentio: sc̄o distinguit potentiam τ actum circa intellectū. ibi. (est quidem

gē.n.sic sciens ⁊c.) Tertio ostēdit quomodo educit̃ aliqđ de vtraq̃ potētia in actū.ibi.(Ambo qđez igit̃ ⁊c.) Dicit ergo primo q̄ distinctum est de potentia ⁊ actu.i.ostendendū quot modis dicit̃ aliqđ ī potentia: ⁊ quot modis ī actu.qđ necessarium fuit q: ī superioribus simplr̃.i.absq̃ distinctiōe visus ē potentia ⁊ actu. ¶ Deinde cum dicit.

Est qdem.n.sicut sciēs aliqđ: sicut si dicamus hoiem quoniā homo sciētiū ⁊ habētiū sciam. Est aūt sicut iam dicimus sciente habēte grāmaticā. vterq̃ aūt horū nōn eodem mō possibilis est. Sed hic qdē.n quoniam gen⁹ h⁹ i: ⁊ materia est: ille autem qa volens possibilis ē cōsiderare: nisi aliquid prohibeat exten⁹. Jam autem considerans actu ens per se ⁊ proprie sciens hanc litteram .A.

Co.56. ¶ Distinguit potentiā ⁊ actum circa intellectū: ⁊ dicit q̄ vno mō dicit̃ aliqđ in potentia: puta homo sciens: q: hz nālez potentiā ad sciendū: sicut hō dī eē de numero scientiū ⁊ habentiū sciam: inq̄tum hz nālm ad sciendū ⁊ ad hn̄dum hitum scīe. Secundo modo dicim⁹ aliquid q̄ aliq̄ sciat: sicut dicimus hntem hitum alicui⁹ scīe puta grāmatice esse iā scientē: manifestū ē aūt q̄ vterq̃ hoꝝ dī sciēs ex eo q̄ aliquid pt̃: sed nō eodē mō vterq̃ est potens ad sciendum. Sed primus qdem dī potens q: est genus h⁹ i: ⁊ mā.i.q: hz nālem potentiā ad sciendū: p quā collocat̃ in tali genere: ⁊ q: est in potentia: puta ad sciam sicut mā ad formā. secundus aūt.i. q hz hitum scīe dī potens: q: cum vult pt̃ ꝯsiderare: nisi aliqđ extrinsecū ꝑ accidēs īpediat: puta vel occupatio exterior: vel aliqua īdispositio ex parte corporis. Tertius autē q iā cōsiderat est in actu: ⁊ iste est qui ꝓprie ⁊ pfecte scit ea q̄ sūt alicuius artis .puta hanc litteram a.que ꝑtinet ad grāmaticam: de q̄ supra feci mentionem. hoꝝ igit̃ triū vltim⁹ est ī actu tantum: primus in potentia tm̄: secundus autē in actu respectu primi: ⁊ in potentia respectu secundi: vnde manifestum est q̄ eē ī potētia dī dupliciter.s.de primo ⁊ secundo: ⁊ esse in actu dicitur dupliciter.s.de secundo ⁊ tertio. ¶ Deinde cum dicit.

Ambo qdem igit̃ primi secūdū potentiā sciētes sunt. Sed hic qdē per doctrinam alterat⁹ ē: ⁊ multotiens ex contrario mutat⁹ habitu: hic autez ex eo q̄ hz sensuz aut grāmaticam non agēt autem in agere alio modo.

¶ Ostendit quomodo de vtraq̃ potentia aliquid reducitur in actū. Et circa hoc.d.f.primo ostēdit quomodo de vtraq̃ potentia aliquid in actuz reducit: ⁊ secundo ostēdit vtrū talis reductio sit secundum aliquā passionē.ibi.(nō est autē simpliciter neq̃ pati.⁊c.) Dicit ergo primo q̄ cū ambo primi sint scientes secundū potentiā: ⁊ id quod est in potentia reducat̃ in actū.alio modo reducit̃ in actum aliquid de potentia prima: ⁊ aliter de secunda. nam qđ ē in potentia.primo modo reducitur in actum.q. alteratus ꝑ doctrinā: ⁊ motus ab aliquo alio existente ī actu: sicut a magistro: ⁊ multotiens talis mutatio est ex ꝯtrario habitu quod id dicit: q: cū aliquis reducit̃ de potentia prima ī actum ex ignorante fit sciēs: ignorās aūt dicitur dupliciter: vno modo sm̄ simplicē negōnem: qn̄ do nec veritatem cognoscit: nec ꝯtrario errore detinet̃: ⁊ qui sic ignorans est fit actu sciens non.q. mutatus de ꝯtrario habitu: sed solum sicut acquirens sciam: alio mō dicit̃ aliquis ignorans secundum prauam dispositionē: vtpote q: detinet̃ errore ꝯtrario veritati: ⁊ hic in actum scīe reducit̃ quasi de ꝯtrario hitu mutatus: qui vero est in potentia šo modo: vt.s. iaz hn̄s hitum transit ex eo q̄ hz sensuz aut sciam ⁊ non agit sm̄ eam in agere: q:.s. fit agens sm̄ sciam: sed alio mō iste fit actu: ⁊ alio modo primus.

¶ Deinde cum dicit.

Non ē autem simpliciter neq̃ agere neq̃ pati: sed aliud quidem corruptio quedā a contrario: aliud autē salus magis est quod potentia ab eo quod est actu. Et simili sic: sicut potentia se habet ad actum. Co.57.

¶ Manifestat vtrū sm̄ q̄ aliquid educit̃ de potentia ī actum scientie primo mō vel secundo possit dici pati. Et circa hoc duo.f.primo ostēdit quot modis dī pati: secundo manifestat ꝓpositū.ibi.(Speculans aūt fit hn̄s sciam.) Dicit ergo primo q̄ sicut potentia ⁊ actus nō dr̄ simpliciter sed multipliciter: ita ⁊ pati non vno mō sed multipliciter. dī.n.pati vno mō sm̄ quādaz corruptionem q̄ fit a ꝯtrario. passio.n. ꝓprie dicta videt̃ importare quoddā decrementum patientis inq̄tuz vincit̃ ab agente: decrementū aūt patienti accidit sm̄ q̄ aliquid a patiente abiicit̃: que quidem abiectio corruptio q̄dam ē: vel simplr̄ sicut qn̄ abiicit̃ forma sbālis vel scdm̄ qd: sicut qn̄ abiicit̃ forma accn̄talis. h⁹ aūt forme abiectio fit a ꝯtrario agente: abiicit̃.n.forma a mā vel sb̄o ꝑ introductionē ꝯtrarie forme: q̄ h̄ē a ꝯtrario agente. primo igit̃ mō ꝓprie dī passio scdz q̄ quedā corruptio fit a ꝯtrario. alio modo passio cōmunis dī ⁊ minus ꝓprie: scdm.s. q̄ importat quandā receptionē. Et q: quod ē receptiuū alteri⁹ ꝯparat ad ipsum sicut potentia ad actū: actus aūt est pfectio potentie: ideo h̄ mō dicitur passio nō scdm̄ q̄ fit quedā corruptio patientis: sz magis scdz q̄ fit q̄dā salus: ⁊ pfectio ei⁹ qđ ē ī potētia ab eo q̄ ē ī actu: qđ.n.ē ī potētia n̄ pficit̃ nisi ꝑ id qđ ē actu: qđ aūt in actu est nō est ꝯtrariū ei qđ est in potētia inq̄tū h⁹ i: sed magis simile: nā potētia nihil aliud est q̄ quidā ordo ad actum: nisi autē esset aliqua similitudo inter potētiā ⁊ actū: non esset necessarium q̄ proprius actus fieret in ꝓpria potentia: potentia igitur sic dicta non est a ꝯtrario sicut potentia prima modo dicta: sed est a simili: eo mō quo potētia se habet secundum similitudinem ad actuz.

¶ Deinde cum dicit.

Speculās.n.fit habens sciaz qđ vere aut non est alterari. In ipsum.n.additio est ⁊ in actum: aut alterum gen⁹ alterationis est. Vnde nō bene habet dicere sapientez: cum sapiat alterari: sicut nec edificatorem cum edificat. In actum quidē igitur duces ex potētia ente secūdum intelligere ⁊ sapere nō doctrina: sed alteram habere denominationem iustum esse. Co.58.

¶ Manifestat vtrū qđ educit̃ de potentia in actuz sciente patiat̃. Et primo manifestat h̄ circa eo quod adducitur de secunda potentia in actum purum: secundo autez manifestat h̄ circa id quod educitur de potentia prima in habitum ibi.(est potentia aūt ⁊c.) Dicit ergo primo: q̄ habēs sciam .i. habitualiter sciens fit actu speculatis. Sed h̄ non est vere ⁊ proprie alterari ⁊ pati: q̄ vt dictum est non est proprie passio ⁊ alteratio cum de potentia ꝓcedit in actum: sed cum aliquid de contrario mutatur in contrarium: cum autē habitualiter sciens fit speculans actu nō mutatur de contrario in contrarium: sed proficit ī eo quod iam habet. ⁊ h̄ est quod dicit q̄ (est additio in ipz ⁊ in actum:) additur.n.ei perfectio sm̄ q̄ proficit in actum. Aut si dicatur alterari ⁊ pati: erit aliud genus alterationis ⁊ passionis non proprie dicte. Et hec manifestat per exemplum dicens: q̄ non bene se habet dicere sapientem habitualiter cum sapiat actu alterari: sicut neq̃ dicimus edificatorem alterari cum edificat. ¶ Concludit autem vlterius q̄ cum ille qui transit de habitu in actum non accipiat de nouo scientiam: sed proficiat ⁊ perficiatur in eo quod habet: doceri autem scientiam est acquirere: manifestum est q̄ cum educitur aliqs de potentia in actum: secundum h̄ q̄ incipit facere cum in

telligere actu & sapere: non est iustum q talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrine sz aliquã aliã potentiã: que quidem forte nõ est posita: sed potest poni. ¶ Deinde cum dicit.

Ex potentia autem ente addiscens & accipiens sciam ab actu ente & didascalo: aut neq pati dicendum sicut dictum est: aut duos esse modos alteratõis: & eã q in privativas dispões mutationẽ: & eã q in habitus & naturam.

¶ Manifestat vtrũ cũ aliqs exit de pria potẽtia in actum scie alteret & patiat: & dicit: q cũ aliqs prius sciẽs ipotẽtia tantũ fit addiscens: & accipiens sciam ab eo qui est actu sciens: & a magistro vel nõ debet dici pati simpliciter & alterari: aut dicendũ ẽ eẽ duos modos alteratõis. quoz vnus alteratõis ẽ fm (mutationẽ i privatiõis dispões) .i. in dispões ↄtrarias qbus privant dispões pri⁹ existẽtes: qr vnũ ↄtrariũ ẽ privatio alterius: alter vo alteratõis modus est fm (mutationẽ i habitũ & nãm) .i. fm q recipiunt aliq habitus & forme: q sunt pfectões nature absq eo q aliquid abiciat. Ille igit qui addiscit sciam nõ alterat neq patit pmo mõ: sed secũdo. ¶ Videt autẽ ↄtrariũ qd supra dixit: q multotiẽs q addiscit sciaz mutatus est a ↄtro habitu: & ita videt q fit alteratio fm mutationẽ i privativas dispões. ¶ Sed dicendũ q cũ aliqs ab errore reducit ad sciam veritatis: ẽ ibi qdã similitudo alterationis q ẽ de ↄtrario ad ↄtrariũ: nõ tñ ve ẽ ibi talis alteratio. nã alterationi q ẽ de ↄtro in ↄtrium vtriusq p se & essẽtialiter ↄpetit. s. q fit a ↄtro: & q fit i ↄtriũ: sicut. n. dealbatio ñ est nisi ad albũ: ita nõ est nisi a nigro vel medio quod respectu albi ẽ quodãmodo nigrũ. Sed i acquisitione scie accidit: q ille qui acqrit sciam veritatis: prius fuerit in errore: absq hoc. n. põt adduci ad sciam veritatis: vnde nõ ẽ ve alteratio de ↄtrario in ↄtrariũ. ¶ Item dubitat d hoc qd dicit: q ille q accipit sciaz fit actu sciẽs a sciẽte in actu & magistro. hoc. n. nõ semp fit: sciaz. n. aliquis acqrit: nõ solu in addiscẽdo a magistro. sed et p se inveniẽdo. Et ad hoc dicendũ est: q semp oportet q cum aliquis est in potentia sciens: si fiat actu habens sciam: q3 q hoc fit ab eo quod ẽ actu. ¶ Considerãdum tñ ẽ: q aliquid aliquãdo reducitur de potẽtia in actum ab extrinseco pncipio tñ: sicut aer illuminat ab eo quod est actu lucidũ: qñq ãt & a pncipio itrinseco & a pncipio extrinseco sicut hõ sanat & a nã & medico: vtrobiq ãt sanat a sanitate i actu; manifestũ ẽ. n. q in mẽte medici ẽ rõ sanitatis fm quã sanat: oportet ẽt in eo q sanat fm nãm esse aliquam ptem sanã. s. cor cuius virtute alie ptes sanant; & cũ medicus sanat: hoc mõ sanat sicut natura sanaret. s. calefaciendo aut infrigidãdo aut aliter trãsmutando. vnde medic⁹ nihil aliud facit q3 q auxiliat nature ad expellẽdũ morbũ: quo auxilio natura nõ egeret si esset fortis. eodem ãt mõ se habet in scie acqsitione. hõ. n. acqrit sciam: & a pncipio intrinseco: dũ invenit & a pncipio extrinseco dũ addiscit. vtrobiq ãt reducitur de potẽtia in actũ ab eo qd est actu: hõ. n. p lumẽ intellectus agẽtis statim cognoscit actu pma pncipia naturaliter cognita: & dũ ex eis cõclones elicit p hoc qd actu scit venit i actualẽ cognitionẽ eorum q potẽtia sciebat: & eodẽ mõ docẽs exterius ei auxiliatur ad sciẽdum scilicet ex pncipijs addiscenti notis: deducẽs eũ p demõstrationem in ↄclones prius ignotas: qd qdẽ auxiliũ exterius homini necessariũ nõ esset: si adeo esset pspicacis intellectus: q p seipsũ posset ex pncipijs notis cõclusiones elicere: que quidẽ pspicacitas hoibus adest secundum plus & minus.

¶ Lectio duodecima.

Co. 59. **Sensitiui autem prima quidem potentia mutatio fit a generante. Cum autẽ generatum est: hz iã sicut scientiã & sentire: qd autẽ secundũ actũ similiter dicitur ipsi considerare.**

Postq phs distinxit potẽtiã & actũ: & ostẽdit qñ aliqd de potẽtia in actuz exeat circa intellectũ qd dixerat de intellectu adaptat ad sensuz. Et circa h tria facit. pmo ostẽdit qñ circa sensũ aliqd educitur de potentia in actu: secũdo ostẽdit differẽtiã inter sensuz & intellectũ. ibi. (Differunt autẽ qr huius qdẽ actiua. &c.) tertio colligit epilogãdo que dixerat de sensu. ibi. (nunc autẽ intm.) Considerandum est ergo circa primum q sicut in scientia est duplex potẽtia & duplex actus. ita est & circa sensum: nã qd nondum habet sensum & natũ est habere est in potentia ad sensum: & quod iã habet sensum & nondũ sentit ẽ potẽtia sentiẽs: sicut circa sciam dicebat. Sicut ãt de potẽtia prima aliquid mutat in primũ actũ: dum acqrit sciam p doctrinam: ita de pma potẽtia ad sensũ aliquid mutat in actum: vt. s. habeat sensũ p generationẽ: sensus autẽ nãliter inest animali: vnde sicut per generatione acqrit ppriã nãm & speciem: ita acquirit sensuz: secus ãt est de scia q non inest hoi p nãm: sed acquirit p inventionẽ & disciplinã hoc est ergo quod dicit: q pma mutatio sensitiui fit a generãte. Manifestat ãt pmã mutationem q est de pura potẽtia in actũ pmuz: dicens: hec autẽ mutatio fit a generante. nã per virtutẽ q est in semine educit anima sensitiua de potentia in actum cum oĩbus suis potentijs. cum autem animal iã generatum est: tunc hoc mõ habet sensum sicut aliquis habet sciam qui iam didicit: sed quãdo iam sentit secundum actum: tũc se habet sicut ille qui iaz actu considerat. ¶ Deinde cum dicit.

Differt autem quia huiusmodi actiua operationis extra sunt visibile & audibile. Similiter autem & reliqua sensibiliũ. Causa autem: quoniam singularium quidẽ secundũ actũ sensus. Scientia aũt vniuersalium. Hec. n. in ipsa quodammõ sunt. aĩa vnde intelligere in ipsa est: cum velit. Sentire aũt non ẽ in ipsa. Necessarium est aũt esse sensibile. Similiter aũt & hoc se habet in scientijs sensibiliũ & propter eandem causam: qa sensibilia singulariũ sunt & exteriorum. Sed de his quidem certificare tempus fiet & iterum rursum.

¶ Quia posuerat similitudinẽ inter sentire in actu & cõsiderare: vult ostendere differẽtiam inter eaz: cuius quidem differentie cãm assignare incipit ex differẽtia obiectorum. s. sensibilium & intelligibiliũ: q sentiunt & cõsiderant in actu: sensitiua enim que sunt actiua operatõis sensitiue scilicet visibile & audibile: & alia huiusmodi sunt extra aĩam: cuius cã est: quia sensus fm actũ sunt singulariũ q sunt extra aĩam: sed scia est vniuersaliũ q quodammodo sunt in aĩa: ex quo patet q ille q iã habet sciam nõ oportet q querat extra sua obiecta: sed habet ea in se: vnde potest considerare ea cum vult: nisi p forte accidens impediat: sed sentire non põt aliquis cũ vult: quia sensibilia nõ habet in se: sed oportet q assint ei extra. Et sicut est de operatiõe sensuum: ita est in scientijs sensibilium: qr etiã sensibilia sunt de numero singularium & eoz que sunt extra animã: vnde homo non pt cõsiderare fz scientiã oĩa sensibilia q vult: sed illa tm: q sensu pcipit. Sed fz certitudinem determinare de his iterũ erit tẽpus. s. in 3° vbi aget de intellectu: & de ↄparatiõe intellectus ad sensum. ¶ Circa ea vero q hic dicunt cõsiderãduz est: quare sensus sit singulariũ: scia vo vniuersaliũ: & quõ vniuersalia sint in aĩa. ¶ Sciẽdũ ẽ igit circa pmũ: qd sensus est vtus in organo corporali: intellectus vo ẽ vtus immãlis: q nõ est actus alicuius organi corpalis: vnũquodq ãt recipit i aliq p modũ sui: cognitio ãt oĩs fit p hoc qd cognitũ ẽ aliq mõ i cognoscẽte. s. fz silitudinẽ. nã cognoscens in actu ẽ ipz cognitũ i actu: oz igit q sensus corpalr recipiat

similitudinem rei que sentit. Intellectus autem recipit similitudinem eius quod intelligit incorporaliter et immaterialiter: individuatio autem nature communis in rebus corporalibus et materialibus est ex materia corporali sub determinatis dimensionibus contenta: universale autem est per abstractionem ab huiusmodi materia et materialibus conditionibus individuantibus: manifestum est igitur quod similitudo rei recepta in sensu representat rem secundum quod est singularis: recepta autem in intellectu representat rem secundum rationem universalis nature: et inde est quod sensus cognoscit singularia: intellectus vero universalia. et horum sunt scientie. Circa secundum vero considerandum est: quod universale potest accipi dupliciter. uno modo potest dici universale ipsa natura communis prout subiacet intentioni universalitatis: alio modo secundum se: sicut et album potest accipi dupliciter: vel id cui accidit esse album: vel ipsummet secundum quod subest albedini. Ista autem natura cui advenit intentio universalitatis: puta natura hominis habet duplex esse. unum quidem materiale secundum quod est in materia naturali: aliud autem immateriale secundum quod est in intellectu: secundum igitur quod habet esse in materia naturali non potest ei advenire intentio universalitatis: quia per materiam individuatur. Advenit igitur ei universalitatis intentio secundum quod abstrahitur a materia individuali: non est autem possibile quod abstrahatur a materia individuali realiter sicut platonici posuerunt non. n. est homo naturalis. i. realis: nisi in his carnibus et in his ossibus sicut probat phylosophus in. vii. methaphisice.
27. Relinquitur igitur quod natura humana non habet esse preter principia individuantia: nisi tantum in intellectu: nec tamen intellectus est falsus dum apprehendit naturam communem preter principia individuantia: sine quibus esse non potest in rerum natura non enim apprehendit hoc intellectus. scilicet quod natura communis sit sine principiis individuantibus: sed apprehendit naturam communem non apprehendendo principia individuantia et hoc non est falsum. primum autem esset falsum. sicut si ab homine albo separem albedinem hoc modo quod intelligerem eum non esse album: esset. n. tunc apprehensio falsa: si autem sic separem albedinem ab homine quod apprehenderem hominem nihil apprehendendo de albedine eius non esset apprehensio falsa. non. n. exigitur ad veritatem apprehensionis quod quis apprehendat rem aliquam apprehendit omnia que insunt ei. Sic igitur intellectus absque falsitate abstrahit genus a speciebus inquantum intelligit naturam generis non intelligendo differentias. Et similiter abstrahit speciem ab individuis inquantum intelligit naturam speciei non intelligendo individualia principia. Sic igitur patet quod nature communi non potest attribui intentio universalitatis: nisi secundum esse quod habet in intellectu sic. n. solum est unum de multis prout intelligitur preter principia quibus unum in multa dividitur. unde relinquitur quod universalia secundum quod sunt universalia non sunt nisi in anima. ipse autem nature quibus accidit intentio universalitatis sunt in rebus: et propter hoc nomina communia significantia naturas ipsas predicantur de individuis: non autem nomina significantia intentiones: Socrates enim est homo sed non est species. quamvis homo sit species:

¶ Deinde cum dicit.

Nunc autem tantum sit diffinitum: quoniam cum non simpliciter sit quod potentia dicitur sed aliud quidem: sicut si dicamus puerum posse militare. Aliud autem sicut in etate existentem. sic habet sensitivum. Quoniam autem innominata est ipsorum differentia. Determinatum est autem de his: quoniam alterata: et quomodo alterata: uti autem necesse est ipso pati et alterari tanquam propriis nominibus: sensitivum autem potentia est quale iam actu sensibile: sicut dictum est. patitur quidem igitur non simile ens: passum autem assimilatum est: et est quale illud.

¶ Recolligit quod dictum est de sensu. Et dicit quod nunc tantum sit diffinitum quod non simpliciter dicitur id quod est in potentia: sed multipliciter. uno. n. modo dicimus puerum posse militare secundum potentiam remotam: alio modo possumus dicere militare quando iam est in etate perfecta: et hoc secundum potentiam propinquam. Et similiter se habet in sensitivo: dupliciter sit est aliquid in potentia in sentiendo aliquid: ut iam dictum est: et licet non sint nomina posita: in quibus harum differentia potentiarum ostendatur: tamen determinatum est quod iste potentie sunt altere ab invicem et quomodo sint altere. Et licet alterari et pati non proprie dicatur aliquid secundum quod exigit de potentia secunda in actum prout habens sensum fit actu sentiens: tamen necesse est uti hoc ipso quod est pati et alterari ac si essent nomina propria et convenientia: quia sensitivum in potentia est quale est in actu sensibile. Et propter hoc sequitur quod secundum quod patitur a principio non est simile sensus sensibili: sed secundum quod iam est passum est assimilatum sensibili: et est tale quale est illud: quod qui distinguere nescierunt antiqui posuerunt sensum esse compositum ex sensibilibus.

¶ Lectio tertia decima.

Dicendum autem est secundum unumquemque sensum de sensibilibus primo. Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per se sentiri: unum autem secundum accidens. Duorum autem aliud quidem proprium est uniuscuiusque sensus. aliud autem commune omnium.

Postquam ostendit philosophus quomodo se habet sensus ad sensibilia: incipit determinare de sensibili: et sensu. Et dividitur in partes duas. in prima parte determinat de sensibilibus: in secunda de sensu. ibi. (Quod autem non sit alius ab omni sensu etc.) Prima dividitur in duas partes. In prima distinguit sensibilia propria ab aliis modis sensibilium. in secunda determinat de sensibilibus propriis secundum unumquemque sensum. ibi. (Cuius quidem est visus etc.) Circa primum duo facit. primo ponit divisionem sensibilium: secundo exponit membra divisionis. ibi. (Dico autem proprium quidem etc.) Dicit ergo primo quod antequam determinetur de sensu quid nam sit oportet primo dicere de sensibilibus secundum unumquemque sensum: quia obiecta sunt prius potentiis. Sensibilia vero tribus modis dicuntur. uno quidem modo per accidens: et duobus modis per se: quorum uno dicuntur sensibilia illa que propria sunt singulis sensibus: alio modo dicuntur sensibilia illa que communiter sentiuntur ab omnibus que sentiunt.

¶ Deinde cum dicit.

Dico autem proprium quidem: quod non contingit altero sensu sentiri: et circa quod non contingit errare: ut visus coloris: et auditus soni et gustus humoris. Tactus autem plures habet differentias. Sed unusquisque iudicat de his: et non decipitur visus. quoniam color: neque auditus: quoniam sonus sed quid est coloratum aut ubi: aut quid sonans. Huiusmodi quidem igitur dicuntur propria uniuscuiusque.

¶ Exponit membra divisionis. et primo exponit que sunt sensibilia propria. Et dicit quod sensibile proprium est quod ita sentitur uno sensu quod non potest aliquo sensu sentiri: et circa quod non potest errare sensus sicut visus proprie est cognoscitivus coloris et auditus soni: et gustus humoris. i. saporis: sed tactus habet proprias differentias appropriatas sibi. cognoscit. n. calidum et humidum: frigidum et siccum: grave et leve et huiusmodi multa. Unus quisque autem horum sensuum iudicat de propriis sensibilibus et non decipitur in eis: sicut visus non decipitur quando sit talis color: neque auditus decipitur de sono. Sed circa sensibilia per accidens vel communia decipiuntur sensus: sicut decipitur visus: si velit iudicare homo per ipsum quid est coloratum: aut ubi sit. Et similiter decipitur quis si velit iudicare per auditum quid est quod sonat. Hec igitur sunt propria sensibilia uniuscuiusque sensus.

¶ Secundo ibi.

e

Co.64. Communia autem motus: quies nume-rus: figura: magnitudo: huiusmodi. n. nullius vnius sunt propria: sed cõia omnibus. Tactu enim motus aliquis sensibilis et visui: per se quidem igitur sunt sensibilia hec.

¶ Exponit secundum mēbrum diuisionis dicēs φ cōia sensibilia sunt ista quinq3 motus: qes numerus: figura et magnitudo. hec. n. nullius sensus vnius sunt ꝓpria: sed sunt cōia omnibus quod non est sic intelligēdum. q. oīa ista sint oībus cōia: sed quedam hoꝝ. s. numerus motus et quies sunt cōia oībus sensibus: tactus vero et visus pcipiunt omnia quinq3. Sic igitur manifestum est que sint sensibilia per se. ¶ Tertio ibi.

Co.65. Secundum accidens autem dicitur sensibi-le: vt si album sit Diarri filius secundum ac-cidens. Et. n. hoc sentitur: quoniam accidit al-bo hoc quod sentitur: vnde nihil patitur secū-dum φ huiusmodi est a sensibili. Sensibiliū autem secundum se proprie propria sensibi-lia sunt: et ad que substantia apta nata est vni-uscuiusque sensus.

¶ Exponit tertiū membrum diuisiōis: et dicit φ sm accidens sensibile dr: vt si dicamus φ diarris vel socrates est sensibile p accidens: qr accidit ei esse albū. hoc. n. sentitur p accidēs: qȝ accidit ei quod sentit p se: accidit autē albo qȝ est sensibile p se φ sit diarris. vñ diarris est sensibile p accidēs. vñ nihil patit sensus ab hoc inquātū hm̄oi. Oīū aūt sensibilia cōia: et sensibilia ꝓpria sint p se sensibilia: tñ propria sensibilia sunt proꝑe p se sensibilia: qr substantia vniuscuiusq3 sensus et eius diffinitio est in hoc qȝ est aptū natum pati a tali sensibili: rō aūt vniuscuiusq3 potentie consistit in habitudine ad propriū obiectū. ¶ Dubitatur aūt hic de distinctione sensibiliū cōmunī a sensibilibus per accidens. sicut. n. sensibilia p accidens nō apprehēduntur nisi inquantū sensibilia propria apphendunt: ita nec sensibilia cōia: nūq3. n. visus apphendit magnitudinem aut figurā nisi inquātū apphendit coloratū: vr ergo φ sensibilia cōia sint ēt sensibilia p accñs. ¶ Dicunt igit quidā φ hm̄oi cōia sensibilia nō sunt sensibilia p accñs ꝓp duas rōnes. primo qdē qr hm̄oi sensibilia cōia sunt ꝓpria sensui cōi: sicut sensibilia propria sūt ꝓpria singulis sensibꝰ. Secundo qr sensibilia propria nō pñt esse sine sensibilibꝰ cōibus: pñt aūt esse sine sensibilibus p accidēs. ¶ Utraq3 aūt rñsio incōpetens est. prima qdem qr falsum est φ ista sensibilia cōia sint propria obiecta sensus cōis: sensus n. cōis est qdam potentia ad quā terminant immutationes oīum sensuum: vt infra patebit. vñ impossibile est φ sensus cois hēat aliqȝ propriūm obiectū: qȝ non sit obiectū sensus proprii. Sed circa immutationes ipsas sensuū propriorū a suis obiectis hȝ sensus cois aliqs operationes proprias qs sensus proprii habere non pñt: sicut φ percipit ipsas immutationes sensuum: et discernit inter sensibilia diuersorū sensuum: sensu. n. cōi pcipimus nos videre et discernimus inter sensibilia diuersorum sensuū. s. album et dulce. ¶ Preterea dato φ sensibilia coīa eēnt ꝓpria obiecta sensus cois nō excluderet qn essent p accidēs sensibilia et respectu sensuū proprioꝝ. sic. n. agitur de sensibilibus sm φ habent habitudinē ad sensus proprios. nā potentia sensus cois nondū est declarata: qȝ aūt est obiectū propriūm alicuius iterioris potentie: ꝯtingit esse p accidens sensibile: vt postea dicet. nec est mirū qr hoc quod est p se sensibile vni sensuū exterioꝝ est p accidēs sensibile respectu alterius: sicut dulce est p accidēs visibile. Secunda ēt rō non est ꝯpetens. non. n. refert ad id quod est esse sensibile per accidens: vtrum id quod est subiectum sensibilis qualitatis sit p se subiectum eius: vel non per se. nullus. n. diceret ignē qui est propriū subiectum caloris esse p se sensibile tactu. ¶ Et iō aliter dicendū φ sentire ꝯsistit i quodā pati et alterari: vt supra dictum est: ge qd igit facit drīam i ipsa passione vel alteratione sensus hȝ p se habitudinē ad sensum et dr sensibile p se. Quod aūt nullā facit differentiam cir ca immutationē sensus dicitur sensibile per accidens. vnde et in littera dicit phs φ a sensibili per accidens nihil patitur sensus sm φ hm̄oi. differentiā aūt circa immutationem sensus pōt aliquid facere dupliciter: vno mō qȝtum ad ipsam spēm agentē: et sic faciunt differentiam circa immutationem sensus sensibilia p se: sm φ hoc ē color: illud aūt est sonus. hoc aūt est album: illud vero nigrū: ipse. n. species actiuoꝝ in sensu acta sunt sensibilia ꝓpria: ad q̄ habet naturalē aptitudinē potentia sensitiua: et ꝓp hoc sm aliquā differentiā horū sensibiliū diuersificant sensus. quedā vero alia faciūt differentiā in trāsmutatione sensuū: non quantū ad speciē agentis: sed qȝtum ad modum actionis. qualitates. n. sensibiles mouent sensū corporaliter et situaliter. Unde aliter mouēt sm φ sunt in maiori vel minori corpe. et sm φ sunt in diuerso situ. s. vel propinquo vel remoto: vel eodem vel diuerso: et hoc mō faciunt circa immutationem sensuum differentiam sensibilia cōia: manifestum ē. n. φ sm omnia hec. v. diuersificatur magnitudo vel situs: et qr non hñt habitudinē ad sensum vt spēs actiuorum: iō sm ea non diuersificantur potentie sensitiue: sed remanent cōia pluribus sensibus. ¶ Uiso igit quō dicant p se sensibilia et cōia et propria: restat videndū qua ratione dicat aliquid sensibile p accidens. ¶ Sciendum est igitur φ ad hoc φ aliquid sit sensibile per accidens primo requiritur φ accidat ei qȝ per se est sēsibile: sicut accidit albo ee hoiem: et accidit ei esse dulce. Secundo requiritur φ sit apprehensum a sentiente. si. n. accideret sensibili φ lateret sentientē non diceretur p accidens sentiri. Oȝ igitur φ p se cognoscatur ab aliqua alia potentia cognoscitiua sentientis: et hoc quidem vel est alius sensus vel est intellectus: vel vis cogitatiua aut vis estimatiua. Dico aūt φ est alius sensus: sicut si dicamus: quod dulce est visibile per accidens inquantum dulce apprehenditur visu: sed vt proprie loquimur hoc non est vere sensibile p accidens: sed per accidens visibile sensibile autem per se. Quod ergo sensu ꝓprio nō cognoscitur si sit aliqd vle apprehendit intellectu: nō tamē oē qȝ intellectu apprehendi pōt i re sensitiua potest dici sensibile p accidens: sed statim qȝ ad occursum rei sensate apprehēditur intellectu sicut statim cū video aliquē loquentem vel mouere seipsū apprehendo per intellectū vitā eius: vnde possum dicere φ video eum viuere. Si vero apprehendatur in singulari: vtputa cum video coloratum percipio hunc hoiem vel hoc animal: hm̄oi quidem apprehēdo in hoīe sit p vim cogitatiuā: que dicitur etiam ratione pticularis eo φ est collatiua intentionum indiuidualium: sicut ratio vniuersalis est collatiua rationū vniuersalium: nihilominus tamē hec vis ē in pte sensitiua: qr vis sensitiua in sui suppremo participat aliquid de vi intellectiua in homine in quo sensus intellectui coniungitur. In animali vero irrationali sit apprehensio intentionis indiuidualis per estimatiuam nālem secundum φ ouis per auditum vel visum cognoscit filium: vel aliqd hm̄oi. Differenter tamen circa hoc se habet cogitatiua et estimatiua: nā cogitatiua apphēdit idiuiduū vt exñs sub nā cōi: quod contingit ei inqȝtum vnitur intellectiue in eodem subiecto. vnde cognoscit hunc hominem prout ē hic homo: et hoc lignum prout est hoc lignum. Estimatiua autē non apphēdit aliquod indiuiduum nō secundum φ est sub natura communi: sed solum secūdū φ ē terminus aut principium alicuius actionis vel passionis sicut ouis cognoscit hūc agnū: nō inqȝtum est hic agnus sȝ inqȝtū ē ab ea lactabilis: et hanc herbā inqȝtū ē eius cibus: vñ alia indiuidua ad que se nō extēdit eiꝰ actio vel passio nullo mō apphēdit sua estimatiua nāli. Nā sīs aūt estimatiua dat aīalibus: vt p eā ordinent in actiones ꝓ

prias vel passiones prosequendas vel fugiendas.

¶ Lectio quartadecima.

Cuius quidem est visus hoc est visibile: autem est color quidem: et quod vere quidem et differentie. Innominatum autem contingit esse. Manifestum autem erit ingredientibus maxime.

Postquam phylosophus distinxit propria sensibilia a communibus sensibilibus et sensibilibus secundum accidens: hic determinat de propriis sensibilibus secundum vnumquemque sensum: et primo de proprio sensibili visus. secundo de proprio sensibili auditus. ibi. (nunc autem primum de sono etc.) tertio de proprio sensibili olfatus. ibi. (de odore autem etc.) quarto de proprio sensibili gustus. ibi. (gustabile autem est etc.) quinto de proprio sensibili tactus. ibi. (de tangibili autem et tactu etc.) Circa primum duo facit. primo determinat de visibili. secundo dicit quomodo visibile videatur. ibi. (Nunc autem in tantum etc.) Circa primum duo facit. primo determinat quod est visibile distinguens visibile in duo. secundo determinat de vtroque visibili. ibi. (visibile. n. est color etc.) Dicit ergo primo quod cum dictum sit quod propria sensibilia sunt quod vnusquisque sensus proprie percipit: illud sensibile cuius proprie perceptiuus est visus hoc est visibile. Sub visibili autem comprehenduntur duo. nam visibile et est color et est quoddam aliud quod ratione quidem designari potest: sed non habet proprium nomen sibi impositum: quod quidem visibile competit his que videntur de nocte sicut sunt noctilucee et putredines quercuum. et huiusmodi de quibus erit manifestum in processu huius tractatus: postquam ingressi fuerimus in cognitionem visibilis et cognitione coloris quod est manifestius visibile.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 67. Visibile. n. est color: hoc autem est in eo quod secundum se visibile: secundum se autem non ratione: sed quoniam in seipso habet causam essendi visibile. Omnis. n. color mouens est eius quod secundum actum diaphani: et hec est ipsius natura. Unde quidem non visibile sine lumine: sed omnis cuiuslibet color in lumine visibile. Ex quo de lumine primo dicendum quid est.

¶ Determinat de vtroque visibili: et primo de colore: secundo de eo quod dixit esse innominatum. ibi (non autem omnia visibilia etc.) Circa primum duo facit. primo ostendit quomodo color se habet ad hoc quod sit visibilis. secundo determinat de his que requiruntur ad hoc quod color videatur. ibi. (est igitur aliquid diaphanum etc.) Dicit ergo primo quod cum color sit quoddam visibile esse visibile conuenit ei secundum se: nam color in eo quod est color: est visibilis per se. per se autem dupliciter dicitur: vno enim modo dicitur propositio per se cuius predicatum cadit in diffinitione subiecti: sicut ista homo est animal. animal. n. cadit in diffinitione hominis: et quia id quod est in diffinitione alicuius est aliquo modo causa eius: in his que sunt per se dicuntur predicata esse causa subiecti. Alio modo dicitur propositio per se cuius econtrario subiectum ponitur in diffinitione predicati: sicut si dicatur: nasus est simus vel numerus est par: simum. n. nihil aliud est quam nasus curuus: et par nihil aliud est quam numerus medietatem habens: et in istis subiectum est causa predicati. Intelligendum est ergo quod color est visibilis per se hoc secundo modo: et non primo. nam visibilitas est quedam passio sicut simum est passio nasi: et hoc est quod dicit quod color secundum se est visibile: (non ratione). i. non ita quod visibile ponatur in eius diffinitione: sed quia in seipso habet causam vt sit visibile sicut subiectum in seipso habet causam propriae passionis. Quod probat per hoc quod omnis color est motiuus diaphani secundum actum: diaphanum autem est idem quod transparens vt aer vel aqua: et hoc habet color de sui natura quod possit mouere diaphanum in actu. ex hoc autem quod mouet diaphanum in actu est visibile. vnde sequitur quod color secundum suam naturam est visibile. Et quia diaphanum non fit in actu nisi per lumen: sequitur quod color non sit visibilis sine lumine. et ideo antequam ostendatur qualiter color videatur dicendum est de lumine.

¶ Deinde cum dicit.

Est igitur aliquid diaphanum. Diaphanum autem dico quod est quidem visibile: non autem secundum se visibile: vt si simpliciter est dicere: sed propter extraneum colorem: huiusmodi autem est aer et aqua et multa solidorum. Non enim secundum quod aqua neque secundum quod aer diaphanum est: sed quoniam est natura eadem in his vtrisque et in perpetuo superius corpore. Co. 68.

¶ Determinat de his sine quibus color videri non potest. s. diaphano et lumine. Et diuiditur in partes tres. primo ostendit quid sit diaphanum. secundo determinat de lumine quod est actus eius. ibi. (lumen autem est huius actus etc.) tertio ostendit quomodo diaphanum est susceptiuum coloris. ibi. (est autem coloris etc.) Dicit ergo primo quod cum color sit motiuum secundum suam naturam diaphani: necesse est quod diaphanum sit aliquid. Est autem diaphanum quod non habet proprium colorem: vt secundum ipsum videri possit: sed est susceptiuum extranei coloris secundum quem aliquo modo est visibile: huiusmodi autem diaphanum est sicut aer et aqua: et multa corpora solida: vt lapides quidam: et vitrum. ¶ Licet autem alia accidentia que conueniunt elementis et elementatis conueniant eis secundum naturam elementorum: sicut calidum: et frigidum. graue: et leue et alia huiusmodi: tamen diaphanum non conuenit predictis ex natura aeris aut aque: sed huiusmodi consequuntur quandam naturam communem non solum aeri et aque: que sunt corpora corruptibilia: sed conuenit etiam celesti corpori quod est perpetuum et incorruptibile: manifestum est. n. aliqua celestia corpora esse diaphana: si. n. possemus videre stellas fixas que sunt in octaua spera: nisi inferiores spere planetarum essent transparentes: vel diaphane. Sic ergo manifestum est quod diaphanum non est proprietas consequens naturam aeris aut aque: sed aliquam communiorem naturam ex cuius proprietate oportet causam diaphanitatis assignare: vt postea apparebit.

¶ Deinde cum dicit.

Lumen autem est huius actus diaphani: secundum quod est diaphanum: potentia autem in quo hoc est et tenebra: lumen autem vt color est diaphani: secundum quod actu diaphanum ab igne aut huiusmodi: vt quod sursum corpus. Et enim huic aliquid inest vnum et idem. Co. 69.

¶ Ostendit quid sit lumen. et primo manifestat veritatem. secundo excludit errorem. ibi. (Quod quidem igitur etc.) Dicit ergo primo quod lumen est actus diaphani secundum quod est diaphanum: manifestum est. n. quod neque aer neque aqua neque aliquid huiusmodi est actu transparens nisi fuerit illuminatum: ipsum autem diaphanum secundum se est in potentia respectu luminis et respectu tenebre que est priuatio luminis: sicut materia prima est vt potentia respectu forme et priuationis: lumen autem comparatur ad diaphanum sicut color ad corpus terminatum: quia vtrunque est actus et forma sui susceptiui et propter hoc dicit quod lumen est quasi quidam color diaphani. secundum quod diaphanum est actu factum diaphanum ab aliquo corpore lucente: siue illud sit ignis. aut aliquid aliud huiusmodi: sicut aliquod corpus celeste: esse. n. lucens actu et illuminatiuum commune est igni et corpori celesti: sicut et diaphanum est commune aeri et aque et corpori celesti.

¶ Deinde cum dicit.

Quod quidem igitur diaphanum: et quid lumen dictum est: quia neque ignis est: neque omnino corpus: neque defluxus corporis vllius. Esset enim

vtiqȝ aliquod corpus: ⁊ sic si ignis aut huius modi alicuius presentia in diaphano.

¶ Excludit falsam opinionem de lumine: ⁊ circa hoc duo facit. primo ostendit ꝙ lumen non est corpus: secundo improbat quandam solutionem ad rationem quandam per quam potest probari lumen non esse corpus. ibi. (⁊ non recte emp.) Circa primum tria facit. primo ponit iterum dictum. quod cum dictum sit quid est diaphanum: ⁊ quid lumen: est hoc: manifestum est ꝙ lumen neqȝ est ignis: vt quidam dicebant ponentes tres species ignis carbonem flammam ⁊ lumen: neqȝ est aliquod corpus omnino: neqȝ aliquid defluens ab aliquo corpore: sicut posuit democritus lumen esse quasdam decisiones defluentes a corporibus lucidis. secundum modos quosdam. Si essent aliqua defluentia a corpore: sequeretur ꝙ essent corpora vel aliquod corpus: ⁊ sic nihil aliud esset lumen quam presentia ignis: aut aliquid huiusmodi corporis in diaphano. nihil ergo differt dicere ꝙ lumen est corpus: aut ꝙ est defluxus corporis.

¶ Secundo ibi.

Neqȝ enim possibile est duo corpora in eodem esse.

¶ Probat quod pposuerat tali ratione: impossibile est duo corpora esse simul: si ergo lumen est corpus: impossibile est ꝙ lumen sit simul cum corpore diaphano: hoc autem est falsum: ergo lumen non est corpus.

¶ Tertio ibi.

Co. 70.

Videtur autem lumen contrarium esse tenebre. Est autem tenebra priuatio huius habitus ex diaphano: quare palam ꝙ ⁊ huius presentia lumen est.

¶ Probat ꝙ lumen sit simul cum diaphano. Contrariorum enim est idem subiectum. lumen autem ⁊ tenebra sunt contraria: secundum modum quo priuatio ⁊ habitus est quedam contrarietas: vt dicitur in .x. metha. manifestum est autem ꝙ tenebra est quedam priuatio huius habitus scilicet luminis ex diaphano: ⁊ sic subiectum tenebre est diaphanum: ergo ⁊ presentia dicti habitus scilicet lucis est lumen: ergo lumen est simul cum diaphano.

¶ Deinde cum dicit.

Tex. 7.

Et non recte Empe. neqȝ si aliquis alius sic dixit ꝙ feratur lumen: ⁊ extendatur in medio terre ⁊ continentis. nos autem lateat. hoc enim est ⁊ extra eam que in ratione veritatem ⁊ extra ea que videntur. In paruo enim spatio lateret nos. Ab oriente autem in occidens latere magna quidem multum questio est.

¶ Reprobat quandam responsionem ad rationem quandam que potest fieri contra ponentes lumen esse corpus: potest enim contra eos sic arguı. Si lumen est corpus: oportet ꝙ illuminatio sit motus localis luminis deuenientis in diaphanum: nullus autem motus localis cuiuscunqȝ corporis potest esse subitus siue in instanti: ergo illuminatio non est subito sed successiue: cuius contrarium videmus: quia in eodem instanti in quo corpus lucidum presentatur illuminatur diaphanum totum simul: ⁊ non per partem post partem. Non autem recte emp. neqȝ quicunqȝ alius dixit ꝙ lumen feratur motu locali tanqȝ corpus ⁊ extendatur successiue: in spatio ꝙ est medium inter terram ⁊ continens. s. celum: ⁊ ꝙ ista successio nos lateat. sed videatur nobis ꝙ totum illuminetur simul ⁊ subito. hoc enim dictum est contra veritatem que potest ratione percipi. quia ad illuminationem diaphani nihil requiritur nisi directa oppositio absqȝ obstaculo medio corporis illuminantis ad illuminabile. Iterum autem est contra id quod apparet: posset enim dici ꝙ successio motus localis in paruo spatio lateat nos sed ꝙ lateat nos successio in motu luminis ab oriente vsqȝ ad occidentem orizontis nostri: hoc habet magnam questionem. tanqȝ difficile aut omnino impossibile. ¶ Quia vero hic agitur de natura luminis ⁊ diaphani ⁊ necessitate luminis ad videndum: de his tribus considerandum est. Circa naturam igitur luminis diuersi diuersimode opinati sunt: quidam enim opinati sunt lumen esse corpus: vt in littera dicitur. Ad quod deducti moti sunt ex quibusdam locutionibus quibus vtimur loquentes de lumine. consueuimus enim dicere ꝙ radius transit per aerem: ꝙ reuerberatur: ꝙ radii se intersecant: que omnia videntur esse corporis. ¶ Que quidem opinio stare non potest propter rationes quas aristoteles in littera adducit: ⁊ plures alias facile esset adducere: non enim facile est assignare: quomodo huius corpus per totum emisperium subito multiplicaretur: aut generaretur: vel corrumperetur: quomodo etiam sola oppositio corporis opaci esset causa corruptionis huius corporis in parte diaphani aliqua: quod autem dicitur de motu luminis: aut reuerberatione ipsius methaphorice dictum est: sicut etiam possemus dicere quia calor procedit omnino aliquid de nostro calefiunt: vel reuerberatur cum habet obstaculum. ¶ Quidam vero alii dixerunt ꝙ lux est quedam natura spiritualis: argumentum sumentes ꝙ in rebus intellectualibus nomine luminis vtimur: dicimus enim in substantiis intellectualibus esse quoddam lumen intelligibile. Sed hoc etiam est impossibile. Impossibile est enim ꝙ aliqua natura spiritualis ⁊ intelligibilis cadat in apprehensione sensus: qui cum sit virtus corporea non potest esse cognoscitiuus nisi rerum corporalium. ¶ Si quis autem dicat ꝙ aliud est lumen spirituale ab eo quod sensus percipit: non erit cum eo contendendum: dummodo hic habeatur ꝙ lumen quod visus percipit non est natura spiritualis. nihil enim prohibet vnum nomen imponi rebus quantumcunqȝ diuersis. ¶ Quod autem lumine ⁊ his que ad visum pertinent vtimur in rebus intellectualibus: contingit ex nobilitate sensus visus qui est spiritualior ⁊ subtilior inter omnes sensus: quod patet ex duobus. primo quidem ex suo obiecto: nam aliqua cadunt sub visu: secundum proprietates in quibus conueniunt inferiora corpora cum celestibus. tactus autem est perceptiuus proprietatum que sunt proprie elementis scilicet calidi ⁊ frigidi ⁊ similium: gustus autem ⁊ olfatus proprietatum que competunt corporibus mixtis secundum diuersam rationem commixtionis calidi ⁊ frigidi. humidi ⁊ sicci. Sonus autem causatur ex motu locali: qui etiam communis est corporibus celestibus ⁊ inferioribus licet species motus que causat sonum non competat corporibus celestibus secundum sententiam Ar. Vnde ex ipsa natura obiecti apparet ꝙ visus est altior inter sensus ⁊ auditus propinquior: et ⁊ alii sensus magis remoti. ¶ Secundo apparet ꝙ sensus visus est spiritualior ex modo immutationis. nam in quolibet alio sensu non est immutatio spiritualis sine naturali: dico autem immutationem naturalem put qualitas recipitur in patiente secundum esse nature sicut cum aliquid infrigidatur vel calefit: aut mouetur secundum locum: immutatio vero spiritualis est secundum ꝙ species recipitur in organo sensus: aut in medio per modum intentionis ⁊ non per modum naturalis forme: non enim sic recipitur species in sensu secundum id esse quod habet in re sensibili: patet autem ꝙ in tactu ⁊ gustu qui est tactus quidam: fit alteratio naturalis: calefit enim ⁊ infrigidatur aliquid per contactum calidi ⁊ frigidi. ⁊ non fit immutatio spiritualis tantum. Similiter autem immutatio odoris fit cum quadam fumali euaporatione. Immutatio autem soni cum motu locali. Sed in immutatione visus est sola immutatio spiritualis. vnde patet ꝙ visus inter omnes sensus est spiritualior ⁊ post hunc auditus. ⁊ propter hoc isti duo sensus sunt maxime spirituales: ⁊ soli disciplinabiles: ⁊ his que ad eos pertinent vtimur in intellectualibus: ⁊ precipue his que pertinent ad visum. ¶ Quidam vero dixerunt ꝙ lumen non est nisi euidentia coloris. Sed hoc aperte apparet esse falsum in his que lucent de nocte: ⁊ tamen eorum color occultatur. Alii vero dixerunt ꝙ lux est forma substantialis solis: ⁊ lumen defluens a luce habet esse intentionale: sicut species colorum in aere. Vtrumqȝ autem horum est falsum: primo quidem quia nulla forma substantialis est per se sensibilis: sed solo intellectu comprehensibilis. Et si dicatur ꝙ id quod videtur in sole non est lux sed splendor: non erit contendendum de nomine: dummodo hoc quod dicimus lucem. s. quod ex visu apprehenditur non sit forma substantialis. ¶ Secundum etiam falsum est: quia que habent solum esse intentionale non faciunt transmutationem naturalem: radii autem corporum celestium transmutant

totam naturam inferiorem. ¶ Unde dicimus ꝙ sicut corpora elementaria habent qualitates actiuas per quas agūt: ita lux est qualitas actiua corporis celestis ꝑ quam agit: ⁊ est in tertia specie qualitatis sicut ⁊ calor. Sꝫ in hoc differt a colore. quia lux est qualitas primi corporis alterantis: quod non habet contrariū: unde nec lux cōtrarium habet: calori autem est aliquid cōtrariū. Et quia lucis nihil est contrarium in suo susceptibili nō potest habere contrariam dispositionē: ⁊ ꝓpter hoc fuitum passiuum. s. diaphanum semꝑ est in ultima dispositione ad formaꝫ ⁊ ꝓpter hoc statim illuminatur: non autē calefactibile statiꝫ calescit. Ipsa igitur participatio vel effectus lucis in diaphano: vocatur lumen ⁊ si sit secundū rectā lineā ad corpus lucidum vocatur radius. Si autē causet̄ ex reuerberatione radij ad corpus lucens vocatur splendor: lumē aūt cōmune est ad omnem effectuꝫ lucis in diaphano. ¶ Ex dictis igitur visis circa naturā luminis de facili apparet rō quare quedā corpora sunt lucida actu: quedaꝫ diaphana: quedam opaca. Nā cū lux sit qualitas ꝑmi alterantis qd̄ est maxime perfectum ⁊ formale in corporibus: illa corpora que sunt maxime formalia ⁊ mobilia sunt lucida actu: que autē sunt ꝓpinqua his sunt receptiua luminis: sicut diaphana: que aūt sunt maxime materialia: neqꝫ habent lumen in sui natura: neqꝫ sunt luminis receptiua: sed sunt opaca: qd̄ patet in ipsis elementis: nam ignis habet lucem in sui natura. licet eius lux non appareat nobis nisi in natura aliena propter densitatem. aer autem ⁊ aqua que sunt minus formalia sunt diaphana: terra autēꝫ que est maxime materialis est opaca. ¶ Circa tertium vero sciendum est ꝙ quidam dixerunt ꝙ lumen necessarium est ad videndū ex parte ipsius coloris: dicunt enim ꝙ color non habet virtutem vt moueat diaphanū nisi ꝑ lumē ⁊ huius signū dicunt: q2 ille q est in obscuro videt ea q̄ sunt in lumine: sed nō econuerso: rōnēꝫ ēt ad hoc adducūt: q2 oportet ꝙ cum visus sit vnus ꝙ visibile non sit nisi ꝑ rōnem vnam: quod non esset si color esset per se visibilis nō ꝑ virtutem luminis ⁊ iterū lumen esset ꝑ se visibile. ¶ Sed hoc est manifeste contra id quod aristoteles hic dicit: ⁊ quod habet in se causam essendi visibile: vnde secundum sententiā aristotelis dicendum est ꝙ lumen necessarium est ad vidēdum non ex parte coloris eo ꝙ faciat colores esse actu quos quidam tantū dicunt esse in potentia cum sunt in tenebris: sed ex parte diaphani inquātuꝫ facit ipsum esse in actu: vt in littera dicitur. ¶ Et ad eius euidentiam cōsiderādū est quod omnis forma inquātū huiusmodi est principium agendi sibi simile vnde cum color sit quedam forma ex se habet ꝙ causet sui similitudinem in medio. Sed tamen sciendum est ꝙ differentia est inter virtutē ꝑfectam ⁊ imperfectam. nam forma q̄ est perfecte virtutis in agendo non solum potest inducere suā similitudinem in suo susceptibili: sed potest etiam disponere patiens vt sit proprium eius susceptiuū. quod quidem non potest facere cum fuerit imperfecte virtutis. ¶ Dicendum est igitur ꝙ virtus coloris in agendo est imperfecta respectu virtutis luminis. nam color nihil aliud est q̄ꝫ lux quedā quodāmodo obscurata ex admixtione corporis opaci. vnde nō habet virtutē vt faciat medium in illa dispositione qua sit susceptiuū coloris quod tamē potest facere lux pura. Ex quo etiā patet ꝙ cum lux sit quodammodo substantia coloris ad eandem naturā reducitur omne visibile: nec oportet ꝙ color per lumē extrinsecū fiat actu visibile. Quod autē colores illuminati videntur ab eo qui est in obscuro contingit ex eo ꝙ etiam medium illuminatur: inquantum sufficit ad immutationem ipsius.

¶ Lectio decimaquinta.

Est autē coloris susceptiuū: qd̄ sine colore. soni āt absonū: sine colore āt diaphanū: ⁊ inuisibile aūt qd̄ vix videt̄: vt
e

quod tenebrosum est huiusmodi aūt diaphanum quidem est non cum sit actu diaphanum sed cū potētia. Eadem. n. natura quandoqꝫ quidem tenebra q̄nqꝫ autē lumen est.

p Postq̄ phylosophus ostendit superius qd est color: ⁊ qd diaphanū: ⁊ quid lumen. Hic aūt ostendit quō diaphanū se habeat ad colores. Manifestū est aūt ex p̄missis ꝙ diaphanum est susceptiuū coloris: est. n. color motiuꝰ diaphani vt supra dictū est. qd aūt est susceptiuū coloris oportet esse sine colore: sicut quod est susceptiuū soni oportet esse sine sono: nihil enīꝫ recipit qd̄ iā habet. ⁊ sic patet ꝙ diaphanum oportet esse sine colore. Cum autēꝫ corpora sint visibilia per suos colores: sequitur ꝙ diaphanum secundum seipsum sit inuisibile. q2 vero eadem est potentia cognoscitiua oppositoꝝ: sequit̄ ꝙ visus q cognoscat lucem: cognoscat ⁊ tenebram. Licet igit̄ diaphanum secundum se careat colore ⁊ lumine quorū est susceptiuum. ⁊ sic secundum se visibile non sit eo modo quo sunt visibilia lucida ⁊ colorata: tamen potest dici visibile sicut videtur tenebrosum: quod vix videtur. diaphanum igitur est huiusmodi. i. tenebrosum: cuꝫ non est actu diaphanum: sed in potentia tantum. Eadem. n natura ē subiecta quandoqꝫ quidem tenebraꝝ: quandoqꝫ autem luminis. ⁊ sic diaphanum carens lumine quod ei accidit: dum ē potentia diaphanum oꝫ ꝙ sit tenebrosuꝫ.

¶ Deinde cum dicit.

Non omnia autem visibilia sunt ī lumine: sed solū vniuscuiusqꝫ proprius color. Quedam. n. in lumine quidem non vident̄: in tenebra autem faciunt sensum: ut q̄ ignea vident̄ ⁊ lucentia. Non autē nominata sunt hec vno nomine ut quercus putride: cornu: capita piscium: ⁊ squame: ⁊ occuli: sed nulli horum videtur proprius color: ꝓpter quam igitur cām hec uidentur: alia ratio. Co. 78

¶ Qr iam determinatum est de colore quod videtur ī lumine: determinat de alio visibili quod supra dixit esse innominatum. Et dicit ꝙ non omnia sunt visibilia in lumine: sed solum proprius color vniuscuiusqꝫ corporis ī lumine visibilis est. quedam enim non videntur in lumine sed in tenebris: sicut animalia que in tenebris videntur ignita ⁊ lucentia. ⁊ hec sunt multa: sed non habent vnum nomen commune: sicut putredines quercuum: ⁊ aliquod cornu alicuius animalis: ⁊ capita quorundam piscium ⁊ squame: ⁊ oculi quorundam animaliuꝫ. Sed licet ista videantur in tenebris. nullius tamen horum ꝓprius color in tenebris videtur. Vident̄ ergo ista in tenebris ⁊ in lumine: sed in tenebris vt lucentia: in lumine autem vt colorata. Sed propter quam causam sic videntur in tenebris lucentia. Alia ratio est. non enīꝫ hoc inducitur hoc nisi quasi per accidens: ad ostendendum comparationem visibilis ad lumen. ¶ Videtur autem visibilitatis eorum in tenebris hec esse ratio. q2 huius ex sua compositione habent aliquid lucis: inquantum ꝫ luciduꝫ ignis ⁊ diaphanum aeris ⁊ aque non est totaliter in eis comprehensum per opacum terre: sed q2 modicum habent de luce eorum lux ad presentiam maioris luminis occultatur. Unde in lumine non videntur vt lucentia: sed vt colorata tantum. lux autem eorum propter sui debilitatem non potest diaphanum perfecte reducere in actum fm ꝙ natum est moueri a colore. vnde sub eorum luce nec eorum color nec aliorum videtur: sed solum lux ipsorum. lux enim cum sit efficacior ad mouendum diaphanum q̄ꝫ color: ⁊ magis visibilis cum minori immutatione diaphani videri potest.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 73. Nunc autem intantum manifestū est: quoniam quod quidem in lumine videtur: color est: vnde non videtur sine lumine: hoc.n. erat ipsi colori esse motiuū esse scđm actū diaphani: actus aūt diaphani lumen est. Signū aūt huius manifestū. Siqs.n. ponat habens colorem super ipsum visū non videbitur: sed color mouet diaphanū: puta aerē: ab hoc āt iam cōtinuo existēte mouetur qđ sensitiuū est.

¶ Ostēdit quō color pueniat ad visuz. Et e rea h. d. f. primo ostēdit qđ ē necessariū ad h q visus moueat a colore. scđo ostēdit aliqđ simile qđ ē necāriū i alijs sensibilibus. ibi (eadē āt rō.) Circa.p. d. f. pmo determinat veritatē. scđo excludit errorē ibi. (nō.n. bñ h.) Dicit ergo pmo q p supradicta iam manifestū sit q illud qđ videt in lumine ē color: et q sine lumine videri nō pt: qr vt. h. dictū est: h ē de rōne coloris q sit motiuū diaphāi: qđ qdē fit p lumē qđ ē actus diaphani. et iō sine lumine color videri nō pōt. Cuius signū ē: q: si aliqs ponat corpus coloratū sup organū visus nō videt: qr nō ē ibi diaphanuz in actu qđ moueat a colore. nā et si pupilla sit quoddā diaphanū nō tñ erit diaphanū in actu. si supponat sibi corpus coloratū. Oz aūt q color moueat diaphanū i actu puta aerē vel aliqđ hmōi: et ab h mouet sensitiuū. i. organū visus sicut a corpe sibi ptinuato: corpa n. nō se imutant nisi se tangant. ¶ Deinde cum dicit.

Co. 74. Non.n. bene hoc dicit Democritus opinatus si esset vacuū quod mediū prospici vtiqz certe et si formica in celo esset: hoc enim impossibile est. patiente enim aliquid sensitiuo fit ipsum videre. Ab ipso igitur qui videtur colore impossibile est. Relinqtur autē q a medio. Quare necesse est aliquod esse medium: vacuo autem facto non aliquid certe: sed omnino nihil videbitur: propter quā quidem igitur cām colorē necesse est in lumine videri dictū ē.

¶ Excludit errorē dicens q non bene dixit democritus: q opinatus fuit q si mediū qđ est inter rem visaz et oculū esset vacuum: q posset aliqđ quantumcunqz paruum videri p quantācūqz distantiā: puta si formica esset in celo: sed hoc est impossibile: oz. n. ad h q aliquid videatur q organum visus patiatur a visibili. ostēsum est aūt q nō patitur ab ipso visibili imediate: qr visibile superpositū oculo non videtur. Relinquit ergo q oporteat organū visus pati a visibili per aliquod medium. necesse est ergo esse aliquod medium inter visibile et visum. Si autē est vacuum nihil est medium quod posset immutare et immutari. Relinqtur ergo q si esset vacuum omnino nihil videret. Incidit autem in hanc opinionem democritus. qr putabat q causa quare distantia impedit visionem alicuius rei sit per medium q resistit immutationi visibilis. h aūt est falsum. Non.n. diaphanum habet ptrarietatem ad lumē vel colorē: sed est in vltima dispositione ad eoz receptionē: cuius signū est q subito imutatur a lumine vel colore. ¶ Cā aūt quare distantia impediat visum est qr omne corpus videtur sub quodam angulo cuiusdā trianguli: vel magis piramidis: cuius basis est in re visa: et angulus ē i oculo videntis. Neqz differt qūtum ad hoc vtrum visus fiat extra mittendo: ita q linee ptinentes triāgulum vel piramidē sint linee vel visuales pgredientes a visu ad rē visaz vel ecōuerso fiat. dūmodo visus fit sub predicta figura trianguli vel piramidis: qđ ideo necesse est. qr cum res visa sit maior quantitate qā pupilla: oz q proportionaliter diminuendo pueniat imutatio visibilis vsqz ad visum. Manifestuz est aūt q quanto latera trianguli vel piramidis sunt longiora dūmodo sit eadē basis: tanto angulus est minor. et iō qāto a remotiori videtur: minus videt: et tāta pōt esse distātia q oino non videtur. ¶ Deinde cū dicit.

Ignis autez in vtrisqz videtur et i tenebris et in lumine: et ex hoc necessitate: diaphanum .n. ab hoc lucidum fit.

¶ Ostendit quō videat ignis et lucida corpora. et dicit q videntur nō solū in lumine sicut colorata. sed ēt in tenebris sicut illa de quibus supra dixit. et h ex necessitate ptingit: qr ignis habet tantū de lumine q potest diaphanū oino face i actu: ita vt et ipsū et alia videāt. Nec ē tñ debile lumē ei q ad pñtiā maioris luminis obūbret sicut accidit in his q̄ sūt dicta s.

¶ Deinde cū dicit.

Eadem.n. ratio est et de sono et de odore. Nihil .n. ipsorum tangens sensitiuuz facit sensum. Sed et ab odore quidem et sono media mouentur: ab hoc autez sensitiuorum vtruqz. Cum autem super ipsum sensitiuum aliquis apponit odorans aut sonans: neqz vnum sensum faciet. De tactu autem et gustu habet se similiter: non aūt videtur. propter quam autem causam posterius erit manifestum. Mediū autem sono quidem aer est. Odori autem innominatum est. Communis.n. quedam passio est ab aere et aqua: sicut diaphanum colori: sic est habenti odorem q est in vtrisqz his. Videntur eniz animalium aquatica habere odoris sensum. Sed homo et pedib⁹ ambulantiū quecūqz respirant impossibilia sunt odorare nisi respirantia. Causa autem de his posterius dicetur.

¶ Ostendit q similiter se habet in alijs sensibus sicut i visu. et dicit q eadem ratio est de sono et odore sicut et de colore. nullū.n. eoz sentitur si tangit organum sensus sed ab odore et sono mouentur media: a medio aūt vtrūqz organoz auditus.s. et olfatus. Sed cū aliqs ponit corpus odorans aut sonans super organū sensus nō sentit: et similiter est in tactu et gustu: licet nō videatur pp cām que inferius dicetur. ¶ Deinde ostendit qđ sit mediū i his sensibus. et dicit q illud qđ mouetur a sono est aer: mediū aūt quod mouetur ab odore est aliqđ commune aeri et aque: sicut et vtrunqz eoz est mediū qđ mouetur a colore: sed a colore mouetur vtrunqz hoz secundū q diaphanum passio aūt cōis aeri et aque secundū quā mouet ab odore est innominata: non.n. mouetur ab odore scđm q sūt diaphana. Et q vtrūqz hoz moueat ab odore manifestat per h q animalia aquatica hñt sensum odoris ex quo manifestuz est q aque mouent ab odore hō autem et animalia gressibilia et respirantia non odorant nisi respirando. Et sic manifestum est q aer est mediuz in odoratu. Hoz aūt cā posterius dicetur.

¶ Lectio decimasexta.

Nunc autem primū de sono et olfatu determinem⁹. Est āt duplex son⁹. Hic quidem enim actu quidam aliu⁹ aūt potentia: alia enim non dicimus habere sonū: vt spongiam: lanam: pilos. Quedaz autem habentes: vt es et quecunqz plana et lenia sūt: quoniā possūt sonare. Hoc āt ē ipsi⁹ medij et auditus facere sonum actu.

Ostq̄ phylosophus determinauit de visibili. hic determinat de audibili i. de sono. et diuiditur in .ii. p. In prima determinat de sono in communi. In secunda determinat de quadā spē soni .s. voce. ibi. (Uox autem.) prima in duas partes diuiditur. In prima determinat de sono. In secunda de differentiis sonorū. ibi (Differentie autem sonorū.) Prima diuidit in .ii. in prima determinat de sono. in secunda mouet quandam dubitationem circa predeterminata. ibi. (Utrum autē sonat.) Prima diuiditur in .ii. in prima determinat de generatione soni: in secunda de immutatione auditus a sono. ibi. (Uacuū autem.) Si autem queratur quare determinat hic de generatione soni cū supra non determinauerit de generatione coloris: sed solum de immutatione sensus et medii a colore. Dicendum est ꝙ color et odor et sapor et qualitates tangibiles habent esse permanens. et fixum in suo subiecto. Unde est alia consideratio ipsarum qualitatum secundum se: et secundum ꝙ immutant sensum. et propter hoc alterius est consideratiōis vtriusq̄. Unde phylosophus de generatione coloris et saporis et odoris determinat in libro de sensu et sensato: de qualitatibus autem tangibilibus in libro de generatione: et quantum ad aliqua in libro meteo. in hoc autem li. non intendit determinare de sensibilibus nisi inquantum sunt immutatiua sensus. Sonus autem causatur ex motu: et non habet esse fixum et quiescens in subiecto: sed in quadam immutatione consistit. vnde simul determinatur de eo secundum ꝙ generatur in sua spē: et secundum ꝙ immutat sensum. ¶ Prima autem pars diuiditur in duas. In prima determinat de prima generatione soni. in secunda de secunda soni generatione que fit per reflexionē. ibi. (echon autem fit.) Circa primum .ii. f. primo ostendit ꝙ sonus quandoq̄ est in actu: quandoq̄ in potentia. secundo ostendit quomodo fit sonus in actu. ibi. (fit autem secundum actum.) Dicit ergo primo ꝙ antequam determinetur de tactu et de gustu: dicendū est de sono et olfactu: sed primo de sono quia spiritualior est vt supra ostensum est. Sonus autem dupliciter dicitur .s. sonus in actu: et sonus in potentia. dicimus autem aliquam rem habere sonum: et quando actu sonat: et quando habet potentiam sonandi. sicut dicimus hec campana bene sonat: quamuis non sonet in actu. et secundum hunc modum dicimus ꝙ quedam non habent sonum: quia non habent potentiam sonandi: sicut spongia et huiusmodi mollia. Quedam autem dicuntur habere sonum quia possunt sonare: sicut es et alia huiusmodi plana et lenia. Sic ergo patet ꝙ sonus quandoq̄ dicitur secundum potentiam: quandoq̄ secundum actum: sed ꝙ fiat sonus in actu: hoc pertinet et ad medium et ad auditum. Omne .n. sensibile dupliciter dicitur esse in actu. vno modo quando actu sentitur: hoc est dum species eius est in sensu: et sic sonus est actu secundum quod est in auditu. Alio modo secundum ꝙ habet propriam speciem per quam sentiri potest: prout est in suo subiecto. et sic alia sensibilia sunt in actu: prout sunt in corporibus sensibilibus: sicut color prout est in corpore colorato. et odor et sapor prout sunt in corpore odorifero et saporoso. Sic autē nō est de sono. nam in corpore sonante nō est sonus nisi in potentia: in medio autem quod mouetur ex percussione corporis sonantis fit sonus in actu. et propter hoc dicitur ꝙ sonus in actu est medii et auditus: non autem subiecti sonabilis. ¶ Deinde cum dicit.

Fit autem qui secūdum actum sonus semper alicuius ad aliquid et in aliquo: percussio enim est faciens. Unde impossibile est cum sit vnum fieri sonum. Alterum enim est verberans: et quod verberatur: quare sonans ad aliquid sonat. Tangit enim aliquid. Cum autem ictu tāgit: sonat. Ictus autē nō fit sine motu.

¶ Ostendit quomodo sonus fiat in actu. Et circa hoc .ii. f. Primo ostendit quot concurrunt ad hoc ꝙ sonus constituatur in actu. secūdo ostēdit qualia esse oporteat. ibi. (Sicut autem diximus.) Dicit ergo primo ꝙ ad hoc ꝙ sonus fiat in actu oportet tria concurrere. fit enim semper alicuius: et ad aliquid: et in aliquo: et ideo si sit vnum tantum non potest sonum facere. Et huius ratio est sine signum quia percussio est causa soni. oportet igitur esse aliquid idest percutiens: et aliquid percussum. Et propter hoc dicit ꝙ (sonus est alicuius ad aliquid) idest percutiens ad percussum. Oportet enim ꝙ illud quod facit sonum tangat aliquid: et cum tetigerit suo ictu generetur tunc sonus. Ictus autē percutientis nō fit sine motu locali: motus autem localis non est sine medio. Unde relinquitur ꝙ oportet esse medium ad hoc ꝙ fiat sonus in actu. et hoc est quod dictū est ꝙ oportet esse sonū: non solum alicuius et ad aliquid: sed etiam in aliquo.

¶ Deinde cum dicit.

Sicut autē diximus: non contingentium ictus sonus est: nullum enim faciunt sonum pili: et si percutiantur: sed es: et quecunq̄ lenia et concaua sunt. Et quidem quoniam lene est. Concaua autē ex repercussione: faciunt multos ictus post primum in potentia exire quod in actu est.

¶ Ostendit qualia oportet esse ea que requirūtur ad soni generationē. Et primo ostēdit qualia oportet esse percutiens et percussum. secundo quale oportet esse medium. ibi. (Amplius autē.) Dicit ergo primo ꝙ sicut predictum est sonus nō fit ex percussione quorūcunq̄ contingentium corporum. Dictum est enim supra ꝙ pili et spongia et huiusmodi mollia non habent potentiam sonandi: vnde nullum sonum faciunt etiam si percutiantur. Cuius ratio est quia mollia cedunt percutienti: vnde ex percussiōe non extruditur aer: vt sic in eo possit formari sonus ex ictu percutientis: et resistentia percussi. Sed si huiusmodi mollia comprimantur vt aliquam duriciem habeant et resistant percutienti sequitur sonus: licet sonus surdus. Sed es et corpora lenia et concaua sua percussione faciunt sonū: sonum necesse est enim ꝙ illa ex quorum percussione sonus redditur sint dura vt aer extrudatur: que quidem extrusio est causa generationis soni. Requiritur etiam ꝙ sint lenia vt sit aer vnus sicut infra dicetur. Concaua autem etiam percussa bene reddūt sonum: quia in eis intus aer concluditur. Et cū illud quod primo motum est nō possit statim exire percutit alium aerem: et sic ex percussione fiunt multi ictus et multiplicatur sonus. et propter hoc etiam illa que in sui compositione habent aerem bene dispositum: sunt bene sonora. sicut es et argentum. In quorum autē cōpositione aer non bene se habet non sunt bene sonora: sicut plumbus et alia huiusmodi que sunt magis feculenta et terrestria.

¶ Deinde cum dicit.

Amplius auditur in aere et in aqua: sed minus in aqua. Non est autē soni proprius aer neq̄ aqua. Sed oportet firmorū repercussiōe fieri adinuicem et ad aera. Hoc autē fit: cū permaneat percussus aer: et non soluatur: vnde si velociter et fortiter percutiatur: sonat. Oportet enim preoccupare motū ferientis fracturā aeris. sicut si congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latū velociter. Co. 79.

¶ Ostendit quale sit medium in quo generatur sonus. et dicit ꝙ medium in quo sonus auditur est aer et aqua: sed minus audit in aqua quam in aere. vnde proprissimum medium tam in generatione soni quam in auditu est aer. et quia medium in quolibet sensu qualitatibus sensibilibus secundum illum sensum caret vt possit oēs recipere. Manifestum est ꝙ neq̄ aer

neqȝ aqua habent proprium sonum: sed necessarium est ad soni generationem: i aere vel aq̄: ꝙ aliq̄ corpa firma vel solida ꝛ dura percutiāt se iuicē ꝛ pcutiāt aerē: ꝙ amīcȝ simul fiat pcussio solidorū ad iuicē: ꝛ p q̄ns sonus: ꝛ ad hēc contingit cum aer in sua integritate manet vt possit pcuti: ꝛ nō diuidit ante pcussionem. ꝛ ppter hoc videmus ꝙ si aliud tardo motu tangat alterum: non facit sonum: qr prius recedit aer ꝛ dissoluitur q̄ contactus solidorum corporū fiat: sed si percussio fit velox ꝛ fortis tūc fit sonus: qr ad hoc ꝙ fiat sonus oꝫ ꝙ motus pcutientis pueniat diuisionē aeris: vt aer adhuc adunatus sine collectus pcuti possit ꝛ in eo sonus generari. Et est simile sicut cum aliqd velociter fert̄ pcutere pōt aceruū lapidum anteq̄ dissoluatur: qđ non cōtingit si tarde moueatur. ꝛ propter hoc etiam q̄n aliqd velociter fertur ipso aere facit sonum ex suo motu: qr ipse aer adhuc adunatus se hꝫ i ratione pcussi: ꝛ non solum medij.

Deinde cum dicit.

Co.80. Echon autem fit: cum ab aere vno facto propter vas determinans ꝛ prohibens diffundi: iterum aer repellitur sicut spera.

Determinat de secūda gñatione soni que fit p reuerberationē: q̄ qdeȝ sonus vocat̄ echon: primo ergo determinat quō generet̄. scđo ostēdit quō diuersificat̄ i eius generatione. ibi. (Videt̄ aūt.) Cōsiderandū ē autē circa primū ꝙ generatio soni i aere cōsequit̄ motū aeris: vt dictū est. sic aūt cōtingit de immutatione aeris apud generationē soni: sicut de immutatiōe aque cū aliqd i aqua proncitur. Manifestū est. n. ꝙ fiūt quedā regirationes i circuitu aque pcusse q̄ qdē circa locū pcussionis sunt pue ꝛ motus est fortis. in remotis aūt girationes sunt magne ꝛ motus debilior: tandeȝ autē motus totaliter euanescit ꝛ girationes cessant. Si autē anteq̄ motus cesset girationes ille aliquod obstaculum inueniāt fit motus girationis in cōtrariū: ꝛ tanto vehementius: q̄to propinquius fiunt prime pcussioni. Sic igitur intelligendum est ꝙ ad pcussionē corporū sonantiū aer in girū mouet̄: ꝛ sonus vndiqȝ diffundit̄: ꝛ in vicino qdem girationes sunt minores: sed motus fortior. vnde ꝛ sonus fortius pcipitur in remotis autē girationes sunt maiores ꝛ motus debilior ꝛ sonus obscurior auditur: tandē autem deficit totū. Si autem anteq̄ hmōi girationes deficiant fiat reuerberatio aeris sic moti: ꝛ sonum deferentis ad aliquod corpus: girationes reuertent̄ in cōtrariū: ꝛ sic audit̄ sonus. q. ex aduerso ꝛ h̄ vocant̄ echon. quod precipue fit q̄n ad illud obstans ad quod repercutit̄ aer motus est aliquod corpus concauum. q. quoddā vas determinans ꝛ concludens aerē in sua vnitate: ꝛ ideo prohibens ipsum diuidi: tunc. n. ille aer sic vnitus ꝛ cōmotus. qr nō potest vlterius motū protendere ppter corpus obstans percutit iterum aerem a quo percutiebatur: ꝛ fit motus in contrarium sicut accidit cum aliquis proicit pilā que h̄ spera dicitur ꝛ coueniens obstaculum retro silit.

Deinde cum dicit.

Videtur autem semper fieri echon: sed nō certus: qr accidit in sono sicut ꝛ in lumine. Et n. lumē sp repcutit̄: neqȝ. n. fieret penitus lumē: sed tenebra extra solē. sȝ non sic repcutit̄ sicut ab aqua aut aere aut ꝛ ab aliquo alio leniium: q̄re tenebrā facit qua lumen determinamus.

Ostēdit quō diuersimode fit echon. ꝛ dicit ꝙ videtur semp fieri echon. sed nō semper fit certus. i. manifeste pceptibilis. ꝛ h̄ ostendit per simile. dicit. n. ꝙ accidit in sono sicut in lumine: lumen. n. semper repercutit̄: sed q̄n doqȝ quidē est manifesta repercussio luminis: quandoqȝ autē nō. Manifesta quidē est repercussio luminis q̄n repercutit̄ ab aliquo corpore fulgido: ita ꝙ cuȝ quadā claritate fit luminis repercussi simili modo prime luminis emissioni. Immanifesta autem est pcussio luminis q̄n repercutit̄ ab aliquo corpore opaco: qr hmōi pcussio fit sine claritate ꝛ radiorꝫ emissione. nisi. n. a corporibus opacis fieret repcussio radiorum solis: nō fieret lumē penitus. i. in qualibet parte aeris supioris emisperij sed vbiqȝ esset tenebra extra solē. i. extra loca atqȝ directe perueniunt radij solares. nō tū sic repercutitur lumē a corporibus opacis sicut ab aqua vel aere: aut aliquo de numero leuiū corporꝫ ꝛ tersorꝫ a quibus fit repercussio cū claritate ꝛ radiorū emissione. Et ideo qr repcussio q̄ fit a corporibus opacis non est similis repcussioni q̄ fit a corporibus fulgidis. repcussio q̄ fit a corporibus opacis facit tenebrā. i. vmbram ex illa parte vbi determinatur lumen manifestū: quod est ex directa emissione radiorum solariū. Similiter autē q̄n repercussio soni fit ad corpus concauum in quo natus est multiplicari sonus fit echon certus. i. manifeste comprehensibilis. quando autem ad alia corpora fit reuerberatio soni que nō sunt nata multiplicare sonū: non fit echon manifestus.

Lectio decimaseptima.

Co.81. Vacuū autē recte dicitur propriuȝ audiendi. videtur eniȝ esse vacuū aer: hoc autē ē faciēs audire: cū moueat̄ cōtinuus et vnus. sȝ propter id qđ fragilis ē nō sonat. nisi lene sit quod percutitur: tunc autē vnus fit. Simul. n. propter planū: vnum eniȝ est leuis planum. Co.82. Sonatiuum quideȝ igitur quod mobilium vnius aeris continuitate vsqȝ ad auditū.

Postq̄ phylosophus determinauit de generatione soni: hic determinat de immutatione sensus a sono. ꝛ primo quantum ad immutationem medij. secundo quantum ad immutationem instrumenti. ibi. (Auditus autem.) Dicit ergo primo: ꝙ quia medium in sono est aer recte dicitur a quibusdam ꝙ vacuum est proprium sensui auditus: quia videtur eis ꝙ vacuum sit aer. aer autem facit audire sonum cum moueatur existens vnus ꝛ continuus: vt in eo possit formari sonus. Et quia ad hoc ꝙ formetur sonus: necessaria est vnitas ꝛ continuitas aeris: ideo non fit sonus nisi sonabile quod percutitur sit lene. lene enim est: cuius vna pars non supereminet alteri asperum autem: cuius vna pars alteri supereminet. vnde manifestum est ꝙ superficies leuis corporis est simpliciter vna. ꝛ propter hoc aer propter vnitatem plani idest superficiei fit vnus ꝛ simul existens. Si autem corpus non sit lene sed asperum: tunc superficies non est vna. Et quia aer est frangibilis idest facile diuisibilis sequitur ꝙ etiā aer non sit vnus ꝛ cōtinuus: vnde nō pōt in eo formari sonus. Sic igitur patet ꝙ illud est sonans tantum idest faciens sonum quod mouet aerē vnū continuum existentem a se vsqȝ ad auditū. Sic ergo patet ꝙ illi qui dicunt ꝙ vacuum est propriuȝ sensui auditus: dicūt aliqd recte: qr esse ppriū auditus cōpetit aeri quē vacuū esse dicunt: nō autem dicunt recte q̄tum ad hoc ꝙ plenum aere dicunt esse vacuum.

Deinde cum dicit.

Auditus autē cōnaturalis est aeri: propter id autē ꝙ i aere ē moto exteriori quod intra mouetur: ppter quod quidē nō vbiqȝ audit aīal: neqȝ vbiqȝ transit aer. Nō enim vbiqȝ habet aerē mouēda pars ꝛ animatū: sicut pupilla humidū.

Determinat de immutatione auditus a sono quantum ad ipsum organuȝ sensus auditus. Et circa hoc tria facit. primo ostendit ꝙ aer appropriatur organo auditus. secundo ostendit qualis sit aer qui competit organo auditus ibi. (per se quidem igitur.) tertio ostendit quo modo auditus impedit̄: vel nō impeditur ex impedi-

initio organi. ibi. (propter hoc aut et in aqua.) Dicit ergo primo q auditus conaturalis est aeri: ita q sicut humidum aqueum conuenit instrumento visus: ita aer conuenit instrumento auditus. et hoc id. q: si attribuatur aer instrumento auditus sequitur q eadem passio soni erit in aere exterius moto et in aere q mouetur intus: et est instrumentum auditus: et ideo animal non audit in quilibet parte sui corporis: neqz aer sonans generat sonum sine penetrat quamcunqz partem corporis animati. qr animatum non habet in qualibet sui parte aerem: vt quelibet pars eius possit esse mouenda a sono: sicut et animatum non habet humidum aqueum: non vbiqz sed in quadam parte determinata. s. in pupilla.

¶ Deinde cum dicit.

Per se quidez igitur insonabilis aer: propter id quod facile cessabilis est. Cum vero prohibeatur defluere huiusmodi motus sonus est. Hic autem est in auribus edificatus: cum hoc q immobilis sit: quatenus certe sentiat omnes differentias motus.

¶ Ostendit qualis sit aer q appropriatur instrumento auditus. Et dicit q cum omne huiusmodi sonum sit aptum natum resistere percutienti: manifestum est q aer per se non habet sonum: eo q de se non est natum resistere percutienti: sed facillime cedit. prohibetur. n. cessio eius. sine defluxus ab aliquo corpore solido. et tunc cum hoc accidit: motus aeris reddit sonum. dictum est. n. q ad generationem soni oportet fieri percussionem duorum solidorum adinuicem et ad aerem. Sed aer q est conaturalis auditui (est hedificatus) .i. firmiter dispositus in auribus cum hac proprietate: q sit immobilis ad hoc q animal possit sentire per certitudinem omnes differentias motus. sicut. n. humidum aqueum quod est in pupilla caret omni colore: vt possit cognoscere omnes colorum differentias: ita oportet q aer q est intra tympanum auris: careat omni motu ad hoc q possit discernere omnes sonorum differentias.

¶ Deinde cum dicit.

Propter hoc autem et in aqua audimus quoniam non ingreditur ad ipsum conaturalem aerem: sed neqz in aurem propter reflexiones ipsius. Cum autem hoc accidat. non audit. neqz si miringa: sicut q in pupilla pellis laboret.

¶ Ostendit quomodo impediatur auditus ex impedimento organi. Ponit autem duo impedimenta secundum duo q dixit esse necessaria ad organum auditus. Quorum primum est q sit ibi aer. secundum est q ille aer sit immobilis. Primum ergo impedimentum est ex hoc q ipse aer corrumpitur. Et id ex predictis manifestum est: q magis auditur sit ita dubitaret. q aqua non ingrediatur ad ipsum conaturalem aerem quem dixit hedificatum esse in auribus: sed neqz etiam in aurem ingrediatur: quod possibile est propter reflexiones q prohibent introitum aque in aurem. Sed cum hoc accidit q aqua. s. ingrediatur ad naturalem aerem: non audit animal propter corruptionem aeris q est necessarius ad audiendum: sicut etiam si corrumpatur humidum pupille ex immissione alicuius extranei: impeditur visio. et non solum ex corruptione aeris impeditur auditus: sed etiam (si miringa) .i. pellis circundans aerem: aut aliqua pars connexa (laboret) .i. infirmetur: sicut etiam visio impeditur si impediantur pellis pupille: q continet humorem aqueum pupille. Quidam autem libri habent q in aqua non audimus. quod est contra illud quod dictum est q audimus in aere et in aqua: et contra illud quod posset dici in libris de historiis animalium: q animalia audiunt in aqua. licet. n. aqua non ingrediatur ad interiorem aerem: tamen potest eum commouere: et sic imprimere in ipsum speciem soni.

¶ Secundum autem impedimentum auditus ponit ibi.

Sed signum est audiendi: aut non sonare semper aurez sicut cornu. Semper. n. quodam proprio motu aer mouetur in auribus: sed sonus extraneus et non proprius. Et propter hoc debent audire vacuo et sonanti: quia audimus in habente determinatum aerem.

¶ Et hoc impedimentum prouenit ex hoc q aer q est in auribus non est immobilis. vnde dicit q signum per quod potest discerni vtrum aliquis sit boni auditus vel non est q semper audiat tinnitum in auribus et sonum: sicut audit cum apponitur cornu ad aures propter motum aeris in cornu: cum. n. hoc accidit hoc non est boni auditus: qr aer in auribus sic audiens tinnitum: semper mouetur quodam proprio motu: sed ab instrumento auditus sonus debet esse extraneus: et non proprius: sicut instrumentum visus recipit extraneum colorem et non habet proprium: si autem haberet proprium impediret visio. Et similiter si aer q est in auribus habet proprium motum et sonum impeditur auditus. Quia igitur auditus fit per aerem: propter hoc aliqui credentes aerem esse vacuum: dicunt nos audire vacuo et sonanti qr. s. per ipsum q audimus habet aerem determinatum. i. immobilem et distinctum ab aere exteriori. ¶ Deinde cum dicit.

Utrum autem sonet verberans: aut quod verberatur: aut vtrunqz: modo autem altero. Est. n. sonus motus possibilis moueri hoc modo quo quedam saltantia a lenibus cum aliquis traxerit. Non igitur sicut dictum est: omne sonat q verberatur et verberans: vt si obiciatur acus acui: sed oportet quod percussum regulare esse: vt aer subito dissiliat: et moueatur.

Co. 85.

¶ Mouet questionem circa generationem soni: vtrum causa actiua soni sit verberans aut quod verberatur. et determinat q vtrunqz est causa: sed alio et alio modo: qr. n. consequitur sonus motum necesse est q sicut aliquid est causa actiua motus: ita aliquid est causa actiua soni. generatur autem sonus ex motu quo aliquid percutiens propter resistentiam percussi resilit: eo. s. modo quo (saltantia) .i. resilientia mouentur a lenibus duris cum aliquid (ea traxerit) .i. fortiter impulerit. Manifestum est igitur q primum percutiens mouet: et verum percussum maximum facit resilere percutiens: et sic vtrunqz est causa actiua motus. et qr in generatione soni necesse est q quedam resilitio fiat ex resistentia percussi non omne quod verberat et verberatur sonat: sicut dictum est prius. puta si obiciatur acus acui. non fit sonus: sed ad hoc q generetur sonus oportet hoc q percutitur esse regulare. i. esse sic dispositum vt aer subito dissiliat ex eius resistentia et moueatur: et ex tali motu generetur sonus.

¶ Deinde cum dicit.

Differentie autem sonantium in sono secundum actum ostenduntur. Sicut. n. non videntur colores sine lumine: sic neqz sine sono acutum et graue.

Co. 86.

¶ Determinat de differentiis sonorum. et circa hoc. d. f. primo ostendit quomodo percipiantur: secundo quomodo nominentur. ibi. (hec autem dicuntur.) Dicit ergo primo q diuerse res sonantes faciunt diuersos sonos: sed huiusmodi differentie sonantium: secundum q nate sunt facere diuersos sonos: non manifestantur q sonus est in potentia: sed solum q sonus est in actu: sicut enim non videntur colores sine lumine: sic non percipiuntur acutum et graue in rebus sonatiuis nisi fiat sonus in actu. ¶ Deinde cum dicit.

Hec autem dicuntur secundum methaphoram ab illis que tanguntur.

¶ Ostendit quomodo differentie sonorum nominentur: et circa hoc quattuor facit. primo ostendit vnde sumantur nomina sonorum. et dicit q sumuntur secundum methaphoras qualitatibus tangibilibus. Manifestum est enim q acutum et graue inter qualitates tangibiles computantur.

¶ Secundo ibi.

Acutum. n. mouet sensum in pauco tempore multum. Graue autem in multo paucum.

¶ Ponit rationes nominum. et dicit q ille sonus acutus est. qui multum mouet sensum auditus in pauco tempore. grauis autem sonus est qui multo tempore mouet parum.

¶ Tertio ibi.

Neqz tamē velox est acutū: graue autem tardum: sed fit hoc quidem propter velocitatem huius motus: illud autē ꝑpter tarditatē.

¶ Quia predicte ratiões videnť esse velocis ꝛ tardi: velox enim est q̄ in paruo tempore multuz mouetur: tardū autem: qui in multo tempore paruin. Ostendit qualiter se habet acutum ꝛ graue in sonis ꝛ velox ꝛ tardum in motibus ꝛ dicit quod velox non est idem quod acutuz: nec graue in sonis ē idem quod tardum. sicut nec sonus cuius differētie sunt graue ꝛ acutū ē idez ꝙ motus cuius differentie sunt velox ꝛ tarduz. Sed sicut mot⁹ ē cā soni: ita velocitas mot⁹ ē cā soni acuti: ꝛ tarditas mot⁹ ē cā soni grauis: sz hoc ītelligēdū ē cuz son⁹ cāť ab vno motu: cuz āt causať ex pluribus motibus frequentia motuuz ē cā acuti soni: ꝛ tarditas ē cā grauis vt dicit boeti⁹ ī musica. Unde ꝛ chorda magis tensa acuti⁹ sonat: q2 ex vna pte ꝑcussione frequentius mouet. ¶ Quarto ibi.

Et videntur similitudinem habere circa tactum cū acuto ꝛ hebeti: acutū. n. quasi pūgit: hebes quasi pellit. ꝑpter id quod mouet hoc quidem in pauco: illud autem in multo. Quare accidit hoc quidem velox: illud autez tardū eē. De sono igitur sic determinatum sit.

¶ Assimilat differētias sonoꝝ qualitatibus tangibilibus quibus nominantur. ꝛ dicit ꝙ ea q̄ sunt circa tactū habēt similitudinē cū acuto ꝛ hebeti ī sōis q2 acut⁹ son⁹. q. pūgit auditū eo ꝙ ī pauco tpe mouet ipsuz. hebes āt. q. pellit q2 ī multo tpe mouet. vñ vnū eoꝝ accidit cū velocitate motus: aliud cum tarditate. vltimo cōcludit ꝙ sic de sono determinatū sit.

¶ Lectio decimaoctaua.

Co.87. Uox aūt sonus qdam ē animati. In animatorū. n. nullū vocat: sed scdz similitudinē dicať vocare. vt tibia ꝛ lyra: ꝛ quecunqz alia īanimatorū extensionem habent ꝛ melos ꝛ locutionē. Assimilantur. n. quia ꝛ vox hoc habet.

Postq̄ phylosophus determinauit d sono hic determinat d voce q̄ ē spēs soni. Et diuidiť ī ptes duas. In q̄rū pria pmittit q̄dā q̄ sunt necessaria ad diffinitionē vocis. In scda diffinit vocē ibi. (q̄re ꝑcussio) circa pmū. d. f. pmo ostēdit quoꝝ sit habere vocē. scdo qd sit ꝓpriū organū vocis. ibi. (vox āt son⁹.) Circa pmū. d. f. pmo ostēdit ꝙ habere vocē ē animatorū. scdo ostēdit quoꝝ animatoꝝ ibi. (multa āt animaliū.) Dicit g⁹ pmo ꝙ vox ē q̄dā spēs soni: ē. n. son⁹ aīati: nō āt quorūlibz sz quorūdā vt post patebit. Nullū āt īanimatū hz vocē: ꝛ si aliquādo aliqd coꝝ dicať habere vocē: hoc ē sz similitudiē. sicut tibia ꝛ lyra ꝛ huiōi instrumenta dicunť habere vocē. habent. n. tria eoꝝ soni ī qbs assimilāť voci. Quoꝝ pmū ē extēsio. manifestuz ē. n. ꝙ ī corpib⁹ īanimatis ex simplici percussiōe cāťur sonus. vnde cuz ꝑcussio statim trāseat: sonus etiā cito trāsit ꝛ nō cōtineať. Sz vox causať ex ꝑcussiōe aeris ad vocalē arteriā: vt post diceť: q̄ qdē ꝑcussio cōtineať sz appetitū aīe: ꝛ iō vox extēdi pt ꝛ cōtinuari. Illa igiť istria de qb⁹ dictū ē ex hoc ipso ꝙ hñt q̄dā cōtinuitatez ī suo sono: hñt silitudinē vocis. ¶ Scdm āt ī quo assimilanť voci ē melos. i. cōsonātia. son⁹. n. corpis inanimati cū ex simplici ꝑcussiōe ꝓueniat vniformis ē nō hñs ī se diuersitatē grauis ꝛ acuti. vñ ī eo nō ē ꝯsonātia q̄ ex coꝝ ꝓportiōe causať: sz vox diuersificať sm graue ꝛ acutū: eo ꝙ ꝑcussio q̄ causat vocē diuersimode fit sm appetitū aīalis vocē emittētis. vñ cū ī pdictis istris distīctio fit grauis ꝛ acuti ī sono: eoꝝ son⁹ ē cū q̄dā melodia ad silitudinē vocis. ¶ Tertiū ī quo sonus hoꝝ īstrumētoꝝ hz silitudinē vocis ē locutio. ꝛ īterptatio sonoꝝ ad silitudinē locutiōis. mīfestū ē. n. ꝙ hūana locutio nō ē cōtinua. vñ ꝛ ī libro pdicamētoꝝ. n. oratio q̄ ī voce ꝓferť ponit ī spēs q̄titatis discrete. distinguiť. n. orō ꝑ dictiōes: ꝛ dictio ꝑ syllabas: ꝛ hoc accidit ꝑ diuersas ꝑcussiōes aeris ab aīa. ꝛ silr sonus pdictoꝝ istroꝝ distinguiť scdm diuersas ꝑcussiōes: vtpote diuersaꝝ chordaꝝ vel diuersoꝝ flatuū aut aliquorum huiōi. ¶ Deinde cum dicit.

Multa autē animalium vocem nō habēt: vt que sunt sine sanguine ꝛ sanguinem habētium pisces. Et hoc rationabiliter: siquidē motus sonus ē. Sed q dicunť vocare: vt q ī acheleo sonāt brachijs: aut quodam altero huiōi.

¶ Ondit quoꝝ aīatorū sit habere vocē: ꝛ dicit ꝙ ēt multa aīalia sūt q̄ nō hñt vocē: sicut oīa carētia sanguine quorū q̄tuor sunt genera: vt dř ī lib. de aīalib⁹. s. molli q habēt mollē carnē exterius: vt pulpi ꝛ sepie. ꝛ aīalia mollis teste: vt cācri. ꝛ aīalia dure teste vt ostree ꝛ animalia anulosi corpis: vt apes ꝛ formice. ꝛ huiōi. nullū. n. hoꝝ hz sanguinē neqz vocē. Et silr ēt aliqua aīaliū hñtiuz sanguinē nō hñt vocē. s. pisces. ꝛ hoc rōnabilr accidit: q2 son⁹ ē qdā mot⁹ aeris vt supra dictū ē: huiōi āt aīalia nō respirāt aerē: ꝛ iō nō hñt ꝓpriū sonum q sit vox. Sz q̄s aliq pisces dicunť hēre vocē. sic q sunt ī acheleo qd est ꝑprium nomē fluuii: nō hñt ꝓprie vocē: sz faciūt quēdam sonū cū brāchijs qb⁹ expellūt aquā. ꝛ attrahūt aerē aut aliquo istō motus. ¶ Deinde cū dicit.

Co.88 Uox aūt sonus aīalis ē ꝛ nō qualibet parte: sed quoniā omne sonat verberāte aliquo ꝛ aliqd in aliquo: Hoc autē ē aer. rationabiliter vtiqz vocabūt hec sola q̄cūqz suscipiūt aera.

¶ Ondit qd sit organū vocis. Et circa hoc tria facit. primo ondit ꝙ idē ē organū vocis ꝛ respirationis. scdo ondit ꝙ ad qd respiratio sit vtilis. ibi (iā. n. respiratio). tertio ondit qd sit organū respiratiōis. ibi. (organū autē). ¶ Dicit ergo pmo ꝙ q̄uis vox sit sonus aīalis: non tñ cuiuscūqz ptis aīalis sonus ē vox: sed q2 ad generationē soni reqritur ꝙ sit ꝑcussio alicuius ad aliqd ꝛ in aliquo qd est aer rationabile est ꝙ illa sola aīata vocē habeant q̄ aerē respirādo suscipiunt: ꝛ ex eadē parte vnde respirāt. ¶ Deinde cum dicit.

Iā. n. aere respirato vtiť natura ī duo opera: sicut lingua ꝛ in gustum ꝛ locutionē. Quorum quidez gustus necessarius ē: vnde ꝛ pluribus inest. Interpretatio autem est propter bene esse: sic ꝛ spiritu ꝛ ad calorem interiorez tanq̄z necessarium. Causa autez in alijs dicta est. ꝛ ad vocem: vt sit ꝙ bene.

¶ Dicit ꝙ natura vtiť aere respirato ad duo opa: sicut etiam vtitur lingua ad gustum: ꝛ ad locutionem: quoꝝ duorum gustus est necessarius: est. n. discretiuus alimēti conuenientis quo conseruatur animal. ꝛ propter hoc pluribus animalibus inest. Sed īterpretatio q̄ fit ꝑ locutionē est ad hñ esse: ꝛ similiter aere respirato natura vtitur ad mitigationē caloris naturalis: qd est necessariū: ꝛ huius cā dicta est ī libro de respiratione ꝛ expiratione ꝛ vtiť aere respirato ad formationē vocis: qd ē ad hñ esse. ¶ Deinde cum dicit.

Co.89 Organum autem respirationis vocalis arteria est. Cuius autem causa hec pars est pulmo. Hac enim parte plus habent calore pedibus gradientia alijs. Indiget autem respiratione ꝛ circa coꝛ locus primus. Unde necesse est interius respirante ingredi aerem.

¶ Ostēdit qd̄ sit organū respirationis. ⁊ dicit φ organuz respirationis ē vocalis arteria q̄ ē ordinata ad pulmonē: vt ei deseruiat p aeris attractionē. Aer.n.necesse ē vt recipiat̃ i pulmone: qr aīalia gressiua hn̄t i hac pte plus d̄ calore q̄ꝫ i alijs ptib⁹. pulmo.n.ꝯiungit̃ cordi: ī quo est principiū caloris naturalis. ⁊ id͂ locus q ē circa cor: indiget respiratiōe ad refrigeriū caloris naturalis. ⁊ ē ei autē (locus p̄mus:) vel qr ē p̄mꝰ post cor pulmo: r̄pore ei vicinior: vel qr cor ē p̄ma pars aīalis ⁊ q̄tuꝫ ad generationē: ⁊ q̄tū ad causalitatē motus. ⁊ pp hoc necesse est vt aer igrediat̃ ad pulmonē ad refrigeriū caloris naturalis cordis. vel hoc φ dicit φ (in hac pte aīalia pedibus gradiētia hn̄t plus caloris alijs) intelligēdū est alijs aīalibus. Manifestū est.n. φ aīalia hn̄tia sanguineꝫ habent plus de calore naturali: carētibus sanguine. ⁊ in genere habētiū sanguinē: hn̄t pisces minus de calore naturali: ⁊ pp hoc aīalia carentia sanguine. ⁊ pisces non respirant vt supra dictū est. ¶ Deinde cum dicit.

90. Quare percussio respirati aeris ab anima ē: est in his partibus ad vocalē arteriā vox ē.

¶ Ex p̄missis vocis diffinitionē ꝯcludit. Et circa hoc d.f. p̄mo ponit diffinitionem vocis: secundo manifestat eā. ibi. (Nō.n.oīs.) Dicit ergo p̄mo φ qr vox ē sonus aīati: ⁊ ex illa pte qua aerē respirat. oīs aūt sonus ē ex aliqua pcussione aeris: sequit̃ φ vox sit respirati percussio aeris ad arteriā vocalē. q̄ quidē pcussio fit ab aīa que est i his ptibus. i. p̄incipaliter in corde: q̄uis.n. aīa sit ī toto corpe vt est forma aīalis: tñ vis eius motiua est principaliter in corde. Datur autē hec diffinitio p cāꝫ. non.n. vox est percussio sed sonus ex percussione causatus.

¶ Deinde cum dicit.

Non enim omnis animalis sonus vox est sicut diximus. Est enim ⁊ lingua sonare ⁊ sicut tussientes. Sed oportet animatum verberans ⁊ cuꝫ imaginatione aliqua. significatiui enim quidam sonus est vox ⁊ non respirati aeris: sicut tussis. sed isto verberat eum q est in arteria ad ipsam.

¶ Manifestat predictam diffinitionē. Et p̄mo q̄tū ad hoc qd̄ dixerat: φ pcussio vocal'ē ab aīa: sc̄o q̄tū ad hoc φ dixit: φ est aeris respirati: ibi (signū autez.) posuerat enim tria in diffinitione vocis: pcutiēs. s. animā pcussū. s. aereꝫ respiratū: ⁊ ad qd̄ fit pcussio. s. vocaleꝫ arteriā: quorū tertiū supra manifestauerat: vnd̄ restabat φ duo p̄ma manifestaret. Dicit ergo p̄mo φ sicut supra dictum ē: non omnis sonus animalis est vox. contingit enīꝫ linguā facere aliquos sonos: qui tamen non sunt voces: sicut ⁊ tussientes faciunt sonum: qui tamen non est vox: oportet enim ad hoc φ sit vox φ verberans aereꝫ sit aliquid animatum: ⁊ cuꝫ imaginatione ad aliquid significanduꝫ. oportet enim φ vox sit sonus quidam significans: vel naturaliter vel ad placitum: ⁊ propter h̄ dictū est φ huiōi percussio est ab anima. operationes enīꝫ aīales dicuntur que ex imaginatione procedunt: ⁊ sic patet φ vox non est percussio respirati aeris: sicut accidit in tussi: sed id cui principaliter attribuitur causa generationis vocis est anima: que vtitur isto aere scilicet respirato ad verberandū aerem qui est in arteria ad ipsam arteriam: Aer ergo non est principale ī vocis formatione: sed anima que vtitur aere: vt instrumento ad vocem formandam.

¶ Deinde cum dicit.

Signum autem est non posse vocare respirantem neqꝫ expirantem: sed detinentem. mouet.n. isto retinens. Manifestum autem ⁊ quia pisces sine voce. Non enim habent guttur: hanc autem partem non habent: quia nō recipiunt aerem neqꝫ respirant. sed qui dicūt sic: peccāt: pp quā igitur causaꝫ altera ratio ē.

¶ Ostendit aliā parteꝫ diffinitionis. s. φ vox fit pcussio aeris respirati. ⁊ dicit φ signuꝫ huiꝰ ē duplex. vnū qr aīal nō pōt formare vocem neqꝫ dum attrahit aerem respirādo: neqꝫ dum expellit expirando: sed dum retinet aereꝫ: qr dum retinet isto aere retento ⁊ pcutiente aerē existeꝫ ī vocali arteria causat motū ad formationē vocis. Aliud signum est φ pisces non habent vocem: non enim hn̄t guttur: idest vocalem arteriam: ⁊ hanc partem non habent quia non recipiunt aerem neqꝫ respirant. Sed qui dicunt hoc φ pisces respirant peccant: quare autem pisces non respirant. alia ratio est: pertinet enim ad scientiam in qua considerantur particularia accn̄tia aīalium.

¶ Lectio decimanona.

De odore autem ⁊ olfactibili minus bene determinabile est dictis. Non enim manifestum est quale quid sit odor sicut sonus: aut visibile vt lumen. Causa autem est: quia sensum hunc non habemꝰ certum: sed peiorem multis animalibus. praue enim odorat homo. Et nihil odorat odorabilium sine letitia ⁊ tristitia: sicut nō existente certo eo quo sentimus. Rationabile autem sic ⁊ fortes oculis colores sentire. ⁊ non per manifestas ipsis esse differentias colorum nisi terrentium: ⁊ non terrentium: sic autem ⁊ odores hominum genus.

Postq̄ꝫ phylosophus determinauit de visibili ⁊ audibili: nūc determinat d̄ odorabili. ⁊ diuidit̃ ī ptes duas. ī prima determinat de odorabili iq̄ꝫtū sic: ī sc̄da determinat de odorabili s̄m φ immutat sēsuꝫ olfat⁹: ibi. (ē aūt olfat⁹.) Circa p̄mū. d.f. p̄o determīat d̄ odorabili s̄z sc̄da d̄ n̄ odorabili. s̄z φ odoratu pcipit̃. ibi (Adhuc ā.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo ostendit difficultatē terminādi de odorabili. sc̄do ostēdit quō accipiat̃ cognitio odorabiliū. ibi (Videt̃.n. ⁊ ana.). Dic̄ ergo p̄o φ n̄ ita hn̄ deteriari p̄t de odorē ⁊ odorabili: sic de p̄dictis sensibilib⁹. s. audabili ⁊ visibili: qr nō maīfestū ē nobis qd̄ sit odor: sic qd̄ ē son⁹: aut qd̄ ē visibile: aut lumen vel aliqd huiōi. ⁊ huiꝰ cām assignat qr sensum odorat⁹ nō hēmus bonū q pspicacter ⁊ p certitudinē cognoscat suū obiectū: s̄z hēmꝰ eū peiorē multis alijs aīalib⁹. Cuiꝰ rō ē. qr cuꝫ instrm̄ sensus debeat eē ꝓportionatū suo sensibili: sicut odor causat̃ ex calido ⁊ sicco. ita ad bonitateꝫ instrm̄ odoratus exigit̃ victoria calidi ⁊ sicci. hō aūt hꝫ cerebrū ī cuius vicino positū ē instrm̄ olfatus maiꝰ oib⁹ alijs aīalib⁹ s̄m ꝓportionē sui corporis: vt ph̄s dicit in lib. de aīalib⁹. vñ cū cerebꝝ sit hūidū ⁊ frigidū ī se ꝯsideratū īpedit̃ ī hoīe bōitas olfatus: ⁊ pp hoc praue odorat hō: ⁊ nihil odorabiliū pcipit nisi qd̄ ē s̄z aliquā excellētiā īducēs delectationem aut contrarium quod contingit propter sensum qui non est perspicax ad certitudinaliter discernendum de suo obiecto: vnde rationabile est φ hominum genus sic se habet ad percipiēdos odores: sicut se habēt animalia habentia duros oculos: vt locuste ⁊ quidam pisces ad percipiendos colores quos propter debilitatem visus ex ineptitudine organi non percipiunt nisi in quadam excellentia prout ex eis ingreditur eis aliquis terror vel eius contrarium.

¶ Deinde cum dicit.

Videtur enim ⁊ analogiam habere ad gustum: ⁊ similiter species humorum cum his que sunt odoris: sed certiorem habemus gu

sum propter id quod ipse quidam tactus e̅ dis. Hunc autem habet homo sensum certissimu̅. In aliis enim deficit ab animalibus multis. Secundum autem tactum differenter certificat. Unde et prudentissimu̅ animalium est. Signum autem in genere hominu̅ secundu̅ sensum ingeniosos esse et non ingeniosos: secundum alium autem nullum. Duri enim carne inepti mente. Molles autem carne bene apti.

¶ Ostendit quomodo innotescu̅t nobis differentie odorum. et circa hoc .d. s. p̅mo ostendit q̅ differentie odorum nobis innotescu̅t p̅ co̅parationem ad differentias sapo̅. secundo ostendit quo̅ respondent differentie odo̅ differentijs sapo̅: ibi. (est aute̅ sicut hu.) Dicit ergo p̅mo q̅ sensus olfactus in homine videtur habere quandam co̅uenientia̅ et proportione̅ ad gustum: et similiter species humo̅. i. saporu̅ ad species odoris. Unu̅quodq̅ aute̅ ignotu̅ cognoscit p̅ id quod e̅ magis manifestu̅. Unde cum species sapo̅ sint nobis maxime manifeste: species odoru̅ que sunt nobis ignote et habent affinitate̅ ad species saporu̅: sub eoru̅ similitudine a nobis cognoscu̅t: species aute̅ saporu̅ sunt nobis manifeste: q̅ sensum gustus habet homo certiorem q̅ alia animalia: q̅ gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum alijs animalibus: licet in alijs sensibus deficiat a quibusdam animalibus. Sunt enim quedam animalia que melius vident: audiunt: et olfaciunt q̅ homo: sed homo s̅m tactum multum differt i̅ certitudine cognitionis ab alijs animalibus: Unde q̅ homo h̅z optimum tactu̅: sequit̅ q̅ sit prude̅tissimu̅ omnium aliorum animalium. Et q̅ e̅t in genere hominu̅ ex sensu tactus accipit̅ q̅ aliqui ingeniosi sunt vel non ingeniosi: et non s̅m aliquem alium sensu̅: q̅ enim habent duram carnem et p̅ co̅sequens habent malu̅ tactu̅: sunt inepti s̅z mente̅: qui vero sunt molles carne: et p̅ consequens boni tactus sunt bene apti me̅te: vnde e̅t alia animalia habe̅t duriores carnes q̅ homo. ¶ Sed videtur q̅ aptitudo mentis magis respondeat bonitati visus q̅ bonitati tactus: quia visus est spiritualior: sensus et plures differentias rerum demonstrat. Sed dicendu̅ e̅ q̅ duplici ex causa bonitas me̅tis respondet bonitati tactus. Prima ratio est q̅ tactus est fundamentu̅ omniu̅ aliorum sensuu̅. Manifestu̅ est enim q̅ organum tactus diffunditur per totu̅ corpus: et quodlibet instrumentu̅ cuiuscu̅q̅ sensus est etiam instrumentu̅ tactus: et illud ex quo aliquid dicitur esse sensitiuum est sensus tactus: Unde ex hoc q̅ aliquid habet meliore̅ tactum: sequit̅ q̅ simpliciter habet meliorem sensitiuam naturam: et p̅ consequens q̅ sit melioris intellectus. Nam bonitas sensus est dispositio ad bonitatem intellectus. Ex hoc aut̅ q̅ aliquis habet meliorem auditu̅ vel meliore̅ visu̅: non sequitur q̅ sit melius sensitiuus vel melioris sensitiue simpliciter: sed solum s̅m quid. ¶ Alia ratio est. q̅ bonitas tactus consequitur bonitate̅ co̅plexionis siue temperantie: cum enim instrumentu̅ tactus non possit esse denudatum genere tangibiliu̅ qualitatu̅: eo q̅ est ex elementis compositum: oportet q̅ sit in potentia ad extrema: salte̅ p̅ hoc quod est mediu̅ inter ea. ad bona̅ autem complexionem corporis sequitur nobilitas anime: quia omnis forma est p̅portionata sue materie: vnde sequitur q̅ qui sunt boni tactu: sunt nobilioris anime et perspicacioris mentis. ¶ Queritur autem iteru̅ cum tactus sit certissimus sensuum: quare species odo̅ denominantur magis a speciebus sapo̅ q̅ a qualitatibus tangibilibus. Et dicendum q̅ odor et sapor causantur ex determinata co̅mixtione qualitatum elementariu̅: et ideo species odoris magis correspondet speciebus saporis q̅ simplicibus qualitatis tangibilibus.

¶ Deinde cum dicit.

Est autem sicut humor hic quidem dulcis ille vero amarus: sic et odores sunt. Sed alia quidem habent proportionaliter odorem et humore̅. Dico at̅ dulce̅ odorem et dulce̅ humorem: alia vero contrarium. Similiter aute̅ et acer et austerus et acutus et pinguis e̅ odor: sed sicut diximus propter id quod non multum permanifesti sunt odores sicut humores ab his acceperunt nomina secundum similitudinem rerum. Dulcis quidem enim a croco et melle: acer autem a thimo et huiusmodi. eodem autem mo̅ et in alijs.

¶ Ostendit quo̅ species odoris conside̅t speciebus saporis: et dicit q̅ sicut humor. i. sapor quidam est dulcis: et quidam amarus: sic etiam et odores distinguunt̅. Sz sciendum est q̅ quedam habent p̅portionalem odore̅ et saporem. s. dulcem odorem et dulcem saporem. quedam vero per contrarium. s. suauem saporem et no̅ suauem odore̅ vel eco̅uerso. Cuius ro̅ est. q̅ sapor consistit i̅ humido aqueo aliqualiter digesto: odor au̅t consistit in sicco aereo aliqualiter contemperato. Contingit autem quandoq̅ vtranq̅ substantiam. s. z subtilem aeream et aqueam grossiorem s̅m debitam proportionem commixtam esse: et sic est suauitas saporis et odoris. Si vero sit debita p̅portio in vno et non in altero erit in vno suauitas et in alio non. Et sicut dictum est de dulci et amaro q̅ sunt extrema in saporibus que transferuntur ad odores: ita etiam et acetosum et austerum. i. stipticum: aut ponticum et acutum et pingue odoribus attribuu̅tur. Sed licet non semper in omnibus correspondeat odores saporibus: tamen sicut dixi propter hoc q̅ odores non sunt multum manifesti sicut sapores acceperunt nomina odoru̅ a saporibus s̅m similitudine̅ reru̅: q̅ aut in pluribus odores respo̅dent saporibus: dulcis. n. odor et sapor causatur a croco et melle. Acer autem a thimo et a similib̅. Et similiter de alijs odoribus et saporibus.

¶ Deinde cum dicit.

Adhuc autem sicut auditus et vnusquisq̅ sensuum hic quidem audibilis et non audibilis; ille vero visibilis et non visibilis: et olfatus odorabilis et non odorabilis. Non odorabile autem aliud quide̅ secundum id quod omnino impossibile est habere odorem aliud vero paruum habens et prauum. Similiter autem et non gustabile dicitur.

¶ Ostendit etia̅ quomodo no̅ odorabilia odoratu percipiuntur: et dicit q̅ sicut auditus est audibilis et no̅ audibilis: et visus est visibilis et non visibilis: cu̅ sit eadem potentia cognoscitiua oppositoru̅ et priuatio non cognoscitur nisi per habitum: similiter olfatus e̅ odorabilis et no̅ odorabilis: sed non odorabile dicit̅ dupliciter. Aut q̅ o̅io no̅ potest habere odore̅ sicut corpora simplicia: Aut q̅ habet paru̅ de odore aut malum odore̅. Et similiter intelligendum est de gustabili et non gustabili.

¶ Lectio. 20.

Est autem omnis olfatus per mediu̅ vt aerem aut aquam. Et na̅q̅ aquatica videntur odorem sentire. Similiter autem et quecunq̅ cu̅ sanguine et sine sanguine; sicut et que in aere. Et enim horu̅ quedam a longe occurrunt ad alimentu̅: que ab odore mouentur.

Ostq̄ p̄hs determinauit de odorabili: hic determinat de siuutatiōe odoratus ab ipso. Et primo quantū ad mediū. secundo quantū ad organū sensus. ibi. (Est aūt odor sicci.) Circa primū duo facit. primo ostēdit quid sit mediū instrūti odoratus. scd̄o mouet quandā q̄ōnem circa determinata. ibi. (Unde dubium.) Dicit ergo p̄io q̄ sensus olfatus immutat ab odorabili p̄ mediū. s. aerem: aut aquam: z q̄ aer sit medium in olfatu. manifeste apparet: q2 nos p̄ aerē adoramus: vn̄ oportuit manifesta aquā esse medium ī olfatu: qd̄ q̄dē ostēdit per hoc q̄ aīalia aq̄tica odorem sentiunt: nō solum illa q̄ habent sanguinem: sed ēt illa q̄ sanguine carent: sicut z aīalia que viuunt ī aere: qd̄ apparet ex hoc q̄ q̄dā eo2 de longinquo veniunt ad alimentū: qd̄ nō posset esse: nisi inq̄ntū pmouentur ab odore: sicut p3 de vulturibus q ex multis diebus dicunt ad cadauera cōuenire. (Quō aūt odor ad tam remota spacia diffundit: dubitatio est. (Sciendū itaq3 est quosdā posuisse oēs sensus quodā pfici tactu. dicebant. n. oportere q̄ sensus z sensibile se coniungat ad hoc q̄ sentiat. Aīr tn̄ estimabant hoc accidere in visu: z i aliis sensibus: dicebant. n. q̄ ex visu egrediebant linee visuales pgredientes vsq3 ad rem visam: z ex earū ↄtactu visibile videbat. In aliis aūt sensibus dicebāt q̄ ecōuerso sensibile ↄueniebat ad sensum: z q̄ i tactu z gustu hoc manifeste videt accidere. Nā tangibile z gustabile quodam ↄtactu sentiunt: z i auditu ēt idē videt esse. Nā3 aer motus vsq3 ad auditū ↄtingit. Circa olfatū ēt idē esse dicebant: ponebāt. n. q̄ a corpe odorabili resoluat q̄dā fumalis euaporatio: q̄ est subiectū odoris: z ↄueniebat vsq3 ad sensum olfat9. Cā. n. huius aduersitatis hec esse vr̄: q2 antiq non ponebant nec ꝑcipiebant aliqd de immutatione spirituali medii: sed solū de imutatiōe mali. In aliis aūt sensibus apparet q̄dam imutatio nālis in medio: sed nō ī visu. Manifestum est. n. q̄ soni z odores deferunt per ventos vel īpediunt: colores aūt nullo modo. Manifestum est ēt q̄ ↄriorum colo2 spēs p̄ eandē ptem aeris differunt ad visum: sicut cum vnus videt album, alius nigrum simul existes in eodē aere z eodē aere videres p̄ medio. qd̄ q̄dem ī olfatu nō accidit. Nā3 ↄriū odores ēt in medio se īpedire inueniunt. Et iō nō ꝑcipiētes immutationē q̄ mediū imutat a visibili: posuerūt q̄ visus deferat vsq3 ad rem visam: sed q2 ꝑcipiebant ad imutationem q̄ mediū imutat ab aliis sensibus: credebant q̄ alia sensibilia deferrent ad sensum. (Sed manifestum est q̄ hoc in olfatu non pōt accidere. Cum. n. odor cadaueris vsq3 ad q̄nq̄ginta milliaria vel amplius a vulturibus sentiat: impossibile eēt q̄ aliq̄ corpalis euaporatio cadaueris vsq3 ad tantū spacium diffunderet. p̄cipue cū sensibile imutet medium vndiq3 fm eandē distantiā: nisi impediat. Nō aūt sufficeret ad occupandū tantū spacium. ēt si totum cadauer resolueret in fumalem euaporationē: cum sit certus terminus rarefactiōis ad quē corp9 naturale ꝑuenire pōt: q est raritas ignis: z p̄cipue cum p̄ h9i odorem cadauer non appareat sensibiliter imutatum. (Et iō dicendum est q̄ ab odorabili resolui q̄dē pōt fumalis euaporatio: q̄ tn̄ nō ꝑtingit vsq3 ad terminū vbi odor ꝑcipitur: sed imutatur medium spiritualiter vltra quam dicta euaporatio ꝑtingere possit. q̄ āt spiritualis imutatio sit a visibili magis q3 ab aliis sensibilibus. rō ē. q2 visibiles q̄litates insunt corruptibilibus corporibus fm q̄ cōicant cum corporibus incorruptibilibus. vnde hn̄t esse formalius z nobilius q3 reliqua sensibilia que sunt propria corruptibilium corporum.

(Deinde cum dicit.

Unde z dubium videtur: si oīa q̄dē que sub odore sunt similiter odorent. Homo autē respirans odorat: nō respirans quāt sed expirās aut retinēs spūm nō odorat neq3 a lōge neq3 a prope: neq3 si ī nasum intus apponatur: et hoc quidē in ipso positum quo sentitur insensibile esse oībus cōmune est: sed sine respiratione non sentire, ꝓprium est hoīum. Manifestum autē est tentantibus. Quare sanguinem non habentia quoniam non respirant alterum vtiq3 quendam sensum habent preter eos q dicti sunt.

(Mouet dubitationē circa predicta. Et primo obiicit ad vnam partem. secundo ad aliam. ibi. (sed impossibile est.) tertio soluit. ibi. (videt autem.) Dicit ergo primo q̄ cum ēt aq̄tica odorēt p̄ aquā: dubiu3 vr̄ si oīa sentiant q̄si hn̄tia eundē sensum: z vr̄ q̄ nō: q2 hō odorat dum attrahit aerē respirādo: qn̄ aūt nō respirat attrahendo aerem: sed emittendo ip3 expirarando retinet spiritum non odorat: neq3 de longe neq3 de ꝓpe: ēt si poneretur odorabile intus in naso. Sed hoc q̄ sensibile positum supra sensum nō sentiat cōe est oīb9 aliis sensib9 vel aīalib9. Sed q̄ odor non sentiat sine respiratione hoc est ꝓpriū hoīb9: z hoc manifestum est si q's tentare voluerit: vnde cum aīalia nō hn̄tia sanguinē nō respirent: videt q̄ habeant aliū sensum preter olfatum z alios sensus q dicti sunt in hoīe. (Deinde cum dicit.

Sed impossibile est siquidē odorē sentiūt. Odorabilis. n. sensus z mali odoramēti z boni odoramēn olfatus est. Amplius āt z corrūpi videnī a fortib9 odorib9 ex q̄b9 hō corrūpitur: vt asphalto sulphure z h9i. olphatū q̄dē igit hēre necessariū ēt sed non respirātia. Co. 99.

(Obiicit in ↄtrariū duab9 rōnibus. prima rō ē. q2 sensus distinguunt fm sensibilia. vn̄ cum sensus olfatus sit sensus odorabilis. s. boni z mali odoramenti: z h̄ cōtingat tā ab hoīe q3 ab aīalibus aliis nō r̄spirātib9: seq̄t q̄ idē sensus olfatus sit ī hoīe z ī aliis aīalib9. Alia rō ē. q2 eiusdem sēus eadē sunt corruptiua: nō. n. visus corrūpit aliqd a sonis: neq3 audit9 a colorib9. S3 sēus aīaliū non respirantiū videnī corrūpi a grauib9 odorib9 z excellentibus ex q̄b9 sēus hoīs corrumpit. s. ab asphalto qd̄ est q̄dā ↄfectio ex succis herba2 z a sulphure z ab h9i. ergo alia aīalia hn̄t sensum olphat9 sicut hō. l3 non respirent.

(Deinde cum dicit.

Uidet āt hoib9 differre hoc sensitiuum ad q̄ aliorū aīaliū: sicut oculi ad ea q̄ duorum oculorū sunt. Co. 100. Hec q̄dē. n. hn̄t phragma z sicut velamen palpebras q̄s aliquis nō mouēs neq3 retrahens nō videt: forma autē oculis nihil h9i hn̄t. sed mox vident q̄ fiunt ī lucido: sic igitur z odoratiū aliis q̄dē sine operculo est: sicut oculis: aliis vo aerē recipientib9 hēre cooperimentū: qd̄ respirantibus discooperit amplias venis z poris: z ꝓp hoc respirantia nō odorant ī aqua. necessariū. n. est odorē pati respirantia: hēat aūt facere in humido ipossibile.

(Soluit questionē q2 ista diuersitas ī modo respirādi nō ē ex diuersitate sensus: sed ex diuersa dispositione organi. organum. n. olfatus in hoīe differt ab organis alio2 aīalium: sicut oculi hoīum differunt ab oculis duris quorundam aīalium. oculi. n. hoīum hn̄t q̄dā ꝓtegmina. i. palpebras ad cooperiendū. s. palpebras: vn̄ hō n̄. pōt videre nisi quodā motu palpebre retrahātur: qd̄ n̄ accidit ī aīalibus hn̄tibus duros oculos s3 statim vident ea quo2 spēs sunt ī diaphano: ita ēt z in aīalibus nō respirantibus: ov-

gantum odoratus est sine operculo: sed i aĩalibus respirãtibus hẽt quoddã coopculum: qd oz aperiri ampliãdo poris p respirationem: ⁊ iõ aĩalia respirantia non odorant in aq̃: qꝛ oz ꝙ patiant ab odore respirando: qd nõ potest fieri in aqua. ℭ Deinde cum dicit.

Est autem odor sicci sicut humor humidi. Odoratiuũ autẽ sensitiuum potentia hmõi ẽ.

ℭ Determinat de mẽdio olfatus: ⁊ dicit ꝙ odor fundat̃ i sicco sicut sapor in humido: organum aũt odoratus oportet esse i potentia ad odorem ⁊ ad siccum: sicut organũ visus est in potentia ad colores ⁊ ad lucem.

ℭ Lectio vigesima prima.

T.101 Gustabile aũt est quiddã tangibile ⁊ hͣ
g est cã q̃re ñ sit sensibile p mediũ extraneũ corpus. Neqȝ.n.tactus ⁊ corpus ĩ quo ẽ humor quod ẽ gustabile ĩ humidio sicut i materia. Hoc aũt quiddam tangibile.

p Ostq̃ phs determinauit de visibili ⁊ audibili ⁊ olfatibili: hic q̃rto determinat de gustabili: ⁊ diuidit ĩ ptes duas. i pͣma determinat de gustabili in cõi. in scda de spẽbus gustabil.i. saporis ibi. (spẽs aũt.) Circa pͣmũ tria facit. primo ĩquirit an gustabile percipiat̃ p mediũ. scdo oñdit qd pcipiat̃ p gustuz: qꝛ gustabile ⁊ ñ gustabile. ibi. (sicut aũt.) tertio quale oporteat eẽ organũ sensus gustus. ibi. (qm aũt humidũ.) hec.n. tria circa alios sensus tractauit. s. mediũ i quo sentitur: id qd sensu pcipitur: ⁊ organũ sensus: q̃ i gustu vt videtur oportet eẽ. Circa pͣmũ tria facit. pͣo oñdit ꝙ gustabile ñ pcipit̃ p mediũ extrãeũ. scdo excludit quandã obiectiõẽ ibi. (vnde ⁊ si i aqua.) tertio oñdit qd requirat̃ ad hoc ꝙ gustabile pcipiat̃. ibi. (nõ aũt facit.) Dicit ergo primo ꝙ gustabile ẽ qddã tãgibile. i. qd tactu discernitur: ⁊ hec ẽ cã q̃re non sentitur p mediuz ꝙ sit corpus extraneũ: ⁊ dicit̃ extraneũ qd nõ ẽ pars aĩalis: sentiũt̃.n. sẽsibilia de qbus p̄us dictũ ẽ p aerẽ aut aquã q̃ nõ sunt ptes aĩalis sȝ tactus ñ sentit suũ obiectuz p mediũ extraneuz sȝ per mediũ cõiunctũ. nã caro est mediuz in sensu tactus vt infra patebit ⁊ iõ cuz gustus sit quidã tact⁹: ⁊ gustabile sit quoddã tangibile nõ pcipiet̃ gustabile p mediuz extrãeuz. ꝙ aũt gustabile sit qddã tangibile oñdit p hoc ꝙ hũor. i. sapor q ẽ gustabile radicat̃ i humido sicut ĩ mã ppͣa humidũ.n. ẽ quoddã tãgibile: vnde manifestũ ẽ ꝙ gustabile ẽ qddã tangibile. ℭ Sȝ si gustus ẽ quidã tactus videt̃ ꝙ nõ debeat distigui ꝫ tactũ cũ spẽs ñ diuidat̃ ex opposito ꝯtra genus: ⁊ sic sequit̃ ꝙ nõ sunt q̃nqȝ sensus: sȝ tm̃ quatuor. Sȝ dicit̃ ꝙ gustus ⁊ tactus possũt cõsiderari dupliciter. vno mõ q̃ntũ ad moduz sẽtiẽdi. ⁊ sic gustus ẽ quidã tactus. Nã i tãgẽdo suũ obiectũ pcipit. Alio mõ q̃ntum ad obiectũ: ⁊ ita oz dicere ꝙ sicut se hȝ obiectum gustus ad obiectũ tact⁹: sic se hȝ sensus gustus ad sensũ tactus. Manifestũ est aũt ꝙ sapor q ẽ obiectũ gustus non est aliq̃ q̃litas de q̃litatib⁹ simplicium corpoꝝ ex qb⁹ aĩal constituit̃: q̃ sunt ppͣa obiecta sensus tact⁹: sed cãtur ab eis ⁊ fundat̃ ĩ aliquo eoꝝ sicut i mã. s. in humido. vñ manifestũ est ꝙ
Lec.20. gustus nõ est idẽ ꝙ sensus tactus: sed quodãmõ radicat̃ ĩ eo. vñ ⁊ cõsueuit de gustu distingui: ꝙ põt accipi gust⁹ put est discernitiuus saporꝝ: ⁊ põt accipi vt ẽ tactus qdã p ut discernit qualitates tangibiles. s. al mẽti: cuius sensus est tactus vt supra dictũ ẽ. Vñ phs dicit in tertio ethi. ꝙ circa delectationes gustus put accipitur primo mõ nõ ẽ temperantia: sed solum prout est tactus quidam.

Deinde cum dicit.

Unde ⁊ si i aqua essemus. sentirem⁹ vtiqȝ appositũ dulce. Non aũt essȝ tunc nobis sẽs⁹ p mediũ: sȝ i eo quod miscetur humido sicut i potu: color aũt nõ sic videt̃ i eo quod miscet̃: neqȝ de fluxiõibus vt qd̃ igit̃ mediũ nihil ẽ: vt autez color visibile: sic gustabile humor est.

ℭ Excludit quandã obiectionẽ. Manifestũ ẽ.n. ꝙ si aliqd corpus saporosũ dissolubile p aquã i aq̃ ponat̃ vtpote mel vel aliquid hmõi: ⁊ nos essemus ĩ aq̃ q̃ntũs distãtes ab illo corpe saporoso: saporẽ tñ eius sentiremus i aq̃ ⁊ sic videt̃ ꝙ gustus suscipiat suũ obiectũ p aquã qd est mediũ extraneũ. Et iõ ad excludẽdũ hanc obiectionẽ cõcludit ex dictis ꝙ cũ gustabi'e nõ pcipiat̃ p mediuz extraneũ: sequit̃ ꝙ si essemus ĩ aq̃ sentiremus vtiqȝ corp⁹ dulce appositũ ĩ aq̃ distãs a nobis. nõ tñ ẽet nobis sensus p mediũ: sed ex eo ꝙ sapor ille ꝑmiscet̃ aq̃o humido: vt accidit in potu: puta cũ ꝑmiscet̃ aq̃ vel vino mel vel aliquid hmõi. ipsa.n. aq̃ imutat̃ nãli imutatiõe a corpe saporoso. vñ gustus nõ pcipit saporẽ corpis distantis vt est talis corpis sapor: nisi s̃m ꝙ aq̃ est imutata a tali corpe. Cuius signũ ẽ ꝙ gustus nõ imutat̃ ab aq̃ sic intense: sicut natus ẽ imutari a sapore corpis distãtis: eo ꝙ sapor ille debilitat̃ p admixtionẽ aq̃. Sed color nõ sic vñ p mediũ: ꝙ. s. corpus coloratũ admisceat̃ medio aut aliqd eius defluat ad visum: vt democritus ponebat: sed p spũalẽ imutationẽ medij. vñ visus nõ pcipit colorez vt aeris vel vt aque: sed vt corpis colorati distantis: ⁊ s̃m eandẽ mẽsurã. Si ergo velimus ꝯparare gustũ ad visuz nihil est qd sit mediũ i gustu: sicut illud qd ẽ mediũ i visu. Sed sicut color ẽ visibile. i. obiectũ visus: sic humor. i. sapor ẽ gustabile idest obiectum gustus.

ℭ Deinde cum dicit.

Nõ aũt facit humoris sẽsũ sine hũiditate: sȝ hẽt actu aut potentia humiditatẽ vt salsũ: bene enĩ liqdũ ipsũ ẽ ⁊ liquefactiuũ lingue. T.102

ℭ Ostendit quid requiratur ad gustũ ex quo mediũ nõ requirunt̃: ⁊ dicit ꝙ nullũ saporosum facit sensuz sui humoris. i. saporis sine humiditate. Naz sicut color fit actu visibilis p lumen: ita sapor fit actu gustabilis p humidũ ⁊ ppter hoc oz ꝙ gustabile vel actu habeat humiditatez aqueã sicut vinum vel aliqd hmõi: aut sit potẽtia humectabile. sicut qd sumit̃ p modũ cibi: ⁊ iõ oz ut sit salina i ore q̃ est bene liquida ⁊ liquefactiua lingue per quã ea q̃ sumunt̃ humectant̃: ut eorum sapor percipi possit.

ℭ Deinde cum dicit

Sicut aũt visus visibilis ẽ ⁊ inuisibilis tenebra aũt inuisibilis e: iudicat aũt ⁊ ipsã vis⁹: Adhuc aũt ⁊ valde splẽdidi ẽ: etenĩ hoc inuisibile ẽ, alio aũt mõ a tenebra: Similit̃ aũt ⁊ audit⁹ soniqȝ silẽtii: quorũ aliud audibile: aliud ñ audibile ⁊ magni sõi: sicut vis⁹ ẽ splẽdidi. Sicut.n. pu⁹ sonus ĩaudibilis quodã mõ: sic ⁊ magn⁹ ⁊ violẽt⁹. Inuisibile aũt aliud qdẽ omnino dicitur: sicut ⁊ ĩ aliis ĩpossibile: aliud aũt quãuis aptũ natũ ñ hȝ, aut praue: sicut quod sine pedibus ẽ ⁊ sine gradu dicit. Sic aũt gust⁹ gustabilisqȝ ⁊ ñ gustabilis. Hoc aũt ẽ paruuz aut prauũ habes humorẽ: aut corruptiuuz gustus. Videt̃ aũt pͣncipiũ eẽ potabile ⁊ nõ potabile. Gustus.n. qdã ambo: sȝ hoc qdẽ ut prauũ et corruptiuũ gustus. aliud aũt secũdũ naturã ẽ autem commune tactus et gustus potabile. T.103

ℭ Ostendit qd percipiat̃ p gustum. ⁊ dicit ꝙ sicut ẽ de visu ⁊ auditu: sic est de gustu: visus.n. cognoscit visibile ⁊ inuisibile: vt supra dictum est. inuisibile enim est tenebra de q̃ visus iudicat: ⁊ similiter illud qd est valde splẽdidum vt sol dr̃ inuisibile: sed alio mõ quã tenebra. Nã tenebra dicit̃ inuisibile ꝑpter defectum luminis splendi

dū autem ꝓpter abundantiā corrumpentis sensum: ꝛ sic auditus est audibilis.s.soni ꝛ non audibilis: vt silētiū qd est priuatio soni ꝛ nō audibilis.i.soni male audibilis: q vel pp sui excellentiā corrūpit sensum: vel pp sui paruitatē nō sufficiēter sensum imutat. Sic ēt ē in oibus q̄ fm potētiam ꝛ īpotentiā dicunt. Nā impossibile dr̄ i oibus aut qd non hēt qd natū ē habere: aut qd praue habet: sicut nō gressibile dr̄ aial: ꝛ quod penit⁹ caret pedib⁹: ꝛ qd ē claudū aut debile pedibus. Similiter aūt ꝛ gustus est gustabilis ꝛ nō gustabilis.n̄ gustabile aūt dr̄ dupliciter: quod aut paꝝ habet de sapore: aut malum saporē aut nimis violentum ad corrumpendū sensū. Et qr gustabile ē humidum aqueū qood est potabile: ꝛ h̄ est principiū saporis.s.humidū aqueū videt̄ ꝙ potabile ꝛ non potabile sit principiū eoꝝ q̄ gustu pcipiunt. gustus .n. pcipit ambo. sed vnū vt prauū ꝛ corruptiuū sensus.s. n̄ potabile. aliud āt vt conueniens secundum naturā.s.potabile. sicut aūt gustabile ꝛ n̄ gustabile percipitur gustu ꝓut gustus ē quidā sensus discretus a tactu: ita potabile ꝛ non potabile pcipitur a gustu prout gustus ē qdā tact⁹. nā potabile est commune ꝛ tactus ꝛ gustus: tactus qdē īquātū est humidum: gustus aūt inquantum est humidū saporabile. Manifestum est ergo ꝙ delectationes que sunt in cibis ꝛ potibus inq̄ntū sunt esibilia ꝛ potabilia: ptinent ad gustū inquantū est tactus quidā: vt dr̄ ī tertio ethi.

¶ Deinde cum dicit.

104. Quoniam autem humidū qdē est gustabile necesse sensitiuū ipsius neqꝫ humiduꝫ esse actu neqꝫ īpossibile fieri humidum. Patitur enī aliqd gustus a gustabili scdm ꝙ gustabile ē. Necessariū est ergo humectatū fore qd possibile humectari saluatū: non humidū aūt gustatiuum sensitiuum.

¶ Ostendit quale debeat esse īstrumentū gustus. ꝛ primo ponit veritatē. scdo māifestat eā p signū. ibi. (Signū āt.) Dicit ergo primo ꝙ qr illud quod est gustabile oportet esse humiduꝫ ꝛ saporosuꝫ: necesse est organuꝫ gustus: neqꝫ esse humiduꝫ actu neqꝫ saporosū fꝫ se ipsum neqꝫ esse tale ꝙ n̄ possit fieri humidū: sicut instrumentū visus est quod n̄ habet colorē: sed est susceptiuum coloris. ꝛ h̄ ideo ē qr gustus patit̄ aliqd a gustabili fꝫ ꝙ ē gustabile. sicut quilibet sēsus a sensibili. Unde cum gustabile inquantuꝫ gustabile sit humidū: necesse est ꝙ organum gustus inquantuꝫ est iā passuꝫ sit humectatuꝫ. ꝛ tamen saluatur in sua natura vt sit gustatiuum idest potens gustare cuꝫ possibile est humectari: non tamen ē humidum actu.

¶ Deinde cum dicit

Signum aūt neqꝫ sic cā existentē linguam sentire: neqꝫ multum humidā: hic.n. tactus fit primi humidi: sicut cum aliquis q ante gustauit fortem humorem guster alterum: ꝛ vt laborantibus amara omnia videntur: ꝓpter id ꝙ lingua plena huiusmodi humiditate sentit.

¶ Ostendit qd dixerat p signum dicens. ꝙ signum predictorum est: ꝙ neqꝫ lingua existēs sicca pōt sentire: neqꝫ existēs multū humida: qa cū existit valde humida a precedente dominante humiditate. sic.n. fit in ea tact⁹ ꝛ sensus precedentis humidi ꝛ nō supuenientis: sicut cū aliquis gustauerit aliquē fortē saporē: postea gustet alteꝝ nō pcipiet ipsum: qa adhuc manet sensus primi humoris ī lingua. Et.s. laborantibus.i. febricitantib⁹ omnia videnē esse amara propter hoc ꝙ sentiunt per linguaꝫ plenam humiditate huiusmodi.s. colera que est amara.

¶ Deinde cum dicit.

Species aūt humorū sicut ꝛ in coloribus simplices qdē contrarie sūt: sicut dulce ꝛ amarum. Habite aūt sunt cuꝫ hac qdē pingue: cū illa vero salsū: media aūt horū acre ꝛ austerū: ꝛ ponticum ꝛ acutū: fere enī hē videntur esse humorū differētie. Quare gustatiuū ē potētia huiusmōi. Gustabile autē ē factiuum actu huius.

¶ Determiat de spēbus saporum: ꝛ dicit ꝙ sicut i coloribus simplices colores sunt contrarii: vt albū nigro sic i saporib⁹ simplices sunt ꝯtrarii: vt dulce ꝛ amaꝝ: spēs āt saporum habite.i. īmediate ꝯntes simplices spēs sūt pingue qd sequitur dulce: ꝛ salsum ꝙ sequit̄ amaꝝ: media āt horū sunt acetosum ꝛ austeꝝ ꝛ ponticū ꝛ acutū: q̄ duo ī idē reducunt. Ad has āt septē spēs sapoꝝ fere vident̄ reduci oēs alie. Cōsiderādū ē āt circa has spēs ꝙ ꝯtrarios sapores causet̄ a calido ꝛ frido ꝛ hūido ꝛ sicco: ꝛ ꝯtraria sint q maxime distant: nō tn̄ fm maximā distātiā calidi ꝛ frigidi ꝛ humidi ꝛ sicci: attendit̄ ꝯrietas in spēb⁹ saporuꝫ: sed fm ordinem ad gustum, put natus est immutari a sapore: vel cuꝫ horrore vel cum suauitate. Unde nō est necessarium ꝙ dulce vel amaꝝ sit maxie vel cali. vel frig. vel humi. vel sic. sed maxime se habeat in tali dispōne p quā ꝯparat̄ ad sensum gustus. De gñatiōe āt sapoꝝ in libr. de sensu ꝛ sensato determinat̄. Ultimo āt ꝯcludit ꝙ gustatiuum.i. sensus gustus vel organum ei⁹ ē ī potentia ad saporē ꝛ species eius: gustabile āt est ꝙ potest reducere ipsum de potentia in actum.

¶ Lectio vigesima secunda.

d Et tangibili autem ꝛ tactu eadē ratio. Si.n. tactus non ē vnus sensus sed plures: necessariū ꝛ tāgibilia sensibilia plura esse. Habet autē dubitationē vtrum plures sint aut vnus: ꝛ quidem est sensitiuuꝫ tangibile vtrū caro ꝛ ī alijs ꝓportionale aut nō: sed hoc quidē ē medium: primum autem sensitiuum aliud quiddam est intus. Co. 106.

Postqꝫ determinauit phs de sensibilibus fm alios sensus: h̄ determinat vltimo de sensibili fm tactum: qa tact⁹ iter alios sensus videt̄ eē min⁹ spiritualis lꝫ sit oīuꝫ aliorum sensuū fundamentum. Diuidit̄ āt hec pars i.d.p. in primis determiat q̄sdā dubitatiōes circa sensum tact⁹. in scdo ostēdit vitatē circa hunc sensum. ibi. (Oīo āt videt̄.) Circa pmū.d.f. prio mouet qōnes. scdo determiat eas. ibi. (Ois etenī s us.) Dicit ergo pmo ꝙ q̄ntū ad ea d quibus ingrendū ē: eadē rō ē siue loq̄mur de tāgibili siue d tactu. qd.n. dr̄ de vno: oꝫ dici de altero. qa si tactus non est vnus sensus sed ples. necesse ē ꝙ tāgibilia nō sint vnū genus sensibiliū: sed pla. Jō āt h̄ dicit: ꝙ itētio sua est pmo determinare de sensibilib⁹: postmoduꝫ determinabit de sensu: Qr vō ī his q̄ circa tangibile ꝛ tactum dicēda sunt circa sensus tactus qōnes mouebit ꝓpter hoc ꝙ cōmodius pōt pertractari qōnes iste circa tactum q̄ꝫ simo ueant̄ circa tāgibile. ideirco hāc excusatiōnē pmittit ostendens ꝙ nō refert vtꝝ de tactu vel tangibili loq̄mur: mouet ergo duas qōnes circa tactum ꝛ tangibile. Quarum prima talis ē: Utrū sint ples sensus tactus: an vnus tātū. Secunda dubitatio est qd sit sensitiuum.i. organum sentiendi in tactu. vtrum.s. caro sit organum sensus tactus in aialibus hn̄tibus carnē q̄ sunt aialia hn̄tia sanguinē: ꝛ in alijs q̄ carent sanguine aliqd ꝓportionabiliter rn̄dēs carni. Aut non est ita: sed caro qdē ꝛ illud qd ꝓportionabiliter ei rn̄det est mediū in sensu tactus. Sed primū organum sensus tactus est aliquid intrinsecum circa cor vt dicitur in libro de sensu ꝛ sensato.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 107. Omnis etenim sensus vni⁹ cōtrarietatis esse videtur: vt visus albi ⁊ nigri: auditus grauis ⁊ acuti: gustus amari ⁊ dulcis. In tāgibili autē multe isūt ɔrietates calidū: frigidū: humidū sic cū: durū molle: ⁊ aliorū quecumqȝ sūt hmōi.

¶ Determinat premissas dubitatiōes. ⁊ primo p̄maȝ. se cūdo secundā. ibi. (vtrū āt.) Circa primū tria facit. primo ostendit ꝙ nō est vnus sensus tactus sed plꝫs. secūdo sol uit positā rōnem. ibi. (hēt āt solutionē.) tertio improbat solutionē. ibi. (sed ꝙ sic.) Rō autē quā primo ponit ta lis ē. Oīs. n. vnus sensus vr̄ esse vnius ɔrietatis: sicut vi sus albi ⁊ nigri: auditus grauis ⁊ acuti: gustus amari et dulcis. sed in tangibili quod est obiectū tactus sunt mul te contrarietates. s. cali. ⁊ frigi. humi. ⁊ sic. durū ⁊ molle ⁊ q̄dam alia hmōi: vt graue ⁊ leue: ⁊ acutū ⁊ hebes: ⁊ similia: ergo tactus non est vnus sensus sed plures.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 108. Habet aūt solutionem, quandam ad hanc dubitationeȝ. ⁊ ꝙ in alus sensibus sunt cōtra rietates plures: vt in voce non solū acumen ⁊ grauitas. sed ⁊ magnitudo ⁊ paruitas: ⁊ leuitas: ⁊ asperitas vocis: ⁊ similia alia. Sūt autē ⁊ circa colorē differentie huiusmodi altere.

¶ Ponit quandā apparentē solutionē ad p̄dictā dubita tionem: ⁊ dicit ꝙ aliqs pōt hr̄e solutionē ad predictā du bitationē: per h̄ ꝙ in alus sensibus videnṫ esse plꝫs ɔrie tates: sicut in auditu. Nam circa vocē audibilē: nō solum pōt attendi ɔrietas acuti ⁊ grauis: sed etiam magnitudo ⁊ paruitas vocis: ⁊ lenitas ⁊ asperitas eius: ⁊ aliq̄ alia si milia. Et silr̄ circa colorem pn̄t inueniri alique alie diffe rentie preter ɔrietatem albi ⁊ nigri: sicut ꝙ aliqs color ē intensus ⁊ alius remissus: aliqs pulcher: ⁊ aliquis tur pis: ⁊ tn̄ per hoc non tolliṫ quin auditus sit vnus sensus ⁊ silr̄ visus. vn̄ multiplex contrarietas tangibiliū non vi deṫ impedire: [illegible] minus tactus sit vnus sensus.

¶ Deinde cum dicit.

Sed ꝙ sit vnū subiectum sicut auditui so nus sic tactui non est manifestum.

¶ Excludit positā solutionem. ⁊ dicit ꝙ oīum ɔrietatū q̄ sunt circa audibilia ē vnū subm̄. s. sonus: ⁊ silr̄ color cir ca visibilia: sȝ non potest inueniri aliqd vnū qđ sit cōe sbm oīum ɔrietatū q̄ sunt circa tāgibilia: ⁊ pp̄ hoc non vr̄ eē vnū genus tāgibiliū. vn̄ neqȝ vnus sensus tactus. ¶ Ad euidentiā āt eoꝝ q̄ hic dicunṫ ɔsiderare oȝ: ꝙ distinctio potentiaꝝ ⁊ obiectoꝝ ꝓportionabilis est. vn̄ cū vnus sen sus sit vna potentia. oȝ ꝙ ei sensibile corrn̄dens sit vnū

Tex. c. 7. genus: ostensum est āt in. x. meta. ꝙ in vno genere est vna prima ɔtrarietas. Unde oȝ ꝙ circa obiectū vni⁹ sensus at tēdatur tantū vna p̄ria ɔtrarietas. Et ideo hic dicit p̄hs ꝙ vnus sensus est vnius ɔrietatis. pn̄t tamen ī vno gene re eē plures ɔrietates post primā: vl̄ ꝑ modū subdiuisio nis: sicut ī genere corpoꝝ. p̄ria ɔrietas est animati ⁊ inani mati. ⁊ qꝛ aīatū corpus diuiditur ꝑ sensibile ⁊ insensibi le: ⁊ vlterius sensibile ꝑ rationale ⁊ irrationale: multipli canṫ ɔrietates ī genere corpis: vel sunt plures ɔrietates vnius generis ꝑ accidens: sicut in genere corporis est ɔ rietas albi ⁊ nigri: ⁊ scđm oīa q̄ corpori accidere pn̄t. Et ꝑ hunc modū ītelligēdū ē: ꝙ circa sonū ⁊ vocē preter p̄mā ɔrietatē grauis ⁊ acuti q̄ ē ꝑ se: sūt alie ɔrietates q̄si ꝑ accidens. In genere autē tangibiliū sunt plures prime ɔrietates ꝑ se: que tn̄ oēs quodāmō reducunṫ ad vnum sbm ⁊ quodāmmodo non. potest. n. vno modo accipi sbm ɔtrarietatis ipsū genus quod ɔparatur ad differen tias ɔtrarias: sicut potētia ad actū. Alio modo potest acci pi subiectuȝ ɔtrarietatū sbā que ē subiectū generis cuius sunt contrarietates: sicut si dicamus ꝙ corpus coloratum est subiectum albi ⁊ nigri. Si igitur loquamur de subiec to quod est genus. manifestum est ꝙ non est idem sbm omniuȝ qualitatuȝ tāgibiliuȝ. si āt loquamur de subiecto que ē sbā: vnū sbm est oīuȝ eoꝝ. s. corpus pertinens ad consistētiam aīalis. vn̄. s. dicit p̄hs: ꝙ tangibiles qualita tes sunt corpis sm̄ ꝙ est corpus q̄bus. s. elemēta corpo ris distinguunṫ ab inuicem. hoꝝ. n. ē sensus tactus di scretiuus q̄ ad consistētiā corporis aīalis pertinent. vn de formaliter loquendo ⁊ sm̄ rationem: sensus tact⁹ nō est vnus sensus: sed plures: subō autem est vnus.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 109. Utrum aūt est sensitiuum intus aut non: sȝ mox caro. nullū videtur esse signum fieri sen sum simul cum tactu. Etenim nunc si aliqd cir ca carnem extenderit vt pellē faciens similiter sensum mox tactū insinuat: ⁊ tamen cōstat ꝙ non est in hoc sensitiuū. Si aūt ⁊ cū naturale fuerit: citius vtiqȝ pertinget sensus.

¶ Pertractat secundā q̄stionem: ⁊ circa hoc duo facit. primo docet veritatem secundo ɔcludit quoddā qđ ꝑti net ad manifestationē prime q̄ōnis. ibi (pp̄ qđ talis ps) Circa primū sciendum est ꝙ posset alicui videri: ꝙ ca ro esset organū sentiendi sm̄ tactū hac rōne: quia statiȝ ad tactum carnis sentimus tangibilia. Dicit ergo ad exclu dendum hanc rationem ꝙ ad indicandum vtrūȝ organū tactus sit intus vel non: sed statim caro sit organum tact⁹: non vr̄ eē sufficiens signum hoc ꝙ siṫ cū caro tāgiṫ fit sen sus tangibilis. i. sentiṫ: qꝛ ⁊ nunc si aliquis supra carnem extenderet aliquā pelliculā aut telā subtilē: statī ad tactum ipsius qđ superextenderet carni sentireṫ tangibile: sed tn̄ constat ꝙ organuȝ sensus tactus non esset in illa pelle su perextensa. ⁊ iteꝝ manifestū est: ꝙ si illa pellis superextensa fieret ɔnaturalis hoī citius ꝑ eā sentireṫ. vn̄ licet ad tactū carnis q̄ est hoī cōnālis statim tangibile sentiaṫ: non tn̄ sequiṫ qđ caro sit organū tactus: sed est quoddā mediū connaturale.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 110. Propter quod talis pars corporis videṫ sic se habere sicut si circulariter nobis aptus natus esset aer. Uideremur eni vno quodam sentire ⁊ sonū ⁊ odorem ⁊ colorē: ⁊ vnus qđē sensus esse auditus ⁊ visus ⁊ olfatus. Nunc āt quoniam determinatum est ꝑ qđ fiunt mo tus manifesta sunt predictā sensitiua altera eē.

Co. 111. In tactu autem hoc qđē nunc īmanifestum ē. Ex aere qđē enim aut aqua īpossibile est con stare animatum corpus: oȝ. n. firmuȝ esse. Re linquitur aūt mixtum ex terra ⁊ ex his esse vt vult caro ⁊ proportionale. Quare necessariū ē ⁊ corp⁹ esse quod mediū tactui aptū natum ꝑ quod fiant sensus cum sint plures.

¶ Concludit quoddaȝ quod valet ad manifestationem prime questionis: ⁊ dicit quod quia caro est sicut me dium connaturale in sensu tactus: videṫ ꝙ hec pars cor poris sic se hēat ad sensū tactus: sicut si aer q̄ est circa nos esset connaturalis nobis: videreṫ enim tunc quod aer il le esset organum in visu: auditu: ⁊ olfatu: cū tn̄ sit medi um: ⁊ ita videremur vno organo sentire sonum: ⁊ odo rem ⁊ colorē: ⁊ ꝑ cōs. q̄nis videreṫ esse vnus sensus au ditus: visus: ⁊ olfatus. Sed nunc qꝛ medium ꝑ quod fi unt motus dictorū sensibiliū est (determinatū). i. distinctum a nobis: manifestum est quod nō ē organum ⁊ ita manifestum est: quod diuersa sunt organa triū se nsuum dictoꝝ: ⁊ ꝑ consequens quod sunt diuersi sensus: sed in tactu hoc non est manifestum: qꝛ mediū est con naturale nobis. Et huius diuersitatis rationem assignat. aer enim ⁊ aqua q̄ sunt media alioꝝ sensuum: non pn̄t eē

connaturalia nobis: quia impossibile est ꝙ ex aere puro & ex aqua pura consistat animatum corpus. cum enim sint corpora humida & fluxibilia non sunt firma neque bene terminabilia in seipsis. sed solum termino alieno. corpus autem animatum oportet esse firmum & in se terminatum. unde
1 oportet ꝙ sit mixtum ex terra & aere & aqua: sicut vult se habere id est sicut exigit caro in animalibus habentibus carnem: & illud quod proportionabile est in animalibus non habentibus carnem & sic illud corpus quod est medium in tactu scilicet caro: potest esse adunatum id est naturaliter unitum tactui: ita ꝙ per ipsum sicut per medium connaturale fiant plures sensus tactus

¶ Deinde cum dicit.

Tex. Demonstrat autem ꝙ plures sint qui in lingua tactus. Omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem & humorem: si quidem igitur & alia caro sentiret humorem: videretur unus & idem esse sensus gustus & tactus: nunc autem sunt duo: propter id quod non convertitur.

¶ Ponit quoddam aliud ad idem manifestandum. & dicit ꝙ hoc idem demonstratur per hoc ꝙ in lingua fiunt plures tactus. sentimus enim per linguam omnia tangibilia que sentimus per alias partes corporis. & ulterius per ipsam sentimus (humores) id est saporem quem non sentimus per aliquam aliam partem corporis. Si autem alia caro sentiret saporem: discerneremus inter gustum & tactum: sicut nunc non discernimus inter tactum qui est discretivus calidi et frigidi & tactum qui est discretivus humidi & sicci. Sed nunc apparet ꝙ gustus et tactus sunt duo sensus quia non convertuntur invicem. non enim per quamcunque partem fit sensus tactus fit et gustus. Ratio autem quare non per quamcunque partem fit gustus per quam fit tactus est quia sapores non sunt qualitates elementorum ex quibus corpus animalis constat. unde nec pertinent ad consistentiam animalis: sicut qualitates tangibiles.

¶ Lectio vigesimatertia.

Tex. 113. d Dubitabit autem aliquis: si omne corpus profundum habet. Hec autem est tertia magnitudo quorum autem corporum medium est aliquod corpus non contingit ipsa ad invicem se tangere. humidum autem non est sine corpore neque humectatum. Sed necesse est aqua esse aut habere aquam. que vero tanguntur ad invicem in aqua: non sicca extrema sint necesse est aquam habere medium quo repleta sint ultima. si autem hoc verum impossibile est tangere aliquid aliud in aqua. Eodem autem modo est & in aere. Similiter enim se habet aer ad ea que sunt in ipso: & aqua ad ea que sunt in aqua: latet autem magis nos: sicut & que sunt in aqua animalia: si humectatum tangit humectatum.

o Ostenso ꝙ in sensu tactus requiritur medium connaturale: hic igitur philosophus utrum tangatur in eo medium extraneum: Et circa hoc duo facit. primo ostendit ꝙ tactus non fit sine medio extraneo. secundo ostendit in quo differant tactus & gustus ab aliis sensibus quia per medium extraneum sentiunt. ibi. (utrum igitur). ¶ Dicit ergo primo ꝙ circa tactum potest aliquis dubitare utrum scilicet habeat medium extraneum: cum ostensum sit ꝙ habeat medium connaturale. et ista dubitatio procedit si omne corpus habet profundum quod est tertia dimensio. manifestum est enim omne corpus tres dimensiones habere scilicet longitudinem: latitudinem: et profunditatem. Ex quo sequitur ꝙ inter quecunque corpora est aliquod corpus medium. ipsa non tangunt se invicem immediate. distant enim ab invicem ex quo aliqua dimensio est inter ea. manifestum est etiam ꝙ ubicunque est medium humidum vel humectatum: oportet esse aliquod corpus. humiditas enim cum sit qualitas quedam non est nisi in subiecto corpore. Aut igitur inest alteri corpori secundum seipsum: & tunc est humidum sicut aqua: aut habet humiditatem secundum aliquod corpus sibi adveniens: & sic dicitur humectatum ex hoc ꝙ habet aquam in superficie tantum: vel in superficie & profundo. Et hoc est quod dicit ꝙ necesse est omne corpus humidum vel humectatum esse aquam: aut habere aquam. manifestum est autem ꝙ corpora que tanguntur in aqua ad invicem: necesse est ꝙ habeant inter se aquam medium: qua repleta sunt ultima corporum: nisi forte dicatur ꝙ sint sicca in aqua existentia: quod est impossibile. necesse est enim ꝙ ea que in aqua sunt sint humectata: ita ꝙ habeant aquam in superficie: & sic relinquitur ꝙ inter duo tangentia se in aqua sit aqua medium: & si hoc verum est. sequitur ꝙ impossibile sit ꝙ aliquod corpus tangat aliud in aqua immediate. Et similiter eodem modo se habet de aere qui est humidus naturaliter sicut & aqua. similiter enim se habet aer ad humectanda ea que sunt in aere: sicut se habet aqua ad humectanda ea que sunt in aqua: sed magis latet nos de aere ꝙ sit medium quam de aqua: propter hoc quod continue sumus in aere: & sic imperceptibiliter inheret nobis. Et similiter animalia que sunt in aqua latet si duo corpora humectata per aquam se tangant. quia enim continue sunt in aqua non percipiunt aquam que est inter ipsa & corpora tangentia. Est autem & alia ratio: quare magis latet nos de aere quam de aqua: quia aer est subtilior: & minus sensu perceptibilis. relinquatur ergo ꝙ semper quando tangimus aliquid est medium inter nos & res contactas aer vel aqua. ¶ Sed dubitatio hic accidit. quia enim illud quod est medium in aliquo sensu esse denudatum a qualitatibus sensibilibus secundum illum sensum: sicut diaphanum nullum habet colorem. manifestum est autem ꝙ aer et aqua habent tangibiles qualitates: non igitur mediantibus eis potest fieri sensus tactus. ¶ Respondet autem ad hoc Averrois: ꝙ nos non patimur a puro aere vel aqua. nihil enim patitur nisi a suo contrario secundum principium passionis. aer autem et aqua non contrariantur nobis sed sunt nobis similia. comparantur enim ad nos sicut locus ad locatum unde tactus noster non patitur a qualitatibus aeris vel aque: sed ab extraneis qualitatibus. quod enim sentitur de qualitatibus tangibilibus in aere & in aqua est ex admixtione extraneorum corporum ut ipse dicit: quia sicut ignis nunquam amittit calorem suum: ita nec aqua amittit suam qualitatem: sed ꝙ aliquando sentimus calidam hoc est ex permixtione extranei. ¶ In hac autem responsione est multiplex error. primo quidem in hoc quod dicit quod corpora nostra non patiuntur ab aere vel aqua quia sunt similia nobis. sicut locus locato. manifestum est enim quod corpora nostra sortiuntur locum naturalem: sicut & motum naturalem ex natura elementi predominantis. non ergo aliter comparantur ad locum & ad corpora continentia corpora nostra: quam ipsa elementa locata ad elementa locantia. elementa autem in suis extremitatibus se alterant: ut patet per philosophum in primo meteororum. corpus ergo nostrum ab elementis natum est alterari. Item omne quod est in potentia natum est pati ab eo quod est in actu. corpora autem nostra cum sint in quadam medietate constituta inter extremitates tangibilium qualitatum que sunt in elementis: habent se ad qualitates elementares: ut potentia ad actum. medium enim est in potentia ad extrema: ut infra dicetur. manifestum est igitur ꝙ corpora nostra nata sunt immutari a qualitatibus elementorum & sentire eas. provenit ergo hic error ex eo ꝙ nescivit distinguere inter elementa secundum ꝙ sunt sibi invicem contraria: & secundum ꝙ sunt se continentia & sibi similia: ut locus locato. ¶ Dicendum est igitur ꝙ elementa possunt dupliciter considerari. uno modo secundum qualitates activas et passivas: et sic contrariantur ad invicem: et se invicem immutant in suis extremis. alio modo secundum formas substantiales quas consequuntur ex impressione corporis celestis. unde quanto corpus elementare est propinquius corpori celesti: tanto plus habet de forma: & quia ad formam pertinet continere: & ꝙ se habeat in ratione totius: inde est ꝙ corpus superius continet inferius: & comparatur Lec. 23

ad ipsum sicut totū ad partē diuisam: que est spatio loci ad locatū. vñ ⁊ vis locãs ⁊ continentis deriuatur ad elementa ex p̄mo cōtinenti .s. corpore celesti. ⁊ propter hoc locus ⁊ motus localis nō attribuuntur elementis secundū q̄litates actiuas ⁊ passiuas: sed consequuntur formas substantiales elementorū. ℭ Alius error est in hoc ꝙ dicit ꝙ aqua ⁊ aer non alterantur nisi per admixtionē extranei: manifestū ē .n. ꝙ aer ⁊ aq̄ secundū ptez sūt corruptibilia. Corruptio autem ⁊ generatio in elementis pōt fieri sine mixtione: ⁊ sequitur alterationem: vt patet in li. de generatione. vnde manifestū ē ꝙ adhuc durante specie aque pōt immutari aq̄ a sua naturali q̄litate absq̄ admixtiōe extranei. ignis aūt cum sit formalior est magis actiuus inter elementa: q̄ omnia comparantur ad ipsum sicut materialia. vt dicitur in quarto meteo. vñ ñ est fise de ipso ⁊ de aliis. ℭ Dicēdū ē igitur ꝙ q2 aer ⁊ aqua sunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus: ⁊ p̄cipue q̄n sunt modice quantitatis: sicut accidit in aqua vel aere q̄ sūt inter alia duo corpa se tangētia. ꝑpter hoc nō impedit̄ sensus tact⁹ quin p medium aerē ⁊ aquā fieri possit. ⁊ minus ēt ipedit aer q̄ȝ aqua: q2 aer hȝ q̄litates tangibiles pax sensibiles. vnde si intendāt̄ q̄litates tangibiles aeris vel aq̄: magis impeditur tactus: vtpote cum aer vel aqua intensam frigiditatem vel caliditatem habuerit.

Lec.2.

ℭ Deinde cum dicit.

Co.114 Utrū igitur omniū similiter sit sēsus an aliorum aliter sicut nūc videtur: gustus qdem ⁊ tactus in tangendo: alii aūt a longe. hoc aūt nō est: sed durū ⁊ molle p altera sentimus: sicut ⁊ sonabile ⁊ visibile ⁊ odorabile: sed alia qdem a longe: alia vero a prope: ꝑpter qd̄ latet: quoniā omnia qdeȝ sentimus per mediū: Sed in his latet: ⁊ qdem sicut diximus prius ⁊ si per pellem sentiremus omnia tangibilia ignorato quoniā prohibet: similiter vtiq̄ȝ haberemus: sicut ⁊ nunc ⁊ i aqua ⁊ i aere: putamus .n. nūc ipsa tangere: ⁊ nihil essē per medium.

ℭ Ostendit ofiam iter tactū ⁊ gustū: ⁊ alios sensus. Et primo excludit quandā differentiā extimataȝ. Secundo ponit differētiā verā. ibi. (sed differet.) Dicit ergo p̄mo ꝙ ex quo tactus hȝ mediū extraneū cōsiderandū ē vtrū oīum sensibilium fiat sil'r sensus: aut diuersoꝝ diuersimode sicut i ꝓmptu videt̄ hic eē dr̄ia ꝙ gustus ⁊ tactus sentiāt ex eo ꝙ imediate tāgant. alii aūt sensus sentiant de lōge sua sensibilia nō tangendo ipla: sed hoc nō ē veꝝ ꝙ sic differāt: sed duꝝ ⁊ molle ⁊ alias q̄litates tangibiles sentimus (p altera) .i. p media extranea. sicut ⁊ obiecta aliorum sensuū: sicut sonabile visibile ⁊ odorabile. Sed ista sensibilia sunt a longe q̄n̄q̄ȝ a sensu. gustabilia aūt ⁊ tangibilia sunt de ꝓpe: intantū ꝙ mediū est q̄si impceptibile ꝑpter paruitatē: ⁊ iō mediū latet. oīa .n. sēsibilia sentim⁹ p medium extraneū: sed i gustabilib⁹ ⁊ tangibilib⁹ latet: q2 sicut prius diximus si p aliquā pellē nobis circūposi tam oīa tangibilia sentirem⁹ ignorato ꝙ aliqd esset prohibens. Sil'r nos hēremus ad sentiendū p mediū: sicut ⁊ nunc nos hēmus sentiētes i aq̄ ⁊ i aere. putamus .n. nūc ꝙ tangamus sensibilia ipsa ⁊ nihil sit medium.

ℭ Deinde cum dicit.

Co.115. Sed differt tangibile a visibilibus ⁊ sonatiuis: quoniaȝ illa quidem sentim⁹: ex eo ꝙ medium mouet aliquid nos: tangibilia vero nō a medio: sed simul cū medio: sicut p clipeuȝ percussus: non .n. clipeus percussus prius percussit: sed simul accidit vtraque percuti.

ℭ Exclusa falsa differentia ponit verā. ⁊ dicit ꝙ tangibilia differūt a visibilibus ⁊ sonatiuis ex eo ꝙ illa sēsibilia sentimus p hoc ꝙ mouent mediū. ⁊ iteꝝ medium mouet nos: sed tangibilia sentimus p medium extraneū nō q. moti ā medio extraneo: sed sil cuȝ medio mouemur a sensibili: sicut pȝ de eo q percutit̄ p clypeū: nō .n. accidit sic ꝙ clypeus pcussus pcutiat. sed q2 sil accidit vtrūq̄ȝ pcuti. ℭ Qd̄ aūt hic dr̄ (simul) nō est itelligendū sm ordinē tpis tm̄: q2 ēt in visu sil mouet̄ medium ab obiecto: ⁊ sensus a medio. fit enī visio sine successione: pceptiō aūt soni ⁊ odoris cum successione aliqua vt in li. de sensu ⁊ sensato dr̄: sed hoc referendū est ad ordinē cāe. in aliis enī sensib⁹ imutatio medii est cā ꝙ imutet̄ sensus nō aūt in tactu nam i aliis sensibus medium est ex necessitate: in tactu autem .q. per accidens: inquantum accidit corpora se tangentia esse humectata.

ℭ Deinde cum dicit.

Omnino auteȝ videtur caro ⁊ lingua: sicut aqua ⁊ aer ad visuȝ ⁊ auditū ⁊ olfatū se habēt sic se habere ad sensitiuum sicut illorū vnūq̄dq̄ȝ: ipso aūt sensitiuo tacto neq̄ȝ ibi neq̄ȝ hic fiet vtiq̄ȝ sensus: vt si qs ponat corpus albuȝ in oculū vltimū. Quare ⁊ manifestum ꝙ itus sit tangibilis sensitiuum: sic .n. vtiq̄ȝ accidit ꝙ qdem in aliis. Apposita .n. super sensitiuum non sentiunt: super aūt carneȝ posita sentiunt: quare mediuȝ tactui caro. Co.116.

ℭ Determinat de sēsu tactus sm veritatē: ⁊ primo quātū ad mediū. secundo q̄ntū ad q̄litatē organi. ibi. (tāgibiles qdē.) tertio q̄ntū ad obiectū qd̄ pcipit̄ sēsu. ibi. (amp. aūt.) dicit ergo primo ꝙ ita vr̄ se hēre caro ⁊ lingua ad organū sensus tact⁹: sicut se hūt aer ⁊ aq̄ ad organū visus auditus ⁊ olfatus. in nullo enī istoꝝ sensuū pōt fieri sensus si tangat̄ organū: vt si quis ponat aliqd̄ corp⁹ albuȝ in superficie oculi nō videt̄: vñ manifestū est ꝙ organuȝ sensitiuū in sensu tactus sit intus: sic .n. accidit in hoc sensu sicut ⁊ in aliis. nō enī sentiūt aīalia sensibilia apposita super organū sensus: sentiunt aūt sensibilia posita sup carnē: q̄re manifestū est ꝙ caro nō est organū sensus ȝ mediū.

Deinde cum dicit.

Tangibiles qdem igitur sūt differentie corporis scdm ꝙ corpus. Dico aūt differentias quibus elementa determinant calidum frigidum: humidum: siccū: de quibus prius dictū est in his q̄ de elementis. Sensitiuum autem ipsarum ꝙ tactiuum: ⁊ in quo sensus vocatus tactus est primo: ꝙ potentia huiōi ps est. Sentire .n. pati qd̄dam est. Quare faciens quale ipsum actu huiusmodi illud facit: cum sit potentia. Unde similiter calidum ⁊ frigidum aut durum ⁊ molle non sentimus: sed excellentias tanquā sensu velut medietate quadā existente eius que in sensibilibus contrarietatis. Et ꝑpter hoc discernūt sensitiua sensibilia: mediuȝ enī discretiū ē. Fit .n. ad vtrū q̄ȝ ipsorū alteruȝ vltimorū. Et oportet sicut hēs sentire albuȝ ⁊ nigrū neutrū ipsorū debere eē actu potētia vero vtrunq̄ȝ: sic aūt ⁊ in aliis: ⁊ i tactu neq̄ȝ calidum neque frigidum. Co.117. Co.118. Co.119.

ℭ Ondit q̄le sit organū tactus: ⁊ dicit ꝙ tangibiles qualitates sunt dr̄ie corporis sm ꝙ est corpus .i. dr̄ie qb⁹ elementa distinguūt̄ ab inuicē .s. cali. frigi. humi. ⁊ sic. de q

bus dicitur est in his que sunt de elementis idest in libro de generatione ⁊ corruptione. Manifestum est autem quod organum tactus ⁊ in quo primo fundatur sensus qui dicitur tactus: est quedam pars que est in potentia ad huiusmodi qualitates. organum enim sensus patitur a sensibili: quia sentire est pati quoddam: unde sensibile quod est agens: facit ipsum esse tale in actu quale est sensibile: cum sit in potentia ad hoc. Et propter hoc organum tactus non sentit illam qualitatem secundum quam est in actu. non enim sentimus id quod est calidum aut frigidum: durum aut molle: secundum illum modum quo hoc ipse organo tactus: sed sentimus excellentias tangibilium: quasi organo tactus constituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates. ⁊ propter hoc organum tactus discernit extrema tangibilium. medium .n. est discretiuum extremorum. potest .n. pati ab utroque extremorum eo quod dum comparatur ad unum se habet in ratione alterius: sicut tepidum in comparatione ad calidum est frigidum. In comparatione ad frigidum est calidum. unde medium patitur ab utroque extremorum: cum sit quodammodo utrumque contrarium. Et oportet quod sicut organum quod debet sentire album ⁊ nigrum: neutrum ipsorum habet actu. sed utrumque in potentia: ⁊ eodem modo in aliis sensibus: sic etiam se habeat in sensu tactus: ut scilicet organum neque sit calidum neque frigidum actu: sed potentia utrumque. Aliter tamen accidit hoc circa tactum: ⁊ circa alios sensus. Nam in visu organum visus est in potentia ad album ⁊ nigrum denudatum a toto genere albi ⁊ nigri. est .n. penitus carens colore. sed organum ⁊ medium tactus non potest denudari a toto genere calidi ⁊ frigidi humidi ⁊ sicci: eo quod componitur enim ex elementis quorum he sunt proprie qualitates: ⁊ sic sit in potentia organum tactus ad sua obiecta inquantum est medium inter contraria. medium enim est in potentia ad extrema: ⁊ propter hoc quanto animal habet complexionem magis reductam ad medium: tanto habet meliorem tactum: unde homo inter omnia animalia est melioris tactus: ut supra dictum est.

¶ Deinde cum dicit.

Amplius autem sicut visibilis ⁊ invisibilis erat quodammodo visus: Similiter autem ⁊ reliqui oppositorum: sic ⁊ tactus ⁊ tangibilis ⁊ intangibilis. Intangibile autem paruam omnino habens differentiam tangibilium: ut passus est aer. Et tangibilium excellentie sicut corruptiua. Secundum quidem igitur unumquemque sensuum dictum est figuraliter.

¶ Determinat de eo quod percipitur per tactum ⁊ dicit quod sicut est visus quodammodo visibilis ⁊ invisibilis sic alii sensus sunt oppositorum ut auditus soni ⁊ silentii: sic ⁊ tactus est tangibilis ⁊ intangibilis. Intangibile autem dicitur dupliciter: aut illud quod habet excellentiam ita quod corrumpit sensum sicut ignis: aut illud quod habet parum de qualitate tangibili sicut aer: utrunque .n. dicitur intangibile quasi male perceptibile sensu tactus. ¶ Ultimo autem quasi epilogando concludit quod (figuraliter) .i. in quadam summa dictum est de sensibilibus secundum unumquemque sensum: de eis enim specialiter in libro de sensu ⁊ sensato determinatur.

¶ Lectio vigesimaquarta.

Oportet autem universaliter de omni sensu accipere. quoniam sensus est susceptiuus specierum sine materia: ut cera anuli sine ferro ⁊ auro recipit signum. Accipit autem aureum aut eneum signum: sed non inquantum aurum aut es. Similiter autem ⁊ sensus uniuscuiusque ab habente colorem aut humorem aut sonum patitur: sed non inquantum unumquodque illorum dicitur: sed inquantum huiusmodi est: ⁊ secundum rationem.

Postquam philosophus in parte precedenti determinauit de sensibilibus secundum unumquemque sensum: hic determinat de sensu. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid sit sensus. Secundo concludit solutionem quarundam questionum ex diffinitione sensus positam ibi. (manifestum autem ex his ⁊c.) tertio mouet quasdam dubitationes circa passionem a sensibilibus. ibi. (dubitabitur autem) Circa primum .d. f. primo ostendit quid sit sensus secundo ostendit quid sit organum sensus. ibi. (sensitiuum autem.) Dicit ergo primo quod hoc oportet accipere universaliter ⁊ communiter omni sensui inesse: quod sensus est susceptiuus specierum sine materia: sicut cera recipit signum anuli sine ferro ⁊ auro. ¶ Sed hoc videtur esse commune omni patienti: omne .n. patiens recipit aliquid ab agente: secundum quod est agens. agens autem agit per suam formam: ⁊ non per suam materiam: omne igitur patiens recipit formam sine materia. Et hoc etiam ad sensum apparet: non .n. aer recipit ab igne agente materiam eius sed formam. non igitur videtur hoc proprium esse sensus: quod sit receptiuus specierum sine materia. ¶ Dicendum igitur quod licet hoc sit commune omni patienti quod recipiat formam ab agente: differentia tamen est in modo recipiendi: nam forma que in patiente recipitur ab agente: quandoque quidem habet eundem modum essendi in patiente quem habet in agente: ⁊ hoc quidem contingit quando patiens habet eandem dispositionem ad formam quam habet agens. unumquodque .n. recipitur in altero: secundum modum recipientis recipitur. Unde si eodem modo disponatur patiens sicut agens eodem modo recipit formam in patiente sicut erat in agente: ⁊ tunc non recipitur forma sine materia licet .n. alia ⁊ eadem materia numero que est agentis non fiat patientis: fit tamen quodammodo eadem inquantum similem dispositionem materialem ad formam acquirit ei que erat in agente. ⁊ hoc modo aer patitur ab igne: ⁊ quicquid patitur passione naturali. Quandoque vero forma recipitur in patiente secundum alium modum essendi: quam sit in agente: quia dispositio materialis patientis ad recipiendum non est similis dispositioni materiali que est in agente. ⁊ ideo forma recipitur in patiente sine materia: inquantum patiens assimilatur agenti secundum formam ⁊ non secundum materiam: ⁊ per hunc modum sensus recipit formam sine materia: quia alterius modi esse habet forma in sensu: ⁊ in re sensibili. nam in re sensibili habet esse naturale: in sensu autem habet esse intentionale ⁊ spirituale. Et ponitur conveniens exemplum de sigillo ⁊ cera: non enim eadem dispositio est cere ad imaginem que erat in ferro ⁊ auro. Et ideo subiungit quod cera accipit signum idest imaginem sive figuram auream aut eneam: sed non inquantum est aurum aut es. Assimilatur enim cera aureo sigillo quantum ad imaginem: sed non quantum ad dispositionem auri. Et similiter sensus patitur a sensibili habente colorem aut humorem .i. saporem aut sonum: sed non inquantum unumquodque illorum dicitur: idest non patitur a lapide colorato inquantum lapis neque a melle dulci inquantum mel: quia in sensu non fit similis dispositio ad formam que est in subiectis illis: sed patitur ab eis inquantum huiusmodi vel inquantum coloratum vel saporosum: ⁊ vel secundum rationem idest secundum formam: assimilatur enim sensus sensibili secundum formam: sed non secundum dispositionem materie. ¶ Deinde cum dicit.

Sensitiuum autem primum est in quo huiusmodi potentia. Est quidem igitur idem sed esse alterum est. Magnitudo quidem enim quedam erit: quod sensus patitur. Non tamen sensitiuo esse neque sensus magnitudo est: sed ratio quedam ⁊ potentia illius. Co. xx.

¶ Determinat de organis sensus: qr enim dixerat q sensus est susceptiuus specierum sine materia: qd etiam intellectui conuenit. posset aliquis credere q sensus non esset potentia in corpore sicut nec intellectus. Et ideo ad hoc excludendum assignat ei organum: et dicit q primum sensitiuum idest primum organum sensus est in quo est potentia huiusmodi: que .s. est susceptiua specierum sine materia organum enim sensus cum potentia ipsa v.g. pupilla oculus est idem subiecto: sed esse aliud est: qr ratione differt potentia a corpore. potentia enim est quasi forma organi: vt supra traditum est. Et ideo subdit q (magnitudo) .i. organum corporeum est (qd sensum patitur) .i. quod est susceptiuum sensus sicut materia forme: non tamen est eadem ratio

Lec. 2. magnitudinis et sensitiui siue sensus: sed sensus (est quedam ratio) .i. proportio et forma et potentia illius .s. magnitudinis. ¶ Deinde cum dicit.

Co. 124 Manifestum autem ex his: et propter qd sensibilium excellentie corrumpunt sensitiua. si namque sit fortior sensitiuo motus. soluitur ratio: hoc autem erat sensus sicut et simphonia et tonus percussis fortiter chordis: Et propter quid plante non sentiunt habentes quandam partem animalem: et patientes a tangibilibus. Et namque frigescunt et calescunt. Causa enim non habere medietatem neque huiusmodi principium possibile recipere species sensibilium: sed pati cum materia.

¶ Ex premissis concludit solutionem quarundam questionum qui possent queri et dicit q manifestum est ex predictis propter quid excellentiam sensibilium corrumpat organa sensuum. oportet enim in organis sentiendi ad hoc q sentiat esse (quandam rationem) .i. proportionem vt dictum est. Si ergo motus sensibilis fuerit fortior quam organum natum sit pati: soluitur proportio et corrumpitur sensus qui consistit in quadam proportione organi vt dictum est. Et est simile sicut cum aliquis fortiter percutit chordas: soluitur simphonia et tonus instrumenti qui in quadam proportione consistit. Manifesta est etiam ex predictis ratio alterius questionis (propter quid) .s. plante non sentiunt cum tamen habeant quandam partem anime: et patiantur a quibusdam sensibilibus .s. a tangibilibus. Manifestum est enim q calescunt et infrigidantur. Causa igitur quare non sentiunt est. qr non est in eis illa proportio que requiritur ad sentiendum. non enim habent medietatem secundum complexionem inter tangibilia que requiritur ad organum tactus: sine quo nullus sensus esse potest: et ideo non habent in se huiusmodi principium quod potest recipere species sine (materia) .s. sensum: sed accidit ei pati cum materia .s. secundum materialem transmutationem.

¶ Deinde cum dicit.

Dubitabit autem aliquis: si patiatur aliquid

Co. 125. ab odore. q impossibile est olfatum habere: aut a calore non possibile videre. Similiter autem et in aliis.

¶ Mouet quandam dubitationem circa passionem a sensibilibus: qr enim dixerat q plante patiuntur a sensibilibus primo mouet dubitationem vtrum ab aliis sensibilibus aliquid posset pati qd non habet sensum: puta ab odore: qd non habet olfatum: a colore q non habet visum: a sono quod non habet auditum.

¶ Secundo ibi.

Si autem olfactibile odor: si aliquid facit olfatum: odor facit. Quare impossibilium olfatum habere nihil possibile pati ab odore. Eadem autem ratio et in aliis neque possibili: sed inquantum vnumquodque sensitiuum.

¶ Inducit duas rationes ad ostendendum q non. quarum prima talis est: qa proprium olfactibilis est facere olfatum. odor autem facit olfactibile: ergo si aliquid facit olfatum: facit hoc per odorem: vel secundum aliam litteram odor facit: propria igitur actio odoris inquantum odor est q facit olfatum siue facere: ex quo sequitur q suscipiens actionem odoris inquantum odor: habet sensum olfatus: quod ergo non habet sensum olfatus non potest pati ab odore: et eadem ratio videtur de aliis q non sit quorumcumque posse pati a sensibilibus: sed solum habentium sensum.

¶ Secundam rationem ponit ibi.

Simul autem manifestum est et sic: neque enim lumen et tenebra neque sonus neque odor nullum facit in corpora: sed in quibus est: vt aer quicunque tonitrui scindit lignum. Co.

¶ Et dicit q hoc qd prima ratio concludit: manifestum est per experimentum: qr lumen et tenebra et odor et sonus nullum effectum faciunt in corpora insensibilia: nisi forte per accidens inquantum corpora habentia huiusmodi qualitates aliquid agunt sicut aer qui quando est tonitruum scindit lignum. lignum enim patitur non a sono per se loquendo: sed ab aere moto.

¶ Tertio ibi.

Sed tangibilia et humores faciunt. Si enim non: a quo vnque patientur inanimata et alterabuntur.

¶ Ostendit aliter esse de qualitatibus tangibilibus: et dicit q (tangibilia et humores) .i. sapores faciunt quendam effectum in sensibilibus: sed hoc intelligendum est de saporibus: non inquantum sapores sunt: sed inquantum gustabile est quoddam tangibile et gustus est quidam tactus. Si enim corpora insensibilia non paterentur a qualitatibus sensibilibus non esset ponere a quo paterentur et alterarentur corpora inanimata: nam tangibilia sunt qualitates actiue et passiue elementorum secundum quas accidit vniuersaliter alteratio in corporibus. ¶ Quarto ibi.

Ergo ne et illa faciunt: aut non omne corpus passiuum ab odore et sono et patientia indeterminata non manent vt aer. Ferent enim sicut patiens aliquid. Co.

¶ Ostendit etiam q alia sensibilia agunt in quedam res inanimatas: sed non in omnes dicens: (ergo ne et illa) .s. sensibilia alia: faciunt aliquem effectum et olfatum in res inanimatas. q.d. sic: sed tamen non omne corpus passiuum est ab odore et sono sicut omne corpus passiuum est a calore et frigore. Sed ab istis sensibilibus pati possunt sola corpora indeterminata: et que non manent vt aer et aqua que sunt humida et non bene determinabilia termino proprio et q aer possit pati ab odore manifestum est qr aer fetet sicut aliquid patiens ab odore: alia litera habet (feret) qr secundum mediam aliis sensibilibus deferunt species ad sensum. ratio autem huiusmodi diuersitatis est: qr qualitates tangibiles sunt cause aliorum sensibilium: et ideo habent plus de virtute actiua: et possunt agere in quecunque corpora: sed alia sensibilia que habent minus de virtute actiua: non possunt agere nisi in corpora valde passibilia. Et similis etiam ratio est de luce corporum celestium que alterant inferiora corpora. ¶ Quinto ibi.

Quid igitur est odorare preter pati aliquid aut odore sentire est. Aer autem patiens hoc mox sensibilis fit.

¶ Soluit rationem supra positam dicens: qr si aliquid patitur ab odore quod non odorat: quid est odorare nisi pati aliquid ab odore. Et respondet q odorare est sic aliquid pati ab odore q sentiat odorem. Aer autem non sic patitur vt sentiat: qa non habet potentiam sensitiuam: sed sic patitur vt fit sensibilis: inquantum .s. est medium in sensu.

Co.[illegible] Aristotelis stragirite de anima textus libri tertii.

Quod autem non sit sensus alius preter quinque. Dico autem hos: visum: auditum: olfatum: gustum: tactum: ex his crederet aliquis.

¶ Diui Thome aquinatis in tertium librum de aia Aristotelis preclarissima commentaria.

¶ Lectio prima

Hic incipit liber tertius apud grecos et satis rationabiliter: ex hinc.n. Ar. ad ingrediendum de intellectu accedit. Fuerunt.n. aliqui qui posuerunt sensum et intellectum esse idem: Manifestum est autem quod intellectus non est aliquid de sensibus exterioribus de quibus iam dictum est: ex eo quod non coartatur ad unum genus sensibilium cognoscendum: unde restat inquisitio utrum in parte sensitiua sit aliqua alia potentia cognoscitiua: ut ex hoc possit accipi: utrum intellectus sit aliquo modo sensus. Diuiditur ergo pars ista in partes tres. In prima inquirit tamen si aliquis alius sensus preter quinque sensus exteriores de quibus iam dictum est. In secunda ostendit quod intellectus et sensus nullo modo sunt idem ibi. (Quoniam autem duabus.) In tertia ostenso quod intellectus non sit sensus determinat de parte anime intellectiua. ibi. (De parte autem anime.) prima diuiditur in duas partes. in prima ostendit quod non est alius sensus proprius preter quinque iam dictos. in secunda ostendit preter sensus proprios esse sensum communem ibi. (Quoniam autem sentimus.) Circa primum .d. f. primo ostendit quod sit alius sensus preter quinque. secundo ostendit quare sunt plures et non unus tantum. ibi. (Inquiret autem.) Circa primum. d. f. primo ostendit quod non sit alius sensus preter quinque qui sit cognoscitiuus sensibilium propriorum. secundo ostendit quod non est alius sensus preter quinque: cuius obiectum sunt sensibilia communia. ibi. (At vero neque.) Circa primum vtitur tali ratione quicunque habet aliquod organum sensus per quod nata sunt cognosci aliqua sensibilia: cognoscit omnia illa sensibilia per organum illud: sed animalia perfecta habent omnia organa sensus: ergo cognoscunt omnia sensibilia cum igitur non habent nisi quinque sensus: non erit alius respectu propriorum sensibilium preter quinque sensus. ¶ Circa hanc rationem hoc modo procedit. primo proponit quod intendit dicens quod ex his que sequuntur potest aliquis sufficienter ad credendum moueri quod non sit sensus preter quinque iam dictos.

¶ Secundo ibi.

Co.129 Si enim omnis cuius est sensus tactus: et hunc sensum habemus. Omnes enim tangibiles in quantum tangibiles passiones tactu nobis sensibiles sunt. Necesse est siquidem deficiat aliquis sensus: et organum aliquod nobis deficere: et quecunque quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt quem existimus habentes. Quicunque vero per media et non ipsa tangentes simplicibus. Dico autem ut aere et aqua habent autem sic ut siquidem per unum plura sensibilia existentia altera ab inuicem genere: necesse habentem huiusmodi sensitiuum vtrorumque sensitiuum esse ut si ex aere est sensitiuum: et est aer medium soni et coloris. Si vero plura eiusdem sint ut coloris et aer et aqua: utraque enim diaphana. et quod alterum ipsorum est habens solum sentiet id quod per utraque: aut quod ab ambobus.

¶ Ostendit primam propositionem rationis inducte. s. hanc quod aial habens aliquod organum sensus cognoscit omnia sensibilia que possunt sentiri per illud organum. Et hoc quidem manifestat ex sensu tactus eo quod manifestum est quot sunt qualitates tangibiles: dictum enim est supra quod qualitates tangibiles sunt omne corporis elati inquantum huiusmodi: que quidem manifeste sunt ex his que determinata sunt ex elis. vnde manifestum nobis potest esse quod nos sentimus omnes qualitates tangibiles. et ex hoc concludit per simile in aliis: quod si habemus aliquod organum quod habemus sensum illorum sensibilium que nata sunt cognosci per illud organum. Hoc est ergo quod dicit quod si nos habemus sensum omnis sensibilis: cuius tactus est perceptiuus: quod ex hoc apparet quod omnes passiones tangibiles inquantum huiusmodi a nobis sentiuntur: necesse est vliter dicere quod si deficit nobis aliquis sensus aliquorum sensibilium: quod deficiat nobis aliquod organum quo nata sunt cognosci illa sensibilia: quia si habemus organum cognoscimus sensibilia. ¶ Et hoc quod vliter dictum est: manifestat exemplificando per singula: et primo quantum ad ea que cognoscuntur absque medio extraneo. Et hoc est quod dicit: quod quecunque nos sentimus (tangentes). i. absque medio extraneo possunt sentiri per organum tactus sub quo intelligitur gustus quod habemus. Sed circa illa sensibilia que sentimus per media extranea que sunt simplicia corpora. s. aer et aqua: et non sentimus ea tangendo illa: sic se habet ut dicam: videlicet quod si per unum organum plura sensibilia diuersa genere ad inuicem sentiri possunt: necesse est quod qui habet huiusmodi organum sentiat vtrunque genus: puta quod si aliquod organum est ex aere: et aer possunt immutari a colore et sono: sequitur quod qui habet huiusmodi organum potest et sonum et colorem percipere. Si vero econuerso plura organa sunt susceptiua eiusdem sensibilis sicut aer et aqua quorum vtrunque est diaphanum sunt perceptiua coloris sequitur quod animal habens aliquod horum potest percipere: quod est perceptibile per vtrunque: sicut per media (aut ab ambobus): sicut ab instrumentis: quod ideo dicit quia in sensibus qui sentiunt per medium extraneum organa sunt conformia mediis. ¶ Has autem conditiones ideo posuit quia idem sensibile sentitur ab aliquo aiali per aquam et ab aliquo per aerem, sicut patet de odore.

¶ Tertio ibi.

Simplicium autem ex duobus his sensitiua solum sunt ex aere et aqua. Pupilla quidem enim aque: auditus vero aeris: olfatus autem horum alterius est. Ignis autem aut nullius est: aut communis omnibus. Nihil enim sine calore sensitiuum est. Terra vero aut nullius est: aut in tactu maxime miscetur: vnde relinquitur nullum esse sensitiuum extra aerem et aquam: hec autem et nunc quedam habent animalia. omnes igitur sensus habentur a non imperfectis neque orbatis. videtur enim et talpa sub pelle habens oculos. Quare si non alterum aliquod est corpus et passio que nullius est eorum que sunt hic corporum: neque vnus vnque deficiet sensus. Co.130 Co.131 Co.132

¶ Ponit secundam propositionem cum sua manifestatione. scilicet quod omnia organa sentiendi habentur ab animalibus perfectis. Dicit ergo quod organa sentiendi nata sunt constare ex solis duobus simplicium corporum. s. ex aere et aqua quia ista sunt in agis passibilia: et hoc requirit conditio organi sensus: ut facile immutetur a sensibili. In pupilla enim est aqua quia per humorem aqueum in pupilla existentem recipit oculus speciem visibilis: in organo autem auditus est aer: ut supra dictum est. Olfatus autem in quibus

dam attribuitur aeri in quibusdam aque: ut supra dictuz est. Ignis autē sm se nullius sensus organū est: q: ignis est maxime activ⁹ et minime passivus: sed sm participationem sue q̄litatis est cōis oib⁹ sensibilibus. nihil. n. est sensitivū sine calore: sicut nec viuēs cuiꝫ nihil sentiat nisi vivens. Terra vo pura nullius sensus est organū inquātū ipsum orationum est sensitiuum: sed p ꝯmixtionē approꝑat tactui: q2 organū tactus oꝫ esse medie cōplexionatum: ut supra dictum est. et p consequens oportet ꝙ sit. q. cōpositum ex oibus elementis. vnde relinquit ꝙ nullum organum sensus est preter aerem et aquam. Hec autē organa aeris et aque habent quedam aialia. s. animalia perfecta. vñ concludit ꝙ oia organa et sensus habent ab aialibus non imperfectis sm suam naturam: sicut sunt imperfecta aialia inmobilia que hñt solum tactū. Et aialib⁹ (nō orbatis). i. non carentibus aliquo sensu ex aliqua causa innaturali: sicut homines ceci vel surdi. vnde et talpa que est de genere perfectorum aialium videt habere oclos sub pelle vt assimiletur suo generi: sꝫ propter hoc ꝙ conuersat sub terra non fuit ei necessari⁹ visus: et terra si haberet oculos discoopertos: ei⁹ oculos offenderet. ¶ Procedit autem hec ratio ut manifeste apparet ex determinato numero elementorū: ex quo probauit ꝙ organa sensuū qui sunt per media exteriora fiunt per aerem et aquam solum: et iterum ex determinatione passionum elementorū: que sunt qualitates tangibiles. vnde per eas fit notum ꝙ oēs q̄litates tangibiles cognoscimus. Et iō concludit ꝙ nullus sensus deficit nobis: nisi aliqs dicere vellet ꝙ sit aliquod corpus elementare preter q̄tuor elementa et quot sunt alie passiones que possunt tactu discerni: q̄ non sunt aliquorum corporū hic existentium et nobis notorū: et hoc videtur inconueniens. Unde relinquit ꝙ sunt quinque sensus tm̄ qui a nobis habentur.

¶ Deinde cum dicit.

At vero neque communium potest esse sensi-
Co.133. tiuum aliquod proprium: que vnoquoqꝫ sensu sentimus non sꝫ accidens vt motus: stat⁹: figure: magnitudinis: numeri vnius.

¶ Qz posset aliqs dicere: ꝙ est aliquis alius sensus cognoscitiuus sensibiliū cōium, excludit h̄ tali rōne. quicquid cognoscitur ab vno sensu ut proprium sensibile eius nō cognoscit ab aliis sensibus nisi per accidēs. sed sensibilia cōia non sentiunt per accidens ab aliquo sensuum: sed per se a pluribus: sensibilia igit cōia non sunt propie obiecta alicuius sensus. ¶ Circa rōnem hanc hoc modo procedit. primo ponit conclusionē dicens: ꝙ nō pōt esse aliqd proprium organū sensus: cognoscitiuū cōium sensibiliū que sentimus vnoquoqꝫ sensu per se et non per accidens que sunt motus et status etc̄.

¶ Secundo ibi.

Hec enim omnia motu sentimus. vt magnitudines motu: quare et figuram. Magnitudo enim quedam et figura est. Quiescens autem in eo ꝙ non mouetur. Numerus vero nega-
Co.134. tione continui et propriu. Unusquisqꝫ enī vnū sentit sensus. Quare manifestum est quoniam impossibile esse cuiuslibet proprium sensū cē horū vt motus.

¶ Probat ꝙ ista sensibilia cōia sentiūtur per se et nō sꝫ accidens: quecūqꝫ enim sentiuntur per hoc ꝙ immutāt sensum sentiuntur per se et non sm accidens. Nam h̄ est per se sentire pati aliquid a sensibili. Sed oia h̄ sensibilia per immutationem quandam sentiūtur. et hoc est quod dicit ꝙ hec omnia sentimus (motu). i. q̄daꝫ immutatioe. Manifestum est. n. ꝙ magnitudo immutat sensum: cuꝫ sit subiectū qualitatis sensibilis: puta caloris aut saporis: et qualitates non agūt sine suis subiectis: ex quo apparet ꝙ

figuram etiam cognoscimus enim q̄dam immutatione: quia figura est aliquid magnitudinis: quia consistit in conterminatione magnitudinis. est enī figura que termino vel terminis continet: vt dicitur in primo euclidis. Manifestum est etiam ꝙ quies comprehenditur ex motu sicut tenebra per lucē. est enim quies priuatio motus: numerus etiam cognoscitur p negationem continui quō magnitudo: numerus enim rerum sensibiliū ex diuisione continui causatur: vnde et ꝓprietates numeri p proprietates continui cognoscuntur: quia. n. continuum diuisibile est in infinitum et numerus in infinitum crescere pōt: vt patet ex terno phi. Manifestū etiam ꝙ vnusquisqꝫ sensus per se cognoscit vnū: vt immutatus ab vno obiecto. vnde manifestuꝫ est ꝙ ista sensibilia cōia sentiuntur per se et non per accidens: vnde ex hoc concluditur ꝙ impossibile est esse proprium sensum alicuius horum.

¶ Tertio ibi.

Sic enim erit sicut nunc uisus dulce sentimus: hoc autem est quoniam amborum habentes existimus sensum. quo cuꝫ concidit: cognoscimus. Si uero non nequaquaꝫ utiqꝫ: sed aut secundum accidens sentiebamus: vt Cleonis filium: non quia Cleonis filius est: sed quoniam albet. Huic autem accidit filius Cleonis esse. Cummunium autez habemus iam sensum communem non secundum accidens. Non igitur est proprius. Nequaquam enim utiqꝫ sentiremus: sed aut sic sicut dictum est cleonis filiū nos videre. ad inuicem enim propria secundum accidens sentiunt sensus: non secundum ꝙ ipsi sunt: sed secundum ꝙ vnus cum simul fiat sensus in eodem: vt cholera quidem amara et rubicunda. Non enim alterius dicere ꝙ ambo vnum propter quod et decipitur: Quō si sit rubicundum cholerem opinatur esse.

¶ Ostendit ꝙ si sentirēt proprie ab aliquo sensu: ꝙ essent sensibilia per accidens: et hoc est quō dicit ꝙ sic esset in sensibilibus cōibus si essent propria obiecta alicuius sensus sicut nunc est ꝙ visu sentimus dulce. h̄ enim est: quia habemus sensum vtriusqꝫ. s. albi et dulcis: et ideo quando coincidūt i vnū: illud qō ē vni⁹ sēsus p se cognoscit ab illo sensu: p accn̄s āt ab alio. iō videndo albū p se videmus dulce p accidēs. Si āt nō sit sēsibile ꝓpe ab aliquo sēsu quō h̄ erit ꝙ sentiat p accidēs ab aliquo alio sensu: ex coincidentia duoꝝ sensuū vel sensibiliū i. idē: sed oio sm accidens sensibile est: vt supra dictū est: sicut filiū cleonis p accidens sentim⁹: nō quia filius cleonis est: sꝫ quia albus cui accidit eē filius cleonis: h̄ āt. s. esse filiū cleonis. nō nisi sēsibile visu p accidēs ꝙ sit aliquo alio sēsu sēsibile p se: sicut erat de dulci. (cōiuꝫ āt sēsibiliū hēmus sensum cōem sm accn̄s). i. cōia sēsibilia cōiter sentiūt aduersis sensib⁹ p se et nō sm accn̄s: vñ seqt ꝙ n̄ sit aliqs pprius sēsus eorum: quia tūc nō sentiremus ea p se aliis sensib⁹: sꝫ sentiremus ea p accn̄s: sicut sentimus filiū cleonis: sentiūtaūt sensus ꝓpa sensibilia adinuicē sm accidēs: vt puta visus sensibile auditus et ecōuerso. Non. n. visus cognoscit sensibile auditus: neqꝫ auditus sensibile visus: sꝫ ꝙ ipsa sunt (sed visus nihil patit ab audibili: nec auditus ab visibili: (sꝫ ꝙ sit vnus sensus). i. vna sensatio sm actū: vt ita loquar i eodē sēsibili: et dico eūdē sēsum actu: ex eo ꝙ sit sit actio vtriusqꝫ sēsus respectu eiusdē sensibilis: sic cholera sentit p gustū ꝙ sit amara: et p visum ꝙ sit rubicunda: et ideo statim ad aspectū rubicundi iudicamus aliqd esse amarū

rum. Non est autem aliquis alius sensus: cuius propri-
um sit cognoscere ꝙ album ⁊ amarum sunt vnum: hec
enim vnitas non est nisi per accidēs. ⁊ qđ est per accidēs
nullum non potest esse obiectum alicuius potentie: ⁊ iđ
quia visus non percipit illud quod est gustus nisi per ac-
cidens: frequenter in talibus decipitur sensus ⁊ iudica-
mus ꝙ si aliquid sit rubeum ꝙ sit colera.

¶ Deinde cum dicit.

Inquiret autem aliquis: cuius causa plu-
res habemus sensus: sed ⁊ non solum vnum
aut quatenus minus lateant consequentia et
communia: ut motus: ⁊ magnitudo: ⁊ nume-
rus. Si enim esset visus solus: ⁊ ipse albi late-
rent vtiqꝫ magis: ⁊ viderentur esse idem om-
nia: propter id quod consequuntur se ad inui-
cem simul color ⁊ magnitudo. Nunc autem
quoniam in aliquo sensibili communia sunt:
manifestum facit ꝙ aliud quiddam vnūquod-
qꝫ ipsorum est.

¶ Inquirit cām pluralitatis sensuum: ⁊ hoc est qđdam
ꝑs spēm totam: ⁊ in talibus assignanda est cā finalis: vt
ꝑs docet in v tiimo de gñatione aīalium: secus āt de ac-
cidentibus indiuiduī: quoꝝ assignanda est rō ex ꝑte ma-
terie vel agentis: vn̄ ⁊ hic assignat cām finalē. Dicit er-
go ꝙ aliqs ꝑquireret cui⁹ cā hēmus ples sensus ⁊ nō vnū
tm̄: ⁊ est rōñ ad hoc vt nos non lateant ea q̄ ꝯsequunt
ad sensibilia ꝓpria: ⁊ sunt coīa diuersis sensib⁹ sicut mot⁹
⁊ magnitudo ⁊ numerus. Si .n. esset solus sensus visus
cum ipse coloris tm̄ sit: ⁊ color ⁊ magnitudo se ꝯsequāt
qꝛ si cum colore immutatur sensus a magnitudine: inter
colorem non possemus discernere ⁊ magnitudinem sed
viderentur esse idem. Sed nunc qꝛ magnitudo sentitur
alio sensu q̄ visu: color autem non hoc ipsum manifestat
nobis: qꝛ aliud est color: ⁊ magnitudo ⁊ sile est de aliis
sensibilibus coīb⁹. Pōt āt ⁊ hec rō assignari distinctio-
nis sensuum. Manifestum est enī ꝙ cū potentia dicatur
ad obiectum: oꝫ ꝙ ꝼm dñiam obiectoꝝ diuersificent po-
tentie sensitiue: obiectum āt sensibile est ꝓut est immutati-
uum sensus. vnde ꝼm diuersa genera immutationum sen-
sus a sensibili: oꝫ esse diuersos sensus: immutat autem sen-
sus a sensibili vno modo ꝑ ꝯtactum: ⁊ sic est sensus tact⁹
q est discretus eoꝝ: ex quibus constat aīal ⁊ sensus gust⁹
q est ꝑceptiuus qualitatum que designant conuenientiā
nutrimenti quo cōseruat corpus aīalis alio mō immutat
sensus ꝑ medium: ⁊ hec quidem immutatio aut est cū al-
teratione sensibilis: ⁊ sic odor immutat sensum cum aliqua
resolutione odorabilis. aut cum aliquo motu locali: ⁊ sic
immutat sonus. aut absqꝫ immutatione sensibili: sed ꝑ solam
immutationem spiritualem medii ⁊ organi ⁊ sic immu-
tat color.   ¶ Lectio secunda.

Co.136. q Voniam autem sentimus quod vide-
mus ⁊ audim⁹ necesse est aut visu sen-
tire quia videt aut altero.

p Ostq̄ꝫ philosophus ostendit ꝙ non sit
alius sensus proprius ꝑter qn-
qꝫ procedit ad inquirendum vtrū sit aliqua
potentia sensitiua cōmunis his quinqꝫ sensi-
bus: ⁊ hoc quidem inuestigat ex quibusdam actionibus
que nō videntur alicuius sensus proprie esse: sed vident
exigere aliam potentiam sensitiuam cōmunē: huiusmo-
di autem actiones sunt due: vna est ꝼm ꝙ nos ꝑcipimus
actiones propriorum sensuū: puta ꝙ sentimus nos vide-
re ⁊ audire: alia ē ꝼm qđ discernimus īter sensibilia ꝓpria
diuersoꝝ sensuū: puta ꝙ aliud sit dulce ⁊ aliud albū. prio
ergo inquirit cui sit attribuenda prima haꝝ actionum: se-
cundo cui sit attribuenda secunda. ibi. (Vniusquisqꝫ qui-
dem igitur.) Circa primum tria facit. primo monet que-
stionem dicens: quia sentimus qđ videmus: ⁊ similiter
sentimus qđ audimus: ⁊ sic de vnoquoqꝫ sensibiliū: ne-
cessarium est per visum sentire: qꝛ ipse visus videt aut ꝑ
aliam virtutem: ⁊ sic de aliis sensibus.

¶ Secundo obiicit ad vtranqꝫ partem. ibi.

Si autē altero aut ipso erit. qꝛ videt aut al-
tero. Sꝫ idē erit visus ⁊ subiecti coloris. qua-
re aut duo eiusdem erunt: aut idem eiusdem.

¶ Et primo inducit ad ostendendum ꝙ visus videat se
videre duas rationes. quarū prima talis est. Si homo
sentit se videre altero sensu q̄ visu: aut hoc erit quia illo
alio sensu homo videt colorem: aut omnino alio sensu vi-
det colorem ⁊ sentit visionem coloris. Si autem eodem
sensu quo sentit colorem: sentit visionē coloris: sequit ꝙ
visus ⁊ idem erit sensus ꝼm actum apprehensiuus ipsi⁹
visionis ⁊ subiecti coloris: quare sequitur alterum duo-
rum: qꝛ si iste sensus qui sentit visionem ⁊ colorē: sit ali-
us sensus a visu oportebit ꝙ duo sensus sint vnius subie-
cti. s. coloris: aut si iste sensus quo sentimus visionē ⁊ co-
lorem est idem cum sensu visus: sequitur ꝙ sit idē eius-
dem. i. ꝙ visus sit sensus suipsius: qđ a principio nega-
batur. Dicere vero ꝙ ille alter sensus quo quis sentit se
videre non sentiat colorem est oīo irrōnabile: qꝛ si nō co-
gnosceret colorem non posset cognoscere quid esset vide-
re cum videre nihil aliud sit q̄ sentire colorem.

¶ Secundam rationem ponit ibi.

Amplius aūt si ⁊ alter sit visus sensus: aut
in infinitū ꝓcedet: aut aliquis ipse suipsi⁹ erit
iudex: quare in primo hoc faciendum est.

¶ Que talis est. Si sensus visus. i. visionis quo. s. senti-
mus nos videre sit alter a visu: iterum querendū est de
illo sensu. vtrū. s. ille sensus sentiat se sentire: ⁊ si nō opor-
tebit querere tertiū sensum qui sentiat illum sentire. aut
igit hoc ꝓcedit ī infinitum qđ est īpossibile cū īpote sit
compleri actionem que dependet ab actionibus infini-
tis: neqꝫ etiam vnius rei possunt esse potentie īfinite: aut
oportebit ꝙ deueniatur ad aliquem sensum: qui sit iu-
dex suipsius. i. percipiat se sentire. Eadem ergo ratione
poterat fieri in primo sensu: vt. s. visus sētiret se videre.
Non est ergo alius sensus qui percipiat colorem: ⁊ qui
percipit visionem coloris.

¶ Deinde cum dicit.

Hēt autem dubitationē: si enim visu sentī-
re videre est: videtur autem color aut habens Co.137.
hunc: si videbit aliquis quod est videns: ⁊ co-
lorem habebit primum videns.

¶ Obiicit ad partem contrariam: ⁊ quia prime rationes
aliqualiter concludunt verum: hec ratio per modū du-
bitationis proponitur vnde ⁊ eam soluit: est autem ra-
tio talis. Si visu sentimus nos videre: sentire autem vi-
su nihil est aliud q̄ videre: ergo videmus nos videre:
sed nihil videtur nisi color tantum: aut habens colorem.
Si igitur aliquis videt se ꝙ sit videns: sequitur ꝙ ꝑmū
videns ꝙ secundo fuit visum sit habens colorem: quod
videtur inconueniens: nam dictum est supra ꝙ visus cō
sit susceptiuus coloris est absqꝫ colore.

¶ Deinde cum dicit.

Manifestū igitur qm̄ nō est vnū oīo vi-
su sentire. Et nāqꝫ cū nō videmus visu discer- Co.138.
nimus ⁊ tenebras ⁊ lumen: sed non similiter.

¶ Soluit tertio propositam dubitationem duobus mo-
dis. Primo concludens ex predictis ꝙ sentire visu mul-
tipliciter dicitur. Ostensum est enim supra ꝙ visu senti-
mus nos videre. Item ostensum est ꝙ visu non sentim⁹
nisi colorem. Sentire ergo visu dupliciter dicitur. Uno
modo secundum ꝙ visu sentimus nos videre. Alio mo-

do secundum q visu sentimus nos videre. Alio modo cum visu videmus colorem: et q visu sentire dicatur multipliciter apparet ex hoc q aliquando dicimur sentire visu cum visus presentialiter immutatur a visibili. scilicet colore. Aliquando autem discernimus visu et tenebras et lumen etiam cum non videmus per immutationem s. ab exteriori sensibili. Sed non simpliciter, dicitur utroque modo visu sentire. Redit ergo solutio ad hoc q actio visus potest considerari: vel secundum q consistit in immutatione organi a sensibili exteriori: et sic non sentitur nisi color. Unde ista actione visus non videt se videre. Alia enim est actio visus secundum quam post immutationem organi iudicat de ipsa perceptione organi a sensibili: etiam abeunte sensibili: et sic visus non videt solum colorem vel sentit: sed sentit etiam visionem coloris.

¶ Deinde cum dicit.

Amplius autem et videns tanquam coloratum est: sensitivum enim susceptivum est sensibilis sine materia unumquodque: unde et abeuntibus sensibilibus insunt sensus et phantasie quibus sentiunt. Sensibilis autem actus et sensus idem est et unus. Esse autem ipsorum non idem. Dico autem ut sonus secundum actum: et auditus secundum actum. Est enim auditum habentia non audire: et habens sonum non semper sonat. Cum autem operetur possibile audire: et sonet possibile sonare: tunc secundum actum auditus simul fit: et secundum actum sonus. Quorum dicet utique aliquis hoc quidem auditionem esse: hoc vero sonationem.

¶ Ponit aliam solutionem que quidem necessaria est eo q color habet duplex esse: unum naturale in re sensibili: aliud spirituale in sensu. Secundum ergo primum esse coloris processit prima solutio: hec autem secunda procedit quantum ad secundum esse coloris. Circa hanc solutionem tria facit. Primo ponit solutionem. Secundo probat quoddam q in solutione supposuerat. ibi. (Si igitur est motus.) Tertio ex hac solutione ostendit etiam quarundam aliarum questionum solutionem. ibi. (quoniam autem unus.) ¶ Dicit ergo primo q cum soluta sit prima dubitatio: sustinendo q videns non sit coloratum. Amplius potest solui dicendo q videns est tanquam coloratum: quia in vidente est similitudo coloris: unde videns est simile colorato: unde illa potentia que videt aliquem esse videntem: non est extra genus potentie visive: et q videns sit quodammodo coloratum probat per ea que supra dicta sunt: quia unumquodque organum in sensus est susceptivum speciei sensibilis sine materia; ut dictum est: et ista est ratio quare abeuntibus sensibilibus fiunt in nobis sensationes et phantasie. i. apparitiones secundum quas aliquo modo sentiunt animalia. Et sic patet q videns est tanquam coloratum: inquantum habet similitudinem coloris: et non solum videns est tanquam coloratum et simile colorato: sed etiam actus cuiuslibet sensus est unus et idem subiecto cum actu sensibilis: sed ratione non est unus. Et dico actum sensus sicut auditum secundum actum: et actum sensibilis sicut sonum secundum actum. non enim semper sunt in actu: quia contingit habentia auditum non audire et habens sonum non semper sonare. Sed cum potens audire habet suam operationem et potens sonare habet sonare: tunc simul fit sonus secundum actum qui vocatur sonatio: et auditus secundum actum qui vocatur auditio. Cum igitur visus percipiat sensibile et actum eius: et videns sit simile sensibili: et actus videntis sit idem cum actu sensibilis subiecto: licet non ratione relinquitur q eiusdem virtutis est videre colorem et immutationem que est a colore: et visum in actu et visionem eius. Potentia ergo illa qua videmus nos videre non est extranea a potentia visiva: sed differt ratione ab ipsa.

¶ Deinde cum dicit.

Si igitur est motus et actio et passio in eo quod agitur necesse est et sonum et auditum qui secundum actum in eo quod est secundum potentiam esse. Activi enim et motivi actus in patiente fit. unde non necesse est movens moveri. Sonativi quidem igitur actus aut sonus sonatio est: Auditivi autem aut auditus auditio est. Dupliciter enim auditus et dupliciter sonus. Eadem autem ratio est et in aliis sensibus et sensibilibus. Sicut enim actio et passio in patiente sed non in agente: sic et sensibilis actus et sensitivi in sensitivo est. Sed in quibusdam quidem et nominatum est ut sonatio et auditio. In quibusdam autem non nominatum est sed alterum: visio enim dicitur visus actus. Que vero est coloris non nominatum est. Et gustativi gustus est. humoris autem non nominatum est.

¶ Probat q supposuerat. s. q unus et idem sit actus sensibilis et sentientis: sed ratione differunt ex his que sunt ostensa in tertio physicorum: ibi enim ostensum est: q tam motus quam actio vel passio sunt in eo quod agitur. i. immobili et patiente. Manifestum est autem q auditus patitur a sono: unde necesse est q tam sonus secundum actum qui dicitur sonatio quam auditus secundum actum qui dicitur auditio: sit in eo quod est secundum potentiam. s. in organo auditus: et hoc ideo quia actus activi et motivi fit in patiente et non in agente et movente. Et ista est ratio quare non est necessarium q omne movens moveatur: in quocumque enim est motus illud movetur. Unde si motus et actio que est quidam motus esset in movente sequeretur q movens moveretur. Et sicut dictum est in tertio physi. q actio et passio sunt unus actus subiecto. sed differunt ratione prout actio signatur: ut ab agente. passio autem ut in patiente: ita supra dixit q idem est actus sensibilis et sentientis subiecto: sed non ratione. actus igitur sonativi vel soni est sonatio: auditivi autem actus est auditio. dupliciter enim dicitur auditus et sonus. s. secundum actum et secundum potentiam: et quod de auditu et sono dictum est: eadem ratione se habet in aliis sensibus et sensibilibus. Sicut enim actio et passio est in patiente et non in agente: ut in subiecto: sed solum ut in principio a quo: ita tam actus sensibilis quam actus sensitivi est in sensitivo ut in subiecto. Sed in quibusdam sensibilibus et sensitivis nominatus est uterque actus: et sensibilis ut sonatio: et sensitivi ut auditio: in quibusdam autem unum tantum nominatum est. s. actus sensitivi. visio enim dicitur actus visus: sed actus coloris non est nominatus: et gustus idest gustatio est actus gustativi: sed actus saporis non est nominatus apud grecos. ¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autem unus quidem est actus sensibilis et sensitivi: esse autem alterum est necesse simul corrumpi et salvari sicut dictum auditum: et sonum: et humorem igitur et gustum et alia similiter. Dicta autem secundum potentiam non necesse est.

¶ Ex premissa solutione procedit ad demonstrandum veritatem duarum questionum: quarum prima est utrum sensus et sensibilia simul corrumpantur et salventur. Ad huiusmodi ergo solutionem dicit q quia actus sensibilis et sensitivi est unus subiecto: sed differunt ratione ut dictum est necesse est q auditus dictus secundum actum et sonus dictus secundum actum: simul salventur et corrumpantur: et similiter est de sapore et gustu: et aliis sensibilibus et sensibus. Si dicatur secundum potentiam: non necesse est q simul corrumpantur et salventur. ¶ Ex hac autem ratione excludit opinionem antiquorum naturalium. ibi.

o.142. Sed priores philosophi hoc non bene dicebant nihil opinantes neqz albū neqz nigrū esse sine visu: neqz humorem sine gustu. Sic qdē.n. dicebāt recte sic āt ñ recte. Dupl'r enī dicto sensu ꝛ sensibili his quidem ſm potentiā: illis vero secundum actū. De his quidē accidit quod dictum est: sed in alteris non accidit. Sed illi simpliciter dicebant de dictis nō simpliciter.

Dicens ꝙ priores naturales non bñ dicebāt: in h̄ q: opinabant nihil esse album aut nigruz: nisi qñ videtur: neqz saporem esse nisi qñ gustatur. Et similiter de alijs sensibilibus ꝛ sensibus. Et quia non credebant esse alia entia nisi sensibilia: neqz aliā virtutē cognoscitiuam nisi sensum: credebant ꝙ totum esse ꝛ veritas reruz esset in apparere: ꝛ ex hoc deducebant ad credendum contradictoria simul esse vera: ꝓpter hoc ꝙ diuersi contradictoria opinant. Dicebant autem quodāmō recte ꝛ quodammodo non. Cum enim dupliciter dicatur sensus ꝛ sensibile. s. ſm potentiam ꝛ ſm actum de sensu ꝛ sensibili ſm actum accidit ꝙ ipsi dicebant: ꝙ non est sensibile sine sensu. Non autem hoc verum est de sensu ꝛ sensibili ſm potentiam: sed ipsi loquebantur simpliciter: idest sine distinctione de his que dicuntur multipliciter.

Deinde cum dicit.

o.143 Si autem simphonia vox quedam est: vox autem ꝛ auditus est sicut vnum: ꝛ est sicut vnum: ꝛ est sicut non vnum aut idem: proportio aūt est simphonia: necesse est ꝛ auditū rationem quandam esse. Et propter id corrūpit vnumquodqz excellens acutum ꝛ graue auditū. ꝛ in humorib⁹ gustum: ꝛ in coloribus visum fortiter fulgidum ꝛ opacū: ꝛ in olfatu fortis odor ꝛ dulcis ꝛ amarus tanquam ratio quedam sit sensus vnde ꝛ delectabilia quidem sunt dum dicuntur sincera ꝛ mista entia ad rationem: vt acutum aut dulce aut salsum. Delectabilia enim tunc. Omnino autez magis qđ mistum est simphonia quam acutum ꝛ graue. Tactus autem calefactibile ꝛ frigorabile: sed sensus ratio est. Excellentia aūt cōtristant aut corrumpunt.

Demonstrat ex premissis solutionē alterius questionis: quare. s. quedam sensibilia corrupāt sensuz ꝛ quedā delectant: ꝛ dicit ꝙ cum simphonia. i. vox consonans ꝛ proportionata sit vox quedā ꝛ vox quodammō sit idem quod auditus: ꝛ simphonia sit quedam ꝓportio: necesse est ꝙ auditus sit quedam ꝓportio. Et quia quelibet proportio corrump. per superabundantiā: iō excellēs sensibile corrūpit sensū: sicut ꝙ ē excellēter graue ꝛ acutū corrūpit auditum. Et excellens saporosuz corrumpit gustū. Et fortiter fulgidū vel obscurum corrūpit visuz. Et fortis odor corrumpit olfatum: quasi sensus sit q̄dam proportio. Sed si plura sensibilia deducuntur ad ꝓportionatam mixtionem efficiuntur delectabilia sicut in saporib⁹. quando aliquid ſm debitam ꝓportionem est aut acutū aut dulce: aut salsum: tunc enim sunt omnino delectabilia: ꝛ omne qđ est mixtum est magis delectabile: q̄ qđ est simplex: sicut simphonia q̄ vox acuta tm̄: vel grauis tm̄. Et in tactu qđ est compositum ex calefactibili ꝛ frigidabili: sensus enim delectat in proportionatis sicut in sibi similibus: eo ꝙ sensus est proportio q̄dam: sed excellētis corrumpit sensum vel saltem cōtristat ipsum.

Lectio tertia.

Vnusquisqz quidez igitur sensus subiecti sensibilis est qui est sensitiuo inquantum sensitiuum ꝛ discernit subiecti sensibilis differentias. aut album qdem ꝛ nigrū visus: dulce vero ꝛ amarum gustus. Similiter aūt se habet hoc ꝛ in alijs. Co.144.

Rocessit phs superius ad inuestigādum sensum cōem ex hac operatione qua sentimus nos videre ꝛ audire. Ex hac autem operatione ad hoc deuentuz ē: ꝙ potentia visiua sentit visionē: alio tñ modo q̄ sentiat sensibile exterius: sed nōdum habet ꝙ potentia iudicatiua de actibus sensuū sit vna ꝛ cōmunis. Et ideo procedit vlterius ad inuestigandā huiusmodi veritatē per aliā operationē que ostendit vnā potentiam esse cōem habentē se quodāmodo ad omnes. v. sensus. ꝛ hec operatio est discernere sensibilia ab inuicem. Et circa h̄ duo facit. primo ostendit inquantum se possit extendere discretio sensus proprij: in secunda ingrit de illa discretione sensibiliū q̄ excedit virtutē sensus ꝓrij. ibi. (Quoniam autez albū.) Dicit ergo primo ꝙ ex dictis manifestuz est ꝙ vnusquisqz sensus est cognoscitiuus sensibilis sibi obiecti: cuius spēs fit in suo organo: inquantū est tale organum: ī nuntiat enī organum vniuscuiusqz sensus a proprio obiecto sensus ꝑ se non per accidens: ꝛ vnusquisqz sensus discernit differentias proprij sensibilis: sicut visus discernit album ꝛ nigrum: gustus dulce ꝛ amarum: ꝛ similiter se habet in alijs sensibus. Deinde cum dicit.

Quoniam aūt albū ꝛ dulce ꝛ vnūqđqz sēsibiliū ad vnūquodqz discernim⁹ quodam ꝛ sentim⁹ q: differunt: necesse igit̄ sensu. Sensibilia enim sunt. Quare ꝛ manifestū quoniam caro non est vltimū sensitiuum. Necesse enī esset tangens ipsum discernens discernere. Co.145 Co.146

Ostēdit cui sit attribuēda ista discretio q̄ excedit ꝓpriū sensū. s. discernē sensibile vni⁹ sensus a sensibili alteri⁹. Et circa h̄. d. f. p̄mo dterminat veritatē. ſo obicit ɔ veritatē ꝛ soluit. ibi. (At vero īpossibile.) Circa p̄mū tria facit. primo osidit ꝙ aliqs sensus ē q discernit īter albū ꝛ nigr: ꝛ dulce. ſdō ꝙ nō sunt due potētie sēsus ſ; vna. ibi. (Neqz vtiqz.) 3° ꝙ simł illa potētia percipit vtrūqz sēsibile īter q̄ discernit. ibi. (Qđ āt neqz.) Dicit ergo p̄mo ꝙ q: discernim⁹ aliq̄ virtute ñ solū albū a nigro vł dulce ab amaro: ſ; ēt albū a dulci ꝛ vnūqđqz sensibile discernim⁹ ab vno q̄z ꝛ sentim⁹ q: differūt: oz ꝙ h̄ fit p sensū. q: cognoscere sensibilia inq̄tū sunt sensibilia ē sensus: cognoscim⁹ āt oñas albi ꝛ dulcis ñ solū quātū ad qđ qd ē vtriusqz qđ ꝑtinet ad itellectū: ſ; ēt quātū ad diuersaz imutationē sensus ꝛ h̄ ñ p̄t fieri nisi p sēsuz. Et si p aliquē sensuz fit h̄ maxime vr̄ ꝙ fiat p tactū q ē p̄mus sensuū ꝛ quodāmō radix ꝛ fundamētū oīm sensuū: ꝛ ab h̄ aīal h; ꝙ dicat sēsitiuū vñ manifestū ē ꝙ caro ñ ē vltimū organū sēsus tact⁹: q: cū p sensus tact⁹ fiat discretio: necesse esset ꝙ ipso ɔtactu carnis a tāgibili fieret discretio tāgibił ab alijs sensibilib⁹. Attribuit̄ āt ista discretio tactui ñ ſm ꝙ tactus est sensus proprius: ſ; ſm ꝙ ē fundamētū oīm sensuuz ꝛ ꝓpinquius se hñs ad fontalem radicē oīum sensuum qui est sensus cōis. Deinde cum dicit.

Neqz vtiqz separatis contingit discernere ꝙ alterum sit dulce ab albo: sed oz aliquo vno vtraqz manifesta esse. Sicut. n. ꝛ hoc qdē ego: illud āt tu sentis: manifestum vtiqz erit quoniam altera ab inuicem sunt. Oz āt vnuz

dicere quoniã alterum. Alterũ.n. dulce ab albo. Dicit ergo idẽ. Quare sicut dicit: sic & intelligit & sentit. Quod q̃dem igit̃ non possibile separatis iudicare separata palam.

¶ Ondit ꝙ eiusdẽ sensus sit q̃ discernit albũ a dulci. posset n. aliq̃s credere ꝙ discernim⁹ albũ a dulci n̄ quadã vna potẽtia sȝ diuersis vt. s. q̃ gustu cognoscim⁹ dulce: & visu albũ: h̃ at̃ excludit dicẽs ꝙ n̄ ↄtingit discernẽ ꝙ dulce ẽ sit alter̃ ab albo separatis potẽtijs. i. diuersis sȝ oȝ ad discernẽdũ inter ea: ꝙ sint aliquã vnã potẽtiã manifestũ sit nob: ita. n. eẽt si diuersis potẽtijs sentirem⁹ dulce & albũ. sicut si diuersi hoĩes sentirẽt vnus dulce: & ali⁹ albũ: puta si ego sentio h̃: & ille illud. h̃ at̃ posito manifestũ ẽ ꝙ altera sunt ab inuicẽ dulce & albũ: q̃ aliter patior ego a dulci q̃ tu ab albo: sed hec diuersitas ista nõ erit nob p̃ sensũ manifesta: sed oȝ ꝙ vn⁹ sit q̃ dicat ꝙ alter̃ ẽ dlce ab albo: h̃. n. ẽ aliq̃d vnũ ver̃. s. ꝙ alter̃ sit dulce ab albo: ergo oȝ ꝙ illud vnũ ab eodẽ dicat̃: sȝ dictio ẽ īterp̃tatio īterioris apprehẽsiõis: ergo sicut ẽ vn⁹ q̃ dicit: ita oȝ ꝙ vnus sit q̃ itelligat & sentiat alter̃ eẽ dulce ab albo. Dicit autẽ (intelligat & sentiat.) q: nõdum ostẽsũ ẽ ꝙ aliud sit itellect⁹ & sensus: vel q: ista diuersitas & sensu & itellectu cognoscit̃. Sicut igit̃ oȝ ꝙ vn⁹ hõ q̃ dicit alter̃ eẽ albũ a dulci sit q̃ cognoscit vtrũq̃: ita oȝ ꝙ vna potẽtia sit q̃ cognoscit vtrũq̃ cũ nã hõ n̄ cognoscit nisi p̃ aliquã potẽtiã. & h̃ ẽ qd ↄcludit vlteri⁹ palã eẽ q̃d n̄ ẽ possibile iudicar̃ (separata) .i. ꝙ aliq̃ sint diuersa (separatis) idest diuersis sȝ oportet ꝙ sit eadẽ potẽtia q̃ vtrũq̃ cognoscat. ¶ Deinde cũ dicit.

Quod aũt neq̃ in separato tempore hinc. Sicut. n. idem dicit ꝙ alterũ bonũ & malum sic & quando alterũ dicit quoniam alterũ tunc & alterũ: non scdm accidens ipsum quando. Dico aũt puta nũc dico quoniam alterũ: non tamen quoniam nũc alterum. Sed sic dicit & nunc & quoniam nunc. Simul ergo quare inseparabile & in inseparabili tempore.

¶ Ostendit ꝙ oportet simul vtrũq̃ cognosci. Dicit ergo ꝙ ex his q̃ dicẽt manif̃stũ ẽ (ꝙ neq̃ in sepato tpe) .i. ĩ diuerso tpe cognoscit vtrũq̃ (sicut. n. ille q̃ iudicat aliq̃ eẽ diuersa dic̃ aliq̃d vnũ & idẽ) .s. ꝙ alter̃ sit bonũ & malum: sic ẽt dicit qñ alter̃ sit. dicit. n. ꝙ sit alter̃ tẽ qñ iudicat. & h̃ ipsũ qñ sit alter̃ nõ dicit s̃m accidẽs: ita ꝙ li qñ referat̃ ad dicentẽ: vt puta q: nunc dicit ꝙ est alter̃: si nõ diceret ꝙ nunc ẽ alter̃: h̃. n. eẽt p̃ accidens respectu eius q̃d dicit̃: sed sicut nunc dicit ꝙ ẽ alter̃ ita dicit ꝙ nunc sit alter̃. hoc at̃ nõ posset eẽ nisi simul ea apprehẽderet. i. in illo instãti p̃ quo iudicat ea eẽ altera. manifestum est ergo ꝙ simul cognoscit vtrunq̃. ergo sicut ẽ inseparabilis potentia. i. vna & eadẽ q̃ cognoscit vtrunq̃ eor̃ iter q̃ iudicat differẽtiã: ita oȝ ꝙ iseparabili tpe apprehendat vtrũq̃.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 147 At vero ipossibile est simul secũdũ cõtrarios mot⁹ moueri idem & indiuisibile & in īdiuisibili tẽpore. Si. n. dulce sit: mouet sensũ aut itellectũ: amarũ aũt cõtrarie: & albũ aliter.

¶ Obicit i cõtrariũ. & circa h̃ q̃ttuor facit. p̃mo ponit obiectionẽ talem. impossibile ẽ idẽ & idiuisibile simul moueri secũdum ↄ̃rios motus simul & idiuisibili tpe: sed intellect⁹ & sensus mouent̃ a sensibili inq̃ntũ sentit & itelligibili inq̃ntũ itelligit. Diuersa at̃ sensibilia & ↄ̃ria diuersis & ↄ̃rijs motib⁹ mouẽt ergo ipossibile ẽ ꝙ eadem vis sensitiua aut intellectiua simul cognoscat contraria & diuersa. ¶ Secundo ibi.

Co. 148 Ergo simul q̃dem & numero idiuisibile & inseparabile quod iudicat. Secundũ eẽ at̃ separatũ. Est igit̃ quodammõ ꝙ diuisibile diuisa sentit: est at̃ ꝙ indiuisibile. Secũdũ eẽ q̃dẽ. n. diuisibile: loco at̃ & numero idiuisibile.

¶ Ponit vnam solutionem: & dicit. ꝙ illud quod iudicat differentiam inter cõtraria est simul & numero indiuisibile & inseparabile idest vnum subiecto sed secundũ eẽ separatum idest ratione est diuersum. Sic igit̃ quodammõ indiuisibile sentit diuisa idest diuersa: alio autẽ mõ diuisibile sentit diuersa: quia secundũ eẽ diuisibile idest rõne est diuersũ. sed loco & numero est (idiuisibile) .i. subiecto est vnum. & dicit loco quia diuerse potentie inueniuntur in diuersis partibus corporis organa habere.

¶ Tertio ibi.

Aut non possibile: potentia q̃dẽ. n. idem & idiuisibile cõtraria: secundũ eẽ at̃ non: sed in opinari diuisibile: & impossibile ẽ. Et albũ & nigr̃ esse simul. Quare neq̃ spẽs pati ipsor̃ si hmõi est sensus & intelligentia.

¶ Improbat hanc solutionẽ dicẽs: ꝙ nõ est (possibile) illã predictã solutionẽ stare. q̃d. n. ẽ idẽ & (idiuisibile) sbo sed nõ s̃m eẽ .i. s̃m rõnem: põt q̃dẽ habere ↄ̃ria scdm potẽtiã sȝ q̃d hȝ (ↄ̃ria ĩ opari) .i. scdm actũ: oȝ ꝙ sit diuisibile & ipossibile ẽ idẽ & indiuisibile simul & semel eẽ album & nigrũ. q̃re neq̃ possibile est aliquod vnũ & idẽ indiuisibile simul pati species eor̃: & ita neq̃ intelligere & sentire si intelligere & sentire est huiusmodi idest pati quoddam. ¶ Quarto ibi.

Sed sicut quod vocãt q̃dã punctũ aut vnũ aut duo: sic & idiuisibile. Secundum quod q̃dẽ igit̃ idiuisibile vnũ discernẽs ẽ & simul. Secundũ vero ꝙ diuisibile. his vtitur eodem signo simul. Inquantum q̃dẽ igit̃ pro duobus vtitur tertio duo ĩdicat: & sepata sũt vt insepato. Inquãtũ vero vnũ vno & simul. De principio q̃dẽ igitur scdm ꝙ dicimus posse sentire animal: determinatum sit hoc modo. Co

¶ Ponit verã solutionẽ: & solutio ista sumitur ex similitudine puncti: punctũ. n. q̃d est inter duas ptes linee põt accipi. (vt vnũ & vt duo:) vt vnũ q̃dem s̃m ꝙ ↄtinuat ptes linee: vt cõmunis terminus: (vt duo aũt sȝ ꝙ bis vtimur p̃ũcto) .s. vt p̃ncipio vnius linee & vt fine alteri⁹ sic ẽt intelligendum est. q: vis sentiẽdi diffundit̃ i organa. s. sensuũ ab aliqua vna radice cõi: a qua p̃cedit vis sentiẽdi in oĩa organa ad quã ẽt terminant oẽs immutatiões singulor̃ organor̃. pt ergo ↄ̃siderari dupliciter: vno mõ prout ẽ principium vnum & terminus vnus oĩuȝ sensibilium immutationũ. Alio mõ prout est principium & termin⁹ huius & illius sensus. & h̃ est ꝙ dicit ꝙ sicut pũctum est vnum aut duo sic diuisibile est principium sensitiuum eẽ: sic non diuisibile est inquantũ (simul his vtitur eodẽ signo) .i. p̃ncipio sensitiuo. s. vt p̃ncipio & termino visus & auditus. Inquantũ igit̃ aliq̃s vtitur p̃ncipio sensitiuo. q. vno termino pro duobus intm̃ duo iudicat: & sepata sunt q̃ accipiũtur sicut (i sepato) idest diuisibili p̃ncipio cognoscuntur. (inquantũ vero) est vnum in se sicut in vno principio cognoscit differentiã vtriusq̃ & simul. hȝ igit̃ h̃ principium sensitiuum commune ꝙ simul cognoscat plura inquantum accipitur bis vt terminus duarum immutationum sensibilium inquantum vero est vnum iudicare potest differentiam vnius ad alterum. Oportet autem illud principium sensitiuũ commune habere aliud organum: q: pars sensitiua non habet aliquam operationem sine organo. cum. n. organum tactus diffundatur per totum corpus: necessariũ videt̃ vt ibi sit organum huius principij sensitiui cõmunis vbi

est prima radix organi tactus. & propter hoc supius dixit q si caro esset ultimum organi tactus q tangendo per carnem discerneremus unum sensibile ab alio. ¶ Considerandum est etiam q licet hoc principium coe immutetur a sensu proprio: quia ad sensum coem perveniunt immutationes omnium sensuum propriorum sicut ad communem terminum: non tamen sensus proprius est nobilior q sensus communis: licet movens sit nobilius moto & agens patiente. sicut nec sensibile exterius est nobilius q sensus proprius: licet moveat ipsum. est. n. secundum quid nobilius. s. inquantum est actu album vel dulce ad quod est sensus proprius in potentia: sed sensus proprius simpliciter est nobilius propter virtutem sensitivam unde & nobiliori modo recipit scilicet sine materia. omne enim recipiens aliquid recipit illud secundum suum modum & sic sensus communis nobiliori modo recipit quam sensus proprius: propter hoc q virtus sensitiva considerantur in sensu coi ut in radice & minus divisa. Neq oz quod per aliam actionem sensus communis species recepta in organo fiat in ipso: quia oes potentie partis sensitive sunt passive: nec est possibile q una potentia sit activa & passiva. ¶ Considerandum est etiam q sensus proprius hz discernere inter dicta sensibilia: inquantum participat aliquid de virtute sensus cois: quia & ipse sensus proprius est unus terminus diversarum immutationum que fiunt per medium a contrariis sensibilibus. Sed ultimum iudicium & ultima discretio pertinet ad sensum coem. ultimo autem epilogando concludit quod dictum est de principio secundum q dicitur animal esse sensitivum vel potens sentire.

¶ Lectio quarta.

Co.150 q Quoniam autem duabus differentiis diffiniunt maxime aiam motu q secundum locum: & in eo quod est intelligere & discernere & sentire videtur autem & intelligere & sapere tanquam quoddam sentire esse. In utrisque enim his anima iudicat aliquid & cognoscit eorum que sunt.

p Postq phus ostendit q due operationes de quibus dubium videbatur: percipere. s. actus sensuum propriorum & discernere inter sensibilis diversorum sensuum: non excedunt facultatem principii sensitivi nunc vult inquirere utrum sapere (& intelligere) excedant facultatem eiusdem principii. Et circa hoc. d. s. primo ondit q sape & intelligere non pertinet ad sensum: quod est ondere sensum & intellectum non esse idem. secundo. Secundo quod phantasia que pertinet ad sensum non est idem cum opione que pertinet ad intellectum. ibi. (phantasia autem &c.) Circa primum. d. f. primo ponit opionem ponentium sensum & itellectum esse idem: secundo iprobat eam. ibi. (& tamen oportuit.) Circa primum. d. f. primo ponit opionem. secundo assignat causam opionis. ibi. (Oes. n. ii.) Circa primum. d. f. primo ponit opionem in coi. secundo inducit quedam verba quorundam phorum que ad illud pertinere videntur. ibi. (& antiqui sapere & sentire.) Dicit ergo primo q quia antiqui phi diffiniebant aiam per duo. s. secundum motum per locum & cognitionem que includit intellectivam discretionem & sensum ut ex hoc q per eorum opionem intelligere & sape est quoddam sentire: quia tam sentiendo q intelligendo anima iudicat & cognoscit.

¶ Deinde cum dicit.

Et antiqui sapere & sentire idem esse aiunt: sicut Empedocles dixit. ad presens voluntas augetur: & in hominibus & in aliis: unde eis semper sapere altera prestat. Idem autem his vult: & id quod est Homeri. Talis. n. intellectus est in terrenis hominibus qualem ducit in diem pater virorumque deorumque.

¶ Ostendit q non solum hoc sequitur ex hoc q in coi dicebant: sed expresse antiqui dixerunt: q idem sit sapere & intellectum & sentire. ¶ Ut autem intelligantur verba phylosophorum que inducuntur quo ad propositum faciunt: considerandum est q nullum corpus pot directe agere in id quod nullo modo est corporeum quia igitur potentie sensitive aliquo modo sunt corporee: quia sunt virtutes in corporeis organis: immutari possunt ex actione corporum celestium per accidens tamen: quia neque aia neque aie virtus movetur nisi per accidens moto corpore. & propter hoc contingit q ex impressione corporis celestis variatur & phantasia & appetitus sensitivus. unde & animalia irrationabilia que solo appetitu sensitivo aguntur in suis motibus ut plurimum insequuntur impressiones corporum celestium. Ponere igitur q corpora celestia habeant impressionem directe in partem intellectivam quantum ad intellectum & voluntatem: est ponere q voluntas & intellectus sunt virtutes corporee. & hoc sonant verba quorundam phylosophorum antiquorum. dicit. n. emped. q tam in hominibus q in aliis animalibus (voluntas augetur) idest incitatur ad agendum (ad presens) scilicet secundum presentis hore dispositionem. que quidem dispositio dependet ex dispositione corporum celestium unde presens tempus vel hora (eis) idest hominibus & aliis aialibus (prestat semper sapere altera) diversis enim horis & temporibus diversa diversimode homo & alia aialia inveniuntur iudicare de rebus. Et ad idem pertinet illud verbum homeri: (talis autem est intellectus in terrenis hominibus: qualem pater virorum deorumque.) idest sol. (ducit in die. Dicitur (autem sol pater virorum: quia est aliqua causa humane generationis: homo enim generat hominem & sol. dicitur autem pater deorum: vel propter corpora celestia que antiqui deos appellabant: que secundum astrologos quodammodo a sole regulantur: vel propter homines quos deificari credebant qui virtute solis generantur: virtus autem solis est in die: qui in die nobis apparet dum movetur in superiori emisperio: unde & ab astrologis dicitur planeta diurnus. voluit ergo homerus dicere q homines terreni intellectum sortiuntur ex actione solis: & q secundum diversitatem motus & situs & aspectus solaris diversimode se habent in intelligendo. ¶ Sciendum est autem q hunc versum homeri Aristoteles non totum posuit: sed solum principium: unde nec in greco: nec in arabico plus habetur q hoc talis enim intellectus est: ut sic intelligatur hoc dictum sicut consuetimus inducentes aliquem versum alicuius actoris tantum ponere principium: si versus sit notus. Sed quia hic versus homeri non erat notus apud latinos: boetius totum posuit. Patet ergo ex hoc quod hic dicitur q si corpora celestia habent directe impressionem in intellectum & voluntatem idem est ac si ponatur q intellectus est idem cum sensu. Indirecte vero impressio corporum celestium. potest pertingere ad intellectum vel voluntatem: prout intellectus & voluntas contingantur in sua operatione virtutibus sensitivis. leso. n. organo phantasie impeditur intellectus in sua operatione & ex appetitu sensibili inclinatur voluntas ad volendum vel nolendum aliquid quia tamen voluntas non ex necessitate trahitur ab appetitu sensibili. sed semper ei liberum manet sequi inclinationem appetitus sensibilis vel non sequi: ideo corpora celestia nullam necessitatem humanis actibus inducunt.

¶ Deinde cum dicit.

Omnes enim ii intelligere corporeum sicut sentire opinantur. Et sentire & sapere simile simili: sicut secundum principia rationibus determinavimus. Co.151.

¶ Ostendit causam positionis: manifestum est. n. q remota differentia qua aliqua ad invicem differunt remanent idem: sicut si rationale auferatur ab homine remanebit de numero irrationabilium animalium: hoc autem est differentia qua differt cognitio intellectiva a sensitiva q sentire est aliquid corporeum. non. n. operatio sensus est sine organo corporali: intelligere autem non est aliquid corporeum quia operatio intellectus non est per organum corporeum ut infra ostendetur. Ideo ergo antiqui ponebant sensum & in

intellectum idem: q: opinabantur ꝙ intelligere esset aliqd corporeum: sicut ⁊ sentire. Quo aūt vtrunq3 ponerent aliquid corporeum ꝯñr ostēdit ꝑ hoc ꝙ ponebant iam sa
Lec.10. pere secundum intellectū qz sentire contingere ꝑ virtutē similitudinis: sicut in ꝑmo li. dictum est: ⁊ intelligebant similitudinē ſm esse corporeum puta ꝙ ꝑ terrā cognosceretur terra: ⁊ ꝑ aquā aqua. ⁊ sic de alijs. vnde sequebatur ꝙ sentire ⁊ intelligere ꝯsequerent naturam corpoream ⁊ eodez mō: ⁊ sic sentire ⁊ intelligere sequit̄ esse idem.

Deinde cū dicit.

Et tamē oportuit simul ipsos de deceptiōe dicere: magis propriū. n. est aīalibus ⁊ plurimū tempus in hoc perficit anima: vnde necesse aut vt quidam dicunt omnia que videnē esse vera: aut dissimilis tactum deceptionem esse. Hoc enim contrarium ei ꝙ simile simili cognoscere.

Improbat predictam positionem: ⁊ primo quantum ad causam: scđo quantum ad ipsam positionē. ibi. (qđ quidem igitur.) Dicit ergo ꝑmo ꝙ phi assignātes cām cognitionis esse similitudinem cognoscētis ad cognitū3 debuerūt assignare aliquā cām ⁊ deceptionis: q: deceptio videtur esse magis propria aīalibus qz cognitio ſm conditionē sue nature. videmus. n. ꝙ homines ex seipsis decipi pñt ⁊ errare. Ad h̄ āt ꝙ veritatē cognoscant: oz ꝙ ab alijs doceantur. Et itez pluri ipe aīa est in deceptione qz in cognitione veritatis: q: ad cognitionem veritatis vix ꝑuenitur post studiū lōgi tpis. Et h̄ qdam rō efficax est cōtra antiquos phos: qui ponebāt cognitionez inesse aīe ex sui natura. q. aīa ex h̄ ꝙ ꝯstituta est ex ꝑncipijs hēat ꝙ nō solū sit in potentia ad cognoscibilia. sed ꝙ sit actu cognoscēs: pōt aūt ad h̄ dupliciter rn̄deri: vno mō vt dicat̄
Lec.2. ꝙ antiq phi nō credebant aliquā deceptionē eē. ponebāt. n. ꝙ oīa q̄ videnē sunt vera vt supra dictū ē: ⁊ iō nō oportebat ꝙ assignarēt cām deceptionis: alio mō pōt rn̄deri ꝙ ex h̄ ipo qđ dicebāt cām cognitionis eē ex h̄ ꝙ aīa tangit id ꝙ ē sibi sile datur itelligi ꝙ cā deceptōis sit h̄ ꝙ aīa tāgit sibi dissimile. Hoc ē ergo ꝙ ꝯcludit ꝙ q: antiq ; hi non assignauerūt cām deceptōis aīe necesse ē ꝙ aut oīa q̄ videnē vera sint: vt qdā dixerūt: aut ꝙ tactus quo aīa
Lec.12. tāgit rē dissimilē sit deceptōis cā: tāgere. n. dissimile videtur esse ꝯrarium ad cognoscere sibi simile. pmū autē reprobatum est in quarto metaphysice.

Unde procedit ad inquirendum ſm cū dicit.

Videtur autem ⁊ deceptio ⁊ scientia contrariorum eadem esse.

Manifestū est. n. ꝙ dissimile ⁊ simile sunt ꝯraria sz circa contraria eodē mō se hz hō ad cognitionē ⁊ deceptionem: quia qui cognoscit vnum contrariorum cognoscit ⁊ aliud: ⁊ qui errat in vno errat in alio. Et hoc est ꝙ dicit ꝙ scientia ⁊ deceptio videt̄ eadez esse contrarioꝝ: non ergo est possibile ꝙ tactus rei similis sit cā vere cognitionis: ⁊ tactus rei dissimilis sit cā deceptionis: quia tunc esset scientia de vno ꝯrarioꝝ: ⁊ deceptio de alio.

Deinde cum dicit.

Co.152. Quod quidem igitur non idem sit sapere ⁊ sentire: manifestum est: hoc quidem. n. in oībus est: illud autem in paucis aīalium ē.

Improbat positionem ostendens ꝙ neq3 sapere neq3 intelligere est idem ꝙ sentire. hec enim duo intellectiue cognitioni attribuuntur: intellectus enim hz iudicare ꝙ h̄ dicitur sapere: ⁊ apprehendere ꝙ hoc dicit̄ intelligere. Primo ergo oñdit: ꝙ sentire nō sit idē ꝙ sapere tali rōne. Sentire inest oībus aīalibus. sapere aūt non inest oībus sz paucis: ergo (sapere) non est idem qđ sentire. Dicit aūt ꝙ sapere inest paucis animalium: ⁊ non ꝙ insit solis hominibus: q: etiam quedam animalia partici-

pant aliquid prudentie ⁊ aliqd sapiētie. s. ꝙ recte iudicāt de agēdis ꝑ estimatione in nālem. Secūdo ibi.

Sed neq3 intelligere in quo est ⁊ recte ⁊ non recte. Recte quidem prudentia ⁊ scientia aut opinio vera. Non recte autem contraria horum. Neq3 hoc est idem cum ipso sentire. Sēsus qdē. n. propriorū semper verus est: ⁊ in omnibus inest animalibus. Intelligere autē contingit ⁊ falso: ⁊ nulli inest cui nō ⁊ rō.

Probat qđ intelligere nō sit idē qđ sentire per duo media. Quorum primū tale est. Intelligere ꝯtingit recte ⁊ nō recte: recte qdē ꝯtīgit intelligere sz sciam que ē speculabiliū ⁊ necessarioꝝ: vel ſm prudentiā q̄ est recta rō ꝯtingentiū agibiliū: vel ſm opionem verā q̄ se hz ad vtrunq3: nō tñ determinate ad alteꝝ oppositoꝝ: sicut scia ⁊ prudētia: sed ad vnū cū formidie alteri⁹ (Nō recte) autē ꝯtingit intelligere. sz eoꝝ ꝯria. s. ſm fālam sciam ⁊ scđm iprudentiā ⁊ scđm opionem fālam. Sētire aūt non ꝯtingit nisi recte. q: sensus circa ꝑpria sēsibilia semꝑ ver⁹ est: ergo sentire ⁊ intelligere nō sunt idē. Et q: posset aliqs dicere ꝙ recte intelligere sit idē qđ sentire: iō adiūgit aliđ mediū ad h̄ excludēdū ꝙ tale sentire (iest oībus aīalib⁹) itelligere āt nō: sed solis illis qbus inest rō. s. hominibus q ꝑ inqsitionem rōnis apprehensionē veritatis intelligibilis ꝯsequunē q̄uis sbē sepate q̄ sūt altioris itellectus statim absq3 inqsitione veritatis intelligāt: ergo ⁊ recte intelligere n̄ idē est ꝙ sentire. Deinde cū dicit.

Co.15[illegible] Phātasia. n. alterū est ⁊ a sensu ⁊ ab itellectu. Et hec n̄ fit sine sensu: ⁊ sine hac n̄ ē opio.

Ostendit ꝙ opio q̄ seqtur intellectū sit aliud a phantasia que seqtur sensum ⁊ circa h̄. d. f. ꝑmo oñdit qđ phātasia nō est opinio: scđo inquirit qđ sit phātasia. ibi. (De eo aūt qđ est itelligere.) Circa ꝑmū tria facit. ꝑmo ꝓponit qđ intēdit ⁊ dicit qđ ex h̄ āt apparet qđ sensus ⁊ itellect⁹ differunt. q: phātasia aliud est a sensu ⁊ ab intellectu: ⁊ tñ phantasia non fit sine sensu: q: ꝯsequit̄ sensū: vt postea dicet̄: ⁊ sine phātasia n̄ fit opio ita. n. vr̄ se hēre phātasia ad sensū3 sicut opio ad itellectū. In reb⁹ āt sensibilibus cū aliqd sentimus asserim⁹ sic esse. Cū aūt ſm phātasiaz aliquid vr̄ nō asserim⁹ sic esse: sed sic videri vel apparere nobis a visiōe. n. vel apparitione sumitur nomen phātasie: vt infra dicet̄. Et silr circa itelligibilia cū aliquid
Te.c[illegible] intelligim⁹ asserim⁹ sic esse: cū aūt opinamur dr̄is sic vidri vel apparere nobis: sicut. n. itelligere requirit sensū: i. a ⁊ opinari requirit phātasiā.

Secundo ibi.

Quod autem nō est eadez phantasia ⁊ opinio manifestum: hec quidem. n. passio in nobis est: cum volumus. Pre oculis eniz est facere sicut in recordatiuis positi ⁊ idolum sunt facientes. Opinari autem non in nobis est. Necesse enim falsum aut verum dicere.

Probat qđ nō sit idē opio ⁊ phātasia duab⁹ rōibus. quaꝝ pma talis ē. passio phātasie est i nobis cū volumus q: i ꝑtāte nostra est formare aliquid. q. appens aū oclos nostros: vt mōtes aureos vel quicquid volum⁹: sicut pz de illis qui recordantur ⁊ formant sibi idola eorum que sibi videntur ad votum: sed opinari non est in potestate nostra: q: necesse est qđ opinans habeat ratonē per q̄ opinetur vel verum vel falsum. ergo opinio non est idē qđ phantasia.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Co.15[illegible] Amplius autem cum opinamur difficile aliquid aut terribile statim compatimur. Similiter autem est ⁊ si confidendum. Secun-

dum phantasiam autem similiter nos habe- mus sicut si essemus considerantes in pictu- ra difficilia et confidentia.

¶ Que talis est. Opinionem statim sequitur passio in appe- titu: quia cum opinamur aliquid esse graue vel terribile sta- tim compatimur tristando vel timendo. Et similiter si sit aliquid confidendum .i. de quo aliquis debeat confidere et sperare: stati- sequitur spes vel gaudium. Sed ad phantasiam non sequitur pas- sio in appetitu: quia dum aliquid apparet nobis secundum phantasiam sic nos habemus ac si consideremus in pictura aliqua terribilia vel sperabilia: ergo opinio non est idem quod phantasia. Huius autem differentie ratio est: quia appetitus non patitur neque mouetur ad sim- plicem apprehensionem rei qualem proponit phantasia. Sed oportet quod ap- prehendatur sub ratione boni vel mali conuenientis vel nociui: et hoc facit opinio in hominibus componendo vel diuidendo dum opinatur hoc esse terribile vel malum: illud autem esse sperabile vel bonum: phantasia autem non componit neque diuidit: patitur tamen appetitus animalium ab estimatione naturali que hoc operatur in eis quod opinio in hominibus.

¶ Tertio ibi.

Sunt autem et ipsius acceptionis differen- tie scientia et opinio et prudentia et contraria horum: de quorum differentia altera sit ratio.

¶ Dicit quod cum ad intellectualem acceptionem multa pertineant .s. scientia: prudentia: opinio: et contraria horum: de horum differentia non est hoc agendum: sed alibi .s. in .vi. ethicorum.

¶ Lectio quinta.

Co.155 De eo autem quod est intelligere quo- niam alterum est ab eo quod est sen- tire. Huius autem aliud phantasia esse videtur: aliud opinio. De phantasia de- terminantes sic et de altero dicendum est.

Postquam philosophus ostendit quod phantasia non est opinio hic incipit inquirere quid sit. Et primo di- cit de quo est intentio. secundo prosequitur ibi. (Si igitur phantasia.) Dicit ergo primo quod cum consideratum sit quod intelligere est aliud quam sentire: et ad vnum horum pertineat opinio .s. ad intellectum: ad aliud autem phantasia .s. ad sensum. Postquam de- terminatum est de sensu: dicendum est de phantasia: vt sic postmodum determinetur de altero scilicet de intellec- tu et opinione. ¶ Deinde cum dicit.

Si igitur phantasia est secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus: et si non aliquid secundum methaphoram dici- mus vna quedam potentia est harum aut ha- bitus secundum quam discernimus: aut ve- rum aut falsum dicimus: huiusmodi autem sunt sensus opinio: scientia: et intellectus.

¶ Prosequitur intentum et circa hoc duo facit. primo ostendit quod phan- tasia non est aliqua potentiarum vel habituum manifestorum quibus discernimus vel iudicamus verum et falsum. secundo ostendit quid sit. ibi. (Sed quoniam ac- cidit motus.) Circa primum tria facit. primo distinguit potentias et habitus quibus aliquid discernitur. secundo ostendit quod phantasia non est aliquid eorum. ibi. (Quod quidem igitur non sit sensus.) tertio ostendit quod non est aliquid compositum ex eis. ibi. (manifestum igitur quoniam.) Di- cit ergo primo quod cum phantasia sit secundum quam dicitur nobis fieri aliquod phantasma idest aliquid apparibile: nisi forte accipiamus phantasmata methaphorice: necesse videtur quod sit aliquid de numero habituum vel potentiarum cognoscitiuarum quibus di- scernimus vnum ab alio: aut quibus circa aliquid dicimus verum vel falsum: secundum hoc quod erramus vel non erramus: nam apparere est ali- quid discernere et dicere verum vel falsum: potentie autem vel habitus quibus discernimus et dicimus verum et falsum videntur esse hec quattuor: sensus: intellectus: opinio: et scientia. vnde videtur quod phantasia sit aliquid horum quattuor. ponit autem hec quat-

tuor quia sunt nota. alia autem que ad cognitionem videntur pertinere nundum erant suo tempore per certitudinem scita. ipse autem iam superius distinxit intellectum a sensu. vnde preter sensum connumerat tria alia .s. intellectum: opinionem: et scientiam. Et videtur quod intelle- ctus non accipiatur hic pro potentia. sic enim contra intellectum non diuiderentur scientia et opinio que ad potentiam intellecti- uam pertinent. Sed intellectus accipitur pro certa appre- hensione eorum que absque inquisitione nobis innotescunt: sicut sunt prima principia. Scientia vero pro cognitione eorum de quibus cer- tificamur per certitudinem vel inuestigationem rationis. Opinio autem pro cognitione eorum de quibus certum iudicium non habemus. Unde etiam dicit quod phantasia est habitus vel potentia de nume- ro eorum. ad ostendendum quod inter hec aliquid est vt potentia et aliquid vt habitus. Cognoscere autem possumus quod hec quattuor apprehensionis principia apud antiquos nota erant: ex posi- tione platonis superius in .i. li. posita: qui solum hec quattuor Lec. 8. ad numeros reduxit attribuens intellectum vnitati: scientiam dualita- ti: opinionem triario: sensum quaternario. ¶ Deinde cum dicit

Quod quidem igitur non sit sensus: ma- Co.156 nifestum ex his est. Sensus quidem enim aut potentia aut actus est: vt visus et visio: phanta- siatur autem aliquid et nullo horum existente vt que in somnis.

¶ Ostendit quod phantasia non est aliquid dictorum. Et circa hoc tria facit. primo ostendit quod non sit sensus: secundo quod non sit intelle- ctus sine scientia. ibi. (At vero quia semper.) tertio quod non sit opinio ibi. (relinquitur igitur.) Circa primum tria facit. primo ostendit quod phantasia non sit sensus neque secundum potentiam neque secundum ac- tum et ratio est talis. Dormiens aliquid phantasiatur: hoc autem non sit secundum sensum in potentia: quia sensui in potentia existenti nihil ap- pareret: nec secundum sensum in actu: quia in somno non est sensus in actu: ergo phantasia non est sensus in potentia neque sen- sus in actu. ¶ Secundo ibi.

Postea secundum potentiam sensus qui- dem semper adest viuentibus et non orbatis phantasia autem non.

¶ Ostendit quod phantasia non sit sensus in potentia et est ratio ta- lis sensus in potentia semper adest animali. phantasia autem non semper eum non semper animali aliquid appareat: ergo phantasia non est sensus in potentia. ¶ Tertio ibi.

Si vero ei quod actu idem: omnibus vti- contingere bestiis phantasiam inesse: vide- tur autem non bestiis: vt formice aut api aut vermi.

¶ Ostendit quod phantasia non sit sensus secundum actum quattu- or rationibus. quarum prima talis est. sensus secundum actum conuenit omnibus bestiis .i. animalibus irrationalibus si igitur phantasia esset idem quod sensus in actu sequeretur quod inesset omnibus animalibus irrationabilibus: hoc autem non est verum: non enim inest formice aut api. aut vermi. ergo phantasia non est sensus secundum actum. ¶ Considerandum est autem quod omnia animalia habent quodammodo phantasiam: sed animalia imperfecta habent phantasiam indeter- minatam sicut infra dicet philosophus. ¶ Sed hoc non videtur verum de formica et api in quarum operatione plurimum pruden- tie apparet. ¶ Sed sciendum est quod opera prudentie formica et apis operantur naturali inclinatione: non ex hoc quod habeant phan- tasiam determinatam et distinctam a sensu. non enim phantasian- tur aliquid nisi dum mouentur a sensibili. quod autem operantur propter finem que quasi prudentes in futurum non contingit ex hoc quod habeant aliquam imaginationem ipsius futuri. sed imaginantur actus presentes qui ordinantur ad finem ex naturali inclina- tione magis quam ex apprehensione. Illa autem anima- lia dicit philosophus phantasiam habere: quibus ali- quid secundum phantasiam apparet: etiam dum non actu sentitur. ¶ Secundam rationem ponit ibi.

Postea hi quidem veri semper: phan- tasie autem plures false.

¶ Que talis est sensus secundum actum semper sunt veri: non enim sensus decipitur circa proprium sensibile: sed phantasie

vt plurimum sunt false: non .n. rñdit res imaginationi vt plurimū ergo phantasia non ē sensus secundum actum.

¶ Tertiam rationem ponit ibi.

Amplius autem non dicimus: cum operemur certe circa sensibile: quoniā videt̄ hoc nobis homo: sed magis cum non manifeste sentimus: tunc ⁊ aut verus aut falsus.

¶ Que talis est. Cū opatur cū certitudine circa sensibile actu .s. ipsum sentiēdo non dicimus ꝙ h̄ videtur nobis homo: sed magis h̄ dicimus cū nō manifeste sentimus: sicut cum a remotis aliqd videmus: vel cū videmus aliquid in tenebris. Et tūc sensus s̄m actū aut est verus aut est falsus. circa sensibile .n. p accidens cuiusmodi sensibile est hō: nō semp sensus est verus: sed qñqꝫ decipitur. Addit aūt hoc vt oñdat cōuenientiam inter sensum nō manifestum ⁊ phantasiam: que ēt qñqꝫ est vera qñqꝫ falsa ē. cū autem manifeste aliquid phantasiamur: dicimus ꝙ h̄ videtur nobis hō ⁊ non ꝙ per certitudinem sit homo. ergo phantasia non est idem ꝙ sensus in actu.

¶ Quartam rationem ponit ibi.

Et quod quidem diximus apparent ⁊ dormientibus visiones.

¶ Que talis est phantastice visiones apparent dormientibus in eis aūt nō est sensus s̄m actum: ergo phātastica visio non est sensus secundū actū. ¶ Deinde cū dicit.

Co.157. At vero neqꝫ semper vera dicennium neqꝫ vna erit. vt scientia aut intellectus. Est eniꝫ phantasia ⁊ vera ⁊ falsa.

¶ Oñdit ꝙ phātasia nō sit itellectus: neqꝫ sciā. itellectus .n. p̄mor̄ pncipior̄ ⁊ sciā de cōclusionibus per demonstrationē acqsita: sp̄ sunt veror̄: phātasia āt qñqꝫ ē falsa ergo phātasia nō ē itellect⁹ neqꝫ sciā. ¶ Deinde cū dicit.

Relinquitur igitur videre si opinio sit. Fit enim ⁊ opinio ⁊ vera ⁊ falsa. Sed opinioni quidem inheret fides. Non enim contingit opinantem de quibus non videtur credere. Bestiarum autem nulli inest fides: phantasia autem multis.

¶ Oñdit ꝙ phātasia nō sit opinio qḋ magis videbatur: qꝛ opinio ēt qñqꝫ ē falsa sicut phātasia. Oñdit āt hec duabus rōnibus. Pria quarum talis ē Opinionē seqt̄ fides nō .n. v̄ ē cōueniēs: ꝙ aliqs nō credat id qḋ opinat̄: ⁊ sic cū nulla bestia hēat fidē: nulli bestiar̄ inerit opinio. s; phātasia inest multis bestiarum vt dein̄ ē. ergo phantasia nō est opinio. ¶ Secundam rationē ponit ibi.

Amplius si omnem opinionem consequatur fides: fidem autem suasum esse. suasionem autem ratio. Bestiarum autem quibusdam phantasia inest ratio vero non.

¶ Que talis est ad omnem opinionem consequitur fides qꝛ vnusquisqꝫ credit illud quod opinatur. vt dictum est: sed ad fidem sequit̄ ꝙ aliquis sit persuasus: ea .n. credimus que nobis persuasa sunt: ad psuasionem autem sequitur ratio secundum ordinem illationis: qꝛ p aliquam rōnem aliquid aliens suadet̄: ergo de p̄mo ad vltimum quicūqꝫ habet opinionē: hēt rōnem: nulla autē bestia h; rōnem: cū tñ aliqua hēat phantasiā: ergo phātasia non est opinio. Et manifestum est ꝙ hec secunda ratio inducitur ad confirmandū p̄mam cōstum ad hoc quod prima supponebat: ꝙ nulla bestia h; fidē. ¶ Deinde cū dicit.

Co.158 Manifestum igitur quoniam neqꝫ opinio cum sensu neqꝫ per sensum neqꝫ complexio opinōis ⁊ sensus erit phantasia, ppter h̄.

¶ Ostendit ꝙ phantasia non est aliquid compositum ex premissis: ⁊ precipue ex sensu ⁊ opinione: ex quib⁹ magis posset videri esse composita. Et circa hoc tria facit. p̄mo ponit quod intendit. q ex premissis cōcludens. Dicit ergo primo ꝙ qꝛ phātasia neqꝫ est sensus neqꝫ opinio manifestum ppter hoc esse potest ꝙ phantasia nec opio est cū sensu: ita ꝙ essentialiter sit opinio: ⁊ habeat sensuꝫ concomitantem. neqꝫ opinio est per sensum: ita ꝙ essentialiter sit opinio: sed ⁊ habeat sensum causantē: neqꝫ est complexio opinionis ⁊ sensus: ita ꝙ essentialiter cōponatur ex vtroqꝫ: non autem addit ꝙ nō sit phantasia sensus cum opinione: qꝛ phantasia magis videtur cōicare cum opiniōe q̄ pōt esse falsa: q̄ cū sensu qui ē semper ver⁹.

¶ Secundo ibi.

Et manifestum ꝙ non alia quedam est opinio: sed illa que quidem cuius est ⁊ sensus. Dico autem ex albi opinione ⁊ sensu cōplexio phantasia est. Non enim ex opinione quid est albi: ex sensu autem boni. Apparere igitur est opinari: quod quidem sentitur non secundum accidens.

¶ Ostendit qualiter oportet accipi opinionē si phantasia complectitur opinionem ⁊ sensum: qꝛ enim phātasia est vnius ⁊ eiusdē: manifestum est ꝙ opinio adiūcta sensui qui est phantasia: non est alia qdam opinio: sed illa q̄ est de eodem de quo est sensus. sicut si dicamus ꝙ phantasia est quedam complexio ex opinione albi ⁊ sensu eiusdem: nō .n. potest esse composita ex opinione albi ⁊ sensu boni: qꝛ sic phantasia non esset de vno ⁊ eodem: oportet igitur si phantasia est ex complexione opinōis ⁊ sensus: ꝙ apparere aliquid secundum phantasiaꝫ: nihil aliud sit q̄ꝫ opinari aliquid ideꝫ quod sentitur per se ⁊ non secundum accidens. ¶ Tertio ibi.

Apparent autem ⁊ falsa: de quibus simul acceptionem veram habent: ⁊ videtur sol vnius pedis: sed creditus est maior esse habitatione. Accidit igitur aut abiicere sui ipsius veram opinionem quam habebat saluatam saluare non oblitum neqꝫ decredentem: aut si adhuc habet: eandem necesse veram ⁊ falsaꝫ. Sed falsa facta est: cum lateat transcendens res. Non ergo vnum aliquod horum est: neqꝫ ex his phantasia. Co.15[9]

¶ Destruit predictam positionem tali ratione. Contigit aliquando ꝙ aliqua falsa apparent secundum phantasiam que est a sensu: ⁊ de illis ⁊ de eisdem rebus homo habet veram opinionem. sicut secundum sensum apparet: ꝙ sol non excedit quantitatem vnius pedis quod falsum est: sed secundum veram opinionem creditur esse maior (habitatione) idest tota terra in qua habitamus: si enim apparitio ipsa falsa sit idem ꝙ opinio cum sensu: oportet alterum duorum dicere: quorum vnum est ꝙ in ista compositione opinionis ad sensuꝫ aliquis abiciat veram opinionem quaꝫ prius habebat: re opinata (saluata) idest eodem modo manente: ⁊ ille qui abiicit opinionem non sit oblitus: neqꝫ ꝙ decredat ꝙ est impossibile: istis enim tribus modis aliquis abiicit veram opinionem: primo quando res mutatur: sicut cum aliquis vere opinatur ꝙ socrates sedet: eo sedente s; postq̄ꝫ socrates sedere destiterit: si retineat opinionem eandem vera opinio mutatur in falsa. Secundo quando desinit opinari quod prius opinabatur: propter hoc quod est p̄stine opinionis oblitus. Tertio quando desinit opinari quod prius opinabatur quia decredit quod prius credebat immutatus propter aliam rationem. ꝙ aut aliquis amittat opinionem nullo istor̄ contingēte est impossibile

quod contingeret in proposito. ¶ Aliud autem quod oz dicere si primum nō dicat est φ aliqs retineat cum falsa opīone verā opinionē: τ sic si ipsa apparitio est ipsa opinio: qd necesse est ponere: si phātasia ē opinio: sequitur φ eadē apparitio sit vera τ falsa: sed oz si vera falsa facta ē. Et nō sit vera φ res (transcendēs) .i. transmutata ab eo qd prius erat lateat opinantē: qr si nō lateret eū: simul cū mutatione rei mutaret opinio: τ non esset eius opinio falsa: hoc autē admittit ad exponēdū quod prius dixerat de saluatione rei. ¶ Cōcludit ergo φ phantasia neqz est quid p̄dictorū quattuor: neqz est cōpositio ex his.

¶ Lectio sexta.

Co.160. Sed quoniam accidit moto hoc moueri alterum ab hoc: phātasia autez motus videt eē: τ nō sine sensu fieri: sed in his que sentiunt: τ quorum sensus est: est autem motum fieri ab actu sensus: τ hūc similem necesse est esse sensui: erit vtiqz phantasia ipsa motus nō sine sensu contingēs. Neqz non sentiētibus inesse: τ multa est secundū ipsam facere τ pati hñs τ esse veram τ falsaz.

Ostēsō pħs ondit: φ phātasia nō est aliqd illoꝝ q̄ttuor: q̄ ab antiqs ad cognitionē ptinere ponebant: Hic inquirit qd sit phātasia. Et diuidit i partes duas. In prīa ondit qd sit phantasia. In secunda assignat rationem eorūz q̄ ad phantasiā pertinent. ibi. (Hoc autē accidit.) Ad inuestigādū ē qd sit phātasia hoc mō pcedit: prio. n. ppōit φ si aliqd ē motū ptigit φ ab eodē aliqd aliō moueat. oñsuz ē. n. i. viij. phy. φ ē duplex mouēs. s. mouēs imobile: τ mouēs motuz. qd. s. mouet i eo qd mouet: ¶ Deinde ponit φ phantasia est qdam motus sicut. n. sentiens mouet a sensibilibus: ita in phantasiando mouetur a quibusdā apparētibus: q̄ dicunt phantasmata. Ulterius ponit affinitatē quā hz phantasia ad sensum: quia phātasia nō pōt fieri sine sensu: sed est tantū in habentib⁹ sensum. s. in aīalibus τ est illorū tantū quorum est sensus ez illorū q̄ sentiunt. ea. n. q̄ sunt intelligibilia tātū nō cadunt i phātasiā. ¶ Deinde ppōit φ ab actu sensus contingit quēdā motū fieri: qd qdē sit manifestū ex eo quod prio pponebat. s. φ ab eo qd ē motum ptingit moueri alterū. Sensus aūt ƒm actū sit ex eo φ mouet a sensibilibus: vñ relinqtur φ a sensu ƒm actū causet aliqs motus. Ex quo ēt manifestū ē qr motus causat ab actu sensus: necesse est φ sit silis sensui: qr oē agēs agit sile sibi. vnde τ illud qd mouet īquātū mouet causat motū similē moui: quo ipsum mouet. Ex oībus āt his cōcludit φ phātasia sit qdā motus causat⁹ a sensu ƒm actū qui quidē motus nō est sine sensu: neqz potest inesse his q̄ nō sentiunt: qr si aliqs motus sit a sensu ƒm actū similis motui sensus: τ nihil aliud nisi phātasia inuenit eē tale: relinquit g⁹ φ phātasia erit huiusmodi motus: τ ex hoc φ ē mot⁹ causatus a sensu silis ei. sequtur φ continget hñtē phātasiā multa agere τ pati ƒm eā. Et contingit eam esse veram τ falsam. vt statim ostendetur. ¶ Deinde cum dicit.

Hoc autē accidit propter hoc φ sensus ꝓpriorum quidē ē verus. aut quā paucissimuz habēs falsuz. Secundo autē de accidere hoc: τ hoc iam contingit mētiri. Quod quidē. n. album non mētitur. Si autē hoc aliud τ aliud: mētit. Tertio autē communium τ consequētiuz accidentia quibus insunt propria: Dico autem vt motus τ magnitudo accidunt sensibilibus. circa q̄ est maxime iam decipi. Secūduz sensuz motus autē ab actu factus differt a sensu qui ab his tribus sensibus. Et prim⁹ quidē p̄sentis sensus verus: alii autē presentis τ absentis erunt vtiqz falsi τ maxime cū procul sit sensibile. Si qdē igitur nihil aliud hz q̄ dicta sunt nisi phantasia: hoc autem est quod dictum est. Phātasia vtiqz erit motus a sensu secundum actum factus.

¶ Assignat rationem eorum que conueniunt phantasie per ea que dicta sunt. Et circa hoc tria facit. primo assignat causam eius quod dixerat: φ phantasia quandoqz sit vera: τ quādoqz falsa: secundo assignat causam huius nois. ibi. (quoniā autē visus.) tertio assignat causaz ei⁹ qd dixerat φ aīalia multa agunt ƒm phantasiam. ibi. (τ quoniam immanent.) Dicit ergo primo φ h. s. phantasiam esse quandoqz verā: τ quandoqz falsaz accidit propter h quod dicet. qui a. s. sensus a quius actu causat phātasia diuersimode se hz ad veritatē τ falsitatē ƒm φ comparatur ad diuersa. nam primo quidez circa propria sensibilia semper verus est aut modicuz habet de falsitate: sicut enim potentie naturales non deficiunt in propriis operationibus: nisi in minori parte propter aliquam corruptionez: sic etiam sensus non deficiunt a vero iudicio propriorum sensibilium nisi in minori parte propter aliquam corruptionem organi: vt apparet in feb: icitantib⁹ quibus propter indispositionem lingue dulcia amara esse videntur. Secundo autem sensus est circa sensibilia p accidens: τ h iam decipitur sensus: quod enim albuz sit quod videtur non mentitur sensus: sed si album sit h: aut illud: puta vel nix vel farina vel aliquid huiusmodi: h iā contingit mentiri sensuz τ maxime remotis. Tertio sensus est sensibiliuz cōium q̄ consequunt sēa in quibus sūt accidentia que sunt sensibilia propria: sicut magnitudo τ motus q̄ sunt sensibilia communia accidunt sensibilibus corporibus. Et circa huiusmodi maxime est deceptio: quia iudicium de his variat secundum diuersitatez distantie: naz quod a remotiori videt: minus videtur: motus autē phantasie qui ē factus ab actu sensus differt ab istis tribus sensib⁹. i. actibus sensus: sicut effectus differt a causa. Et ꝓpter hoc etiā: qr effectus est debilior cā: τ quanto magis aliqd elongat a primo agente: tanto minus recipit de virtute τ similitudine eius: ideo in phātasia facilius adhuc q̄ in sensu potest incidere falsitas q̄ cōsistit in dissimilitudine sensus ad sensibile: tunc. n. est falsus sensus quando aliter recipit forma sensibilis in sensu q̄ sit in sensibili. Et dico aliter secunduz speciem: nō ƒm materiā: puta si sapor dulcis recipiat in lingua ƒm aliis ritudinem: sz vero materiā semper aliter recipit sensus q̄ habeat sensibile: omnis igitur motus phātasie qui fit a motu propriorū sensibilium est verus: vt in pluribus τ hoc dico quantum ad presentiā sensibilis. quando motus phantasie est simul cum motu sensus. Sed quando motus phantasie est in absentia sensus: tunc etiam circa propria sensibilia contingit decipi: imaginatur enz quādoqz absentia: vt alba licet sint nigra. sz alii motus phātasie qui causant a sensu sensibiliuz per accidens: τ a sensu sensibilium communium possunt esse falsi siue sit presens sensibile: siue non: sed maxime sunt falsi in absentia sensibilis quando est procul. tamen magis sunt falsi i absentia sensibilis q̄ quando sunt procul. Ex hac autem ratione assignata concludit vlterius principale propositūz dicens φ si ea que dicta sunt non conueniunt nisi phantasie: τ phantasia habet quod dictum est: relinquitur φ phātasia sit motus a sensu factus in actu. ¶ Ulterius autem iste motus aliam potentiam requirat q̄ sensitiuam: Aristoteles hoc non determinat: Sed videt φ cum secundum diuersitatem actuum distinguantur potentie τ diuersitas motus requirat diuersa mobilia: quia qd mouet nō mouet seipsum sed alterum: necessarium videt φ sit alia potentia phantastica siue imaginatiua a sensu.

¶ Deinde cum dicit.

Co.162. Quoniam autem visus maxime sensus est: et nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine non est videre.

¶ Assignat causam huius nominis. Circa quod sciendum est quod phos in greco idest quod lux: et inde venit phanos quod est apparitio vel illuminatio et phantasia. Dicit ergo quod visus est precipuus inter alios sensus: eo quod est spiritualior: vt supra ostensum est et plurium cognoscitiuus: ideo phantasia que causatur a sensu secundum actum: accepit nomen a lumine. sine quo non est videre vt supra dictum est. ¶ Deinde cum dicit.

Et quoniam immanent: et similes sunt sensibus: multa secundum ipsos operantur animalia. Alia quidem quia non habent intellectum vt bestie. Alia vero ex velamento intellectus: aliquando passione aut egritudine aut somno: vt homines. De phantasia quidem igitur quid est et propter quid est: dictum sit intantum.

¶ Ostendit causam quare animalia agunt et patiuntur secundum phantasiam. et dicit quod phantasie (immanent) idest perseuerant: etiam abeuntibus sensibilibus et sunt similes sensibus secundum actum: vnde sicut sensus secundum actum mouet appetitum ad presentiam sensibilis: ita et phantasie in absentia sensibilis. Et propter hoc dicit quod animalia multa operantur secundum phantasias: sed hoc contingit propter defectum intellectus: quia cum intellectus adest: quia est superior eius iudicium preualet ad agendum. vnde quando intellectus non dominatur: agunt animalia secundum phantasiam: alia quidem quia omnino non habent intellectum sicut bestie: (alia quidem quia habent intellectum) velatum: sicut homines: quod contingit tripliciter: quandoque quidem ex aliqua passione ire aut concupiscentie vel timoris: aut aliquid huiusmodi. quandoque autem accidit ex aliqua infirmitate. sicut patet in freneticis vel furiosis: quandoque autem in somno: sicut accidit in dormientibus. ex istis. n. causis contingit quod intellectus non preualet phantasie: vnde homo sequitur apprehensionem phantasticam: quasi veram. ¶ Vltimo concludit de phantasia: quod dictum est quid sit et que sit eius causa.

¶ Lectio septima.

Co.1. De parte autem anime qua cognoscit anima et sapit: siue separabili existente: siue non separabili secundum magnitudinem sed secundum rationem: considerandum quam habet differentiam et quomodo quidem fit ipsum intelligere.

Postquam phylosophus determinauit de parte anime sensitiue: et ostendit etiam quod sentire et intelligere non sunt idem: hic incipit determinare de parte anime intellectiua et diuiditur in partes duas. in prima determinat de parte anime intellectiua: in secunda ex his que determinata sunt de sensu et intellectu: ostendit quid sit de anima sentiendum. ibi. (Nunc autem de anima.) Prima diuiditur in partes duas. in prima determinat de intellectu. in secunda comparat ipsum ad sensum. ibi. (Videtur autem sensibile.) prima diuiditur in duas: in prima determinat de intellectu: in secunda de operatione eius. ibi. (indiuisibilium.) prima diuiditur in tres. in prima determinat de intellectu possibili. In secunda de intellectu agente. ibi. (quoniam autem sicut in omni.) in tertia de intellectu in actu. ibi. (Idem autem est secundum actum.) Circa primum tria facit: in prima determinat de intellectu possibili. in secunda de obiecto eius. ibi. (Quoniam autem aliud.) In tertio mouet dubitationem circa predeterminata. ibi. (Dubitabit autem aliquis.) Circa primum duo facit. primo ostendit naturam intellectus possibilis. secundo ostendit quomodo reducatur in actum. ibi. (Cum autem sic singula.) Circa primum duo facit. primo ostendit de quo est intentio. secundo ostendit propositum. ibi. (si igitur est intelligere.) Dicit ergo primo quod postquam determinatum est de parte anime sensitiua: et ostensum est quod sapere et intelligere non est idem quod sentire: considerandum est nunc de parte anime: (qua cognoscit anima) idest intelligit: (et sapit.) Supra autem dictum est: quod differentia est inter sapere et intelligere: nam sapere pertinet ad iudicium intellectus: intelligere autem ad eius apprehensionem. Circa hanc autem partem aliquid est quod premittit de quo erat apud antiquos dubium: vtrum scilicet hec pars anime sit separabilis ab aliis partibus anime subiecto siue non sit separabilis subiecto sed ratione tantum. Intelligit autem esse separabile subiecto per hoc quod dicit esse separabile secundum magnitudinem: propter platonem qui ponit partes anime subiecto ad inuicem separatas attribuit eis organa in diuersis partibus corporis. hoc est ergo quod premittit. Sed duo sunt que intendere intendit. quorum primum est si sit separabilis secundum rationem hec pars anime ab aliis: quam differentiam habet ad alias. Et quia proprietas potentie ex qualitate actus cognoscitur: secundum quod intendere intendit est: (quomodo sit ipsum intelligere) idest quomodo operatio intellectualis compleatur.

¶ Deinde cum dicit.

Si igitur est intelligere sicut sentire aut pati aliquid: vtique erit ab intelligibili: aut aliquid huiusmodi alterum. Impassibile ergo oportet esse: susceptiuum autem speciei et potentia huiusmodi. sed non hoc. et similiter se habere sicut sensitiuum ad sensibilia. sic intellectum ad intelligibilia. Co.2. Co.3

¶ Ostendit propositum. et circa hoc tria facit. primo proponit similitudinem intellectus ad sensum. Secundo ex huiusmodi similitudine concludit naturam intellectus possibilis. ibi. (necesse est itaque.) Tertio ostendit ex his que de intellectu probauerat differentiam inter intellectum et sensum. ibi. (Quoniam autem non similis.) Primo igitur ex huiusmodi suppositione procedit ad propositum ostendendum: quod intelligere est simile ei quod est sentire: que quidem similitudo ex hoc manifesta est: quod sicut sentire est quoddam cognoscere. et sentimus quandoque quidem in potentia: quandoque autem in actu: sic et intelligere cognoscere quoddam est: et quandoque quidem intelligimus in potentia et quandoque in actu. ¶ Ex hoc autem sequitur quod cum sentire sit quoddam pati a sensibili aut aliquid simile passioni: quod intelligere sit vel pati aliquid ab intelligibili: vel aliquid alterum huiusmodi simile. s. passioni: horum autem duorum secundum verius est: nam sentire vt supra in secundo dictum est: non proprie pati est: patitur enim proprie aliquid a contrario. sed aliquid habet simile passioni inquantum sensus est in potentia ad sensibile: et est susceptiuus sensibilium: ergo si intelligere est simile ei quod est sentire: et partem intellectiuam oportet esse impassibilem. passione proprie accepta: sed oportet quod habeat aliquid simile passibilitati. quia oportet huiusmodi partem esse susceptiuam speciei intelligibilis: et quod sit in potentia ad huiusmodi speciem: sed non sit hoc in actu. Et sic oportet quod sicut se habet sensitiuum ad sensibilia similiter se habet intellectiuum ad intelligibilia: quia vtrumque est in potentia ad suum obiectum et susceptiuum eius. Leo.9

¶ Deinde cum dicit.

Necesse est itaque quoniam omnia intelligit immixtum esse: sicut dicit Anaxagoras: vt imperet: hoc autem est vt cognoscat. intus apparens. n. prohibebit extraneum: et obstruet. Quare neque ipsius est esse naturam neque vnam. Co.4. Co.5.

ſꝫ aut hoc ꝙ poſſibilis ſit vocatus itaque anime intellectus. Dico autem intellectum quo opinatur ⁊ intelligit anima: nihil eſt actu eorū que ſunt ante intelligere.

¶ Ex premiſſis oſtendit naturam intellectus poſſibilis. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ intellectus poſſibilis nō eſt aliquid corporeū vel cōmixtū ex rebus corporalibus. ſecundo oſtēdit ꝙ nō habet organū corporale. ibi. (vnde neqꝫ miſceri.) Cōſiderādū eſt ergo circa primum ꝙ antiqui de ītellectu dupliciter opinati ſunt. qdā enim poſuerūt ꝙ ītellectus erat compoſitus ex principijs omnium: ad hoc ꝙ cognoſceret oīa: ⁊ hāc ſupra dixit eſſe opinionem empe. Anax. vero dixit ītellectū eſſe ſimplicem ⁊ immixtū: ⁊ nulli rerū corporaliū habere aliqd cōe. Co.4.
Ex eo ergo ꝙ dictū eſt ꝙ intellectus non eſt actu ītelligens: ſed potentia tantum: concludit ꝙ neceſſe eſt intellectum ꝑꝑ hoc ꝙ itelligit oīa ī potentia: non eſſe mixtum ex reb⁹ corporalibus ſicut empe. poſuit: ſed eſſe īmixtū ſicut dixit anaxag. Et quidē anaxag. hoc dixit hac ratiōe motus: qꝛ poſuit intellectum eſſe principiū totius mot⁹ a quo oīa mouent̄ ſecūdū eius imperiū. Si autem eſſet mixtus ex naturis corporalibus vel haberet aliquā corꝑ determinate: nō poſſet oīa mouere ſuo īperio: qꝛ determinaret̄ ad vnum. Et hoc eſt qđ dicit ꝙ anaxa. poſuit intellectum eſſe īmixtū: (vt imperet). i. vt ſuo imperio oīa moueat. ſed qꝛ nos nūc nō loquimur de intellectu qui oīa mouet: ſed de ītellectu quo aīa intelligit: illud medium nō eſt oportunum ad oñdēdum ītellectum eſſe immixtū: ſed oꝫ aliud mediū accipere ad illud oñdendūꝫ. ex hoc. ſ. ꝙ ītellectus oīa cognoſcit. Et hoc eſt quod addit: (hoc autē ē vt cognoſcat). q. d. ſicut anax. poſuit intellectū eſſe imixtum ad hoc vt imperet: ita oꝫ nos pōere intellectū eſſe īmixtū ad hoc vt cognoſcat: quo quidē tali rōne apparet: oē. n. quod eſt in potētia ad aliqd ⁊ receptiuum eius caret eo ad quod eſt in potētia: ⁊ cuius receptiuū: ſicut pupilla q̄ eſt ī potentia ad coloris: ⁊ receptiua ipſoꝝ eſt carens oī colore: ſed ītellectus noſter ſic ītelligit ītelligibilia ꝙ eſt in potētia ad ea ⁊ ſuſceptiu⁹ eorū ſicut ſenſus ſenſibilium: ergo caret oīb⁹ illis reb⁹ quas natus eſt intelligere. Cū igit̄ intellectus noſter natus ſit intelligere oēs res ſenſibiles ⁊ corporeas oꝫ ꝙ careat oī natura corporali ſicut ſenſus viſus caret omni colore: ꝑꝑ hoc qđ eſt cognoſcitiuus coloris. ſi. n. haberet aliquē colorē: ille color ꝓhiberet videre alios colores ſicut lingua febricitātis q̄ hꝫ aliquē humorē amarum non poteſt ꝑcipere dulcem ſaporem. Sic etiā intellect⁹ ſi haberet aliquā naturā determinatam: illa natura cōnaturalis ſibi ꝓhiberet eū a cognitione aliarū naturarūꝫ: ⁊ hoc eſt quod dicit. (intus apparens enim ꝓhibebit cognoſcere extraneum: ⁊ obſtruet). i. īpediet intellectūꝫ ⁊ quodāmō velabit ⁊ concludet ab inſpectione alioꝝ: ⁊ appellat intus apparens aliquid intrinſecum cōnaturale intellectui: qđ oñ ei appareret. ſemper impediret intellectus ab intelligendo alia: ſicut ſi diceremus ꝙ humor amarus eſſet intus apparēs lingue febricitātis. Cōcludit ergo ex hoc ꝙ nō cōtingit naturā ītellect⁹ eſſe (neqꝫ vnā) i. nullā determinatam: ſed hanc ſolam naturam habet ꝙ eſt poſſibilis reſpectu oīum: ⁊ hoc qdem contingit ītellectui. qꝛ nō eſt cognoſcitiuus tantū vnius generis ſenſibilium: ſicut viſus vel auditus. vel oīum qualitatū ⁊ accidētium ſenſibilium cōmunium vel ꝓpriorum: ſed vniuerſaliter totius nature ſenſibilis: vnde ſicut viſus caret quodam genere ſenſibilium: ita oportet ꝙ intellectus careat tota natura ſenſibili. et hoc aūt vlterius concludit: ꝙ ille q vocatur intellectus aīe nihil eſt in actu eorum que ſunt ante intelligere: quod eſt contrariūꝫ ei quod antiqui ponebant. dicebant. n. enim ad hoc quod cognoſceret oīa eſſe compoſitum ex omnibus. Si autem eſſet cognoſcitiuus omnium: qꝛ haberet in ſe omnia: eſſe ſemper intellectus ī actu: ⁊ nunꝙ̄ in potentia: ſicut ſupra dixit de ſenſu ꝙ ſi eſſet compoſitus ex ſenſibilibus non indigeret ſenſibilibus exterioribus ad ſentiendum: ⁊ ne quis crederet ꝙ eſſet hoc verum de quolibet intellectu ꝙ ſit in potentia ad ſua intelligibilia anteꝙ̄ intelligat interponit ꝙ nūc loquitur de intellectu quo anima opinatur ⁊ intelligit. et hoc dicit vt preſeruet ſe ab intellectu diuino. qui non eſt ī potētia ſed eſt quodā modo intellectus inter oīum. de quo intellectu anaxa. dixit qđ eſt īmixtus vt imperet.

¶ Deinde cum dicit.

Unde neqꝫ miſceri eſt rationabile ipſum corpori. Qualis. n. aliquis vnqꝫ fiet. aut calefactus aut frigidus. ſi organum aliquod erit ſicut ſenſitiuo: nunc autē nullum eſt. Co.6.

¶ Oſtendit ꝙ intellectus non habet organum corporale. et primo oſtendit propoſitūꝫ: ſecundo adaptat ad hoc quoddam dictum antiquorum. ibi. (⁊ bene ſam.) Dicit ergo primo concludens ex predictis: ꝙ ſi intellectus noſter ad hoc ꝙ cognoſcat omnia oportet ꝙ non habeat naturam aliquam determinatam ex naturis rerum corporalium quas cognoſcit: eodem modo rationabile eſt ꝙ non (miſceatur corpori). i. ꝙ non habeat aliquod organum corporale: ſicut habet pars anime ſenſitiua: quia ſi erit aliquod organum corporale intellectui: ſicut eſt parti ſenſitiue: ſequitur ꝙ habꝫ aliquā naturaꝫ determinatam ex naturis rerum ſenſibilium. et hoc eſt quod dicit: (ſequitur ꝙ erit aliquis quali.) aliquam qualitatem ſenſibilem habens. vt ſcilicet ſit actu calidus aut frigid⁹: manifeſtum eſt enīꝫ ꝙ potentia anime que eſt actus alicuius organi conformatur illi organo: ſicut actus ſuſceptibilis: neqꝫ refert quantum ad actum potentie: vtrum autem ipſa potentia habeat aliquam qualitatem ſenſibilem determinatam: aut organum: cum actus non potentie ſit ſolum ſed compoſiti ex potentia ⁊ organo corporeo. ſimiliter enim impediretur viſio oculorum ſi potentia viſiua haberet colorem determinatum ſine pupilla. et ideo dicit ꝙ eiuſdem rationis eſt ponere ꝙ intellectus non habeat organum corporale: ⁊ ꝙ non habeat aliquam naturam corpoream determinatam. ⁊ ideo ſubdit ꝙ nullum eſt organum intellectiue partis: ſicut eſt ſenſitiue.

¶ Deinde cum dicit.

Et bene iam dicētes ſunt animam eſſe locum ſpecierum: niſi ꝙ non tota ſed intellectiua neqꝫ actu ſed potentia ſpecies.

¶ Adaptat quod dictum eſt opinioni antiquorum: ⁊ dicit ꝙ ex quo pars intellectiua non habet organum ſicut pars ſenſitiua. iam poteſt verificari dictum illorum qui dixerunt ꝙ anima eſt locus ſpecierum: quod per ſimilitudinē dicitur: eo ꝙ ē ſpecierum receptiua. quod quidē non verum eſſet ſi quelibet pars anime haberet organū quia iam ſpecies non reciperētur in anima ſola: ſed in cōiuncto. non enim viſus ſolum eſt ſuſceptiuus ſpecierūꝫ ſed oculus: ⁊ ideo non dicendum eſt ꝙ tota anima ſit locus ſpecierum: ſed ſolum pars intellectiua que organūꝫ non habet: nec ita eſt locus ſpecierūꝫ: ꝙ habeat actu ſpecies ſed potentia tantum.

¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autē non ſimilis ſit impaſſibilitas ſenſitiui ⁊ intellectiui manifeſtūꝫ ē ex organis ⁊ ſenſu. Senſus enim non pōt ſentire ex valde ſenſibili: vt ſonum ex magnis ſonis. neqꝫ ex fortibus odoribus ⁊ coloribus neqꝫ videre neqꝫ odorare. Sꝫ intellectus cum intelligat aliquod valde intelligibile: non min⁹ intelligit infima: ſꝫ ⁊ magis. Senſitiuum quidē. n. non ſine corpore eſt. hic autē ſeparatus. Co.7.

Lib.2. Lec.10. ¶ Ostendit differentiam inter itellectum et sensum quantum ad impassibilitatem: dictum est enim supra quod sicut sentire non est pati passione proprie accepta: ita nec intelligere: et ex hoc supra conclusit quod intellectus erat impassibilis: ne ergo aliquis crederet quod in eodem gradu impassibilitatis esset sensus et intellectus: subiungit hic quod nõ est similis ipassibilitas sensuum et itellectum: sensus .n. licet non patiatur a sensibili passione proprie accepta: patitur tamen per accidens.inquantum organi proportio corrumpitur ab excellentia sensibili: sed de intellectu hoc accidere non põt cum organo careat: vnde nec per se nec per accidens passibilis est. et hoc est quod dicit quod dissimilitudo impassibilitatis sensuum et intellectum manifesta est ex organo et sensu: quia sensus efficitur impotens ad sentiendum ex valde sensibili: sicut audiens nõ potest audire sonum propter hoc quod motus est ex magnis sonis: neque visus potest videre neque olfatus odorare: ex eo quod hi sensus moti sunt prius ex sonibus odoribus et coloribus corrũpentibus organum: sed itellectus quia nõ habet organũ corporeum quod corrumpi possit ab excellentia proprii obiecti: cum intelligit aliquid valde intelligibile non minus postea intelligit infima: sed magis et idem accideret de sensu si non haberet organũ corporale: debilitatur tamen intellectus ex lesione alicuius organi corporalis indirecte: inquantum ad eius operationem requiritur operatio sensus habentis organũ. Causa igitur diversitatis huius est quia sensitiuum non est sine corpore: sed intellectus est separatus. ¶ Ex his autem que hic dicuntur appareat falsitas opinionis illorũ qui dixerũt quod intellectus est vis imaginatiua. vel aliqua preparatio in natura humana consequens corporis complexionem: sed horũ occasione verborũ quidã intantum decepti sunt vt ponerent intellectũ possibilem esse a corpore separatum: sicut vna de substantiis separatis: quod quidem omnino impossibile est. manifestum est enim quod hic homo itelligit. si enim hoc negetur: tunc dicens hanc opinionem non intelligit aliquid: et ideo non est audiendus: si autem itelligit. oportet quod aliquo formaliter intelligat. hic autem est intellectus possibilis: de quo phylosophus dicit: (dico autem intellectum quo intelligit et opinatur aĩa.) intellectus ergo possibilis est quo hic homo formaliter loquendo intelligit. illud etiã quo aliquid operatur sicut actiuo principio potest secundum esse separari ab eo quod operatur. vt si dicamus quod balliuus operatur per regem: quia rex mouet eum ad operãdũ sed impossibile est illud quo aliquid operatur formaliter separari ab eo secundũ esse. quod ideo est: quia nihil agit nisi secundũ quod est actu: sic igitur aliquid formaliter operatur: sicut eo fit actu: non autem fit aliquid aliquo ens actu si sit separatum ab eo secundum esse: vnde impossibile est quod illud quo aliquid agit formaliter sit separatum ab eo secundũ esse. ¶ Ideo hoc considerãtes adinuentores huius opinionis: conati sunt adinuenire aliquẽ modum quo illa substãtia separata quem intellectum possibilem dicunt: cõnnectatur et vniatur nobiscum: vt sic eius intelligere sit nostrũ intelligere. Dicunt enim quod species intelligibilis est forma intellectus possibilis: per eam .n. fit in actu: huiusmodi autem speciei subiectum est quedam phantasia quod est in nobis. Sic igitur dicunt intellectum possibilem copulari nobiscum per formam suã. Sed hoc quod dictum est nullam omnino continuationem intellectus ad nos demonstrat: quod sic patet: intellectus enim possibilis non est vnum cũ intelligibili: nisi secundum quod intellectus est in actu: sicut neque sensus est idem cum sensibili in potentia: vt supra habitum est. Species igitur itelligibilis non est forma itellectus possibilis: nisi secundum quod est intelligibilis actu: nõ est autẽ itelligibilis actu: nisi secundũ quod est a phantasmatibus abstracta et remota: manifestum est igitur quod secundum quod vnitur intellectui est remota a phantasmatibus: non igitur intellectus per hoc vnitur nobiscum. Sed manifestũ est quod actor huius positionis deceptus fuit per fallaciam accidentis: quasi sic arguens. phantasmata sunt quodam modo vnum cum specie intelligibili: species autem intelligibilis est vnum cum intellectu possibili: ergo intellectus possibilis vnitur phãtasmatibus. manifestũ est autẽ quod hic medium fallacia accidentis: quia species intelligibilis secundũ quod est vnũ cum itellectu possibili est abstracta a phantasmatibus vt dictũ est. Dato tamẽ quod per hunc modũ sit aliqua vnio intellectus possibilis ad nos. non tamẽ hec vnio faceret nos intelligentes: sed magis intellectos: id .n. cuius est similitudo species in virtute aliqua cognoscitiua existẽs non ex hoc fit cognoscẽs sed cognitum: nõ enim per hoc quod species que est in pupilla est similitudo coloris qui est in pariete. color est videns: sed magis est visus. per hoc igitur quod species itelligibilis que est in itellectu possibili est silitudo quedã phantasmatum: non sequitur quod nos simus itelligentes: sed quod nos vel potius phantasmata nostra sint intellecta ab illa substantia separata. ¶ Sunt autem plura alia que cõtra hanc positionem dici possunt. que alibi diligentius pertractauimus. sed hic hoc vnũ sufficiat. quod ad positionem hanc sequitur quod hic homo non itelligit. Manifestum etiã est quod hec positio cõtra itentionem phylosophi est. et primo quidem: quia phylosophus hic inquirit de parte anime. Sic enim hunc tractatum incipit. vnde manifestum est quod intellectus possibilis pars aĩe est: et nõ substantia separata. ¶ Itẽ ex hoc quod ipse procedit ad inquirendum de itellectu siue sit subiecto separabilis ab aliis partibus aĩe siue non. vnde patet quod suus processus stat: etiam si intellectus subiecto nõ sit separabilis ab aliis partibus anime. ¶ Item per hoc quod dicit quod itellectus est quo anima itelligit. hec enim omnia ostendunt quod Aristoteles nõ dicit itellectum esse separatum: sicut sunt substãtie separate. Mirum est autẽ quomodo tã leuiter errauerũt. ex hoc quod dicit quod intellectus est separatus: cum ex littera sua huius rei habeatur intellectus. Dicitur enim separatus intellectus: quia nõ habet organũ sicut sensus: et hoc contingit propter hoc: quia anima humana propter suam nobilitatem supergreditur facultatem materie corporalis: et nõ potest totaliter icludi ab ea. Unde remanet ei aliqua actio in qua materia corporalis non cõmunicat. et propter hoc potentia eius ad hanc actionem non habet organũ corporale: et sic est itellectus separatus.

¶ Lectio octaua.

Um autem sic singula fiat: vt sciens Co4
c dicitur qui secundum actum. hoc autem confestim accidit. cum possit operari per seipsum. est quidem igitur et tunc potentia quodam modo non tamen similiter et ante adiscere aut inuenire: et ipse autẽ seipsum tunc potest intelligere.

p Ostquam prius determinauit de itellectu possibili qui est in potẽtia ad itelligibilia. hic ostẽdit quõ in actu reducatur. Et primo ostẽdit quod itellectus aliquando fit in actu. Secũdo ostẽdit quid sit propriũ obiectũ eius: respectu cuius fit in actu ibi (Quoniam autem aliud est magnitudo). Ostẽdit ibi quõ itellectus in actum reducatur dicens dictum est quod sicut itellectiua nõ est actu ipse species: sed in potẽtia tantũ. (Cũ autem sic fiant singula) idest sic reducatur in actu specierum itelligibiliũ: quẽadmodũ sciens. idest habẽs scientie habitũ: habet species in actu. et tunc dicitur intellectus qui est secundum actum. hoc autem accidit statim cum aliquis potest per seipsum operari operationem itellectus: quod est secundum itelligere: sicut et quamlibet formã: tunc aliquis in actu habet quando potest operationem illius forme explere. Sed licet tunc intellectus quodãmodo sit in actu quando habet species intelligibiles: sicut sciens habet habitum: et est tunc quodam modo in potentia: non tamen eodem modo sicut prius erat in potentia antequam scientiã acquireret addiscẽdo. vel inueniẽdo: nam antequam haberet habitum scientie qui est primus

actus nõ poterat operari cum vellet: sed oportebat ꝙ ab altero reduceretur in actum. sed quando iam habet habitum scientie q est actus primus: potest cũ voluerit procedere in actum secundũ qui est operatio. Manifestũ ẽ aũt ex hoc quod hic dr: falsam esse opinionem Auicenne quã hẽt de speciebus intelligibilibus: ⁊ contra opinionem Aristotelis. ¶ Ponit. n. Auicẽna ꝙ species nõ conseruãtur in intellectu possibili: nec sunt in eo: nisi quãdo actu intelligit: se oȝ secundum ipsum quod quandocunqȝ intelligit actu ꝙ conuertat se ad intelligentiã separatam agentẽ a qua effluunt in intellectum possibilem intelligibiles species. ¶ Contra qđ manifeste hic phylosophus dicit ꝙ intellectus reducit in actũ specierũ per modũ quo sciens actu: adhuc est in potẽtia itelligens: cũ enim intellectus actu itelligit species intelligibiles sunt ĩ eo secundũm actum perfectum: cum antẽ habet habitum scientie sunt species in ipso in intellectu medio mõ inter potentiã purã ⁊ actum purum. ¶ Et qꝛ dixerat ꝙ quãdo intellectus sit quodam modo in actu secundum singula eorum ad que erat in potentia: tunc potest intelligere respectũ autem sui nullo modo erat ĩ potentia: posset aliquis credere ꝙ factus in actu seipsum non intelligeret: ⁊ ideo ad hoc excludendum subiungit: ꝙ intellectus factũs in actũ non solum põt intelligere alia. sed etiaȝ tũc potest intelligere seipsum.

¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autem aliud est magnitudo ⁊ magnitudinum esse: ⁊ aqua ⁊ aque esse: ⁊ sic in multis aliis: non autẽ in omnibus. in quibusdam enim idem est esse carni aut carnem: aut alio: ergo: aut aliter habente discernit. caro. n. non sine materia: sed sicut simum hoc in hoc. Sensitiuo quidem igitur calidum ⁊ frigidum iudicat ⁊ quorum ratio quedam caro alio autem aut separato aut sicut circũflexa se habet ad seipsam cum extẽsa fit: carni esse discernit.

¶ Ostendit phus quid sit obiectũ intellectus. Ad cuius euidentiã sciendum est ꝙ phylosophus in. vij. metha. inquirit vtrum quod quid est. i. qdditas vel essentia rei q̃ȝ diffinitio significat sit idem quod res. Et qꝛ Plato ponebat quidditates rerum esse separatas a singularib⁹ q̃s dicebat ideas vel species: ideo ostẽdit ꝙ quidditates rerum non sunt aliud a rebus: nisi per accidens: vtputa nõ est idem quidditas hominis albi. ⁊ homo albus: qꝛ qdditas hominis albi non continet in se nisi ꝙ pertinet ad speciem hominis: sed hoc quod dico homo albus habȝ aliquid in se preter illud quod ẽ de specie humana. hoc autẽ cõtingit in omnibus habentibus formam in materia ꝙ in eis est aliquid preter principia speciei. nam natura speciei indiuiduatur per materiam. vnde principia indiuiduantia ⁊ accidentia indiuidui sunt preter essentiã speciei. Et ideo cõtingit sub vna specie inueniri plura indiuidua que licet non differant in natura speciei: differũt tamen secũdum principia indiuiduantia: ⁊ propter hoc in omnibus habentibus formã in materia: non est omnino idem ⁊ res ⁊ quod qd est eius. Socrates. n. non est sua humanitas: In his vero que nõ hñt formã in materia sicut sunt forme simplices: nihil potest esse preter essentiam speciei: qꝛ ipsa forma est tota essentia: ⁊ ideo in talibus non possunt esse plura indiuidua vnius speciei nec potest in eis differre res ⁊ quod quid est eius. ¶ Considerandum est etiam ꝙ non solum naturalia habent speciem in materia: sed etiaȝ mathematica. est enim duplex materia. s. sensibilis a qua abstrahunt mathematica. ⁊ cõcernũt eã naturalia: ⁊ intelligibilis quã mathematica cõcernunt quod quidem sic intelligendum est. Manifestũ est enim ꝙ quantitas immediate inheret substantie: qualitates autem sensibiles in quantitate fundantur: vt albũ ⁊ nigrum: calidum ⁊ frigidum: remoto autem posteriori remanet prius. vnde remotis qualitatibus sensibilib⁹ secundum intellectum adhuc remanet quantitas continua in intellectu. Quedam ergo sunt forme que materiam requirunt sub determinata dispositione sensibilium qualitatum: ⁊ huiusmodi sunt omnes forme naturales: ⁊ idcirco naturalia concernunt materiam sensibilem. Quedam vero forme que non exigunt materiam sub determinata dispositione sensibilium qualitatum: tamen requirunt materiã sub quantitate existentem sicut triangulus ⁊ quadratum ⁊ huiusmodi. ⁊ hec dicuntur mathematica: ⁊ abstrahunt a materia sensibili: sed nõ a materia intelligibili: inquantum in intellectu remanet continua quantitas abstracta a sensibili qualitate. Sic ergo patet ꝙ sicut naturalia habent formas in materia ita ⁊ mathematica: ⁊ propter hoc iam in naturalib⁹ q̃ȝ in mathematicis differt res ⁊ quod quid est: vnde in vtrisqȝ inueniũtur plura indiuidua sub vna specie. sicut enim sunt plures homines vnius speciei: ita ⁊ plures trianguli sub vna specie.

¶ His igitur habitis planum est accipere ex littera phylosophi intellectum. dicit enim ꝙ aliud est (magnitudo ⁊ magnitudinis eẽ). i. aliud est magnitudo ⁊ quod qd ẽ eius esse. i. quod est magnitudini appellat qdditatem eius. et similiter aliud ẽ (aq̃ ⁊ aque esse): ⁊ sic est ĩ multis alijs: idest in omnibus mathematicis: ⁊ naturalib⁹. vnde significãter duo exẽpla posuit. Nã magnitudo ẽ qdã mathematicum: aqua autem quid naturale. Non autem hoc cõtingit in oĩbus. nã in his q̃ omnino sunt separata a materia idem est res ⁊ quod quid est eius. et quia substãtie separate ignote sunt nobis non potuit eas nominare ꝓprijs nominibus: sicut mathematica ⁊ naturalia: sed nominat ea sub exemplo rerum naturalium. et hoc ẽ qđ subdit: ꝙ in quibusdam idem est carni esse ⁊ carnem: ex quo non intelligit ꝙ si idem caro ⁊ quid est eius. (nõ. n. diceret in quibusdam sic eẽ): sed simpliciter diceret. ꝙ idem est caro ⁊ carni esse: sed intelligit ꝙ hoc ꝙ sic dicitur aliquid ⁊ alicui vt caro ⁊ carni esse idẽ est (in qbusdã). s. in his que sunt a materia separata. et qꝛ ad diuersa cognoscenda diuerse potẽtie cognoscitiue requirunt: a eõcludit ꝙ anima aut cognoscit alio modo rem ⁊ alio ei⁹ quidditatem: aut vno ⁊ eodem: sed alio modo se habente. Manifestum est aũt ꝙ caro non est sine materia: sed forma carnis est forma determinata: ⁊ in materia determinata sensibili: (sicut etiam simum habet subiectum sensibile determinatum). s. nasum. hanc igit naturam sensitiuã cognoscit anima per sensum. et hoc est quod subdit. ꝙ anima iudicat potentia sensitiua calidum ⁊ frigidum ⁊ alia huiusmodi: (quorum ratio). i. proportio (quedã caro est): forma enim carnis requirit determinatam proportionem calidi ⁊ frigidi ⁊ aliorum huiusmodi: sed oȝ ꝙ alia potẽtia (discernat esse carni): idest quod quid est carnis. Sed hoc contigit dupliciter: vno modo sic ꝙ ipsa caro vel quidditas carnis cognoscantur omnino potentijs adinuicem diuersis: puta ꝙ potentia intellectiua cognoscitur quidditas carnis: potentia sensitiua cognoscitur caro: ⁊ hoc contingit quando anima per se cognoscit singulare: ⁊ per se cognoscit naturam speciei. Alio modo contingit ꝙ cognoscitur caro ⁊ quod quid est carn a non ꝙ sit alia ⁊ alia potentia: sed quia vna ⁊ eadem potentia alio ⁊ alio modo cognoscit carnem ⁊ quod quid est eius ⁊ illud oportet esse cum anima comparat vniuersale ad singulare: sicut enim supra dictum est ꝙ non possemus sentire differentiam dulcis ⁊ albi: nisi esset vna potentia sensitiua communis que cognosceret vtrũqȝ: ita etiam non possemus cognoscere comparationem vniuersalis ad particulare: nisi esset vna potentia que cognosceret vtrunqȝ. Intellectus igitur vtrunqȝ cognoscit. sed alio: ⁊ alio modo: cognoscit enim naturam speciei siue quod quid est directe extendendo seipsum: ipsum autem singulare per quandam reflexionem: inquantum redit super phantasmata: a quibus speci-

es intelligibiles abstrahuntur. et hoc est quod dicit quod eo sensitivo cognoscit carnem. (alio). i. alia potentia (vel secernit esse carni). i. quod quid est carnis: (aut separata): quia ista cum caro cognoscitur sensu: et esse carnis intellectu: aut eodem aliter se habente. s. (sicut circumflexa se habet ad seipsam) anima intellectiva cognoscit carnem (que cum extensa sit discernit esse carni). i. directe apprehendit quidditatem carnis per reflexionem autem ipsam carnem.

¶ Deinde cum dicit.

Co.11. Iterum autem in his que abstractione sunt rectum sicut simum cum continuo. n. est. Quod autem quid erat esse: si est et alterum recto esse et rectum alio. Sit. n. dualitas. altero itaque aut aliter habente se iudicat. omnino ergo sicut separabiles res a materia. sic et que circa intellectum sunt.

¶ Quod supra dixerat in naturalibus exponit in mathematicis dicens quod iterum in his que sunt (per abstractionem). i. in mathematicis quorum ratio abstrahit a materia sensibili: rectum se habet sicut simum: hec enim mathematica habent materiam: sicut et naturalia. rectum enim mathematicum est: simum autem naturale: ratio enim recti est cum continuo. sicut ratio simi cum naso: continuum autem est materia intelligibilis: sicut simum materia sensibilis. vnde manifestum est quod aliud est in mathematicis res: et quod quid erat esse: vt rectum et recto esse. vnde oportet quod alio cognoscat quod quid erat esse horum: et alio ipsa: et supponamus ad presens exempli causa cum platone quod dualitas sit quod quid erat esse linee recte. plato. n. ponebat quod numeri erant species et quidditates mathematicorum. puta vnitas linee: dualitas linee recte: et sic de aliis: oportet igitur quod anima alio cognoscat ipsa mathematica et quidditates eorum: aut eodem aliter se habente: vnde sicut per naturalia ostenditur quod intellectus qui cognoscit quidditates naturalium sit alius a sensu qui cognoscit ipsa naturalia singularia: ita ex mathematicis ostenditur quod intellectus qui cognoscit quod quid est ipsorum sit aliud ab imaginativa virtute que apprehendit ipsa mathematica. ¶ Et quia posset aliquis dicere quod eodem modo intelligerentur mathematica et naturalia: Subiungit quod sicut res sunt separabiles a materia: ita se habent ad intellectum. vnde illa que sunt secundum esse separata a materia sensibili solo intellectu percipi possunt: que autem non separata a materia sensibili secundum esse. sed secundum rationem intelliguntur absque materia sensibili: non autem absque materia intelligibili. Naturalia vero intelliguntur per abstractionem a materia individuabili: non autem per abstractionem a materia sensibili totaliter: intelligitur enim homo vt compositus ex carnibus et ossibus: per abstractionem tamen ab his carnibus et his ossibus: et inde est quod intellectus non cognoscit directe singularia: sed sensus vel imaginatio. ¶ Apparet autem ex hoc quod phylosophus hic dicit quod proprium obiectum intellectus est quidditas rei que non est separata a rebus vt platonici posuerunt: vnde illud quod est obiectum intellectus nostri non est aliquid extra res sensibiles existens: vt platonici posuerunt: sed aliquid in rebus sensibilibus existens: licet intellectus apprehendat alio modo quidditates rerum quam sint in rebus sensibilibus. non. n. apprehendit eas cum conditionibus individuantibus que eis in rebus sensibilibus adiunguntur: et hoc sine falsitate intellectus contingere potest. nihil. n. prohibet duorum adinuicem coniunctorum vnum intelligi absque hoc quod intelligatur aliud: sicut visus apprehendit colorem absque hoc quod apprehendat odorem: non tamen absque hoc quod apprehendat magnitudinem: que est proprium subiectum coloris: vnde et intellectus potest intelligere aliquam formam absque individuantibus principiis: non tamen absque materia a qua dependet ratio illius forme: sicut non potest intelligere simum sine naso: sed potest curuum sine naso intelligere. Et quia hoc non distinxerunt platonici: posuerunt quod mathematica et quidditates rerum sunt separate in esse sicut sunt separate in intellectu. ¶ Manifestum est etiam quod species intelligibiles quibus intellectus possibilis fit in actu non sunt obiectum intellectus: non enim se habent ad intellectum sicut quod intelligitur: sed sicut quo intelligit. sicut enim species que est in visu non est quod videtur: sed quo visus videt: quod autem videtur est color qui est in corpore. Similiter quod intellectus intelligit est quidditas que est in rebus: non autem species intelligibilis. nisi inquantum intellectus in seipsum reflectitur. manifestum est. n. quod scientie sunt de his que intellectus intelligit: sunt autem scientie de rebus: non autem de speciebus vel intentionibus intelligibilibus nisi sola scientia rationalis. vnde manifestum est quod species intelligibilis non est obiectum intellectus. sed quidditas rei intellecte. ¶ Ex quo patet nullam esse rationem quorundam volentium ostendere quod intellectus possibilis sit vnus in omnibus: ex hoc quod idem est intellectum ab omnibus: cum oporteat esse plures numero species intelligibiles si sunt plures intellectus: non enim est species intelligibilis ipsum intellectum: sed similitudo eius in anima: et ideo si sint plures intellectus habentes similitudinem vnius et eiusdem rei: erit eadem res intellecta apud omnes. et propter hoc manifestum est quod etiam substantie separate intelligunt quidditates rerum naturalium quas nos intelligimus et earum intellectus diversi sunt: vnde si eorum ratio esset efficax non euitaretur inconueniens quod concludunt per hoc quod ponunt vnum intellectum in omnibus hominibus: non enim possunt ponere vnum intellectum in omnibus intelligentibus.

¶ Lectio nona.

Co. D Ubitabit autem vtique aliquis. si intellectus simplex est et impassibilis: et nulli nihil habet commune: sicut dicit Anaxagoras: quomodo intelliget si intelligere pati aliquid est. Inquantum enim aliquod commune vtrisque est: hoc quidem agere: illud vero pati videtur.

P Ostquam Ostendit phylosophus naturam intellectus possibilis et obiectum eius hic mouet quasdam dubitationes circa predeterminata. Et dividitur in partes duas. et primo ponit dubitationes: secundo soluit eas. ibi. (Aut pati) mouet autem primo duas dubitationes: quarum prima talis est. Si intellectus est simplex et impassibilis et nulli habet aliquid commune vt anaxag. dixit quomodo intellectus potest intelligere: cum intelligere sit pati quoddam: et de ratione patientis. hoc esse videatur quod habeat aliquid commune cum agente: quia inquantum est aliquid commune vtrisque. s. agenti et patienti videtur quod hoc agat et illud patiatur: oportet enim ea que agunt et patiuntur adinuicem communicare in materia: vt dicitur in primo de generatione. ¶ Secundam dubitationem ponit ibi. Co.

Co. Amplius autem si intelligibilis et ipse: aut enim aliis inerit intellectus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est: vnum autem aliquid intelligibile. Si autem sit mixtum: aliquid habebit quod facit intelligibile ipsum sicut alia.

¶ Et surgit hec dubitatio ex eo quod supra dixit quod intellectus factus in actu etiam seipsum intelligit. Et est ista dubitatio quod si intellectus est intelligibilis: hoc potest contingere duobus modis vno modo quod sit intelligibilis secundum se: et non secundum aliud; alio modo quod habeat aliquid sibi adiunctum quod faciat ipsum intelligibilem. Si autem secundum seipsum est intelligibilis: et non secundum aliud: intelligibile autem inquantum huiusmodi est vnum in specie: sequetur: si hoc non solum est intelligibile sed intellectus: quod etiam alia intelligibilia sint intellectus: et ita omnia intelligibilia intelligant. Si autem est intelligibilis per hoc quod habet ali

quid aliud sibi adiunctum: sequeretur ꝙ habeat aliquid quod faciat ipsum intelligibilez sicut ⁊ alia q̄ intelligūt: ⁊ ita videtur sequi id qd̄ prius. s. ꝙ semper id quod intelligitur intelligat. ℭ Deinde cum dicit.

Aut pati secundum commune aliquid diuisum est prius: quoniam potentia quodam modo est intelligibilia intellectus: sed actu nihil antequam intelligat: oportet autem sic sicut in tabula nihil est scriptum actu. quod quidem accidit in intellectu.

ℭ Soluit premissas dubitationes. Et primo soluit primam dicens: ꝙ sicut prius distinctum est de passione: cum ageretur de sensu: pati dicitur secundum aliquid cōmune. i. h̄ quod est pati cōmune est ad passionem que ē in contrarias dispositiones: sicut ē passio mutua in rebus naturalibus que cōmunicant in materia: ⁊ est aliquod pati quod dicitur secundum receptionem tantum. Intellectus igitur dicitur pati inquantum est quodāmodo i potentia ad intelligibilia: ⁊ nihil est actu eorum antequam intelligat. Oportet autem hoc sic esse sicut contingit in tabula in qua nihil est actu scriptum: sed plura possunt i ea scribi: ⁊ hoc etiam accidit intellectui possibili: quia nihil intelligibilium est in eo actu: sed potentia tantuz. Et per hoc excluditur tam opinio antiquorum naturalium qui ponebant animā compositam ex omnibus vt intelligeret omnia q̄ etiā opinio platonis qui posuit nante aliter animam humanam habere omnē sciam: sed esse eā quodāmodo obliuiam propter vnionem ad corpus. dicens ꝙ addiscere nihil aliud est q̄ reminisci.

ℭ Deinde cum dicit.

Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In his enim que sunt sine materia idē est intellectus ⁊ quod intelligitur: scientia nāqz speculatiua. ⁊ sicut scibile idem est.

ℭ Soluit secundam dubitationē: ⁊ p̄mo soluit q̄ōnem: secundo r̄ndet ad obiectionē in cōtrariū factā. ibi. (nō āt sp.) ℭ Dicit ergo p̄mo ꝙ intellectus possibilis ē intelligibilis nō p suā essentiā: sz p aliquā speciē itelligibilez sicut ⁊ alia itelligibilia qd̄ pbat ex h̄ ꝙ itellectū in actu ⁊ intelligēs in actu sūt vnū: sicut ⁊ supra dixit ꝙ sensibile in actu: ⁊ sensus in actu sunt vnum. Est aūt aliquod intelligibile in actu p h̄ ꝙ ē in actu a materia abstractum. sic. n. supra dixit ꝙ sic res sunt sepabiles a materia: sic sunt ⁊ q̄ sunt circa intellectuz. Et id h̄ dicit ꝙ (in his q̄ sunt sine materia). i. si accipiamus itelligibilia actu: idē ē intellectus: ⁊ qd̄ itelligit: sicut idē est sentiēs in actu ⁊ qd̄ sentitur i actu. ipsa. n. sciētia speculatiua (⁊ sic scibile). i. scibile in actu ē idē. species igit rei itellecte i actu est spēs ipsius intellectus. ⁊ sic p eā seipsuz intelligere pōt: vn̄ ⁊ supra phylosophus p ipsum intelligere ⁊ p illud quod intelligitur scrutatus est naturam intellectus possibilis: nō enim cognoscimus intellectum nostrum nisi per hoc ꝙ intelligimus nos intelligere. Accidit autem hoc in intellectu possibili ꝙ non intelligatur per essentiā suam: sed p speciem intelligibilem ex hoc ꝙ est potentia tantum in ordine intelligibilium. ostendit. n. phs in. ix. meta. ꝙ nihil intelligitur nisi secundū ꝙ est in actu. ⁊ potest accipi simile in rebus sensibilibus. nam id quod est in potentia tantum in eis: scilicet materia prima: non habet aliquaz actionem per essentiam suam sed solū per formaz ei adiunctam. Substantie autem sensibiles que sunt secundū aliquid in actu: ⁊ secundum aliquid in potentia: secundum seipsas habent aliquam actionem. Similiter intellectus possibilis qui est tantum in potentia in ordine intelligibilium non intelligit neqz intelligitur: nisi per speciem in eo susceptam. Deus autem qui est purus actus in ordine intelligibilium: ⁊ alie substantie separate que sunt medie inter potentiam ⁊ actum. per suam essentiam intelligunt ⁊ intelliguntur.

ℭ Deinde cum dicit.

Non autem semper intelligendi causa consideranda. In habentibus autem materiam potentia vnumquodqz intelligibilium quare quidem illis non inerit intellectus: sine materia enim potentia est intellectus talium: illud autem intelligibile erit. Co. 16.

ℭ R̄ndet ad obiectionem q̄ erat in ɔtrariū dicens ꝙ ex quo intellectus possibilis habet aliquid quod faciat ipsum intelligibilem sicut ⁊ alia: restat vt consideret (cā nō intelligendi) idest quare non semp intelligibile intelligit. quod ideo est: quia in rebus habentibus materiam species non est intelligibilis secundum actum: sed secundum potentiam tantum. intelligibile autem in potentia non est idem cum intellectu: sed solum intelligibile in actu. vnde in illis q̄ habent speciem in materia non inerit intellectus: vt. s. intelligere possint. qr intellectus talium idest intelligibilium est quedam potentia sine materia. illud autem quod est in materia est intelligibile sed i potentia tantum: quod vero est in intellectu est species intelligibilis secundum actum.

ℭ Lectio decima.

Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid hoc quidem materia vnicuiqz generi hoc autem est potentia omnia illa: alterum autem causa ⁊ factiuum ꝙ in faciendo omnia: vt ars ad materiam substinuit necesse ⁊ in anima has esse differentias. Et est intellectus hic quidez talis in omnia fieri: ille vero in omnia facere sicut habitus quidē ⁊ sicut lumē: quodam enim modo ⁊ lumen facit potentia existentes colores actu colores. Co. 17. Co. 18.

Postq̄ phylosophus determinauit de intellectu possibili. nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit: primo ostendit esse intellectum agentem preter possibilem ⁊ ratione ⁊ exēplo. secundo ostendit huius intellectus naturam. ibi. (Et h̄ itellectus.) Ponit ergo circa primum talem rationem. In omni natura que est quandoqz in potentia: ⁊ quandoqz in actu oportet ponere aliquid quod est sicut in materia i vnoquoqz genere: quod scilicet est in potentia ad omnia que sunt illius generis. Et aliud quod est sicut cā agens ⁊ factiuum: quod ita se hz in faciēdo oīa sicut ars ad māteriam. Sz oīa secundū partē intellectiuā quandoqz est in potētia ⁊ q̄nqz i actu. Necesse est igitur in anima intellectiua esse has differentias vt scilicet. vnus sit intellectus in quo possint omnia intelligibilia fieri. ⁊ hic est intellectus possibilis: de quo supra dictum est. Et alius intellectus sit ad hoc ꝙ possit omnia intelligibilia facere in actu: qui vocatur intellectus agens: ⁊ est sicut habitus quidam. ℭ Ubi nota qd̄ verbi occasione quidam posuerunt intellectum agentem idez esse cum intellectu qui est habitus principiorum qd̄ esse non pōt. qr intellectus q est habitus pncipiorū presupponit aliqua iā intellecta in actu. s. terminos principiorum per quorum intelligentiam cognoscimus principia: ⁊ sic sequeretur ꝙ intellectus agens non faceret omnia intelligibilia in actu. vt hic phylosophus dicit. ℭ Dicendū est ergo ꝙ habitus hic accipitur secundum ꝙ phylosophus frequenter consueuit nominare omnem formam ⁊ naturam habitum: prout habitus distinguitur contra priuationem ⁊ potentiam vt sic per hoc ꝙ nominat eum habitum: Distinguat eum ab itellectu possibili qui est poten

lis. Unde dicit q est habitus ut lumen: quod quodammodo facit colores existentes in potentia esse actu colores. Et dicit (quodam modo) quia supra ostensum est q color secundum seipsum est visibilis: hoc autem solummodo facit lumen ipsum esse actu colorem: inquantum facit diaphanum esse in actu ut moveri possit a colore: et sic color videatur. intellectus agens facit ipsa intelligibilia esse in actu que prius erant in potentia: per hoc q abstrahit ea a materia. sic enim sunt intelligibilia in actu ut dictum est. Inducitur autem aristoteles ad ponendum intellectum agentem ad excludendum opinionem platonis qui posuit quidditates rerum sensibilium esse a materia separatas: et intelligibiles actu unde non erat ei necessarium ponere intellectum agentem. Sed quia aristoteles ponit q quidditates rerum sensibilium sunt in materia: et non intelligibiles actu: oportuit q poneret aliquem intellectum qui abstraheret a materia: et sic faceret eas intelligibiles actu. Deinde cum dicit.

Co. 9. **Et hic intellectus separabilis et impassibilis et immixtus substantia actu ens: semper enim honorabilius est agens patiente et principium materia.**

Ponit quattuor conditiones intellectus agentis: quarum prima est q sit separabilis: secunda q sit impassibilis: tertia q sit immixtus. i. non compositus ex naturis corporalibus: neque adiunctus organo corporali: sed in his tribus convenit cum intellectu possibili. quarta autem conditio est q sit in actu secundum suam substantiam: in quo differt ab intellectu possibili qui est in potentia secundum suam substantiam: sed est in actu solum secundum speciem susceptam. Et ad has quattuor conditiones probandas inducit unam rationem que talis est. Agens est honorabilius patiente et principium activum materia: sed intellectus agens comparatur ad possibilem sicut agens ad materiam sicut iam dictum est ergo intellectus agens est nobilior possibili. Sed intellectus possibilis est separatus: impassibilis et immixtus: ut supra ostensum est: ergo multo magis intellectus agens. Et hoc etiam patet q sit secundum substantiam suam in actu: quia agens est nobilius patiente non nisi secundum q est in actu. Occasione autem horum que hic dicuntur quidam posuerunt intellectum agentem substantiam separatam: et q differt secundum substantiam ab intellectu possibili. Illud autem non videtur esse verum: non. n. homo esset a natura sufficienter institutus: si non haberet in seipso principia quibus posset suam operationem complere que est intelligere. quam quidem compleri non potest nisi per intellectum possibilem et per intellectum agentem: unde perfectio humane nature requirit q utrunque eorum sit aliquid in homine. Videmus etiam q sicut operatio intellectus possibilis que est recipere intelligibilia attribuitur homini: ita et operatio intellectus agentis que est abstrahere intelligibilia: hoc autem non posset nisi principium formale huius actionis esset ei secundum esse coniunctum. Nec sufficit ad hoc q hec actio attribuatur homini per hoc q species intelligibiles facte per intellectum agentem habent quodammodo pro subiecto phantasmata que sunt in nobis: quia ut supra diximus: cum de intellectu possibili ageretur: species non sunt intelligibiles in actu: nisi quia sunt abstracte a phantasmatibus: et sic eis mediantibus actio intellectus agentis non potest nobis attribui. Et preterea intellectus agens comparatur ad species intellectas in actu: sicut ars ad species artificiatorum: per quas manifestum est q artificiata non habent actionem artis. unde etiam dato q species facte intelligibiles actu essent in nobis: non sequeretur q nos possemus habere actionem intellectus agentis. Est etiam predicta positio contra Aristotelis intentionem qui expresse dixit has differentias duas. s. intellectum agentem et intellectum possibilem esse in anima: ex quo expresse dat intelligere q sint partes anime vel potentie et non alique substantie separate. Sed contra hoc videtur esse precipue q intellectus possibilis comparatur ad intelligibilia ut in potentia existens ad illa: intellectus autem agens comparatur ad ea ut ens in actu: non. n. videtur possibile idem respectu eiusdem posse esse in potentia et in actu. unde non videtur possibile q intellectus agens et possibilis conveniant in una substantia anime. Sed hoc de facili solvitur si quis recte consideret quomodo intellectus possibilis sit in potentia ad intelligibilia et quomodo intelligibilia sunt in potentia respectu intellectus agentis. est. n. intellectus possibilis in potentia ad intelligibilia sicut indeterminatum ad determinatum: nam intellectus possibilis non habet determinare naturam alicuius rerum sensibilium: unumquodque autem intelligibile est aliqua determinata natura alicuius speciei. unde supra dixit q intellectus possibilis comparatur ad intelligibilia: sicut tabula ad determinatas picturas. quantum autem ad hoc intellectus agens non est in actu. Si. n. intellectus agens haberet in se determinationem omnium intelligibilium: non indigeret intellectus possibilis phantasmatibus: sed per solum intellectum agentem reduceretur in actum omnium intelligibilium et sic non compararetur ad intelligibilia ut faciens ad factum: ut phylosophus hic dicit: sed ut existens ipsa intelligibilia. Comparatur igitur ut actus respectu intelligibilium inquantum est quedam virtus immaterialis activa potens alia similia sibi facere. s. immaterialia. et per hunc modum ea que sunt intelligibilia in potentia facit intelligibilia in actu. Sic. n. et lumen facit colores in actu non q ipsum habeat in se determinationem omnium colorum. huiusmodi autem virtus activa est quedam participatio luminis intellectualis a substantiis separatis. Et ideo phylosophus dicit quod est sicut habitus ut lumen quod non competeret dici de eo si esset substantia separata. Deinde cum dicit.

Idem autem est secundum actum scientia rei: que vero secundum potentiam tempore prior in uno est: omnino autem neque tempore. sed non aliquando quidem intelligit. aliquando autem non intelligit.

Determinat de intellectu secundum actum. Et circa hoc. d. f. primo ponit conditiones intellectus in actu. secundo ostendit conditiones totius partis intellective secundum q differt ab aliis partibus anime. ibi. (separatus autem.) Circa primum tres ponit conditiones intellectus in actu: quarum prima est q scientia in actu est idem rei scite quod non est verum de intellectu in potentia. Secunda conditio eius est: q scientia in potentia in uno et eodem tempore est prior q scientia in actu: sed universaliter non est prior: non solum natura sed neque etiam tempore. Et hoc est q phylosophus dicit in. ix. metha. q actus est prior potentia natura: tempore vero in uno et eodem potentia prior est actu: quia unum et idem prius est in potentia: et postea fit actu: sed universaliter loquendo etiam tempore actus est prior: nam quod in potentia est non reducitur in actum nisi per aliquid quod est actu. Et sic etiam de potentia sciente non fit aliquis sciens actu neque inveniendo neque in discendo nisi per aliquam scientiam preexistentem in actu. quia omnis doctrina et disciplina intellectiva fit ex preexistenti cognitione: ut dicitur in primo posteriorum. Tertia conditio intellectus in actu est per quam differt ab intellectu possibili et intellectu in habitu: quia uterque quandoque intelligit. et quandoque non intelligit: sed hoc non potest dici de intellectu in actu qui consistit in ipso intelligere. Deinde cum dicit.

Separatus autem est solum in hoc: q vere est: et hoc solum immortale et perpetuum.

Ponit conditiones totius intellective partis. Et primo ponit veritatem. secundo excludit obiectionem ibi. (Non reminiscimur.) Dicit ergo primo: q solus intellectus separatus est hoc q vere est: quod quidem non potest intelligi neque de intellectu agente: neque de intellectu possibili tantum: sed de utroque. quia de utroque supra dixit q est separatus. Et sic patet q hic loquitur de tota parte intellectiva que quidem dicitur separata ex hoc q habet operationem suam sine organo corpo

rali. Et q: in principio huius libri dixit ꝙ si aliqua operatio anime sit propria: contingit aiam separari. Concludit ꝙ h̄ sola pars anime .s. intellectiua est icorruptibilis ⁊ ppetua. Et h̄ est quod supra posuit in secundo: ꝙ h̄ genus anime separatur ab alijs sicut perpetuum a corruptibili. Dicitur autem perpetua non ꝙ semper fuerit s; ꝙ semper erit. vnde phs dicit in .x. metha. q: forma nūquā est ante materiā: sed posterius: remanet anima nō oīs: sed intellectus. ¶ Deinde cum dicit.

Non reminiscimur autem quia hoc quidē impassibile: passiuus vero intellectus corruptibilis: ⁊ sine hoc nihil intelligit anima.

¶ Excludit quandam obiectionem. Posset .n. aliquis credere ꝙ q: pars intellectiua anime est incorruptibilis remanet post mortem in anima intellectiua scientia rerū eodē modo quo nunc eam habet: cuius contrarium supra dixit in primo ꝙ intelligere corrumpitur quodam interius corrupto ⁊ ꝙ corrupto corpore non reminiscit anima neq; amat. Et ideo hic dicit ꝙ non reminiscimur scilicet post mortem eoꝝ que in vita sciuimus: qui (hoc quidem impassibile est) idest ista pars anime intellectiue impassibilis est: vnde ipsa non est subiectum passionum anime: sicut fuit amor ⁊ odium reminiscentia ⁊ huiusmodi: que ex aliā passione corporali contingunt (passiuus vero intellectus corruptibilis est idest pars anime

c.20. que nō est sine predictis passionibus: est corruptibilis: ptinent enim ad partem sensitiuā. tamen hec pars anime dicitur intellectus: sicut ⁊ dicitur rationalis inquantum aliqualiter participat rationē obediendo rationi ⁊ sequēdo motū eius: vt dicitur in primo ethi. sine hac aūt pte anime corporali icellectus nihil intelligit. nō .n. intelligit aliqd sine phantasmate vt infra dicet. Et iō destructo corpore non remanet in aia separata scientia rerum secundū eundē modum quo mō intelligit. Sed quomodo tūc intelligat: nō est presentis intentionis discutere.

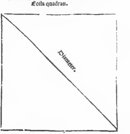
¶ Lectio vndecima.

c. 21. **Indiuisibiliū quidē igitur intelligentia in his est: circa q̄ nō ē falsū. In quibus āt ⁊ falsū iā ⁊ verū est: compositio quedam iam intellectuum est: sicut coruz que vnum sunt. Sicut Empe. dixit vere multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt: postea composita sunt cōcordia sic ⁊ hec separata composita sunt: vt asimetron ⁊ diametros ⁊ vt simetron et diametros. Si autē factorum ⁊ futurorum tempus cointelligens ⁊ componens falsum enim in compositione semper est: ⁊ nanq; si album non albo: aut si non albū albo componit contingit autem ⁊ diuidentem dicere omnia. Sic ergo est nō solum falsum aut verum ꝙ albus cleon est sed**

c. 22. **⁊ quod erat aut erit vnum autem faciens hoc intellectus est vnūquodq;.**

Postq̄ phs determinauit de itellectu h̄ determinauit de opatōe intellectus. Et diuiditur in duas partes. In prima distinguit duas opationes itellectus: in scda determinat de vtraq; eaꝝ. ibi. (indiuisibile aūt.) Dicit ergo p̄mo ꝙ vna opatio intellectus est scdm ꝙ itelligit indiuisibilia. puta cū itelligit hominē aut bouē. aut aliqd h'i incōplexoꝝ. Et hec intelligētia ē in his circa q̄ nō est falsū tum q: incōplexa non sunt vera neq; falsa: tū q: intellectus nō decipit in eo qd q̄d est vt infra dicetur sed in illis intelligibilibus in quibus est verum ⁊ falsum est iam quedā cōpositio intellectū id est reꝝ intellectaꝝ: sicut qn̄ ex multis fit aliqd vnū. Et ponit exemplum fm opinionem empe. q opinabatur: ꝙ omnia generata sunt a casu: non pp aliquem finē: sed fm ꝙ contingit ex diuisione rerum p litem. ⁊ coniunctione p amiciciam: vñ dixit ꝙ a principio germinauerunt multa capita sine ceruice: ⁊ sic multe alie partes animaliū separate ab alijs ptibus ⁊ dicit (germinauerunt) .q. ex elementis pducta sine semine animalis: sicut terra germinat herbā virentē: s; postmodū h'i partes sic diuise ɔposite sunt p cōcordiā: ⁊ ex eis factū est vnū aial habens diuersas partes. vtputa caput manus pedes ⁊ h'i. Et vbi est ɔstitutū animal hñs oēs partes necessarias ad sui conseruationē: idem animal saluatum est ⁊ generauit sibi simile. Si āt defuit aliqua aliarum partiū non potuit saluari nec remāsit in sibi simili p generationem. Sicut ergo emped. posuit ꝙ amicicia ɔposuit multas partes ⁊ ɔstituit ex eis vnum animal ita ⁊ intellectus multa icōplexa prius separata ɔponit: ⁊ facit ex eis vnū intellectū. in qua ɔpone q̄nq; est veritas quādoq; falsitas. Ueritas qdē quādo ɔponit ea q̄ in re sunt vnū ⁊ ɔposita. sicut cū ɔponit a simetrū h̄ est incōmensurabilē ⁊ diametrum: nam diameter quadrati est incōmensurabilis lateri: falsa autem compositio est quādo componit ea que non sunt composita in rebus sicut cū componit simmetrū diametro dicens ꝙ diameter quadrati est simmeter .i. commensurabilis lateri.

Costa quadrati.

¶ Simetrū ⁊ diameter aliquando separatū ⁊ seorsū intellectus intelligit. ⁊ tunc sunt duo intelligibilia. quando āt ɔponit fit vnū intelligibile ⁊ simul itelligitur ab itellectu. ¶ Sed q: intellectus nō semper cōponit ea q̄ sunt in pñti: s; que fuerūt vl' erūt: ideo subiūgit ꝙ si itellectus faciat ɔpositionē factoꝝ idest preteritoꝝ ⁊ futuroꝝ: oz ꝙ cointelligat sue ɔpositiōi tp̄s p̄teritū ⁊ futuꝝ. Et sic ɔponit formās ɔpositionē de p̄terito vel de futuro. ⁊ qd̄ hec sit verū pbat q: ɔtingit ɔpositionē de p̄terito vl' d futuro eē fālm: fālm āt sp in ɔpositiōe ē. ⁊ nāq; falsū ē si nō albū ɔponat et qd̄ ē albū. vt si dicas cignus nō ē alb'. Aut si albū ɔponat ei qd̄ nō est albū. vt si dicat ꝙ coru' ē alb'. ⁊ q: quecūq; ɔtigit affirmare ɔtigit ēt negare subiūgit ꝙ oīa pdicta pñt p diuisionē fieri: pt .n. itellectus oīa diuidē ⁊ s; pñs tp̄s ⁊ fm p̄teritū ⁊ s; futuꝝ ⁊ vere ⁊ false. Sic igitur patet ꝙ rum compositio nō solum fit fm presens tempus sed fm preteritum ⁊ futuꝝ: verū āt ⁊ fālm consistit in ɔpōne. ⁊ diuisione oz ꝙ veꝝ ⁊ fālm nō solū sint de ɔpositiōibus de pñti puta ꝙ cleō est albus s; ēt in illis de p̄terito ⁊ futuro: puta ꝙ cleō erit vel fuit albus. ¶ Cōsiderandū ē aūt ꝙ ɔpositio ɔpositōis nō est opus nature

h est opus rōnis ⁊ itellect⁹. ⁊ iō subiūgit ꝙ illud qd fac vtrunq₃ intelligibiliū ꝯponēdo ex intelligibilib⁹ propositiōes hoc est intellectus. ⁊ quia verū ⁊ fꝫm ꝯsistu in ꝯpositiōe iō dꝫ in. vi. methaphysice ꝙ verū ⁊ fꝫm nō est in rebus sed in mente. ¶ Deinde cum dicit.

Co.23. Indiuisibile autem quoniam dupliciter potentia aut actu ē: nihil phibet intelligere indiuisibile cum longitudine intelligat. Indiuisibilis enim actu aliter est. ⁊ in tempore indiuisibili. Similiter enim tps diuisibile ⁊ indiuisibile longitudini est: non enim est differentie aliqd in medio intelligere vtrunq₃ non enim est nō diuidatur sed aut potentia seorsum: aut vtrunq₃ intelligens dimidiorum diuidit ⁊ tempus simul tūc aut in longitudine. Si vero est sicut ex vtrisq₃: ⁊ in tempore est quod in vtrisq₃.

¶ Determinat de vtraq₃ predictarꝫ opationū. Et primo de ea que est intelligentia indiuisibiliū: secūdo de ea q̄ ē ꝯpositio ⁊ diuisio ibi. (est aūt dicto quidē.) tertio ponit quoddā qd est cōe vtrisq₃. ibi. (dicēdūꝫ aūt est secundū actū:) prima pars diuiditur in tres secūduꝫ ꝙ indiuisibile dicit tripliciter quot modis dicitur ⁊ vnū cuius rō ex indiuisione est. ¶ Dꝫ. n. vno modo aliquid vnū ꝯtinuitate. vñ ⁊ illud qd est cōtinuum indiuisibile dꝫ inquantū nō est diuisuꝫ actu: licet sit diuisibile in potentia. Hoc est ergo qd dicit ꝙ cū diuisibile dicat dupliciter. s. actu ⁊ potentia: nihil phibet intellectū intelligere indiuisibile cū intelligit aliqd continuū. s. longitudinis q̄ est īdiuisibilis actu. licet sit diuisibilis potentia. ⁊ propter hoc intelligit eā cum indiuisibili tēpore. q: intelligit eā vt indiuisibile. Et h est ꝯtra opinionem platonis in pmo positā q posuit intelligentiā fieri quasi per motum quendā ꝯtinuū magnitudinis: potest ergo intellectus intelligere magnitudinē dupliciter. vno modo secundū qd ē diuisibilis in potētia ⁊ sic intelligit lineam numerādo partē post partē: ⁊ sic intelligit eā in tēpore. Alio modo scdm ꝙ est indiuisibilis in actu ⁊ sic intelligit eā vt vnum quid cōstans ex multis partibus. ⁊ sic intelligit eā simul ⁊ iō subiūgit ꝙ similiter tēpus ⁊ lōgitudo diuidit vel nō diuidit itelligēdo. vñ nō est dicere ꝙ intelligat scdm mediū vtriusq₃: id ē ꝙ media pars intelligat i medio tpis: hoc. n. nō esset nisi linea diuideret i actu: sed ē diuisibilis tantum in potētia. Si aūt vtrūq₃ dimidium linee seorsuꝫ intelligat tūc diuidit lineā in actu secundū intellectū. Vñ ⁊ tunc tempus simul diuidit sicut ⁊ longitudo. Si autē intelligat lineam sicut vnū qd constitutū ex duabus partibus ēt intelliget in tpe non diuiso: sed secūdū aliqd quod est in vtrisq₃ ptibus temporis. s. in instanti ⁊ si ꝯtinuet ꝯsideratio p aliquod aliud tps. non diuidet tps: vt aliud itelligat in vna pte temporis ⁊ aliud in alia: sed idē in vtraq₃.

¶ Deinde cum dicit.

Co.24. Quod aūt non scdm quātitatem indiuisibile est: sed spē: intelligit ⁊ īdiuisibili tēpore ⁊ indiuisibili aīe. Scdm accidens aūt ⁊ nō inquātum illa diuisibilia: qd intelligit ⁊ in quo tpe sed inquantum indiuisibilia. Inest aūt vtrisq₃ bis aliquid indiuisibile sed forte non sepabile ꝙ facit tempus vnū: ⁊ longitudinē: ⁊ hoc similiter in omni ē ⁊ cōtinuo: ⁊ tpe ⁊ lōgitudine.

¶ Ponit aliud moduꝫ indiuisibilis. nam dꝫ alio modo vnū qd habet spēm vnā ⁊ si sit compositū ex ptibus ꝯtinuis: sicut hō aut domus aut ēt exercit⁹ ⁊ huic videt indiuisibile fm spēm. ⁊ de h dicit h ꝙ illud qd est indiuisibile nō fm quantitatē sed scdm spēm: intelligit in tēpore indiuisibili ⁊ p indiuisibile aīe ptem: nō ꝙ itellect⁹ intelligens sit aliqua magnitudo: vt plato posuit. ⁊ licet illud qd est indiuisibile spē hēat aliquā diuisionē i ptibus tñ illa diuisa intelligit p accidens nō inq̄ntum sunt diuisibilia: ⁊ ex pte eius qd intelligit ⁊ ex pte tpis: sed inq̄tū sunt indiuisibilia. q: in ptibus diuisis ēt in actu est aliquid indiuisibile. s. ipsa spēs quā intellect⁹ idiuisibiliter intelligit sed si intelligeret ptes vt diuisas: puta carnē p se ⁊ os p se ⁊ sic de aliis. tūc nō intelligeret in tpe indiuisibili. ¶ Vult aūt phylosophus ꝯtr ondere similitudinez h⁹ ad pmum modū sicut. n. in h modo est aliqd indiuisibile s. spēs que facit oēs ptes totius esse vnum sic forte in continuis est aliqd inseparabile. i. indiuisibile qd facit tps esse vnū ⁊ longitudinē vnam siue h dicat ēē punctū in longitudine: ⁊ instās i tpe: siue ipsa spēs lōgitudinis aut tpis: sed in h differt ꝙ istud indiuisibile ē similr in oī cōtinuo ⁊ tpe ⁊ lōgitudine: sed indiuisibile qd est spēs nō ē silr i oībus hñtibus spēm: q: quedam ꝯponunt ex ptibus homogeneis quedam ex partibus heterogeneis: ⁊ ex his dissimiliter. ¶ Deinde cum dicit.

Punctuꝫ aūt ⁊ ois diuisio: ⁊ sic indiuisibile: monstratur sicut priuatio: ⁊ similis ratio in aliis est: vt quō malum cognoscit aut nigrū cōtrario. n. aliquo mō cognoscit. Oportet autēz potentia esse cognoscens: ⁊ esse in ipso: si vero alicui non inest contrarium ipsum cognoscit seipsum ⁊ actu est ⁊ separabile. Co.

¶ Prosequitur de indiuisibili tertio mō dicto. videtur. n. vnum ēt qd ē penitus indiuisibile vt pūctus ⁊ vnitas. ⁊ de h ondit nūc quō intelligitur dicēs ꝙ punctū qd est quoddā signū diuisionis iter ptes linee ⁊ oē qd est diuisio inter ptes cōtinui: sicut instans iter ptes tpis ⁊ sic de aliis: ⁊ omne qd est sic indiuisibile in potentia ⁊ actu vt pūctus: (mōstratur). i. manifestat intellectui (sicut priuatio) i. per priuationē ꝯtinui ⁊ diuisibilis. Cuius ratio ē q intellectus noster accipit a sensu. ⁊ ideo ea cadunt pmo i apprehēsione intellectus nostri q̄ sūt sensibilia: ⁊ h⁹i sunt magnitudinē hñtia. vñ punctus ⁊ vnitas nō differūt nisi negatiue. Et inde ē ēt ꝙ oīa q̄ trascendunt h sensibilia nota nobis: nō cognoscunt a nobis nisi per negationē: sicut de substantiis sepatis cognoscimus ꝙ sunt imateriales ⁊ incorporee ⁊ alia h⁹i. ⁊ similis rō est i aliis q̄ cognoscunt p oppositū. vt qñ cognoscit itellect⁹ malū aut nigrū q̄ se habēt ad sua opposita vt priuationes. semp. n. alterꝫ ꝯtrariorū est vt iperfectū ⁊ vt priuatio respectu alterius. ⁊ subiūgit. q. rñdens ꝙ itellectus cognoscit vtrūq₃ istorꝫ aliquo mō suo ꝯtrario scilꝫ malū p bonū: ⁊ nigrū p albū. oportet aūt ꝙ itellectus noster q sic cognoscit vnū ꝯtrariorū p alterꝫ sit i potētia cognoscēs: ⁊ ꝙ in ipso sit spēs vnius oppositi p quā aliud cognoscat: ita ꝙ quandoq₃ sit in ipso spēs albi ⁊ qñq₃ spēs nigri: vt p vnū possit cognoscere alterꝫ. Si aūt est aliqs itellectus cui nō inest vnū ꝯtrariorū ad cognitionē alterius tūc oꝫ ꝙ talis itellect⁹ cognoscat seipsum primo ⁊ per se cognoscat alia: ꝙ sit semper in actu ⁊ sit penitus separabilis a materia ēt secūduꝫ esse: vt ondsum est de intellectu dei in. xi. metaphysice.

¶ Deinde cum dicit.

Si autem dictio quidem aliquid de aliquo: sicut affirmatio vera est: aut falsa omnis intellectus autem non omnis: sed quid est ipsius quid est: scdm hoc ꝙ aliquid erat ēē: verus est: ⁊ non aliquid de aliquo: sed sicut videre proprii verum est: si autem homo albū aut non. non verum semper: sic autem se habent quecunq₃ sine materia sunt. Co.

¶ Determinat de scda opatiōe itellect⁹ q̄ est ꝯpositio ⁊ diuisio. ⁊ dicit ꝙ dictio q̄ dicit itellect⁹ aliqd de aliquo

sicut ꝯtingit in affirmatiõe sp̄ est aut vera vel falsa. sꝫ itellect⁹ nõ sp̄ ē verus: aut falsus: q: ē itellect⁹ incõplexoꝝ q̄ neqꝫ verus aut falsus ē ꝯ͛parꝰ ad id qd itelligit. veritas.n. ⁊ falsitas ꝯsistit in quadā adequatiõe vel ꝯpatiõe vni⁹ ad alteꝝ: q̄ qdē est i ꝯpositiõe vel diuisiõe itellect⁹: nõ aũt i itelligibili icõplexo. sed licet ip̄z itelligibile icõplexũ nõ sit neqꝫ veꝝ neqꝫ falsũ in itellect⁹ i. itelligēdo ip̄z verus ē: inq̄ꝫtum adeq̄tur rei itellecte: ⁊ iõ subdit q̄ itellectus q̄ ē ipsi⁹ qd ē sꝫ h̄ qd aliqd erat eē. i. scdm q̄ itelligit qd est res ver⁹ est sp̄: ⁊ nõ scdm q̄ itelligit aliqd de aliquo. ⁊ hui⁹ rõnem assignat: q: q̄ quid ē: est p̄mũ obiectũ itellect⁹. vñ sicut visus nũq̄ decipit i ꝓprio obiecto: ita neqꝫ itellectus in cognoscendo qd qd ē: nã itellectus nũq̄ decipit i cognoscēdo qd ē homo. Sed sicut visus nõ sp̄ verus ē i iudicãdo de his que sunt adiuncta ꝓprio obiecto: puta si albuꝫ est hõ vel nõ: sic itellect⁹ nõ sp̄ est verus i ꝯponēdo aliqd alicui. Sic. n. se habet in intelligēdo substãtie sepate q̄ penitus sunt sine materia: sicut cũ nos intelligimus qd qd ē ⁊ iõ in eaꝝ itellectu nõ ꝯtingit eē falsũ. ❡ Sciēdũ tñ ē q̄ i cognoscēdo qd qd est ꝯtingit esse deceptionē ꝑ accñs duplicẽr rõne ꝯpositiõis interuenientis. vno mõ ꝑ vt diffinitio vnius rei est falsa ad aliã rē: sicut diffinitio circuli ē falsa ad triangulũ. alio mõ prout partes diffinitiões non coherẽt sibi inuicē: ⁊ tũc diffinitio ē falsa simplr̃: vt si aliq̄s ponat i diffinitiõe alicuius aĩalis insensibile. vñ i illis

tex.13. in quoꝝ diffinitiõe nulla ē ꝯpositio nõ ꝯtingit eē deceptionem: sed oportet ea vel intelligere vere, vel nullo modo vt dicit in. 9. metaphysice. ❡ Deinde cũ dicit.

Co.27. Idem autem est secundum actum sciẽtia rei: que vero secundum potentiam tempore prior est in vno: omnino autē: neqꝫ tempore fiunt enim ex actu ente omnia que fiunt:

❡ Resumit quoddã qd supra dictũ ē de intellectu scdꝫ actum eo q̄ nũc ēt de actu intellect⁹ locut⁹ ē: ⁊ dicit q̄ sciẽtia scdm actũ ē idē rei scite scdm actũ: ⁊ q̄ sciẽtia q̄ ē scdm potẽtiã ē in vno ⁊ eodē prior tp̄e: sꝫ vniuersaliter neqꝫ est tp̄e prior q: oĩa q̄ sunt i actu fiunt ex ente in actu ⁊ hoc supra expositũ est. ❡ Lectio duodecima.

Co.28. Idetur autem sensibile ex potentia existẽte sensitiuo actu genus. non enĩ patitur neqꝫ alteratur: vnde alia hec species motus: motus enĩ imperfecti actus. Simpliciter autem actus alter est q̄ perfecti.

Postq̄ phs determinauit de intellectu scdm se: hic determinauit de intellectu ꝑ ꝯparationē ad sensuꝫ. Et circa hoc duo facit. p̄mo ondit q̄lis sit motus sensus. secũdo assimilat motũ itellectus motui sensus. ibi. (Sentire qdem igit.) Dicit ergo p̄mo q̄ sensibile vꝫ faciēs in actu partē sensitiuã ex eo q̄ erat in potẽtia. nõ enĩ sic agit sensibile i sensuꝫ sicut ꝯͣriũ in suũ ꝯͣriũ: vt aliqd ab eo abiiciat trãsmutãdo ⁊ alterãdo ip̄z sꝫ soluꝫ reducit eũ de potẽtia in actũ. ⁊ hoc ē quod subdit q̄ sensitiuũ neqꝫ patit neqꝫ alterat a sensibili passiõe ⁊ alteratiõe ꝓprie accepta. secũdum. s. q̄ ē a ꝯͣrio i ꝯͣriũ: ⁊ q: motus q̄ ē i rebus corporalib⁹ de q̄ determinatũ ē i libro physicoꝝ ē de ꝯͣrio i ꝯͣriũ manifestũ ē q̄ sentire si dicat mot⁹ est alia spēs mot⁹ ab ea de qua determinatũ ē in. 3. physicoꝝ. ille. n. mot⁹ est actus existẽtis in potẽtia: q: videlicet recedēs ab vno cõtrario quã diu mouet nõ attigit alteꝝ ꝯtrariũ qd ē terminus motus: sꝫ in potẽtia ad ip̄z: ⁊ q: oē qd est in potẽtia inq̄ꝫtum h⁹ı est imꝑfectũ: iõ ille motus est actus imperfecti sed iste motus ē actus ꝑfecti: est enim operatio sensus iã facti in actu per suã spēm nõ. n. sentire ꝯuenit sensui nisi in actu existẽti: ⁊ iõ iste mot⁹ simplr̃ est alter a motu physico ⁊ h⁹ı mot⁹ dr̃ ꝓprie operatio vt sentire ⁊ intelligere ⁊ velle. Et secũdũ hunc motũ anima mouet seipsam secũdum platonem inquantuꝫ cognoscit ⁊ amat seipsam.

❡ Deinde cum dicit.

Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere solum ⁊ intelligere. Cum autem delectabile: aut triste: aut affirmãs aut negãs ꝓsequitur aut fugit: ⁊ ē delectari ⁊ tristari agere sensitiua medietate ad bonum aut malum inquantum talia: ⁊ fuga aut ⁊ appetitus hec que secunduꝫ actum: ⁊ non alterum appetitiuum ⁊ fugitiuum: neqꝫ ab inuicem: neqꝫ a sensitiuo: sꝫ eē alterum est. Co.29.

❡ Assimilat motũ intellectus motui sensus. ⁊ circa hoc duo facit: primo ostendit qualiter procedit motus in sensu. secũdo ondit q̄ similiter ꝓcedit in intellectu. ibi. (Intellectiue aũt.) Dicit ergo p̄mo q̄ cuꝫ sensibile reducat in actum sensitiuũ sine passione ⁊ alteratione: sicut de intellectu supra dictum est: manifestum est ex dictis q̄ ip̄z sentire ē simile ei q̄ est intelligere: ita tamē q̄ quãdo est solũ sentire idest apprehendere ⁊ iudicare secũduꝫ sensũ hoc est simile ei q̄ est solum dicere ⁊ intelligere quãdo s. intellectus iudicat aliqd ⁊ apprehēdit: qd est dicere: q: simplex apprehẽsio ⁊ iudiciũ sensus assimilat speculationi intellectus. Sed quãdo sensus sentit aliqd delectabile aut triste. q. affirmans ⁊ negans id quod sensu ꝑcipitur eē delectabile aut triste: tũc ꝓsequitur ꝑ appetituꝫ idest desiderat aut fugit. ⁊ dicit signanter (aut affirmãs aut negans) q: facere affirmationem ⁊ negationē est ꝓpriũ intellectus: vt supra dictũ: sed sensus facit aliquid simile huic: quando apprehendit aliquid vt delectabile ⁊ triste. Et vt sciat qd sit delectari ⁊ tristari. subiungit q̄ delectari ⁊ tristari est agere sensitiua medietate idest actio quedam sensitiue virtutis que dicitur medietas inquantum sensus cõmunis ꝯparatur ad sensus proprios vt quoddam medium sicut centrum cõparatur ad lineas terminatas ad ipsum. Non autem omnis actio sensitiue ḡus ē delectari ⁊ tristari: sed q̄ est respectu boni vel mali inquãtum h⁹ı. nam bonuꝫ sensus scilicet qd est ei conueniens causat delectationē: maluꝫ autem quod est repugnans ⁊ nociuum causat tristitiam. ⁊ ex hoc quod est tristari vel delectari sequuntur fuga ⁊ appetitus idest desiderium q̄ sunt secundum actum. Patet igitur q̄ motus sensibilis in sensum ꝓcedit. q. triplici gradu. Nã p̄mo apprehēdit ipsum sensibile vt conueniens vel nociuum. Secũdo ex hoc sequit delectatio ⁊ tristitia. Tertio autē sequitur desiderium vel fuga. ⁊ q̄uis appetere vel fugere vel sentire sint diuersi actus: tamen principium eoꝝ est idem subiecto: sed ratione differt ⁊ hoc est quod subiũgit q̄ appetitiuum ⁊ fugitiuum idest pars anime que fugit ⁊ desiderat nõ sunt libere subiecto neqꝫ ad inuicem neqꝫ a parte sensitiua: sed esse aliud est idest differunt ratione. ⁊ hoc dicit contra platonem qui ponebat in alia parte corporis organum appetitiui: ⁊ in alia organum sensitiui.

❡ Deinde cum dicit.

Intellectiue autem anime phantasmata vt sensibilia sunt. cum autem bonum aut malum affirmat aut negat: ⁊ fugit aut prosequitur: propter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima. Co.30.

❡ Assimilat processum motus in intellectu ad id quod dictum est circa sensum. ⁊ circa hoc. d. f. p̄mo ondit quõ habet se circa sensibilia: secundo quõ se habet ad ea que sunt a sensibilibus separata. ibi. (abstractione autem.) Circa p̄mum. d. f. primo ostendit quõ intellectus se habet circa sensibilia in agendo: secundo comparat intellectum actiuum ad speculatiuum. ibi. (⁊ omnino in actione.) Circa primum. d. f. primo assimilat processum intellectus processui sensus. secundo manifestat similitudi

nem.ibi. (sicut enim aer.) Dicit ergo primo ꝙ phantasmata se habent ad intellectiuam partem ⁊c: sicut sensibilia ad sensum: vnde sicut sensus mouetur a sensibilibus ita intellectus a phantasmatibus. ⁊ sicut cum sensus apprehendit aliquid sicut delectabile vel triste prosequitur aut fugit: ita etiam cum intellectus apprehendit aliquid affirmans vel negans esse bonum vel malum fugit aut prosequitur. Ex ipso autem modo loquendi Ar. dupliex est attendenda differentia inter intellectum ⁊ sensum: quia in sensu erant tria, nam ex apprehensione boni vel mali non statim sequebatur desiderium vel fuga sicut in intellectu: sed sequebatur delectatio ⁊ tristitia: ⁊ ex hoc vlterius desiderium ⁊ fuga: cuius rō est: quia sicut sensus non apprehendit bonum vt sic: ita appetitus sensitiue non mouetur a bono vel malo vt sic: sed a quodam determinato bono quod est delectabile fm sensum: ⁊ a quodam determinato malo quod est contristans fm sensum in parte autē intellectiua est apprehensio boni ⁊ mali vt sic. vnde ⁊ appetitus itellectiue partis mouetur statim ex bono vel malo apprehenso. Secunda differentia est ꝙ de intellectu dicit simpliciter ꝙ affirmat vel negat: sed de sensu ꝙ. q. affirmat vel negat: cuius ratio ex dictis patet ex hoc autem ꝙ dixerat. concludit vlterius ꝙ si phantasmata se habent ad animam intellectiuam sicut sensibile ad sensum: sicut sensus non potest sentire sine sensibili: ita anima non pōt intelligere sine phantasmate.

¶ Deinde cum dicit.

Co.31. Sicut enim aer pupillam huiusmodi facit: ipsa autem alterum: ⁊ auditus similiter: sed vltimum vnum ⁊ vna medietas: esse autem ipsi plura quo autem discernit. quo differt dulce ⁊ calidum: dictum ē quidem ⁊ prius. dicendum autem ⁊ nunc: est enim aliquid vnum:

Co.32. sic autem ⁊ terminus ⁊ hoc in proportionali: aut numero ens vnum habet se ad vtrunque sicut illa ad inuicem. quo enim differt non homogenea iudicare aut contraria vt album ⁊ nigrum. Sit igitur sicut. a. album ad. b. nigrum. g. ad. d. sicut illa ad inuicem: quare ⁊ permutatim. Sicut igitur. g. d. vni sint existentia: sic habebunt sicut ⁊. a. b. idem quidem: esse autem non idem ⁊ illud similiter. Eadem autem ratio est: ⁊ si. a. quidem dulce sit: ⁊. b. vero album.

¶ Manifestat similitudinem positam: ⁊ primo quantum ad hoc qd̄ dixit ꝙ intellectiue anime phantasmata sunt vt sensibilia. secūdo quantum ad hoc quod dixit ꝙ cum bonum aut malum affirmat aut negat fugit aut prosequitur ibi. (Species quidem igitur.) Dicit ergo primo ꝙ aer immutatus a colore facit pupillam huiusmodi. i. facit eam aliqualem imprimens in eam speciem coloris. ⁊ ipsa. s. pupilla sic immutata immutat alterum. s. sensum cōem: ⁊ similiter auditus immutatus ab aere immutat sensum cōem: ⁊ licet sensus exteriores sint plures: tn̄ vltimū ad qd̄ terminantur immutationes hor sensuum est vnū: quia est. q. quedā medietas vna inter oēs sensus. sicut centrum ad qd̄ terminantur oēs linee: quasi ad vnum medium ⁊ quāuis sit vnū subiecto illud medium omniū sensuum tn̄ eē ipsius est plura s. ratio ipsius diuersificatur fm ꝙ ad diuersos sensus cōparatur. ⁊ hoc ē quo discernit animus in quo differat dul-

Lec.11. ce ⁊ calidum de quo dictum ē prius: cū de ipso fz se agebatur. ⁊ nūc etiā dicendum est de ipso per cōparationem ad intellectum: quia est aliquid vnum respectu omniū sensibilium: sicut intellectus est terminus oīum phantasmatū: ⁊ sicut ex parte illa erant plura q̄ diiudicabant ab vno

ita ⁊ hec ex parte intellectus se habēt in quodā modo proportionali. i. ꝙ proportionabiliter rn̄det vni diiudicanti circa sensibilia. aut etiam est similitudo quantum ad numerum diiudicatorum. Iste enim inquantum terminus quem intellectus ens vnum se habet ad vtraque inter que discernit sicut illa se habebant ad inuicem. i. sicut se habebat vnus sensus cōis ad diuersa sensibilia iter que discernebat ⁊ non differt si accipiamus eā exempli: vel non homogenea. i. diuersa sensibilia non vnius generis: sicut album quod est in genere coloris: ⁊ dulce quod est in genere saporis iter que sensus cōis discernit: aut si accipiamus contraria vt album ⁊ nigrum que sunt vnius generis: quia inter vtraque sensus cōmunis discernit. accipiamus ergo. a. loco albi: ⁊. b. loco nigri: vt sic se habeat. a. album ad. b. nigrum: sicut. g. ad. d. idest sicut phantasia albi ad phantasiam nigri. quare ⁊ fm permutationem proportionum. a. se habet ad. g. sicut. b. ad. d. idest album ad phantasmata albi sicut nigrum ad phantasmata nigri: ⁊ sic se habet itellectus ad. g. ⁊ ad. d. s. ad phātasma albi ⁊ nigri: sicut se habet sensus ad. a. ⁊. b. s. ad album ⁊ nigrum. Si igitur. g. ⁊. d. i. phantasmata albi ⁊ nigri sunt existentia vni. i. iudicantur ab vno intellectu: sic se habebunt sicut. a. ⁊. b. i. album ⁊ nigrum que iudicantur ab vno sensu: ita ꝙ sicut sensus diiudicans h̄ duo erat vnum subiecto differens ratione: ita erit de intellectu: ⁊ eadē ratio ē si accipiamus non homogenea: vt. s. a. sit dulce: ⁊. b. sit album. ¶ Deinde cum dicit.

Co.33. Species quidem igitur intellectus in phantasmatibus intelligit: ⁊ sicut in illis determinatum est: ipsi imitabile ⁊ fugiendum ⁊ extra sensum: cum in phantasmatibus fuerit: mouetur vt sentiens quod fugibile est: quia ignis communi cognoscit videns quod mouetur: quo-

Co. niam impugnans est: aliquando autem que sunt in anima phantasmatibus aut intellectibus: ⁊ tanquam videns ratiocinatur: ⁊ delibe rat futura ad presentia: ⁊ cum dixerit vt ibi letum aut triste: hic fugit aut imitatur.

¶ Manifestat quod dixerat supra ꝙ cum intellectus affirmat vel negat bonum aut malum: fugit aut prosequitur concludens ex predictis: ꝙ pars anime intellectiua intelligit species a phantasmatibus abstractas. Et sicut intellectui determinat aliquod imitabile ⁊ fugiendum in illis scz i sensibilibus cū presentia fuerit: ita ⁊ modo ad imitandū vel fugiendū cū sunt in phantasmatibus extra sensum. i. cū repntat phātasmata in absentia sēsibiliū: ⁊ ponit exēplū de vtroque et pº qn̄ mouet ad presentiaz sēsibiliū sic hō sentiēs aliqd qd̄ fugiēdū ē. i. aliqd terribile: puta fremitū aliquē: sicut cū vidit ꝙ ignis ē accēsus i ciuitate vel dēs ignē moueri: cognoscit: (cōi). i. aliq potētia cōi diiudicatiua. vl (cōi) i. ab eo qd̄ cōiter accidē solz: cognoscit inque qn̄ sunt plia vel qn̄ est aliqd pugnās. ⁊ sic mouetur aliqn̄ intellectꝰ ad fugiēdū vel imitādū ex sēsibili presente: aliqn̄ āt ex phātasmatibꝰ aut itelligibilibꝰ q̄ sūt in aīa rōcinatur ⁊ deliberat futura aut presentia tāque si actu videret: ⁊ cū iudicat aliqd eē letū vel triste fugit h̄ aut imitat: vt ibi qn̄ mouebat a presēti sensibili. ¶ Deinde cū dicit.

Et omnino in actione ⁊ quod sine actione est verum ⁊ falsum in eodem genere est cū bono ⁊ malo. Sed in eo ꝙ simpliciter differt ⁊ a quodam.

¶ Comparat cognitionē intellectꝰ practici ⁊ speculatiui dicens (ꝙ verū ⁊ falsū) i. vera ⁊ falsa cognitio intellectus (in actione) i. fm qd̄ ptinet ad intellectum practicū (⁊ sine actione) i. fm ꝙ pertinet ad intellectuz speculatiuū est in eodem genere. siue illud genus sit bonū siue

malum. qd pōt dupliciter intelligi vno mō sic q res in tellecta vel practice vel speculatiue quandoqz est bona: quandoqz est mala: necq diuersificat pp hoc genus rei q cōsiderat speculatiue vel practice. alio modo pōt itel ligi q ipsa cognitio vera est quoddā bonū intellectus si ue speculatiui siue practici. Et ipsa cognitio falsa ē quod dā malū itellectus: siue speculatiui siue practici. Non er go intēdit cōparare verū et falsum bono et malo sm con uenientiā generis: sz verū et falsum qd est in actione ve ro et falso qd est sine actione: et hoc pz ex differētia quaz subdit dicens q differt. s. quod est in actione: et quod est sine actiōe in eo qd est simpliciter et quodā. Nā itellect' speculatiuus cōsiderat aliquod verū vel falsum in vlī qd est cōsiderare simpliciter: intellectus aut practicus appli cādo ad particulare opabile: qr opatio ī pticularibus est.

¶ Deinde cum dicit.

Co.35. Abstractione aūt dicta itelligit: sicut simū nō separate. Inquātū aūt curuū si aliqd itelle xit actu: sine carne itellexit in qua curuū. sicut mathematica nō sepata tāquā si separata sint itelligit: cū intelligat illud. Omnino autē intel

Co.36. lectus qui secundum actū res est intelligens.

¶ Quia dixerat phs q nequaq̄ sine phātasmate intelli git aīa: phātasmata aūt a sensu accipiunt: vult ostendere quō itellectus noster itelligit ea q sunt a sensibus sepata. et circa hoc. d. f. pmo ostēdit quō intelligit mathematica q a materia sensibili abstrahunt: secūdo iquirit vtruz intel ligat ea q sunt sm esse a mā separata. ibi. (Vtrum autem cōtingat.) Circa primū cōsiderandū est q eoꝝ que sunt in rebus cōiūcta: cōtingit vnuz sine altero intelligi et ve re: dūmodo vnū eoꝝ nō sit in rōne alterius. si. n. socrates sit musicus et albus. possum intelligere albedinē nihil d musica intelligendo. nō autē possum intelligere hoīez ni hil intelligēdo de aīali qr aīal est in rōne hoīs: sic ergo se parādo sm intellectū q sunt sm rē coniuncta mō pdicto nō cōtingit falsitas. Si āt itellectus itelligat ea q sunt cō iuncta esse separata: esset intellectus falsus. vt puta si in predicto exēplo diceret musicū non esse album. ea vero que sunt in sensibilibus abstrahit intellectus nō quidem intelligens ea esse separata: sed separatim vel seorsuz ea intelligēs. et hoc est qd dicit q intellectus intelligit ea q sunt dicta per abstractionē. s. mathematica. h modo sicut dum intelligit simū sm q est simū nō intelligit separate i. seorsum simuz a materia sensibili: qr materia sensibilis s. nasus cadit in diffinitione simi. Si aūt itellectus intelli git aliqd ī actu: inq̄tum est curuum sine carne itelligit in quātū ē curuū. nō qdē ita q intelligat curuū esse sine car ne. sed qr itelligit curuū nō itelligēdo carnē: et h iō qr ca ro nō ponit in diffinitione curui: et sic intellectus itelligit oīa mathematica separate: tanq̄ si essent sepata q̄uis non sint separata sm rē. Nō aūt sic intelligit naturalia: qr in diffinitiōe naturaliū ponit mā sensibilis: nō autē in diffini tione mathematicoꝝ: abstrahit tñ circa naturalia itellect' vle a particulari suo modo: inquantū intelligit naturā spe ciei sine principiis indiuiduantibus q nō cadūt in diffini tione speciei: et oīo itellectus in actu ē res intellecta: qr si cut res ī sui rōne hēt mām vel nō hēt: sic ab itellectu pci piunt: et qr hūc modū abstractiōis plato nō cōsiderauit coactus fuit ponere mathematica et species separatas: lo co cuius ad predictā abstractionē faciendā Ar. posuit in tellectum agentem.

¶ Deinde cum dicit.

Utrū autē contingit aliqd separatorū intel ligere ipsum existentē non separatuz a magni tudine aut non: considerandum posterius.

¶ Mouet qōnem de his q sunt separata a materia sm esse dicēs q posterius cōsiderādū erit vtrum contingat intellectū nostrū nō separatū a magnitudine. i. a corpore telligere aliqd separatorū. i. aliquā sbam separatā. hec

n questio hic determinari nō potuit: qr nundū erat ma nifestū eē aliquas substantias separatas nec que vel qua les sint. vnde hec questio pertinet ad metaphysicum: nō tñ inuenit ab Aristotele soluta: qr cōplemētū illius scien tie nondū ad nos puenit: vel qr nōdū est totus liber trās latus: vel qr forte preoccupatus morte nō cōpleuit. Con siderandū tñ est q intellectū h dicit nō separatū a corpo re inquantū est potētia quedam anime q est actus corpo ris: supra tñ dixit eē a corpore separatum: qr non habet aliquod organū deputatum sue operationi.

¶ Lectio decimatertia.

Nunc aūt de anima dicta recapitulan Co.37.

n tes dicamus iterum: q oia ea q sunt quodāmodo est aīa: aut. n. sensibilia q sunt. aut itelligibilia. est aūt sciētia quidē sci bilia quodāmodo, sensus autē sensibilia. Qua liter āt hec sunt oz inquirere. Secatur. n. sciē Co.38 tia et sensus in res. que quidē potētia est in ea que sunt potentia: que vero actu in ea que sūt actu aīe autē sensitiuū et qd scire potest: poten tia hec sunt hoc qdē scibile: illud vo sensibile.

p Postq̄ phylosophus determinauit de sensu et intellectu per ea que de vtraqz dicta sunt ostendit quid de natura aīe sit sentiendum. et diuiditur in partes duas. in prima ostendit q natura anime est quodammodo si cut antiqui credebant: et quodammodo aliter in secun da ostendit dependentiam intellectus a sensu. ibi. (Quo niam autem neqz res). Circa primum d. f. primo osten dit q quodam modo est omnia sicut antiqui dixerunt. Secundo dicit q aliter est omnia q̄ illi dixerunt. ibi. (Necesse est aūt.) ¶ Dicit ergo primo q nunc recapitu lantes que dicta sunt de anima vt ex his propositū ostē damus: dicamus q omnia quodammodo ē omnes. om nia enim que sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia. ani ma autem est quodammodo sensibilia et intelligibilia: quia in anima est sensus et intellectus siue scientia: sensus autem est quodammodo ipsa sensibilia: et intellectus in telligibilia siue scientia scibilia: et qualiter hoc sit oportet inquirere: sensus enim et scientia diuiditur in res idest diuiduntur in actū et potentiam quemadmoduz et res. ita tamen q scientia et sensus que sunt in potentia ad sen sibilia et scibilia se habent ad scibilia et sensibilia que sunt in potentia: scientia vero sensus que sunt in actu ordinan tur in sensibilia et scibilia que sunt in actu: sed tamen di uersimode: nam sensus in actu et scientia vel intellectus in actu sunt scibilia et sensibilia in actu. Sed potentia ani me sensitiue et id quod scire potest. idest potentia intelle ctiua non est ipsum sensibile vel scibile: sed est in poten tia ad ipsa. sensitiuum quidem ad sensibile: quod autem scire potest ad scibile. Relinquitur igitur q anima quo dammodo sit omnia.

¶ Deinde cum dicit.

Necesse est aūt: aut ipsa: aut species eē: ip sa quidem igitur nō sunt: nō. n. lapis in aīa est sed species: quare aīa sicut manus est. manus enim organū organorum. et intellectus speci es specierum: et sensus species sensibilium.

¶ Ostendit q alio modo est omnia q̄ antiqui ponerēt. et dicit q si aīa est oīa: necesse ē q sit vel ipse res scibiles et sensibiles: sicut empedo posuit q terra terrā cognosci mus: et aqua aquam: et sic de aliis aut si species ipsoruz. Nō autē anima est ipse res sicut illi posuerunt: qr lapis non est in aīa: sed species lapidis. et per hunc modum dicit itellectus in actu esse ipsum intellectū i actu inq̄tū

species intellecti est species intellectus in actu: ex quo p3 q aia assimilat manui. manus.n. est organu3 organorum qz manus date sunt homini loco omniu organorum q data sunt aliis animalib9 ad defensiones vel impugnationem vel coopertimentum. ois.n hec homo sibi manu pparat. ⁊ similiter aia data est hoi loco oium formaru3: vt sit homo quodam modo totu ens: inquantu3 sm animas est quodā modo oia: prout eius anima ē receptiua oium formarū. nam intellectus est quedam potentia receptiua oium formarū intelligibilium: ⁊ sensus est quedam potētia receptiua oium formarum sensibilium.

¶ Deinde cū dicit.

Co.39. Quoniam autem neqz res nulla est pretēr magnitudines: sicut videntur sensibilia separata in speciebus sensibilib9 intelligibilia sūt: ⁊ que abstractione dicuntur: ⁊ quecunqz sensibilium habitus ⁊ passiones: ⁊ ob hoc neqz non sentiens nihil: nihil vtiqz adiscet neqz intelliget: Sed cū speculetur necesse simul phātasma aliqd speculari. phantasmata autem sicut sensibilia sunt pter qd sunt sine materia.

¶ Quia dixerat q intellectus est quodā mō intelligibilis sicut sensus sensibilia: posset aliquis credere q intellectus non depēderet a sensu: ⁊ hoc quod verum esset: si intelligibilia nostri intellectus essent a sensibilibus separata sm esse: vt platonici posuerunt: ⁊ ideo hic ostēdit q intellectus indiget sensu: ⁊ postmodum q intellectus differt a phantasia que etiam a sensu dependet. ibi. (est aūt phantasma.) Dicit ergo primo q qz nulla res intellecta a nobis est preter magnitudines sensibiles quasi ab eis separata sm esse sicut sensibilia videntur abinuicē separata: necesse est qz intelligibilia intellectus nostri sint in speciebus sensibilibus sm esse tam illa que dicuntur p abstractionem. s. mathematica q̄z naturalia que sunt habitus ⁊ passiones sensibilium: ⁊ ppter hoc sine sensu nō potest aliquis homo adiscere. q. de nouo acquirens sciētiam: neqz intelligere. q. vtens scia habita. Sz oz cum aliquis speculatur in actu q simul formet sibi aliquod phātasma. phantasmata.n. sunt similitudines sensibilium: sed in hoc differunt ab eis: qz sunt preter naturā. nam sensus est susceptiuus specie𝔯 sine materia: vt supra dictum est: phantasia autem est motus factus a sensu sm actū. Patet autem ex hoc falsum esse q auicenna ponit q intellectus non indiget sensu postq̄ acquisiuit scientiam. manifestum est enim q postq̄ aliquis acquisiuit habitū sciētie: necesse est ad h q speculetur q vtatur phantasmate: ⁊ propter h per lesionem organi impeditur vsus sciētie iam acquisite.

¶ Deinde cum dicit.

Est aūt phātasia alterū a dictione ⁊ negatione: cōplexio.n. itellectuum ē verū aut falsuz.

¶ Ostēdit differentiā īter phantasiā ⁊ intellectū. ⁊ primo quātum ad operationem cōem intellectus que est cōpositio ⁊ diuisio: dicens q phantasie est alteru3 ab affirmatione vel negatione intellectus: qz in complexione intelligibiliū iā est ver𝔯 ⁊ falsum: qd non est in phātasia. nā cognoscere verum ⁊ falsum ēst solius intellectus.

¶ Secundo ibi.

Primi autēm intellectus qūidem differēnt vt non phantasmata sint: aut neque alii phantasmata sed non sine phantasmatibus.

¶ Inquirit in quo differāt primi intellectus. i. itelligentie indiuisibiliū cū nō sīt phantasmata. ⁊ respondet q nō sunt sine phātasmatibus: sed tñ non sunt phātasmata: qz phātasmata sunt similitudines particulariū: intellecta āt sunt vlia ab indiuiduantibus cōditionibus abstracta. vñ phātasmata sunt indiuisibilia in potentia ⁊ non in actu.

¶ Lectio decimaquarta.

q Uoniā āt aia secūdū duas diffinita ē potēntias: que aialiū ē: ⁊ discretio qd intelligēntie opus ē ⁊ sensus: ⁊ adhuc in mouēdo secundū locū motū: de sensu quidem ⁊ intellectu determinata sint tāta: de mouēte aūt qd forte sit aie: speculandū est: vtru3 vna quedā pars ipsius sit separabilis aut magnitudine aut ratiōe aut omnis anima: ⁊ si ps aliqua: vtrum propria quedam sit preter consuetas dici ⁊ dictas: aut harum vna aliqua sit.

p Ostq̄ phs determinauit de ptibus aie vegetatiua sensitiua ⁊ intellectiua. Nunc quarto determinat de pte aie motiua. Et diuiditur in partes duas. in prima dicit de quo est intentio: in secunda psequit. ibi. (hz autez dubitationē.) Dicit ergo primo q qz aia q̄ est aialiu3 diffinita est etiam ab antiquis phs sm duas potentias. i. sz q hz potentiā ad duo quorū vnū est discretio que fit p cognitionē. que qdem discretio opus est intellectiue ⁊ sensitiue ptis. Aliud autem est mouere sm locum: de sensu ⁊ intellectu sunt tanta determinata quanta in priorib9 habita sunt: sed nunc speculandum est de alia parte. s. principio mouente quid anime sit. vtru3. s. sit aliqua pars aie separabilis ab aliis vel magnitudine. i. sbo: ita q habeat distinctum locum in corpore ab aliis potentiis sicut platonici posuerunt: vel sit separabilis ab aliis anime partibus ratione tantum. Aut non sit pars anime: sed sit tota anima. Et dato q sit aliqua pars anime remanet considerandum vtrum sit quedam alia pars anime preter illas que consueuerunt dici: ⁊ preter eas que a nobis dicte sunt. Aut est vna earum.

¶ Deinde cum dicit.

Habet āt dubitationē mox: quō oz partes aie dicere ⁊ quot: modo.n. quodam īfinite videntur: ⁊ nō solū quas dicunt quidā determinātes rationatiuam ⁊ irascibile3 ⁊ appetitiuā: hi autem rationem habentem ⁊ irrationabilē. Co.40

¶ Prosequitur suam intentionē: ⁊ primo per modum disputationis: scdo per modu3 determinationis. ibi. (vident autem h duo.) Circa primum. d. s. primo disputat contra distinctione3 potentiarum aie. scdo specialiter circa principium motus q̄ pars aie sit. ibi.) Sed de motu sm locū.) Circa primum. d. s. primo recitat diuisionē potētiarum aie q̄z qdam ponebant. scdo disputat contra eas ibi: (Sm. n. differētias.) Dicit ergo prio q mox in principio huius inquisitionis hz dubitationē quō oportent distinguere ptes aie ⁊ quot sunt. qz sm aliquē modū videntur infinite esse. i. non posse comprehendi sub aliquo certo numero. Et hoc verum esse si singulis operibus anime ⁊ motibus que sunt ab anima necesse esset attribuere diuersas partes aie. ⁊ sic videt q nō sint solū ille partes: quas quidā determinant. s. rationalem irascibilē appetitiuā. i. cōcupiscibilē: hec qdem diuisio nō cōprehendit oēs aie partes: sed solū vires motiuas in homine. Alij aūt ē distingunt aie vires per rationem habētem ⁊ irrationabilem. Sed hec qdem diuisio lz sm aliquem modum cōprehendat aie partes omnes: non tñ ē propria diuisio partium anime sz q sunt anime partes: sed forte solu3 sm q sunt in anima rōnem habente: ⁊ sic vtit ea Ar. in prio ethicorū. ¶ Deinde cū dicit.

Secundum enim differentias per quas has separant: ⁊ alie videntur partes maiore3 his differentiam habentes: de quibus ⁊ nunc dictum est, vegetatiua autem que cum plantis

inest & oibus viuentibus & sensitiua: quam neque sicut irrationabilem neqz sicut rationem habentem ponet quis vtiqz facile.

¶ Obiicit contra predictas diuisiones multipliciter. prima obiectio est q si iste differentie fm quas diuersificant aliqui partes anime sufficiunt ad diuersitatem in partibus anime constituendam: inueniuntur alie partes maiorem differentiam haben es adinuicem q ille que dicte sunt: de quibus etiam in hoc libro dictu est: para.n. vegetatiua est in plantis & in omnibus animalibus siue in omnibus viuentibus & sensitiua etiam est in omnibus alalibus. & manifestu est q vegetatiua & sensitiua plus differunt abinuice q a ronali & cocupiscibili & irascibili q irascibilis differat a cocupiscibili: & m iste due potentie no comprehenduntur sub illis diuisionibus. Et q non comprehendat sub prima diuisione manifestu est: patet.n. q neqz vegetatiua neqz sensitiua potest dici esse ronabilis vel concupiscibilis vel irascibilis. Unde h' pterinisso probat q hec non comprehendantur sub secunda diuisione: dicens q non de facili posset aliquis vel vegetatiuam vel sensitiuam ponere vel irrationalem vel ratione habente. Et qdem q neutra harum habeat ronem manifestu est. Sed q neqz etiam aliqua earum sit irrationabilis: ex h manifestum esse potest: qz irronabile est: vel q e priuatu ronis: vel qd e natu here rone & n hz: quorz neutru ptingit dictis ptib'. si.n. diceret tm negatione ronis: n posset poni gen' potentiarum aie. vn maifestu vr q premisse diuisioes potetiaru anime sint inconuenientes.

¶ Secundam rationem ad idem ponit ibi.

Adhuc autem & phatastica que p esse quidem ab omnibus altera est: Cui autem haru eadem vel altera si habet multam dubitationez. si aliquis ponat separatas partes anime.

¶ Dicens q pars aie phantastica q fm rone ab oib' aliis differt hz multa dubitatione cu qua pdictaz potentiaru debeat esse eadem vel altera: & precipue si aliquis ponat partes aie separatas sbo: sicut aliqui ponebant.

¶ Tertiam rationem ponit ibi.

Co.42. Adhuc autem & appetitiua que & ratione & potentia altera videtur vtiqz esse ab omnibus. & inconueniens vtique hac sequestrare. Irratiocinatiua enim voluntas fit: & in irrationabili concupiscentia & ira. Si autem tria in anima: in vnoquoque erit appetitus.

¶ Dicens q vis et appetitiua videtur esse altera ratione & potentia ab omnibus partibus aie. Et si fm predictam diuisionem partes anime subiecto distinguant in rationale & irrationale: (inconueniens videbitur sequestrare). i. diuidere appetitiuam in duas partes subiecto differentes: & tamen hoc oportebit si quis dicat rationale & irrationale partes anime subiecto distinctas qz quedam appetitiua est in parte rationali. i. voluntas: queda in parte irrationabili. s. irascibilis & concupiscibilis: & si quis distinguat partes anime in tres subiecto distinctas scz rationale irrationalem & irascibilem: sequetur q in vnaquaqz earum erit appetitiua: in ronabili.n. est voluntas vt dictu est: irascibili inest appetitus: & similiter concupiscibili: Erunt igitur tres appetitus in anima subiecto differentes fm predictam diuisionem. ¶ Sed quereret quare in appetitu sensitiuo sunt due potentie appetitiue. s. irascibilis & concupiscibilis. in appetitu autem rationali est vnus appetitus tantum scz voluntas. ¶ Et dicendum est q potetie distinguunt fm rationes obiectorum: obiectum autem appetitiue est bonum apprehensum. Alio autem modo apprehendit bonum intellectus & sensus. Nam intellectus apprehendit bonu fm vlez rationem boni: sensus autem apprehendit sub determinatione boni: & ideo appetitus qui sequitur apprehensionem intellectus est vnus tantum: & distinguitur ab appetitu qui sequitur apprehensionem sensus: & distinguitur fz diuersam ronem boni apprehensi. Nam aliquid apprehensum per sensum habet rationem boni appetibilis inquantuz est delectabile fm sensum. & ad hoc bonu ordinatur concupiscibilis: aliquid autem habet rone boni & appetibilis inquantum perficitur delectabilib': quasi habens facultatem ad libitum vtendi eis: & ad h ordinatur irascibilis: que est. q. propugnatrix concupiscibilis: & inde est q aialia non irascuntur neqz pugnant nisi propter delectabilia. i. propter cibos & venerea: vt dicitur in .ix. de historiis animalium. Et propter hoc omnes passiones irascibiles incipiunt a passionibus concupiscibilib' & terminant in eis: ira autem a tristitia commouetur. & in delectationem finitur: irati enim punientes delectantur. & propter h quidam dicunt q obiectuz irascibilis est arduum. ¶ Quod autem a quibusdam dicit q irascibilis ordinatur ad fugam mali nullam omnino hz rationem: eadez enim est potentia contrarioz: sicut visus albi & nigri. vnde bonuz & malum no possunt diuersificare potentiam appetitiuaz: & propter hoc sicut amor boni pertinet ad concupiscibilem: ita odium mali vt dicit phylosophus in .ix. ethicorum: & spes de bono: & timor de malo pertinent ad irascibilem.

¶ Quartam rationem ponit ibi.

Et etiam de quo nunc sermo instat: quid forte mouens secundum locu animal est. Secundum quidem igitur augmentum & decrementum motum qui omnibus inest: videbitur vtiqz mouere generatiuum & vegetatiuum. Co.43.

d E respiratione autez & expiratione & somno & vigilia posterius perspiciendu. Habet.n. dubitationem multaz.

¶ Dicens q etiam illud de quo nunc querimus: sicut quid sit mouens animal secundum locum facit dubitationem circa predictas diuisiones: quia non videtur sub eis contineri: de motu autem augmenti & decrementi: q est communis omnibus viuentibus: manifestum est q habet principium commune omnibus viuentibus fm generatiua & vegetatiuam. qdam autem alie mutatioes animalium sunt sicut respiratio & expiratio: somnus & vigilia de quibus posterius determinandu est quid cau sei ea: habent.n. multam dubitationem: & propter hoc specialem exigunt tractatum.

¶ Deinde cum dicit.

Sed de motu secundum locu quid sit mouens aial secudum processiuum motu cosiderandum: qd quide igit no vegetatiua potetia manifestum: semper.n. pp aliquid motus hic: aut cu phantasia aut appetitu e: nihil.n. no appetes aut fugies mouetur: sed aut violentia. Co.44.

¶ Procedit disputatiue ad inquirendum quid sit principium motus fm locu in aialib'. Et primo ostdit q no sit vegetatiua potentia: scdo q nec sensitiua. ibi. (similiter autem neqz sensitiua.) tertio q nec itellectiua. ibi. (At vero neqz roci.) quarto q nec appetitiua ibi. (At vero neqz appetitus.) dicit ergo primo q considerandu nunc est qd sit mouens animal fm locum motu processiuo. & q non sit potentia vegetatiua ostendit duabus rationib' quarum prima talis est. Semp motus processiuus fm locu est pp aliqd imaginatu & desideratum: non enim aial mouetur nisi appetens aut fugiens aliqd nisi forte p violentiam: sed phantasia & appetitus non competit parti vegetatiue: ergo pars vegetatiua non est principium motus localis processiui.

¶ Secundam rationem ponit ibi.

Co. 45 Amplius & plante vtiqʒ mote essent & vtiqʒ haberent aliquā ptē organicā ad motū hūc.

¶ Que talis est. pars vegetatiua est ēt in plātis: si igitur pars vegetatiua eēt pricipiū motus localis pcessiui: sequeret qꝫ plāte eēnt motiue sumpsariū fm hūc motuʒ: & haberent ptes organicas cōuenientes huic motui: qd pʒ esse falsuʒ. Nō ergo pars vegatiua est principiū motus localis processiui in aīalibus. ¶ Deinde cum dicit.

Similiter autē neqʒ sensitiuū: multa. n. sūt aīaliū: q̄ sensum quidē habēt: manētia autē & imobilia sunt p finem. Si igitur natura facit frustra nihil: neqʒ deficit ī necessariis nisi ī orbatis & imperfectis: huiusmodi autem animalium perfecta & nō orbata sunt. Signū autem est quia generatiua sunt & augmentum habēt & decrementum: quare & haberent vtiqʒ partes organicas processionis.

¶ Ostēdit qꝫ neqʒ ēt sensus est pncipiū talis motus tali rōne. sensus. n. ē oibus aīalib⁹: si ergo sensus eēt pncipium pdicti motus sequeret qꝫ oē aīal hoc mō moueret: & qd pʒ eē falsuʒ: qꝛ multa sunt hntia sensuʒ q̄ tm̄ manēt semp in eodē loco: & sunt imobilia p finē. i. qꝫ diu viuūt. Et qꝛ posset aliqs credere qꝫ h nō est pp hoc qꝫ deficiat eis pncipiū motiuū: sed qꝛ deficiūt eis instrā apta ad motū iō ad remouēdū hoc subiungit qꝫ natura nihil facit frustra: neqʒ deficit ī necessariis. nisi ī aīalibus orbatis & iperfectis: sicut sunt aīalia mōstruosa q̄ qdē mōstra aīalibus accidūt preter intētionē nature ex corruptione alicuius pncipii in semine. sed aīalia imobilia sunt pfecta in sua specie: & nō sunt orbata. q. mōstra cuius signū est qꝛ generāt sibi sile: & habēt debitū augmētū & decremētū: qd nō ē i aīalibus orbatis: ergo & in hmōi aīalibus natura nihil facit frustra neqʒ deficit ī necessariis: vn̄ sequit qꝫ si habe rēt pncipiū motus qꝫ hērent ptes organicas dispositas ad motū processiuū alīs principiuʒ motiuuʒ esset in eis superfluū: & necessaria ad executionē potētie motiue eis deficerēt. Ex h aūt accipere possumus qꝫ cuicūqʒ inest aliqd principiū vite: insunt ei organa cōuenientia illi pn̄cipio: & qꝫ ptes corpis sunt pp partes anime.

¶ Deinde cum dicit.

Co. 46 At vero neqʒ rōnatiua & vocatus intellectus est mouēs. Speculatiuus qdē igit nihil speculat actuale: neqʒ dicit de fugibili & persequibili. Semp āt motus aut fugiētis aut psequētis aliqd est. Sed neqʒ cū speculatus fuerit aliqd hmōi iam precipit aut persequi aut fugere: puta cū multotiēs itelligit terribile aliqd: aut delectabile: non iubet autē timere: sed cor mouet. Si aūt delectabile altera aliq̄ ps.

¶ Ostēdit qꝫ ēt intellectus nō est principiū motiuū. & dicit qꝫ neqʒ pars rōnatiua q̄ vocat intellectus videtur eē mouēs: vn̄ accipere possumus qꝫ rō & itellectus nō sunt diuerse ptes aīe: sed ipse itellectus dicit rō inquantū p inquisitionē q̄ddā peruenit ad cognoscēdū intelligibilē veritatē. Et qꝫ intellectus nō sit principiū motus: pbat primo q̄tuʒ ad speculatiuū intellectū: qꝛ cū intellectus speculatiuus speculatiue cōsideret ea q̄ sunt tm̄ speculabilia. & nullo mō agibilia: sicut cū cōsiderat qꝫ triāgul⁹ hʒ tres angulos eq̄les duobus rectis: & alia hmōi: manifestuʒ ē qꝫ speculatiuus intellectus nō speculat aliqd actuale: neqʒ dicit aliqd de fugibili & persequibili: & sic nō pōt mouere: qꝛ semp motus ē fugiētis aliqd fm appetitū aut psequētis. Aliqn̄ aūt intellectus cōsiderat aliqd agibile; nō tamen practice: sed speculatiue: qꝛ cōsiderat ipsuʒ in vli & nō fm qꝫ est principiuʒ particularis operis. & de hoc dicit phūs: qꝫ neqʒ intellectus (cū fuerit speculatiuus). i. speculatiue ꝯsiderauerit (aliqd hmōi). i. aliquid agibile nōdū precipit ꝓsequi vel fugere: sicut cū multotiens intelligimus terribile aliqd vel delectabile. Sed intellectus nō iubet timere vel desiderare: sed aliqn̄ mouetur cor ad timēdū absqʒ īperio itellectus. Et si iterū delectabile moueat appetitū: erit aliqua alia pars q̄ cor q̄ mouetur. Et h dicit pp opinionem platonis: q posuit ptes aīe eē sbo distinctas: ita qꝫ irascibilis: cuius est timere sit in corde: & cōcupiscibilis sit in aliqua alia pte corpis puta ī epate: sic igit manifestū est qꝫ ītellectus speculatiue cōsiderādo aliqd agibile nō mouet: ex quo pʒ qꝫ intellectus speculatiuus nullo modo mouet aliquid.

¶ Deinde cum dicit.

Amplius & precipiente intellectu & dicente intelligentia fugere aliqd aut ꝓsequi non mouet: sed fʒ cōcupiscētiā agit vt incōtinēs: & totaliter videmus quoniā habēs medicatiuam non sanatur tanqʒ alterius proprium sit agere secundum scientiam: sed non scientie. Co. 47

¶ Probat qꝫ nec ēt itellectus practicus mouet dicēs: qꝫ nec ēt intellectu practico precipiēte: qd cōtingit cū itelligētia dicit aliqd fugiēdū aut ꝓsequēdum. nō pp hoc hō mouet. sed agit fm cōcupiscētiā: sicut pʒ de incōtinentibus. q hūt rōnē rectā. sed nō īmanēt rōni recte. vn̄ videt qꝫ intellectus non moueat; pbat aūt idē ex medicis q habētes sciētiā medicatiuam & nō sanant: qꝛ nō faciūt ea ī seipsis q̄ precipit ars eis: ex quo videt qꝫ agere fm sciētiam non sit scie practice: sed alterius alterius.

¶ Deinde cum dicit.

At vero neqʒ appetitus huiusmodi mot⁹ dictus est: abstinentes enim appetentes & cōcupiscentes non operantur. quorum appetitum habent: sed consequuntur intellectum Co. 48

¶ Ostēdit qꝫ ps appetitiua nō sit dn̄atiua sup hūc motū: qꝛ videmus qꝫ cōtinentes appetūt & cōcupiscūt: sed non operant ea quorū habēt appetitū. e cōuerso est in incontinētib⁹: vt manifestius appet in vii. ethi. Videt igit qꝫ neqʒ appetitus moueat. ¶ Lectio. xv.

Dicetur autē duo hec mouētia: aut appetitus: aut itellectus: si aliquis phātasiam posuerit sicut intellectum quēdam. Multa. n. preter scientiā sequūtur phātasiam: & in aliis aīalibus nō intellectus neqʒ ratio est sed phātasia. vtraqʒ hec ergo motiua secundum locum intellectus & appetitus.

Postq̄ phs pcessit disputatiue ad inquirēdū qd sit pncipiū motus localis: ī aīalibus: h determinat veritatē. & primo ostēdit i vli qd sit pncipiū mot⁹. scdo quō h⁹ pncipiū diuersimode ī diuersis repit. ibi. (qdeʒ igit.) Circa primū. d. s. prio ostēdit qd sit pncipiū motus ī aīalibus. scdo docet ordinē quo motus iste cōplet quantum ad motores & mobilia. ibi. (Spēs quideʒ igit.) Circa primū tria facit. primo ponit esse duo principia motus. secūdo reducit ea in vnū. ibi. (intellectus autē) tertio soluit obiectionē superius positā. ibi. (qm̄ autē appe.) Dicit ergo primo qꝫ cōsideratis his que predicta sunt: cum manifestum sit qꝫ vegetatiua pars non sit mouens: & silr neqʒ sensus: cū non omnia in quibus hec sunt moueri inueniant: vt pʒ ex dictis: videnf duo hec esse mouentia scʒ appetitus & intellectus: ita tm̄ qꝫ sub itellectu phantasia cōprehendat que hʒ aliqd simile intellectui: inquātū

mouet ad absentiam sensibiliū sicut intellectus: qr hec ēt est principiū motus: multi.n. hoīes ꝓtermissa sciētia intellectus sequunt in suis motibus phantasiā: sicut illi q nō ſm rōnem agunt: sed impetu mouent ad aliqd agendum. Et in aliis aīalibus manifestū est ꝙ nunq̄ intellectus est neq̄ ratio que mouere possit: sed solum phantasia in hominibus vero est phantasia ꝛ intellectus. Sic ergo manifestū est ꝙ vtraq̄ hec mouent. s. intellectus comprehendens sub se phantasiam: ꝛ appetitus.

¶ Deinde cum dicit.

49. Intellectus autem propter aliquid ratiocinatur: ꝛ qui practicus est. differt autē a speculatiuo secūdū finē: ꝛ appetitus propter aliqd omnis est. Cuius enim appetitus: hoc principium practici intellectus: vltimū autem principium actionis: quare rationabiliter hec duo videntur mouentia appetitus ꝛ intelligentia practica. appetibile.n. mouet. ꝛ propter hoc intelligentia mouet: qr pricipiū hoc est quod appetibile. ꝛ phantasia autem cū moueat nō

50. mouet sine appetitu. vnū igit̄ mouens quod appetimus. si.n. duo intellect⁹ ꝛ appetit⁹ mouebant: secūdū communē vtriq̄ aliquam speciem mouebant: tunc autē intellectus non videt̄ mouens sine appetitu. volūtas enim appetitus est: cū aūt secūdū rationem mouet̄: ꝛ secūdū volūtatē mouet̄: appetitus aūt mouet ꝑter rōnē. cōcupiscētia.n. appetitus qdā est.

¶ Reducit predicta mouētia ī vnū: ꝛ circa h̄ tria facit. p̄mo ostēdit ꝓpositū. Sc̄o ex eo ꝙ est ostēsum assignat cāz cuiusdā accidētis circa motū aīaliū. ibi. (Intellectus quidē igit̄.) Tertio ip̄robat diuisionē potētiarū quā antiqui ponebant. ibi. (Diuidētibus aūt.) Dicit ergo primo ꝙ intellectus q mouet est intellectus qui rōcinat̄ propter aliqd nō ꝓpter rōcinari tantū: ꝛ hic est intellectus practicus q differt a speculatiuo ſm finē: nā speculatiuus speculat̄ veritatē: nō ꝑꝑ aliquid aliud: sed ꝓpter seipsaz tm̄: practicus autē speculat̄ veritatē ꝑꝑ operationem. Et manifestū est ꝙ oīs appetitus est ꝑꝑ aliquid: stultū.n. ē dicere ꝙ aliquis appetat ꝑꝑ appetere. Nā appetere ē quidā motus in aliud tēdēs. Sed illud cuius ē appetit⁹ scz appetibile est principiū intellectus practici. Nā illō qd ē p̄mo appetibile est finis a quo icipit cōsideratio intellectus practici. Cum.n. volumus aliqd deliberare de agēdis. p̄mo supponimus finē: deinde ꝓcedimus ordine ad iquirēdū illa q̄ sunt ꝑꝑ finē: sic ꝓcedētes semp a posteriori ad prius vsq̄ ad illō qd nobis iminet p̄mo agēdū. ꝛ h̄ est qd subdit: ꝙ vltimū de actione intellectus practici est pncipiū actiōis. i. illud. vñ debem⁹ actionē icipere. vñ rōnabiliter dictū ē ꝙ h̄ duo sunt mouētia. s. appetitus ꝛ itellectus practicus: qr. n. ipsum appetibile: qd est p̄mū cōsideratū ab itellectu practico mouet: ꝑꝑ h̄ dr̄ itellectus practicus mouere: qr. s. eius pncipiū qd est appetibile mouet. et qd dicit̄ de itellectu itelligēdū est ēt de phātasia: qr cū phātasia moueat nō mouet sine appetitu: nō.n. mouet nisi inq̄tū repn̄tat appetibile: sic nec itellectus. sic igit̄ apparet ꝙ vnū est mouēs. s. appetibile. h̄.n. appetitū mouet ꝛ est pncipiū itellectus que duo ponebant̄ mouētia: ꝛ h̄ rōnabile est ꝙ h̄ duo mouētia reducant̄ in vnū qd est appetibile: qr si ponebant̄ h̄ duo intellectus ꝛ appetitus eē mouentia respectu eiusdem motus: cum vnī⁹ effectus sit vna cā ꝓpria: necesse est ꝙ moueāt h̄ duo ſm aliquā cōem speciē. Nō est aūt dicē dū ꝙ appetitus moueat sub spē itellectus. Sed magis ecōuerso itellectus vel itelligibilis: qr itellectus non

inuenit̄ mouēs sine appetitu: qr volūtas ſz quā mouet intellectus est quidā appetitus: ꝛ rō huius assignat̄ in. ix. metha. qr cū rō sciē practice se hēat ad opposita: nō mouet nisi determinet̄ ad vnum ꝑ appetitū: sed appetitus mouet sine rōne: sicut pz ex his q̄ ex cōcupiscentia mouentur: cōcupiscentia.n. est appetitus qdā. exemplificat aūt magis de concupiscentia q̄ de ira: qr ira hz aliquid rōnis: nō āt cōcupiscentia: vt ꝓbat p̄hs i. vii. ethi. et sic pz ꝙ mouentia reducunt̄ ad vnum quod est appetibile.

¶ Deinde cum dicit.

Intellectus qdem igitur omnis rectus ē. appetitus autem ꝛ phantasia recta ꝛ non recta: vnde semper quidem mouet appetibile: Sed hoc est bonū aut apparens bonū: non omne aūt. sed actuale bonū: actuale autem est contingens ꝛ aliter se habere. Quod quidē igit̄ huiusmodi potētia mouet anime que vocatur appetitus manifestū est. Co. 51.

¶ Assignat ex p̄dictis rōnē cuiusdā accn̄tis circa motū vl̄ actionē ostēdēs. s. q̄re ī actiōib⁹ ꝛ motib⁹ nr̄is erram⁹. Et dic̄ ꝙ (oīs itellect⁹ ē rect⁹:) qd itelligēdū ē de itellectu pncipioꝝ. nō.n. erram⁹ circa p̄ma pncipia ī opabilibus: cuiusmōi sūt: nulli nocēdū ē: nō ē aliqd iniuste agēdū ꝛ similia: sic nec erram⁹ circa p̄ia pncipia ī speculatiuis ibi āt q̄ sūt p⁹ pncipia: si qdē recte cōsideram⁹ ꝓcedit ex rectitudīe q̄ ē circa p̄ia pncipia. Si āt a rectitudīe declinam⁹ ꝓcedit ex errore q accidit ī rōcinādo. sz appetit⁹ ꝛ phātasia q ēt mouēt sūt ꝛ cū rectitudīe ꝛ sine rectitudīe: ꝛ idō ī actiōib⁹ nr̄is ꝯtigit deficere a rectitudīe ſz qd deficim⁹ ab itellec tu ꝛ rōne: vñ pz ex p̄dictis ꝙ appetibile sp mouet: h̄ āt appetibile ē aut vē bonū qn̄ ꝑsistit̄ ī iudicio itellect⁹ recti aūt apparēs bonū qd d̄clinat̄ a iudicio itellect⁹ recti ꝑꝑ appetitū vl̄ phātasiā. n̄ āt oē bonū ē appetibile ꝛ mouēs ſz bonū agibile: qd ē bonū applicatū ad opationem: ꝛ h̄ ꝯtingit aīr se hēre: sicut oia q̄ nr̄e actiōi subdunt̄. vñ bonū vltimū ꝛ necessariū ī sua vltate ꝯsistēs nō mouet. maīfestū ē igit̄: ꝙ potētia aīe q̄ dicitur appetitus sit mouēs. ¶ Deinde cum dicit.

Diuidentib⁹ aūt aīe ptes si ſm potentias diuidāt ꝛ sepant: valde multe fiūt: vegetabile: sensitiuū: intellectiuū: consiliatiuū: adhuc appetitiuū. hec.n. plus differunt ab inuicem q̄ concupiscibile ꝛ irascibile. Co. 52.

¶ Excludit illō qd āng dixerūt de distictiōe ptiū mouentiū dicēs ꝙ diuidētib⁹ ptes aīe ī rōnalē irascibilē ꝛ ꝯcupiscibilē si ipi itēdūt distiguere potētias aīe ab inuicē separatas multo plures fiēt q̄ ipsi ponāt. s. vegetabile sensibile itellectum ꝯsiliatiuum ꝛ appetitiuum. distingunt autem consiliatiuum ab appetitiuo sic̄ ꝛ ī. vi. ethi. distinguitur rōcinatiuū qd ē ꝯtigētiū a sciētifico: qd est necessarioꝝ: ꝛ ea rōe q̄ ibi tāgit̄. he āt ptes aīe pl⁹ differūt ab inuicē: q̄ cōcupiscibile ꝛ irascibile q̄ cōprehēdūt̄ sub appetitu sēsitiuo. vñ ples sūt ptes q̄ ipsi ponāt. ¶ Deide cū dicit.

Quoniā aūt appetitus fiūt cōtrarii ad inuicē: hoc aūt accidit cū rō ꝛ cōcupiscentia contrarie fuerit: fit aūt in ipsis sensum habēnb⁹. Intellectus qdem igit̄ ꝑꝑ futurū retrahere iubet. cōcupiscētia aūt ꝑꝑ ip̄m iā: videt̄.n. ꝙ iā delectabile ꝛ simplr̄ delectabile ꝛ bonū simpliciter: ꝑꝑea ꝙ nō videtur quod futurum. Co. 53.

¶ Excludit quādam obiectionē supra positā. ad ostendū ꝙ appetitus nō mouet p h̄ ꝙ cōtinētes appetitū non sequunt̄. Sed hec rō soluit̄: qr ī hoīe sunt contrarii appetitus: quoꝝ vnū cōtinentes sequunt̄ ꝛ alii repugnant

dicit ergo φ qr possint fieri appetitus contrarii ad inuicem h cōtingit cū rō cōcupiscētie cōtrariat᷑ ⁊ fit ⁊ accidit h in hñtibus sensum tpis.i.q nō solū cognoscūt qd ē presens ē:sed cōsiderāt pteritū ⁊ futuꝝ:qr itellectus qui qz ab aliquo cōcupiscibili retrahere iubet pp futurā cōsiderationē:sicut cū febricitāti ex iudicio intellectus videtur a vino abstinēdū eē ne febris inualescat:sed concupiscentia icitat ad accipiēdū pp ipsum iā.i. pp illud qd in pñti est.Videt᷑.n.φ in pñti est delectabile esse simpliciter delectabile ⁊ bonū ex eo φ nō considerat᷑ vt futurū.

℄ Deinde cum dicit.

Co.54. Specie quidē igitur vnū erūt mouēs:appetibile aut appetitiuū. primum autem omniuz appetibile: hoc.n.mouet cum non mouetur: eo φ sit intellectiuum aut imaginatiuum:numero autem plura mouentia.

℄ Ondit ordinē mot᷒.Et circa h tria facit. primo ondit qño mouētia sunt vnū ⁊ qño plā. Scdo qño ordinant᷑ adinuicē.ibi.(qm̄ āt tria sunt.)Tertio sūmarie deteriat de vnoquoqz eorū qdā q̄ ad motū requirunt᷑.ibi.(nūc aūt.)Dicit ergo primo φ si mouētia cōsiderātur formaliter ⁊ ſm speciez vnū erit mouēs.s.appetibile vel appetitiuū:qr īter oīa primū mouēs est appetibile: h.n.ē mouēs nō motū inqātū ē imaginatū vel itellectū.Manifestū est.n.φ secunda mouētia non mouent᷑ nisi inquātū participāt primū.Unde oīa cōueniūt in specie primi mouentis:qūis autē oīa cōueniāt in specie primi mouētis.tamē numero sunt plura.

℄ Deinde cum dicit.

Quoniaz aūt tria sunt vnū quidē mouēs: scdm autez quo mouet.⁊ tertiū quod mouet᷑: mouēs aūt duplex:aliud qdem immobile:aliud quod mouetur:est āt imobile actuale bonū:mouēs āt ⁊ quod mouetur appetitiuum. mouetur.n.qd appetit secūdum φ appetit:⁊ appetitus actus aut motus quidā ē. quod āt mouet᷑ aīal est:quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeū:vnde in cōibus aīe ⁊ corpis opibus cōsiderandū est de ipsis.

℄ Assignat ordinē motus ⁊ dicit φ tria sunt q̄ inueniunt᷑ ī motu.Unū qd est mouēs:⁊ aliud est organū quo mouēs mouet:⁊ tertiū est qd mouet᷑. Mouēs autē est duplex.vnū quidē immobile:⁊ aliud qd est mouēs motū. In motu igit᷑ aīalis:mouēs qd nō mouet᷑ ē bonū actuale qd mouet appetitū:put est intellectum vel imaginatū. Sed mouēs motū est ipse appetitus.q:oē quod appetit inqātū appetit mouet᷑:⁊ ipsum appetere est qdam actus vel motus: put motus est actus pfecti: put dictū est de opatione sensus ⁊ intellectus: quod autē mouet᷑ est aīal:organū autē quo appetitus mouet est aliqd corporeum.s.qd est primū organū motus.⁊ ideo de huiusmodi organis cōsiderandū est in operationibus cōibus anime ⁊ corporis.determinat enim de hoc in libro de causis motus animalium:in hoc enim libro intendit determinare de anima ſm se. ℄ Deinde cum dicit.

Nūc aūt vt in sūma dicat᷑ mouens organice vbi principiuz ⁊ finis illud velut in circulatione.hoc est gibbosum ⁊ concauum.hoc quidem finis:illud vero pricipiū:vnde aliud qdē quiescat:aliud vero mouetur:rōne qdē altera entia:magnitudie vero insepabilia.oīa.n.pulsu ⁊ tractu mouētur propter quod' oz sicut in circulo manere.aliquid ⁊ hic incipe motum. Co.55.

℄ Sūmarie determīat de organo motus localis ⁊ dicit sūma:φ primū mouēs organice oz tale eē vt in eodez sic ⁊ pncipiuz ⁊ finis motus:sicut in quadā circulatione in qua est gibbosuz ⁊ concauū quoꝝ vnum est quasi finis:⁊ aliud q principiū.Nā cōcauū est sic finis:gibbosum aūt videt᷑ esse sic pncipiū motus:ſm cōcauitatez enim ɔbit᷑ in seipso:ſm gibbositatē vero attendit᷑ ei᷒ dilatatio:put ab ipso fit pricipiū motus ⁊ pulsus.Et quia in ipso est pncipium motus ⁊ finis.pncipiuz aūt motus oz esse imobile in vnoquoqz motu:sic cū mouet᷑ man᷒ quiescit brachium:⁊ cuz mouet᷑ brachiū quiescit humerus:⁊ sic omnis motus ab aliquo immobili pcedit: oz φ in ipso organo motus quod est cor sit aliqd quiescens inqātuz est principium motus:⁊ aliud quod mouet᷑ inquantū motus terminat᷑ ad ipsum. Et h duo in ipso.s.qescens ⁊ motum sunt diuersa ratione:lz subiecto ⁊ magnitudine sint ab inuicē inseparabilia.Et φ oporteat ibi esse pncipiuz motus ⁊ finis:⁊ p ɔñs qescens ⁊ mobile. Manifestuz est ex h φ oīs motus aīalis cōponit᷑ ex pulsu ⁊ tractu.in pulsu aūt id qd est mouens:est tantū principiū motus:qr pellēs elongat se id quod pellit᷑. Sed in tractu id qd mouet est terminus motus:qr trahens ad se mouet id quod trahit᷑.et pp h oz φ primū organuz motus localis in aīali sit ⁊ vt pncipium motus ⁊ vt terminus:⁊ ideo oz φ in eo aliquid manēs:⁊ in φ hinc incipiat motus:sic apparet in motu circulari.Nā corpus φ circulariter mouet᷑ pp imobilitatez centri ⁊ polorum non mutat totaliter locum:nisi forte rōne:sed ſm totum manet in eodē loco ſm sbm:ptes aūt variant locū subo ⁊ nō rōne tm̄:sic ēt est in omni motu cordis.Nā cor ī eadē pte corpis confixū manet:sz mouet᷑ ſm dilatationez ⁊ cōstrictionē vt causet motū pulsus ⁊ tract᷒:⁊ sic quodammodo est mobile:⁊ quodammodo quiescens.

℄ Lectio decimasexta.

Omnino qdē igit᷑ sicut pdictuz est inquātū appetitiuum animal:sic ipsius motiuū est:appetitiuū aūt si sine phātasia:phantasia aūt oīs rōnalis aut sensibilis est hac quidē igitur ⁊ alia animalia participāt. Co.56.

Postqz phs determinauit de principio motiuo ſm localē motū in cōi ⁊ ſm se:nūc determinat de ipso p cōparationē ad diuersa genera aīaliū.Et circa h tria facit.primo ondit qd sit cōe oībus aīalibus participantib᷒ motuz.Secundo qño principiū motiuum inuenıat᷑ in aīalibus iperfectis.ibi.(Cōsiderāduz āt de iperfectis.) tertio ondit qño h pncipiuz motus sit in aīali perfectissimo.qd est hō differēter ab aliis animalibus. ibi.(sensibilis qdē.)dicit ergo primo:φ oē aīal inqātū est appetitiuum:sic ē sui ipsius motiuū.Nam appetitus est causa ppria motus.Sed appetitiuum non est sine phantasia: que est vel rōnalis vel sensibilis:sensibili autē phātasiam alia animalia ab homine participāt: non autem rationali phantasia. Considerandum autem est φ sicut supra dictum est:sicut sub intellectu phantasiā comprehendit:ita etiaz phantasiā vsqz ad intellectū extēdit:sequēs nominis rōnez.Nā phātasia appartio quedā est:apparet autē aliqd ⁊ ſm sensum ⁊ ſm rōnē:phātasia ēt hz suam opinionē in absentia sensibilium vt rō ⁊ intellectus.

℄ Deinde cum dicit.

Cōsiderādū autem ⁊ de impfectis qd mouēs est:quibus tactus solum iest sensus:vtrū cōtingat phātasiā inesse his aut non:aut ⁊ cōcupiscētiā:videt᷑.n.letitia ⁊ tristitia inesse. si āt hec ⁊ cōcupiscetiā necesse.phātasia autē quo modo vtiqz inerit:aut sicut mouent᷑ indeterminate ⁊ hec īsunt qdē indetermiate aūt īsunt.

Ostendit quid sit principium motus in animalib⁹ imperfectis: ɀ dicũtur aĩalia imperfecta: quibus inest solũ sensus tactus. Et dicit ꝙ considerandũ ẽ qđ mouet ea: vtrũ .s. in eis sit phantasia ɀ concupiscentia vel non. Uidet̃ autem ꝙ in eis sit ɔcupiscẽtia: quia in eis videtur ẽẽ letitia ɀ tristitia. retrahunt enim se cũ ab aliquo nociuo tangantur ɀ aperiunt se: ɀ extẽdũt in illud quod ẽ eis cõueniens: quod nõ fieret nisi in eis esset dolor ɀ delectatio. Si hec autem sunt in eis: necessarium est ꝙ in eis sit ɔcupiscẽtia. Sꝫ cũ ɔcupiscẽtia: ex sẽsu .n. õlectatõis legẽ ɔcupiscẽtia nõ sit sine phantasia: restat querendũ quomõ in eis sit phantasia. Et respondet ꝙ sicut mouẽtur in iest huiusmodi animalibus ɀ phantasia ɀ ɔcupiscentia: mouentur autẽ non determinate quasi intẽdentes in aliquẽ determinatum locũ ĩ suo motu: sicut accidit in aĩalibus q̃ mouent̃ motu ɔcessiuo q̃ imaginantur aliqđ distãs. ɀ illud concupiscunt: ɀ ad illud mouentur: Sed hmõi aĩalia impfecta non imaginantur aliquod distans: qꝛ nihil imaginant̃ nisi ad presentiam sensibilis. sed cũ leduntur imaginantur illud vt nociuũ ɀ retrahunt se: ɀ cũ delectãtur extendunt se super illud ɀ aplicant se illi: ɀ sic in eis ẽ phantasia vel concupiscentia indeterminata: inquantum imaginant̃ ɀ ɔcupiscunt aliquid vt conueniens: non aũt vt hoc aut illud: aut hic aut ibi: sed habẽt ɔfusaꝫ imaginationem ɀ cõcupiscentiam. Deinde cum dicit.

57 Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est ɀ in aliis animalibus inest. deliberatiua autem in rationalibus inest. vtrũ enĩ aget hoc aut hoc: iam rationis ẽ opus ɀ necesse vno mensurare. maius enim imitatur quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere: ɀ causa hec eius ꝙ opinionem non putari habere quoniã eam que ex syllogismo nõ habet: hec autẽ illam. propter quod deliberatiuum non habet appetitus.

Ostendit quomodo principium motiuum sit in hominibus. Et circa hoc tria facit. pmo ostendit quomodo pncipium mouens est in omnibus ratio deliberans. secũdo quomodo aliquando deliberatio rõnis p appetitũ vincitur. ibi. (Uincit aũt.) tertio ondit que rõ sit mouens. ibi. (Scientificũ aũt.) Dicit ergo primo ꝙ phãtasia sensibilis: vt ex dictis patet ẽ ẽt in aliis aĩalibus: sed illa q̃ est p deliberationẽ est tñ ĩ rõnalibus: qꝛ ɔsiderare vtrũ h sit agendum aut hoc: qđ est deliberare: opus est rõnis ɀ in tali cõsideratione necesse est accipere aliquã vnam regulam vel finẽ vel aliquid huiusmodi ad quod mensuretur qđ sit magis agendum. manifestũ est .n. ꝙ homo (imitatur) .i. desiderat id quod est magis in bonitate ɀ id quod est melius: melius autem semper diiudicamus aliqua mẽsura: ɀ ideo oportet accipere aliquã mensuraꝫ in deliberando qđ magis sit agendum: ɀ h ẽ mediũ ex quo rõ practica syllogizat qđ sit eligẽduꝫ. vñ manifestũ est ꝙ ratio deliberans potest ex pluribus phantasmatibus vnũ facere. s. ex tribus quoꝝ vnum preeligitur alteri: ɀ tertium est quasi mensura q̃ preelegit. Et hec est cã quare aĩalia nõ habent opinionẽ: lꝫ habeãt phãtasiã: qꝛ ñ possunt vti syllogismo: p quẽ vnũ preeligãt alteri: sꝫ deliberatio rõnis hꝫ illã. s. opinionẽ. alr nõ faceret ex pluribus phantasmatibus vnũ. Et inde est ꝙ appetitus inferior qui sequitur phantasiã: nõ hꝫ deliberationẽ: sed absqꝫ deliberatione mouetur ad concupiscendum: vel irascendũ: qꝛ .s. seq̃t̃ phantasiã sensibilẽ. Deinde cum dicit.

Uicit aũt ɀ mouet aliqñ deliberationem aliqñ ãt mouet seipsũ sicut spera appetit⁹ appetitũ: cũ i cõtinẽtia fuerit. natura ãt sẽper que sursũ principalior ẽ ɀ mouet tribus lationib⁹ iam moueatur.

Ondit quod deliberatio rõnis vincatur ab appetitu inferiori: ɀ dicit ꝙ appetitus iferior qui ẽ sine deliberatiõe vincit deliberationem ɀ remouet hoĩez ab eo qđ deliberauit. Aliqñ econuerso appetit⁹ mouet appetitũ .s. superior qui est rõnis deliberantis cum qui est phantasie sensibilis: sicut in corporibus celestib⁹ spera superior mouet iferiorẽ. qđ accidit cũ aliquis cõtinẽs fuerit. ɔtinẽtis .n. ẽ p deliberationẽ rationis vincere passiones: ɀ iste est naturalis ordo: vt superior appetitus moueat inferiorẽ: qꝛ ẽt in corporib⁹ celestibus nãliter spera superior pncipalior ẽ: ɀ mouet iferiorẽ ita ꝙ iferior mouetur tribus motibus localibus: sicut spera saturni mouet̃ ɀ motu diurno q ẽ sup polos mũdi ɀ motu ɔrio q ẽ sup polos zodiaci: ɀ pter hoc motu pprio. Et similit̃ appetit⁹ iferior ɀ si aliqđ de motu pprio retineat: mouet̃ tñ naturali ordine motu appetitus superioris: ɀ motu rationis deliberantis. Si ãt ecõuerso accidit ꝙ appetit⁹ superior trãsmoueat̃ ab iferiori: hoc ẽ pter ordinẽ naturalẽ. Unde ɀ h facit peccatum in moribus: sicut peccata sunt monstra in natura.

Deinde cum dicit.

Scientificum autem non mouet sed manet: quoniam autem hec quidem vniuersalis existimatio ɀ ratio: alia vero particularis: hec quidem enim dicit ꝙ oportet talez tale agere: hec autem ꝙ hoc quid ẽ tale. ɀ ego talis: iam hec mouet opinio ñ que vniuersalis aut vtraqꝫ: sed hec quidem quiescens magis. hec autem non. Co 58.

Ondit que rõ sit mouens. ɀ primo sciendũ est ꝙ rõ speculatiua quam appellat scientificã non mouet: sed in quiete est: qꝛ nihil imitando: vel fugiendo dicit. vt supra dictũ ẽ. Ratio aũt practica quedã est vlis ɀ quedã particularis. Uniuersalis quidẽ sicut que dicit: ꝙ oꝫ talẽ tale agere: sicut filiũ honorare parentes. Rõ aũt particularis ꝙ h quidẽ tale ɀ ego talis: puta ꝙ ego filius: hũc honorẽ debeo nũc exhibere parenti: h autẽ iaꝫ opinio mouet: nõ aũt illa q̃ ẽ vlis. Aut si vtraqꝫ mouet: sed illa q̃ est vlis mouet vt causa prima ɀ qescens: particularis vero vt cã proxima ɀ quodãmodo motui applicata. nã operationes ɀ motus in particularibus sunt. vñ oꝫ ad hoc ꝙ motus sequatur: ꝙ opio vlis ad particularia applicetur: ɀ pp h ẽt peccatuꝫ in actionibus accidit qñ opinio in particulari operabili corrumpit̃ propter aliquam delectationem: vel propter aliquam aliam passionem: que tamẽ vniuersalem opinionem non corrumpit.

Lectio decimaseptima.

Egetabilẽ quidẽ igitur aĩam necesse habere oẽ quodcuqꝫ viuit: ɀ hꝫ aĩaꝫ a gñatione vsqꝫ ad corruptionem. necesse est enim qđ generat̃ augmentũ habere ɀ statuꝫ ɀ decrementũ: hoc ãt sine alimento esse ĩpossibile: necesse igit̃ ĩesse vegetabilez potentiam in oĩbus generatis corruptibilibus. Co. 59.

Ostqꝫ pñs determinauit de singulis ptibus aie: hic ondit qlo adinuicez ordinãt. Et pmo ondit ꝙ necesse est aĩe partẽ vegetabilẽ ĩ oĩbus viuẽtibus inueniri. scdo ondit ꝙ sensitiua nõ est in oĩbus sꝫ in aliquibus. ibi. (Sensum aũt nõ nature.) Dicit ergo pmo: ex his que supra de ptibus aie determinata sunt cõcludẽs ꝙ oẽ qđ viuit ɀ p vnãs quãcunqꝫ partẽ aie hñs: necesse est ꝙ hẽat aĩam vegetabilem a principio sue generatiõis vsqꝫ ad suã corruptionem ex quo innuit h esse in aĩalibus que generantur ɀ corrumpunt̃ intelligẽdũ: h aũt pbat sic: qꝛ necesse est ꝙ omne viuens qđ generat̃ habeat augmẽtum ɀ statum ɀ

t

decrementum: sed hec non possunt accidere sine alimento: q2 tpe alimēti oz qp plus de alimēto ꝯuertat q̄ sufficit ad cōseruationē ꝓpriis magnitudinis: tpe aūt status equaliter: sed tpe diminutiōis minus. Cū igit̄ vt alimētū perueniat ad partē vegetabilē: necesse ē qp h pars aīe sit in oībus viuētibus que generant̄ & corrumpunt̄. Et sic pz ordo istius partis aīe ad alias partes aīe: q2 omnes alie presupponunt istam. ¶ Deinde cum dicit.

Ko.60. Sensuz aūt n̄ necesse in oibus viuentibus neqz. n. quorū simplex corpus cōtīgit habere tactū: neqz sine hoc possibile esse nullū aīal. neqz q̄cūqz n̄ susceptiua spērum sine materia.

¶ Osndit quō se hēat pars sensitiua ad viuentia. & primo osndit qp nō est in oibus viuentibus. secdo ondit in quib' viuētibus sit. ibi (aīal aūt necesse.) Dicit ergo p̄mo qp n̄ est necessarium qp oīa viuētia hēant sensuz q2 sensus tactus sine quo nullus aīus pōt eē: & p ꝯñs neqz aliqd aīal cuius ratio ꝑficit̄ ex h qp hz sensū qd esse nō pōt ī aliquo corpe simplici: q2 organū sensus tactus necesse est esse in quadā medietate inter ꝯtraria vt supra ostensum est: qd nulli corpi simplici ꝯuenit. cū in corporibus simplicibus sint excellētie qualitatum sensibiliuz: puta in igne excellētia calidi: in aqua excellētia frigidi. similiter ēt queciqz nō sunt susceptiua specierum sine materia: non hūt sensuz nam sensus est susceptiuus spēz sine mā: vt supra dictum est. Sunt āt quedā viuētia scz plāte: que sunt propinqua corporibus simplicibus: ꝓpter eaz terrestreitatē: & non recipiunt species sensibilium nisi per materialē inmutationem: non ergo omnia viuentia habent sensum.

¶ Deinde cum dicit.

Aial aūt necesse sensū habere: si nihil frustra facit natura. ꝓpter aliquid enim oīa que sunt natura subsistunt: aut cōcidentia sunt eorum que sunt ꝓpter aliquid. Si igitur omne ꝓcessiuum corpus nō haber sensū: corrūpet vtiqz: & ad finem non vtiqz venier qui est nature opus. quō. n. aletur: manentibus quidaz enim existit qp vnde nata sunt.

¶ Ostendit quod omnia animalia habent sensum. Et circa hec duo facit. Primo ostendit hoc de animalib' que mouentur motu processiuo. Secundo simpliciter de oībus animalibus. ibi. (At vero.) Circa primum duo facit. pīmo osndit ꝓpositum. secundo excludit qddam per qd posset sue rōni obuiari. ibi. (non potest āt corpus.) Dicit ergo pīmo qp necesse ē qp aīal sensū habeat. Ad qd ꝓbandum ꝓponit primo qp natura nihil facit frustra: q2 oīa que sunt in natura sunt ꝓpter aliud. i. ꝓueniunt ex necessitate ex his q̄ ꝓpter aliquid sunt sicut natura facit mēbra ꝓpter aliquas operationes sed ex hoc qp mēbra sunt talis dispositionis sequit̄ qp habeant aliqua accidentia: sicut qp habeant pilositates quasdam vel colores vel corruptiones que nō sunt ꝓp finem: sed magis ꝓueniunt ex necessitate materie. Sic igitur cum natura operetur ꝓp aliquid si res naturales nō possent ꝓuenire ad finē quez natura intendit esse frustra. Sz natura fecit corpus processiuum. i. aīalis qd pōt moueri motu ꝓcessiuo sic organizatū & dispositum ꝓpter motum: & vt per motū vlterius ꝓsequeretur alimētū per qd conseruaret̄ in esse: h aūt nō posset esse si nō haberet sensuz. q2 nō discerneret corruptibilia que possent ei obuiare. & sic corrumperet̄ & nō ꝓueniret ad finem quem natura intendit. vt. s. conseruetur alimēto qd ex motu acquiritur: quō enim alterent̄ nisi quererent alimentum p motū: nec est instantia de aīalibus imobilibus: q2 aīalibus manentibus. i. imobilib' existit adiunctū illud vnde nata sunt nutriri. vnde non oportet qp a remotis querāt. Manifestū est igit̄ qp si corpora ꝓcessiua non haberent sensum: nō possent con

sequi finem ad quem natura ordinauit: & ita essent frustra: quod est inconueniens. ¶ Deinde cum dicit.

Non potest autem corpus habere quidez animam & intellectum discretiuum: sensum Co.6 autem non habere non mansiuum existens: generabile autem. At vero neqz ingenerabile: quare enim non habebit: aut enim anime melius aut corpori nunc autem neutrum est: hoc quidem non magis intelligit: hoc autem nihil erit magis propter illud. Nullum ergo hz aīal corpus non manens sine sensu.

¶ Excludit quoddā per qd posset obuiari p̄dicte rōni: posset. n. aliquis dicere qp corpus ꝓcessiuū potest peruenire ad finē intentum a natura discernendo corruptibilia per intellectum etiam si non haberet sensum. Sz excludit h dicens qp corpus nō exñs mansiuū sed ꝓcessiuū nō pōt habere animā & intellectū discernētem nociua: ita qp non habeat sensum: neqz si sit generabile neqz si sit ingenerabile: & de generabili qdem ostensum est. nā viuētia generabilia habētia intellectum sunt tm̄ homines. intellectus autē humanus indiget sensu: vt supra osñsuz ē. ¶ Sz qd dicit: (qd neqz illud quod est ingenerabile habet intellectū sine sensu:) videtur esse falsum s̄m opinionem Ar. Nā corpora celestia que ponit eē animata habēt de partibus anime intellectum nō hñt aūt sensum cum sint corpora vniformia nō habentia distinctionez in organis que requirunt̄ ad sensum. vñ quidā sic exponunt vt ibi terminetur sententia: vbi dicit (generabile aūt.) vt sit sensus qp nullum corpus non manens nō pōt habere intellectum sine sensu: dūmodo sit generabile. ¶ Sed quod subdit: (at vero neqz ingenerabile.) est principium alterius sententie: ac si dicat qp hoc quod dictum est de corpore generabili non sic se hz circa corpus ingenerabile: vt s. non possit habere intellectum sine sensu: & hoc ē qd subdit. (Quare. n. non habebit.) intelligendum est magis relatiue q̄ interrogatiue: vt sit sensus qp causa quare corpus ingenerabile. s. corp' celeste nō hz sensum: lz hēat intellectū est ista: q2 si haberet sensum: aut hoc eēt vt ex inde esset aliquid melius aīe corporis: aut exinde essz melius corpori celesti sed neutrū hoz est q2 aīa corporis celestis n̄ magis itelligeret per sensus q̄ sine sensu. intelligit enim p modum s̄barum separatum ea que sunt s3 se intelligibilia: neqz etiam corpus celeste magis posset cōseruari in esse propter sensum: q2 non est possibile ipsum corrumpi. vñ nō indiget sensu ad vitandum corrumpentia. Sz ad hunc sensuz nō adaptat̄ ꝯclusio ꝯñs. s. qp nullū corpus non manens. i. non īnobile habet animā sine sensu nisi forte dicat̄ qp hec ꝯclusio n̄ sequitur ex eo qd immediate dictum est: sed ex eo qd primo fuit dictum. Quia igitur h expositio extorta videtur dicendum est qp p corpus generabile non intelligit corpus celeste: sed corpora quorundam aīalium aereoz que ponebāt platonici nominātes ea demones quos quidem appuleus platōicus sic diffinit. Demones sunt animalia corpore aerea: mēte rationalia: aīo passiua: tpe eterna. Et de hmōi animaliū corporibus vult phs osñdere qp nō est possibile qp hēant intellectū sine sensu sicut platonici posuerunt: vt interrogatiue legat̄ qd dicit̄: (quare. n. nō hēbit). s. huiusmodi corpus sensum quasi nō est huius rōnem assignare s. n. nō habet: aut hoc est propter bonū aīe: aut ꝓpter bonū corporis: sed neutrum horum. q2 sine sensu neqz anima eius intelligit melius: neqz corpus magis conseruabit̄. Et ex hoc statim directe sequitur conclusio quam inducit qp nullum corpus mobile habens animam careat sensu. Apparet autem hanc esse intentionē Ar. ex h qp īmediate subiungit: qp impossibile est aliquod corpus simplex esse corpus animalis.

¶ Deinde cum dicit.

Co.62. At vero si habet sensuz:necesse est corpua eē aut simplex aut mistum:Impossibile autem est esse simplex. tactū eni nō haberet:est autez necesse hūc habere.

¶ Ostēdit ꝙ sensus sit simplr necessari⁹ oī aīali : ⁊ circa h.d.f.primo oñdit ꝓpositū:secūdo īducit quādā ꝯclusionem.ex dictis.ibi.(manifestū igit̄ qm̄ necesse.) Circa pmū.d.f.pmo ꝓponit qd̄ intēdit.secūdo ꝓbat ꝓpositum.ibi.(hoc aūt ex his.) ꝓponit autē duo.quoꝝ primū ē ꝙ si aliqd̄ corpus hz sensū:necesse est ꝙ vl' sit simplex vel mistū: ⁊ impoſe est ꝙ sit simplex: qꝛ si eēt corp⁹ simplex nō hēret tactum:quē quidē sensū necesse eē oē aial hr̄e:nō solū aīalia ꝓcessiua:sed ēt aīalia imobilia : sicut ostendit supra. ¶ Deinde cum dicit.

Co.63. Hoc autez ex his manifestū. Quoniā enim animal corpua animatū ē: corpua autem omne tangibile: tangibile āt qd̄ sēsibile tactu:necesse ⁊ aīalia corpus tactiuū esse:si debet saluari animal.alii.n. sēsua ꝑ altera sētiunt. vt olfatus : visua: auditua:tactiuum autem nisi hēat sēsū non hec poterit quidem fugere. illa āt accipere.Si vero hec impossibile ē saluari animal.

¶ Probat ꝓpositū: ⁊ pmo ꝙ sēsus tact⁹ sit ī oībus aīalibus.fo ꝙ corp⁹ aīalis ñ possit eē corp⁹ simplex.ibi.(qd̄ āt poſe) Circa pmū duo facit:p⁹ oñdit ꝙ necesse ē inesse omnibus animalibus sensum: scd̄o ꝙ ñ insunt omnib⁹. ibi.(Alij āt pp bonū ⁊c.) Circa pmū.d.f.prio ostēdit ꝙ necesse est tactū iesse oīb⁹ aīalib⁹.scd̄o oñdit idē d̄ gustu.ibi.(pp qd̄ ⁊ gustus) dicit ergo pmo ꝙ h.s. ꝙ necesse sit tactū in eē oīb⁹ aīalib⁹:necesse ē ex his q̄ nūc dicent̄. aīal.n.ē corp⁹ aiatū:oē aūt corpus.s.gñabile ⁊ corruptibile ē tāgibile. ⁊ dico tāgibile qd̄ ē sensibile tactu: corpa āt celestia q̄ sūt igñabilia ⁊ icorruptibilia ñ sūt tāgibilia.ñ.n.sūt de nā eloꝝ vt possint hr̄e qlitates elares q̄ sūt qlitates tāgibiles. Sz oīa corpa corruptibilia necē ē hr̄e q̄litates tāgibiles cū sint: vel elā simplicia vel ex elementis ꝯposita. ⁊ ex hoc ꝯcludit ꝙ necesse est corp⁹ aialis hr̄e sensū tactus si debeat saluari corp⁹ aīalis: qꝛ cuz corp⁹ aīalis sit tāgibile.i.hñs tāgibiles qualitates: ⁊ sic co ꝑa q̄ ipm̄ tangunt:imutari pōt corp⁹ aīalis ab his q̄ ipsum tangūt naturali īmutatione vsq3 ad suā corruptionem. Aliter āt est de alijs sensib⁹ q̄ sentiunt ꝑ alia media ⁊ nō tangendo sicut olfatus visus ⁊ auditus. vñ illa sensibilia cū sint remota nō tangūt corp⁹ aīalis:nec pñt alterare ipm̄ ad corruptionē sicut tangibilia: ⁊ iō nisi aial hēret sensū tactus ꝑ quē discerneret ꝯueniētia a corruptiuis:nō posset hec fugere ⁊ illa accipere: ⁊ ita non posset saluari aial. Necessariū est igit̄ ad salutez aīalis ꝙ hēat sensum tactus. ¶ Deinde cum dicit.

Co.64. Propt̄ qd̄ ⁊ gustus ē sicut tactus quidā.alimētū aūt corp⁹ tāgi possibile. Sonus aūt ⁊ color et odor nō alūt neq3 faciunt augmētū neq3 dcremētuz:quare et gustum necesse ē tactū eē quendā.qꝛ tāgibilis et nutritiui sēsus ē:hi qdez igitur necessarii sūt aīali:quo et manifestū ꝙ non poſe sine tactu aīal esse.

¶ Ostēdit idē de gustu.s.ꝙ gustus ē sicut tact⁹ qdā. est .n.gustus alimēti quo.s.discernit̄ alimentū vtrū sit ꝯueniens vel nō.alimentū aūt est quoddā corp⁹ tangibile. nutrit.n.ex hoc ꝙ est calidū humidū frigidū ⁊ siccū. ex eisdē.n.nutrimur ex quibus sumus:sed sonus ⁊ color ⁊ odor nihil faciūt ad alimentū neq3 ad augmētū vel ad decrementū.sapor aūt cōfert ad alimentū inquātuz est sequela cōplexiōis.Sic igit̄ pz ꝙ gustus ē qdā tact⁹ qa est sensus alicui⁹ tāgibilis ⁊ vegetatiui.i.nutritiui.s.alimēti: ⁊ sic pz ꝙ hi sensus necessarij sūt aīali:ex q̄ ēt manifestū ē ꝙ aial nō pōt eē sine tactu. ¶ Deinde cū dicit.

Alij.āt pp bonū et gñi aīaliū iā nō cuiuscūq3 sz qbusdā vt ꝓcessiuo necesse esse. Si.n.dz saluari nō solū dz tactum sentire:sz ⁊ dī lōge. Hoc āt erit si ꝑ mediū sensitiuum fuerit:eo ꝙ illud qdā a sēsibili patiat̄ et moueat̄ ipsū aūt ab illo. Co.65.

¶ Oñdit ꝙ alij sensus nō insūt oīb⁹ aīalibus sed qbusdā ⁊ circa hoc.d.f.primo oñdit ꝓpositū.secūdo manifestat qddā qd̄ dixerat.ibi.(sicut.n.mouens.) Dicit ergo p⁹ ꝙ alij sensus.s.visus auditus ⁊ olfatus ꝯueniūt aiali nō pp necessitatē:sed pp bñ eē:sed necessariū est eos inesse nō cuilibet generi aīaliū:sed qbusdā.s.que mouent̄ motu ꝓcessiuo:qa si dz hmōi aīal saluari:nō solū dz sentire id quod tangit:sed debet sentire id quod est a longe: qꝛ ad aliquid remotum mouet̄. h aūt.s. ꝙ sentiat aliquid a longe erit si habeat sensus qui sentiant per mediū: eo ꝙ medium patitur ⁊ mouetur a sensibili:sensus autem a medio: ¶ Et h ostendit ꝯñr cum dicit.

Sicut.n.mouēs scd̄z locū vsq3 alicubi ꝑmutar̄ facit:et depellēs alterū facit vt pellat̄:et ē ꝑ mediū mot⁹:et primū qdez mouēs ꝺpelit et ñ ꝺpellit̄. vltimū āt solū depellit̄. ñ pellēa. mediū āt vtrsq3:mulsa āt media sic et ī alteratōe ꝑter ꝙ vnū manēs i eod loco alter at:vt si ī cerā tirerit aliqa vsq3 ad id mota ē. vsq3 quo tingerit:lapis āt nihil:sz aq̄: vsq3 quo procul: aer sūt ad plurimū mouetur .et facit et patitur si maneat:et vnus sit. Vñ et de repcussiōe ē melius quam visū egredientē repcuti:aerē pati a figura et colore vsq3 quo quidē sit vnus. In leui autē ē vnus:pp qd̄ hic iterū visū mouebit:sicut vtiq3 si ī cera sigillū igrderet̄ vsq3 ad finē Co.66.

¶ Oñdit ꝙ sic e i motu locali.videm⁹.n.ꝙ mouēs scd̄m locū facit ꝑmutationē vsq3 ad aliquē determinatū locū: qꝛ qd̄ primo depellit facit vt illud ꝺpulsū iteꝝ depellat aliud. ⁊ sic pmū depellēs mouet teriū ꝑ mediū: ⁊ pri⁹ qdē mouēs depellit sed nō depellit̄: vltimū autē vbi terminat̄ mot⁹ depellit̄:sed nō depellit: mediū aūt hz vtrūq3.s.ꝙ depellit ⁊ depellit̄: ⁊ ꝯtingit multa media eē tasia. Et sicut h ē i motu locali:ita cōtigit i alteratiōe:ꝙ sit ibi primū mouēs ⁊ vltimū motū: ⁊ mediū ꝙ sit mouens ⁊ motū.sed i hoc tñ differt ꝙ primū alterās manet ī suo locū vñ alterat:qd̄ nō ꝯtigit dici depellēte: ⁊ pōnit exēplū:sicut si aliqs tangat cerā liquefactā vsq3 ad illū terminū mota est quousq3 ꝑ actionē caloris actio tāgētis ꝯtingit.Sed lapis qꝛ durus ē nō est susceptiu⁹ talis impressiōis.in aq̄ āt talis actio magis ꝓtendit̄ ꝓcul q̄ i cera. Sz adhuc aer q ē passibilior i maxie remotū mouet̄: ⁊ facit ⁊ patit̄ vt mediū eius dūmō maneat ⁊ sit vnus vt

.f. nō interrūpaf p aliqđ obstaculū iterpositū. Et iō circa repercussionē sēsus meli⁹ ē dicere q aer patiaf a figura ꝛ colore quousqꝫ pmanet vn⁹ ꝯtinu⁹ qđ ꝯtigit qñ ē lenis ꝛ ñ iterrupt⁹: q̄ꝫ q radij egredientes a visu repercutiant a visibili. vt platonici posuerūt ꝛ iō aer sic mot⁹ a figura ꝛ colore mouebit visū icq̄tū visibile imutat totū aerē vsqꝫ ad visū: ꝛ ē sīle de cera ꝛ sigillo ñ figura sigilli īpmeret in cerā vsqꝫ ad vltimū terminū ei⁹ sic visibile īprimit spēz suā i aerē vsqꝫ ad visū. ¶ Lectio decimaoctaua.

Co.66. Quod āt impoīe sit simplex eē aīalia corp⁹ māifestū ē: dico autē puta igneū aut aereū Sic qdē.n. tactu nꝫ vnū cōtigit aīaliū sēsū hēre .corp⁹.n. tactiuū aīatū oē sic dictū ē. alia āt preter terrā. sēsitiua qdē vtiqꝫ fiēt: oīa āt eo q p alterū sētirī faciūt sēsū ꝛ p mediū: tact⁹ āt ē i tāgēdo ipsa: pp qđ ꝛ hꝫ hoc nomen ꝛ tñ alii sēsus tactu sētiūt sꝫ p altera: hic āt vr sol⁹ p seipsū: q̄re h⁹i elemētoꝝ nullūꝫ vtiqꝫ erit corp⁹ aīalia. Nꝫ itaqꝫ terrenū oīuꝫ.n. tāgibiliū tact⁹ ē sicut medietas ꝛ susceptiu⁹ sēsus. ñ solū quecūqꝫ differētie terre sūt: sꝫ calidi et frigidi: et aliorū oīuꝫ tāgi possibiliū. Et ppī hoc ossib⁹ et capillis et h⁹i ptib⁹ ñ sētimus: q terree sūt: et plāte ēt ob hoc nꝫ vnū hñt sēsū: q terree sūt: sine āt tactu nꝫ vnū possibile ē aliū eē. hic aūt sēsua ñ ē nꝫ terre: nꝫ alius elementorum nullius.

Postq̄ꝫ p̄hs ōñdit q tactus de necessitate īest oīb⁹ aīalib⁹. h̄ itēdit ōñdere q īpossibile sit corpus aīalis eē simplex: puta q sit igneū vel aereū: sicut platonici posuerūt q̄dā aīalia eē aerea. h̄ āt sic pbat: q nullū aliū sēsū ꝯtigit eē sīn actu. oꝫ n. oē al' hēre tactū vt ōñsū ē: ꝛ p ꝯñs oꝫ q oē corp⁹ aīatū .s. aīa sēsibili sit tale: vt p ipsū possit fieri sēsus tact⁹: ꝛ q oīa elemēta pter terrā pñt eē organa vl' media alioꝝ sēsuū .s. aer ꝛ aq̄: eo q aer ꝛ aq̄ faciūt sētire p alterū .i. p mediū sꝫ tact⁹ ñ fit p mediū: sꝫ i tāgēdo ipsa sēsibilia: ꝛ iō sic noīaf q̄uis ꝛ alij sēsus sētiāt quodāmdo i tāgendo: ñ qdē imedietate sꝫ p mediū. nā sēsibile tāgit sēsū p medium sic ꝛ per medium imutat ip̄: solus āt sensus tactus i tāgēdo sēsibile sētit p ipsū: ꝛ ñ p aliqđ mediū. Ex quo māifestū ē q corp⁹ animalis oꝫ eē tale vt p ipsū possit fieri tactus: ñ āt vt p ipsū possit fieri visus ꝛ audit⁹: q hi sēsus fiūt p mediū extrinsecū: ꝛ q corpus aīalis oꝫ eē tale vt p ipsūꝫ fiat sensus tactus: īpossibile ē q vllū elementoꝝ sit corp⁹ aīalis: neqꝫ terra p quā ñ fiūt alij sēsus: neque alia elemēta p que fiūt alij sensus. Cuius rō ē. q illđ p qđ fit tact⁹ oꝫ eē mediū inter qualitates tangibiles ad h̄ q sit susceptiuū earū: vt pote i potentia existens ad eas: vt supra ostensū ē. Et h̄ ē verū ñ solū respectu qualitatū terre: sꝫ ēt oīuꝫ tāgibiliū q̄litatū. In corporibus aūt simplicibus nō inueniūf mediū inter qualitates tāgibiles: sed inueniuntur ipse q̄litates sꝫ extremitatē ꝯtrarietatis. Et inde manifestū ē q nullū corpus simplex nec p aliquid corporib⁹ simplicibus vicinū pōt fieri sensus tactus: ꝛ iō ossib⁹ ꝛ capillis ꝛ talibus partib⁹ ñ sētimus: q supabundat in eis qđ terre ē: ꝛ nō reducuntur ad medium put tactus regrit. Propter istā etiā rōnem plāte nullū habēt sensū. q hñt multū de terrestri: ꝛ sine tactu ñ ē possibile eē aliquē aliū sēsū: nec tactū fieri possibile: p aliqđ simplex elementuꝫ. Sic ergo māifestū ē q nullū corp⁹ simplex aīaliū pōt eē aīa sensibili. ¶ Deinde cum dicit.

Māifestū igif: quoniā necesse hoc solo puata sēsu aīalia mori: nꝫ.n. hūc possibile ē hēre ñ aīa existēa: neqꝫ cūꝫ sūt aīal aliū necesse ē hēre pter hūc. Et pp hoc qdē alia sēsibilia excellētus ñ corrūpunt aīal: vt color et odor et sonus: sed solū sēsus: nisi scđꝫ accñs: puta si simul cū sono ꝯpulsio fiat ꝛ ict⁹: et a visia et odore alia mouenf que tactu corrūpūt: et humor āt sꝫ q accidit simul tactiuū eē sic corrūpit: Tāgibiliū aūt excellentia vt calidorū ꝛ frigidorum et durorum corrumpit aīal. Oīa qdē.n. sensibilis supfluitas corrūpit sēsū: quare et qđ tāgi pōt tactū: hoc aūt tactu determinatū ē viuere. Sine enim tactu mōstratuꝫ ē q ipossibile ē aīal eē. vñ tangibilium excellētia ñ soluꝫ corrūpūt sēsū sꝫ aīal. q necesse solū hēre hūc. Co.67.

¶ Cōcludit ex p̄dictis habitudinē sēsuū ad aīalia: ꝛ p̄mo quātum ad tactū: secundo quātū ad alios sensus. ibi. (alios aūt sēsus.) Dicit ergo primo q cū necesse sit eē aīal habere tactū: vt ōñsuꝫ ē: manifestū ē q solū p priuationem huius sensus .s. tactus necesse est aīalia mori. hic.n. sensus ꝯuertif cū aīali: nec aliquid pōt ipsā habere nisi sit aīal: nec aliqđ pōt eē aīal nisi habeat hūc sēsū: ꝛ ideo vlterius ꝯcludit q sensibilia alioꝝ sensuū si sint excellētia: corrūpūt qdē singulos sensus puta nimis fulgida corrūpūt visū: ꝛ fortes soni corrūpūt audituꝫ. q tñ corruptis his sensibus pōt al' remanere: hoꝝ excellētie nō corrūpūt al': nisi p accidens iquātū .s. accidit al' pati simul ab aliqb⁹ tāgibilib⁹ corrūpentibus: puta si simul cū sono fiat ꝯpulsio ꝛ ictus: vt accidit in tonitruo: ex quo interdum aīalia moriunf. Et silr ab his q̄ videnf aliq̄ moriunf: ñ iquātū sunt visa: sꝫ iquātū aerē inficiunt: vt dicitur de q̄busdā venenosis. Et silr itelligendū ē de odoribus: sꝫ q cū malis odorib⁹ iterdū adiungif corruptio aeris. Et ita ēt de sapore est q potest corrūpere animal nō inquantum sapor est: sꝫ iquātū sapori adiūgif aliq̄ q̄litas tangibilis puta q talis sapor ꝯsequif calorē excedētē vl' aliq⁹. Sꝫ excellētie q̄litatū tāgibiliū corrūpunt animal p se ꝛ non p accñs. q oīs excellētia sēsibilis corrūpit sēsū: vñ ꝛ qđ tāgi pōt .i. tāgibile si fuerit excellēs corrumpit tactū. Secundū aūt hūc sensū determinatur vita animalis: tā diu.n. durat al' q̄diu durat sensus tactus in eo. Ōñsum est.n. q īpossibile est esse al' sine tactu: vñ manifestum ē q excellentie tāgibilium nō solū corrūpunt sensum tactus: sed etiā corrumpūt al' inquantum hunc solū sensum necesse est inesse animali. ¶ Deinde cum dicit.

Alios aūt sēsus habet aīal sicut dictū ē ñ pp eē sꝫ pp bene: vt visū: q i aere et aqua vt videat: olo aūt quoniā i diaphano. gustū āt hꝫ pp delectabile et triste vt sētiat q i alimēto ꝛ cōcupiscant ꝛ moueaf: auditū āt significef aliqd ipsi. Linguā autē hꝫ quaten⁹ significet aliqd alteri.

Explicit liber tertius de anima aristotelis stragyrite.

¶ Ondit qualiter se habedt alij sēsus ad aial: ⁊ dic q̄ alios sēsus hʒ aīal: nō ꝓp necessitatē sui eē: q2 sine eis p̄t eē ⁊ vivere: ſʒ ꝓp bn̄ eē: sicut visuʒ hʒ q2 vivit i aere ⁊ i aq̄ vt videat p aerē ⁊ aquam: ea que procul sunt: ⁊ non solum per aerem et aquam: ſʒ et p q̄dcūqʒ dyaphanū: q2 et p corpora celestia videm⁹. Gustū aūt hʒ aial ꝓp delectationē ⁊ tristitiā q̄ ē i cibo: vt sētiat delectationē i alimēto: ⁊ sic ꝯcupiscat ipʒ: ⁊ moueat ad ꝗrēdū ipsū. ¶ Sʒ notādū ē q̄ .3. posuit gustū necessariū aiali lignātū ē tact⁹ ꝗdam alimēti: hic aūt numerat ipm iter sēsus nō necessarios i quantū ē discretiu⁹ sapoꝝ q̄ faciūt alimētū delectabile vl' triste vt accipiat' facilius vl' respuat'. Et qd̄ dr̄ de gustu intelligēdū ē d odoratu: q2 p odoratū attrahunt' aialia ad alimētū a remotis: ſʒ et i hoib⁹ sit alia spēs ⁊ alia vtilitas odorat⁹: vt i libro de sēsu ⁊ sēsato dicit'. Audit⁹ aūt est in aiali ad hoc qd̄ ei aliq̄d significet'. Est.n. necessariū q̄ cōceptiones vni⁹ aialis alteri significet' ſʒ q̄ vnū aial iuuat' ex altero vt pʒ maxime i gregabilib⁹ aialibus: i quib⁹ geniti educant' a generantibus. Et ideo pʒ ēt q̄ aial habeat linguā p quā sonādo significet suas affectiones alteri.

¶ Et hec dicta de anima ad presens sufficiant.

¶ Diui Thome aquinatis almi ordinis predicatoꝝ: in tres libros de anima Aristotelis preclarissima commentaria expliciunt.

Incipit breuis recollecta sup tres libros de aia aristotelis excellētissimi viri fratris Dn̄ici d flandria diui ordinis predicatoꝝ. oium scientiarū: presertim sacre theologie acutissimi professoris.

In hoc ꝓhemio cōprehēdūt' due lectiōes libri primi ⁊ cōmēti sancti thome.

Onorū bonorabilium) Iste liber diuidit' i prohemiū ⁊ tractatū. tractatus.ibi. (Principiū aūt q̄nis) Prohemiū diuidit' i tres ptes. Nā primo reddit auditorē docilē. Secundo beniuolū. Tertio attentū docilē reddit p̄mittēdo ordinē ⁊ distinctionē tractat⁹. beniuolum ōndēdo vtilitatē scientie. atētū ōndēdo difficultatē. ¶ Pro quo notādū est q̄ sex ꝯclones sūt i hoc ꝓhemio q̄rū p̄ma est: q̄ ista scia ē melior ⁊ honorabilior ceteris ptibus phylosophie nālis: que ꝓbat' vnica rōne sic. Illa sciētia dr̄ eē nobilior q2 vel est de nobilioribus: vel q2 ē de certiorib⁹ ceteris ptibus phie nālis. ergo ⁊c. Maior ꝓbat'. primo q̄ est de nobilioribus: q2 ista scia cōsiderat de aia rōnali que ē nobilior ceteris formis naturalibus. secūdo q̄ ē de certiorib⁹: q2 qlibet experit' hr̄e in se aiāʒ. ergo ⁊c. ¶ Ex hac ꝯclone iferunt' q̄ttuor correlaria. quorū primū ē (vt ifert phs in textu:) videlʒ q̄ rōnabiliter scia de aia est prior. Cuius rō ē. q2 nobiliora sunt p̄ora: sed p ꝯclonem p̄cedētē scia ista est nobilior ceteris partibus phylosophie naturalis. ergo ⁊c. Elicitur secundo q̄ aliqua scientia dicitur esse nobilior alia propter duo: videlicet propter nobilitatem subiecti siue rei consideratae ⁊ propter certitudinem cōsideratoruʒ. Elicitur tertio q̄ omnis scientia est de numero bonorū. cuius ratio ē. quia bonum ⁊ perfectuʒ idem sunt: sed scientia quelibet est pfectio anime rationalis: ergo quelibet scientia est de numero bonorū. Elicitur quarto q̄ omnis scientia speculatiua ē de numero bonoruʒ honorabiliuʒ: cui⁹ ratio ē. quia bonum honestum est id quod appetitur ꝓpter se: ⁊ non propter aliq̄d: sed quelibet sciētia speculatiua appetitur propter se: vt patet i ꝓhemio meta. ergo quelibet scietia speculatiua est de numero bonorum honorabilium. Ex quo sequitur q̄ nulla scientia practica est de numero bonorum honorabilium cum non acquiratur propter se tātum: sed tamen bene est de numero bonorum laudabilium. ¶ Pro cuius ampliori declaratione notandum est q̄ bonum vtile ⁊ bonum laudabile ⁊ honestum: sic inter se differunt: q2 bonū vtile dr̄ q̄ querit' ꝓpter aliud tantū. bonū v̄o honestū est id quod q̄rit' ꝓpter se ſʒ bonū laudabile ē id qd̄ q̄rit' ꝓpter se ⁊ propt' aliud. ¶ Cōtra p̄dictā ꝯclusionē p̄io arguit' sic ꝯ suppositū. ¶ De eo q̄ n̄ ē: n̄ ē scientia: ſʒ aia n̄ ē: ſʒ magis ē id quo aliq̄d ē: g̃ de aia nō est scia. ¶ Preterea ois scia sequit' suū obiectū: sicut effectus suā cām: sed cā aie p̄cedit sciam: ergo de aia nō pōt esse scia: tanq̄ de subiecto saltē. ¶ Preterea arguitur ꝯ primā conclusionē. Nā illa scia est honorabilior q̄ est certior: sed metaphysica ē certior ista: ergo nō ē nobilior seu honorabilior ceteris sciētijs. ¶ Preterea arguit ꝯ correlariuʒ. Scia libri physicoꝝ precedit sciam de aia: ergo sequit' q̄ ista scia nō est prior ceteris ptib⁹ phylosophie nālis. ¶ Preterea arguit' ꝯ ꝓbationē minoris. nā forma corpoꝝ celestiū est nobilior aia eam virtus eius ad plura se extēdat q̄ aia rōnalis: ergo sequitur q̄ aia nō est nobilior ceteris formis nālibus. ¶ Ad primū dicendū q̄ de eo q̄ nullo mō est: nō est scia salt' ē positiua: ſʒ de eo q̄ est in rerū nā: ſʒ non sit id qd̄ ꝓprie est: bn̄ est scia: vn̄ ſʒ aia nō sit id qd̄ ꝓprie est: est tn̄ id quo aliq̄d est. Sed hanc r̄nsionē nitit' destruere ioānes de iāduno tali rōne. Ens ꝓprie dictū diuidit' in actū ⁊ potentiā: ſʒ act⁹ ⁊ forma idem sunt: ergo forma est ꝓprie ens: ⁊ per ꝯñs aia (cuʒ sit forma) erit ꝓprie ens. Sed hec rō peccat p fallaciā equiuocationis. nā aliq̄d pōt dici ens ꝓprie duplicter. Vno mō id qd̄ nō est ens p accñs ⁊ isto mō q̄libet forma bn̄ est proprie ens. Alio mō pōt aliq̄d dici ꝓprie ens. s. q̄ p se ⁊ ꝓprie subsistit. ⁊ isto mō nulla forma est ꝓprie ens: nisi forte aia rōnalis q̄ per se subsistit sub sistētia incōpleta: vt infra patebit. ¶ Ad secundū dicēdū q̄ aia rōnalis pōt dupliciter cōsiderari. Vno mō ſm suū esse: ⁊ isto mō p̄cedit oēm sciam: alio mō ſm rōnē cōem eius: ſm. s. q̄ pōt diffiniri ⁊ cognosci: ⁊ ēt isto mō bn̄ p̄cedit sciam ordie cognitiōis: ⁊ vt obiectū p̄cedit habitum. ¶ Ad tertium dicendū q̄ ista sciētia nō est nobilior oib⁹ alijs scientijs: sed ē nobilior oib⁹ alijs scientijs nālibus. ¶ Ad quartū dicendū q̄ istā sciam eē priorē pōt intelligi dupliciter. vel ordine pfectōis ⁊ sic est prior oibus ptibus scīe naturalis vel ordine cognitionis. ⁊ sic solum ē prior sciētijs de aiatis: q2 cōior. Inde etiam ly de nō dr̄ ordinē sed dignitatem si fiat mentio de omnib⁹ partibus phylosophie naturalis: vt hic dicit doctor. s. q̄ intellectū est de ordine cognitionis. ¶ Ad quintum dicēdum q̄ ſʒ forma corporū celestium sit nobilior extensiue q̄ anima rationalis: tamen intensiue anima rōnalis est nobilior ⁊ dignior. Cuius ratio est. quia anima rōnalis capax est maioris dignitatis q̄ corpora celestia: ergo ⁊c. ¶ Circa p̄cedentia adhuc dubitat' vtr̄ scia de aia sit vna numero. Et arguitur q̄ nō duab⁹ rationib⁹. Jo. de iandu no. nam diuersarū ꝯclusionū numero distictarū n̄ pōt eē vn⁹ habit⁹ numero vt pʒ de se: ſʒ i libris de aia sūt diuerse ꝯclusiones numero distincte. ergo i eis n̄ ē vna scia numero. ¶ Preterea ex diuersis phantasmatib⁹ n̄ pōt fieri vna impressio numero: sic ex diuersis colorib⁹ n̄ pt fieri vna coloratio i numero. ſʒ eorū q̄ tradunt' in sciētia d aia sūt diuersa phātasmata: ergo id ē qd̄ pri⁹. ¶ Ad istd̄ dubium propt' rationes p̄dictas: p̄dict⁹ doctor ꝯcludit esse dicendū q̄ hec scientia n̄ ē vna numero. ſʒ p̄dicte ratiōes nil ꝯcludūt. nā duplex p̄t eē distinctō ꝯclusionū. Quedā ē distictio materialis: a q̄ distictiōe n̄ cāt' distictio scientie. Alia ē distinctio formalis: ⁊ illa ē duplex. Quedā ē ſʒ formas naturales. alia ē ſʒ diuersas rationes cognoscibilius

tis: et quod a diversitate obiectorum distinctione causatur distinctio scientie: licet ergo in libris de anima sint diverse conclusiones distincte numero: primo et secundo modis conveniunt tamen in una ratione cognoscibilitatis: unde de eis potest esse una scientia numero. ¶ Ad secundum dicendum quod non est similitudo de phantasmatibus ad intellectum: et de coloribus respectu ad visum quantum ad impressionem quia phantasmata non sunt obiectum intellectus: sicut colores sunt obiectum visus. Unde licet ex diversis coloribus fiant diverse impressiones: tamen ex diversis phantasmatibus potest esse una intellectio numero. ¶ Secundo dubitatur utrum ista scientia sit una unitate specifica. et arguitur quod non duabus rationibus eiusdem. Nam diversarum conclusionum specie distinctarum non potest esse unus habitus specificus: cum distinctio specifica obiectorum causet distinctionem specificam habituum: sed in hac scientia sunt diverse conclusiones specie distincte: ergo etc. ¶ Preterea scientia idem est quod species intelligibilis: sed omnium consideratorum in hac scientia non est una species intelligibilis: ergo eorum non est una scientia specifica. ¶ Dicendum quod ista scientia est una unitate specifica: cuius ratio est: quia omnium illorum que conveniunt in una ratione formali cognoscibilitatis: est una scientia unitate specifica: sed omnia que considerantur in hac scientia conveniunt in una ratione formali considerationis. ergo etc. ¶ Ad primum dicendum sicut dictum est ad primum precedentis dubii. ¶ Ad secundum dicendum negando maiorem. quia species intelligibilis differt realiter ab ipsa scientia sicut causa ab effectu. ¶ Dubitatur tertio utrum hec scientia sit una tantum unitate generica. et arguitur quod sic: ratione predicti opinatoris: quia illa scientia est tantum una unitate generica: cuius obiectum est tantum unum unitate generis: sed obiectum huius scientie. scilicet anima est unum unitate generica vel analogica. ergo etc. ¶ Dicendum quod licet obiectum huius scientie sit unum unitate analogica loquendo de unitate naturali: est tamen unum unitate specifica loquendo de unitate cognoscibilitatis: unde non oportet quod illa scientia sit solum una unitate generica. vel dicendum quod unitas analogie ubi sufficit ad unitatem specificam scientie. ¶ Dubitatur quarto utrum corpus animatum sit subiectum huius scientie. arguitur quod sic. quia illud est subiectum de cuius ratione formali omnia considerantur: sed quecunque considerantur in hac scientia considerantur ut corpus animatum vel ut reducibile ad ipsum. ergo etc. ¶ Dicendum quod anima est subiectum huius scientie et non corpus animatum. Cuius ratio est quia illud est cuius secundum principia partes et passiones querimus per philosophum quarto metaphysice: sed in hac scientia querimus partes principia et passiones et operationes ipsius anime. ergo etc. ¶ Ad rationem dubii dicitur negando consequentiam: quia non considerantur in hac scientia partes et passiones corporis animati inquantum huiusmodi: sed inquantum fiunt ab ipsa anima. ¶ Secunda conclusio est ista. Ista scientia est utilis ad omnes alias partes philosophie. et probatur. ¶ Illa scientia est utilis ad ceteras scientias sine qua ille scientie non possunt adipisci: sed sine hac scientia nulla alia partium philosophie naturalis presertim potest adipisci ergo etc. Probatio minoris: quia omnis pars philosophie vel est naturalis vel moralis: vel mathematica vel metaphysica: vel rationalis: sed sine anima et potentiis eius non potest haberi scientia moralis: cum virtutes de quibus considerat sint subiective in potentiis anime. Similiter nec mathematica nec metaphysica potest adipisci sine intellectu possibili qui est pars anime: nec etiam scientia naturalis: cum anima sit principium animatorum. de quibus maior pars philosophie naturalis considerat. ergo etc. ¶ Contra hanc conclusionem arguitur sic. bonum utile et honestum ad invicem distinguuntur. Sed ista scientia est de numero bonorum honorabilium: ut per primam conclusionem patet: sequitur ergo quod ipsa non est bonum utile. ¶ Preterea ista queritur gratia sui ipsius: cum sit scientia speculativa: ergo non est utilis. patet sequela. quia utile dicitur quod queritur propter aliud et non propter se: ut supra concessum est. ¶ Preterea multi habent cognitionem moralium: qui tamen non habent scientiam de anima: ergo sine ista scientia potest haberi scientia moralis: et per consequens non erit utilis ad acquisitionem scientie moralis. ¶ Ad primum dicendum quod bonum utile et bonum honestum non distinguuntur semper secundum rem: sed secundum rationem. Unde unum et idem potest dici bonum honestum et utile diversis rationibus: et per hoc patet solutio ad secundum. ¶ Ad tertium dicendum quod licet aliqui habeant cognitionem imperfectam et confusam moralium: tamen sine ista scientia est impossibile habere eorum cognitionem perfectam et completam. ¶ Tertia conclusio. Prius considerandum est de anima quantum ad eius substantiam quam quantum ad eius accidentia. Hec conclusio probatur tali ratione. Substantia precedit accidens cognitione et diffinitione ut patet septimo metaphysice. ergo prius considerandum est de anima quantum ad substantiam eius: quam quantum ad accidentia eius. Ex hac conclusione patet ordo dicendorum in hac scientia. ¶ Contra hanc conclusionem arguitur sic. Illud quod facit ad cognitionem alterius prius debet considerari: sed accidentia anime maximam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est eius ut infra concedit philosophus: ergo sequitur quod prius considerandum est de accidentibus ipsius anime quam de substantia eius. ¶ Preterea innata est nobis via etc. Sed operationes et actus ipsius anime sunt notiores ipsa anima: ut etiam infra concedit philosophus: ergo idem quod prius. ¶ Ad primum dicendum quod duplex est ordo cognitionis. videlicet ordo cognitionis determinate: et ordo cognitionis confuse: licet ergo operationes et actus anime sint priora et notiora ordine cognitionis confuse: tamen ipsa anima est notior etiam quo ad nos ipsis accidentibus ordine cognitionis determinate: et per hoc patet solutio ad secundum. ¶ Quarta conclusio. Scientia libri de anima est de numero difficillimorum. Hec conclusio probatur sic. Illa scientia est de numero difficillimorum: in qua moventur difficillime difficultates. ergo etc. ¶ Pro declaratione minoris considerandum est quod ipsa anima potest dupliciter considerari. Uno modo quantum ad diffinitionem et eius quidditatem. Alio modo quantum ad operationes et passiones. Si primo modo sic potest dupliciter considerari. Uno modo quantum ad modum diffiniendi. sic de ea movetur una questio que est talis. utrum diffinitio debeat dari componendo vel dividendo vel demonstrando. Alio modo potest considerari anima quantum ad ea que ad diffinitionem pertinent: et hoc tripliciter: vel quantum ad substantiam eius: vel quantum ad partes sive potentias eius: vel quantum ad ea que radicantur in diffinitione eius. Si primo modo sic moventur octo questiones. Quarum prima est utrum anima sit substantia vel quantitas. Secunda est si sit substantia: utrum sit actus vel potentia. Tertia est. si sit actus utrum sit substantia simplex vel composita. Quarta utrum sit substantia impartibilis vel partibilis. Quinta utrum sit una anima secundum speciem vel plures. Sexta si sint plures utrum differant specie vel non. Septima utrum diffinitio anime sit diffinitio speciei subalterne vel specialissime. Octava utrum sit una quedam communis diffinitio animatum. vel cuiuslibet anime propria et specialis ratio. ¶ Si secundo modo consideretur anima quantum ad eius partes sive potentias: sic oriuntur tres difficultates. ¶ Prima est utrum vegetativum: sensitivum: et intellectivum sint diverse anime vel partes potentiales eius anime. ¶ Secunda si sint diverse potentie: utrum prius oportet querere actus quam potentias. ¶ Tertia si prius oportet querere actus. utrum oportet prius querere potentias quam actus et potentias. ¶ Si autem consideretur anima quantum ad ea que adiuvant diffinitionem eius: sic de ea movetur

vna dubitatio: vtrum accidentia que magnam partē ꝯferunt ad cognoscendum quod quid est debeant poni in diffinitione ipsius anime vel non. Si autem consideretur quantum ad eius passiones ꝛ operationes: Sic mouetur de ea vna difficultas. Utrum omnes operationes anime ꝛ passiones eius sint proprie ipsi anime vel communes toti coniuncto: Uel alique proprie ꝛ alique communes. ¶ Considerandum est vlterius quod Platonici ponebant animam esse substantiam separatam ꝛ vniuersalē: vt de ea esset scientia (vt clarius infra patebit.)

Quam opinionem excludit Phylosophus in littera: Dicens ꝙ vniuersale scilicet separatum: aut nil est: aut posterius est singularibus: Qualiter etiam hoc intelligatur infra patebit. ¶ Contra predicta sic primo arguitur. Illud quod experimur in nobis est certissimum: ꝛ facillime cognitionis: Sed animam experimur in nobis: ergo sequitur quod anima non est difficillime: sed facillime cognitionis. ¶ Preterea. illud quod est anime presens per suam essentiaꝫ: facile cognoscitur ab ipsa. Sed aīa est sibiipsi presens per suam essentiam: ergo sequitur quod a seipsa faciliter cognoscitur. ¶ Preterea. si anima esset facillime cognitionis: vel ergo difficultas illa perueniret ex parte rei cognite: vel ex parte rei cognoscentis. Non primum cum anima sit immaterialis ꝛ in actu: nec secundum cum anima non excedat facultatem suiipsius. ¶ Ad primum dicendum ꝙ licet id quod experimur in nobis sit facillime cognitionis quantum ad an est: vel quia est. Non tamen quantū ad quid est. Et per hoc patet solutio ad secundum. ¶ Sed tamē ad cognoscendum qualiter anima seipsam cognoscat: quantum ad an est. Et quid est notandum diligenter secundum doctorem sanctum in de veritate. q. 10. ar. 8. in c. ꝙ de anima possumus habere duplicem cognitionem videlicet cognitionem an est. ꝛ cognitionem quid est. . Si loquamur de cognitione anime quantum ad an est: hoc est dupliciter vel loquendo de cognitione actuali: vel habituali. ¶ Si primo modo: sic cognoscit se per suas operationes. ¶ Si secundo modo: sic anima cognoscit seipsam per suam essentiam. Ex eo enim ꝙ est subiectū presens per suam essentiam: apta nata est exire in suum actum. Si vero loquamur de cognitione anime q̄ntum ad quid est. Hec est dupliciter. vel quantum ad apprehensionem: Uel quantum ad iudicium de re apprehensa. ¶ Si primo modo: sic anima cognoscit seipsam per similitudines: sicut ꝛ alias res. ¶ Si secundo modo sic anima cognoscit seipsam intuendo inuiolabilem veritatem: Secundum ꝙ eius similitudo est expressa in anima nostra. Ex quibus elicitur quod anima cognoscit seipsam aliquando per actus suos: aliquando per essentiam suam: aliquando per species intelligibiles: aliquando per intuitum prime veritatis. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ difficultas ista prouenit ex parte ipsius anime: quia non cadit sub sensu (a quo scientia nostra ortum habet) nisi per accidens. ¶ Circa precedentia dubitatur primo: Utrum vniuersalia sint posteriora singularibus (vt dicit hic phylosophus): Et arguitur primo ꝙ non. ¶ Nam principium prius est principiato. Sed vniuersalia sunt principia singularium (vt phylosophus sepius concedit ī metaphysica:) ergo vniuersalia sunt priora. ¶ Preterea id a quo conuertitur subsistendi consequentia est prius: vt patet in predicamentis: sed vniuersalia sunt huiusmodi respectu singularium: ergo ꝛc. ¶ Dicendum ꝙ vniuersale potest dupliciter considerari: secundum quod dicit sanctus doctor in lectiōe prima. ¶ Uno modo secundum ꝙ subiacet intentioni vniuersalitatis. Alio modo secundum propriam eius naturam. ¶ Si primo modo sic vniuersale aut nil est: aut est posterius singularibus. (vt dicit phylosophus). ¶ Si secūdo modo sic est prius singularibus saltem secundū rationem (vt voluerunt duo argumenta dubii.)

¶ Pro cuius amplioris declaratione notandum est ꝙ multiplex est vniuersale: videlicet vniuersale logicum: vniuersale physicum: vniuersale mathematicum: ꝛ vniuersale metaphysicum. ¶ Uniuersale logicum est posterius singularibus. ꝛ vocatur vniuersale post rem: sꝫ vniuersale physicum ꝛ mathematicum est prius singularibus: ꝛ vocatur vniuersale in re: sed differenter: quia vniuersale physicum est in re: in materia substantiali. Sed vniuersale mathematicum est in re: idest in materia intelligibili. Unde materia substantialis est substātia subiecta qualitatibus actiuis ꝛ passiuis. Materia intelligibilis est substantia quanta sine huiusmodi qualitatibus. ¶ Similiter vniuersale methaphysicuꝫ est prius singularibus: ꝛ dicitur vniuersale ante rem: quod est duplex. videlicet vniuersale ante rem natura tantum: ꝛ natura ꝛ tempore simul. Uniuersale ante rem natura tantum: ē vniuersale consideratum in suis principiis quidditatiuis. Sed vniuersale ante rem natura ꝛ tempore simul ē vniuersale consideratum secundum quod habet esse in mente prime cause. ¶ Dubitatur secundo vtrum accidētia magnam partem conferant ad cognoscendum quod quid est. ¶ Et arguitur primo quod non. quia eadem sunt principia essendi ꝛ cognoscendi: sed accidentia nō sunt principia essendi quidditatis substantie: ergo non sunt principia cognoscendi ipsius substantie.

¶ Preterea substantia est principium cognoscendi accidentia: vt patet septimo metaphysice. ergo accidentia non sunt principium ad cognoscendum substantiam. patet consequentia. quia idem non potest esse prius ꝛ posterius respectu eiusdem. ¶ Dicendum quod accidētia conferre ad cognoscendum quod quid est ipsius substantie potest intelligi dupliciter vel a priori: ꝛ secundū naturaꝫ: vel a posteriori ꝛ quo ad nos. ¶ Si primo modo: sic accidentia non conferunt ad cognoscēdum quod quid est substantie: Sed magis econuerso (vt voluerunt argumēta dubii.) ¶ Si secundo modo: sic accidētia conferunt ad cognoscendum quod quid est substantie (vt hic vult phylosophus.) Et per hoc patet solutio ad argumenta dubii. ¶ Dubitatur tertio vtrum sit aliqua operatio anime sine corpore: ꝛ videtur ꝙ non: quia si esset aliqua operatio anime sine corpore: maxime esset intelligere. Sed hoc non: quia dicere animam intelligere est: ac si diceret eam texere vel filare. ¶ Item secūdo. quia intelligere non est sine phantasmatibus: vt patet in tertio huius. sed phantasmata non sunt sine corpore: ergo intelligere non est sine corpore. ¶ Dicenduꝫ quod operatio anime potest dupliciter indigere corpore: (vt dicit hic doctor sanctus:) vel tanq̄ obiecto ꝛ instrumento simul: sicut videre: sedere: ꝛ huiusmodi: vel tanq̄ obiecto tantum. Omnes operationes anime coniuncte (quia non loquitur de separata) indigent corpore aliquo illorum modorum: non tamen indigent eo omnes vtroque modo: quia operationes substātiue anime ꝛ vegetatiue indigent eo altero modo tantum: videlicet tanquam obiecto ꝛ non tanquaꝫ instrumento organico. ꝛ per hoc patet solutio ad argumenta dubii.

¶ Quinta conclusio que tangitur. ibi (Uidentur autem ꝛ anime passiones ꝛc.) Est ista: quod quedam sunt passiones anime: ꝛ quedam non sunt anime tantuꝫ: sed totius coniuncti: que probatur tali ratione phylosophi. ¶ Omne id ad quod operatur complexio corporis non est anime tantum: Sed etiam corporis. Et per consequens coniuncti. Sed ad passiones anime operatur cōplexio corporis: quia aliqui adueniente aliquo maximo vel arduo non timent nec tristantur. Aliqui vero pro minimo timent ꝛ tristantur. Ergo quedam passiones anime non sunt anime tantum. Sed etiam corporis.

¶ Sexta conclusio que tangitur. ibi. (propter hoc ꝛc.) est ista. Consideratio de aīa ptinet ad naturalē phꝫ: que probatꝰ tali rōne phi: quia passiones includunt in earuꝫ

diffinitionibus ex quorū sunt passiones: sed passiones
anime nō sunt solum anime: sed etiam corporis: vt pa
tet per precedentem conclusionem: ergo in earum diffi
nitionibus ponitur co pus: sed omne corpus ꝛ materia
pertinet ad considerationem naturalē: ergo, ꝛ ille passio
nes pertinent ad ꝯsideratōnē naturalē: sed qꝛ ad eādem
consideratonē ꝑtinet sbm ꝛ passiones eius: ergo cū ani
ma sit sbm illaruꝫ passionū: vel saltē coniunctus ratione
aie sequit̄ ꝙ ꝯsideratio aie pertinet ad pħm naturalem.
¶ Contra hāc ꝯclusionē arguitur sic. ad eandem cōside
rationē pertinet totū ꝛ quelibet pars subiectiua: sed ani
ma rōnalis q̄ ē ps subiectiua aie nō pertinet ad pħm na
turalem: sed potius ad metaphysicū: ergo nec aia. ꝓba
tio minoris. qꝛ forme que pertinent ad ꝯsideratonē na
turaleꝫ sunt forme existentes in materia: sed anima rō
nalis cū sit pars per se subsistens nō est forma existens
ī materia: cū existere in alio distinguatur ꝯtra existere ꝑ
se. ¶ Preterea id nō cadit sub cōsideratione naturali cui
non competit passio subiecti naturalis: sed passio entis
mobilis: videlicet corruptibilitas nō competit aie ratio
nali: cum ipsa sit incorruptibilis. ergo ꝛc. ¶ Preterea
ad eandem scientiam pertinet cōsideratio subiecti ꝛ pas
sionum: vt iā cōcessū est supra: sed alique actiones ꝛ pas
siones anime pertinent ad metaphysicū ꝛ ad moralem
phylosophiā. ergo ꝛc. ¶ Ad primū dicēdū ꝙ anima ra
tionalis pōt considerari dupliciter. Uno modo vt for
ma. Alio modo vt ꝑ se existēs ꝛ separabilis a corpore: lꝫ
enim ipsa anima secūdo mō considerata nō pertineat ad
ꝯsideratonē naturalē. Si tñ ꝯsideretur primo modo sic
subiacet ꝯsiderationi naturali. Ad ꝓbationeꝫ minoris di
cendū ꝙ animam rationalē ꝯiunctam per se existere pōt
intelligi dupliciter. Uno modo ꝙ per se existat existētia
completa. Alio modo ꝙ per se existat existentia incom
pleta. Et hoc dupliciter; vel qꝛ existit per se ita ꝙ ñ existat
ī aliquo: vl' ꝙ existat a se. ita ꝙ ñ accipiat exñia ab alio: lꝫ
ergo anima ratōalis existat ꝑ se exñia icōpleta: tñ existit
ī alio sicut forma ī materia tanq̄ cōicās suū eē materie.
¶ Ad secundum dicendū ꝙ licet anima rationalis quā
tū ad eius essentiā ꝛ q̄tum ad eius supremaꝫ portionē
sit incorruptibilis: tamen quantū ad opationes ꝛ passio
nes sensitiuas eius ꝛ vegetatiuas ē corruptibilis. ¶ Ad
tertiū dicendū ꝙ passiones anime diuersis rōnibus cō
siderant̄ a naturali ꝛ metaphysico. ad naturalē. n. ptinet
sm ꝙ subiacet motui ꝛ trāsmutationi. ad metaphysicuꝫ
vero rōne entis. ad moraleꝫ sꝫ ꝙ sunt principia: bene vel
male viuēdi seu operandi. ¶ Ultima cōclusio. diffinitio
formaꝝ naturaliū similiter ꝛ passionū in quib' non poni
tur materia est insufficiens. hec cōclusio ꝓbat̄ tali rōne.
sm pħm. Nam ois forma que hꝫ eē in materia determi
nata si in eius diffinitione non ponatur materia: talis
diffinitio erit insufficiens: sed quelibet forma naturalis
cū suis passionibus hꝫ eē ī materia determiata: ergo ꝛc.
ꝓbatio maioris qꝛ diffinitio sufficiens exprimit rōnem
diffiniti a prima potentia vsqꝫ ad vltimum actū: sed for
ma hñs eē in materia determinata ñ pōt ꝑfecte explicari
sine mā: ergo ꝛc. ¶ Pro declaratione huius sciendū sꝫ
doc. s. ꝛ pħꝫ in pñti passu ꝙ duplex ē diffinitio. Quedā ē
diffinitio que apprehēdit solū formā. alia ē diffinitio na
turalis: ꝛ talis ē duplex. quedam est iperfecta: que. s. ap
prehēdit materiā. tñ alia ē perfecta que apprehendit ma
teriā ꝛ formam sit. Prima dicitur formalis tm̄. Scđa
mālis tm̄. Tertia materialis ꝛ formalis simul. Prima
enim dicitur medium demōstrationis: scđa dicitur cō
clusio: tertia dicit̄ tota demōstratio. exēplū p̄me: dom'
ē cooperimētū ꝓtegens nos a frigore. exēplū secūde: vt
domus ē coopolimētū compositū ex lapidibus ꝛ lignis
exēplū tertie: vt domus ē operimētū cōpositū ex lignis
ꝛ lapidib' ꝓtegēs nos a frigore. Ex p̄dictis elicit̄ ꝙ dif
finitio loica. de rebus naturalib' est insufficiēs. Alr ꝙ dif
finitō q̄ datur ꝑ materiā ꝛ formā dicit̄ magis naturalis

q̄ illa que dat̄ per materiā tm̄: cuius rō est. qꝛ forma est
magis natura q̄ materia. vt pꝫ 2o physicoꝝ. tractatu pri
mo. c. 2o. ¶ Considerandū ē vlterius sm eosdē vbi supra
ꝙ physicus matematicus ꝛ metaphysicus diuersimode
cōsiderant ea que ad rōnem anime ptinēt. nā physicus
cōsiderat de sensibilibus sm ꝙ sunt ꝯiūcta materie sen
sibili. mathematicus vero sm ꝙ sūt abstracta a materia
sensibili sm rōnem: coniūcta tñ eis sm esse. ꝛ lꝫ sbā quā
ta de qua cōsiderat mathematic' sit sensibilis sm esse: n̄
tñ considerat eam sm ꝙ hmōi. metaphysicus vō cōsi
derat de p̄dictis sm ꝙ sunt abstracta tam a materia sen
sibili q̄ a materia intelligibili accipiendo ly itelligibile.
i. ph ātasiabile. i. ꝙ sm pħs intellectum phātasiaꝫ oiat.
¶ Contra p̄dictam cōclusionem arguitur sic. materia nō
est principium cognoscendi cum sit in pura potentia: er
go nō est pncipiūꝫ diffiniēdi: qꝛ principia diffiniētia hñt
notificare diffinitum. ¶ Preterea ptes diffinientes sunt
priores toto: sꝫ materia nō ē prior forma vt pꝫ. 7. meta.
ergo. ꝛc. ¶ Preterea partes diffinientes debent p̄dica
ri de diffinito in eo ꝙ quid vt pꝫ per pħm. 2. meta. ꝛ. 2.
posterioꝝ: sed materia nō pōt p̄dicari de forma cū hēat
rōnem ptis ꝛ nō toti' ergo ꝛc. ¶ Preterea sꝫ cōeꝫ phoꝝ
solam ptes diffiniētes sūt forme sꝫ materia nō ē forma:
ergo materia nō pōt esse pars diffinitionis. ¶ Ad p̄mū
dicendū ꝙ materia pōt tripliciter considerari sꝫ britonē
in hoc passu. Uno modo in se ꝛ absolute: sm scilꝫ ꝙ est
indifferens ad oēs formas naturales generabiliū ꝛ cor
ruptibilium: ꝛ isto mō cū sit in pura potētia nō pōt esse
principium diffinendi vt volūt argumentū. Alio mō pōt
considerari materia sm quā subiacet qualitatib' sensibi
libus actu: ꝛ isto modo etiā nō pōt eē pars diffinitiōis qꝛ
accidentia diffinitionem non ingrediuntur nisi forsitan
a posteriori circumlocutione. Tercio mō pōt considerari
sm ordinē ad formā determinatam ad quā sequūt̄ ipse
qualitates sensibiles: ꝛ isto modo materia est principiūꝫ
cognoscendi: ꝛ ꝑ ꝯñs diffiniendi. ¶ Ad scđm dicendum
ꝙ duplices sunt partes rei sensibilis: nam quedam sunt
partes formales ꝛ tales precedunt diffinitum. alie sunt
materiales ꝛ tales sunt duplices. Quedam sunt indiui
duales ꝛ tales nō precedunt diffinituꝫ. alie sunt ꝯmūēs
ꝛ tales precedunt diffinitū ordine saltē cognitionis: lꝫ ñ
ordine nature. ¶ Ad tertiū dicendū ꝙ ptes diffinitionis
sūt in duplici differentia. nā quedā sūt q̄ ponunt̄ i obli
quo. quedā i recto. Ille enim que ponunt̄ in recto: sup
ponūt formā totius ꝛ predicant̄ de diffinito i recto: alie
vero ptes supponūt partē rei ꝛ predicant̄ de diffinito i
obliquo: materia aūt nō ponitur i diffinitione forme ī re
cto: sed potius in obliquo. Unde rō nō sequitur: ꝛ per h̄
patet solutio ad vltimū: qꝛ partes que ponunt̄ in diffini
tione i recto sūt forme: nō aūt ille q̄ ponunt̄ in obliquo.

¶ Explicit prohemium.

¶ Sequitur textus. (Principium autem questionis ē
opponere que maxime videntur in esse ipsi ꝛc.)

¶ Primum capitulum primi tractatus huius primi li
bri de anima comprehendit tertiam lectionem commen
ti sancti Thome.

Inito prohemio. Incipit tracta
tus qui diuidit̄ in tres par
tes principales: secundum ꝙ tres sunt
libri de anima. In prima parte phyloso
phus determinat de anima secundum
opinionem antiquorum. In secunda se
cundum opinionem propriam quantuꝫ
ad rationem communem ipsius anime: ꝛ hoc in secūdo
libro qui incipit. ibi. (Que quideꝫ a prioribus.) In ter
tia vero scilicet in tertio libro determinat de ea quantuꝫ
ad specialem rationem intellectiue partis. ibi. (De aūt
nō sit sēus alius p̄ter qnqꝫ.) Prima ps diuidit̄ i tres
tractat'. In primo tractatu phūs recitat opinionem anti
quorū de aia quantū ad totam substātiam ipsius anime.

In secundo autem.ibi.(Considerandum autem.)re-probat opinionē cōmū dē. In tertio.ibi.(Q. mī āt cognoscere.)Recitat duas dubitatiões de ipsa aia remouendo opiniones antiquorum de anima quantum ad eius partes. Primus tractatus in quo recitat opiniones antiquorum phylosophorum de anima quantum ad eius substantiam continet tria capitula. In primo capitulo opiniones illorum phylosophorum recitat qui inuestigauerunt naturam anime per viam motus. In secundo capitulo.ibi.(Quicumque autem.)Recitat opiniones illorum phylosopoirum qui inuestigauerunt naturā anime ex parte cognitionis ⁊ sensus: ⁊ ex parte vtriusque. In tertio capitulo.ibi.(Differunt autem.)Ponit differentiam opinionum phylosophorum qui locuti sunt de anima. Primum capitulum diuiditur in duas partes. In prima parte ponit conclusionem. In secunda parte recitat quandam opinionem antiquorum phylosophorum qui(vt dictū est)inuestigauerunt naturam anime ex parte motus. ¶ Conclusio talis est. Qꝺ inuestigando naturam anime prio ⁊ principaliter oportet inquirere ea que sunt propria ipsius anime. Hec cōclusio probatur sic.tali ratione phylosophi: quia accidētia propria maximam partem conferunt ad cognoscendum ꝙ quid est vt patet in proemio huius: ergo ad inuestigandum naturam anime prius ⁊ principaliter est querere ea que sunt propria eius. Et qua conclusione infertur tale corelarium ꝙ inuestigando naturam anime: Primo ⁊ principaliter oportet considerare motum et sensum: quia inter omnia que competunt anime: motus ⁊ sensus sunt maxime propria: quod ex hoc patet: quia animatum ab inanimatis solum ⁊ maxime inter se differunt: videlicet per motum ⁊ sensum. ¶ Pro ampliori declaratione notandum primo secundum phylosophum ꝙ antiqui phylosophi dicebant ꝙ nil potest mouere nisi moueatur. Cum ergo anima sit mouens corpus dicebant animā eē de numero eorum que mouentur. Cuius opinionis radix falsa est propter duo. Cum primo quia si omne mouens moueretur: sequeretur ꝙ esset procedere in infinitum in mouentibus: vt patet secundo metaphysice. ⁊ octauo physicorum. Cum secundo quia id quod conuenit alicui per accidens non potest sibi conuenire semper: ⁊ per consequens potest ab eo separari. ¶ Considerandum secundo ꝙ phylosophus recitat in hoc capitulo quattuor opiniones eorum qui inuestigauerunt naturam anime ex parte motus. Prima opinio est Democriti qui dicebat animam esse ignem siue igneam: ꝙ anima nil aliud esset ꝙ̄ athomi igniti figuram rotūdam habentes. Secūda est Leucippi qui dicebat animam nil aliud esse ꝙ̄ corpus sphericū. Tertia est opinio Pythagoricorum qui dicebant animam esse decisiões mouentes alia corpora. Quarta est opinio Anaxagore: quam recitat hic phylosophus qui dicebat animam esse mouentem omnia. ¶ Considerandum vlterius ꝙ Democritus posuit athomos siue decisiones esse semen siue principium totius nature: quia considerabat ꝙ duo sunt de ratione principij: videlicet simplicitas ⁊ virtuositas: (vt hic adducit Egidius.) Cū ergo athomi sint paruissime quantitatis: ⁊ per consequens simplicissimi ⁊ maxime motiui. ⁊ per consequens virtuosissimi. ideo dicebat athomos esse principia omnium rerum: dicebat vltra illos ex quibus componitur anima esse igneos seu igneos. Cum primo quia ignis est elementū maxime actiuū. Cum secundo quia ignis est calidus in quo calido cōsistit vita humana. Quia igitur videbat animā esse formam maxime actiuam inter formas naturales: ⁊ esse principium vite: ideo dicebat athomos ex quibus componitur anima esse igniros vel igneos: dicebat etiam illos athomos esse rotunde figure: quia iter omnes figuras rotūda figura siue sperica est promptissima ad motum quantum ad omnes differentias positionis: q̄ sunt sursum: deorsum: ante: retro: dextrum ⁊ sinistrum: quia igitur maxime anima mouet corpus ad omnes differentiam positionis: non autem alie forme naturales: ideo dicebat animam esse compositam ex athomis rotunde figure siue sperice. ¶ Considerandum vlterius ꝙ aliqua attribuuntur alicui dupliciter. Uno modo essentialiter. Alio modo per viam assimilationis. quando dicitur ꝙ anima est ignis aut ignita. ignis non attribuitur anime essentialiter: sed per viam assimilationis: q2 omnes proprietates ignis possunt appropriari anime ⁊ potissime rationali: vt infra patebit. ¶ Contra predictam conclusionem sic primo arguitur. Innata est nobis via a cōmunioribus ad specialiora procedere primo physicorum: ergo male dicitur in conclusione ꝙ inuestigando naturam anime primo oportet querere ea que conueniunt sibi maxime secundum naturam: idest que sunt sibi propria. ¶ Preterea id quod est manifestum non indiget inquisitione: sed anima est manifestissima nobis: cū quilibet experiatur in se habere animam: ergo non ē necessaria aliqua inuestigatio ipsius anime. ¶ Ad primū dicendum ꝙ duplex est cognitio: scilicet confusa ⁊ determinata. Uerum est ꝙ loquendo de cognitione confusa innata est nobis via a communioribus ad specialiora procedere: sed loquendo de cognitione distincta ⁊ determinata exordium accipimus a proprijs. ¶ Ad secundū dicendum ꝙ licet anima sit nobis manifestissima quantum ad an est: est tū difficillima q̄tū ad cognitioné qd ē. ¶ Sequitur secundum capitulum. ibi.(Quicunqꝫ autem in cognoscendo.) Hec est lectio quarta eiusdem libri de anima: ⁊ in cōmento sancti Thome.

Stud est secundum capitulum primi tractatus in quo postq̄ phylosophus in precedenti capitulo recitauit opiniones antiquorum phylosophorum de anima qui inuestigauerunt naturam eius ex parte motus: hic consequenter recitat opinionem illorum phylosophorum qui inuestigauerunt naturam anime ex parte cognitionis ⁊ sensus. Primo ponendo id in quo conueniunt tales phylosophi. Secundo recitando duas opiniones diuersas videlicet Empedoclis ⁊ Platonis. ¶ Considerandum autem primo ꝙ omnes illi phylosophi qui inuestigauerunt naturam ex parte sensus ⁊ cognitionis conuenerunt in hoc ꝙ vnanimiter dicebant esse principium aut principia omnium entium. s. dicebant animā esse compositam ex principijs rerum. vnde secundū ꝙ phylosophi diuersimode locuti sūt de principijs ⁊ d̄ numero eorū diuersimode locuti sunt etiam de ipsa anima. Unde illi qui posuerunt vnum principium tantum posuerunt animam esse compositam ex illo principio: q̄ vero posuerunt plura principia dicebant animaꝫ esse compositam ex pluribus principijs. ¶ Considerandum est vlterius ꝙ motiuum illorum phylosophorum quare posuerunt animam compositam ex omnibus principijs: est tale: quia anima nata est cognoscere omnia videlicet intelligibilia per intellectum ⁊ sensibilia per sensum sed omnis cognitio tam intellectiua ꝙ̄ sensitiua est ratione similitudinis: ex eo enim ꝙ res cognita assimilatur cognoscenti fit cognitio: nisi enim similitudo rei visibilis esset in oculo non posset videri: similiter nisi similitudo rei intelligibilis susciperetur in intellectu: non posset fieri intellectio: cum ergo anima non potest assimilari omnibus rebus: (vt ipsi dicebant.) nisi anima componatur ex principijs omnium rerum: ergo concludebant ꝙ anima esset composita ex principijs omnium rerum: vt videlicet terraꝫ intelligeret: componeretur ex terra ⁊ sic de similibus. ¶ Considerandum est vlterius ꝙ predictum motiuum non valet: tum primo: quia si anima componeretur ex terra non intelligeret terram quia intu

existens prohibet extraneum: tum secundo quia ad hoc q̄ fiat intellectio vel sensatio: sufficit assimilatio rei cogniti ad cognoscentē quantum ad hoc q̄ species seu similitudo rei cognite suscipit̄ i cognoscente: non est ergo necesse q̄ lapis fm̄ suū eē māle sit i oculo vt cognoscat̄ ab eo: sed sufficit q̄ sit i eo fm̄ esse intētionale. ¶ Cōsiderandū est vlterius q̄ ph̄s hic recitat duas opiniones principales videlicet empedoclis τ platonis. opinio enī empedoclis erat q̄ anima esset composita ex quatuor elementis τ ex concordia τ discordia. Sed plato posuit animam compositam esse ex quatuor aliis principiis secundum q̄ posuit alia principia videlicet ex eodem τ diverso siue partibili τ impartibili: secundo ex ideis. tertio ex numeris. ¶ Considerandum est vlterius pro declaratione opinionis platonis: secundum doctorez sanctum q̄ entia possunt tripliciter considerari. Uno modo in se τ in propria natura. Secundo modo per respectum ad principium effectiuum. Tertio modo per respectum ad ens in communi in quo omnia entia conueniunt. Quantum ad primam consideratione3 plato posuit duo principia entium: scilicet idem τ diuersum. Quantum vero ad secundam considerationem posuit tertium principium scilicet ideas. Quantum ad tertiam considerationez posuit numeros esse principia omnium rerum. ¶ Considerandum est vlterius secundum eundem q̄ omnis longitudo componitur ex duobus punctis compositis ex numero binario. latitudo vero siue superficies componitur ex numero trinario cum includit tria puncta. altitudo vero siue corpus componitur ex numero quaternario. vnde q̄r dicebat res componi ex ideis: ideo dicebat ideam vnitatis esse punctum: τ primam longitudinem siue lineam esse ideam dualitatis: latitudinem vero siue sup̄ficiē dicebat eē ideā trinitatis siue nūeri trinarij. ¶ Altitudinem vero primam siue corpus dicebat esse ideam numeri quaternarij. Et quia quelibet res sensibilis includit punctum latitudinem τ longitudinem profunditatem: ideo dicebat quamlibet rem sensibilem compositam ex numeris τ vnitatibus. ¶ Cōsiderandum est vlterius q̄ anima quecunq3 cognoscit aut cognoscit itellectu aut scientia aut opinione aut sensu. intellectus vero includit vnitatem quia est vnius scilicet medij. Scientia vero includit dualitatem quia est duorum: videlicet ipsius medij τ conclusionis: sed opinio includit trinitatez: quia est ipsius medij τ ipsius conclusionis demonstrate τ conclusionis formidate. Sensus vero includit numerum quaternarium: quia in sua operatiōe indiget corpore organico: sed omne corpus vt dictum est includit numerum quaternarium. Cum ergo vt dicit plato anima cognoscit omnia predicta quatuor: ideo dicebat animaz eē compositam ex vnitate dualitate trinitate τ quaternitate: siue quaternario numero vt assimilaret omnib⁹ reb⁹ cognoscibilibus. ¶ Considerandum vltimo secundum phylosophum in fine huius capituli q̄ aliqui alij phylosophi volentes inuestigari naturam anime ex parte vtriusq3 videlicet tam motus q̄z sensus. dicebat animam esse numerum mouentem seipsum. numerum quidem quia maxime cognoscitiua est: mouentem vero se: quia maxime motiua est inter omnes alias formas.

¶ Sequitur tertium capitulum. ibi. (Differunt autez) Hic incipit lectio quinta eiusdem libri: τ in commento sancti thome.

i **Stud** est tertium capitulū3 primi tractatus in quo phylosophus recitat diuersitatem opinionum ph̄oꝝ loquentium de anima. τ primo recitat diuersitatez eorum ad principia rerum. Differebāt enī3 τ quātum ad substantiam principiorum τ quantu3 ad numerum. Quātum ad substantiam principioru3 tripliciter differebant. Nam quidam posuerunt principia reru3 esse corporalia de quorum numero fuit empedocles qui posuit quatuor elementa esse principia rerum τc. Alij posuerunt illa principia esse sp̄ualia siue immaterialia vt plato qui posuit ideas. Alij vero posuerunt illa principia esse tam corporalia q̄z incorporalia sicut anaxagoras qui posuit preter partes similes aut dissimiles: ipsum intellectum. Differebant etiam secundm numerum: quia quidam posuerunt vnum principium quidam plura τc. vt habitum est in primo ph̄i. ad longum. Secundo recitat differentiam predictorum phylosophorum quantum ad natura3 anime. adducendo nouem diuersas opiniones: quarum prima est xenocratis qui dicebat animam esse igneam. Secunda est ipsius Democriti qui dicebat anima3 esse compositaz ex indiuisibilibus corporibus τ athomis. Tertia est anaxagore dicentis animam esse intellectum simplicē immixtum purum τ separatum. Quarta est quam thales adducit. videlicet q̄ anima est quedam substantia per se motiua. Quinta est Diogenis qui dicebat animam esse aerem. Sexta est Heracliti qui dicebat animam nil aliud esse q̄z vaporem. Septima est quam almeon adducit: scilicet q̄ anima nil aliud est q̄z substantia incorporalis de natura celi ex modo. Octaua est ipsius hippi qui dicebat animam esse aquam. Ultima est quam adduxit tritias qui dicit animam esse sanguinem. Nullus autem phylosophorum posuit anima3 esse terram solum propter eius materialitate3. Ex predictis īfert phylosophus. primo q̄ omnes suprascripti phylosophi cōuenerunt in hoc q̄ inuestigauerunt naturam anime: aut per viam motus aut per viam sensus: aut per viam icorporeitatis: idest per viam cognitionis intellectiue. Infert secundo q̄ illi phylosophi eo modo quo locuti sunt de principijs rerum: locuti sunt de natura ipsius anime considerantes animam esse principium rerum. Unde q̄ posuerunt tantum vnum principium: posuerunt animā esse illud: qui vero posuerunt plura: posuerunt animam plura. ¶ Considerandum est pro opinione prima q̄ q̄r ignis est corpus maxime incorporeum subtile: τ p̄mum inter corpora. Ideo illi phylosophi qui dicebāt animā esse ignem vt propter incorporeitatem siue spiritualitatem intelligeret omnia τ propter subtilitatem siue agilitatez: aut mobilitatem moueret se τ omnia. Si querat̄ vtrū hoc v̄m sit q̄ ignis sit imaterialissimū corporū fm̄ rei veritatem. ¶ Dicendum distinguendo: q̄r vel loquimur de corporibus elementaribus: vel loquimur de corporibus in vniuersali absolute. Si loquamur de corporibus elementarib⁹: aut de corporibus mixtis: sic ignis est immaterialissimum τ spiritualissimum omnium corporum: quod p3 tam ex situ eius q̄z ex motu. Ex situ. nā Nam illa que inferiori loco situantur sunt materialiora vt patet de terra: cum ergo ignis sit locatus in superiori loco inter omnia elementa: necesse est dicere q̄ inter omnia corpora elementaria τ iter omnia mixta sit spiritualissimum τ immaterialissimum. Idem patet ex motu: q̄r q̄to al' q̄ sunt magis materialia: tanto magis mouētur deorsum: quanto vero min⁹ materialia: τ per consequēs leuia magis: magis sursum. Cum ergo inter omnia elementa ignis maxime moueatur sursum: dicendum est q̄ inter omnia elemēta ignis est immaterialissimū. Si vero loquamur de corporibus absolute. Dicendū q̄ ignis non est maxime immaterialis: aut incorporeus: sed corpus celeste est magis spirituale τ immaterialius: cuius ratio est quia ignis non agit cuiuscunque actiui fuerit nisi in virtute corporis celestis. ¶ Considerandum est vlterius pro secunda opinione quod Democritus considerans ex vna parte quod anima esset maxime cognoscitiua τ maxime mouens: considerans v̄o ex altera pte q̄ omnia constituuntur ex athomis: tanq̄z ex principijs rerum. sed quia sunt rotunde figure: τ multum habiles ad motū. Ideo dicebat animā eē cōpositā ex athomis:

vt cognosceret omnia inquantum sunt principia: ⁊ vt moueret omnia inquantum sunt rotunde figure ⁊ sperice. ¶ Considerandū vltimo pro opinione anaxagore ꝙ quadruplex est compositio. Quedam est compositio partium quantitatiuarum. Alia est compositio que est ex elementis: sicut mixtum componitur ex elementis. Tertia ē compositio q̄ est diuersis rebus materialibus alius ab elementis: sicut homo componit̄ ex cerebro corde ⁊c. Quarta est compositio ex instrumento organico ⁊ potentia eius. Ad remouendum primam compositionem anaxagoras dicebat ⁊ bene intellectum esse simplicem. Ad remouendum vero secundam compositionem ab anima: dicebat intellectum esse immixtum. Sz ad remouendam tertiam compositionem ab anima dicebat intellectū esse separatum. Ad remouendā autez quartam cōpositionē ab ea dicebat intellectū esse purū. qr ergo non posuit differentiaz inter animam ⁊ intellectū: cōcludebat diffinitiue ꝙ anima nil aliud est q̄ intellectus simplex immixtus purus ⁊c.

¶ Sequitur tractatus secundus eiusdem.

¶ Sequitur in textu. (Considerandum autem ⁊c.)

¶ Hec est lectio sexta eiusdem primi libri: ⁊ in commento sancti thome.

1 Iste est secundus tractatus in quo phylosophus recitat opiniones phylosophorum qui locuti sunt de anima tam ex parte motus q̄ ex parte cognitionis. qui quidem tractatus continet octo capitula. In primo capitulo adducit rationes conuenientes contra eos qui dicebāt animam per se moueri. In secundo capitulo ponit rationes speciales ad idem adducendo opinionez Platonis. ibi. (Quidam autem ⁊ maxime ⁊c.) In tertio capitulo reprobat opinionem Platonis. ibi. (Primum quidem igit̄ non bene dicere.) In quo capitulo reprobat opinionem illorum qui dicebant animam esse armoniā quandam. ibi. (Alia autem est opinio.) In quinto capitulo remouet opinionem illorum qui dicebant animam per se moueri. ibi. (Ratiocinabilius autem ⁊c.) In sexto capitulo reprobat opinionem illorum singulariter q dicebant animam esse numerum seipsum mouentē. ibi. (Multum autez ex his que dicta sunt.) In septimo capitulo reprobat opiniones illorum qui dicebant animā elementum aut ex elementis. ibi. (Tribus autē modis traditis.) In octauo ⁊ vltimo capitulo reprobat opinionem illorum qui dicebant animam esse in toto vniuerso: ⁊ per consequens quod totum vniuersum esset animatum. ibi (Et in toto autem quidam ipsam miscere dicunt.) In primo autem capitulo cōtra eos qui dicebant animam per se moueri: (supponendo diuisionem motus in motum per se ⁊ motum per accidens.) adducit sex rationes conuenientes. (Quarū prima est.) Nā si anima per se moueretur: aut moueretur motu locali aut motu augmenti ⁊ decremēti: aut motu alterationis: quia tantum sunt quattuor species motus: sed nullū istorum est dicendum: qr cuz omnis motus sit in loco: (vt dicit textus.) sequeretur ꝙ ipsa anima esset in loco per se: quod est inconueniens. Tum primo quia non habet esse per se. Tum secundo: quia non est corpus: (vt infra patebit.) sed actus corporis. ¶ Secunda ratio talis est. Quicquid naturaliter mouetur potest violēter moueri: ⁊ quicquid naturaliter quiescit: potest violenter quiescere Si ergo anima moueret̄ per se naturaliter ⁊ quiesceret: posset moueri violenter ⁊ quiescere violenter: quod absurdū ē: qr nō solū sensaz pferētes: sz ēt fingere volentes mot⁹ violētos anime tribuere non pñt. ¶ Tertia ratio est. Si anima moueretur per se. moueretur sursum aut deorsum aut ad mediū. Si sic: tunc esset quoddam elementum aut compositū ex elementis vt antiqui voluerunt: sed consequens est falsum cum moueat corpus ad omnes differentias positionis. consequentia pz qr ignis aut mixtum in quo predominatur ignis mouetur naturaliter sursum terra deorsum: aqua ⁊ aer ad medium. ¶ Quarta ratio talis est. Si anima moueret corpus. eo ꝙ ipsa mouetur: (vt antiqui dicebant) eodez motu mouebit corpus: sicut ⁊ ipsa anima ⁊ econtra: sed corpus mutat locum: ergo ⁊ anima mutat locum: ⁊ per consequēs trāsibit de corpore in corpus cū sit in corpore: vt ipsi dicebant: sicut aqua in vase: ⁊ per consequens erit resurrectio mortuorum animalium. Quia dum anima dimittit corpus in quo est: itrabit in aliud corpus mortuū. Et sic corpus mortuum resurget. ¶ Quinta ratio est. Illud quod mouetur per aliud non mouetur per se: sz anima mouetur per accidēs scilicet a sensibilibus: ergo nō mouetur per se. ¶ Vltima ratio est. Nam si anima secundum suam naturaz moueret ⁊ moueretur per se: sequeretur ꝙ natura siue substantia anime distaret a seipsa: qr omnis motus facit distare id quod mouet̄ ab eo a quo mouetur: cum idem non possit esse in actu ⁊ in potentia respectu eiusdem simul ⁊ semel. ¶ Pro declaratione precedentium considerandū primo ꝙ licet antiq phylosophi diffinirent animam tribus viis: (vt supra dixit phylosophus) videlicet per motum ⁊ sensum ⁊ per incorporeum siue immaterialitatez. tamen phylosophus non prosequitur contra eos quantum ad incorporeitatē: quia vera opinio est ꝙ anima est incorporea: ⁊ immaterialis potissime loquendo de anima rationali que nō educitur de potentia materie: neqz vtitur organo corporeo in sua operatione: veruntamen dicere animam esse subtilissimum corporum. falsum est. ¶ Considerandū secundo ꝙ tripliciter aliquid dicitur moueri: scilicet per se primo. per se secundo: idest per alterum ⁊ per accidens. exemplum primi. vt lapis mouetur per se primo deorsum pars lapidis mouetur per se secundo idest per alterum: sed accidentia lapidis mouentur per accidens ad motum ipsius lapidis: ⁊ licet phylosophus nō enumeret nisi duos modos ipsius moueri expresse: tamen omnes predictos modos enumerat sub intellectu siue comprehensiue. ¶ Considerandum tertio ꝙ motus potest accipi dupliciter. Vno modo communiter: scilicet vt se extendit ad omnem mutationem tam instantaneam q̄ successiuam: ⁊ illo modo sex sunt species motus que continentur in his versibus: videlicet (Auget diminuit corrumpit ⁊ generat̄.) Alterat ⁊ mutat sic ꝑ loca multa vagatur. Alio modo accipitur motus proprie ⁊ physice: prout videlicet se extendit ad motum q est cum transmutatione naturali: ⁊ illo modo tantū sunt quattuor species motus: vt hic loquitur phylosophus. ¶ Considerandū vlterius quarto ꝙ albuz potest considerari dupliciter. Vno modo in sensu composito: videlicet ꝓ suo significato formali. albuz. n. de suo significato formali significat albedinē cui non cōpetit moueri ꝑ se. Alio modo accipit̄ in sensu diuiso videlicet pro suo significato materiali videlicet pro eo quod est album: primo modo albuz mouetur per accidens. Secundo mouetur per se. ¶ Considerandū vltimo ꝙ vnicuiqz eo modo competit moueri: quomodo competit sibi esse. Illa ergo que non habent esse per se sed in alio: nō mouent̄ per se: sed per alterum aut per accidens. Cum ergo nulla forma naturalis habeat esse per se sed per alterum. Et licz anima vnita corpori subsistat per se substantia incompleta: non tamen per se subsistit subsistentia completa: vt infra patebit. ¶ Contra nonnulla dicta in textu: sic arguit̄. ¶ Antiqui phylosophi tribus modis inuestigauerunt naturam anime: videlicet. sensu: motu: ⁊ incorporeo: vt in precedenti capitulo adduxit phylosophus: ergo insufficienter phylosophus prosequitur contra eos quantum ad duos modos tantum. ¶ Preterea in tertio ⁊ quarto physicorum dicitur ꝙ aliquid dicitur tripliciter moueri: ergo hic male dicitur ꝙ tantum dupliciter aliquid mouetur. ¶ Preterea phylosophus in tertio physicorum: ⁊ in quinto enumerat sex species motus: et

go hic insufficienter dicitur q̄ quatuor sunt motus. ¶ Preterea soli corpori debetur locus vt patet quarto physicorum: sed motus non est corpus: ergo motus non est in loco: et per cõsequens philosophus male dicit i textu q̄ omnes motus sunt i loco. ¶ Preterea omne corpus per se potest moueri: sed omne album est corpus: ergo omne album per se potest moueri: quod est contra philosophum in textu: vbi dicit (q̄ mouentur hec) .s. album et tricubitum: sed s̄m accidens. ¶ Preterea celum mouetur naturaliter: et tamen non potest moueri violenter: ergo philosophus male dicit in textu q̄ quecūq; mouentur naturaliter: mouentur etiam violenter. ¶ Preterea celum non potest quiescere naturaliter: et tamen mouetur naturaliter: ergo male dicit philosophus q̄ quicquid mouetur natura quiescit natura. ¶ Ad primū secūdum et tertium p3 solutio ex dictis. ¶ Ad quartū dicēdū q̄ motū esse in loco pōt itelligi tripliciter. primo mō ɔsiderando motū ex pte mobilis: et clarū est q̄ oēs motus sunt in loco .i. oē mobile qd mouetur p aliquē motū est i loco. alio mō quātum ad modū mouēdi: et illo mō nō ēt motus est in loco: vt clare p3 de loci mutatione augmentatiōe diminutiōe: de alteratione autem p3: q: in omni alteratione requiritur approximatio alterantis ad alterabile: quod non pōt fieri sine loco. tertio modo quantū ad motū in se: et sic antecedenter etiam omnis motus est in loco .i. ōis motus presupponit motum localē qui est de loco ad locū. ¶ Ad quintū dicendum q̄ p3 solutio ex dictis: q: ibi arguitur a sensu diuiso ad sensum cōpositum: et p ɔñs ibi cōmittitur fallacia cōpositionis. ¶ Ad sextū dicēdū q̄ duplex est motus. Quidā est q hēt ɔtrariū sibi appositū: sicut ē motus eo porum simpliciū aut mixtorum corruptibiliū. alius ē motus q nō hēt ɔtrariū sibi appositū: vt ē motus corporū celestiū. Quicqd .n. mouetur naturaliter. primo mō dicto pōt moueri violēter: nō aūt secundo mō: vnde rō laborabat in equoco. et per hoc p3 solutio ad .7.

¶ Sequitur in textu. (Quidā aūt mouere.) Hec est lectio septima eiusdem libri: et in cōmento sancti Thome.

i **Stud** est secūdū capitulū huius scdi tractatus i quo phs adducit opinionem democriti i spāli reprobando eā duabus rōnibus finaliter adducēdo opinionē trimembrem platonis. dicebat .n. democritus q̄ aia ɔponebatur ex athomis q semp mouentur: et q̄ moueret corpus eo mō quo mouetur sic describens aiam q̄ aia est que mouet corpus cōtinue mota. Cuius psuasio erat talis. Sicut se h3 argentū viuū ad statuam idee minerue: ita se hēt anima ad corpus. sed argentū viuum quandocūq; mouebatur mouebat illam statuam: ergo aia quandocūq; mouetur mouet corpus. Cum ergo ipsa aia cōponatur ex athomis semp mobilibus dicebat aiam semp mouere corpus sic. ¶ Considerandū aūt est q̄ p̄dictā opinionē reprobat phs duabus rōnibus: quarum prima est. Eadē nā est pncipiū mouendi et quiescendi alicuius: sed aial aliqñ qescit. (vt p3 ad sensum:) ergo id qd erit principium qetis aialis erit principium mouendi: sed aia cū semp (s̄m democritū) moueatur nō pōt esse principium quietis ipsius aialis: ergo nō erit principiū mouendi. Si dicatur q̄ aial nūq; qescit: sed semp mouetur saltē motu alteratiōis. ergo rō nulla. dicendum q̄ democrit⁹ loquebatur de motu locali: et non de motu alterationis solum. Vñ l3 rō non simpliciter concludat: concludit tñ ɔ Democritum: l3 .n. verum sit q̄ omne aial sit in continuo motu vliter loquendo de motu: tñ non est in continuo motu locali: vt voluit democritus. Secunda rō est. aial mouetur p voluntatē et appetitū: ergo sequitur q̄ corpus aialis siue aial non mouetur ab aia s̄m se considerata. ¶ Considerandum est vlterius q̄ philosophus in textu adducit tres opiniones platonis de anima s̄m triplicem eius considerationē. Prima opinio est q̄ aia est que vnitur corpori et mouet illud. Secunda opinio est q̄ anima est quoddā compositum ex numeris armoniacis. Tertia opinio est q̄ aia est aspectus rectus reflexus in duos circulos: quorum vn⁹ diuiditur in septem circulos. Cōsiderauit enim plato q̄ anima potest tripliciter considerari. Vno modo vt ē forma corporis et isto modo dicebat animā vniri corpori: et ipsum mouere. alio modo potest considerari anima p respectum ad sua principia: et sic dicebant animam esse compositam ex numeris siue ex consonantiis. tertio modo potest cōsiderari quantum ad eius operatiōes et motum: et isto modo dicebat animam esse aspectū rectū et c. ¶ Considerandum est vlterius q̄ si opinio platonis consideretur s̄m sonum verborum: sic veritatem nō haberet: vt ostendit infra philosophus: sed si consideretur quantum ad sententiam verborum per viam .s. cuiusdā similitudinis: sic habet veritatem. Manifestum est enī q̄ anima vnita corpori per se non mouet ipsum corpus sed mediantibus tantum suis potentiis. Sicut etiam in numeris primo reperitur consonantia et proportio anima habet similitudinem ad numeros armoniacos quia reperitur maxima proportio anime ad corpus et partium corporis inter se vt debite exerceat suas operatiōes. Manifestum est etiam q̄ anima consideratur aspectus directus et reflexus per modum circuli: qui quidē circulus diuiditur in duos circulos: quorum vltimus diuiditur in septem similitudinarie loquendo: nec intellect⁹ vere recte intelligit suum obiectum. que intellectio potest dici intellectus directus: et intelligendo suum obiectū etiam reflectitur supra seipsum per modum circuli: qui quidem intellectus circulus: idest intellectio diuiditur in duos circulos: idest in duos diuersos modos intelligendi. alio modo intelligit materialia et alio modo spiritualia. Vltimus vero circulus idest intellectio que intelligit materialia diuiditur in septem circulos: idest i septem intellectiones: secundum septem gradus corporum materialium: que quidem corpora sunt elementa mixta imperfecta vt impressiones metherologice: mixta perfecta inanimata vegetabilia et sensitiua motiua s̄m locum et intellectiua.

¶ Sequitur (Primum qdē igit.) Hic incipit lectio octaua eiusdem libri: et in cōmento sancti Thome.

i **Stud** est tertium capitulum presentis tractatus in quo postq̄ phylosophus adduxit opiniones platonis ponit cōclusiones contra predictam opinionem secundū q̄ plato in sua opiniōe quatuor affirmauit. Dicebat .n. animam esse aspectum rectum: idest magnitudinem cōtinuam. Dicebat vltra animam esse magnitudinem circularem: Tertio dicebat animam esse magnitudinē motam. Quarto dicebat q̄ esset vnita corpori. Ex quib⁹ omnibus elicitur diffinitio anime secundum platonem: videlicet q̄ anima est aspectus rectus idest magnitudo corpori vnita ex numeris armonicis composita. reflexa i circulum diuisum in duos circulos: quorum vnus diuiditur in septem circulos vt dictum est quia ergo plato dicebat animam esse magnitudinem: ideo phylosophus primo ponit vnam conclusionem contrarium: videlicet q̄ anima non est magnitudo: quam quidem conclusionem ꝓbat tribus rationibus. que magis respiciunt verba platonis q̄ intentionem eius. ¶ Quarum prima est. Talis est intellectus qualia sunt intelligibilia. (Cum potentie specificentur per obiecta) sed intelligibilia intellecta ab intellectu non sunt continua vt magnitudo: sed magis cōsequenter se habentia. vt numeri: ergo intellectus non est continuus vt magnitudo: et per consequens non est magnitudo. ¶ Secunda ratio Si intellectus esset magnitudo intelligens aliquod intelligibile: aut talis magnitudo intelligeret intelligibile secundum partem quantitatiuā aut secundum punctum applicando se videlicet ad intelligibile: secundum partem diuisibilem: aut partem punctualem: non secundum partem punctualem: q: puncta sunt infinita in magnitudine continua que nequaquā ē ꝑtransire. Nec secundum partem quantitatiuam aut diui

ffostem: quia infinities intellectus intelligeret idem: qđ est inconueniens. Tertia ratio est. Impossibile est q̄ indiuisibile intelligatur per diuisibile: vel diuisibile per indiuisibile. Si ergo anima esset magnitudo composita ex indiuisibilibus: sic non posset intelligere diuisibilia siue materialia. Si vero esset cõposita ex diuisibilibus nõ posset intelligere indiuisibilia siue imaterialia. quorum vtrũ q̄ est contra platonem qui posuit intellectũ posse intelligere tam materialia q̄ immaterialia. ¶ Sed considerandũ est q̄ predicte rationes sunt magis contra verba platõis et non contra sententiam aut intentionem eius. Quando enim plato dicit animam esse magnitudinem loquitur figuratiue siue metaphorice ad similitudinem magnitudinis continue corporis celestis. non enim dicebat animam esse magnitudinem corporalẽ: quãdo ipse (vt hic dicit phylosophus) dicat ipsam animã esse vnitam et continuam corpori: sed dicebat animam esse magnitudinem virtutis: que quidem magnitudo attenditur secundum perfectionem essentie operationis ipsius anime ad similitudinem. (vt dictum est) corporis celestis: quia sicut in magnitudine attenditur maxima continuitas perfectio et proportio mobilis ad mouens: ita in magnitudine virtuali ipsius anime (.i. in operatione sua) attenditur maxima perfectio et proportio: que attenditur inter intelligibile et ipsum intellectum. Ex quo patet q̄ si aliquis probabiliter vellet soluere rõnes phylosophi non oporteret nisi negare suppositum: videlicet q̄ plato non posuit aĩam esse magnitudinem corporalem continuam. ¶ Considerandum tamen est q̄ quidam doctorum hic dicunt q̄ plato cum esset doctor veritatis non debebat tradere suam scientiam sub velaminibus metaphoricis: cum veritas non querat angulum: vnde plato non solum erat reprehensibilis a phylosopho: vt ipse dicit quantũ ad intentionem ipsius: sed etiam quantum ad sonum verborum. Sed hoc esset dicere q̄ theologia sacra que est scientia maioris veritatis q̄ phĩa naturalis esset reprehensibilis. tra ditur .n. sub velaminibus metaphoricis: ideo nõ male fecit plato tradẽdo suã scientiam sub metaphoricis locutionibus. Tũ primo q̄ intellectus eciã huiusmodi inquirendo veritatẽ abilitat̃. Tũ secũdo quia eis nulli superbi: non ita cito posset peruenire in cognitionem veritatis. ¶ Secunda conclusio que tangitur infra (necessariũ aũt et c.) ẽ q̄ aĩa nõ est circulus: que conclusio pbat̃ rõnibus duabus phĩ: quarum prima ẽ. nã si itellectus esset circulus siue circulatio sequeret̃ q̄ operatio q̃ dicit̃ intelligentia eẽt circulatio cum circulatio sit actus ipsius magnitudinis circularis: ꝯñs ẽ falsũ. ergo et c. falsitas ꝯñtis sic pꝫ. Nã si operatio ipsius intelllectus esset circulatio sequeret̃ q̄ operatio esset ꝑpetua et semꝑ duraret: sꝫ operatio intellectus nõ semper durat cũ hẽat finẽ. ergo nõ ẽ circularis: probatio minoris: q̄ ois operatio intellectus aut ẽ practica aut speculatiua: sꝫ operatio practica terminat̃ ad aliquẽ terminũ .s. ad finẽ: q̄ hito fine cessat operatio. practica cũ finis se hẽat in practicis sicut ꝑncipium in demonstrabilibus: vt pꝫ 6o phi. et 7. ethi. sĩr operatio speculatiua terminatur ad aliquẽ terminus: videlicet ad ꝑncipium demonstrationis: quo hito cessat ois operatio intellect⁹ speculatiua: q̄ sicut syllogism⁹ demonstratiuũ q̄ medium eius quod ẽ diffinitio: dicitur terminus. Scd̃a ratio est. Si operatio siue intelligentia ipsius anime esset circulatio: sequeretur q̄ vnum et idem multotiens intelligeretur: ꝯsequens est falsum. ergo id ex quo sequitur. probatio sequele: q̄ in circulatione fit ingressus ab eodem puncto. ad idẽ punctum multotiens immo infinities: stante eius perpetuitate. ¶ Pro declaratione precedentium considerandum est. primo secundum Egidium q̄ in circulo non est aliqđ punctũ in actu: sed solũ in potentia. Eadem ergo ratione qua motus circularis terminaret̃ in vno puncto: terminaret̃ in quolꝫ. aut ergo ille motus terminabit̃ in q̃lꝫ pũcto: aut nunq̃ incipiet: quia impossibile ẽ q̄ idem motus in eodẽ pũcto terminet̃ et incipiat: aut ergo non incipiet in aliquo pũcto: aut nõ finiet̃ in aliquo pũcto: et sic semper durabit. Cũ ergo ad supra scriptũ pꝫ q̄ motus circularis incepit eẽ: sequit̃ tñ q̄ motus circularis ẽ ꝑpetue durationis sm̃ phm̃. vñ si intellectus esset circulatio: eẽt ꝑpetue durationis. ¶ Cõsiderandũ secũdo q̄ ꝑma operatio intellectus: (sꝫ phm̃ hic que dicit̃ simpliciũ intelligẽtia.) terminat̃ ad diffinitionẽ q̃ dr̃ ratio dicens q̄ quid erat eẽ. Secunda vero operatio intellectus qua apprehendit propositiones: terminat̃ ad syllogismũ siue ad metaphisicũ syllogismum: quod quidẽ metaphisicũ ẽt rõ dr̃: quia virtutem habet probandi ꝯclonem. Similr syllogismus dr̃ rõ: (vt h dicit phs.) vnde cõsueuim⁹ dicere q̄ hi q in disputationibus faciunt fortes syllogismos et efficaces. dicimus q̄ faciunt efficaces rões. ¶ Cõsiderandũ est vltra q̄ predicte due rões phi: probabiliter loquẽdo nõ ꝯcludunt contra platonem sed falsum supponunt. Non enim posuit plato q̄ operatio intellectus eẽt motus circularis q̄ est super magnitudine quantitatiua: aut dimensiua: sꝫ similitudinarie dicebat eã esse circularẽ fundatam sup magnitudinẽ virtutis vt declaratum est: vnde nõ sequit̃ q̄ si operatio intellectus esset talis circulatio q̄ esset perpetua: et dato q̄ tam operatio practica q̄ speculatiua nõ sit perpetua et ꝯtinua: nõ tñ ꝑpter hoc sequitur q̄ operatio intellectus posset ꝯtinuari: quis intelligendo finem vni⁹ potest intelligere finem alterius. postquã intellexit ꝑncipium vnius potest intelligere principium alterius. neq3 inconueniens videt̃. q̄ (vt secũda rõ voluit) vnũ multotiens ab eodem intellectu intelligat̃ non secundũ eãdẽ rationem sed diuersis rõnibus. ¶ Tertia cõclusio q̃ tangitur. ibi. (Ad hue autem et c.) q̄ intellectus nõ est mot⁹ que cõclusio probatur duabus rõnib⁹. Quarum prima est. Illud quod assimilatur magis quieti q̄ motui: non debet dici motus. Sed intellectus quantũ ad eius virã q̄ operationem assimilatur quieti q̄ motui: ergo nõ est motus. Secunda ratio est talis: beatitudo consistit in operatione naturali ipsius intellectus sed motus non est operatio ipsius intellectus cum nõ sit de substãtia aut de substantia eius: ergo intellectus non est motus. ¶ Pro declaratione huius conclusionis considerandũ est primo q̄ intelligentia siue operatio intellectus ꝑhi assimilatur quieti: quia secũdum perfectissimam operationẽ intellectus: anima fit sciens et prudens. Sed anima sedendo et quiescẽdo fit prudens et sciens ꝑ phm̃ septimo phisicorum: ergo operatio ipsius anime que dr̃ itelligẽtia magis assimilat̃ quieti q̄ motui: quia syllogismo vel metaphisico habito cessat operatio intellectus: ergo et c. ¶ Cõsiderandum tertio q̄ duplex est beatitudo .s. increata quam solus deus habet. Alia est creata: et illa ẽ duplex. quedã ẽ perfecta q̃ videlicet expectat̃ in gloria ad quã phi naturales peruenire nõ potuerũt. Alia est beatitudo imꝑfecta que in hac vita ex puris naturalibus acq̃ri põt de qua phylosophi locuti sunt. Et illa est duplex. nã quedã est practica: alia est contemplatiua. Practica consistit ĩ suprema operatione prudentie. Contemplatiua vero ꝯsistit ĩ suprema operatione sapientie. Ex quo patet q̄ quelibet beatitudo siue felicitas: de qua locuti sunt phi sm̃ mentẽ phi in presenti passu: ꝯsistit in operatione intellect⁹ (quod ẽ contra nõnullos): alias rõ phylosophi nulli⁹ esset efficacie. ¶ Considerandum est vlterius q̄ aliqđ dicitur naturale tripliciter. Vno mõ quia inest sibi a natura idest a natiuitate. Alio modo quia est de natura idest de substantia siue essentia eius. Tertio modo quia competit sibi sm̃ naturam idest secundum principia naturalia. beatitudo autem nõ dicitur esse naturalis anime. Primo mõ quia vt sic sibi conuenit et a natiuitate eius. neq3 et ẽ sibi naturalis. Secundo mõ videlꝫ q̄ sit de substãtia siue de essẽtia eius. Sꝫ nãlis est anime. Tertio mõ: q̄ ĩpa aĩa rõnalis ꝑ ꝑncipia sua nãlia põt pringere ad beatitudinem sm̃ predictam de qua locuti sunt phi. ¶ Considerandum est vlterius q̄ plato secundum sonum verborum sue opinionis habet dicere q̄ operatio anime que dicitur motus

secundum ipsum) sit preter aut extra naturam eius: quia dicebat animam esse compositam ex vnitatibus et numeris vt verba eius sonant sed vnitas non habet positionē in continuo. Motus vero quilibet requirit magnitudinē aliquam compositā ex partibus positionem habentibus in continuo vt patuit in presenti: ergo motus secundum quod verba platonis sonant nō competit anime secūdū sua principia naturalia: et per consequens preter naturaz.
¶ Sed pro intentione platonis et sustentatione opiniōis eiusdem cōsiderandum est vlterius: ꝙ motus non soluz secundum platonem: sed et secundum phylosophuz duodecimo metaphisice. potest cōsiderari dupliciter. Uno modo phisice siue naturaliter vt est actus imperfectꝰ alicuius existentis in potentia secundū ꝙ huiusmodi. Alio mō capit motus metaphorice vt est actus pfectus alicuꝰ existentis in actu. Primo modo motus dicit imperfectio et competit rebus operabilibus: qui solum habet fieri supra aliqua magnitudine corporali. Sed secundo mō motus dicit perfectionem: et sic non solum cōpetit rebꝰ corporalibus: sed etiam ipsi deo: et illo modo velle intelligere desiderare appetere dicuntur motus. Et isto vltimo modo locutus est plato quādo dicebat operationem anime esse motum recte dicens. Et per hoc patet solutio probabiliter ad vtrasqz rōnes phi ɔtra platonē. ¶ Quarta conclusio que tangit ibi. (laboriosuz autez est.) ꝙ anima non debet vllo modo vniri corpori: sicut plato dicebat: quā conclusionem pbauerat phs tribus rōnibus quorum prima est. Nam si sic aīa debet vniri corpori: sequeret ꝙ corpus sit ꝓpter animā magis q̃ ecōuerso: sz sm platonem corpus nō erat ꝓpter animā: quia dicebat animam habere motum et operationē per se: dicebat. n. animā mouere seipsā: ergo anima in suis operationibus nō indigebat corpore: sed esset ab eo separata: et p cōsequens sz eū corpus nō esset ꝓpter animā. Secūda rō talis est: nā anima sic debet vniri corpori: ꝙ ex tali vniōe possit reddi rō omnium motuum ipsius corporis: sz plato per vnionem anime ad corpus non potuit reddere rōnem quare mouetur circulariter. Cum motus eius per se sit motus: ergo et c. Tertia ratio est. Nam plato non determinauit de qualitate: dispositiōe: et quātitate corporis cui vnitur anima: videtur ergo sm ipm ꝙ aīa posset vniri indifferenter cuilibet corpori: quod est falsum: quia quilibet actus et perfectio requirit determinatū et dispositum perfectibile: quia actus actiuorum sunt in patiente disposito. ¶ Cōsiderandum est vlterius ꝙ animaz intellectiuam esse separatam a corpore secundum suaz operationem: (vt supra dictum est.) potest intelligi tripliciter videlicet subiectiue organice vel obiectiue: clarum ē ꝙ subiectiue secundum platonem anima non est separata a corpore: cū posuit eam vnitaz corpori: neqz obiectiue: cum eam dixerit intelligere corporalia: sed organice: siue instrumentaliter dicit separi a corpore: quia nō idiget in sua intellectione organo corporali: exercet tamē suas operationes in corpore. vnde siquis sustentare voluerit opinionem platonis: poterit dicere ad primā rōnez phi: ꝙ licet corpus non sit propter aīam organice: est tñ ꝓpter eiaz subiectiue. quia (vt dictū est:) anima vnita corpori nullo pacto potest exercere suas opationes sine corpore: hoc est nisi sit in corpore. ¶ Considerandū vlterius secūdum Egidium ꝙ tria attendenda sunt in vnione anime ad corpus. Primum est ꝙ corpus in tali vnione sit propter animam potius q̃ econtra. Secundum est ꝙ per talem vnionem posset reddi ratio omnium motuum ipsius corporis ex parte anime. Tertiū est ꝙ corpus cui anima vnitur debet esse debite dispositum et organizatum. vnde secunduz ista tria adducit phs tres predictas rōnes cōtra positionem platonis. ¶ Cōsiderādum vlterius est ꝙ in his que aguīt secundū naturam: deus vult et disponit omnia que requiruntur ad veram substantiam et perfectionē eorum: vt possint debite exercere suas operatiōes: disposuit ergo deus et voluit ꝙ aīa itellectiua possz hēre

motū rectū (.i. operationē rectam.) et circularē et reflexam. Ex hoc enim natura forme imaterialis differt a materiali et organica ꝙ potest reflecti super seipsam: et per consequens moueri circulariter (.i. habere operationes siue intelligentiam circularē). Siquis ergo vellet sustinere opinionē platonis posset dicere ad illam rōnez phi ratio quare aīa moueatur circulariter secundū platonem (idest ꝙ habeat intellectionem circulare.) natura ipsius anime intellectiue: cuius pfectio cū sit imaterialis hoc requirit. ¶ Considerandum ē vlterius ꝙ de aliquo fit mētio dupliciter. Uno mō proprie et in speciali. Alio modo sub metaphoris et implicite. Volens ergo sustinere opinionem platonis dicet ad tertiam rōnem phi. ꝙ licet plato nō determinat proprie et in speciali de susceptiuo pro ipsius anime. determinat tamē de eo sub metaphoris: quēadmodum determinauit de ipsa aīa: non enim dicebat animam vniri cuilibet corpori videlicet corpori lapidis: sed dicebat eā habere determinatum corpus vt ex operationibus satis habetur.
¶ Sequitur in textu. (Alia autem opinio quedaz et c.)
Hic incipit lectio nona huius primi de anima in commento sancti Thome.

Stud est quartum capitulum huius tractatus secundi in quo phs remouendo opinionem illorum qui dicebant animam esse armoniam quandam tria facit.

i Primo adducit vnam conclusionez: videlicet ꝙ anima non est armonia siue proportio. Secundo descendit ad opinionem Empedoclis. ibi. (Inuestigabat.) mouendo contra eum tres questiones quas ipse non deducit in sensu. Tertio adducit duas rōnes. ibi. (Si vero aliter.) quibus probat dictam opinionē esse ꝓbabilem. ¶ Considerandum est autem ꝙ in armonia siue proportione aut incompositione rerum quattuor: possumus considerare sm sanctū thomā et egidium. videlicet ipsam rōnez compositorum. principia motus: ipsorum proprietates et passiones: que consequunt ipsaz cōpositionem et ipsa cōposibilia. vnde ratione horum quattuor: phylosophus adducit vnam conclusionem. videlicet ꝙ anima non est armonia quam probat quattuor rationibus: quarum prima est. ꝙ armonia nil aliud est nisi aut compositio aut ratio compositorum: sz anima nō est neqz ratio compositorum neqz compositio: ergo anima non est armonia. Et arguatur. Illud est ratio componibilium aut compositorum quod continet partes ɔponentes ne dissoluantur. sed anima est huiusmodi vt expresse patet in secundo huius pbm. Ergo videtur ꝙ anima est ratio compositorum. dicendum secundum Egidium ꝙ ratio in proposito pōt accipi dupliciter. Uno modo pro quodam temperamento eorum que compositionez ingrediuntur. Alio modo pro principio formali ipsius compositi et partiū cōponentium. Anima bene est ratio secūdo mō nō aūt primo vt est in proposito. Secunda ratio est. armonie non conuenit mouere: sed anime cōuenit p se mouere secundum ipsos: ergo anima non est armonia: Tertia ratio ē. Habita quidditate alicuius facile est reddere et assignare rōnes proprias. Sed habito quid sit armonia non facile ē sed multum difficile est assignare proprias passiones et proprietates ipsius anime: ergo anima non est armonia. Quarta ratio. Si anima esset armonia: aut esset ɔpositio partium corporis aut esset ratio eorū q̃ miscent in ɔpositione scilicet compositio partium: quia ɔpositio partiū ē multum nobis manifesta: sed ipsa anima cum suis partibus nō est nobis manifeste: sed multum difficilis: ergo et cetera. Nō secūdum: qr ī diuersis ptibꝰ corpis sūt diuerse mixtiōes: si g° aīa eēt rō mixtiōis seqret ꝙ in diuersis ptibꝰ corpis eēnt diuerse anime quod est incōueniens. ¶ Considerandum est vlterius ꝙ phylosophus in speciali descendendo ad opinionem Empedoclis mouet ɔtra eum tres questiones vt dictum est. Quarum prima est ꝙ anima est ipsa armonia siue ratio mixtorum aut aliqui

studii dicatur primum: ergo cum diuerse rationes mixtionis sint in eodē corpore sequeretur: ꝙ in eodē sint plures aīe. Si sit aliquid aliud: ergo corpus animatū nō hēbit rationem mixtionis: cum anima secundū Empedoclez esset ratio mixtionis in animatis. ¶ Secūda questio est. An illa armonia siue amicitia sit causa mixtiōis in oībus vel solum in animatis. Si Empedocles dicat primū: sequitur ꝙ omnia mixta erunt animata: cum anima dicatur esse armonia illa. Si dicat secundum contradicit opinioni sue: quia dicit concordiā eē causā generationis ⁊ mixtionis omniū rerū: vt patet primo phisicoꝝ. ¶ Tertia questio est vtrū illa concordia sit illa armonia ꝗ dicit anima aut non. Si Empedocles dicat primū sequitur ꝙ idem erit causa suipsius. quia dicebat concordiā esse causam cuiuscunque proportionis. Si dicat secundū: sequitur quod concordia nō est cōcordia. Cum ipsa armonia quedam concordia sit. ¶ Considerandū finaliter ꝙ phs adducit duas rōnes quibus probat ꝙ predicta opinio ē ꝓbabilis. Quarum prima est. nā si anima nō esset ratio mixtionis aut compositionis rerum: sequeretur ꝙ ipsa separata a corpore: corpus non corrumperet ⁊ cōsequēs est falsum: ⁊ cōtra suprascriptū: ergo ⁊c. Secunda ratio si anima nō esset ratio compositionis ⁊ mixtionis partiū corporis: sequeretur ꝙ deficiente corpore non deficeret anima: hoc autem apparet eē falsum: igit ꝓbabiliter vr̄ ꝙ anima sit rō compositionis aut mixtionis rex in quadam armonia cōsistens. Sed (vt dicit doctor sanctus in cōmento.) hoc non sequitur: quia ꝓportio huiusmodi non est forma sicut ipsi credebant: sed est ipsa dispositio materie ad formā. Et sic si accipiatur ꝓportio armōiace compositionis p dispositione tali. bene sequitur ꝙ manēte dispositiōe materie ad formā: manet forma: ⁊ destructa huiꝰ dispositione remouet forma. Hec Tho.

¶ Sequitur (rōnabilius autem dubitabit.) Hic incipit lectio decima eiusdem libri ⁊ in commento sancti thome.

Stud est quintum capitulū huius tractatus in quo phs improbat opiniones antiquorum dicentium animam per se moueri: propter hoc quod tristari ⁊ gaudere ⁊ ridere sint quidam motus: ponendo vnam duntaxat cōclusionez: que talis est. Quod anima propter eius passiones non mouetur. quam conclusionem probat quattuor rationibus: quarum prima est. Nam ea que conueniūt per se anime: non conueniunt corpori aut toti coniuncto. sz gaudere ⁊ tristari ⁊ huiꝰ passiōes aīe ɔueniūt corpi ⁊ toti ɔiūcto ergo motus tales nō ɔueniūt p se ipsi aīe. Secūda ratio est. Illud quod est ratio ⁊ principium motus: sibi non competit per se moueri: sed aīa est ratio ⁊ principiū motuū eius. ergo sibi non competit per se moueri. Tertia ratio. Nihil mouetur nisi motus sit in eo: sed predicti motus (vt gaudere ridere ⁊ tristari) non sunt in aīa: sed magis ab aīa: ergo ſm predictos motus anima non dicitur per se moueri. Quarta ratio est. In illo sunt predicti motus aut passiones sic: per cuius debilitatem: ille passiones debilitanē: sed organa corporalia sunt huiꝰ: vt patet in infirmis ⁊ litargicis ⁊ freneticis: similiter ⁊ in ebriosis: ergo ſm dictos motus: aīa non debet dici moueri. ¶ Pro declaratione precedentiū ɔsiderandū prio ꝙ quidam antiquoꝝ posuerūt aīam per se moueri: quiā dicebant passiones ⁊ operationes anime esse motus vt tristari gaudere timere ⁊c. sic arguentes. Cuicunqꝫ competit per se motus illud mouetur: sed aīe cōpetit motꝰ per se: vt tristari gaudere ⁊c. ergo aīa per se mouetur: sed hec ratio ſm themistium in duobus peccat. primo qr gaudere tristari ⁊ timere ⁊c. non sunt motus proprie dicti. Secūdo dato ꝙ essent motus proprie dicti: non sequitur ꝙ anima mouetur per se. quia sunt passiones totius coniuncti ⁊ non anime tantum. Unde phs in lra. dicere sit irasci aīam: simile est ac si diceret aīam texere vł filare edificare. ¶ Considerādum secundo ꝙ lz predicte passiones non sint motus ꝓprie habent tamen motus ꝓprie dictos sibi annexos ſm phm in littera videlicet loci mutationem ⁊ alterationem potissime: vt pz de ira maxime ⁊ de timore: nam in ira est ɔsiderādus ascēsus ⁊ inflāmatio sanguinis circa cor: ⁊ ɔsideranda est emissio sanguinis ebulientis ad partes exteriores rōne qua consideratur ibi ebulitio: seu inflāmatio: est ibi alteratio rōne qua ɔsideratur emissio sanguinis ad externas partes: attēditur loci mutatio. In timore vero consideratur aggregatio sanguinis circa cor: rōe qua attēditur ibi loci mutatio ⁊ ɔsideratur palliditas membroꝝ exteriorū: rōe qua attenditur alteratio ⁊ de alijs passionibus. Considerādū vltimo ꝙ operatio attribuitur vnicuiqꝫ: ſm ꝙ habet eēꝫ: eo modo ergo quo forma habet eē: sibi attribuitur ꝓpria operatio eius: sed quia nulla aīa alia ab aīa rationali hēt esse per se. ergo nulli attribuit aliqua operatio sine motus per se. Anima vero rationalis ꝗ est cōiuncta corpori: de qua loquimur hic: hēt esse per se: lz non complecte ⁊ perfecte: cū non subsistat p se: substantia completa. ideo ipsi anime rōnali attribuitur intelligere ⁊ velle per se ⁊ proprie: lz magis ꝓprie homini p animam: quātus nonnulli aliter sommare videntur.

¶ Sequitur. (Multum autem his que dicta sunt.) Hic incipit lectio vndecima eiusdem libri ⁊ in commento sancti thome.

Stud est sextum capitulū huiꝰ tractatus: in quo phs improbat opinionē dicentium aīam esse numerū mouentē: septem rationibus: quarum prima est. nā omne mouens seipsum diuiditur in partē mouentē ⁊ motā ꝑ se. si ergo anima est numerus mouens seipsum: sequitur ꝙ erit diuisibilis ⁊ partibilis: ⁊ per ɔsequēs ipsa vnitas erit diuisibilis. secūda rō est. oē qđ mouetur: est in loco. ⁊ est quoddam situale: ergo si anima esset numerus seipsum mouens erit in loco ⁊ qđ situale: ⁊ per consequens erit vnitas habens positionē in cōtinuo. ⁊ sic erit pūctus. tertia ratio. Ois diuisio numeri variat speciem: sed non omnis diuisio animatoꝝ variat speciem ſm aliqua animata vt anguille ⁊ cetera animalia ānulosa diuiduntur in plures partes aīatas eiusdem speciei: ergo aīa non est numerus mouens seipsū. quarta ratio. In omni motu mouēs diuiditur a mobili: quia nihil est in actu ⁊ potentia simul respectu eiusdem. sed aīa nō diuiditur a seipsa ergo non potest esse mouens ⁊ mota. quinta rō est. Si aīa esset numerus mouens: sequeretur ꝙ aut infinita puncta simul eē possent in eodē: aut ꝙ omne corpus esset aīatū vtrūqꝫ est inconueniens: ergo id ex quo sequitur ꝓbatio sequele. Nam si anima est numerus seipsum mouens: cum numerus ɔponatur ex vnitatibꝰ: sequeret ꝙ aīa cōponeret ex vnitatibus ꝗ sunt de genere ɔtinuoꝝ: quia nil mouet nisi sit de genere ɔtinuoꝝ: vnitates ergo ille erunt puncta. i. habebunt positionez in cōtinuo. vel ergo illa puncta differunt a pūctis corpoꝝ vel sunt eadem: si ꝓmum ergo diuersa puncta erunt simul: cū indiuisibilia nō augeant locū poterūt esse pūcta infinita simul. Si secūdū ergo vbicūqꝫ erūt puncta corporis: vbi erunt pūcta aīe. ⁊ per consequens omnia corpora erūt aīata: quod erat ꝓbandum. sexta ratio: puncta non possunt separari a corporibus. sed anima potest separi a corpe. alias nunqꝫ aial esset corruptibile: ergo anima non est punctus: ⁊ per ɔñs nō erit numerus cum quelibet vnitas pūctuata sit. septima rō. Posita diffinitione vniuscuiusqꝫ rei: per eaꝫ possunt assignari ꝓprie ꝓprietates. sed per predictam descriptionem (videlicet ꝙ anima est numerus per se mouens seipsum:) non possunt assignari proprietates ⁊ passiones ipsius anime: ergo dicta descriptio est isufficiēs. ¶ Pro declaratione precedentium considerandum est ꝙ illud qđ conuenit alicui per se aut ſm se conuenit illi secundū se totum: vt patet in quinto metaphisice capitulo per se. Si numerus moueat per seipsum ꝑ se sequitur ꝙ numerus totus mouebit se secundum se totum ⁊ cōsequēs

quelibet pars mouebit seipsam secundum seipsam. Cum ergo vnitas sit pars numeri mouebit per se ipsam: ⁊ per consequens vnitas erit diuisibilis: quia omne mouens seipsum diuiditur in ptem per se mouentē. Considerandum est secundo ꝙ motus potest accipi dupliciter: vt supra superius adductū est. Vno mō physice vt est actus entis: existentis in passiuo: ⁊ sic rōnes phi pcedunt ꝙ anima non mouet seipsam. Alio modo accipitur motus metaphysice vt est actus alicuius entis existentis in actu: ⁊ illo modo rōnes phi nō procedunt. Si quis ergo voluerit sustinere ꝙ aīa est numerus seipsum mouēs accipiat motū secūdo: non autem primo. ¶ Considerandū est vltio ꝙ numerus pōt accipi dupliciter. vno modo ꝑ quātitate discreta q̄ causatur ex diuisione cōtinui: ⁊ illo modo verū ē ꝙ aīa est numerus: Alio modo potest accipi transcēdenter secundum ꝙ causatur ex distinctione diuersarum formarū aut entitatū: ⁊ illo modo potest accipi numerus: quia in aīa ē diuersitas ⁊ distinctio potentiarū inter se ⁊ distinctio essentie a potentijs ⁊ ꝑ consequens numerus. Qui ergo voluerit sustinere predictam opinionem dicat animam esse numerum secundo modo ⁊ non primo.

¶ Sequitur in textu. (Tribus autem modis ⁊c.) Hec est lectio duodecima eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i Stud est septimum caplm huius tractatus in quo phylosophus reprobat opinionē illorum dicentium aīam esse cōpositam ex elemētis vt oīa cognosceret. Dicebant enim simile simili cognosci: quam quidem opinionem reprobat nouem rationibus inferendis quadruplicem insufficientiam eius. Prima ratio talis est. Nam si anima componeretur ex elementis: sequeretur ꝙ oīa intelligibilia essent in intellectu secundum eorū esse materiale: ⁊ per ꝯsequens intelligeretur ab intellectu. Cum intelligibile secundum suum eē materiale nō sit principium cognoscendi. Secunda ratio est q̄ tangit̄ ibi. (Non sunt autem hec sola ⁊c.) Si anima cōponeretur ex elemētis vt elementa cognosceret sequeretur ꝙ anima cōponeret̄ ex oībus mixtis: alias autem non omnia mixta intelligere posset: aut oīa mixta eandem rōnem mixtionis haberent quorum vtrumqꝫ est falsum. Tertia ratio ē que tangitur: (Amplius autem ⁊c.) Si sic sequeretur ꝙ omnia ꝯponeret̄ ex oībus presentijs ⁊ per ꝯsequens cōponētis ex quibus q̄ntitatiuis ꝙ priores opinatores negauerunt: qꝛ dicebāt animam esse impartibilem: patet sequela: qꝛ anima intelligit oīa presentia. Si ergo aīa cōponeretur ex oībus vt oīa intelligeret. necessario sequitur ꝙ cōponeretur ex accidentibus. Quarta rō que tangit̄ ibi. (Inconueniēs est ⁊c.) est talis. Si aīa cōponeretur ex elemētis vt simile simili cognosceretur sequetur ꝙ simile simili intelligitur: qꝛ secundum antiquos cōsentire est quoddā pati. Quinta ratio que tangit̄ ibi. (Multas sūt dubitatiōes ⁊c.) Si aīa esset ꝯposita ex elemētis vt oīa cognosceret ⁊ sentiret: sequeretur ꝙ oīa cōposita ex elementis sentirent ⁊ intelligerēt: ⁊ per consequens omnes ptes aīalis cognoscerēt quod est manifestissime falsum: vt patet i vngulis ⁊ alijs partibus terrestribus animalis. Sexta ratio q̄ tangitur ibi. (amplius autē vnumquodqꝫ principiorum ⁊c.) sic formatur. Si sic sequeretur ꝙ principiū cū esset minus compositum q̄ principiatum pauciora cognosceret q̄ principiatum: ⁊ per consequens magis ꝯsisteret ignorantia q̄ principiatum: quod ēt ad sensum patet esse falsum. Septima ratio que tangitur ibi. (accidit autē ⁊c.) Si sic sequeretur ꝙ deus esset insipientior substantijs corporalibus cum secundum opinatores pdictos ex paucioribus componat̄. (dicebāt) .i. corporalia eē ꝯposita ex quinqꝫ: videlicet ex quattuor elemētis ⁊ ex amicitia ⁊ discordia. Deum vero dicebant esse cōpositū ex quattuor primis ⁊ nō ex discordia. Octaua ratio que tangitur. ibi. (Omnino autē ⁊c.) est talis. Si ita esset sequeret̄ ꝙ oīa intelligibilia intelligerent ⁊ cognoscerent cum quasi omnia sint composita ex elementis. Nona ratio que tangitur. ibi. (Dubitatione autem ⁊c.) est talis. Si anima esset composita ex elementis sequeret̄ ꝙ aliquid in reb⁹ naturalibus corruptibilibus esset nobilius ipsa anima cum principiū cōponens sit nobili⁹ principiato: ꝯsequens est falsū. igit̄ ⁊c. ¶ Cōsiderandū est secundū phylosophū circa finē huius capituli. ꝙ predicti opinatores deficiebāt in quinqꝫ. Primo quia dicebant aīam esse motiuā: sed hoc nō ꝯpetit omni aīe vt puta anime vegetatiue. Secūdo qꝛ dicebāt aīam cognoscere ⁊ sentire: sed etiā hoc ꝯpetit omni anime: ergo insufficienter determinauerunt de anima cū de omni aīa non fecerunt mentionem. Tertio quia multa alia competunt aīe cognoscentie q̄ sentire ⁊ intelligere de quibus nullā mentionem fecerunt. Quarto quia dicebant aīam esse respirationē quandā attrahentem aerē: hoc est non ꝯpetit nō omni aīe: hoc quia ab eis superflue ab eis dictum est ꝙ aīa cōponitur ex elementis vt omnia cognosceret quia frigidum potest cognosci ꝑ calidum: ⁊ humidū ꝑ siccū: cum vnum oppositorū cognoscatur per reliquum.

¶ Sequitur in textu. (Et si toto autem quidam misceri ipsam dicunt.) Hec est lectio decimatertia eiusdem libri: ⁊ in comento sancti thome.

i Stud est vltimum capitulū huius tractat⁹ in quo phylosophus iterum probat opinionem illorum qui dicebant animam eē in elemētis ⁊ in toto vniuerso tribus rōnib⁹. Quarum prima est. Si anima sit in elemētis pari rōne qua mixta animata dicuntur animalia eadē rōne ipsa elementa dicerētur animalia: cōsequens est falsum. ergo ⁊c. Secūda ratio: melior videt̄ esse aīa q̄ est in elementis si sit in eis q̄ aīa q̄ ē i mixtis: sꝫ aīa q̄ est i mixtis facit ea eē aīalia: ergo a fortiori si aīa esset in elemētis faceret ea eē animalia. Tertia ratio. Si anima esset in elemētis ⁊ i toto vniuerso aut esset vna ⁊ eiusdē rōnis in oībus aut diuersarum rationū. Non secundū: qꝛ aīa est in eiusdē conditionis in oībus vt antiqui dicebant neqꝫ primum quia corruptibilium ⁊ incorruptibilium nō pōt eē aīa eiusdē rationis. Non est ergo anima in elementis ⁊ in toto vniuerso.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam autem agnoscere.) ¶ Hic sequitur tertius tractatus primi libri. Et est lectio quartadecima ⁊ vltima eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i Ste est tertius tractatus huius libri qui cōtinet vnum capitulum tantū: i quo phylosophus mouet duas dubitatiōes de ipsa aīa remouendo opinionē antiquorū de ptib⁹ aīe.

¶ Preterea dubitatio ē: vtrum sentire: opinari: cōcupiscere mouere sm locū ⁊ cetere opatiōes aīe ꝯpetant ipsi aīe scdm se totam vel diuersis ptib⁹ aīe. Secūda dubitatio est: vtrū sit vnū principiū ipsius mūdi aut plura: primam vero dubitatiōnē soluerunt antiqui dicētes ꝙ pdicte opationes aīe ꝯueniūt ipsi aīe scdm diuersas eius ptes: posuerunt .n. aīam eē diuisibilē ⁊ partibilē. Sed hāc opinionē destruit phs trib⁹ rōnibus: quarū prima est. Nā multa ⁊ diuersa nō possunt esse in vno ⁊ eodem nisi sit aliquid aliud qd ꝯtineat ea: sed in aīa nō reperit̄ aliquid qd possit ꝯtinere diuersas ptes eiusdē substātialis: qꝛ aut id ꝯtinens est corpus aut aīa: si corpus: cū corpus magis ꝯtineatur ab aīa q̄ ꝯtineat. Si est aīa: aut illa aīa q̄ ꝯtinet eē publis aut non. Si scdm pari rōne stādum esset in primo. Si primū sequeret̄ ꝙ eēt pcedendū in infinitū in ꝯtinentibus. Scd̄a rō q̄ tāgitur. ibi. (Dubitat autē.) talis est. Si anima eēt diuisibilis in plures ptes: sequeret̄ ꝙ quelibet opatio eius regret determinatā ptē i corpe: ⁊ ꝑ ꝯñs oīs aīa eēt organica: ꝯñs ē falsū. qꝛ itellectus i sua opatione non determinat sibi certū organū. Tertia rō q̄ tāgit̄. ibi. (Videtur autē ⁊ plāte.) talis est. Nam in plantis ⁊ i aīalibus imperfectis decisis repit̄ eadē aīa sꝫ spēm in oībus ptib⁹ q̄ i oīb⁹ ptib⁹ eiusdē rōnis est: cū ea q̄ ꝯueniebat ron ante decisionē: ergo aīa nō est diuisibilis i ptes substātiales.

Ex quo sequit̃ rn̄sio ad p̄mã dubitationẽ. Nã p̄dicte opiniones ↄueniunt toti aīe totaliter substantie: secũdũ tñ diuersas ptes potestatiuas. ¶ Cõsiderandũ est aũt hic secũdum doctorem sanctũ ꝙ aīam esse ptibile potest intelligi tripliciter. Uno mõ ꝯm diuisionẽ substantialẽ: ita videlꝫ ꝙ substãtia sit habeat ptem ⁊ partem. Alio mõ ꝯm diuisionẽ quãtitatiuã. ⁊ istis duob⁹ modis aīa non est diuisibilis potissime loquẽdo de aīa q̃ est in aīalibus pfectis. Tertio modo pt intelligi ꝙ sit ptibilis ꝯm diuisionem potestatiuã q̄ est in plures ptes potẽtiales. Et h̄ pot intelligi dupliciter. Uno modo videlicet ꝙ ipsa diuidat̃ in h⁹i partes itaꝙ oẽs ptes potẽtiales requirant determinatum organũ in subiecto: ⁊ isto mõ ẽt aīa non est ptibilis. Alio mõ ꝙ diuidatur ĩ plures potẽtias: quarũ alique requirant organũ. alique vero nõ. ⁊ isto modo veritatem pot habere opinio antiquoꝝ dicentiũ aīam eẽ partibilẽ. ¶ Cõsiderandum vlteri⁹ ꝙ potẽtie aīe pñt ↄsiderari dupliciter. Uno mõ ꝯm modũ operandi eaꝝ. ⁊ isto mõ sunt tria genera potẽtiaꝝ: videlicet potentia vegetatiua sensitiua ⁊ intellectiua. qr potẽtia vegetatiua operatur mediãtibus qualitatibus actiuis ⁊ passiuis vt pꝫ in nutritione ⁊ augmentatione ⁊c. Potẽtia vero sensitiua ⁊ si non indigeat in sua opatione qualitatibus actiuis: indiget tamen organo corporeo quod cõponitur ex eisdem. Sed potẽtia intellectiua nullo modo eis indiget in sua opatione p se loquẽdo vt infra patebit. Alio mõ possũt ↄsiderari secundum diuersa genera operationum: ⁊ illo mõ sunt qnqꝫ genera potẽtiarum: videlicet potẽtia vegetatiua sensitiua appetitiua motiua ꝯm locũ ⁊ intellectiua de quibus omnibus infra determinabit̃. ¶ Cõsiderandũ vlterius ꝙ phs. ibi. (videtur aũt.) soluit secũdam dubitationẽ p̄positam dicẽs ꝙ aīa vegetatiua dicitur esse p̄ncipiũ ⁊ signũ vite: nõ tamẽ ita ꝙ ipsa sit solũ principium vite sicut tactus dicitur esse principiũ sensationis: quia remota potẽntia sensitiua nulla alia remanet: ⁊ omnia viuentia dicunt̃ in hoc ꝙ habẽt potẽtiam vegetatiuam.

¶ Finis scripti super primum librum de anima.

Breuis recollecta super secundum de anima Aristotelis: secundum Magistrum Dominicũ de flandria ordinis predicatoꝝ.

¶ Hec est lectio prima secundi libri de anima: ⁊ in commento sancti Thome.

q

Ue quidẽ a priorib⁹ tradita de anima ⁊c. (Iste ẽ secũs liber de aīa q̄ diuidit̃ in duos tractat⁹). In p̄mo phs determinat de aīa quãtũ ad ẽntiam eius. In scđo determinat de ea q̃ntum ad eius potentiales partes ⁊ opationes q̄ incipit. ibi. (Potẽtiarũ aũt.) p̄mus tractatus continet quattuor capitula. In primo caplo inestigat diffinitionẽ m̃alem cõem aīe q̃ dicit̃ ↄclusio dẽmõstrationis: ⁊ hoc ĩ p̄ma lectione doc. sancti. In secundo aũt caplo: qđ incipit ibi. (Uniuersaliter aũt.) manifestat ⁊ declarat p̄dictam diffinitionẽ: ⁊ hoc in secũda lectione doctoris sancti. In tertio caplo qđ incipit. ibi. (Qm̃ aũt ex incertis.) inuestigat diffinitionẽ formalẽ ⁊ ppriam ipsi⁹ aīe q̃ dicit̃ p̄ncipiũ demonstrationis: demõstrãdo p̄mã diffinitionẽ per istã: ⁊ hoc in tertia lectiõe doc. sancti. In q̄rto caplo qđ incipit. ibi. (Ulteri⁹ aũt vero.) ostẽdit q̃liter p̄ncipia viuendi ꝯm diuersa gñã vite se hñãt ad aīam ⁊ adinuicẽ. ⁊ hoc ĩ quarta lectiõe doctoris sancti. In p̄mo aũt caplo facit duo. p̄mo ponit. vi. diuisiones ad inuestigãdũ diffinitionẽ propriã aīe: Quaꝝ p̄ma ẽ entis: ꝫ qđ diuidit̃ ĩ. x. p̄dicamẽta: Scđa ẽ substãtie ꝯm ꝙ diuidit̃ ĩ materiã ⁊ formã ⁊ totũ ↄpositũ q̃ inter se differũt: qr materia nõ est h̄ aliqđ ꝯm se: sꝫ in potẽtia tñ. forma aũt ẽ ꝯm quã aliqđ est ens in actu: sꝫ totũ ↄpositũ ẽ hoc aliud demõstratũ: qđ est cõpletũ in esse ⁊ ĩ specie. Tertia diuisio ẽ ipsius actus in actũ p̄mũ ⁊ actũ ꝯm. Quarta diuisio sbaꝝ ẽ. q̃dam est corporea q̃dam icorporea. Quinta diuisio ẽ sbaꝝ corporearũ: q̃dam ẽ artificialis ⁊ q̃dam ẽ nãlis. Sexta ẽ sbaꝝ nãlium. q̃dam sunt q̃ habẽt vitã: q̃daꝫ sunt q̃ nõ habẽt vitã. Scđo inestigat diffinitionẽ aīe ponẽdo quoqꝫ cõclusiões: Quarũ p̄ma ẽ ꝙ aīa ẽ act⁹: qđ pbat̃ tali ratione ꝓbi. Qr aīa ẽ sba ⁊ nõ est sba ↄposita. ergo vel ẽ mã vel ẽ forma siue actus: pꝫ ↄña per locũ a sufficiẽti diuisiõe. probatio maioris. ¶ Nã oẽ corpus physicũ est substantia: sed oẽ corpus habẽs vitã ẽ corpus physicũ: ergo necessariũ ẽ dicere ꝙ omne corpus sit substantia: sꝫ oẽ corpus habens vitã ↄponit̃ ex corpe qđ hꝫ vitã: ⁊ ex eo p qđ hꝫ vitã. s. aīa: ergo aīa ẽ sba: pꝫ sequela: qr sba nõ ↄponit̃ nisi ex substãtiis. pbat̃ minor quãtũ ad p̄mã ptẽ videlꝫ ꝙ nõ est sba ↄposita: qr ẽ ps ↄponẽs sbam habẽtẽ vitã vt ↄcessum ẽ: ergo nõ est ipm ↄpositũ. ¶ Scđa pars pꝫ ꝙ nõ ẽ corp⁹ siue mã: qr ẽ id p qđ aliqđ habẽs vitã viuit. sed corpus nõ est h⁹i nec mã: alioquin oẽ hñs corpus siue mãm viueret qđ ẽ falsuꝫ. ¶ Ex quo infert̃ ꝙ aīa ẽ actus corpis habẽtis vitã. Nã id p qđ habẽs vitã viuit: ẽ actus corporis habẽtis vitã: sed aīa est h⁹i vt dictũ est: ergo aīa est actus corpis hñtis vitã. mõ qdẽ in actu: qa id qđ hꝫ vitam in actu est totũ cõpositũ: sꝫ totũ ↄpositũ nõ debet poni in diffinitiõe forme: sed aīa nõ est actus corpis hñtis vitaꝫ in actu inquantũ h⁹i sed inquantũ ĩ potẽtia. Secũdo ĩfertur ꝙ aīa cum sit substãtia non est actus sicut qualiscũqꝫ forma: sed ẽ actus sicut forma substãtialis ꝯm quã aliqđ sit ens simpliciter. ¶ Cõtra predictã cõclusionẽ ⁊ pbationẽ eiusdẽ arguitur sic. ¶ Omne id qđ aduenit enti ĩ actu est accidẽs vt ↄcedit doctor. s. in presenti: sed aīa aduenit enti ĩ actu: ergo ⁊c. pbatio maioris: qr aduenit corpori organico physico, cum sit actus eius: similiter est actus corporis animati: sed oẽ corpus aīatum organicũ est ens in actu. ergo ⁊c. ¶ Preterea omne mouens motũ est corpus: ergo anima est corpus. ¶ Preterea ad idẽ oẽ mouens mouet p cõtactũ: sed oẽ tale ẽ quãtũ: ⁊ per ↄñs corpus: ergo idẽ vt supra. ¶ Preterea id qđ est de genere potẽtie circa p̄maꝫ mãm: est aliqđ includens de actu ⁊ h̄ potẽtia: ergo id quod est citra p̄mũ actũ ẽ aliqđ includẽs de actu ⁊ de potẽtia: ⁊ p ↄñs erit cõpositũ: sed aīa ẽ citra p̄mũ actũ de genere act⁹ existẽs: ergo est cõposita ex potentia ⁊ actu: ⁊ p ↄñs ex mã ⁊ forma. ¶ Preterea ad ideꝫ vbicũqꝫ sunt pprietates materie: ibi ẽ materia: sed ĩ aīa sunt pprietates materie. s. incipere actuare informare ⁊c. ergo ĩ aīa ẽ materia: ⁊ p ↄñs est ↄposita ex mã ⁊ forma. ¶ Preterea id quod est actus tantum nõ habet rõnem sui esse. vt pꝫ octauo metaphysice: sed aīa habet cãm sui esse: vt pꝫ de se: ergo aīa nõ est actus tantũ sed ↄposita ex actu ⁊ potẽtia. ¶ Preterea id quod est potẽtia nõ ẽ act⁹: sed anima est potentia p omnia vt pꝫ tertio huius: ergo non est actus. ¶ Ad p̄mũ dicẽdum ꝙ aīa nõ aduenit corpori animate quod sit actũ animatũ per aliquã aliam formã sed aduenit corpori animato qđ dicit̃ aīatum per ipsam in aduentu eius: sicut dicim⁹ ꝙ lumen est actus corporis lucidi. nõ ꝙ corpus sit lucidũ ante aduentum luminis seu lucis: sꝫ adueniente lumine corpus sit luminatum similiter corpus non est organizatum per aliquaꝫ formã aliam ab anima: vnde ratio non sequitur. ¶ Sed contra hanc responsionem arguunt. Nã in isto instanti in quo introducitur anima in corpe aut corpus est actu organizatum aut nõ. Si p̄mum sic sequitur ꝙ aduenit enti ĩ actu: ⁊ per consequens propositum. Non potest dici secũduꝫ qr determinata forma requirit determinatam materiaꝫ. alis quelibet forma potest introduci in qualibet materia. ¶ Dicenduꝫ ꝙ in toto tempore precedenti istud instãs introductionis: materia fuit organizata ⁊ disposita p dispositiones consequentes formam abiiciendaꝫ. sꝫ in illo instanti introductionis: materia fuit organizata ⁊ disposita per dispositiones consequentes formam introducen-

dam ad cuius introductionem corrumpitur omnes organizationes ⁊ dispositiones in numero. non quidem per se: sed per accidens ad corruptionem s. subiecti. remanent tamen eedem specie: unde materia dicitur semper disposita ⁊ organizata que est susceptibilis de propinquo illius forme que requirit organizationem. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ duplex est mouens motum quoddam est mouens motum per se. quoddam est mouens motum per accidens siue per alterum: verum est ꝙ omne mouens motum: primo modo est corpus. ⁊ diuiditur in partem per se mouentem ⁊ partem per se motam. non autem mouens motum secundo modo. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ duplex est contactus. Quidam est contactus virtutis. aliud est contactus dimensionis seu quantitatis: verum est ꝙ omne mouens quod mouet per contactum dimensionis siue dimensionatum est corpus non autem quod mouet per contactum virtutis. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ anima non est actus primus in fine simplicitatis sed includit aliquid de potentia: non tamen oportet ꝙ illa potentia sit materia. vnde ideo non sequitur ꝙ sit composita ex materia ⁊ forma ⁊c. ¶ Ad quintum dicendum ꝙ proprietas materie non conueniunt anime vniuoce sed equiuoce tantum: videlicet secundum diuersas rationes. ¶ Ad sextum dicendum ꝙ illud quod est actus tantum non habet causam formalem sui esse: ⁊ sic intelligitur dictum phylosophi: bene habet tamen causam efficientem. vnde anima non habet causam formalem: licet habeat efficientem. ¶ Ad vltimum dicendum ꝙ illud quod est potentia non est actus respectu eiusdem: sed bene respectu diuersorum: vnde licet anima sit potentia respectu specierum intelligibilium: est tamen actus respectu corporis habentis vitam in potentia. ¶ Secunda conclusio. anima est actus primus: hanc conclusionem probat philosophus tali ratione. Nam sicut se habet scientia ad considerare: ita se habet anima per respectum ad diuersas suas operationes: sed scientia est actus primus scientis: ergo sequitur ꝙ anima est actus primus corporis animati. ¶ Contra hanc conclusionem sic arguitur: anima est actus sicut scientia vt habetur hic in textu: sed scientia: (cum sit forma accidentalis) est actus secundus: quia omnis forma accidentalis presupponit formam substantialem: ergo anima non est actus primus sed secundus. ¶ Preterea licet anima rationalis est substantia: ⁊ tamen non vniuersalis: ergo particularis. sed omnis substantia particularis nature rationalis est indiuidua: ergo anima rationalis non est actus primus sed composita ex actu. ¶ Preterea id quod presupponit aliquam formam accidentalem in materia: non est actus primus: sed anima presupponit formam accidentalem. ergo ⁊c. Probatio maioris. quia anima prius presupponit virtutem generatiuam in semine. sed talis virtus est forma accidentalis. ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicendum ꝙ scientia potest considerari dupliciter. Uno modo per respectum ad scientem: inquantum sciens est. Alio modo per respectum ad istum ꝙ est sciens: si capiatur scientia primo modo sic scientia est actus primus ⁊ essentialis scientis: ⁊ isto modo capitur hic: si vero capitur secundo modo sic est actus secundus vel dicendum ꝙ comparando scientiam ad animam. scientia est actus secundus: sed comparando scientiam ad considerare scientia est actus primus. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ anima non est substantia completa vnde non oportet ꝙ sit vniuersalis vel particularis. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ illa forma que presupponit aliquam formam accidentalem in eodem subiecto. dicitur esse actus secundus: non autem illa forma que presupponit aliquam formam accidentalem in alio subiecto. virtus autem generatiua non est subiectiue in illa parte materie seminis in qua introducitur in anima: secundum ꝙ inferius declarabitur: vnde ratio non sequitur. ¶ Tertia conclusio est ꝙ anima est actus corporis organici physici. Que probatur sic. Talis debet esse materia actus: qualem requirunt operationes illius actus sed operationes ipsius anime (cum sint diuerse) requirunt diuersitatem partium secundum situm ⁊ figuram in eodem

corpore. ergo oportet ꝙ anima sit actus corporis organici. nam corpus organicum dicitur illud quod habet diuersitatem partium distinctarum secundum situm ⁊ figuram. ¶ Contra hanc conclusionem sic arguitur. Id quod est separatum a corpore non est actus corporis: sed anima potissime rationalis est separata a corpore: vt patet tertio huius: ergo anima rationalis non est actus corporis. ¶ Preterea vnumquodque recipitur in alio per modum recipientis: si ergo anima rationalis esset actus corporis: susciperet ad modum corporis: sed corpus est indiuiduatum ⁊ determinate materie. ⁊ per consequens non posset anima omnia intelligere nec vniuersalia. ¶ Preterea actus per se conuenit illi cuius est actus: sed id quod conuenit alicui per se est inseparabile ab illo: cum ergo anima rationalis sit separabilis a corpore: sequitur ꝙ anima rationalis non est actus corporis. ¶ Ad primum dicendum ꝙ anima rationalis licet sit separata a corpore secundum operationem intellectiuam non tamen est separata secundum esse loquendo de anima coniuncta. vel dicendum ꝙ licet anima sit separata a corpore quantum ad actum secundum qui est intelligere (quia non est actus alicuius organi corporalis.) non tamen est separata quantum ad actum primum: quia est forma corporis ¶ Ad secundum dicendum ꝙ licet anima sit indiuiduata in corpore ⁊ determinate materie quantum ad esse: tamen quantum ad operationem intellectiuam: est vniuersalis cum talis operatio non indigeat corpore organico siue instrumentali. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ anima conuenit per se corpori: sicut esse sursum conuenit per se leui: sicut ergo quando leuia sunt extra suum proprium locum: in eis remanet aptitudo naturalis ad talem locum: ita anima rationalis quando est separata remanet in eis naturalis aptitudo ad proprium corpus. ¶ Quarta conclusio que sequitur ex precedentibus est ista ꝙ diffinitio anime que dicitur communis ⁊ materialis est ista: anima est actus primus organici physici. Que conclusio probatur dupliciter. Primo per rationes precedentes: quod enim sit actus patet per precedentem conclusionem primam: ⁊ ꝙ sit actus corporis organici patet per secundam conclusionem. Secundo probatur quia conuenit omni anime soli ⁊ semper ⁊ indicat totum eius a prima potentia vsque ad vltimum actum. ¶ Contra hanc conclusionem arguitur sic. Illud quod potest diffiniri: habet genus ⁊ differentiam sed anima (cum non sit species sed pars speciei.) non habet genus ⁊ differentiam. ergo non potest diffiniri. ¶ Preterea omne diffinitum est diuisibile in partes diffinientes sed anima: (cum sit forma simplex) non est diuisibilis. ergo ⁊c. ¶ Preterea ista diffinitio non conuenit anime rationali: ergo non conuenit in commento sub diffinito assumptum. probatio. quia forma debet esse proportionata materie: sed anima rationalis est incorruptibilis ⁊ corpus est corruptibile: ergo ⁊c. ¶ Preterea anima est forma simplex: corpus organicum habet magnam diuersitatem: ergo anima rationalis non est actus corporis organici. ¶ Preterea si anima esset actus corporis organici aut organizatio fieret ante introductionem eius: vel in instanti introductionis. Non secundum quia nullus motus potest fieri in instanti sine motu alterationis: si primum vel illa organizatio remanet organizatio: ⁊ per consequens anima vnitur corpori non organizato. ¶ Ad primum dicendum ꝙ illud argumentum procedit de diffinitione propriissime dicta. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ licet anima sit forma simplex secundum essentiam potest tamen diuidi in partes rationis. Ad tertium dicendum ꝙ licet anima rationalis secundum essentiam suam: (vt supradictum est.) sit incorruptibilis: tamen requirit (propter diuersas operationes eius) corpus bene complexionatum ad quam quidem complexionabilitatem sequitur corruptibilitas necessitate materie. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ anima est simplex quantum ad essentiam: multiplex tamen est quantum ad potentiam ⁊ virtutem: ⁊ ideo propter operationes diuersas requirit corpus organicum. ¶ Ad vltimum dicendum ꝙ ista organizatio per se fit in tempore precedenti introductionem

forme que corrumpitur per accidens in instanti introductionis: in quo introducitur per accidens noua organizatio simul cum anima: et quando dicitur quod organizatio non potest fieri in instanti verum est per se. tamen per accidens fieri potest in instanti presupposita prima organizatione. ¶ Quinta conclusio. anima vnitur corpori organizato sine metaphysico: probatur. quia propria perfectio vnitur immediate proprio perfectibili: sed anima est propria perfectio corporis organici cum sit eius forma substantialis. ergo &c. ¶ Contra hanc conclusionem arguitur sic. Anima vnitur materie disposite: ergo vnitur materie mediantibus dispositionibus. ¶ Preterea diuerse forme secundum speciem non possunt vniri diuersis partibus materie nisi sint diuerse per quantitatem: ergo anima vnitur materie mediante quantitate. ¶ Ad primum dicendum quod anima vnitur materie prime que in toto tempore precedente instans introductionis fuit disposita per dispositiones consequentes formam abiiciendam vt subiectum est. que corrumpitur in aduentu forme: et in aduentu forme est disposita per dispositiones consequentes naturaliter formam introducendam. Sed contra hanc responsionem arguitur. aut anima in instanti introductionis vnitur materie nude aut non. Si secundum habetur intentum: videlicet quod vnitur mediante medio. Si primum: ergo non vnitur materie disposite. ¶ Dicendum quod materia potest dici nuda dupliciter. Uno modo per carentiam cuiuscunque forme: sic materia nunquam dicitur nuda. Alio modo per carentiam formarum et dispositionum precedentium formam introducendam: et isto modo anima vnitur materie nude: quia in introductione corrumpuntur omnes forme et dispositiones precedentes: et simul cum eis introducuntur alie dispositiones et accidentia in numero. Sed contra arguitur. In eodem instanti corrumpuntur precedentes dispositiones et introducuntur sequentes aut in vno et alio. Si primum sequeretur quod in eodem instanti erunt contrarie et diuerse forme in eodem simul. Si secundum cum inter quelibet duo instantia mediat tempus: sequitur quod erit dabile tempus in quo materia erit sine omni forma. Dicendum quod in vno et eodem instanti temporis corrumpuntur per accidens omnes precedentes dispositiones et introducuntur sequentes: nec propter hoc sequitur quod in vno et eodem simul sunt diuerse forme: quia ea que in instanti corrumpuntur: tunc corrumpi non possunt: vnde bene sequitur. anima corrumpitur. ergo anima non est: sed immediate ante fuit. Sic bene sequitur: anima introducitur: ergo anima est: et immediate ante non fuit. Et si queratur vtrum in vltimo instanti in quo remouetur forma abiicienda introducitur alia forma. Respondendum est negando sumptum: quia non est dabile vnum et vltimum instans forme corrumpende: sed bene primum instans non esse eius: quod quidem instans est instans primum sub esse forme introducende. ¶ Ad secundum patet solutio per ea que dicta sunt: verumtamen considerandum est quod anima secundum essentiam considerata preintelligitur vniri materie nude eius ante omnia accidentia: tamen si consideretur quantum ad vltimos eius gradus perfectionis: sic aliqua accidentia preintelliguntur precedere ipsam animam verbi gratia. anima dat corpori esse substantiale: esse corporeum et esse animatum: sed quantitas sequitur ipsam animam et quantum ad hoc quod est dare esse substantiale: sed tamen preintelligitur precedere ipsam animam secundum quod dat esse animatum. ¶ Circa predicta dubitatur primo vtrum anima habeat diffiniri per suum subiectum: et arguitur primo contra suppositum: quia illa forma que habet subiectum est accidentalis. anima non est forma accidentalis: ergo anima non habet subiectum. ¶ Preterea arguitur contra suppositum: quia si subiectum anime poneretur in diffinitione eius: aut poneretur tanquam pars essentialis eius: aut tanquam per additamentum. Non primum: quia corpus non sit pars essentialis anime. Nec secundum quia hoc est proprium accidentis diffiniri per additamentum vt adducit doctor sanctus in plerisque locis. ¶ Dicendum quod anima habet diffiniri per suum subiectum: quia illud quod non habet esse completum in specie: sed dependens habet diffiniri per illud a quo dependet: et inde est quod accidentia habent diffiniri per subiectum: vt patet septimo metaphysice: sed nulla forma rei naturalis est quid completum in specie: complementum enim speciei conuenit substantie composite: vnde omnis quelibet forma diffinitur per aliquid quod est extra essentiam eius: videlicet per totum subiectum: sed anima est forma naturalis: ergo &c. ¶ Ad primam rationem dubii: dicendum quod subiectum accipitur dupliciter. Uno modo proprie: videlicet pro eo quod per se subsistens dat stabilimentum essendi alteri: et isto modo illud quod habet subiectum dicitur forma accidentalis. Alio modo: videlicet pro omni eo quod est susceptiuum perfectionis siue substantialis siue accidentalis et isto modo non oportet quod illud quod habet sensum sit forma accidentalis: sicut accipitur in proposito. ¶ Ad secundum dicendum quod anima diffinitur per suum subiectum: non tanquam per partem essentie eius: sed tanquam per aliquid quod est extra essentiam eius: non enim dicitur diffinitio per additamentum: nisi quia aliquid dicitur diffiniri per additamentum dum aliquid diffinitur per aliud alterius generis predicamentalis. modo manifestum est quod forma et materia sunt eiusdem generis. vnde cum forma diffinitur per materiam non diffinitur per additamentum nisi largo modo loquendo. ¶ Dubitatur secundo vtrum inter formas naturales sola anima rationalis sit per se subsistens. Arguitur primo quod non contra assumptum quia illud quod est per se subsistens est hoc aliquid: sed anima rationalis non est hoc aliquid sed est id quo aliquid est: ergo non est per se subsistens. ¶ Preterea id quod est per se subsistens habet propriam operationem sine corpore: sed anima rationalis cum non intelligat nisi mediantibus phantasmatibus: non habet operationem aliquam sine corpore: ergo &c. ¶ Preterea arguitur contra propositum: sicut se habet intellectiuum ad intelligibilia: ita se habet sensitiuum ad sensibilia: sed intellectiuum apprehendit intelligibilia sine corpore: ergo sensitiuum apprehendit sensibilia sine corpore. tunc sic. Illud quod habet operationem per se: est per se subsistens: sed anima rationalis habet operationem per se sine corpore vt probatum est: ergo est per se subsistens. ¶ Responsio: dicendum quod solum anima rationalis est per se subsistens: quod sic patet: quia solum illud dicitur per se subsistens quod habet propriam operationem sine corpore. sed solum anima rationalis est huiusmodi: ergo &c. ¶ Ad primum dicendum quod aliquid dicitur per se subsistens dupliciter. Uno modo subsistentia completa tanquam aliquid completum in specie: et isto modo anima non est per se subsistens. Alio modo dicitur aliquid per se subsistens subsistentia incompleta: et isto modo anima rationalis est per se subsistens. vnde non oportet quod significet hoc aliquid proprie accipiendo hoc aliquid. ¶ Ad secundum dicendum quod licet operatio anime intellectiue (vt supra dictum est.) indigeat corpore obiectiue: non tamen instrumentaliter: ergo &c. ¶ Ad tertium dicendum quod simile est inter intellectum et sensum in hoc quod vnumquodque ipsorum est in potentia ad suum obiectum: est tamen dissimile in hoc quod sensus suscipit sensibilia cum quadam immutatione corporali. intellectus autem non nisi forte per accidens. vnde ratio non sequitur. ¶ Dubitatur tertio vtrum illud dicitur habere vitam quod habet per seipsum augmentum et decrementum et alimentum. Et videtur quod non: quia deo vita propriissime attribuitur: vt probat phylosophus duodecimo metaphysice: et tamen in deo non est alimentum neque augmentum: ergo &c. In contrarium est phylosophus in litera. ¶ Dicendum quod de eo quod est habere vitam possumus loqui dupliciter. Uno modo in generabilibus et corruptibilibus sicut hic phylosophus loquitur per modum exempli: et isto modo habere vitam dicitur illud quod per seipsum habet alimentum &c. Alio modo possumus loqui vniuersaliter et absolute: sic aliquid dicitur habere vitam ex hoc quod per se est aptum natum mouere seipsum aut motu intellectuali aut motu physico: et isto modo procedebat ratio dubii. ¶ Dubitatur quarto vtrum in vno et eo

dem composito sint plures forme substantiales secundum essentiam distincte: ꝛ arguitur ꝙ sic. ℂ Nam vnius ꝛ eiusdem rei sunt plura predicamenta formalia ꝛ essentialia: ergo vnius ꝛ eiusdem rei sunt plures forme substantiales: patet consequētia: quia predicamenta formalia sumuntur a formis. ℂ Preterea anima est actus corporis: vt patet per diffinitionem anime: sed materia prima nō dicit actu nisi per aliquam formam: ergo sequitur ꝙ in corpore animato est forma corporis ꝛ ipsa anima: ꝛ per consequens plures forme. ℂ Preterea corporeitas est forma a qua materia nunquam potest denudari (vt concedit doctor sanctus in secundo sententiarum:) ergo sequitur ꝙ in eodem est forma corporeitatis ꝛ forma specifica. ℂ Preterea omne mouens seipsum diuiditur in partem per se mouentē ꝛ partē per se motā vt patet ex octauo physicorum: sed corpus animatū est mouens seipsum: ergo diuidit in partem per se mouentem. s. animā ꝛ partē per se motam. s. corpus: sed materia prima non potest esse pars per se mota: ergo corpus (quod est pars per se mota) est informatum alia forma. ℂ Preterea in corpore mixto reperiuntur quattuor elementa: ergo in eis reperiuntur forme substantiales eorū: ꝛ sic in eodem corpore mixto reperiuntur plures forme substantiales. ℂ Preterea in quolibet composito naturali est forma totius ꝛ forma partis. sed forma totius ꝛ forma partis sunt forme realiter distincte secundum doctorē sanctū: licet albertus aliter teneat: ergo ꝛc. ℂ Preterea ab vno ꝛ eodem non procedit nisi vnum: sed ab anima procedunt diuerse operationes: ergo cum forma sit principium operationis: sequitur ꝙ in corpore animato sunt diuerse forme. ℂ Preterea omne generās vniuocum generat sibi simile in specie. sed homo est generans vniuocum hominis: ergo generat aliquid sibi simile: sꝫ non potest generare sibi simile in specie nisi producendo formam substantialem: ergo homo generans producit formam substantialem: ꝛ sic in homine generato erunt due forme. ℂ Preterea generatio hominis dicitur naturalis: ergo terminatur ad formam naturalem: sed nō terminatur ad animā rationalem: alias generans naturale attingeret essentiam eius: quod non solū est falsum: sed ēt hereticum. ergo in homine est vna forma que acquiritur per generationem: ꝛ alia que acquiritur per creationem ꝛ sic idem vt supra. ℂ Preterea ꝙ vni est substantia nulli est accidens: vt patet primo physicorum: sed sensitiuum in bruto est forma substantialis: ergo sensitiuum in homine erit forma substantialis. ℂ Preterea vbi remanent accidentia consequētia aliquam formam: ibi est ipsa forma sed in mortuo remanent accidentia consequentia formam corporeitatis. s. figure ꝛ quantitatis: ergo in mortuo remanet forma corporeitatis: cū ergo in mortuo sit forma etiā sequitur ꝙ in eodē cōposito sint plures forme substātiales. ℂ Responsio dicendum (dimissis varijs opinionibus in primo de generatiōe ꝛ in prima phylosophia perscrutādis diuersimode) ꝙ impossibile est (vt hic expresse doctor sanctus concludit) vnius rei esse plures formas substantiales. ℂ Pro cuius declaratione supponit vnū: scilicet ꝙ differentia inter formam substātialē ꝛ accidentalē est hec: scilicet ꝙ forma accidētalis nō facit ens actu simpliciter: sed ens actu tale vel tantum aut quantū vtputa magnum vel album vel aliquid huiusmodi: vt patet septimo metaphysice: sed forma substātialis facit ens actu simpliciter. Ex qua differentia sequitur alia: videlicet ꝙ forma dicitur accidentalis que aduenit subiecto existenti in actu: sed forma substantialis non aduenit subiecto iam existenti in actu sed in potentia tantū. scilicet materie prime. Quo supposito probat tali ratione: quia si vnius rei essent plures forme substantiales consequēter se habentes secundum prius ꝛ posterius (vt voluerunt aduersarij) sequeretur ꝙ prima faceret ens actu simpliciter: vt patet per primā differentiā: ꝛ per consequens omnes alie forme consequenter aduenirent subiecto iā existenti in actu. ꝛ sic accidentaliter aduenirent. vt patet per secundam differentiā sic non essent forme substātiales: sed accidentales quod est cōtra hypothesim. ℂ Preterea omnes alie forme consequentes primam non facerent ens actu simpliciter enim iā esset ens actu simpliciter per primā formā: sed facerent ens actu secundum quid. sic essent forme accidentales: vt patet per primā differentiā. vnde impossibile est vnius rei esse plures formas substantiales per predicta tollitur ratio Auicenne in libro fontis vite: qui posuit ꝙ secundū ordinē generum et specierum est ordo plurium formarum substantialium in vna ꝛ eadē re: vtputa ꝙ in hoc indiuiduo esset vna per quam est substantia: ꝛ alia per quā est corpus: ꝛ tertia per quā est animatū corpus ꝛ sic de alijs. Sed secūdū premissa oꝫ dicere ꝙ vna ꝛ eadē forma substātialis est per quā hoc indiuiduū est substātia: ꝛ per quā est corpus: ꝛ per quā est animatum corpus sic de alijs. secundum tamen diuersos gradus perfectionis eiusdem. forma. n. perfectior dat materie quod dat forma minus perfecta ꝛ adhuc amplius. vnde anima non solū facit esse substantiam ꝛ corpus quod et facit forma lapidis: sed etiā facit esse animatum corpus: non ergo est intelligendū ꝙ anima sit actus corporis quasi corpus sit constitutū per vnam formam que faciat eum esse corpus ꝛ anima superueniens ei faciat esse viuū corpus: sed quia ab anima habet ꝙ sit corpus ꝛ ꝙ sit corpus viuum: sed hoc ꝙ est esse corpus imperfectius quasi materiale respectu vite. ꝛ inde est ꝙ recedente aīa non remanet idē corpus specie: nam oculus ꝛ caro non dicuntur in mortuo nisi equiuoce: vt per phylosophum in tertio metaphysice. Recedente. n. anima succedit alia forma substantialis que dat aliud esse specificum cū corruptio vnius non sit sine generatione alterius: hec. n. omnia doctor sanctus in presenti lectione formaliter. ꝛ hoc patet solutio ad duo argumenta. primo in principio dubij adducta. ℂ Ad tertium dicendum ꝙ corporeitas potest dupliciter accipi. Uno modo vt dicit formam corporeitatis distinctā a formis specificis. Alio modo vt dicit gradum perfectionis genericū cōsequentem formā genericam quāni ad eius essentiā precedentē. in gradum specificum perfectionis eiusdem forme. primo modo materia potest denudari a corporeitate: licet non secundo mō. ℂ Ad quartū dicēdū ꝙ corpus animatū diuidit in partem per se mouentē que est animatū virtute anime eius considerata: ꝛ in partem per se motā: que est corpus cum anima secundū suum esse consideratū. Non est ergo intelligendum ꝙ anima sit pars per se mouens secundum eius totum ambitum considerata: ꝛ ꝙ corpus sit pars per se mota seclusa anima: vt inquit doctor sanctus in prima parte questione septuagesima octaua. ℂ Ad quintum dicendum ꝙ forme elementorum sunt in mixto non quidem formaliter sed virtualiter vt quo alias latius disputabitur. ℂ Ad sextum dicendum ꝙ vnius rei esse plures formas substantiales potest intelligi dupliciter. Uno modo ꝙ in vno sint plures forme virtualiter ꝛ sic non est inconueniens ponere pluralitatem formarum. Alio modo formaliter ꝛ hoc dupliciter. Uno modo ꝙ tales forme sint realiter distincte. Alio modo ꝙ sint distincte secundum rationem. Si secundo modo sic etiam non est incōueniens. Si primo modo ꝛ hoc dupliciter vel loquendo de forma totius tantum: vel de forma totius ꝛ partis: voco autem formā partis que est altera pars totius compositi: formā vero totius que resultat ex vnione partis cū forma. Si secundo modo: sic etiam nō est inconueniens ponere pluralitatem formarum vt volunt argumentum. Si primo modo est inconueniens de quo procedit questio dubij. ℂ Ad septimū dicendū ꝙ ab vno inquantū vnū non procedit nisi vnum loquendo in agentibus naturalibus: secus autem loquēdo in agentibus secundum voluntatem: sed ab vno quod est vnum secundum essentiam: multiplex tamē secundum virtutē (quadmodū est aīa) bene procedunt diuerse. ℂ Ad octauū

dicendum ꝙ homo generat sibi simile non ex eo quod introduci formam substãtialem: sed quia disponit ma-teriam vltima dispositione ad introductionē forme sub-stantialis. scilicet anime rationalis que per solaꝫ creatio-nem infunditur: neqꝫ tamen propter hoc sequitur ꝙ ho-mo sit imperfectius generans ꝙ̃ asinus qui in toto ducit formam substantialem per suam generationem qꝛ mul-to nobilius est ⁊ perfectius disponere materiam ad in-troductionem anime rationalis ꝙ̃ producere aliaꝫ quã-cunqꝫ formaꝫ naturalem. ⁊ per hoc patet solutio ad no-num. ¶ Ad decimum dicendum ꝙ anima sensitiua est forma substantialis in homine non quidem secundum esse-tiam distincta ab anima rationali: sed fm̄ rationeꝫ vt infra probabit̄: ¶ Ad vndecimum dicendum ꝙ illa accidentia non remanēt eadem numero in mortuo que prius fuerant in viuo: sed fm̄ speciem tantum.

¶ Sequitur in textu. (Uniuersaliter quidem dictū est quid est anima ⁊c.)

Hic incipit lectio secunda eiusdem libri: ⁊ in commen-to sancti Thome.

1 Stud est secundum capituluꝫ primi tractatus in quo phylosophus manifestando predictam diffinitionem ponit vnam conclusionem ex qua infert vnuꝫ corre-lariuꝫ. ¶ Conclusio est ista ꝙ anima est substantia ⁊ qđ quid est corporis animati, potentia vitam habentis: hāc conclusionem probat phylosophus duabus rationibus. Quarum prima est. Sicut est in artificialibus: ita ē i na-turalibus: sed in artificialibus: si dolabra esset corpus na-turale sua forma esset substantia ⁊ quod quid est ipsius dolabre. ergo in naturalibus forma est substantia ⁊ qđ quid est eius. Cum ergo corpus animatum sit ens natu-rale: ⁊ anima sit eius forma vt supra concessum est: seq̄-tur ꝙ anima est substantia ⁊ quod quid est corporis aīati. ¶ Secunda ratio est. Sicut ē in partibus animalis: ita in toto animali: sed in partibus animalis ita est ꝙ si ocu-lus esset animal: oporteret ꝙ visus esset anima ⁊ substā-tia eius. ergo oportet ꝙ i toto animali ita se habeat ꝙ for-ma eius scilicet anima sit eius substantia. probatio maio-ris: qꝛ si oculus esset animal ⁊ ab eo remoueret̄ anima: non maneret oculus nisi equiuoce. ¶ Ex his duabus ra-tionibus potest elici vna talis ratio: videlicet. Illud ē sub-stantia ⁊ qđ quid est: quo remoto nō remanet id nisi eq-uoce: sed remota anima non remanet animal nisi equiuo-ce: ergo anima est substantia: ⁊ quod quid est corporis animati. Ex predictis infert phylosophus vnum corre-larium: videlicet ꝙ cum anima sit actus totius corporis ⁊ partes eius sint actus partiuꝫ: ⁊ forma non separetur ab eo cuius est forma: necessario sequitur ꝙ anima non potest separari a corpore: vel ipsa tota vel alique partes eius si nata est habere partes. ¶ Contra predictam con-clusionem arguitur sic. ¶ Prius non habet notificari p posterius: sed forma artificialis cum sit accidentalis: ⁊ partes anim e sint posteriores ipsa anima: ergo videtur ꝙ anima non conuenienter notificetur per formas artifi-ciales ⁊ partes corporis animati. ¶ Preterea si forma dolabre remoueretur: non remaneret dolabra equiuoce sed vniuoce: ergo, forma dolabre non est substantia siue quod quid est eius: patet consequentia. quia vt dictum est illud est substantia: quo remoto non remanet illud ni-si equiuoce. ¶ Ad primum dicendū ꝙ prius potest no-tificari per posterius quo ad nos (vt dicit hic doctor san-ctus:) vnde quia forma accidentalis cum sit propinqui-or sensui ꝙ̃ forma substantialis: conuenienter notificatur per artificialem. ⁊ quia ex obiectis ⁊ partibus ipsarum potentiarum deuenimus in cognitionem ipsius anime. ideo etiaꝫ ipsa aīa notificat̄ per partes eius. ¶ Ad scđm dicendaꝫ ꝙ dolabra potest capi dupliciter. Uno modo absolute secundum ꝙ est artificialis res. ⁊ sic verum est ꝙ forma eius non est substantia eius. Alio modo potest considerari conditionaliter vt puta si dolabra esset corp⁹ materiale: ⁊ sic isto modo forma eius esset substãtia ei⁹. ¶ Contra textum dubitatur vtrum anima sit substantia corporis animati habentis vitam in potentia ⁊ arguitur ꝙ non: Quia id quod habet principium vite: habet vitā in actu: sed corpus animatum habet principium vite sci-licet animam: ergo habet vitaꝫ in actu ⁊ per consequēs anima est substantia corporis animam habentis vitam in actu ⁊ non in potentia. ¶ In contrariuꝫ arguitur p phy-losophum in littera. ¶ Responsio dicendum ꝙ anima est substantia corporis hñ̄us vitā in potētia. ¶ Pro cuius declaratione notandū primo ꝙ vita potest capi, dupliciter. Uno modo pro esse viuentis: sicut dicimus ꝙ viue-re viuentibus est esse. Alio modo accipit̄ vita pro viuifi-operatione: sicut dicimus aliquid viuere: quia mouet se ipsum. Ex quo sequitur quod aliquid potest habere vi-tam in potentia dupliciter. Uno modo accipiendo vitaꝫ primo modo ⁊ sic illud quod nondum habet animaꝫ: quod natum tamen est habere: dicitur habere, vitam in potentia. Alio modo accipitur vita secundo modo: ⁊ sic illo modo dicitur habere vitam in potentia quod habꝫ principium vite: scilicet animam tamen non in actu ope-ratur per eam. ¶ Notandum secundo ꝙ duplex est po-tentia: vt etiam ex dictis concluditur: quedam enim est abiiciens animaꝫ: quedam non abiiciens animaꝫ: ꝫ ope-rationes eius. ¶ Notandum tertio ꝙ duplex est poten-tia. Quedaꝫ est coniuncta actui: que scilicet stat sub actu. Alia est distans ab actu: quando scilicet non actu perficit-tur per formam: tamen de proximo apta nata est perfi-ci. Quibus suppositis dicendum est animam esse substā-tiam corporis habentis vitaꝫ potest intelligi dupliciter: vel accipiendo vitam secundo modo: ⁊ sic conceditur vel primo modo: ⁊ hoc dupliciter. vel loquendo de poten-tia coniuncta actui. vel distante. Si primo modo sic etiā conceditur. Si secundo modo sic anima non est substan-tia corporis habētis vitam in potentia sed ī actu vt volu-it argumentum dubii. Ex quo pꝫ solutio eius.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam auteꝫ ex incertis ⁊c.)

Hic incipit lectio tertia eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

1 Stud est tertium capituluꝫ primi tractatus: in quo phylosophus volens demonstrare predictam diffinitionem anime ponit tres conclusiones. Quarum prima est quod anima est corporis viuentis actus ⁊ forma. Quaꝫ conclusionem probat phylosophus tali ratione. ¶ Illud quod est principiū viuendi: est corporis viuentis actus ⁊ forma: sed anima est principium viuendi in his que viuunt: ergo anima est principium corporis viuentis actus ⁊ forma. Probatio medie. nam illo modo per quod differunt animata ab inanimatis est principiuꝫ vi-uendi cum animata differant ab inanimatis in viuendo: sed animata differunt a non animatis per animam: ergo anima est principium viuendi quod fuit probandum. ¶ Contra hanc rationem arguitur sic. ¶ Quelibet for-ma naturalis est natura. sicut patet per phylosophum se-cundo physicorum: sed anima non est natura vt dicit hic phs: cū natura nō moueat ad 2ria loca. aīa.n. mouet ad 2ria loca vt iferius patebit: ergo aīa nō est forma corpo-ris viuentis. ¶ Preterea proprium perfectibile nō po-test esse sine propria forma: sed aliqua sunt viuentia sine anima: vt patet de corpore celesti ⁊ spiritualibus creatu-ris: ergo idem vt supra. ¶ Preterea potētie anime sūt principia viuendi: vt infra concedit phylosophus. Et ta-men non sunt corporis viuentis forma: ergo maior pro-bationis falsa. ¶ Ad primum dicendum quod formam quamlibet esse naturam potest intelligi dupl'r. vno mō sic ꝙ sit pricipiū motus ⁊ quietis: ⁊ sic quelibet forma nā'-lis est natura. Alio modo qđ operet̄ per modū nature: ⁊ sic nō q̄libet forma nālis est natura. Nam natura non-

monet ad contraria loca. ¶ Sed determinat ad viuum.
anima vero mouet ad contraria loca vt ad sensuz p3: vn
de aīa nõ dicit natura secundo modo. ¶ Ad secundum
dicendū ꝙ nullū corpus viuit sine anima formaliter ⁊ in
tensiue. Corpora autem celestia non dicunt viuere for
maliter sed forsitan effectiue: quia mouent ab intelligen
tia. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ duplex est principiū vi
uendi. Quoddam est primū principium de quo est hic
ad propositum. Aliud est principium proximum licet er
go potentie anime sint principia viuendi immediata: ca
piendo viuere pro operatione vitali. aīa tū est principium
primum in cuius virtute potentie operant. ¶ Secūda
conclusio: tantū quattuor sunt modi viuendi: vnus .s. per
intellectum: alius p sensum: alius per motū localē: alius
per motum alimenti decrementi ⁊ augmenti. Que con
clusio probat tali rõne. Modus viuēdi est secundū quē
sumit aliquis gradus viuentiū: sed tantū sunt quattuor
gradus viuentium: ergo sunt tantū quattuor modi viuē
di. probatio minoris. Nā in quibusdam viuentibus in
uenit tantum augmentum decrementū ⁊ alimentū: sci
licet in plantis. In quibusdaz vero cum his inuenit sen
sus sine motu locali: sicut i animalibus imperfectis. Ul
terius vo in quibusdā inuenitur motus secunduz locum
sicut in animalib⁹ perfectis que mouent motu progres
siuo. In quibusdam vero cum his inuenit intellectus .s.
in hominibus. Contra hanc conclusionem arguitur sic.
¶ Quinqz sunt genera operationuz anime: vt phyloso
phus infra determinat ⁊ supra cōcessit videlicet vegeta
tiuum sensitiuum motiuum secundum locum appeti
tiuum ⁊ intellectiuū: ergo quinqz sunt modi viuēdi ⁊ nō
tantum quattuor. ¶ Preterea vbicūqz est phantasia ibi
est motus localis: sed in animalibus iperfectis est phan
tasia saltē iperfecta cuz in eis sit sensus: ergo in ipsis ē mo
tus localis ⁊ per consequens sensus ⁊ motus localis non
faciunt diuersos modos viuendi. ¶ Ad primum dicen
dum negando consequentiā: quia phylosophus non in
tendit distinguere hic modos viuendi secundum diuer
sa genera operationuz anime. sed secundū diuersos gra
dus viuentiuz. Unde enim appetitiuū non faciat aliquaz
diuersitatē in gradibus viuentiū: cū vbicunqz sit sensus
ibi sit appetitus: sequit ꝙ appetitiuuz non cōstituat mo
dum diuersum ab aliis. ¶ Ad secundū dicendum ꝙ du
plex est motus localis: quidā est imperfectus videlicet
motus dilationis aut constrictionis: ⁊ talis bene inuen
tur in animalibus iperfectis. Alius est motus localis p
fectus: ⁊ talis solum reperit in aīalibus perfectis ꝗ qui
dem constituit modum viuendi distinctum ab aliis non
autez primus. ¶ Tertia conclusio vegetabilia viuunt:
que probat tali ratione. In quibuscunqz enim est vnus
predictorum quattuor modoruz viuendi: illa dicunt vi
uere: sed omnia vegetabilia sunt huiusmodi. omnia. n ha
bent in seipsis potentiam quandaz ⁊ principium quo su
scipiunt motum augmenti ⁊ decrementi: ergo sequit ꝙ
vegetabilia viuūt ⁊ non solum viuunt (vt dicit doctor
sanctus:) dum augentur ⁊ decrescunt: sed tandiu viuūt
quandiu possunt accipere nutrimentum per quod fit au
gmentū. Ex predicta conclusione phylosoph⁹ infert pri
mo ꝙ animalia tam imperfecta ꝙ̄ pfecta similiter ⁊ ho
mines viuunt: quia in omnibus animalibus est aliquis
modus viuendi cum in eis sit sensus presertim sensus ta
ctus sine quo in eis non est vita. Secundo modo infert
ꝙ inter predictos modos viuendi ille modus qui est se
cūduz augmentuz ⁊ decrementū est prius ordine natu
re generationis: quod sic p3: naz quādo duo sic se habēt
ꝙ vnuz est ab altero separabile ⁊ nō ecōuerso: illud qð
est separabile est prius: sed inter predictos modos viuē
di ille modus qui sumitur secunduz principium augmē
ti ⁊ alimēti potest separari ab aliis modis viuēdi ⁊ non
ecōuerso: loquendo in rebus naturalibus: nam ille mo
dus viuēdi reperit in plātis: scilicet i quibus alius mo
dus nõ reperitur: ergo ille modus est prius. ¶ Circa
predicta dubitatur primo vtrum predicta diffinitio ani
me posset demonstrari ⁊ arguo ꝙ non: quia ꝙ quid est
non potest demonstrari de eo cuius est: vt patet secūdo
posterioruz: sed diffinitio indicat ꝙ quid est: ergo diffi
nitio non potest demonstrari de eo cuius est. s. de diffi
nito. ¶ Preterea nullum medium demonstrationis pt
demonstrari cū mediū non intret cōclusionē: sed diffini
tio est mediū dmōstrationis: ergo nulla diffinitio potest
demonstrari. ¶ Preterea nihil notius cōpetit diffinito
ꝙ̄ sua diffinitio: sed demōstratio ꝓcedit ex notiorib⁹: nō
solum secundū naturā: sed etiam quo ad nos: ergo ⁊c.
¶ Responsio dicendum ꝙ duplex est diffinitio: quedā
materialis: quedam formalis (vt sepius dictū est) diffi
nitio materialis pōt demōstrari a priori ꝑm naturam ⁊
ecōuerso: diffinitio formalis pōt demōstrari per mate
rialē tanquā a priori quo ad nos: Quoniā aūt diffinitio
aīe ꝑma que demonstrat de anima per secundaz ei⁹ dif
finitionē. s. per hanc quod est principiū viuendi illa diffi
nitio est a posteriori secunduz naturam sed a priori quo
ad nos. Manifestum est. n. ꝙ anima non est actus ⁊ for
ma ex eo quod est principium viuendi: sed ex eo quod
est forma: est principiū viuendi. ex quo sequit ꝙ illa de
monstratio dicit demonstratio: q2 est ⁊ non propter qd
de quo clarius videbitur in caplo sequenti. ¶ Ad pri
mū dicenduz ꝙ diffinitio potest accipi dupliciter. Uno
modo inquantum diffinitio est: ⁊ sic non potest demon
strari de diffinito. Alio modo potest sumi materialiter
loco videlicet alicuius passionis: sic illo modo pōt dmō
strari ð diffinito: ⁊ per hoc p3 solutio ad secūdū. ¶ Ad
tertium dicendum ꝙ aliquid notiori modo pōt cōueni
re diffinito quo ad nos ꝙ̄ sua diffinitio ⁊ inter diffinitio
nes vna potest esse notior altera. ¶ Dubitatur secundo
vtrum anima sit tota in toto ⁊ tota in qualibet parte sui.
⁊ arguit ꝙ non: q2 vnumquodqz recipit in aliquo secū
dum modum recipientis. sed modus corporis in quo
anima suscipit est talis: videlicet ꝙ vbi est vna pars ibi
nõ est alia: ergo modus aīe erit talis ꝙ vbi est vna pars
eius nõ erit altera: ⁊ sic nõ est tota in toto. ¶ Preterea
illa forma que est in qualibet parte: h3 denominare quā
libet partem: sicut quelibet pars ignis est ignis: ergo si
aīa sit i qualibet pte corporis: quelibet pars erit animal:
quod est falsum. ¶ Preterea proprie perfectioni deb3
correspondere propriū perfectibile: sed propriū pfecti
bile qð correspondet anime est corpus organicum vt ex
supradictis p3: cū ergo quelibet pars corporis non sit or
ganica: sequit ꝙ anima non sit in qualibet parte. ¶ Prete
rea nihil potest destitui a sua propria operatione: ergo si
anima sit in vnaquaqz parte corporis. sequitur ꝙ in qua
libet parte corporis sint proprie eius operationes: quod
est falsum. alias quelibet pars intelligeret. ¶ Preterea
vbicunqz est subiectum ibi est propria passio: sed pro
prietates anime sunt eius potentie: ergo vbicunqz ē ani
ma ibi sunt eius potentie: sed manifestum est ꝙ poten
tie anime non sunt in qualibet parte corporis. ergo nec
ipsa anima. ¶ Preterea si in qualibet parte corporis es
set tota: sequeretur ꝙ vna parte abscisa corrumperetur
tota anima. consequens est contra experientiam: ergo
⁊c. ¶ In contrarium arguitur: quia forma indiuisibilis
vbi est: tota est: sed anima est in qualib3 parte corporis:
cum quelibet pars corporis sit animata: ergo est tota in
qualibet parte: quod autez sit tota in toto manifestū est:
quia propria perfectio est in proprio perfectibili: s3 cor
pus est proprium perfectibile anime. ergo ⁊c. ¶ Item
anima est vbi operatur: sed anima operatur in toto cor
pore: ⁊ in qualib3 parte eius: ergo ⁊c. ¶ Responsio: di
cendum ꝙ triplex est totalitas: videlicet totalitas quanti
tatiua vt linea vl corpus: totalitas essentie ⁊ totalitas vir
tutis: animam ergo esse totam in toto ⁊ totaz in qualib3
parte eius: pōt intelligi tripliciter. Uno mō de totalitate
quantitatiua: ⁊ sic aīa nullibi est cum non sit quanta ne
qz per se neqz per accidens: presertim loquendo de aīa

ms que est forma animalium perfectorum. Alio modo pôt itelligi de totalitate virtutis sic. anima non est tota in qualibet pte corporis cũ nõ possit omnes operationes ei' exercere in qualibet parte. ¶ Tertio modo pôt intelligi de totalitate essentie: sic aĩa est tota in toto ⁊ tota in qualibz parte: hoc est qđ cõmuniter dicit ꝙ aĩa est tota in qualibet pte ⁊ non totaliter. ¶ Ad primũ dicẽdũ ꝙ vnumquodqz recipit secundum modũ recipientis potest itelligi dupliciter (vt dicit doctor sanctus in de spiritualib' creaturis:) vbi ad vnguẽ hãc materiã declarat: Uno modo fz naturã. Secundo modo secundum modũ recipiẽtis. Unumquodqz. n. recipit fm recipientem: secundo modo nõ autem primo. vnde non oz ꝙ si vna pars corporis sit vbi non est alia pars. ¶ Ad secundum dicẽdũ ꝙ duplex est forma: qđdam est imperfecta que nõ reqrit diuersitatẽ partium: ⁊ talis bene denominat quamlibet ptẽ realiter nisi forte denominatiue vel cõcretiue. ¶ Ad tertium dicendũ ꝙ duplex est pfectibile ipsius anime. quoddam est primuz ⁊ tale debet esse organicũ. Pars autem ipsius corporis est pfectibile ipsius aĩe secundarium nõ autẽ primarium: vñ ratio non sequit. ¶ Ad q̃rtum dicendũ ꝙ lz anima nõ exerceat quamlibet ei' operationez in quamlibz: ptẽ non tñ destituit a sua propria operatione: qr anima operat mediãtibus suis potẽtiis. quarũ aliqua reqrit ptem determinatam corporis: vñ argumẽtum bene cõcludebat ꝙ aĩa nõ est totaliter in q̃libet parte eius: ⁊ per hoc pz solutio ad quintum. ¶ Ad vltimũ dicẽdum negãdo sequelam qr anima nõ est tota in toto totalitate quantitatiue. vnde quando vna pars abscindit aĩa non corrumpit quantum ad essentiam eius fz quãtum ad modum essendi quem habuit in illa parte.

¶ Sequitur textus: (Utrum autem ⁊c.)

Hec est lectio quarta eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i

Stud est vltimum capitulum primi tractatus. In quo phylosophus soluẽdo duas questiones ponit quattuor conclusiones. ex quibus infert tria correlaria.

¶ Prima cõclusio est. ptes anime vtrum negatiuũ sensitiuum motiuum ⁊ appetitiuum non sunt separabiles loco ⁊ subiecto. Hec cõclusio probat tali rõne: ea que reperiuntur in eadẽ parte corporis non sunt separabilia loco ⁊ subiecto. sed pdicte partes reperiunt in eadez parte corporis: ergo nõ sunt separabiles ⁊ loco ⁊ subiecto. probatio minoris: qr in pte decisa aĩalis imperfecti remanet vita ⁊ sensus: sz vbi est sensus ibi ẽ phãtasia nã fit nisi mot' factus a sensu: ⁊ vbi est phãtasia ibi est pricipiũ motiuũ: ⁊ vbicunqz est sensus ibi est desideriũ: cum ibi sit delectatio ⁊ tristitia: ergo vegetatiuũ sensitiuuz ⁊c. inueniuntur i vna pte corpis decisa. Ex predictis infert ꝙ lz i vno corpore animato iperfecto sit aĩa vna tantũ in actu: tñ in eo sunt plures aĩe in potentia que per solam decisionez reducuntur ad actum: ⁊ simile est de animalibus imperfectis. ¶ Cõtra predictã conclusionẽ sic primo arguit. Uisus ⁊ auditus sunt partes aĩe: ⁊ tñ sunt separate loco ⁊ subiecto: ergo ptes aĩe sũt sepabiles subiecto. ¶ Preterea phãtasia est potẽtia organica in determinata parte corporis situata: ergo vbicunqz reperit sensitiuũ reperitur phãtasia. ¶ Ad primũ dicendũ ꝙ duplices sunt partes anime qđã sunt partiales: ⁊ ille distinguunt loco ⁊ subiecto sicut sunt visus ⁊ auditus. Alie sũt partes totales anime: de qbus est hic sermo: ⁊ tales nõ distinguunt loco ⁊ subiecto. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ duplex est phantasia: quedam est indeterminata ⁊ impfecta ⁊ talis nõ hz indeterminatã partẽ de qua hic est sermo. Alia ẽ phantasia determinata que reperit in animalibus quibusdam pfectis: ⁊ talis requirit determinantem partez de qua procedebat argumentator. ¶ Secunda conclusio quod predicte ptes aĩe sunt separabiles. i. distincte ratione. i. specie. Hec conclusio probat tali rõne: qr potentie distinguunt per actus: ⁊ actus per potentias: cui' ratio cuiuscunqz potentie sumatur secundũm ordinem ad actum: sed actus anime sunt diuersi secundum speciem: vt infra patebit: ergo sequit quod partes anime videlicet potentie sint separabiles ⁊ distincte fm rõnẽ speciei. ¶ Cõtra predictam cõclusionem sic primo arguit. Quecunqz conueniunt vni tertio singuli realiter conueniunt inter se realiter: sed potentie realiter conueniunt ipsi anime cum eadem generatione cum ipsa generabitur: ergo potẽtie cõueniunt inter se ⁊ sic non distinguuntur inter se fm rõnem specificam. ¶ Preterea arguit contra maiorẽ probationis probatio videlicet ꝙ potentie distinguunt per actus. Nã perfectibilia habent distigui per suas perfectiones potentiarum sunt habitus: ergo potentie distinguunt per habitus ⁊ non per actus. ¶ Preterea secundum communem regulam phylosophorum potentie distinguunt per obiecta vt infra patebit: ergo non distiguunt per actus. ¶ Preterea forme simplices seipsis diuerse sunt (vt pz quinto methaphysice:) sed potẽtie anime sunt forme simplices: ergo seipsis distinguunt ⁊ per actus. ¶ Preterea eadem sunt principia essendi ⁊ distinguẽdi: Sed actus nõ sunt principia essendi ⁊ distinguẽdi: sed actus non sunt principia essendi potentiarum: ergo non sunt principia distinguendi. ¶ Ad primũ dicendũ ꝙ potentie aĩe distinguunt realiter nõ solum specifice sed pñtialiter ab ipsa anima. Et licet eadem generatione generentur cum anima: quia tñ non modo generant vt anima: sed concomitatiue: ideo non oz ꝙ sint eadem realiter. Ad secundum dicendum ꝙ lz habitus sint quedam perfectiones potentiarum: tamen potentia secundum rõnem propriam eius non ordinem ad habitum: sed prius ad actum: ideo magis distinguunt per actus q̃ per actum: vt infra clare declarabit. ¶ Ad tertium dicendũ ꝙ ad distinctionem obiectorum sequit distinctio actuum: vnde dicere potentias distingui per obiecta est cõcedere eas distingui per actus. Et si dicat vnius potentie sunt diuersi actus non causat distinctionem potentiarum. ¶ Dicendum ꝙ non quelibet distinctio facit distinctionem priorum. ¶ Ad q̃rtuz dicendũ ꝙ forme simplices sunt in duplici dñia. Nam sunt quedam que speciem sortiunt ab aliquo ꝙ in eis ẽ: ⁊ tales seipsis distinguunt vel saltem per dñias intrinsecas. Alie sunt forme que speciem sortiunt ab aliquo extrinseco ad quod ordinem habent: ⁊ tales distinguunt non seipsis nec per principia intrinseca sed per extrinseca. ¶ Ad quintum dicendum ꝙ illa maior intelligenda est in his que sortiunt speciem ab extrinseco. ¶ Tertia cõclusio est vegetatiuũ sensitiuum motiuum secundum locuz appetitiuum ⁊ intellectiuum non dicunt in eodem composito diuersas animas secundum essentias distinctas: sz dicunt diuersas partes potentiales eiusdem anime: hec cõclusio elicit sic. Ex dictis probari potest vnius perfectibilis est tantum vna propria ⁊ substãtialis perfectio corporis animati: ergo sequit ꝙ i vno corpore animato nõ est nisi vna anima: confirmat extra litteram. Nam vna anima cum sit forma substantialis dat esse similiter. Cuz ergo in vno ⁊ eodem composito essent plures anime essent ibi plura similiter. ⁊ per consequens illud compositum non esset vnum similiter: sed secundum quid. ¶ Attendendum est tamen secundum phylosophuz ꝙ predicta in diuersis diuersas nominant aĩas. Naz vegetatiuũ nominat aiam vegetatiuam in vegetabilibus sensitiuũ animam sensitiuam in animalibus: intellectiuum autem itellectiuam in hominibus. Contra predictam conclusionẽ sic primo arguit rationibus doctoris sancti in de spiritualibus creaturis idem nõ potest esse ab extrinseco: sed anima vegetatiua est ab extrinseco: videlicet a virtute generãtis in semine: ⁊ distinctio est aĩa rõnalis est ab extriseco. s. a creatore: ergo anima vegetatiua ⁊ anima rõnalis non sunt vna anima in homine secũdum substantias. ¶ Preterea illud qđ est substãtia in aliquo nõ potest eẽ accidẽs in alio: sed anima sensitiua in bruto est substãtia

cum sit forma substantialis eius: ergo in homine est substantia aīa sensitiua: ⁊ nō potētie anime: ⁊ sic idem quod prius. ¶ Preterea aīa sensitiua ī hoīe ē nobilior q̄ sit ī bruto: sed in bruto nominat formam substantialē: ergo ⁊c. ¶ Preterea idem non potest esse secundum substātiam corruptibile ⁊ incorruptibile. sed anima rationalis est incorruptibilis: ⁊ aīa sensitiua est corruptibilis etiam ī hoīe: ergo in hoīe anima sensitiua ⁊ aīa rōnalis sunt diuerse aīe. ¶ Ad primum dicēdū q̄ lz anima vegetatiua ⁊ anima sensitiua in aliis ab homine sint ab intrinseco: tamen in homine si secundum substantiam earū cōsiderentur sunt ab extrinseco quantum ad modum anime rationalis. ¶ Ad secūdū dicēdū q̄ anima sensitiua: etiā in homine est substantia non tamē distincta ab anima rōnali: ⁊ p hoc pz solutio ad tertium. Ad quartū dicēdū q̄ aīa sensitiua in homine dupliciter potest considerari. Uno modo quantū ad eius potentias ⁊ sic est corruptibilis. alio modo quantum ad eius essentiam: ⁊ sic est incorruptibilis: sicut ⁊ anima rationalis. Et si dicatur corruptibile ⁊ incorruptibile differunt plusq̄ genere: si ergo anima sensitiua in homine sit incorruptibilis: ⁊ in bruto corruptibilis sequitur q̄ brutū ⁊ hō differant plusq̄ genere. ¶ Dicendum q̄ illa communis auctoritas intelligenda est in his que per se ⁊ proprie collocantur in genere. modo anima sensitiua non collocat in genere proprie: cū sit forma prius: vnde ratio non sequit: ß oīa doctor sanctus vbi supra. ¶ Quarta conclusio anima est actus corporalis organici physici. Hec conclusio est prima diffinitio ipsius anime: quā phylosophus demōstrat per secundam eius diffinitionē tali ratione: Duorū quorum vtroq̄ dicimur aliquid operari illud quod est principium forma ⁊ actus si secundum non est maius sed anima est primū principium quo dicimur operari tam anima q̄ corpore: ergo aīa est actus corporis physici. maior probatur: q2 anima est principium quo viuimus: sentimus sentiuimus mouemur secundum locum ⁊ intelligimus primo hec est secunda diffinitio anime. ¶ Contra hanc diffinitionez sic arguit. Ista diffinitio non conuingit anime ergo est inconueniens probatio antecedentis: q2 aīa vegetatiua nō est principium quo intelligimus aut quo sentimus: ergo ⁊c. ¶ Preterea omnis diffinitio dat per priora: q2 partes diffinientes sunt principia diffiniti: sed ista non datur per priora cum detur per operationes que sequunt animam: ergo ⁊c. ¶ Ad primū dicēdū q̄ ista diffinitio potissime proprie dat de anima rationali: sed ex consequenti ⁊ secūdario datur de anima vegetatiua ⁊ sensitiua: vnde sufficit q̄ ipsa tota conueniat aīe rōnali ⁊ secundū p̄te aliis animalibus. Et licet tota diffinitio debeat cōpetere oī contento sub diffinito in vniuocis; ß tñ reperit in analogis. ¶ Ad secūduz dicēdum q̄ illa rō procedit de diffinitione quidditatiua ⁊ non proprie dicta. Ex predicta conclusione infert phylosophus tria correlaria. quorū primum est q̄ aīa se hz vt ratio ⁊ species ⁊ nō vt subiectuz ⁊ materia. Secundū est q̄ aīa nō est sine corpore: q2 est actus corporis p precedentē cōclusionem. Tertium correlariū est q̄ aīa est in corpore non in quocūq̄ sed in corpore organico: vt ex dictis māifestū. ¶ Circa p̄dicta dubitat vtrū partes aīalis īperfecti decise viuant ⁊ arguit q̄ non. q2 si ille partes decise viuerent in qualibet earū esset anima: cū anima sit principiū viuendi: ⁊ per consequens ante decisionem in toto fuissent plures anime q̄ est contra predictam tertiam conclusionem. ¶ Preterea si sic cum ille anime non generentur de nouo: sequeretur q̄ aīa esset partib⁹: cōns est falsum cū sit forma substātialis corporis esset cōsistit in diuisibili. ¶ Dicendum ad vltimum q̄ partes predicti animalis viuunt; q2 vbicunq̄ est principiū motiuum ibi est anima: ⁊ per cōns vita: sz in animaliū ptibus est principiū motiuum: vt pz ad sensum. ¶ Ad primum dicendū q̄ iste plures aīe preexistūt ī potētia in toto ante decisionē: in potentia dico actui propinqua q̄ p vnicum actum decidentis ad actum reducuntur: non tñ ibi sunt plures anime in actu formaliter: vnde ratio non seqtur. ¶ Ad secundū dicendum q̄ in ptibus illis non sunt diuerse aīe ex hoc q̄ vna aīa diuidatur in plures aīas: sed ex ß q̄ plures aīe existētes in potētia reducunt ad actū p ipsam decisionē sicut. n. videm⁹ in elementis: naz in tota aqua est vna forma sbalis aque actu: sz dū vna pars aque ex hitis ⁊ sepatio a toto ibi sūt ples forme sbales in actu reducte per ipsam diuisionē.

¶ Sequitur in textu. (Potentiarū autem anime ⁊c.) Hic est tertius primi libri de anima: ⁊ est vnica lectio eiusdem libri: ⁊ in commento sancti thome.

i Iste est secundus tractatus istius secūdi libri: in quo phs determinando de ptibus aīe. Postq̄ determinauit de aīa: ⁊ qd est aīa fm ei⁹ essentiam ponit decē ⁊ octo capitula. In primo capitulo determinat de diuisione potentiarū ⁊ hoc in principio. In scdo determinat de ordine ⁊ origine earūdē. ibi. (Qualiter āt vnūquodq̄ ⁊c.) In tertio caplo determinat de potētia vegetatiua fm q̄ est pricipiū suarū opationum. ibi. (Quoniā primū de aliquo.) In q̄rto capitulo determinat de operationib⁹ aīe vegetatiue ⁊ earū obiectis. ibi. (Quoniā aūt.) In quinto capitulo determinat de potētia sensitiua fm suā essentiam: oñdēdo qd est sensus ⁊ qualiter sensus est potētia. ibi. (Determinatis autē his.) In sexto caplo determinat de potētia sensitiua per respectum ad actum ostēdendo qualiter reducit ad actum. ibi. (Diuidēdum autē.) In septimo caplo de sensibilibus in cōi ponendo differētiam inter sensibilia p se ⁊ per accidēs. ibi. (Dicit autē fm vnumquodq̄.) In octauo capitulo de sensibilibus visus: videlicet de colore oñdendo qd est color qd lumē ⁊ qd dyaphanū. ibi. (Cuius quidem visus.) In nono determinat de colore p respectum ad dyaphanum. ibi. (Est autē susceptiuū coloris.) In decimo de visibili auditus: videlicet de sono absolute. ibi. (Nunc āt primum de sono.) In vndecimo de sono fm q̄ auditus inmutat ab eo. ibi. (Uacuū autez.) In duodecimo determinat de voce q̄ est spēs soni. ibi. (Uox autez sonus qd.) In decimotertio de sensibili olfatus absolute: videlicet de odorabili. ibi. (De odore autē.) In decimoquarto de odorabili fm q̄ ab eo inmutat olfatus. ibi. (Est autē olfatus.) In decimoquinto de sensibili gustus: videlicet de gustabili. ibi. (Gustabile autē.) In decimosexto determinat de sensibili tactus: videlicet de tangibilib⁹. ibi. (De tāgibili autē ⁊ tactu.) In decimoseptimo determinat de differētia tactus ⁊ gustu. ibi. (Dubitabilē aūt vtrūq̄.) In decimooctauo determinat de sensu fm se absolute. ibi. (Oz autē vlr.) In quo fm sententiam doctoris sancti terminat iste liber secundus. In primo igit capitulo huius secūdi tractatus ponit phylosophus tres conclusiones. Quarum prima est. ¶ Tantum sunt quinq̄ genera potentiarum anime. videlicet vegetatiuum appetitiuum sensitiuum ⁊ secundum locum motiuū ⁊ intellectiuum: hec conclusio probat elicitiue tali ratione phylosophi: quā deducit hic doctor sanctus. ¶ Istaz potentie cum secundum propriaz rationem ordinentur ad actum: distinguunt secundum diuisiones actuum ⁊ operationum: sed quelibet operatio anime cum sit principium essendi: attribuitur ei secundum aliquod esse. Uel ergo talis operatio attribuitur ei secundum esse penitus materiale; sic sumitur potentia vegetatiua: vel attribuit ei secundum esse immateriale: ⁊ hoc dupliciter: vel attribuitur ei secundum q̄ ipsa suscipit aliquod obiectum secundum esse penitus immateriale: sic sumitur potentia intellectiua: vel secunduz esse medium inter materiale ⁊ immateriale: sic sumitur potentia sensitiua. Si secundum ⁊ ß dupliciter. vel potentia tendit in tale obiectuz secundum q̄ est principiuz in intentione: sic sumitur potentia appetitiua. vel tendit in ipsum secundum esse qđ habet in executione: sic sumitur potentia motiua secūdū locum. Aliter potest probari ⁊ clarius. Nam potentie

distinguuntur p actus: actus do per obiecta. sed potētia quanto ē vsior tanto respicit obiectum: fm ratiōez vsiorē: ergo potētie aie: cum sint vniuersales. ¶ distinguūtur fz ratiōez obiectorū magis z minus vlēs: sed tales ratiōes se habent ī multiplici differentia. ergo quinqz sunt genera potentiarū. Ultima subsumptio sic deducitur. Naz omnis potentia aut respicit obiectum: quod est tantum anime vnitum: vel respicit obiectum. qd ñ solum aie est vnitū. Si primū: sic ē potentia vegetatiua. Si secundū: z hoc dupliciter: vel respicit idē obiectū fm q aptū natuz est suscipi ī ea: fm eius similitudinez: aut fm q tendit in ipsum obiectū. Si primū h est dupliciter vel respicit idē obiectū fm q ē susceptibile sine conditionibus materialibus: sic est potentia itellectiua: vel fm q ē susceptibile cū cōditionibus materialibus. sic sumitur potentia sensitiua. Si scdz. z h duplr vel tendit ī idez obiectū īquantum hēt esse in intentione: sic sumitur potentia appetitiua: vel fm esse qd hz ī executione: sic sumitur potētia motiua fz locum. ¶ Cōtra predictā pclusionē arguitur sic. Sunt tm tres ptes aie. s. aia sēsitiua: vegetatiua: z intellectiua. ergo tm tres sūt potētie cū potētie dicātur ptes aie. ¶ Preterea sūt quatuor modi viuēdi vt ex supradictis pz. ergo cū modi viuēdi sumant fz operationes aie: sequitur q erunt tm quatuor potentie. ¶ Preterea aia intellectiua inter ceteras formas naturales magis assimilatur deo: sed ī deo ē vna potentia que ē sua essentia: ergo in anima non erunt plures potentie. ¶ Preterea quāto virtus est altior tanto ē magis vnita: sed aia rōnalis ē altior qz aia vegetatiua: ergo (cū in anima vegetatiua ñ sint quinqz genera potentiaz.) sequitur q neqz ī aia intellectiua erunt quinqz genera potentiarū. ¶ Preterea preter predictas potentias in aia reperit potentia obediētialis vt pz p doc. s. ī potētia. 4. 1. g sequit q sūt plura gña potentiaz qz qnqz. ¶ Preterea volūtas ē qdā potētia aie. z tm nō enumerat hic: g zc. ¶ Preterea illud qd ē cōe oi enti nō ē potētia aie: sz appetitiuū ē cōe oi enti: q omne ens appetit suā pfectionē: ergo appetitiuū ñ ē vna potentia: z sic ñ sūt qnqz. ¶ Ad pmū dō q duplices ptes aie sūt: qdā sūt ptes aie subiectiue: sic tm tres sūt ptes aie vt voluit arg. Alie sūt ptes potentiales de qbus ē sd ppositū: z sic sūt qnqz. Et si querat: qre ē q sūt qnqz tm genera potētiaz aie: z q sūt tm tres aie: dicēdū fm doc. s. ī lectionē. q diuersitas aiaz sumit fz diuersitatē eē corporis aiati. sz tm ē triplex eē qd iuenit ī viuētib. nā qddā ē eē materiale: z sic sumitur aia vegetatiua: aliud ē eē penit immateriale: sic sumit aia itellectiua. aliud ē medio modo se hñs: sic sumit aia sensitiua: vñ tm sunt tres ptes aie: potētie vero distinguunt fm diuisionem actuum z obiectoz. vñ nō ē sile. ¶ Ad scdm dicendū negando pseqūtiā: q modi viuendi sumūtur fm diuersos gradus viuentiū z nō fm operationes vite fm quas sumuntur genera potentiarum. vt hic dicit doctor s. formaliter. ¶ Ad tertiū dicendū q aia itellectiua magis assimilatur deo qz alie forme naturales: q pōt ptigere ad nobiliorē finem: z altiorē. s. ad beatitudinē qz alie forme naturales: lz nō possit ad eā ptingere: nisi varijs z diuersis operationib procedētibus a diuersis potentijs. ¶ Ad quartum dicendum q ceteris paribus videlicet quando potentie ad equalia se extēdūt tūc quanto virtus ē altior tanto magis est vnita: secus aūt ē si ad inequalia se extēdant. Cum igitur anima intellectiua ad plura se extendat obiectiue z ad altiora qz anima vegetatiua: ideo ratio non sequitur. ¶ Ad quintum dicendum pro nunc q potentia obedientialis non distinguitur genere aut specie a predictis potentijs. cū illa potentia que dicitur naturalis possit dici obedientialis diuersis tñ rationibus. vnde potentia intellectiua secundū q operatur ad suum obiectum naturale: dicitur naturalis potētia: secundaz vō q consideratur inquantū pōt cognitionem suscipere supernaturaliter infusā: dicitur potentia obedientialis. ¶ Ad sextum dicendū q voluntas comprehenditur sub potentia appetitiua cū voluntas sit appetitus itellectiuus. ¶ Ad vltimuz dicendum q duplex est appetitus: quidam est appetitus naturalis z talis non constituit potentiam aie: de qua procedebat argumentuz. Alius est appetitus animalis qui sequitur formam apprehensam a re exteriori: z talis dicitur potentia anime: vnde argumentuz laborabat in equiuoco. ¶ Secunda conclusio est q appetitum est omnibus aialibus: hanc conclusionē pbat phylosophus duabus rationibus. quarum prima est. Nam omnia animalia habēt vnū sensum ad minus. s. tactum: sed cuicunqz inest sensus: inest delectatio z tristitia: z cuicunqz inest delectatio z tristitia ei inest concupiscentia que est appetitus delectabilis: ergo de primo ad vltimum sequitur q omnibus animalibus quibus iest sensus tact inest appetitus. Secunda ratio ē. omnia alimenta habēt sensum alimenti q dicitur sensus tactus: sed quibuscūqz inest sensus alimenti: his inest esuries z sitis: sed vbicunqz est esuries z sitis ibi est delectatio: z cuicunqz inest delectatio ei inest appetitus: ergo in omnibus animalib ē appetitus. ¶ Circa hanc conclusionem considerandum est secundum phylosophum q predicta genera potentiarum se inuicem quodam modo consequuntur: nam in quibusdam est vegetatiuum tantum: vt in plantis: in quibusdam vero cum vegetatiuo est sensitiuuz z appetitiuū: sicut in omnibus animalibus. In quibusdam vero cum istis tribus ē motiuum fm locum: videlicet in animalibus perfectis: quibusdam vero cum omnibus predictis inest intellectiuuz vt in hominibus. ¶ Tertia pclusio illa anima que est vltima ordine generationis: includit virtute alias animas priores: hanc conclusionem probat phylosophus tali ratione. Sicut est in figuris ita est ī formis z per consequens in animalibus: sed posterior figura: videlicet tetragonum includit in se virtute priorem figuraz scilicet trigonum: ergo vltima forma substantialis includit in se virtualiter formas priores: licet non formaliter. ¶ Ex predictis infert phylosophus vnum correlarium contra platonem: videlicet q non est ponenda vna diffinitio anime separata que non conueniat animabus particularibus: quia fm eum non debet poni vna ratio communis figurarum ab eis: cum ergo anime se habeāt sicut figure z sicut numeri: non debet poni vna diffinitio anime que separetur ab animabus. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum potentie anime distinguantur per obiecta z videtur q non: Quia prius non debet distingui per posterius: sed potius econuerso sed potentia est prior obiecto cum sit propinquior essentie anime: ergo potentie non debent distingui p obiecta. ¶ Preterea differentia specifica sumitur p id quod ē intrinsecum rei cum sit essentialis: vt pz per phor. sed obiectū est quoddam extrinsecū potentie: ergo zc. Preterea contraria maxime a se inuicem distant: vt patet quinto metaphysice: ergo si potētie distinguerētur per distinctionem obiectoruz: sequeretur q contraria non pertinerent ad eandez potentiaz: cōsequens est contra phylosophum nono metaphysice: ergo zc. ¶ Preterea homo: asinus: lapis: z similia iter se differunt: z tamen pertinent ad eādem potentiaz: scilicet intellectiuam: ergo vt supra. ¶ Preterea corruptibile z incorruptibile: plusqz genere differunt: z tamen ñ causant distinctionez potentiaz: ergo zc. ¶ Preterea opinatiuū z scientificum sunt distincte potentie: vt expresse deducit doctor sanctus in questionibus de anima: z tñ ñ hñt obiecta distincta scdz spēz: cū se habeāt sicut pfectū z imperfectū. g zc. ¶ Preterea si distinctionis potētiaz attēderent scdz diuisionē obiectoz: sequeret q obiectis nō existētib potentie ñ distinguerēt iter se. pseqūs ē falsū: q dato q nullus son eēt z null color: adhuc potētia auditiua z visiua distinguerentur inter se: ergo zc. ¶ Preterea potentia visiua in homine z potentia visiua i asino differūt specie cū ad distictionē subiectoz sequat distin-

ctio accidētiū. ⁊ tñ ñ habent diuersa obiecta: vtraqꝫ enī respicit colorē obiectiue. ergo ⁊c. ℭ Preterea accidētia distinguuntur per eorū subiecta sed potentie ꝑ accidentia. ergo potentie distinguuntur ꝑ subiecta ⁊ nō per obiecta. ℭ Preterea intellectus ⁊ voluntas sunt potentie essentialiter distincte: ⁊ tamen nō habēt obiecta essentialiter distincta: qr verū qđ ē obiectū intellect⁹: ⁊ bonū qđ est obiectū voluntatis: nō differunt essentialiter sed ratione tantū. ergo ⁊c. ℭ Responsio dicendū ad dubiū ꝙ potentias distingui per eorū obiecta pōt itelligi dupliciter. Uno mō loquēdo ꝺ distinctione numerali potentiarū vel specifica. Si primo mō: sic potentie distinguuntur per eorū subiecta ⁊ nō obiecta. Si secundo mō hoc ē dupliciter vel loquēdo de distinctiōe specifica obiectorum vel de distinctiōe generica. Si primo modo: sic etiam potentie nō distinguuntur per obiecta. Si secundo modo hoc est dupliciter: vel loquendo de distinctiōe generica secundum genus nature: vel loquendo de distinctione secundum rationē genericam cognoscibilitatis. Si primo modo sic etiā potentie nō distinguuntur per obiecta. Si scđo modo sic potentie possūt distingui per obiecta: qđ sic patet potentia secūdū rationē eius ordinatur ad actum sed actus potentiarū distinguuntur per obiecta. ergo ⁊ ipse potētie probatio maioris. omne obiectū comparatur ad actū sicut principiū si sit actus potentie passiue: vel etiā sicut finis si sit actus potentie actiue. ergo distinctio actuū potentiarū sumitur ab obiectis. ℭ Pro ampliori declaratione huius considerandū ē ꝙ diuersitas actuū pōt attendi quinqꝫ modis secundū doctorē sanctū in questionibus de veritate questione decima quinta. ar. 2. ad. 12. Uno modo secundū fortitudinē ⁊ debilitatē sicut credere ⁊ opinari. Secundo modo secūdū velocitatē ⁊ tarditatē: vt currere ⁊ moueri. Tertio modo secundū habitum ⁊ priuationē: vt quiescere ⁊ moueri. Quarto modo secundū comparationē ad contraria eiusdem generis: vt videre albū ⁊ videre nigrū. Quinto modo secundū repugnantiā diuersorū generum: sicut videre colorem ⁊ audire sonū sic de similibus. Isto autē quinto modo solum diuersitas actuū causat diuersitatē potentiarū tunc ad solutiones. ℭ Ad primū dicendū ꝙ licet potentie secundū esse precedant obiecta: tamen obiecta inquantū habent intentionem ⁊ rationē mouendi precedunt potentias: ⁊ isto modo ab eis sumitur distinctio potentiarum. ℭ Ad secundum dicendū ꝙ licet distinctio specifica formarū que nō habent dependentiā ad aliud sumatur ab intrinsecū: tamen distinctio illarum formarū que ī sua distinctione dicunt ordinē ad aliquid sumitur ab aliquo extrinseco: nō tamen inquantū extrinsecum: sed iquantū pōt cōformari ipsis. ℭ Ad tertiū quartum ⁊ quintum patet solutio ex dictis. ℭ Ad sextum dicendum ꝙ ratiocinatiuum ⁊ opinatiuum sunt due potentie que continentur sub potentia itellectiua: veruntamē ꝯtingens quod ē obiectū opinatiui potest considerari dupliciter. Uno modo inquantum cōtingens: sic nō ptinet ad ratiocinatiuum sicut scientificum cum vt sic de eo non possit haberi certa cognitio sꝫ pertinꝫ ad opinatiuū. Alio modo potest cōsiderari contingens inquantum habet rationē entis intelligibilis lꝫ imperfectā: ⁊ isto modo pertinet ad scientificum: sicut ratiocinatiuū: vnde in prima parte doc. san. vbi videtur innuere ꝙ opinatiuū ⁊ scientificum distinguuntur ꝑpter hoc ꝙ contingens ⁊ necessariū sic se habeant vt perfectū ⁊ imperfectū: accipit contingens scđo modo: sꝫ ī de veritate vbi supra: accipit primo modo cōtingēs vbi videtur velle expresse ꝙ opinatiuū ⁊ scientificū sunt diuerse potentie: qr vt ibidē dicit habēt diuersa obiectiua sꝫ rationē cognoscibilis distinctā: de quo clarius videbit quinto meta. c. potestas. ℭ Ad septimum ꝙ potentie non distinguuntur per actualem existentiā obiectorū: sed per habitudinē habitualē quā habent ad ipsa; vt lꝫ color ⁊ sonus non essent in rerum natura: tñ visus haberet aliā habitudinē ad colorem q̄ auditus ad sonum. ℭ Ad octauum dicēdū negādo maiorē: immo potentia visiua in oībus animalibus est eiusdem speciei. Et lꝫ distinctio naturalis actuū sumatur a distinctione subiectorum: nō tñ distinctio specifica: sicut albedo que est in pariete ⁊ que est in homine: sunt eiusdē speciei: lꝫ homo ⁊ paries differāt specie: ⁊ per hoc patet solutio ad nonū. ℭ Ad decimum dicendū ꝙ distinctio formalis obiectorū sꝫm rationē sufficit ad distinctionē potentiarū immaterialiū que se naturaliter extendunt ad omnia entia. vñ cū itellect⁹ ⁊ voluntas extendāt se ad oia entia: sufficit ꝙ eoꝝ obiecta distinguantur sꝫm rationē cognoscibilitatis. ℭ Sequitur textus. (Quare autem vnumquodqꝫ q̄rēdū est ⁊c.) Hic incipit lectio sexta eiusdē libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i Studē secūdū capitulum secūdi tractatus i quo pħs determinando potētiarū ordinē ponit tres cōclusiōes: quarum prima est. ℭ Potentie anime habent ordinē inter se. Hec ꝓbat ꝯ° tali ratione vbicunqꝫ ñ conuertitur ꝯñia subsistendi: ibi ē ordo prioris ⁊ posterioris: sed in potentijs ñ cōuertit ꝯñia subsistendi: ergo inter eas est ordo. ꝓbatio maioris: qr vbicunqꝫ inuenitur intellectiuum inueniunt alie potentie nō tamē econtra. Similiter vbi inuenitur sensitiuū ibi inuenitur vegetatiuū ⁊ ñ econuerso. Similiter vbi inuenit motiuū sꝫ locū inuenit appetitiuum sensitiuū ⁊ vegetatiuū: nō tamen e contra. ergo ī predictis potentijs ñ ꝯuertit cōsequentia subsistēdi. ℭ Contra hanc cōclusionē sic arguitur. Quecunqꝫ simul cadunt sub eadē diuisione: ñ hñt ordinē prioris ⁊ posterioris cū species quecūqꝫ contineantur sub suo genere: sed potentie cū diuidantur inter se. ergo inter eas ñ est ordo. ℭ Preterea si inter eas esset ordo: sequeret ꝙ operatio vnius haberet dependentiā ad operationē alterius: cōsequens ē falsū. ergo ⁊c. ℭ Preterea in precedentibus probatū est ꝙ vbicūqꝫ est sensitiuū ibi ⁊ appetitiuū ⁊ motiuū sꝫ locū: ⁊ hic dicit oppositū. ergo ⁊c. ℭ Pro solutione istoꝝ argumentorū aduertendū ē ꝙ inter potentias pōt assignari ordo dupliciter. Uno mō sꝫ dependētiā vni⁹ potētie ab alia. Alio mō sꝫ ordinē obiectoꝝ. primo modo attenditur duplex ordo: videlicet ordo generationis ⁊ ordo pfectionis. Ordine aūt generationis vegetatiua ē prima. scđa sēsitiua: tertia appetitiua: q̄rta motiua sꝫ locū: vltima itellectiua. Ordine vero perfectionis ē ordo reuersus. Ordo vō potentiaꝝ sꝫ ordinē obiectorū sumit sꝫm vliorē ⁊ porē rationē obiecti: sicut visus q respicit obiectū qđ reperitur tā i corporib⁹ superioribus q̄ inferioribus. precedit auditū q respicit obiectū: qđ solū reperitur i istis iferioribus: sic de similibus. Solutiōes. ℭ Ad primū dicēdū ꝙ lꝫ species ꝯsiderate sꝫm pfectionē generis: equaliter ꝯtineāt sub genere: tñ ñ ꝯsiderētur sꝫ eē eaꝝ: sic vna est prior alia: vt pꝫ i numeris ⁊ figuris. ℭ Ad scđm negat sequela nisi fiat locutio de ordine potētiaꝝ q sumitur sꝫ ordinē obiectorū h̄ oia doc. san. i pria pte. q. 77. ar. 4. ℭ Ad tertiū dicēdū ꝙ superius pħs loq̄bat de motu imperfecto sꝫ locū: hic vō loquitur de principio motiuo ꝓgressiuo mot⁹. ℭ Secūda ꝯclusio: prius determinandū ē de potentijs quantū ad eaꝝ quidditatē q̄ de alijs q̄ ꝯsequuntur ipsas potētias: hec ꝯclusio ꝓbatur ꝑ doc. san. in lectione: quia omnis ꝯfusio in doctrinalib⁹ scientijs est vitanda: sꝫ si simul de potentijs determinaretur quātū ad eaꝝ q̄dditatē ⁊ de his q̄ ꝯsequunt esset cōfusa doctrina. ergo ⁊c. ℭ Tertia ꝯclusio prius determinādū ē de obiectis ⁊ actibus potētiaꝝ: q̄ de ipsis potentijs. Hec ꝯclusio probatur tali ratione qr de prioribus prior ē speculatio: sed obiecta precedunt actus: act⁹ vō potentias quantū ad itentionem ⁊ rationē mouendi. ergo ⁊c. Et si dicatur pħs prius determinauit de potentijs q̄ de obiectis. ℭ Dicendū ꝙ lꝫ pħs determinauerit in generali prius de potētijs. (videlicet diffinitiue) tñ q̄ñ

de eis determinat in speciali: prius determinat de obiectis: vt infra patebit. ¶ Circa predicta dubitatur primo: vtrum potentia anime realiter distinguatur ab eius essentia et arguitur quod non: quia potentia materie non distinguitur ab eius essentia. ergo a simili potentia anime non distinguitur ab eius essentia. ¶ Preterea aug. in decimo de trinitate dicit quod mens intellectiva et voluntas sunt sub vna essentia anime. ergo etc. ¶ Respondetur. ¶ Dicendum ad dubium quod necesse est dicere animam et eius potentiam distingui realiter. quod sic patet. Nam potentia et actus cum dividant quodlibet genus entis: sunt eiusdem generis. Sed actus anime sunt de genere accidentis: ergo et eius potentie. Cum ergo essentia anime sit de genere substantie: relinquitur quod essentia anime et eius potentie distinguantur realiter. alioquin oporteret dicere quod substantia et accidens essent idem realiter. tunc ad rationes. ¶ Ad primum dicendum negando consequentiam, et ratio est quia potentia materie est ad actum primum: potentia vero forme est ad actum secundum: vnde non est simile. ¶ Ad secundam rationem dubii dicendum quod quando dicitur quod mens intellectiva et voluntas sunt vna essentia: ibi non est predicatio essentialis sed materialis et est sensus quod sunt vnius essentie. i. sunt in vna essentia subiective. ¶ Dubitatur secundo vtrum omnes potentie anime sint subiective in anima. Et videtur quod sic: quia omnes operationes anime attribuuntur toti composito ratione anime: ergo videtur quod potentie anime omnes que sunt principia istarum operationum sint subiective in anima. ¶ Dicendum breviter quod non omnes potentie anime: sed solum potentie intellective sunt subiective in anima: quia non omnes operationes potentiarum anime sunt in anima sicut in subiecto: licet omnes attribuantur anime tanquam principio. Et inde est quod omnes potentie sunt in anima tanquam in principio: sed non sicut in subiecto: et per hoc patet solutio ad dubium. ¶ Dubitatur tertio vtrum potentie anime fluant ab eius essentia. Et videtur quod non. ¶ Illud a quo aliquid fluit est causa: sed anima non est causa potentiarum: vt patet discurrendo per omnia genera causarum: ergo etc. ¶ Preterea id quod fluit ab alio: sequitur illud: sed potentie anime simul sunt cum ipsa anima: ergo etc. ¶ Dicendum ad dubium quod omnes potentie fluunt ab eius essentia. Quod sic patet quia subiectum est causa proprie passionis: sed anima est subiectum cuius proprie passiones sunt ipse potentie: ergo etc. ¶ Ad primam rationem dubii dicendum quod anima rationalis est causa materialis quia potentiarum et est causa efficiens earum: non quidem quod agat per transmutationem realem: sed per concomitantiam naturalem in hec omnia doctor sanctus in prima parte q. 77. quasi per totum: et per hoc patet solutio ad dubium.

¶ Sequitur in textu. (Quare primum de alimento etc.) Hec est lectio septima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

¶ Tertium capitulum huius secundi tractatus comprehendit duas lectiones commenti. s. septimam et octavam huius libri: cuius octave textus est ibi. (Empedocles autem etc.)

i Illud est tertium capitulum: in quo philosophus determinando de operationibus anime vegetative: secundum quod anima est principium earum ponit quinque conclusiones: quarum prima est.

¶ Prius determinandum est de potentia vegetativa cum suis operationibus et obiectis quam de aliis partibus anime: hec conclusio probatur tali ratione. De communioribus prior est speculatio: vt patet primo phy. sed potentia vegetativa est communior in omnibus viventibus. Ipsa enim separatur ab aliis omnibus sed alie non separantur ab ea: vt supra dictum est. ergo prius determinandum est de anima vegetativa: cuius operationes sunt augmentatio et nutritio. ¶ Contra hanc conclusionem breviter arguitur. De prioribus prior est speculatio: sed potentia intellectiva prior est ipsa vegetativa cum sit perfectior: ergo prius videtur esse determinandum de potentia intellectiva. ¶ Preterea illud sine quo alia non possunt esse non est separabile ab eis: sed sine potentia vegetativa alie potentie esse non possunt: cum in eis includatur sicut trigonum in tetragono. ergo etc. ¶ Ad primum dicendum quod duplex est ordo. s. ordo generationis et ordo nature: qui est duplex: videlicet ordo nature generationis et ordo nature perfectionis: perfectiora autem sunt priora ordine nature perfectionis: non autem ordine nature generationis seu cognitionis. ¶ Ad secundum dicendum quod aliquid potest dici separabile ab alio dupliciter. Uno modo quod alterum possit esse eo non existente: sicut accidens est separabile a subiecto. et isto modo potentia vegetativa non est separabilis ab aliis. Alio modo: quia invenitur in aliis omnibus in quibus alie inveniuntur et in aliquibus aliis: sicut genus dicitur separabile a qualibet specie eius seorsum sumpta. et isto modo potentia vegetativa est separabilis ab aliis. ¶ Secunda conclusio generatio et operatio potentie vegetative pertinet ad potentiam vegetativam. Hec conclusio probatur tali ratione. ¶ Omnis operatio que naturaliter invenitur in omnibus viventibus pertinet ad potentiam vegetativam: sed generare invenitur in omnibus viventibus et inest eis naturaliter: ergo generare pertinet ad potentiam vegetativam. probatio maioris. quia potentia vegetativa est secundum quam primo vivere inest omnibus. ¶ Ex predicta conclusione infert philosophus vnum correlarium. videlicet quod naturalissimum opus in viventibus est generare sibi simile. Cuius ratio est duplex. primo quia in hoc convenit cum aliis rebus animatis que etiam generationem habent: licet alio modo vt infra patebit: tum secundo quia naturalissimum est viventibus assimilari primo enti secundum posse: sed primum ens videlicet divinum est immobile et perpetuum: ergo naturale est viventibus appetere assimilari esse perpetuo: sed non possunt perpetuari nisi generando et simile secundum speciem: vnde naturalissimum est viventibus facere alterum tale quale ipsum est videlicet generare sibi simile secundum speciem. ¶ Considerandum est secundum doctorem sanctum quod esse divinum est cuius causa naturalia agunt: quod potest intelligi dupliciter. Uno modo quod sit illud cuius causa naturalis res directe agit: sicut dicimus quod sanitas est cuius causa medicus agit. Alio modo quod sit illud quo aliquid agit: vel sit illud sine quo res agere non potest: sicut dicimus quod sine calefacere medicus sanare non potest: primo igitur et secundo modis intelligitur quod esse divinum est: cuius causa agens naturale agit. ¶ Contra predictam conclusionem sic arguitur: Illa operatio que est operatio nature non est operatio anime: sed generatio est operatio anime vt infra patebit: ergo generatio non est operatio nature. et per consequens generare non convenit naturaliter viventibus. ¶ Preterea illa operatio que reperitur in inanimatis: non pertinet ad potentiam vegetativam: sed generatio reperitur in inanimatis: ergo non pertinet ad potentiam vegetativam. ¶ Preterea generare non convenit pueris nec etiam animalibus imperfectis: ergo sequitur quod generare non convenit naturaliter viventibus: quia illud quod convenit naturaliter alicui: semper ei convenit. ¶ Ad primum dicendum quod natura potest accipi dupliciter. Uno modo secundum quod distinguitur contra hoc quod est esse contra naturam: et isto modo generatio est operatio naturalis. Alio modo vt distinguitur contra principium naturale determinatum quod est anima: et isto modo generatio non est anima. ¶ Ad secundum dicendum quod generatio alio modo reperitur in inanimatis et in animatis. nam inanimata habent generationem ab extrinseco generante: sed viventia habent generationem a principio intrinseco: inquantum generantur ex semine: vnde ratio non sequitur. ¶ Ad tertium dicendum quod a predicta generatione viventium excipiuntur tria secundum philosophum. quibus generare non convenit. primo illa que sunt imperfecta vt pueri qui non generant. Quod. n. potest alterum facere tale quale ipse est: hoc in vnoquoque genere perfectum est. secundo excipiuntur illa que patiuntur aliquem defectum alicuius principii naturalis sicut sunt spadones et frigidi. tertio excipiuntur animalia et plante que generantur sine semine ex putrefactione. In his enim propter sui imperfectionem: sufficit agens vniversale. s. virtus corporis celestis et natura disposita vt hic deducit doctor sanctus. licet ergo generare sibi simile competat naturaliter omnibus viventibus exceptis tribus predictis: non tamen propter hoc sequitur quod conveniat omnibus simpliciter vel absolute. ¶ Tertia conclusio. anima est causa viventis corporis vt

formalis. hec conclusio ꝓbatur duplici ratione phi. Quaꝝ prima est. Nam illud est causa alicuius vt forma: quod est causa essendi. quia ꝑ formam vnumquodq; est actu. sed anima est viuētibus cā essendi: ergo anima est causa viuentibus vt forma. probatio maioris: quia ꝑ aīam vivientia viuūt: sed viuere viuētibus est esse: ergo per aīam habet esse. Secūda ratio talis est. Illud quod ē actus alicuius: est ratio ⁊ forma eius quod est in potentia: sꝫ aīa est actus corporis viuētis: vt ex supradictis pꝫ: ergo aīa est causa viuētibus vt forma: que cōclusio satis superius declarata est. ¶ Quarta cōclusio. Anima est causa corporis viuentis vt finis. hec cōclusio ꝓbatur tali rōne. ¶ Sicut intellectus operat̄ ꝓpter finē ita ⁊ natura vt pꝫ secundo phi. sꝫ intellectus in his que fiunt ꝑ artē: materiā ordinat ⁊ disponit ꝓpter formā tanq̄ ꝓp finem: ergo ⁊ natura. cū igitur ⁊ aīa sit forma viuētis corporis: sequit̄ ꝙ sit finis eius. Si dicat̄ finis ⁊ forma sunt diuersa genera cāꝝ: sed aīa est forma viuētiū vt iā dictū est: ergo non ē finis. ¶ Dicēdum ꝙ duplex est finis: videlicet finis generatōnis ⁊ finis rei genite. Verū est ꝙ forma ⁊ finis rei genite non coincidunt: sed tamē forma ⁊ finis generatiōis inq̄tum terminat eā. ¶ Ex hac cōclusione infert phs vnum correlarium: vꝫ ꝙ aīa non est solū finis corpoꝝ viuētiuꝫ sꝫ ēt omnium naturaliū corpoꝝ in istis inferioribꝰ que sic ꝓbatur fm phm. ¶ Nā instrumēta ordinātur ad cās ṗncipales tanq̄ ad finē: sed oīa corpora aīata sunt instrumēta animatoꝝ ⁊ sunt ꝓp ipsa ēt inanimata minus perfecta ꝓpter aīata magis ꝑfecta: ergo oīa corpora nālia inferiora tā inaīata q̄ aīata ordinant̄ ad aīaꝫ tanq̄ ad finē. ¶ Quinta conclusio. Anima est causa viuētiuꝫ: sicut ṗncipiū vnde motus. hec cōclusio ꝓbatur tali rōne. Oīs forma corporis naturalis est ṗncipiuꝫ motus ꝓprii illius corporis. sꝫ quidā motus sunt ꝓprii rebus viuentibus videlicet sentire: moueri ꝑgressiue augeri ⁊ minui ⁊c. ergo est ṗncipiū vnde motus. ¶ Et si dicatur principiū vnde motus dicitur causa efficiens: sed aīa non est cā efficiens: ergo nō est principiū vñ motus. ¶ Dicēdum ꝙ ṗncipium vnde motus pōt accipi dupliciter. vno mō ꝓprie ꝑ eo qđ est ṗncipiū ꝓductiuū ipsius motus. ⁊ isto mō ṗncipiū vnde motus dicitur cā efficiēs secūdo phi. Secūdo mō accipitur cōmuniter ꝑ eo qđ est principiū actuale motꝰ: siue talis sit forma siue efficiēs: ⁊ isto mō forma dicit̄ ṗncipium vnde motus. Ex predictis ꝯclusionibꝰ infertur vnuꝫ correlariū fm phm qđ est ṗncipale intentū in hoc caplo: videlicet ꝙ operatiōes que attribuūtur potētie vegetatiue. sunt ab aīa: qđ pꝫ tali rōne. ¶ Nā aīa est ṗncipiū ⁊ cā viuētis corporis: vt per tres predictas ꝯclusiones pꝫ: ergo est ṗncipiū operationū eiusdē: cū igitur opationes q̄ attribuunt̄ potētie vegetatiue sint opationes corporis viuētis: sequit̄ ꝙ sint opationes aīe. ¶ Cōtra predictum correlariū sic arguit̄ ꝓ prio rōe empedoclis. Elemēta sunt causa augmentatiōis ⁊ diminutiōis: ergo sequitur ꝙ aīa non est ṗncipium augmētatiōis: ⁊ per ꝯñs opationes potētie vegetatiue nō sunt ab aīa. ¶ Preterea quod conuenit alicui per se: ē ṗncipium oīum illoꝝ q̄ ꝑticipant illud (sic ignis q̄ est calidus per se est cā caloris in rebus mixtis) sꝫ inter alia elementa solus ignis videtur augeri ⁊ nutriri: ergo videtur ꝙ solus ignis est cā augmēti ⁊ nutrimēti ⁊ non aīa. ¶ Ad primū dicit phs destruēdo opinionē empedoclis ꝙ augmentum in sursum ⁊ deorsum in aiatis ꝓcedit ab aīa ⁊ nō ab elemētis: quod pꝫ dupliciter. Nā si ꝓcederet ab elementis: sequeretur ꝙ in oibus viuētibꝰ sumeretur eodē modo sursuꝫ ⁊ deorsuꝫ: ⁊ alie differentie positiōis. sequeretur ēt ꝙ in q̄bus essent due differentie positiōis fm nām distinctereētur oēs fm nām distincte: ꝯñs est manifeste falsuꝫ. nā in plātis sursuꝫ dicitur radix ⁊ locatur circa terrā: sed in hominibus sursum locat̄ circa celum: ⁊ dicitur caput: in brutis vero sursum locatur medio mō. Secundo illud est ṗncipiū ⁊ cā augmēti qđ continet elemēta ne totaliter separent̄ ab inuicē. hoc aūt est aīa in rebus viuētibus: ergo aīa est ṗncipiū ṗncipale augmenti ⁊ nō elemēta: licet tamē ad augmētum instrumentaliter ꝯcurrant. ¶ Ex quo patet ꝙ primū argumētum soluitur negādo antecedēs. ¶ Pro ampliori vō declaratiōe sciēdū est fm doctorē sanctū in presenti lectiōe ꝙ differētie positiōis. s. sursuꝫ ⁊ deorsum: ante retro: dextrum ⁊ sinistrum in aliquibꝰ distinguunt̄ fm nāꝫ. In aliquibus vero distinguunt̄ solū positiōe quo ad nos. In illis autē i quibus sunt determinate partes q̄ sunt naturaliter ṗncipia aliquoꝝ motuum: distinguunt̄ predicte differentie fm naturā in vniuerso: ad cuius mediū nāliter ferūt̄ grauia: ⁊ ad cuiꝰ circumferentiā ferunt̄ leuia. similr ī viuentibus fm motum augmēti ⁊ decremēti: distinguūtur sursū ⁊ deorsuꝫ. Nā sursuꝫ dicitur illa pars: vñ viuētia alimentū accipiūt. deorsum aūt pars apta vnde superfluitates emittūt̄: ante vero ⁊ retro in quibusdā determinant̄ fm sensum: dextrum ⁊ sinistruꝫ determinat̄ fꝫ motū localē. In his vero in quibus nō est determinata pars aliqua q̄ est ṗncipiū vel terminus alicuius motus: predicte differentie nō distinguunt̄ fm nām sed solū positione quo ad nos ⁊ in rebus inanimatis: vnde eadē colūna dicitur sinistra ⁊ dextra hec autem omnia doctor sanctus in lectione. ¶ Ad secūdū dicendū ꝙ licet ignis sit cā instrumentalis alimēti ⁊ nutritionis ⁊c. tñ aīa est cā ṗncipalis. Cuius ratio phi ē: quia ī vnoquoq; viuēte fm nām ē certus terminus ⁊ determinata rō augmēti ⁊ magnitudinis: ergo illud qđ est causa determinatiōis magnitudinis ⁊ augmenti: est causa ṗncipalis augmēti. hoc aūtē est aīa ⁊ non ignis. nā ignis in infinitū potest extendi si in infinitum sit materia cōbustibilis aut inueniat̄: ergo ⁊c. ¶ Ex predictis patet remotio duarū opinionū. Quarū prima est q̄ attribuit operationem potētie vegetatiue ipsis elemētis indifferenter fm ꝙ leuitas dicitur causa motus sursuꝫ ⁊ grauitas motus deorsum. Secunda vero opinio attribuit predictas operationes ipsi igni tantum ⁊ nō ceteris elementis.

¶ Sequitur in textu. (Quoniā eadem est potentia ⁊c.) Hec est lectio nona eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i **stud** est quartum capitulum secundi tractatus in quo phs ponit duas ꝯclusiones. quaꝝ prima ē ꝙ alimētū oꝫ eē cōtrariū ei quod alitur: hec ꝯclusio ꝓbatur duplici rōne: quaꝝ prima ē. ¶ Nā alimētum decoquitur ⁊ mutatur in illud qđ alit̄ siue nutrit̄ sed nil mutat̄ nisi in cōtrarium: ergo alimētum est cōtrarium ei in quod mutatur. ¶ Preterea omne agens est cōtrarium paciēti. nā simile a simili non patit̄: sed alimentū patitur ab eo quod alitur. nam alterat̄ ab eo ⁊ digerit̄. ergo ⁊c. ¶ Contra hāc cōclusionē arguit̄ ōmo rōne phi. ¶ Nam alimentū ē cā augmenti: sꝫ oportet ꝙ simile simili augeat̄: nā si aliquid diuersum opponeretur: non esset eiusdē augmētum: sed esset nature extranee adiunctio. videt̄ ergo ꝙ oꝫ simile a simili ali: ⁊ per cōsequens alimētum non debet eē contrarium ei quod alitur. ¶ Preterea arguitur cōtra primā rationem: nam aliquod mutatur in medium vtputa de albo in pallidum: ergo falsum est dicere ꝙ nihil mutatur nisi in contrarium. ¶ Ad primum dicendum secundum phylosophum ꝙ alimentum potest dupliciter considerari. vno modo ante decoctionem. sic est contrariū ⁊ dissimile ei qđ alitur. Alio modo consideratur alimentum fm ꝙ iam decoctum est fm ꝙ conuertitur in substātiaꝫ aliti sic est simile ei quod alitur. vnde vno modo simile a simili alitur. Alio modo a suo contrario. Sed contra in sbā nulla est contrarietas: sed alimentū est sbā. ergo ⁊c. ¶ Dicendum ꝙ licet in genere sbe non sit cōtrarietas proprie dicta. s. physica: est tamen contrarietas largo modo sumpta: videlicet pro quacunq; dissimilitudine. Vel dicendum ꝙ licet in substantia non sit contrarietas fꝫ formas substantiales: in ea tamen est contrarietas secundum formas accidentales: sicut patet de elementis. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ mediū cōparatum ad vnum ex-

tremorum inquantum rationem habet alterius extremi est quodammodo contrarium: sicut pallidum albo comparatum: dicitur nigrum: nigro vero comparatum dicitur album: vnde ratio non sequitur. ¶ Pro maiori declaratione precedentium philosophus assignat tres conditiones in capite capituli que requiruntur ad hoc quod aliquid sit alimentum. Quarum prima est quod alimentum videtur esse contrarium ei quod alitur propter rationes supra assignatas. Secunda est quod non quodcunque contrarium sufficit ad rationem alimenti: sed oportet quod sit de illis contrariis que habent generationem ex se inuicem: quia nutrimentum conuertitur in substantiam nutriti. Tertia conditio est quod sit ex illis contrariis que augmentum suscipiunt ex se inuicem: quia ex alimento sequitur augmentum. vnde licet ex igne generetur aqua non tamen dicitur quod ex igne nutriatur aqua sed potius econuerso. ¶ Secunda conclusio est quod tres sunt partes potentie vegetatiue: videlicet potentia nutritiua augmentatiua et generatiua. hec conclusio probatur duabus rationibus que eliciuntur ex philosopho. Quarum prima est. Nam alimentum est obiectum potentie vegetatiue: vel ergo est obiectum eius inquantum est in potentia per se ad corpus animatum: sic sumitur potentia nutritiua: vel tale alimentum est in potentia ad corpus quantum: sic sumitur potentia augmentatiua: vel tale alimentum est in potentia substantia generans: sic sumitur potentia generatiua. ¶ Pro declaratione huius rationis. considerandum est secundum doc. san. in lectione quod nihil nutritur nisi quod est participans vita: sed omne participans vita est animatum: ergo corpus quod alitur est animatum: sed alimentum est in potentia ad illud quod alitur: conuertitur enim in ipsum. Et sic relinquitur quod alimentum inquantum est nutritionis obiectum est aliquid existens in potentia ad corpus animatum per se non per accidens. ¶ Ex predicta ratione infert philosophus diffinitionem potentie nutritiue: videlicet quod potentia nutritiua est principium nutritionis mediante alimento saluans suum susceptiuum. Et si dicatur alimentum est principium nutritionis: ergo non potentia nutritiua. Dicendum quod in nutritione sicut dicit doc. san. hic: sunt tria: videlicet quod alitur: quo alitur: et alens quod est duplex scilicet primum et proximum. Alens primum est ipsa anima. Alens proximum est anima vegetatiua. Illud vero quod alitur est corpus habens hanc animam: sed illud quo alitur instrumentaliter est alimentum. Ex quo patet quod alimentum et anima vegetatiua siue potentia eius diuersimode sunt principia nutritionis eius. ¶ Secunda ratio est: quia sunt tres operationes potentie vegetatiue: videlicet nutritio: qua aliquis saluatur in esse indiuiduali et augmentatio qua aliquid proficit in maiorem perfectionem secundum quantitatem et virtutem et generatio per quam aliquid quasi ex seipso perfectum existens: alteri esse et perfectionem tradit: ergo tantum sunt tres potentie anime vegetatiue: cum potentie distinguantur per operationes. Ex hac ratione infertur secundum philosophum quod inter predictas operationes est ordo. nam nutritio est prima: secunda augmentatio: tertia vero et perfectissima est generatio. Cuius ratio est quia per nutritionem aliquid saluatur in esse: per augmentum vero suscipit debitam quantitatem: et per generationem producit sibi simile. Sed manifestum est quod primo oportet rem habere et conseruari in esse quam habere debitam quantitatem: et necesse est quod habeat determinatam quantitatem antequam possit generare: ergo inter predictas operationes est ordo. Secundo infert diffinitionem anime vegetatiue: videlicet quod est generatiua alterius similem sibi secundum speciem. et si dicatur ipsius anime vegetatiue sunt alie perfectiones quam generare: vt patet ex dictis que sunt priores: ergo inconuenienter diffinitur anima pro generatiuum: dicendum secundum doc. san. quod quia omnia denominantur a fine: finis autem operationum anime vegetatiue est generare alterum tale quale ipsum est: ideo ipsa prima anima: videlicet vegetatiua conuenienter diffinitur per hoc quod est generatiua alterius etc. ¶ Contra predictam conclusionem sic primo arguitur: potentia anime est altior virtus quam natura corporea: sed natura corporea eadem virtute dat rei esse et determinatam quantitatem: ergo a fortiori ipsa anima eadem virtute dabit rei esse et determinatam quantitatem: et per consequens potentia augmentatiua et generatiua non differunt. ¶ Preterea per generationem res acquirit esse. similiter et per nutritionem: ergo potentia nutritiua et generatiua non differunt. ¶ Ad primum dicendum quod res corporea inanimata acquirit esse ab agente extrinseco tantum quod agit in materiam iam dispositam: ideo dans esse dat et quantitatem debitam: sed res animata in principio sue generationis requirit paruam quantitatem cum producatur a principio intrinseco: videlicet a principio seminis. vnde ratio non sequitur. ¶ Ad secundum dicendum quod alimentum non est principium generationis eius quod alitur: sed alterius quod est tale secundum speciem: quale est quod alitur: quia substantia que alitur iam est et quod est non generatur: quia nihil generat seipsum: quia quod generat iam est: et quod generatur non est. Ex quo patet quod aliud est quod acquiritur esse per alimentum et aliud per generationem. ¶ Circa predicta dubitatur primo vtrum corpus animatum nutriatur: et videtur quod non. nam ignis dicitur nutriri ex aqua inquantum videlicet liquores humidi cedunt in ignis nutrimentum: sed constat quod ignis est corpus inanimatum: ergo non solum corpus animatum nutritur. In oppositum est philosophus hic in litera. ¶ Dicendum quod aliquid potest nutriri dupliciter. Vno modo proprie sic solum corpora animata augentur et nutriuntur: quia dum corpus animatum augetur et nutritur: quelibet eius pars augetur et nutritur. Alio modo aliquid dicitur nutriri secundum quandam similitudinem: et isto modo corpora inanimata possunt dici nutriri. ¶ Ad rationem dubij dicendum quod licet ignis dicatur nutriri improprie: non tamen dicitur nutriri proprie. quia illud dicitur nutriri proprie: quod in seipso aliquid recipit ad suipsius conseruationem: quod non accidit in igne licet videatur accidere. quia vt hic doctor sanctus et dum in materia accensa additur materia combustibilis. nouus ignis generatur: non autem quod illud combustibile addatur cedat in conseruationem ignis precedentis in alia materia prius accensa: puta si aliquod lignum de nouo igniatur per hanc ignitionem non conseruatur ignitio alterius ligni prius igniti: totus enim ignis qui est ex aggregatione multorum ignium omnium non est vnus simpliciter: sed videtur vnus aggregatione: sicut aceruus lapidum est vnus: et propter talem vnitatem: est ibi quedam similitudo nutritionis. ¶ Dubitatur secundo vtrum alimentum sit instrumentum nutritionis: et videtur quod non. Nam calor naturalis est instrumentum nutritionis: ergo non alimentum. In oppositum est philosophus in litera. ¶ Dicendum ad dubium secundum philosophum quod duplex est instrumentum nutritionis: videlicet coniunctum et separatum. calor naturalis dicitur instrumentum coniunctum. Alimentum vero dicitur instrumentum separatum instrumentum nutritionis. ¶ Dubitatur vltimo vtrum generatio solum reperiatur in animatis: et videtur quod non: quia ex aqua generatur ignis: sed aqua et ignis non sunt corpora animata. ergo etc. ¶ Preterea in diuinis reperitur generatio: et tamen deus non dicitur animatus presertim anima vegetatiua: ergo idem quod prius. In contrarium arguitur nam generatio est operatio potentie vegetatiue: sed potentia vegetatiua solum reperitur in animatis: ergo et generatio.

¶ Dicendum quod generatio potest accipi tripliciter. Vno modo communiter videlicet prout est progressio de non esse ad esse: et isto modo generatio reperitur tam in animatis quam in inanimatis. Secundo modo accipitur proprie videlicet vt est progressio alicuius viuentis ab aliquo viuente coniuncto secundum rationem similitudinis in specie: et isto modo generatio reperitur in animatis: et proprie vocatur natiuitas. Tertio modo accipitur generatio propriissime: videlicet vt est progressio alicuius viuentis ab aliquo viuente coniuncto secundum rationem identitatis in esse: et isto modo generatio non potest reperiri in creaturis: sed solum in deo: quia in creaturis generans et genitum differunt secundum esse: non autem in diuinis. ex quo patet solutio ad rationem dubij.

¶ Sequitur in textu. (Determinatis autem etc.) ¶ Hec est lectio decima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Istud est quintum capitulum presentis tractatus in quo phylosophus determinando de parte sensitiva in communi ponit duas conclusiones. Quarum prima est ꝙ sensus est potentia passiva. hec conclusio probatur tali ratione phylosophi. Sentire est quoddam pati: ergo sensus est potentia passiva. Assumptum patet: quia sentire consistit in motu. cum sensatio in actu sit quedam alteratio: ⁊ unumquodque secundum ꝙ alteratur patitur: ergo sentire est quoddam pati. ¶ Contra hanc conclusionem sic arguitur. Sensus est quoddam ens in actu ut in hoc capitulo concedit phylosophus: sed esse in actu magis pertinet ad agere quam ad pati. cum unumquodque agit secundum ꝙ est in actu: ergo sensus est in potentia activa. ¶ Preterea potentia passiva comparatur ad suum obiectum: sicut effectus ad suam causam sive principium sicut supra concessum est: sed sensus non comparatur ad suum obiectum sicut ad suam causam: ergo idem ut supra: probatio minoris. quia obiecto non existente sensus existit: ergo obiectum non est causa eius. ¶ Preterea illud quod est principium operationum: est potentia activa: sed sensus est principium operationis ⁊ agendi: ergo sensus est potentia activa. ¶ Ad primum dicendum ꝙ aliquid dicitur esse in actu dupliciter ut dicit hic doctor sanctus. Uno modo in actu completo ⁊ perfecto: ⁊ isto modo esse in actu pertinet ad agere magis quam ad pati. Alio modo dicitur aliquid esse in actu incompleto ⁊ imperfecto sicut motus qui dicitur actus entis in potentia. ⁊ isto modo esse in actu bene pertinet ad pati. sensus autem est in actu secundo modo ⁊ non primo modo. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ obiectum sensus est principium ipsius sensus non quantum ad esse nature absolute: sed quantum ad actum sentiendi. ⁊ licet obiecto non existente secundum actualem existentiam remaneat sensus: non tamen potest remanere sensus nisi remaneat naturalis habitudo ad ipsum obiectum ut supra declaratum est. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ duplex est operatio: nam est quedam qua aliquid perducitur ab aliquo extrinseco que dicitur operatio transiens sicut domificare vel verberare. Alia est operatio qua aliquid suscipitur in operante que vocatur operatio immanens. Illud autem quod est principium operationis primo modo sumpte: bene est potentia activa: non autem secundo modo: sensus autem est principium operationis secundo modo dicte: unde ratio non sequitur. ¶ Secunda conclusio. Sensus in actu non est ipsa sensibilia ita scilicet ꝙ ex eis componatur ut antiqui voluerunt. hec conclusio probatur duabus rationibus phylosophi. Quarum prima est. ¶ Nam si sensus esset ipsa sensibilia in actu. sequeretur ꝙ ipse sensus posset sentiri: consequens est falsum: ⁊ contra experientiam: ⁊ consequentia patet: quia ipsa sensibilia possunt sentiri. Secunda ratio: si sic sequeretur ꝙ sensus posset sentire sine exterioribus sensibilibus: consequens est falsum. ergo ⁊c. patet sequela. Sensus potest sentire presentibus sensibilibus. ergo si sensus esset sensibilia in actu: sequeretur ꝙ posset sentire sine sensibilibus exterioribus. ¶ Ex hac conclusione infertur unum corelarium ꝙ sensus non est in actu sine sensibilibus exterioribus: sed in potentia tantum sicut combustibile: quod est potentia tantum ignitum: non comburitur ab ipso sine exteriori combustione. Nam si esset actu ignitum: combureret seipsum ⁊ non indigeret exteriori igne ad hoc quod combureretur. Ex predictis etiam patet falsitas opinionum Empedoclis ⁊ illorum qui posuerunt sensum actu esse sensibilia ipsa. propter hoc ꝙ simile simili cognosceretur: voluerunt enim ꝙ anima sensitiva esset composita ex sensibilibus: ut cognosceret omnia sensibilia. ¶ Contra predictam conclusionem ⁊ eius corelarium: sic primo arguitur. ¶ Intellectus in actu est illud quod intelligitur: quia ex intellectu ⁊ intellecto fit unum: ut patet tertio huius. ergo a simili sensus in actu est sensibile in actu. ¶ Preterea illud quod semper est in natura animali existente est in actu. sed sensus est huiusmodi ad minus sensus tactus ut supra concessum est: ergo sensus est in actu ⁊ non tantum in potentia. ¶ Preterea illud quod est coniunctum operationi: est ens in actu: sed sensus est coniunctus operationi: ut visus coniungitur ipsi videre. ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicendum ꝙ dum dicitur ꝙ intellectus in actu ⁊ intellectum sunt unum ibi est predicatio causalis ⁊ non essentialis: ⁊ est sensus ꝙ ex intellectu ⁊ intellecto fit unum. Unde non oportet ꝙ ipse intellectus in actu sit ipsum intelligibile. Et similiter dicendum est de sensu ⁊ sensibili. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ licet sensus quantum ad esse nature semper sit animali existente: non tamen semper est quantum ad actualem sensationem. unde sensum esse in actu potest intelligi dupliciter. Uno modo presentialiter ⁊ quantum ad esse nature: ⁊ isto modo conceditur argumentum. Alio modo quantum ad actum sentiendi: ⁊ isto modo non oportet. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ ipse sensus dicitur aliquando esse in potentia coniuncta actui: videlicet quando actualiter sentit per impressionem similitudinis exterioris sensibilis. Aliquando vero dicitur esse in potentia distante ab actu: ut patet in dormientibus ab actu sentiendi sensationis. secus autem loquendo de actu actualis existentie.

¶ Sequitur in textu. (Dividendum autem ⁊c.) Hec est lectio undecima eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

Istud est sextum capitulum predicti tractatus in quo phylosophus ostendendo qualiter sensus reducatur de potentia ad actum: ponit duas conclusiones. Quarum prima est. Quod aliquis qui reducitur de potentia ad actum scientie: dicitur pati: hec conclusio probatur tali ratione: quia passio importat quandam receptionem: sed dum aliquis reducitur de potentia ad actum sciendi: recipit aliquid. ergo ⁊ cetera. ¶ Pro declaratione huius conclusionis advertendum est secundum phylosophum in litera: quod aliquis dicitur in potentia sciens dupliciter. Uno modo quia naturalem potentiam habet ad sciendum: sic ille dicitur de numero habentium scientiam qui habet naturam ad sciendum. Secundo modo aliquis dicitur in potentia ad sciendum qui habet iam habitum scientie non tamen actu considerat. ¶ Considerandum est secundo ꝙ predicti duo modi potentie differunt: quia ille qui est in potentia primo modo non potest reduci ad actum sine exteriori agente: sed bene secundo modo. Ille enim qui habet naturalem aptitudinem ad sciendum ⁊ non habitum scientie: reducitur ad actum per doctorem: aut intrinsecum aut extrinsecum. ⁊ per acquisitionem doctrine. Ille autem qui habet habitum scientie: potest speculari dum vult. ¶ Considerandum est tertio ꝙ ille qui est in potentia primo modo: dum reducitur ad actum scientie alteratur per doctrinam ⁊ multotiens talis mutatio est ex contrario habitu: videlicet ex ignorantia: sed ille qui est in potentia secundo modo dum reducitur ad actum: non alteratur nec transit de contrario habitu. ¶ Considerandum est quarto secundum doctorem sanctum ꝙ duplex est ignorantia. Quedam est ignorantia pure negationis: quando scilicet aliquis veritatem non cognoscit: neque contrario errore detinetur. Alia est ignorantia prave dispositionis ut quando aliquis detinetur errore contrario veritati. Quando autem aliquis de ignorantia prima reducitur ad scientiam: fit actu sciens: non quasi mutatus de contrario habitu: sed sicut acquirens scientiam. qui vero de ignorantia secunda reducitur ad scientiam: reducitur ad actum quasi de contrario habitu mutatus. ¶ Considerandum est quinto ꝙ duplex est passio. quedam est passio corruptiva per quam scilicet aliquid ra-

monetur a patiente. Alia est passio perfectiua: qua aliqd
recipit in patiente. Quoniam autem dicit ꝙ ille q reduci
tur de potentia ad actum scientie patit: intelligendū est
de passione perfectiua ⁊ nō corruptiua. Cuius ratio est:
qr quod est receptiuū alterius: comparat ad ipsum sicut
potentia ad actum. actus autē est perfectio potētie: ideo
dum aliquis reducitur ad actum scientie: suscipiēdo scié
tiam: patit passione perfectiua. ¶ Cōsiderandū secūdo ꝙ
passio accipit dupliciter. Uno modo proprie secunduz
quod hz fieri cum quadam corruptione: que fit a cōtra/
rio. passio.n. proprie dicta videt importare quoddā de
trimentum patientis: inquantum ab agente detrimentū
accidit patienti secunduz ꝙ aliquid a patiente abicitur:
que quidē abiectio est q̄dam corruptio vel simpliciter:
sicut qñ abicit forma substantialis: vel secunduz quid:
quando dicitur forma accidetalis. Alio modo accipitur
passio cōmuniter ⁊ minus proprie secundū ꝙ importat
quandam receptionem: ⁊ isto modo accipit hic. ¶ Cō
siderandum vltimo ꝙ duplex est alteratio quedā est pro
prie dicta: que.s. est de contrario in contrarium ⁊ vocat
alteratio corruptiua. Alia ē alteratio cōmuniter sumpta:
que est mutatio in habitū ⁊ naturam secundum ꝙ in ala
quo recipiunt forme ⁊ habitus siue perfectiones. ⁊ di/
cit alteratio perfectiua. Quando autem habens habitū
scientie reducitur ad actum considerandi: alterat altera/
tione secundo modo dicta: ⁊ non primo modo. Quādo
vero reducitur de potentia ad habitum scientie alterat
etiam secundo modo ⁊ non primo modo: secūdum rei
veritatem: licet sit quedam similitudo alterationis: que
est de contrario in contrarium: hec oia doctor sanctus in
lectione. ¶ Contra predictam conclusionez arguitur sic.
vbicūqz est passio: ibi est priuatio alicuius perfectionis:
sed qñ aliqd efficit sciens nō est ibi in eo priuatio perfe
ctiōis: sed magis pficit: ergo nō patit. ¶ Preterea vbi
est passio ibi est alteratio: sed qui recipit scientiam nō al/
terat: cum alteratio sit solum ad tertiā spēm qualitatis:
ergo ⁊c. ¶ Preterea si esset ibi passio vel alteratio in re
ceptione scientie aut esset de cōtrario in contrarium aut
non. Si secundo mō sequit ꝙ ibi non esset alteratio: cuz
alteratio fit de cōtrario in cōtrarium. Si primo mō tūc
in receptione scientie esset corruptio quedam: qđ est fal/
sum: ergo ⁊c ¶ Ad hec argumenta pz solutio ex dictis.
Uerumtamen considerandū est hic secundū doctorem
sanctū in lectione ꝙ quando aliquis ab ignorantia praue
dispositionis: videlicet ab errore reducitur ad viam ve
ritatis: est ibi quedaz similitudo alterationis q̄ est de cō/
trario in cōtrariū: non tamen vere ē ibi talis alteratio. nā
alterationi que est de cōtrario in contrariū vtrūqz per
se ⁊ essentialiter: (⁊ per ꝯñs semper ei competit:) vide
licet ꝙ sit a contrario: ⁊ ꝙ sit in contrariū: vt dealbatio si
cut non est nisi ad albū: ita nō est nisi a nigro vel a medio
colore: quod respectu albi est quodāmodo nigrū. Sed
in acquisitione scientie: hec non essentialiter ⁊ ꝑ se cōpe/
tunt: sed accidit ꝙ ille qui acquirit scientiā veritatis in pri
cipio fuit in errore: qr absqz hoc potest reduci ad scienti
am veritatis. vñ non est vera alteratio de contrario in cō
trarium. ¶ Et si querat vtrum ille qui accipit scientiaz
⁊ fit actu sciens semper fiat actu sciens a magistro: videt
ꝙ non: quia multotiens aliqui acquirunt scientiaz absqz
magistro per se inueniendo. ¶ Ad quod respondet do/
ctor: sanctus ꝙ cū aliquis est in potentia sciens: si fiat actu
sciens oz ꝙ hoc fiat ab eo quod est in actu: sed aliquan/
do ille qui est i potētia reducit a principio extrinseco: si
cut aer illuminat ab eo quod est actu lucidum. Quando
qz autem reducit ad actum a principio intrinseco: sicut
aliquando homo sanat a natura: ⁊ isto vltimo modo se
habet in acquisitione scientie: homo.n. acquirit scientiaz
a principio intrinseco inueniendo: ⁊ a principio extrinse
co addiscendo. ¶ Secūda conclusio: qñ aliquis reducit
de potentia sentiēdi ad actum dicit pati modo supra po
sito. hec conclusio probat tali ratione. sicut se habet potē
tia sciēdi ad actū sciēdi. ita se hz pō sentiēdi ad actū sentiēdi
sz dum aliquis reducit d poten ia ad actū sciendi: patit.
ergo ⁊c ¶ Pro cuius declaratione considerandum est
ꝙ aliquid dicit esse i potentia sentiendi duobus modis.
Uno modo illud dicit in potentia sentiendi quod nōdū
hz sensum: natuz tñ est habere Alio modo quod iam hz
sensuz ⁊ non sentit: sed est in potentia sentiens. De pma
autez potentia aliquis reducit ad actum per generatio
nem: qr sensus naturaliter est in aiali: secus est de scientia
que non inest hoī per naturā: sed secunda potētia aliquis
reducit ad actum per presentiam obiecti ⁊ determinatā
dispositionem organi. ¶ Considerādum vlterius quod
sensus non potest reduci de potentia secunda ad actuz ꝑ
ea que intra ipsum sunt. cuius ratio est secundum docto
rem sanctum: qr obiecta sensus sunt extra animaz: ⁊ per
consequens sunt singularia: scientia vero est vniuersaliuz
que quodammodo sunt in anima. Unde ille qui iaz hz
scientiam: non oportet quod querat exteriora sua obiecta
sed habet ea in se. ⁊ per consequens potest cōsiderare ea
cum vult: nisi per accidens impediatur: sed sentire non
potest aliquis cuz vult quia sensibilia non hz in se. ¶ Cir
ca predicta mouet doctor sanctus duas dubitationes.
Quarum prima est vtrum sensus sit singularium tantū:
scientia vero vniuersalium. ¶ Et videt ꝙ non. Quia il/
la potētia cuius obiectū habz rōnem communem ⁊ vni
uersalem: non dicit esse singulariū: sed sensus est huius/
modi cū obiectū eius sit color in communi ⁊ non hic vl
ille color: ergo ⁊c. ¶ Preterea quorū est scientia: eorū
est sensus: cum nihil sciat quod non cadat sub sensu sz sci
entia est vniuersalium. ergo sensus similiter erit vniuer/
salium. ¶ Dicendum ꝙ sensum esse vniuersalium po/
test intelligi dupliciter. Uno modo accipiendo sensum
pro operatione sentiendi: ⁊ isto modo sensus est singula
rium: qr operationes sunt singularium. Alio modo ac
cipiendo sensum pro potentia sensitiua. ⁊ hoc dupliciter
vel subiectiue: vel obiectiue. Si primo modo sic etiam
sensus est singularium. Si secundo modo hoc iteruz du
pliciter: vel per se vel ꝑ accidens. Si secundo mō sic sen
sus est bene vniuersaliuz. Si primo modo sic sensus nō
est nisi singularium. cuius rōnem assignat doctor sanctus
in lectione. ¶ Nam sensus est virtus in organo corpora
li existens ⁊ vnumquodqz recipit in alio: per modum
sui: ergo oz quod sensus materialiter ⁊ corporaliter reci
piat similitudinem eius quod incorporaliter intelligit:
⁊ quia intellectus est virtus immaterialis ideo oz quod
recipiat immaterialiter ⁊ incorporaliter illud quod in/
telligit. Illa autem que sunt materialia ⁊ corporalia sūt
singularia. Illa autem que sunt immaterialia ⁊ incorpo
ralia per abstractionem: sunt vniuersalia. ideo sensus di/
citur esse singularium: scientia vero vniuersalium. ¶ Ad
rationem dubii dicendum ꝙ sensus non percipit vniuer
salitatem rationis sui obiecti: sed fertur immediate ad in/
diuiduum vagum alicuius generis. vtputa ad aliquod
corpus coloratum: ⁊ non ad hoc vel ad illud: secunduz
quod huiusmodi: vt ratio volebat. ¶ Ad secundum di
cendum quod quorum est scientia. eorūz est sensus: non
tamen eodem modo: que illa que prius sunt in sensu ma
terialiter ⁊ corporaliter intelliguntur: postea ab intelle
ctu immaterialiter absqz conditionibus indiuiduantib9.
¶ Dubitatur secundo vtrum vniuersale habeat esse in
anima: sicut iam dictum est: ⁊ videtur ꝙ non. Nam vni
uersale est in singularibus: ergo non est in intellectu.
¶ Preterea vniuersale est in predicato ⁊ ē essentia que
dam: ergo est ens extra animam: patet consequentia: qr
nihil ponit in predicato nisi sit ens extra animaz vt vult
doctor sanctus. ¶ Ad dubiuz dicendum secundum do
ctorem sanctum ꝙ vniuersale accipitur dupliciter. Uno
modo pro ipsa natura communi prout subiacet intentio
ni vniuersalitatis. Alio modo potest considerari secun/
dum se ⁊ absolute. Et hoc dupliciter. vno modo secun
dū esse materiale quod est in materia naturali. Aliud au

tem immaterialē secundū quod est in intellectu. Si cō sideretur secundum esse qd̄ h3 in materia naturali: non potest ei aduenire intentio vniuersalitatis: q2 p materiā indiuiduatur: sed ei aduenit intentio vniuersalitatis secundum qd̄ abstrahitur a materia naturali non realiter sed p abstractionem intellectus per primā eius operationem intelligendo. s. naturam: non apprehendendo principia indiuiduantia: p3 ergo q intentio vniuersalitatis non potest attribui nature secundum esse quod h3 in indiuiduis sed secundum esse quod habet in intellectu per respectū tamen ad singularia: sic vniuersalia secundum intentionē vniuersalitatis considerata sunt in intellectu: de quo clarius in metaphysica habebitur ⁊ disputabitur: ⁊ per hoc patet solutio ad rationes dubii.

¶ Sequitur in textu. (Dicendum autem secundū vnū quodq3 ⁊c.) ¶ Hic incipit lectio duodecima eiusdē libri ⁊ in commento sancti Thome.

i **Stud** est septimū capitulū in quo philosophus ponēs differentiā inter sensibilia cōmunia ⁊ ppria ponit vnā conclusionem: v3 q sensibile vnū diuiditur in sensibile p se ⁊ sensibile p accidēs. Sensibile aūt per se bene subdiuiditur in sensibile pprīū ⁊ sensibile cōmune: hec cōclusio pbatur tali rōne fm doctorem sanctum. Nā enim sentire cōsistat in quodam pati ⁊ alterari vt supra dictū est: differētia sensibiliū sumenda est fm differentiā immutationis vel ergo tale sensibile nil facit ad immutationem sensus: vel aliqd facit. Si primū sic est sensibile p accidens. Si secūdū sic est sensibile p se: ⁊ hoc est dupliciter: vel q2 immutatio attēditur quantū ad speciem agentis: sic est sensibile p se pprīū: vel quantū ad modū actionis: sic est sensibile p se cōmune. ¶ Pro huius cōclusionis ampliori declaratione cōsiderandū est primo q sensibile p accidēs dicitur illud qd̄ accidit sensibili p se: sed sensibile p se dicitur illud q rōne sui ⁊ non alterius aptum natū est pcipi a sensu. Sensibile vero pprium dicitur illud quo aptum natum est pcipi ab vno solo sensu tm̄: ⁊ sunt qnq3: v3 color: sonus: sapor: odor: ⁊ q̄ttuor qualitates tangibiles: s3 sensibile cōe dicitur illud qd̄ aptum natū est nō ab vno solo sensu s3 a pluribus pcipi: sicut ista motus: quies: numerus figura ⁊ magnitudo q̄ dicuntur sensibilia: non q2 ab oībus sensibilibus pcipiantur: sed q2 apta nata sunt pcipi a pluribus sensibilibus q̄3 ab vno. ¶ Considerādū vlterius q sensus potest decipi circa sensibilia cōmunia: nunq̄3 tn̄ p3 decipi circa sensibilia ppria: ⁊ hoc tribus conditionibus obseruatis. Quarū prima est q ibi sit debita dispositio organi: secunda q ibi sit debita dispositio medii. Tertia q ibi sit determinata distantia inter sensum ⁊ sensibile. ¶ Considerandū tertio q ad hoc q aliqd sit sensibile p accēs due cōditiones requiruntur: quarū prima est q illud accidit sensibili per se. scd̄a est q illud pcipiatur immediate ab aliqua alia potentia pcepto sensibili p se. tertia q h sit vel a sensu vel ab intellectu vel a vi cogitatiua vel estimatiua. Exēplū primi ⁊ dulce pcipitur p accēs a visu: exēplum scd̄i vt aliquis videt aliquē moueri pcipit per itellectū q h3 vitā: exemplum tertii vt dum aliqs videt aliquē coloratū p vim cogitatiuā pcipit sortem vel platonē: exēplū quarti: vt dum ouis videt lupū p vim estimatiuā pcipit ipsum esse inimicum eius. ¶ Considerandū quarto q vis cogitatiua ptinet ad partē sensitiuā: ⁊ dicitur alio noīe ratio particularis. q2 sicut ratio vlīs est collectiua intentionum vlium: ita ratio pticularis dicitur collectiua intentionum particulariū siue indiuidualium. Et illa vis q̄ dicitur cogitatiua in hoīe dicitur estimatiua in brutis. q̄ tn̄ differunt in hoc q2 vis cogitatiua apprehendit indiuiduum: vt existens sub natura cōmuni. sed estimatiua apprehendit indiuiduum fm q est ens aut principium alicuius actionis. ¶ Cōtra predictam conclusionē arguitur primo sic. ¶ Numerus (cū multitudo mēsurata p vnū) solum apprehenditur p intellectū: cū ordinare ⁊ colligere ad itellectum ptineat: ergo numerus nō est sensibile. ¶ Preterea numerus non pcipitur ab oī sensu: ergo nō est sensibile cōe. ¶ Preterea aīal ē sensibile p se: ⁊ tn̄ non immutat sensum: ergo isufficiēter dictū ē q sensibile p se est illud qd̄ p se ⁊ nō rōne alterius immutat sensum. ¶ Ad primū dīm q numerus pōt cōsiderari dupliciter. Uno modo fm suū3 eē essentie: sic solum pcipitur ab intellectu. Alio mō fm suum esse mālē: sic pcipitur a sensu. ¶ Ad scd̄m dīm q sensibile cōe non dicitur cōe quia aptum natum sit sentiri ab oibus sensibus sed a pluribus vt dictum est. ¶ Ad tertium dicendum q sensibile potest accipi dupliciter. Uno modo actiue s3 q descēdit a sentio senus sentis: ⁊ sic aīal dicitur sensibile p se. Alio mō passiue vt qn̄ descendit a sentior ris tri: sicut accipitur in proposito: ⁊ isto modo animal non est sensibile per se s3 per accidens. ¶ Circa pdicta dubitatur fm doc. san. in lectione: vtrum illa que dicuntur sensibilia cōmunia possunt dici sensibilia per se ⁊ propria: ⁊ videtur q sic rōnibus aliquorū. Nam huiusmodi sensibilia sunt propria sensui communi: sicut sensibilia sunt propria singulis sensibus: ergo videtur q sint sensibilia p se ⁊ ppria. ¶ Preterea sensibilia ppria non possunt esse sine communibus sensibilibus per se ⁊ non per accidens. ¶ In contrariū3 arguitur. nam sicut sensibilia per accidens non apprehenduntur nisi inquantum sensibilia propria apprehenduntur: ita nec sensibilia communia: nunq̄3. n. visus apprehendit magnitudinem aut figuram nisi inquantum apprehēdit coloratum. ¶ Dicendum q aliqd dicitur per accidēs dupliciter. Uno modo vt per accēs distinguitur contra p se: ⁊ isto modo predicta sensibilia dicuntur sensibilia per accidens. Alio modo vt distinguitur p se contra per se: contra p alteru3: ⁊ isto mō non dicuntur sensibilia p se sed per accidens. ¶ Ad primam rationē dubii dicendu3 negādo assumptum: (q2 vt dicit hic doc. san.) falsum est q ista sensibilia cōia sint ppria obiecta sensus cōis. nā sensus cōmunis est quedā potētia ad quam terminantur imutationes oium sensibilium. vnde circa ipsas imutationes propriorum sensuum a suis obiectis h3 sensus cōis aliquas pprias operatiōes: quas sensus ppri habere nō possunt: percipit. n. imutationes sensuum ⁊ discernit inter eas ⁊ inter sensibilia diuersorum sensuum. ¶ Ad secunda3 dicendum negando ꝯn̄am: q2 nō dicitur sensibile per se: ex eo q non potest esse sine alio: sed ex eo dicitur sensibile p se q2 aptum natum est pcipi ratione sui ⁊ non ratione alterius. ¶ Ad rationē in contrarium negatur ꝯn̄a.

¶ Sequitur in textu. (Cuius quidem visus hoc est visibile ⁊c.) ¶ Hec est lectio decimaquarta. eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i **Stud** est octauū capitulū huius secundi tractatus in quo phūs determinādo de colore. lumine ⁊ dyaphano: q̄ntum ad qd̄ sit ponit duas ꝯclusiones. Quarum pma est. Color est visibilis p se: hec ꝯclusio pbatur tali rōne. Illud qd̄ h3 in se cām alicuius pdicati: tale predicatum conuenit sibi per se in scd̄o modo dicendi per se: vt p3 primo poste. sed color h3 in se cām visibilitatis: ergo sequitur q color est visibilis per se. probatio maioris: q2 oīs color est motiuus dyaphani fm actum: sed illud qd̄ mouet dyaphanū fm actum: est visibile: ergo sequitur q color fm sui naturam est visibilis. ¶ Pro huius conclusionis declaratione considerandum est fm phm̄ q dyaphanum est illud quod non h3 proprium colorē in actu. sed est susceptiuum extranei coloris. Et vocatur alio nomīe corpus transparens vel perspicuum sicut sunt aer aqua ⁊ multa corpora solida: vt sunt lapides quidam ⁊ aurum. Nec ista dyaphaneitas conuenit corporibus predictis fm propriam naturam elementoru3: sed fm quandam naturā cōmunem cū dyaphaneitas repiatur et in corporibus celestibus. ¶ Cōsiderādū est scd̄o q lumen est actus dyaphani fm q dyaphanū est. nam sicut se h3 color ad corpus terminatū: ita se h3 lumē ad dyaphanū: sed manifestum est q color est actus corporis terminati. ergo lumen

est actus dyaphani sm ꝙ huiusmodi. ¶ Cōsiderādum est tertio ꝙ lux lumen radius ⁊ splendor sic inter se differunt qr lux est qualitas primi corporis alterātis: lumen vero est qualitas a corpore lucido suscepta in alio. Et si tale lumen per rectam lineam ad corpus lucidum generatū: tūc vocat radius. Si vero causet ex reuerberatiōe radii ad corpus lucens: vocat splēdor. ¶ Cōsiderādū est quarto ꝙ aliqua sunt corpora actu lucida: quedā dyaphana: quedā opaca: qr cū lux sit qualitas primi alterātis: qd ē maxime pfectum ⁊ formale: illa corpora q̄ sunt maxime nobilia sunt lucida actu q̄ autē sunt propinqua his: sunt receptiua luminis: nō tñ sunt lucida sicut sūt corpora dyaphana: q̄ autē sunt maxime mālia nō sunt lucida actu: nec sunt susceptiua luminis sicut sunt opaca. ¶ Cōtra pdictā cōclusionē sic primo arguit. Illud qd cōuenit alicui p se est de rōne eius: sꝫ visibile nō est de rōne coloris vt dicit ph's: ergo color p se nō est visibilis. ¶ Preterea color nō est visibilis sine lumine: ergo nō est visibilis per se. ¶ Ad primū dicendum ꝙ illud qd ꝯuenit alicui per se in primo modo dicendi p se: bene est de rōne eius: nō autē illud qd conuenit alicui p se in secundo mō dicendi p se: visibile aūt conuenit colori p se in scdo mō dicēdi p se: vñ ratio nō sequit. ¶ Ad scdm dicendū ꝙ lumē nō requirit ad videndū pp colorem: sed pp medium vt infra patebit. ¶ Scda ꝯclusio lumē nō est corpus: hec ꝯclusio ꝓbat tali rōne phi. Impossibile est duo corpa simul in eodē esse: sed lumē simul est cū dyaphano: ergo si lumē esset corpus: duo corpa essent simul. ꝓbatio maioris: nā ꝯtrariorū est idem subiectū: sed lumen ⁊ tenebra sunt cōtraria sm modū quo ꝑuatio ⁊ habitus cōtrariant: sed sbm tenebre est dyaphanū: ⁊ p ꝯñs lumē erit simul cū dyaphano. ¶ Preterea si lumen esset corpus oporteret ꝙ illuminatio esset motus localis: sed illuminatio nō est motus localis cū fiat in instanti: ergo lumē nō est corpus. ¶ Pro hui' ꝯclusionis declaratione cōsiderandū ē ꝙ aliq antiq phorū dicebāt ꝙ lumē esset corpus. Alii dicebāt ipsum esse nām spūalē. alii aūt dicebāt ipsū esse euidentiā coloris: alii vero dicebant ipsum esse formā substantialē solis. Sed primū stare non pōt propter rationes pdictas. neqꝫ secundū qr si lumen esset natura spūalis: nō caderet in cōprehēsione sensus: ꝯñs est cōtra experientiam: ergo lumē nō ē nā spūalis. ⁊ quod vtimur noīe luminis in spūalibus: hoc est qr visus est spiritualior ⁊ subtilior ceteris sensibus. qd pꝫ primo ex pte obiecti qr aliqua cadunt sub visu sm ꝓprietates in quibus cōicant inferiora corpa cū supioribus: pꝫ etiā rōne immutationis: nā sensus visus est spūalior ex mō īmutationis. nā ī solo visu ē mutatio spūalis absqꝫ nāli. ¶ Pro quo notandū ꝙ īmutatio nālis vocat qñ q̄litas suscipit ī patiente sm esse nature sicut cum aliquis infrigidat. Sed īmutatio spūalis est sm ꝙ spēs recipit in organo sensus p modū intentionis ⁊ non p modū nālem. neqꝫ tertium stare pt. nam si lumē ēēt nisi euidētia coloris: sequeret ꝙ nulla essent que lucerēt de nocte: ꝯñs est falsum ⁊ cōtra experiētiā: ergo ⁊c. neqꝫ vltimū stare pt qr nulla forma sbalis ē p se sensibilis sꝫ lumē p se est sensibile: ergo ⁊c. ¶ Cōtra pdictā ꝯclusionē sic arguit. Illd cui cōpetūt ꝓprietates corpis est corpus: sed lumini cōpetūt ꝓprietates corporis: vtputa reuerberatio: ergo lumē ē corpus. ¶ Dicendum ꝙ reuerberatio nō competit lumini nisi sm quandā similitudinem: nam sicut aliqua corpora reuerberant ⁊ reuertunt ad corpus a quo exeunt: ita ēt ⁊ radii luminis reuerberant a corpe opaco ⁊ reflectuntur. Ideo similitudinarie ei ꝓprietates corporis competunt. Utrū autē lumen sit qualitas aut aliquid aliud inferius declarabit. ¶ Circa predicta dubitat vtrum lumē requirat ad videndum pp medium tantum ⁊ non propter colorem. Et arguit ꝙ non rationibus alberti tenentis istam partem. nā color potest mouere dyaphanum sine lumine: ergo sequitur ꝙ lumen requirit propter colorem ⁊ non propter medium tantum. ¶ Preterea vnius potētie debet esse vnū obiectum: si ergo lumen requireret propter mediū ⁊ non propter colorem: ipsius visus essent duo obiecta: ⁊ sic visus eēt vna potētia. ¶ Preterea qui est in obscuro videt ea que sunt in lumine ⁊ nō econuerso: ergo signū ē ꝙ lumen requirat pp colorem. ¶ Ad dubium dicendū est sm doc. san. ꝙ lumen requirit ꝓpter mediū tm̄ ⁊ non ꝓpter colorem. cuius rationē assignat: nā color ē visibilis p se vt dicit hic phs: ergo haber in se causam vt possit videri: ⁊ per cōsequēs lumen non requirit propter colorem vt videat. ¶ Ad primā rationē dubii dicendū ꝙ color sm suam propriam naturam aptus natus est mouere dyaphanū imperfecte. ¶ Pro cuius euidentia considerandum est: (vt dicit hic doc. san.) ꝙ differētia est inter virtutem pfectā ⁊ imperfectam. nam forma que est virtutis perfecte in agendo: non solū potest inducere suam similitudinem in susceptibili: sed etiam potest disponere patiens vt sit proprium eius susceptiuum: quod non potest facere si sit imperfecte virtutis cum ergo virtus coloris in agendo sit imperfecta respectu luminis: quia color nihil aliud ē q̄ lux quedam quodāmodo obscurata ex admixtione corporis opaci: ideo non haber virtutē vt faciat mediū in sua dispositione qua sit susceptiuum coloris: quod tamen potest facere lux pura. ¶ Ad secundū dicendum ꝙ vnius potētie possunt esse plura obiecta subordinata: ita ꝙ vnum sit obiectum quod ⁊ aliud sit obiectū quo. color autē dicit obiectū quod ⁊ materiale visus: lumen vero extrinsecum dicitur obiectum quo: vnde non sequitur ratio. ¶ Ad tertiam rationē patet solutio ex dictis. nam ꝙ aliquis in obscuro existens possit videre ea que sunt in lumine: hoc est quia lumen requiritur propter mediū ⁊ non propter colorē. Et si dicatur ratio formalis alicuius obiecti requiritur propter obiectum sed lumen est ratio formalis coloris: ergo ⁊c. Dicendū ꝙ duplex est lumen: videlicet lumen extrinsecum ⁊ lumen intrinsecū: quod includit in colore: lumen autem extrinsecum non est ratio formalis coloris de quo dubium procedit: vnde ratio est nulla.

¶ Sequitur in textu. (Est autem coloris susceptiuum non color ⁊c).

¶ Hic incipit lectio decimaquinta eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

1 Stud est nonum capitulum presentis tractatus ī quo phylosoph' ostendens qualiter dyaphanum se habet ad colorem habet quinqꝫ conclusiones. Quarū prima est ꝙ dyaphanum est sine colore. hec conclusio probatur tali ratione phylosophi. nam illud quod est susceptiuum alicuius non habet illud cum nihil suscipiat quod hꝫ. sed dyaphanū est susceptiuum coloris vt ex supradictis patet: ergo dyaphanū est sine color. Ex hac cōclusione infert primo ꝙ dyaphanū sm se non est visibile: quia vnum quodqꝫ est visibile sm colorem: sed dyaphanū non hꝫ in se colorem: ergo dyaphanū sm se nō est visibile. Secundo infert ꝙ dyaphanū est actu tenebrosum qr dyaphanum est aptum natū suscipere colorē ⁊ non habet in se colorem neqꝫ lumen: ergo dyaphanū est etiam tenebrosum. ¶ Scda conclusio. Aliqua sunt visibilia que non solum videntur in lumine: sed etiam in tenebris: hec conclusio pꝫ ad sensum. nā quedam sunt animalia ⁊ alia quedam entia (quorū non est vnum nomē cōe) que vident in tenebris ignita ⁊ in nocte. lucētia: vt sunt capita quorūdam piscium ⁊ squame ⁊ oculi quorūdam aīaliū que vident de nocte: ergo aliqua sunt visibilia qua vident in tenebris. Sed considerādū est ꝙ talia visibilia vident ī lumine ⁊ ī tenebris: sed in lumine videntur vt colorata: ⁊ in tenebris vt lucētia. Cuius rō est: qr ī eorū cōpositione hñt aliqd lucis inquātū lucidū ignis ⁊ dyaphanū aeris ⁊ aque: non est in eis totaliter cōprehēsum p opacū terre. iō vident in lumine ⁊ ī tenebris. Et qr habent modicum de luce: ideo per presentiam maio

ris luminis talis lux offuscatur: ideo in lumine sine in die nō videntur vt lucentia: sed vt colorata: q2 etiā talis lux nō pōt immutare dyaphanū sicut color: iō talia videntur in tenebris vt lucētia ⁊ nō colorata. ¶ Tertia cōclusio. color nō pōt videri sine lumine hec cōclusio pbatur dupliciter. Primo rōne. Nā hoc est de rōne coloris: q̄ sit q̄d motiuū dyaphanū ƒm actū: sed non pōt mouere dyaphanū: nisi mediāte lumine: ergo color nō est visibilis sine lumine. Sc̄do probatur a signo q2 si ponatur sensibile īmediate supra visum nō ꝑcipitur a visu. nā sensibile positū supra sensum nō facit sensationē: ergo signū ē q̄ color nō pōt videri sine lumine. ¶ Quarta cōclusio. Si inter oculū videntē ⁊ rem visam esset vacuū nō fieret visio. Hec cōclusio pbatur tali rōne phi. Nā ad hoc q̄ fiat visio oꝫ q̄ organū visus patiatur a visibili: sed nō pōt pati a visibili nisi per aliqd mediū. sꝫ si esset vacuū nō esset mediū: ergo si esset vacuū nō esset visio. Ex quo pꝫ falsitas opinionis democriti q opinatus fuit q̄ si inter rem visam ⁊ oculū eēt vacuū q̄ possꝫ aliqs quācūqꝫ rem parvā videre ꝑ quācūqꝫ distantiā. ¶ Quinta cōclusio. Aliqua sunt visibilia q̄ videntur in tenebris nō solū vt lucentia: sed ēt vt colorata. ⁊ q̄ videntur in lumine non solū vt colorata: sed etiaꝫ vt lucētia: hec cōclusio probatur enī ad sensuꝫ: nam ignis hꝫ tantū de lumine q̄ pōt facere oīno dyaphanū ī actu: ergo ignis videtur vt quid coloratum. Et q2 ignis non hꝫ in debile lumen q̄ ad p̄ntiam maioris luminis obūbretur ideo videtur in lumine nō solū vt quid coloratū sed vt lucidum. ¶ Circa p̄dicta dubitatur vtrum color sit propriū obiectū visus. ⁊ videtur primo q̄ nō. Nā propriū obiectum alicuius potentie potest mouere potentiam: sed non potest mouere per se visum: cum non possit mouere visum sine lumine vt concessum est: ergo ⁊c. ¶ Preterea vel potest percipi ab aliqua potentia q̄ non continetur sub subiecto: sed visus potest percipere quod non est coloratum: vtputa tenebras ⁊ stellas. ergo ⁊c. ¶ Dicendū breuiter q̄ color est obiectum visus cōprehendēdo sub colore lumen: quod est ꝓpriū formale eius: qd̄ sic pꝫ: q2 illud est obiectū ꝑ se alicuius potentie sub cuius rōne formali cōprehenduntur oīa que apta nata sunt apprehendi a tali potentia: sed color est hmōi secūdū visum: ergo ⁊c. ¶ Ad primū dicendū q̄ lumē requiritur ꝓꝑ medium: vt supra dictū est ⁊ nō ꝓꝑ colorē. vnde ratio nō sequitur. ¶ Ad secundū dōm q̄ visus nō ꝑcipit tenebras ꝑ se: sꝫ solum per accidens: ⁊ lꝫ stelle non habeant materiale coloris: tn̄ in eis est formale. s. lumen.

¶ Sequitur in textu. (Nunc aūt primo de sono ⁊ olfatu ⁊c.) ¶ Hec est lectio decimasexta eiusdeꝫ libri: ⁊ in cōmento sancti Thome.

Stud est decimū. c. p̄sitis tractatus in quo phs determinādo de generatione soni ponit quattuor cōclusiones. Quarum prima est q̄ sonus quandoqꝫ est in actu q̄nqꝫ in potētia. H̄ conclusio pbatur tali rōne elicitur ƒm p̄hm. Illud qd̄ q̄nqꝫ est ⁊ q̄nqꝫ nō est aliquando est in actu: aliqn̄ est in potētia: sed sonus q̄nqꝫ est ⁊ q̄nqꝫ nō ē vt pꝫ de cāpana q̄ q̄nqꝫ sonat q̄nqꝫ nō: ergo sonus quandoqꝫ est in actu quandoqꝫ in potētia. ¶ Contra hāc conclusionē arguitur. Illud quod non est nō est in actu: sꝫ sonus non est: ergo sonus nō est in actu. probatio minoris: q2 qd̄ fit nō est: sed sonus solū hꝫ esse in fieri: ergo sonus non est. Preterea illud quod est sensibile in actu habet propriam speciem in re sensibili ꝑ quam actu potest ꝑcipi: sed sonus non hꝫ propriam speciem in re sonante: ergo non est actu. ¶ Pro declaratione horum considerandū est primo q̄ corpora sonantia sunt in quadruplici differentia: nam quedam sunt ƒm actum bene sonantia vt campana dum actu pulsat: quedaꝫ vero sunt bene sonantia ƒm potentiam: vtputa de campana que non actu sonat: sed tn̄ hꝫ potētiam bene sonare. Alia sunt que non sunt bene sonantia nec in actu nec in potentia: apta tamē nata esse sonantia: vt pꝫ de lana ⁊ similibus. Alia sunt q̄ nō sūt apta nata hūi sonare. nec sonare aliquo mō vt aer.

¶ Cōsiderādū ē secūdo q̄ aliqd dicitur ī actu dupliciter: vno mō in actu ꝑmanente. ⁊ isto mō color hꝫ esse ī actu. Alio mō in esse successiuo: ⁊ isto mō son⁹ hꝫ esse ī actu. ⁊ ꝑ hoc pꝫ solutio ad primū argu. q2 illa auctoritas. Illud quod fit ⁊c. hꝫ intelligi de ꝑmanentibus ⁊ nō de successiuis: ꝑmanētia. n. dū hūt nō sūt: successiua vo dū hūt sunt ⁊ dū facta sunt nō sunt. ¶ Cōsiderandū est tertio q̄ aliqd dicitur esse sensibile ī actu dupliciter. Uno modo q2 hꝫ spēm ꝑ quā sentitur extra mediū ⁊ sensum: vꝫ ī re exteriori: ⁊ isto mō color odor sapor sunt ī actu ⁊ nō son⁹. Alio mō q2 hꝫ spēm ꝑ quā actu sentitur ī medio vel organo: ⁊ isto modo son⁹ dr̄ ee ī actu: nō ē. n. aliq̄ spēs soni ī cāpana sonāte: formatur tn̄ spēs ī aere ⁊ in organo auditus: ⁊ ꝑ hoc pꝫ solutio ad scdm. ¶ Scd̄a cōclusio ē tria requiruntur ad gn̄ationē soni: vꝫ ꝑcutiēs: ꝑcussuꝫ ⁊ mediū. H̄ ꝯclusio pbatur tali rōne q̄ elicitur ex dictis phi. nā son⁹ causatur ex fractione aeris q̄ fit ex vehemēti ꝑcussione sed ī oī ꝑcussiōe requiritur ꝑcutiēs ⁊ ꝑcussum: ⁊ requiritur ēt tertio ictus ꝑcutientis q non potest fieri sine motu locali: motus vo localis non potest fieri sine medio: ergo ī gn̄atione soni requiritur ꝑcutiens ꝑcussum ⁊ mediū: vn̄ phs dicit in lr̄a q2 sonus ē semꝑ alicuius. i. ꝑcutientis ad aliqd. i. ꝑcussuꝫ ⁊ in aliquo. i. in medio. ¶ Pro huius ꝯclusionis declaratione est aduertēdū ƒm phm q̄ ad hoc q̄ p̄dicta faciant sonū: p̄sertim bonū q̄tuor cōditiones requiruntur. quarum p̄ria est: q̄ talia corpa sint dura: scd̄a ē q̄ sint leuia. tertia est q̄ sint concaua: q̄rta q̄ sint velociter mota: ita q̄ motus ꝑcutientis ꝑueniat diuisionē aeris. ¶ Cōtra predictam conclusionem sic arguitur. ⁊ primo contra suppositū. nā phs non determinat hic de gn̄atione soni coloris: ergo non habꝫ determinare hic de generatiōe. ¶ Preterea ad generationē soni requiruntur motus localis ⁊ tert⁹ vberantis: ergo non sufficiunt p̄dicta tria. ¶ Ad primuꝫ dōm negādo ꝯñam q2 non est similis ratio de sono ⁊ colore ⁊ odore ⁊ sapore: nā color odor ⁊ sapor ⁊ alie qualitates tāgibiles (vt dicit hic doc. san.) hūt esse fixum ⁊ permanēs in suo subiecto: vn̄ est alia ratio illorū sensibilium ƒm se ⁊ ƒm q̄ īmutat sensum: sed sonus cū causetur a motu non hꝫ fixum ⁊ quietum in subiecto: sed in quadā immulatione ꝯsistit. iō cū phs ī hoc libro ītendat determinare de sensibilibus ƒꝫ q̄ hūt īmutare sensum: ideo simul ⁊ semel determinat de īmutatione soni ⁊ generatione eius. ¶ Ad secundū dicendū q̄ ictus ꝑcutientis ⁊ motus localis comprehenduntur sub percutiente ⁊ ꝑcusso ꝓcomitatiue. Tertia conclusio. Aer est propriū medium soni: aqua vero minus ꝓꝑriū: hec conclusio ꝓbatur tali ratione. Illud est propriū medium soni qd̄ faciliter rarefit ⁊ condensatur: ⁊ ꝑ quod son⁹ faciliter potest diffundere suas spēs ad organū auditus: sed aer ē huius modi: ergo ⁊c. Ex hac conclusione sequitur qd̄ aer non est corpus sonans. q2 si esset corpus sonās non susciperet sonū: cuꝫ intus existens prohibeat extraneum. ¶ Contra hāc conclusionem sic arguitur. Aeris ad sonuꝫ nulla est resistentia: ergo si aer sit proprium medium sequitur q̄ sonus fiat in instanti. nam ratio quare visio fiat in instanti ē: quia aeris ad lumen nulla est resistentia: cum aer sit dispositus vltima dispositione ad susceptioneꝫ luminis. consequens est falsuꝫ. ergo ⁊c. ¶ Preterea illud quod est subiectum alicuius quantitatis sensibilis non est mediuꝫ eius: sed aer est subiectum soni: ergo aer non est mediuꝫ soni. ¶ Preterea quantitas sensibilis habet esse intentionale in suo medio: sed sonus habet esse reale in aere: cū nollibi habeat esse nisi in aere: ergo ideꝫ vt supra. ¶ Ad primum dicendum q̄ lꝫ aeris ad sonum nulla sit resistētia q2 tamen sonus non potest fieri sine motu locali: ideo non oꝫ q̄ sonus fiat in instanti: q2 contradictioneꝫ implicat motum localem esse in instanti. ¶ Ad secunduꝫ dicēdum q̄ sonus est in aere propinquo corpori sonanti subiectiue in aere vero magis distanti est tanq̄ in medio ī quo habꝫ esse intentionale. ⁊ per hoc patet solutio ad ter

tum. ¶ Quarta cõclusio in omni sonatione fit repcussio soni a corpore opposito corpi sonãti. hec cõclusio ꝓbat tali rõne. In omni illuminatiõe fit repcussio luminis: ꝗ a fortiori in oi sonatione fit repcussio soni. Sed si argua tur ꝯ hanc cõclusionē: si in oi sonatione esset repercussio soni: sequeret ꝙ in oi sonatiõe causaret sonus echo: ꝯńs est falsum: ⁊ ꝯ oēm experientiam. ꝗ ⁊c. ¶ Dicendū ꝙ in oi reuerberatione soni causat sonus echo: sed talis son⁹ nō semp est manifestus. oportet. n. ad hoc ꝙ fiat manife stus vt dicit hic doctor sanctus ꝙ repcussio soni fiat ad corpus cõcauum i quo natus ē multiplicari sonus: si āt fiat talis reuerberatio ad alia corpora que nō sunt apta nata multiplicare sonum fiet qdem sonus echo n sed nō manifestus. ¶ Pro ampliori declaratiõe huius soni echon. cõsiderādum est ſm doctorem sanctum ꝙ cū ge neratio soni sequatur motū aeris: sic ꝯtingit de immuta tione aeris apud generationē soni: sicut de immutatione aque cum aliquid in aqua proiicitur: manifestum ē autē ꝙ fiunt quedam regenerationes in circuitu aque percus se que circa locū percussiōis sunt parue ⁊ motus est for tis: vbi aūt sunt maiores regenerationes ⁊ motus debili or: tādem motus totaliter deficit ⁊ regenerationes cessāt sit autē anteq̄ motus cesset regirationes ille aliquod ob staculū inuenirent: fit motus ⁊ regiratio i contrarium: ⁊ tā to vehementius quanto propinquius fuerint prime ꝑ cussiōi: pariformiter itelligendum est ꝙ ad percussionem corporum sonātium: aer in quodam giro mouetur: ⁊ so nus diffunditur circulariter ⁊ in propinquo ille genera tiones sunt minores ⁊ motus est fortior: i remoto autē girationes sunt maiores ⁊ motus est debilior. Si autem nūq̄ deficiant huiusmodi girationes: fiat reuerberatio ad aliquod corpus ille regirationes reuertunt i cõtrariū ⁊ audit sonus: quasi ex aduerso qui dicitur echos.

¶ Sequitur in textu. (Uacuum autem recte dicimus proprium audiendi ⁊c.)

¶ Hec est lectio decimaseptima eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

1 **Stud est** vndecimū capitulum presentis secundi tractatus in q̄ phylosophus determinans de immutatiõe auditus a sono. ponit tres cõditiones que requirūtur ad hoc quod auditus possit immutari a sono. Quarū prima est ꝙ ibi sit vnitas ⁊ cõtinuitas aeris ⁊ cõtinu⁹ mot⁹ ab aliquo corpore solido ⁊ firmo. ¶ Secūda cõditio est quod in organo sit aer itraneus iclusus i qdā pellicu la. ¶ Tertia cõditio est ꝙ talis aer sit imobilis. Et his cõditionibus eliciunt etiā impedimēta ex opposito per que impeditur talis imutatio. Primū ꝙ est quādo ille aer i organo corrumpit. Secundū est quādo illa pelli cula circundās illum aerē corrumpit vel leditur. Terti um est qñ talis aer est mobilis. ¶ Cõsiderādum est vlte rius ſm phylosophum i littera ꝙ due sunt differētie so ni: videlicet graue ⁊ acutum. Sonus. n. acutus est qui in pauco tempore multum mouet auditum. sed sonus gra uis ē qui i multo tempore paꝝ mouet auditum. Et si di catur est aliquis sonus moderatus ⁊ circūflexus: ergo ꝓ dicte differētie nō bū assignant. ¶ Dicēdum ꝙ son⁹ cir cūflexus ⁊ sonus moderatus continētur sub predictis: si cut medij colores sub extremis: qr participāt aliquid de sono acuto: ⁊ de sono graui: vt patet i musica Boetij. ¶ Si dicat vlterius sonus acutus ⁊ sonus grauis sunt species soni: ergo acutū ⁊ graue nō sūt differentie eius. ¶ Dicēdum ꝙ graue ⁊ acutum possūt accipi dupliciter. Uno modo formaliter sic sunt differentie soni. Alio mo do materialiter pro ipso sono qui est acutus vel pro illo sono qui est grauis sic sunt species soni. ¶ Cõsiderādū vlterius ꝙ acutū ⁊ graue nō sunt idem ꝙ tardum ⁊ velox qr sonus nō est idem qđ motus: ergo differētie soni nō sunt eedem cum differētijs motus: sed acutum ⁊ graue sunt differētie soni; vt ex dictis patet: ⁊ tardum ⁊ velox sunt differentie motūs. ergo ⁊c. Uerūtamen qr son⁹ cau satur a motu: ideo acutum ⁊ graue in sono causantur a velocitate ⁊ tarditate motus. ¶ Circa predicta dubitat primo vtrum tam percutiēs q̄ percussum sint causa ac tiua soni: ⁊ videtur ꝙ nō. ¶ Nam illud quod est causa actiua nō est causa passiua respectu eiusdem: sed corpus percussum est causa passiua: ergo nō videtur ꝙ sit cā ac tiua soni. ¶ In contrarium arguitur per phūm in litte ra. ¶ Dicendum ꝙ tam percutiens q̄ percussum est cau sa actiua soni: cuius rō phylosophi est. qr sonus genera tur ex fractione aeris: sed corpus percutiens est cā acti ua huius fractiõis. ergo corpus ꝑcutiens concurrit acti ue ad generationem soni. Et quia ad talem fractionē ae ris requiritur ꝙ corpus percussum sit durum ⁊ firmum: ideo facit illum aerem resilire: ad quam resilitionem cor pus percussum concurrit actiue: ideo corpus percussum actiue ad generationem soni concurrit. ¶ Ad rationē in bij dicendum ꝙ licet corpus percussum passiue concur rat ad fractionem aeris: actiue tamen concurrit ad pre dictā resilitionem que ad generationem soni concurrit. ¶ Dubitatur secundo vtrum sonus sit proprium obie ctum auditus ⁊ videtur ꝙ non. ¶ Nam nullum sensibi le cõe est proprium obiectum alicuius sensus: sed sonus est sensibile cõe. ergo ⁊c. Probatio maioris. qr motus est sensibile cõe: sed sonus nō est nisi quidam motus ae ris (vt hic concedit phylosophus) ergo sonus est sensi bile cõe. ¶ Preterea illud quod immutat auditum est obiectum auditus: sed corpus percutiens siue sonans im mutat auditum: ergo corpus percutiens siue sonans est obiectum auditus: ⁊ per consequens non sonus. cum ta men vnius potentie sit vnum obiectum. ¶ Dicendum ꝙ sonus est proprium ⁊ per se obiectum auditus: quod sic patet: nam illud est proprium ⁊ per se obiectum alicu ius potentie sub cuius racõe formali omnia sensitiua illi us potentie apprehenduntur ab illa potentia: sed sonus est huiusmodi. ergo ⁊c. ¶ Ad primam rationē dubij di cendum ꝙ sonus nō est motus essentialiter sed effectiue solum: quia causatur a motu ⁊ consequitur ipsum. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ corpus sonans immutat per ac cidens auditum ⁊ non per se: vnde rō nulla.

¶ Sequitur in textu. (Uox autem est sonus quidam ani mati ⁊c.)

¶ Hic incipit lectio decimaoctaua eiusdem libri: ⁊ i cõ mento sancti Thome.

1 **Stud est** duodecimū capitulum predi cti tractatus i quo phylosoph⁹ determinando de quadā specie soni: videlicet de voce: ponit vnam conclusionem: videlicet ꝙ vox est repcussio aeris respirati ab una ſm imaginatio nem que est in his partib⁹ ad arteriam vocalē. Hec ꝯclu sio ꝓbatur quātū ad singulas partes: ⁊ primo ꝙ vox sit reuerberatio aeris. ¶ Nā ois sonus est reuerberatio ae ris. i. ex reuerberatiōe aeris causatur: sed ois vox est so nus: ergo ois vox est ex reuerberatiōe aeris. Qđ āt vox sit reuerberatio aeris respirati: ꝓbat phūs duob⁹ signis quorū primum est. ¶ Nam non potest formare vocem nisi aspirādo vel respirādo nisi retineat aerem: ergo si gnum est ꝙ vox est reuerberatio aeris respirati. ¶ Se cundum signū est. qr animalia nō respirātia nō possunt formare vocem. ergo ⁊c. Quod aūt vox sit reuerberatio aeris respirati ab aia ad arteriā vocalē patet. Naꝫ sicut in sono ita in voce reperit corpus percussum: sed voca lis arteria videtur corpus percussum in generatione vo cis. ergo ⁊c. Ex hac conclusione infertur ꝙ inanimata nō possunt formare vocem. ¶ Infertur secundo ꝙ aialia nō respirātia nō possūt formare vocem. ⁊ per ꝯńs pisces nō possunt formare vocem. ¶ Infertur tertio ꝙ aialia carē tia sanguine non possunt etiam formare vocem. ¶ Con siderādū est ſm phylosophū i littera. Primo ꝙ aer respi rat⁹ ē mediū vocis: cui⁹ respirationis organū est vocalis

arteria que est quedā vena procedēs a pulmone ad guttur. ¶ Contra predictā conclusionē sic arguitur breuiter. ¶ Reuerberatio est quedā motus: sed vox non est motus: ergo vox nō est reuerberatio aeris. ¶ Preterea si vox esset reuerberatio aeris ab aīa: sequeretur ꝙ instrumenta musicalia nō formarēt vocē: cōns est falsū: ⁊ contra cōem modum loquēdi. ergo ⁊c. ¶ Preterea respiratio est nālis aīalium: ergo si vox esset reuerberatio aeris respirati sequeretur ꝙ quelibet vox esset nālis significatiua naturaliter. ¶ Ad primū dicendum ꝙ cū dr̄ vox est reuerberatio aeris est pdicatio cāsalis ⁊ nō essentialis. ¶ Ad 2m dicendū ꝙ instrumenta musicalia ⁊ alia inaīata dicuntur formare vocē similitudinarie: tū primo ppter cōtinuitatem soni. tum scdo ppter consonantiā. tū tertio ppter interemptionē: nō tn̄ dicuntur formare vocē pprie. ¶ Ad 3m dicendū ꝙ lz formare vocē in cōi sit nāle aīali cōditionibus pdictis reseruatis: tn̄ formare hanc vel illā vocē nō est nāle aīali: vn̄ nō oz ꝙ qlibet vox sit nālis aīali. ¶ Sequitur in textu. (De odore autē ⁊ olfatu minus bn̄ determinabile ⁊c. (¶ Hec est lectio decimanona eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i Stud est .13.ca.huius tractatus in quo phūs determināns de obō olfatus .s. de odore ponit duas conclusiones. quarum prima est ꝙ nos hēmus peiorē olfatū ceteris aīalibus. hec conclusio pbatur tali rōne phī. nam instrm̄ sensus dz eē pportionatū sensibili suo sed sensibile olfatus .s. odor causatur ex calido ⁊ sicco: ergo instrm̄ siue organū olfatus dz esse cōpositū ex talibus .s. ex calido ⁊ sicco: sed cerebrū nostrū i quo consistit instrm̄ olfatus parū hz de calido ⁊ sicco: ⁊ supabundat i humido ⁊ frigido: cū inter cetera aīalia hēamus maius cerebrū: ergo iter cetera aīalia p maiori parte hēmus peiorē olfatū. Ex quo infertur sm̄ phūm ꝙ difficile ē determinare de odorabili ⁊ spēbus eius. Et arguitur. hō est pfectissimum aīalium: ergo hz pfectissimas operationes: ⁊ p cōns perfectissima instrā. ¶ Dicendum ꝙ licet homo absolute ⁊ simplr̄ loquēdo sit pfectissimum aīalium: nō tn̄ est incōueniens ꝙ aliqd aīal sit pfectius hoīe quātum ad aliquid sicut quātum ad fortitudinem leo precellit ⁊ linx quantum ad visum sic de alijs. ¶ Secunda cōclusio est ꝙ species ⁊ differentie odoris nobis ignote sunt: sed fiunt nobis note per comparatiōem ad differētias saporis. Hec cōclusio probatur tali ratione. Quādocūqz aliqua duo hnt proportionem adinuicem: ⁊ vnum est notius altero: illud quod est minus notū hz cognosci ⁊ notificari per illud quod est notius. Sz species odoris ⁊ saporis proportionem habent adinuicem (cum olfatus proportionē habeat ad gustum) ⁊ species saporis sint nobis magis manifeste: ergo relinquitur ꝙ species odoris nobis inotescant per species saporis. Qd̄ autem species saporis sint nobis magis manifeste: patet. qz nos habemus gustum certiorem ceteris animalibus. quia gustus est quidam tactus: tactum autem habemus ceteris animalibus perfectiorē: ergo species odoris sumuntur a speciebus saporis. Ex quo sequitur ꝙ homo est prudentissimū aīal: qz ex sensu tactus accipimus ꝙ aliqui sint ingeniosi vel non ingeniosi: nō autem scdz alium sensum: vnde illi qui sunt duri carne: carent ingenio bono ⁊ sunt inepti ad scientias. Illi vero qui sūt molles carne ingeniosi sunt ⁊ apti mente ad sciētias ⁊ ad virtutes. Quod aūt illi qui habent bonum tactum habeāt pfe bonitatem mentis: patet dupliciter: tum primo: quia tactus est fundamentum aliorum sensuum. tum 2o quia bonitas tactus sequitur bonitatē cōplexiōis. ¶ Et si arguitur sensus visus spiritualior est ⁊ plures rerum differentias demonstrat vt patuit in prohemio huius: ergo sensus visus magis denotat bonitatem mentis ⁊ ingenij q̄ sensus tactus. ¶ Preterea si homo haberet certissimum tactum inter cetera animalia: sequeretur ꝙ species odoris deberent sumi a qualitatibus tangibilibus ⁊ nō a speciebus saporis. consequens est contra phūm hic. ergo ⁊c. ¶ Preterea vulgo dicitur ꝙ aranea precellit hominem tactu: vt patet per quendam metristā qui sic ait. Vultur odoratu: linx visu: simia gustu. Nos aper auditu: precellit aranea tactu. Ergo sequitur ꝙ hō ceteris aialibus non habeat certissimum tactum. ¶ Ad primum dicendum ꝙ visus per accidens potest concurrere ad bonitatem ⁊ nobilitatem mentis: per se tamen sensus tactus valet ad probationem nobilitatis ipsius mentis. ¶ Ad secundum dicēdum ꝙ sapor ⁊ odor causant per commixtionem aliquarum primarum qualitatū sensibilium. Qualitates vero tangibiles sunt simplices ⁊ nō commixte: vt hic dicit doc. sanctus. ideo species odoris magis sumuntur a speciebus saporis q̄ a qualitatibus tangibilibus. ¶ Ad tertium dicendum negando assumptum: quia predicta metra de directo repugnant dictis phylosophi ⁊ veritati. ¶ Pro maiori declaratiōe considerandum est sm̄ phūm in littera ꝙ species odoris siue differentie sunt dulce ⁊ amarum: que quidem in vno et eodem aliquando conueniunt cum differentijs saporis ⁊ aliquando differunt. Nam aliquando cōtingit ꝙ vbi est odor dulcis: ibi est sapor dulcis: ⁊ vbi est odor amarus: ibi est sapor amarus. Aliquando vero contingit ꝙ vbi est odor dulcis: ibi est sapor amarus. ⁊ vbi est sapor dulcis: ibi est odor amarus. Cuius rō est. quia odor consistit in calido ⁊ sicco temperato: sapor vero consistit in humido aqueo ōbiete digesto. vbi ergo illa duo simul reperiuntur: ibi reperitur odor eiusdem qualitatis cum sapore. si vero reperiatur vnum ⁊ non reliquū: ibi erit differentia in qualitate vtriusqz. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum odor sit proprium obiectum olfatus: ⁊ arguitur ꝙ non: qz illud est proprium obiectum quod est adequatū alicui potentie: sed odor non est obiectum adequatū olfatui. ergo ⁊c. Probatio maioris: quia non odorabilia possunt percipi ab olfatu. vt concedit hic phylosophus. ¶ Preterea odor est perceptibilis a gustu: ergo nō est proprium obiectum olfatus. ¶ Ad dubium dicendū ꝙ odor ē proprium ⁊ adequatum obiectum olfatus: quod probatur illa ratione qua probatum est superius de colore respectu visus: ⁊ de sono respectu auditus. ¶ Ad primam rationem dubij dicendum ꝙ non odorabilia percipiuntur ab olfatu non per se sed per accidens. ⁊ similiter dicendum est ad secundum.

¶ Sequitur in textu. (Est aūt ⁊ olfatus per medium vt aerem ⁊ aquam ⁊c.) Hec est lectio vigesima eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i Stud est decimūquartum capitulū huius tractatus: in quo phylosophus determinans de immutatione olfatus ab odore ponit tres cōclusiones. Quarum prima est ꝙ aer ⁊ aqua sunt medium odoris. aūs patet per sensum. Nam vultures per magnum spacium veniunt ad cadauera mortuorū: quod non facerent nisi species odoris diffunderentur per aerem: ⁊ aqualica: vt pisces odores sentiunt vt patet ad sensum. ¶ Secunda conclusio ē. Idem sensus olfatus scdm̄ speciem est in omnibus animalibus tam rationalibus q̄ irrationalibus. hec cōclusio probatur duabus rationibus phī: quarum prima est. Nam sensus distinguuntur penes sensibilia: sed olfatus in omnibus animalibus ordinantur ad idem sensibile: videlicet ad odorem. ergo ⁊c. ¶ Preterea ille sensus ē vnus: cuius sunt eadem corruptiua: sed tam olfatus hominis q̄ aliorum animalium corrumpuntur propter excellentiā odoris. ergo idem vt supra. ¶ Contra hanc cōclusionem arguitur tali ratione phylosophi. Aliqua sunt animalia que odorant respirando: aliqua vero odorant non respirando: ergo videtur ꝙ non est idem olfatus in omnibus animalibus. ¶ Dicendum ꝙ est idem olfatus sm̄ essentiam: sed est diuersus modus odorandi qui puenit ex diuersa dispōne organi. Nam organū olfatus i homine differt ab organis aliorū aīalium. nam organum

odoratus in homine est cū cooperculo: i aliis vero aīalibus non respirantibus est sine cooperculo. ¶ Ex quo infert phs ꝙ respirantia non odorant in aquis. ¶ Tertia conclusio est: oportet organum olfatus esse in potentia ad odorē ⁊ siccitatē. Cuius ratio est: quia sicut se habet organum visus ad colorē ⁊ lumē: ita se habet organū olfatus ad odorē ⁊ siccitatē: cum odor fundetur in sicco sic sapor in humido: sed organū visus est in potentia ad colorem ⁊ lumen: ergo organum olfatus debet eē in potentia ad odorem ⁊ siccuz. ¶ Circa predicta dubitatur vtrꝫ odor transfundat suas species in aere realiter vel intentionaliter. Et videtur ꝙ realiter. Nam poma odorem emittētia desiccātur: quod non fieret: nisi esset realis euaporatio: ergo odor realiter transfundit̄ ī medio. ¶ Preterea in omni euaporatione est fumalis euaporatio: sed fumus habet eē reale in medio: ergo idē vt in pria. ¶ Preterea bestie silvestres dū volunt quiescere in aliquo loco faciunt magnū saltum ne canes ipsas ꝑcipiant per odorē: sed hoc nō esset nisi odor realiter esset in medio. ergo ⁊c. ¶ Dicendū ꝙ odor transfunditur realiter in medio q̄ntum ad aliquam partem: non tamen quantum ad totum medium. prima pars illius patet per argumenta iā facta. Secūda pars probatur: quia fertur ꝙ volucres per quingenta milliaria ⁊ amplius ad cadauera mortuorum veniunt propter odorem: sed impossibile est ꝙ talis odor per tantum spacium possit diffundi realiter cum vniuscuiusqꝫ rei sit determinatus terminus rarefactiōis vel euaporatiōis. ¶ Ad argumēta oia dubij pꝫ solutio ex dictis. ¶ Sequitur in textu. (Gustabile autem ⁊c.) Hec est lectio vigesimaprima eiusdem libri: ⁊ in cōmento sancti Thome.

Istud est decimūquintum capitulū presentis tractatus in quo phs determinans de gustu ponit quattuor ꝯclusiones. Quarū prima est ꝙ gustus percipit suū obiectum. s. saporem per medium intraneū. hec cōclusio ꝓbatur tali rōne. ¶ Nā tactus percipit suū obiectū ꝑ medium intraneum: sed gustus est quidā tactus ⁊ gustabile est quoddam tangibile: ergo sequit̄ ꝙ gustus ꝑcipit suū obiectum per mediū intraneū. ¶ Pro cuius declaratione considerandū est ſm doctorē sanctū ꝙ duplex est medium sensus. Quoddam est medium intraneū quod dicit̄ pars animalis de ꝯstitutione eius existens: vtputa caro. Aliud est medium extraneum: quod. s. non est pars aīalis: vtputa aer vel aqua. gustus enim ⁊ tactus percipiūt sua obiecta per medium intraneū. Alij vero sensus ꝑ medium extraneum: vt ex supradictis patet. ¶ Contra predicta sic primo arguitur. ¶ Si gustus esset quidā tactus sequeret̄ ꝙ non essent nisi quattuor sensus exteriores: cōsequens est ꝯtra omnē doctrinā phoꝝ. ergo ⁊c. ¶ Preterea aliquis in aqua existens percipit saporem alicuius corporis distantis: ergo videtur ꝙ gustus non semper ꝑcipiat suū obiectū per medium intraneum. ¶ Ad primū dicendū ꝙ gustū esse tactum potest intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad essentiam sensuū. Alio modo quantum ad modum sentiendi: gustus enim dicitur tactus. secundo modo non autem primo modo: quod pꝫ in ratione doctoris sancti. Nam ita se habet gustus ad tactum: sicut se habet obiectum gustus scꝫ sapor: ad obiectū tactus. s. ad quatuor qualitates tangibiles. sed manifestū est ꝙ sapor nō est essentialiter qualitas aliqua de qualitatibus tangibilibus: ergo essentialiter gustus nō est qdam tactus. ¶ Ad scḋm dñdum ꝙ aliquis exñs in aqua non percipit saporē corporis distātis: vt distans est ſm qd dic̄ hic doctor sanctus. sed percipit saporem corporis distās ſm ꝙ admixtum est cum aqua. ¶ Secūda conclusio gustabile non potest percipi a gustu sine humiditate. hec cōclusio ꝓbatur tali rōne. ¶ Sicut se habet color ad lumē per respectum ad visum: ita se habet sapor ad humiduz per respectum ad gustum: sed color non potest ꝑcipi a visu sine lumine: ergo sapor nō pōt percipi a gustu sine humiditate. Ex quo infert ꝙ gustabile dꝫ esse, vel actu humidū vel aptū natū humiditatē suscipere. ¶ Tertia conclusio. gustus nō solum ꝑcipit gustabile: sed ēt non gustabile: ꝫ conclusio ꝓbatur tali rōne. ¶ Nam sicut se habet visus ad visibile ⁊ non visibile: ita se habet gustus ad gustabile ⁊ non gustabile: sed manifestū est ꝙ visus nō solū ꝑcipit visibile sed ēt nō visibile: vtpote tenebras. ergo ⁊c. ¶ Pro cuius declaratione ꝯsiderandū est ſm doctorem sanctuz ꝙ aliqd dicit̄ gustabile tripliciter. Uno mō illud dr̄ gustabile qd hꝫ bonū gustū. Secundo mō dicit̄ gustabile qd hꝫ paruū gustū. Tertio mō dicit̄ gustabile qd hꝫ prauum gustum. Et ꝑ oppositum aliquid dicitur nō gustabile tripliciter. Uno modo ꝙ nō est aptum natū aliquomodo imutare gustū. Alio mō dicitur non gustabile ꝙ nō pōt imutare gustū ſꝫ praue. Tertio mō dicit̄ nō gustabile qd nō pōt imutare gustū cū magna quantitate ſꝫ enim bn̄ posset imutare cū medica. ¶ Cōsiderandū est secūdo ꝙ gustū ꝑcipere nō gustabile pōt intelligi dupl'r. Uno mō per se ⁊ positiue. Alio mō ꝑ accn̄s ⁊ ꝑuatiue. Primo mō gustus nō pōt ꝑcipere nō gustabile: ſꝫ bn̄ sc̄o mō. ¶ Quarta cōclusio. instrm̄ siue organū gustus nō est humidū actu ſm seipsum nec est tale ꝙ nō posset fieri humidū. ꝫ pclō ꝓbat̄ tali rōne. ¶ Nā sicut se hꝫ organū visus ad lumen: ita se hꝫ organū gustus ad humidū: sed organū visus nō hꝫ ī se lumē inquantū b'r: nec ē susceptiuū coloris. ergo ⁊c. Idē pꝫ a signo. Nā lingua exñs sicca aut valde humida nō pōt sentire: ergo signū est ꝙ organū gustus qd ē in lingua nō ē actu humidū. Circa ꝑdicta primo dubitatur de spēbus saporis. Dō ꝙ septem species saporis supius enumerāt̄ q̄ ꝯiunctur in his vsib'.

Dulcis ⁊ austerus salsus quoqꝫ pinguis amarus. Ponticus acutus species sunt iste saporis. Quaꝝ specieꝝ sic ꝑt formari sufficiētia. ¶ Nā tales species aut rōnem habēt extremoꝝ aut rōnē medii. Si primū sic sūt dulce ⁊ amaꝝ. Si secundū hoc est dupliciter: vel hñt rōnē medij per participationē vel per equidistātiam. si secundū: sic ē acutū. si primū ⁊ hoc est dupliciter. vel tale mediū mediat inter dulce ⁊ acutū: vel inter amarum ⁊ acutū. si primū hoc est dupliciter: vel magis accedit ad dulce: sic est pingue vel magis accedit ad acutum: sic est austeꝝ: si secundū ꝫ est dupliciter: vl magis ēt accedit ad acutū sic est salsum: vel magis accedit ad amaꝝ sic est ponticū: de quibus in libro de sensu ⁊ sensato latius disputatuz est. ¶ Dubitatur scḋo vtꝝ sapor sit ꝓpriū obiectū gustus ⁊ videt̄ ꝙ nō. ¶ Nā illud qd ē inferius ad obiectū alicuius potētie: nō pōt eē obiectū alterius potētie: ſꝫ sapor ē qdā inferius obiecti ipsius tactus cū oē gustabile sit tāgibile ⁊ nō ecōuerso: ergo videt̄ ꝙ sapor nō sit obiectū ipsius gustus. ¶ Preterea obiectū ꝑ se ⁊ propriū alicuius potētie nō ꝑcipit̄ ab alia potētia: cū sensibile ꝓpriū dicat̄ illud qd ab vno sensu aptū natū ē ꝑcipi: sed sapor ꝑcipit̄ a tactu: ergo ⁊c. ¶ Preterea illud qd gustū imutat ē obiectum eius: sed humor salialis imutat gustū. ergo ē obiectum eius ⁊ non sapor. ¶ Dicendū ꝙ sapor formaliter sūpt': videlicet inq̄tū sapor ē per se ⁊ ꝓpriū obiectū ipsius gustus: qd posset ꝓbari eadē rōne qua ꝓbatū ē supra de obiecto visus. ¶ Ad primū dicēdū ꝙ sapor nō cōtinetur sub quattuor qualitatibus tangibilibus sicut inferius sub suo superiori: nec ēt gustus ꝯiunctur sub tactu: sicut inferius sub suo superiori essentialiter loquendo: ſꝫ solum q̄tum ad modum sentiendi vt supra dictum est. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ sapor per se ⁊ formaliter non percipitur a tactu: sed solum inquantum causatur a qualitatibus tangibilibus. ¶ Ad vltimum dicendum ꝙ humidum salivale instrumentaliter ꝯcurrit ad gustū non obiectiue. vnde ratio nō sequitur ⁊c.

¶ Seqt̄ i textu. (De eo āt ⁊c.) Hic incipit lectio vigesimaseḋa eiusdem libri: ⁊ in ꝯmēto sancti Thome.

Istud est. 16. cap. presentis tractatus ī quo phs determinādo de sensu tactus ⁊ de tāgibili: ponit duas cōclusiones per quas

soluit duas dubitationes: quarum prima est. Sensus tact⁹ non est vnus formaliter sed plures ℏ conclusio ꝓbat tali rõne pbi. nã vnus sensus ẽ vnius ↄtrarietatis p se ⁊ pimo sed sensus tactu: nõ ẽ tm̃ vnius ↄtrarietatis p se pimo cũ obiectum eius sint q̃tuor qualitates tãgibiles. s. calidũ frigidum humidum ⁊ siccum: ergo sequitur ꝙ tactus ñ est vnus sensus formaliter. ℭ Cõtra hanc ↄclusionẽ sic arguit. Auditus nõ est solum vnius ↄtrarietatis. nam ẽ grauis ⁊ acuti magnitudinis ⁊ paruitatis leuitatis ⁊ asperitatis ⁊c. que sunt diuersa contraria: ⁊ tñ auditus ẽ vnus sensus: lz sit diuersarum ↄtrarietatum. ℭ Preterea organũ tactus est vnũ quod dicit eẽ quidã neruus per totum corpus per modũ cuiusdã retis ↄsistens in media ꝓportione qualitatum tãgibilium: ergo tactus est vnus sensus cũ diuersorum sensibiliũ sint diuersa organa. ℭ Preterea gustus est quidã tactus: vt supra ↄcessum ẽ: ergo si tactus ñ esset vnus sensus formalr: sequeretur ꝙ gustus non esset vnus sensus formaliter. ↄñs est falsũ: cum gustus hẽat vnũ obiectum. i. saporẽ. ℭ Preterea si tactus ñ esset vn⁹ sensus formalr: sequeretur ꝙ ñ tm̃ essent quinq; sensus exteriores: ↄñs est falsũ: ⁊ ↄtra oẽm regulã phorum. ergo ⁊c. ℭ Preterea accñs multiplicat ad multiplicationẽ suorum obiectorum: sed subiectũ tactus est vnũ formaliter: ergo idem vt supra. ℭ Ad pimũ rñdet hic phs negãdo cõsequentiam: q: diuerse ↄrietates soni hñt aliqd cõe sbm videlicet sonũ: sub cuius rõne formali hñt immutare sẽsum auditus: sz quatuor qualitates tãgibiles non hñt aliquod cõe sbm: vñ rõ non est similis. Idẽ argumẽtũ soluit doctor sanctus alia solutiõe. Nã plures cõtrarietates eẽ alicuius sbi cõis sine generis põt intelligi dupl'r. Uno mõ ꝙ sint plures contrarietates p se ⁊ pimo sic ipsius coloris aut soni non sunt pl'es ↄtrarietates. Alio mõ ꝙ sint pl'es ↄrietates secundario ⁊ p accñs: vna tñ pimo ⁊ p se ⁊ isto mõ ipsi⁹ soni similiter ⁊ coloris pñt eẽ plures ↄrietates. Qñ ãt dr̃ ꝙ vnus sensus ẽ vnius ↄrietatis tm̃: intelligit p se pimo inõ iter q̃tuor q̃litates tãgibiles sunt diuerse ↄrietates p se ⁊ pimo respectu tactus: iõ tactus nõ põt esse vnus sensus formaliter. ℭ Sz cõtra pimã solutionẽ sic arguit. ℭ Omnium corporum est vnũ sbm cõe vz corpus: sed quatuor qualitates tãgibiles sunt accidẽtia corporalia: ergo hñt vnũ sbm cõe. ℭ Ad ℏ rñdet doc. san. in littera ꝙ qualitatum tãgibilium eẽ vnũ sbm cõe: põt itelligi dupl'r. Uno modo accipiẽdo sbm ꝓ genere qd̃ se hz ad dr̃ias diuidẽtes: sicut potẽtia ad actũ: ⁊ illo mõ nõ hñt illũ sbz cõe. Alio modo accipiẽdo sbm ꝓ sbo q̃ est sbm accñtiũ: ⁊ isto modo dicte qualitates hñt aliqd cõe sbm. ℭ Contra hãc solutionẽ sic arguit. ℭ Cõtraria oĩa ponuntur sub aliquo genere vt pz in p̃dicamẽtis ⁊ decimo metaphysice: ergo qualitates tãgibiles que ↄriant adinuicẽ ↄtinent sub aliquo genere: ⁊ sic hñt aliqd cõe sbm accipiẽdo sbz ꝓ genere. ℭ Dicendum ꝙ lz predicte q̃litates hẽant aliqd genus remotum ñ tñ hñt vnũ genus ꝓpinquum. Uel dicendũ ⁊ forsitã melius ꝙ licz dicte q̃litates ↄtineantur sub aliquo genere logico ñ tñ ↄtinent sub genere sbo cum ñ ↄueniant in aliq̃ rõne formali immutatiõis. ℭ Ad scd̃z dicendũ ꝙ organum tact⁹ ẽ vnũ mãliter ⁊ tñ plura formaliter. Cuius ratio est. q: organũ tactus cõsistit in media proportione qualitatũ tãgibiliũ vt dictũ ẽ in obijciendo: sz diuersarum ↄrietatum sunt diuerse medie ꝓportiões cũ igitur inter q̃litates tãgibiles sint diuerse ↄrietates relinqt ꝙ in organo tactus sint diuerse medie ꝓportiones ⁊ per ↄñs illo modo organũ nõ ẽ vnum formalr. ℭ Ad tertiũ dicendum negando sequelã. q: gustus hz ↄmune obiectum formaliter: qd̃ non contingit in tactu: iõ rõ non sequitur presertim cum gustus non sit tactus essentialiter vt supra declaratum est. ℭ Ad quartum dicendum ꝙ licet sint tantum quinq; sensus exteriores in genere: pñt tamẽ esse plures in specie. ℭ Ad vltimum dicendum ꝙ accidentia materialis multiplicantur ad multiplicationem sborum: non autem specifice: vnde tactus est bene vnus sensus materialiter ⁊ subiectiue est tamen plures formaliter ⁊ obiectiue. ℭ Secunda conclusio caro non est organum tactus. Hec conclusio probatur dupliciter pimo sicut se habet aer ad visum: ita se habet caro ad actum: sz aer non est organum visus: ergo caro non est organum tactus. ℭ Preterea in lingua sunt duo sensus vz pura gustus ⁊ tactus: ad quorum sensus actionem concurrit caro. ergo signum est ꝙ caro non est organũ tactus: q: pari ratione esset organum gustus: sic gustus ⁊ tactus non essent plures sensus cum diuersorum sensuum sint diuersa organa. ℭ Et si dicatur statim ad tactum carnis sentimus tangibilia: ergo videtur ꝙ caro est organũ tactus. ℭ Ad hoc respondet phylosophus negando consequentiam: cuius ratio est: quia si aliqua pelicula extenderetur supra carnem statim ad tactum illius pelicule sentiretur tangibile: ⁊ tamen propter hoc non esset dicendum ꝙ talis pelicula esset organum tactus: vnde licet ad tactum carnis immediate sentiatur tangibile: non sequitur ꝙ caro sit organum tactus.

ℭ Sequitur in textu. (Dubitabit autem si omne corpus profundum habet ⁊c.)

ℭ Hec est lectio vigesimatertia huius tertij libri: ⁊ in commento sancti Thome.

i **Istud** est decimum septimum capitulum huius secundi tractatus in quo phylosophus determinando de medio extraneo ipsius tactus ponit tres conclusiones. Quarũ prima est. Inter tangens ⁊ tactum cadit medium extraneum: hec conclusio probatur tali ratione. ℭ Nam illud tangens aut est in aqua aut in aere: quodcũq; dicatur semper inter tangens ⁊ tactum mediat humiditas aut aeres aut aquea que cum sit qualitas nõ potest esse nisi in corpore subiecto: ergo inter tangens ⁊ tactum cadit mediũ extraneum vz aut aer aut aqua: verumtamen ꝙ aer medi est nobis magis immanifestum ⁊ latens q̃z aqua. Tũ primo quia commune sumus in aere: ideo aer est immune perceptibilis a nobis. Tum secundo quia aer est spiritualior q̃z aqua. ℭ Contra predictam conclusionem sic arguitur. Si inter tangens ⁊ tactum caderet medium: sequeretur ꝙ in tangibilibus esset procedere in infinitũ: ↄsequens est falsum. ergo ⁊ antecedens: patet sequela: quia medium illud tangeret tactum. Si ergo inter tangens ⁊ tactum caderet medium. ⁊ sic esset procedere in infinitum. ℭ Preterea si aqua ponatur super organum tactus immediate percipitur a tactu vt ad sensum: patet ergo inter tangens ⁊ tactum non cadit medium. ℭ Preterea si inter tangens ⁊ tactum esset aliquod medium maxime esset aer vel aqua vt hic innuit phylosophus: sz aer vel aqua non possunt esse medium tactus. quod sic patet quia medium alicuius sensus non habet actu formaliter rationem sui obiecti: sicut dyaphanum non habet actu colorem aut lumen: sed aer ⁊ aqua habent actu aliquas q̃litates tangibiles que sunt formaliter obiectum tactus. ergo ⁊c. ℭ Preterea medium tactus est caro vt ĩ precedenti capitulo declaratum est. sed caro non est aer aut aqua: sed mixtum ex his: ergo aer ⁊ aqua non sunt medium tactus ⁊c. ℭ Ad primum dicendum quod inter tangens ⁊ tactum cadere medium extraneum potest intelligi dupliciter. Uel loquendo de corporibus tangibilibus siccis vel humidis. Si loquamur de tangibilibus humidis: sic inter tangens ⁊ tactum non cadit medium extraneum vt voluit argumentum. Si vero loquamur de tangibilibus siccis: sic inter tangens ⁊ tactum cadit medium extraneum vt voluit conclusio: ⁊ per hoc patet solutio ad secundum. ℭ Ad tertium respondet auerois: dicens ꝙ corpora nostra non possunt pati ab elementis nisi ratione alicuius admixtionis cum elementa habeant se vt locãtia ⁊ corpora nostra vt locata: nec elementa possũt alterari adinuicem. nisi ratione alicuius qualitatis admixte: ad quam quidem admixtionem aqua ⁊ aer sunt ĩ potentia. Sed hec responsio stare non potest vt dicit hic doctor san. tum primo q: corpora nostra se habent ad elem

ea in rōne locātis: sicut vnū elementorum patiť ab alio: sed vnū elementum sit locans respectu alterius: ergo corpora nostra pñt pati ab elemētis dato ꝙ elemēta sint locantia. Tum secūdo q: elemēta q̄tū ad aliquā eorum partē sunt corruptibilia. sed corruptio nō fit sine alteratiōe: ergo elementa possunt adinuicē alterari. ¶ Dicendum ergo est primo ꝙ elementa dupliciter possunt considerari. Uno modo q̄tum ad q̄litates actiuas ⁊ passiones ⁊ isto modo corpora nostra possunt pati ab elementis: ⁊ ipsa elemēta possunt inuicem alterari: nec vi sic elemēta habent rationem locantis. Alio modo possunt ꝯsiderari ſm suas formas substantiales quas cōsequunť ex actione corporis celestis: sic habent rationem locantis: vn̄ corpa nostra ab eis nō possunt pati ſm ꝙ h̄ⁿ vn̄ corpus locans est magis conseruatiuum locati q̄ȝ destructiuū. ¶ Dicenduȝ secundo ꝙ lȝ aer ⁊ aqua habeant q̄litates tangibiles ⁊ i actu complero si ſm eorum substantiam cōsiderenť. Si tñ considerenť vt medium tactus sic nō h̄nt illas qualitates tangibiles in actu complero: sed eas habeant in actu incomplecto qui comparatus ad actum completum habet rationem potentie. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ caro dicitur mediuȝ intraneum ⁊ generabile ipsius tactus: aer vero ⁊ aqua dicuntur eē medium extraneum ⁊ ñ generale: ⁊ licet etiam alij sensus scilicet visus ⁊ auditus habeant medium extraneuȝ sicut sensus tactus: tñ diuersimode sensus tactus imutať a tali medio q̄ȝ alij sensus. Nam illud medium simul ⁊ semel imutať a q̄litatibus tangibilibus ⁊ imutat tactum vt dum aliquis aliū percutit per clipeum simul ⁊ semel imutat clipeum ⁊ organū tactus: sic non est in alijs sensibilibus. nam dyaphanum quod est medium visus imutatur a lumine ⁊ ipsum imutatum imutat organum visus. ¶ Et si dicatur imutatio visus ⁊ dyaphanū fit in instanti: ergo simul ⁊ semel dyaphanum imutatur a lumine ⁊ visus a dyaphano: ⁊ ꝑ ɔñs ñ est differētia iter imutationē visus ⁊ tactus a suis imutationibus medijs. ¶ Dicendū ꝙ ly simul pōt dicere ordinē tpis tantū ordinē ⁊ tpis ⁊ causalitatē simul. Si dicat ordinem temporis tantū: sic medium visus simul imutatur a lumine ⁊ visus a medio. Si vero dicat ordinem temporis ⁊ causalitatē simul: sic sensus visus ⁊ dyaphanū quod est medium eius non simul imutatur. Isto aūt vltimo modo tactus ⁊ medium eius simul imutatur. ¶ Ex predictis maxime infertur ſm phm̄ ꝙ caro ñ pōt esse organum tactus. q: sensibile positum supra sensuȝ ñ facit sensationem. sed tangibile immediate ponitur supra carnem: ergo sequitur ꝙ caro non est organum tactus. ¶ Secunda conclusio organum tactus non habet in se q̄litates tangibiles. probatio phi. Sicut se hȝ organum visus ad lumen ⁊ ad coloreȝ: ita organum tactus ad qualitates tangibiles: sed organum visus non hȝ in se actu lumen aut colorem. ergo ⁊c. ¶ Si dicatur mixtum hȝ in se qualitates tangibiles: sed organū tactus ē corpus mixtum cum sit neruus quidam ptensus per totum corpus: ergo hȝ in se qualitates tangibiles. ¶ Dicendum ꝙ corpus mixtum non habet in se qualitates tangibiles in actu completo: sed solum in actu incompleto: qui hȝ rationeȝ potentie per comparationem ad actum complectum vt dictum est supra. ¶ Tertia conclusio tactus est non solū ipsius tangibilis: sed etiaȝ non tangibilis. probatio. q: visus non solum est ipsius visibilis: sed etiaȝ inuisibilis: vt ex supradictis pȝ: ergo tactus non solum est tangibilis: q: de sensibilibus idem est iudiciuȝ. ¶ Considerandū tñ est ꝙ aliquid non tangibile potest considerari dupliciter secundum phylosophum. Uno modo quia paruum habet de qualitate tangibili sicut aer. Alio modo quia hȝ aliquam qualitatem tangibilem in excellentia nimia: dicitur autem vtrunqȝ intangibile priuatiue quasi male perceptibile sensu tactus: qr aptū natū est ꝑuatiue imutare tactū. ¶ Sequitur in textu. (Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere ⁊c.) Hec est lectio vigesimaquarta ⁊ vltia eiusdem libri: ⁊ in ɔmento sancti Thome.

1 Istud est decimumoctauum ⁊ vltimum capitulum huius secundi tractatus de anima in quo phylosophus determinando de sensu in communi: ponit tres cōclusiones. Quarum prima est. Sensus est susceptiuus specierum sine materia. hec conclusio probať per exemplum phylosophi. ¶ Nam cera recipit figuram anuli sine materia videlicet sine metallo aut sine auro: ergo sensus est susceptiuus specieruȝ sine materia. Ex quo pȝ ꝙ forme rei sensibilis aliter sunt in re sensibili ⁊ aliter sunt i sensu: quia sunt in re sensibili secundum esse materiale ⁊ in sensu sunt secundum esse spirituale siue intentionale. ¶ Cōtra hanc conclusionem sic arguitur. ¶ Proprium est intellectus esse susceptiuum specierum sine materia: ergo sensus non est susceptiuus specieruȝ sine materia: presertim cum sit materialis potentia. ¶ Preterea sensus per excellentiam sensibilium corrumpitur: vt hic probat phylosophus: ergo videtur ꝙ sensus suscipiat species materialiter ⁊ realiter. ¶ Ad primum dicendum ꝙ intellectus est susceptiuus specierum intelligibiliū sine materia ⁊ sine conditionibus materialibus: abstrahit enim intellectus ab hic ⁊ nunc: vt infra in tertio huius patebit. sed sensus non est susceptiuus specierum sine conditionibus materialibus: licet suscipiat eas sine materia. Item sensus recipit illas species in aliquo organo corporali: intellectus aūt suscipit species sine organo: ideo nō est simile de sensu ⁊ intellectu. ¶ Ad secundum negatur ɔsequētia: q: licet excellentia sensibiliuȝ corrumpat sensum q̄ñ videlicet corrumpit proportionem inter organuȝ sensus ⁊ sensibilia. non tamen propter hoc oportet ꝙ sensibile suscipiatur in sensu ſm esse materiale. Secunda cōclusio organum sensus corrumpiť propter excellentiam sensibilium. hec conclusio probatur tali ratione. ¶ Naȝ oportet inter organum sensus ⁊ sensibile esse quandam proportionem: ergo dum ista proportio corrumpitur ipsuȝ organum corrumpitur: sed propter excellentiam sensibilium corrumpitur talis proportio. ergo ⁊c. Ex hac ratione infertur ꝙ plante non habent sensum aliquem: qđ sic pȝ: quia non habent sensum tactus: ergo nō habēt aliquē sensum. Añs patet: quia ad sensum tactus requiritur determinata proportio: vȝ mediefas ſm complexioneȝ ad qualitates tangibiles: sed plante non habent illam determinaram proportionem siue complexionem. ergo ⁊c. ¶ Contra predicta sic arguitur. ¶ Sicut se habet intellectus ad itelligibile: ita se habet sensus ad sensibile: sed intellectus non corrumpitur propter excellentiam intelligibilium sed perficitur: ergo videtur ꝙ sensus propter excellentiam sensibilium non corrumpatur. ¶ Preterea propria passio non corrumpitur per suum proprium actum: sicut nec ꝑfectibile per suam perfectionem sed sensibile est propria passio ipsius sensus. ergo ⁊c. ¶ Preterea plante patiuntur a qualitatibus tāgibilius: ergo videtur ꝙ habeant tactum: cum sensus consistat in quodam pati: vt supra dictum est. ¶ Ad primum dicendū ꝙ maior illa est vera si ly sicut dicat similitudinem sdempta tis siue adequationis: nam intellectus suscipit intelligibile sine organo corporali: sensus vero suscipit mediante organo corporali: vnde non est simile. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ proprium persensibile non corrumpitur ꝑ se per propriam perfectionem: sed per accidens: sensus vero corrumpitur per excellentiam sensibiliuȝ per se vel dicitur ad corruptionem proportionis que requiriť iter organum ⁊ sensibile. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ plante licet patiantur a qualitatibus tangibilibus non patiuntur tamen ab eis sicut sensus a sensibili: ⁊ ideo nō oportet ꝙ habeant sensum. ¶ Tertia conclusio: licet omnia inanimata corruptibilia patiuntur a qualitatibus tangibilibus ipsius tactus: non tamen omnia patiuntur a qualitatibꝰ sensibilibus alíorum sensuum: sed solum aer ⁊ aqua sed aliqua tantum. Prima pars conclusionis patet tali ratione. Nam omnia inanimata predicta alterantur cum

sint corruptibilia: sed non videntur posse alterari nisi a q̄litatibus tangibilibus: ergo patiuntur ab eis: quia alterari est quoddam pati. Secunda pars patet ad sensu᷑ nā aer patitur ab odore enim aliquādo patiatur fetorem: ergo aliqua inanimata patiuntur ab aliis sensibilibus. Et si dicatur quicquid patitur ab odore habet olfatum. ergo ⁊c. Sed aer nō habet olfatum. ergo ⁊c. ¶ Dicendum ꝙ quicquid patitur ab odore per sensationem quandam habet olfatum: non autem si patiatur simpliciter ꝑ modum actionis absolute. Aer autem non patitur per sensationem: ideo non oportet ꝙ habeat olfatum. Item qui voluerit predicta diffusius perlustrare videat commentum sancti Thome in vltima lectiōe huius secundi. Hec autem ad presens sufficiant de secundo libro de anima ſm diuisionem dicti doctoris: lꝫ ſm alios diuersos. diuersimode terminetur secundus liber de anima: vt patebit in capitulo sequenti.

Breuis recollecta super tertium librum de anima Aristotelis secundum magistrum Dominicū de flandria ordis predicatorum.

¶ Sequitur in textu. (Quod autem non sint sensus preter quinqꝫ ⁊c.) Hec est lectio prima huius tertii libri: ⁊ in commento sancti Thome.

Hic incipit tertius liber de anima secundum doctorem sanctum vbi phylosophus incipit determinare de potentia intellectiua per comparationem ad sensu᷑. Antiqui enī phylosophi ideo posuerunt differētiā inter sensum ⁊ intellectu᷑: iō phylosophus remouens istā opionem ostendit in principio huius tertii libri intellectum nō eē sensum. Sed ſm Egidium ⁊ Albertu᷑: Tertius liber incipit. ibi. (Quoniam autem duabus differentiis.) Secūdum aūt modernos incipit. ibi. (De parte aūt anime.) Diuiditur autem iste liber in quatuor tractatus. In primo tractatu ostendit phylosophus ꝙ preter quinqꝫ sensus particulares oportet ponere sensum communem. In secundo ostendit intellectum non esse sensum. ibi. (Quoniam autem duabus differentiis.) In tertio vero determinat de potentia intellectiua secundum se ⁊ de suis partibus: videlicet de intellectu possibili ⁊ de intellectu agente. ibi. (De parte aūt aīe.) In quarto determinat ꝺ potentia motiua. ibi. (Quoniam autem anima.) Primus tractatus cōtinet tria capitula. In primo capitulo ostēdit ꝙ non est ponendus alius sensus proprius preter quinqꝫ predictos. In secundo capitulo ostēdit phylosophus ꝙ necesse est ponere aliquem sensum cōmunem preter quinqꝫ sensus proprios. ex hoc ꝙ sensus ꝑcipit se sentire ibi. (Quoniam autem sentimus. In tertio vero caplo ostēdit etiam ex hoc ꝙ sensus discernit inter sensibilia propria. ibi. (Vnusquisqꝫ quidem igitur sensus ⁊c.) In primo capitulo ponuntur due conclusiones. Quarum ꝑma est ꝙ non est ponendus alius sensus ꝓprius ꝑter quinqꝫ superius enumeratos. Hec conclusio ꝓbatur tali ratione phylosophi. ¶ Nam animalia perfecta habent omnes sensus: sed non habent nisi quinqꝫ sensus exteriores: ergo preter illos quinqꝫ sensus non est ponendus alius: ꝓbatio minoris. ¶ Nā quicūqꝫ habet aliquod organum sensus per quod nata sunt aliqua sensibilia cognosci: ille potest cognoscere omnia sensibilia q̄ nata sunt cognosci ꝑ illud organum vt patet inductiue per singula organa sensus. Sed animalia perfecta habent omnia organa sensus: ergo cognoscere possunt omnia sensibilia: ⁊ per ꝯsequēs habent omnes sensus. Cum igitur non habeant nisi quinqꝫ sensus non erit alius sensus respectu propriorum sensibilium preter quinqꝫ. Ex quo patet ꝙ tantum sunt quinqꝫ sensus exteriores ⁊ proprii: videlicet visus: auditus: olfatus: gustus ⁊ tactus. Quorum sic potest formari sufficientia. ¶ Nam sensus est quedam potentia passiua que aptanata est immutari a sensibili exteriori. Vel ergo immutatur ſm immutationē spiritualem tm̄: sic est visus: vel immutatur cū immutatiōe spūali ⁊ immutatione naturali: ⁊ hoc dupl'r. vel talis immutatio naturalis est solum ex parte obiecti: vel est ex pte organi. Si primū hoc est dupliciter: vel talis immutatio fit ꝑ motū localem: sic est auditus. nam obiectum eius. s. sonus transfundit ꝑ motum localem: vel fit per alteratione: sic est olfatus. nam odor ꝑ quandam transmutationem transfunditur ꝑ mediū. Si vero tal' imutatio fiat ex parte organi. h' est dupl'r: vel tale organum est diffusum per totum corpus: sic est tactus: vel est in determinata parte corporis sic est gustus. ¶ Ex predictis potest hic clare elici ꝙ visus sit primus. sensus cum sit magis immaterialis q̄ alii sensus. Secundus ē auditus: tertius est olfatus: quartus gustus: quintus tactus. ¶ Contra predictam conclusionē arguit' sic. Sicut se hꝫ intellectus ad itelligibilia: ita se hꝫ sensus ad sensibilia: sed ad intelligendum oia intelligibilia ponitur vnus intellectus: ergo ad sentiendum omnia sensibilia sufficit vnus sensus: ⁊ sic non erunt quinqꝫ sensus exteriores ſꝫ vnus tantum. ¶ Preterea sensus tactus non diuiditur cōtra gustum vt supra dictum est. q: gustus ē sensus ipsius tactus: ergo idem vt supra. ¶ Preterea sensus exteriores sunt susceptiui accidentium: ſꝫ plura sunt accn̄tia in genere distincta q̄ quinqꝫ: ergo videt' ꝙ sint pl'es sensus q̄ quinqꝫ cū distinctio potentiarū sumat' a distinctione obiꝫ. ¶ Ad primū dicendū negando ꝯñam ⁊ similitudinē q: intellus est potentia spūalis: sensus vero est potentia organizata: ideo lꝫ ponatur tantū vnus intellus ad intelligendum oia intelligibilia: non tñ propter hoc oꝫ ꝙ ponatur solū vnus sensus. ¶ Ad sc̄dm dō ꝙ tactus pōt dupl'r ꝯsiderari. Vno modo in cōi: vꝫ ꝓ omni potentia q̄ immutatur imutatione spūali. vel immutatione organi. ⁊ isto modo gustus dicitur sensus ipsius tactus. sic tactus non dicitur proprius sensus. Alio modo accipitur tactus in speciali ⁊ proprie videlicet pro illa potentia que aptanata est i mutari imutatione naturali ex parte organi: quod quidem organum est diffusum per totum corpus. ⁊ isto modo gustus non est sensus tactus. sed diuiditur contra ipsum. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ sensus exteriores nō sunt susceptiui per se primo omnium accidentium: sed solum sunt susceptiui ꝑdictorum quinqꝫ a quorum diffinitione sumitur distinctio sensuum. Secūda conclusio. Nō est ponendus alius sensus proprius propter sensibilia cōmunia. hec conclusio probatur tali ratione phylosophi. Quicquid cognoscitur ab vno sensu vt proprium sensibile eius: non cognoscitur ab alio sensu per se: sed solum ꝑ accidens: sed sensibilia cōmunia per se cognoscuntur nō solum ab vno sensu sed a plibus vt supra in secundo declaratum est: ergo sensibilia cōmunia non sunt proprium obiectum alicuius sensus: ⁊ per consequens non est ponendus aliquis sensus proprius preter quinqꝫ propter sensibilia cōmunia. ¶ Et si queratur quare ponant' plꝫs sensus exteriores in animalibus perfectis propter sensibilia propria. ¶ Ad hoc respondetur ſm phylosophu᷑ ꝙ ratio huius est vt nos non lateant ea que consequūtur ad sensibilia propria: q̄ vꝫ sunt cōmunia diuersis sensib' vt motus figura magnitudo ⁊c.

¶ Sequitur in textu. (Quoniā autem sentimus ꝙ videmus ⁊ audimus ⁊c.) ¶ Hec est lectio secunda huius tertii: ⁊ in cōmento sancti Thome.

Istud est secundum capitulum huius tractatus in quo phs volens cōcludere preter sensus exteriores vnu᷑ cōmunē sensum esse ponendum mouet tres dubitationes. Quarum prima est. vtrum visus percipiat se videre. ⁊ arguo ꝙ sic. ¶ Nam homo sentit se videre vel ergo sentit se videre sensu visus vel alio sensu. Si primum

habetur intentu. Si secundum: aut ille alius sensus per-
cipit colorē ⁊ ipsum videre: vel percipit ipsum videre:
sȝ nō colorē. Nō pōt dici secundū: qȝ videre nō est nisi co-
lorem pcipere. Nō ergo pōt se pcipere videre nō perci-
piēdo colorē. Neqȝ p̄mū pōt dici: qȝ sic vnus idē vȝ co-
loris eēnt duo sensus distincti: vtputa visus ⁊ ille alius
sensus. ¶ Preterea si alio sensu pciperet homo colorem
⁊ alio sensu pciperet ipsum videre: vel ille sensus qui per-
cipit ipsuȝ videre percipit ipsuȝ colorē vel nō. Nō pōt
dici secundū: qȝ sic esset pcessus in infinitū. Si dicat̄ pri-
mū sequit̄ ꝙ eadem rōne standum erat in p̄mo vȝ ꝙ vi-
sus pcipit se videre sicut ille alius sensus percipit se sen-
tire. ¶ Preterea eiusdem potentie est pcipere colorem
⁊ visionē ipsam: vt innuit hic phs: sed manifestū est ꝙ vi-
sus pcipit colorē: ergo visus pcipit suā visionē. ¶ In cō-
trarium argūt phs. Nā nihil videtur nisi color ⁊ habēs
colorē: sed visio siue videre nō est color neqȝ habēs colo-
rē: ergo visus nō videt suū videre. ¶ Ad hāc dubitatio-
nē phs adducit tres solutiōes. ¶ Quarū prima est. Actio
ipsi⁹ visus est duplex. Quedam est ꝯsistens in mutatiōe
ipsius visus ab exteriori sensibili ⁊ tali actione quicquid
videt̄ est color vel coloratum nec tali actione visus pci-
pit se videre. Alia ē actio visus que attribuitur visui s̄m
quā post imutationē actualē ipsius organi iudicat de ipsa
imutatione vel pceptione organi a sensibili etiā absente
sensibili ⁊ sic visus nō videt solū colorē vel sentitur: sȝ sentit et
visionē coloris. Et tali actione: visus pcepit se videre.
¶ Alia solutio ē ꝙ lȝ videre nō sit color vel coloratū: tn̄ in
ipso videre est similitudo coloris inquantū vidēs est quasi
coloratum ex eo ꝙ organū visus est aptū natū suscipere
species coloris ppter qđ ipsum videre pōt pcipi a visu.
¶ Tertia solutio. Idem est actus visibilis ⁊ actus ipsius
visus: idē dico de s̄bo: lȝ differāt rōne: sicut idē est actus
soni videlicet sonatio ⁊ actus auditus vȝ auditio: sȝ mani-
festū est ꝙ actio visibilis attribuitur visui: ergo actus ipsi-
us visus vtputa visio attribuit̄ ipsi visui: ⁊ p ꝯñs eiusdē
potētie est pcipere visibile ⁊ ipsam visionē: Quod autē
actus sensibilis ⁊ ipsius sensus sint idem s̄bo pȝ tali rōne
qȝ actio ⁊ passio cum sint quidam motus sunt subiectiue
in patiēte: ergo actus ipsius sensibilis (qui dicitur quedā
actio.) ⁊ actus ipsius sensus (qui ꝯsistit in quodā pati vt
supra dictum est) sunt s̄bie in visu: ⁊ illi duo actus sunt
idem s̄bo. Due autem rationes in principio dubii addu-
cte admittuntur s̄m phm. ¶ Sed cōtra p̄mā solutionē
sic p̄mo arguit̄. ¶ Nulla potētia materialis pōt reflecti
supra seipsam ⁊ supra suum actum: sed visus est potētia
materialis ergo visus nō pōt habere reflexionem supra
seipsam ⁊ supra suum actū: ⁊ per ꝯñs visus nō pōt per-
cipere se videre nec pōt percipere seipsum: pbatio ma-
ioris: qȝ vel ista reflexio fieret s̄m ptem: ita ꝙ vna pars re-
flecteretur super aliam: vel s̄m totum: potest dici primū:
qȝ sic totū signaret̄ in minima ptīcula aut in puncto. Nō
potest dici secundū qȝ sic idē nō reflectitur supra seipsū.
¶ Dicendū ꝙ visus ⁊ quilibet sensus particularis pōt
cōsiderari dupliciter. Uno modo proprie prout est sen-
sus particulariter distinctus cōtra cōem: ⁊ isto mō visus
nulla actione pcipit se videre. Alio mō accipit̄ visus pro
sensu cōi: inquantū vȝ eadem imutatione qua imutat̄ vi-
sus: imutat̄ sensus cōis: ⁊ isto mō visus pcipit suum vi-
dere: qȝ ipsius sensus cōis est iudicare de ppriis sensibili-
bus sensuū pticulariū. Cuius ratio est. qȝ sicut se habet
centrum circuli ad circūferentias ⁊ ad lineas pcedentes
a circumferentia ad centrū. ita se hȝ sensus cōis ad sensus
particulares ⁊ ad actus eorundē: sȝ nulla linea potest p-
tingere ad centrum nisi transeat per circūferentiam: ergo
nulla sensatio potest pertingere ad sensationem nisi me-
diantibus sensibus particularibus: ⁊ per ꝯñs sensus cōis
habet particulares sensationes species sensuum. Sed cō-
tra predictam conclusionem sic arguit̄: qȝ vt habetur in
p̄mo capitulo nō est aliene potentie sed eiusdē percipere
colorē ⁊ actionē visus: sed manifestū est ꝙ sensus gustus
est alia potentia a visu: ergo sequitur ꝙ non soluȝ sensus
gustus percipiat ipsum videre: sed etiā ipse visus. ¶ Di-
cendum ꝙ sensus gustus ⁊ sensus particulares sunt vnus
sensus subiectiue ⁊ materialiter. differunt tamen ratione
specifica ideo non sequitur: sed quia due rationes in p̄n-
cipio dubii videntur concludere ꝙ visus pcipiat suū vi-
dere ⁊ accipiēdo visum proprie vt distinguitur cōtra sen-
sum cōmunem: ideo soluende sunt. ¶ Unde ad p̄mum
dicendum ꝙ alio sensu homo percipit colorē ⁊ alio sen-
su: vtputa sensu communi percipit se videre: ⁊ iste sēsus
communis non solum percipit videre: sed etiam percipit
ipsum colorem: non sub propria ratione coloris inquan-
tum sensibilis est. non est enim inconueniens ꝙ vnius ob-
iecti materialiter sumpti sint plures potentie s̄m diuer-
sas rationes formales. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ
iste sensus q percipit visionē: percipit se sentire. nec est si-
mile de visu quia sensus ille communis est qui dicitur
communis non communitate cognitionis ⁊ est alterius
virtutis ꝙ̄ sit potentia visiua. ¶ Ad tertium patet solu-
tio ex dictis. ¶ Ex istis infertur vna conclusio tacite prin-
cipaliter tamen intenta in hoc capitulo: videlicet ꝙ pre-
ter sensus exteriores necesse est ponere sensuȝ communē.
Hec conclusio patet tali ratione. ¶ Nam animal pcipit
actiones sensuum exteriorum: sed non percipit illas actio-
nes per proprios sensus exteriores: ergo (vt declaratum
est) necesse est ponere vnū aliū sensum communem qui
habeat illas actiones percipere ⁊ de eis iudicare. ¶ Se-
cunda dubitatio vtrum sensibile ⁊ sensus simul generen-
tur ⁊ simul corrumpantur. ¶ Uidetur ꝙ non. nam sensi-
bile non dependet in esse a sensu nec realiter nec formali-
ter: ergo videtur ꝙ sensibile ⁊ sensus non simul generen-
tur ⁊ corrumpantur. ¶ Dicendum s̄m phylosophum
ꝙ sensibile in actu s̄m rationem sensibilitatis ꝯsideratuȝ
⁊ sensus in actu simul sunt. Cuius ratio ex precedentibus
elicitur. nam actus sensibilis ⁊ actus sensus sunt vnus ac-
tus subiecto: ergo sensibile in actu ⁊ sensus in actu simul
sunt ⁊ simul non sunt: sed sensibile in potentia ⁊ sensus in
potentia non simul generant̄ ⁊ corrumpuntur. Et per h̄
patet solutio ad rationeȝ dubii. ¶ Tertia dubitatio. qua-
re est ꝙ aliqua sensibilia corrumpunt sensuȝ ⁊ aliqua in-
ferunt delectationem sensibus. ¶ Ad hoc dicendum ꝙ
s̄m phylosophum ꝙ organum sensus ꝯsistit in debita p-
portione qualitatum sensibilium: vnde quando ista sensi-
bilia sunt excellentia: tunc corrumpunt illam proportio-
nem ⁊ etiam sensum: quando vero non corrumpunt illā
proportioneȝ: inferunt delectationem sensui. ¶ Dubita-
tur extra litteram circa dictum phylosophi ⁊ doc. san.
vtrum actio sit subiectiue in patiente: videtur ꝙ non.
¶ Nam perfectio est subiectiue in eo cuius est perfectio
sed actio quecunqȝ (siue immanens siue transiens) est
perfectio agentis: ergo actio est subiectiue ī agēte. ¶ In
contrarium arguitur tali ratione doctoris sancti. Nam
actio est quidam motus: ergo si actio esset subiectiue in
agente: sequeretur ꝙ omne agens in agendo moueret̄:
ergo ⁊c. ¶ Dicendum ꝙ duplex est actio: quedam est
actio immanens. ⁊ talis est subiectiue in agente. Alia est
actio transiens ⁊ illa potest dupliciter cōsiderari. Uno
modo materialiter videlicet p eo quod introducitur ab
agente in passum: ⁊ isto modo dicitur esse subiectiue in
patiente: qȝ vȝ forma que introducitur ab agente per suā
actionem: suscipitur in patiente. Alio modo accipitur ac-
tio formaliter pro ipsa introductione actiua forme. ⁊ ta-
lis actio est subiectiue in agente ⁊ est perfectio eius vt
voluit argumentum dubii: de quo ad longuȝ certio phy-
sicorum disputabitur.

¶ Sequitur in textu. (Unusquisqȝ quidem igitur sen-
sus ⁊c.) Hec est lectio tertia huius tertii libri: ⁊ in com-
mento sancti Thome.

i Istud est tertium capitulum huius tracta-
tus in quo phs cōcludens sensum
cōmunem esse ponendum ad discernendum

inter diuersa sensibilia diuersoꝝ sensuū ponit duas cōclu-
siones. ¶ Quarum prima est ꝙ preter quinqꝫ sensus exte-
riores necesse ē ponere vnū sensū cōem ad discernenduꝫ
inter sensibilia diuersoꝝ sensuum ⁊ hec conclusio proba
tur tali ratione. Nam nos percipimus differentiaꝫ ⁊ cō
uenientiam sensibilium diuersorum sensuum inquantuꝫ
sensibilia sunt: sed cognoscere sensibilia inquantum sensi
bilia sunt pertinet ad sensum: ergo percipere ad differen
tias diuersorum sensibilium inquantum huiusmodi per
tinet ad sensum: non autem ad sensum particulareꝫ: ergo
pertinet ad sensum communem. Quod autem discer-
nere inter sensibilia diuersorum sensuum non pertineat
ad sensum particularem exteriorem. patet. quia vel perti
net ad vnum sensum vel ad diuersos. non primum quia
ille sensus qui cognoscit differentiam diuersorum sensuū
sicut visus non cognoscit colorem ⁊ sonum per se loquen
do: ergo discernere inter sensibilia diuersorum sensuum
non pertinet ad vnum sensum particularem: nec potest
dici secundum quia vnus homo cognoscit differentias
sensibilium diuersorum: ergo est vna potentia qua illa di
uersa sensibilia cognoscuntur. ¶ Contra predictam con-
clusionem sic arguit. nam discernere inter sensibilia di-
uersorum sensuū phs attribuit tactui: ergo ad discernen
dum predicta sensibilia non est necesse ponere sensum
communem. ¶ Preterea sensus particularis discer-
nit inter diuersa sensibilia: vt puta visus inter albedinem
⁊ nigredinem: ⁊ sonus inter acutum ⁊ graue: ergo ideꝫ
vt supra. ¶ Preterea omnia sensibilia debite cognoscū
tur per quinqꝫ sensus exteriores ergo non est necesse po
nere sensum communem. ¶ Preterea intellectus deter
minatam differentiam cognoscit inter sensibilia ⁊ diuer
sorum sensuuꝫ: ergo non est necesse ponere aliquem sen-
sum preter quinqꝫ sensus exteriores qui cognoscat diffe
rentiam inter sensibilia diuersoꝝ sensuum particulariuꝫ.
¶ Preterea illa potentia que discernit diuerse: com-
ponit ⁊ diuidit: sed componere ⁊ diuidere pertinet ad
intellectum ⁊ non ad sensum. ergo ⁊c. ¶ Ad primum
dicendum ꝙ phylosophus attribuit tactui discernere in
ter diuersa sensibilia diuersorum sensuuꝫ non principali
ter: sed participatiue inquantum videlicet tactus est pro
pinquior sensui communi ceteris sensibus. ¶ Ad secun-
dum dicendum ꝙ vnus sensus exterior discernit inter di
uersa sensibilia sui proprij obiecti vt voluit argumentuꝫ
tamen vnus proprius sensus non discernit inter diuersa
sensibilia diuersorum sensuum: sicut visus non ponit dif
ferentiam inter colorem ⁊ sonum. ¶ Ad tertium dicen-
dum ꝙ licet omnia sensibilia cognoscantur a sensibilibus
exterioribus quantum ad esse non tamen cognoscuntur
quantum ad differentiam ⁊ conuenientiam eorum nisi a
sensu communi. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ intellect⁹
cognoscit differentiam diuersorum sensuum quantuꝫ ad
quid est non inquantum sensibilia sunt: sed hoc perti-
net ad sensum communem vt dictum est. ¶ Ad quin-
tum dicendum quod percipere differentiam ⁊ con-
uenientiam colorum potest intelligi dupliciter. Uno
modo affirmando vel negando ⁊ qui isto modo perci-
pit differentiam ⁊ conuenientiam: diuidit ⁊ componit.
Alio modo cognoscendo tm̄: ⁊ isto mō non oꝫ ꝙ ille qui
cognoscit differentiam colorum componat ⁊ diuidat.
¶ Secunda conclusio. Sensus cōis ponens differentiā
inter sensibilia diuersoꝝ sensuuꝫ simul cognoscit diuersa
sensibilia ħ conclusio probatur tali ratione. ¶ Nam null⁹
potest ponere differentiam inter aliqua nisi cognoscat il-
la que differunt dum eorum differentiam percipit: sed
sensus cōmunis pcipit differentiam diuersorum sensuū
vt patet per precedentem conclusioneꝫ: ergo sequitur ꝙ
simul cognoscit illa diuersa sensibilia. ¶ Contra hanc cō
clusionem arguitur sic tali ratione phylosophi. ¶ Nam
impossibile est idem moueri diuersis motibus simul: sꝫ
sensus in cognoscendo mouetur (cum sentire sit quoddā
pati) ⁊ sensibilia diuersorum sensuum sint contraria: er-
go sequitur ꝙ impossibile ē ꝙ sēns communis simul co-
gnoscat diuersa sensibilia. ¶ Ad hoc respondēt aliqui di
centes ꝙ idem subiecto diuersum tamen ratione potest
moueri motibus contrarijs sensus autem communis li-
cet sit idem subiecto est tamen plures ſm rationem: igi
tur potest moueri diuersis motibus. ¶ Sed hanc respō
sionem remouet phylosophus. Nam licet idem subie-
cto: diuersum tamen ratione contrarij motibus possit
moueri in potentia: non tamen in actu. Ideo aliter dicen
dum est ſm phylosophum ꝙ sensus communis se hʒ
vt punctus qui est centrum circuli: qui quideꝫ punctus
consideratur vt vnum: ⁊ vt duo: vt vnum inquantuꝫ ab
eo procedunt omnes linee ad circumferentiam vt duo
vero inquantum est principium vnius linee ⁊ finis alte
rius. Similiter sensus communis est vnus ⁊ duo. vnus
inquantum est radix omnium sensuum exteriorum: in-
quantum a sensu communi procedunt virtutes sensitiue
ad organa exteriora. Et consideratur vt duo: inquantum
immutatur ſm diuersas immutationes sensuum exterio
rum. vnde non est inconueniens ꝙ moueatur simul mo
tibus contrarijs inquantum est principium immutatio-
num predictarum. ¶ Circa predicta dubitatur primo
vtrum sensus exterior sit perfectior sensu communi. ⁊
videtur ꝙ sic. ¶ Nam mouens est nobilius ⁊ prestan
tius motore: sed sensus exterior mouet sensum communē
vt patet ex dictis: ergo sensus exterior est perfectior.
¶ Dicendum secundum phylosophum ꝙ sensus com-
munis simpliciter est perfectior: tuꝫ primo quia imma
terialiter suscipit species sensibiles: tum scdo qꝛ est radix
⁊ fundamentum omnium sensuum exteriorum: sensus
vero exterior dicitur perfectior ſm quid ⁊ q̄tum ad ali
quid inquantum valet habere mouere sensum commu-
nem non tamen est perfectior simpliciter: ⁊ per hoc p3
est solutio ad rationem dubij. ¶ Dubitatur secundo
vtrum preter sensum communem ⁊ sensus exteriores
sint ponendi alij sensus interiores. ¶ Et videtur ꝙ non.
¶ Nam commune non distinguitur contra proprium:
sed sensus exteriores dicūtur sensus proprij: ergo preter
sensus exteriores est ponēdus sensus communis ab eis
distinctus. ¶ Preterea phantasticum ⁊ memoratiuum
dicuntur passiones primi sensitiui valet sensus commu-
nis sed passio non diuiditur contra proprium subiectū:
ergo preter sensum communem nō est ponenda memo
ria ⁊ phantasia. ¶ Dicendum ꝙ preter sensus exterio
res ponuntur quattuor sensus interiores qui sunt sensus
communis vis imaginatiua (que dicitur phantasia i bru
tis) ⁊ estimatiua (que dicitur vis cogitatiua: vel ratio
particularum in homine) ⁊ memoria. Quorum sic po-
test formari sufficientia. nam sensus est perceptiuus sen-
sibilium: aut ergo est perceptiuum specierum sensataruꝫ
aut intentionum que non percipiuntur a sensu exteriori.
Si primum hoc est dupliciter: aut talis sensus ordinatur
ad accipiendum illas species: sic est sensus communis:
vel ad retinendum ⁊ conseruandum eas: sic est vis ima
ginatiua: que dicitur thesaurus specierum sensatarum.
Si secundum hoc est dupliciter vel ordinatur ad recipi
endum tales intentiones sic est estimatiua in brutis (⁊ co
gitatiua siue ratio particularis in hominibus) vel ordi-
natur ad retinendum ⁊ conseruandum illas intentiones
sic est memoria sensitiua. Et licet accipere ⁊ retinere in
spiritualibus non pertineant ad diuersas potentias: ta-
men in corporalibus ad aliam potentiam pertinet re
cipere ⁊ aliam retinere: videmus enim ꝙ illa que be-
ne recipiunt: male retinent: ⁊ illa que male recipiunt
bene retinent. ¶ Ad primum dicendum ꝙ licet com-
mune per predicationem non distinguatur contra pro
prium: commune tamen per cognoscibilitatem ⁊ causa
litatem distinguitur contra proprium vt in proposito.
¶ Ad secundum dicendum ꝙ memoria ⁊ phantasia di
cuntur passiones primi sensitiui non tanq̄ subiecti. sed
tanq̄ cause inquantum vna potentia fluit ab anima me-

diante alia: vt supra declaratum est.
¶ Sequitur in textu (Qm̄ autē duab⁹ differētiis ₰c.)
¶ Hic est secundus tractatus huius tertii libri de aīa: ₰ est lectio q̄rta eiusdē libri in cōmento sancti Thome.

1 Stud est secūdus tractatus hui⁹ tertii in quo phs ostēdit intellectum non esse idem cū sensu. ₰ continet tria capitula. In primo capitulo phs ostendit ꝙ intelligere ₰ sapere non sunt idem cuꝫ sapere ₰ sentire. ₰ ꝙ opinio ₰ phantasia non sunt idem. In secundo capitulo ostendit ꝙ phantasia non est aliqua potentiarū vel habituū quib⁹ discernit̄ aliquid esse verū vel falsum: ibi (.de eo quod ē). In tertio capitulo ostēdit quid est phātasia. ibi. (Sꝫ quoniaꝫ est motus.) In primo capitulo ponunt̄ due cōclusiones. Quarū prima est. ¶ Sapere ₰ intelligere nō sunt idem cum sentire. ¶ Prima pars huius conclusionis. s. ꝙ sentire non sit idē quod sapere: probatur vna ratione phylosophi que talis est. Sentire competit omnibus animalibus: sapere vero paucis: ergo sapere ₰ sentire non sunt idem. Secunda pars eiusdeꝫ conclusionis. s. ꝙ intelligere non sit idem quod sentire probat̄ duabus rationibus. Quarum prima est. ¶ Contingit recte ₰ non recte intelligere. Recte quidem per veram scientiam ₰ per verā prudentiam ₰ veram opinionem. non recte auteꝫ per contrarium. s. per falsam sciam ₰ per falsaꝫ opinionem. Sꝫ nō cōtingit sentire nō recte sed solum recte: q: sensus circa propriuꝫ sensibile non decipit̄: ergo intelligere ₰ sentire non sunt idem. Secunda ratio. Sentire cōpetit omnibus animalib⁹: intelligere vero soli rōnali creature: ergo idem vt supra. ¶ Contra predictam conclusionem arguitur primo sic rationibus antiquoruꝫ oppositam partē tenētiū. nā virtus corpea nō pōt agere in rem incorporeaꝫ cum semper agens sit nobilius ₰ altius passo: sed virtus celestis agit i virtutem intellectiuā: ergo virtus intellectiua est virtus corporea ₰ per consequens intelligere est quoddam corporeum: ₰ sic intelligere est idem cum sentire: q: quando ab aliquibus remouetur id per quod differunt tunc remanent idem: sꝫ intelligere differt a sentire per hoc ꝙ ītelligere est quoddam incorporeum: ergo si remoueat̄ incorporeum ab intelligere: relinquit̄ ꝙ intelligere erit quoddaꝫ sentire. ¶ Preterea omnis apprehensio seu cognitio fit rōne similitudinis: sed intellectus cognoscit res corporeas: ergo intellectus etiam est corporeus ₰ per consequens idē vt supra. ¶ Preter ea arguit̄ contra probationes. nam prudentia est in aīalibus rōnalibus ex prohemio metaphysice: sed sapere pertinet ad prudentiam: ergo videt̄ ꝙ sapere non competit paucis: sed multis animalibus. ¶ Preterea sicut sensus non decipit̄ circa propriuꝫ sensibile: ita intellectus nō decipit̄ circa propriū intelligibile: ergo si nō cōtingeret non recte sentire nō cōtingit non recte intelligere. ¶ Ad primū dicendum ꝙ virtus celestis non agit in virtutē intellectiuā per se sed soluꝫ per accidens: ideo ratio non sequit̄. ¶ Ad secūdū dōm ꝙ nō omnimoda similitudo requirit̄ ad cognitionem sed sufficit similitudo ꝓportionis que est inter actuꝫ ₰ potentiā: vnde non oꝫ ꝙ si res sit corporea ꝙ propter h̄ sit etiam intellectus corporeus. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ prudētia cōpetit alicui dupl'r similiter ₰ sapere. Uno modo essentialiter: sic solum competit rationali creature. Alio modo participatiue: sic competit animalibus quibusdaꝫ brutis inquantum per naturalem estimationem prouident de futuris: vt pꝫ de formicis. ¶ Ad quartum dicēdum ꝙ lꝫ intellectus quantum ad primam eius operationem nō decipiat̄ per se circa proprium intelligibile: tamen quantum ad eius secundā operationem potest decipi false videlicet diuidendo vel componendo. ¶ Secunda conclusio. opinio non est eadem cum phantasia. h̄ conclusio probat̄ tribus rationibus phylosophi. Quarū prima est. ¶ Opinio sequit̄ intellectū: phātasia sensum: sꝫ sensus ₰ intellectus non sunt idem: ergo opinio ₰ phātasia nō sunt idē. Scđa ratio. phantasticare est in potestate nostra: sed opinari non est in ptāte nostra: sed requiritur ratio ꝑ quā opinamur verū vel falsum. ergo ₰c. ¶ Preterea ex opinione sequit̄ immediate passio in appetitu: sed ex phātasia nō sequit̄ immediate passio in appetitu: ergo opinio ₰ phantasia non sunt idē. ¶ Et si dicat̄ non possumus opinari nisi phātasticando: ergo opinio ₰ phātasia sunt idē. ¶ Dicēdū negando ꝯñaꝫ: q: sicut nos non possumus itelligere nisi sentiēdo: ₰ tn̄ intellectus non est idē cū sensu: ita lꝫ nō possumus opinari sine phātasia: tn̄ non sequit̄ ꝙ opinio sit idem cum phantasia.
¶ Sequit̄ (De eo autē.) Hec est lectio quinta eiusdeꝫ libri: ₰ in commento sancti Thome.

1 Stud est secundū capl'm scđi tractatus in quo phs dterminādo de phātasia ꝑ respectū ad alias potentias cognoscitiuas ponit tres conclusiones inferendo vnū correlariū. Quarum prima est ꝙ phātasia non est sensus in actu nec sensus in potētia. ¶ Hanc cōclusionē ꝓbat phylosophus in primo in generali tali rōne: quia dormiens phantasticat̄ nō ſm sensum in potentia. q: sensui in potētia nihil apparet neqꝫ ſm sensum in actu: quia in somno non est sensus in actu. ¶ Hoc probat phs: eādem cōclusionem in speciali. ₰ primo. ꝙ non sit sensus in potentia vna ratione. Nā sensus in potentia semper inest aīali: sꝫ phātasia nō semper conuenit animali: ergo phātasia nō ē sensus in potētia. deinde probat eandē conclusionē q̄tuꝫ ad secūdā ptem vꝫ ꝙ phantasia non est sensus in actu q̄tuor rationibus. Quarū prima est. ¶ Sensus in actu cōpetit omnibus animalibus: sed phantasia non competit omnibus animalibus: vtputa formicis ₰ ceteris animalibus imperfectis. ergo ₰c. ¶ Et si dicat̄ contra. Cuicunqꝫ inest sensus eidem inest phantasia vt supra in secundo concessum est: ergo sicut sensus competit omnibus animalibus ita ₰ phantasia. ¶ Dicendum ꝙ duplex ē phātasia. Quedam est determinata que habet determinatuꝫ organum: ₰ talis non inest omnibus animalibus. Alia ē phantasia indeterminata ₰ imperfecta: ₰ talis bene competit oībus animalibus: de qua nō est hic ad ꝓpositum. ¶ Secunda ratio. Sensus ſm actum per se semper est verus. sed visiones phantastice non semper sunt vere. ¶ Tertia ratio: Per sensum certitudinaliter iudicam⁹ de re: sed per phantasiaꝫ non certitudinaliter iudicamus dicēdo h̄ est hoc sed dicimus ꝙ hoc apparet nobis hoc: ergo ₰c. ¶ Quarta ratio phantasia inest dormientibus: vt dictum est: sed sensus non competit dormientibus in actu: ergo phantasia non est sensus in actu. Et si arguatur contra ista: phantasia est quedam potentia: vel ergo ē potentia sensitiua vel intellectiua vel vegetatiua vel appetitiua vel motiua ſm locum: sed manifestum est ꝙ phantasia non est intellectus nec potentia vegetatiua nec motiua ſm locum nec appetitiua: ergo est sensitiua. Dicendū ꝙ sensus potest accipi dupliciter. Uno modo vt se extēdit ad omnes sensus iteriores ₰ exteriores: ₰ isto modo bene phātasia pertinet ad sensum cū sit sensus interior vt supra dictū est. Alio mō accipit̄ proprie vꝫ pro potētia qua anima aliquid apprehendit determinate cū quadaꝫ determinatione: ₰ isto modo phantasia non est sensus.
¶ Secūda cōclusio phātasia non est intellectus nec sciētia. hec cōclusio probat̄ vna rōne phi. Nā intellectus est primoꝝ principioꝝ veroꝝ: scia est habitus ꝑ demōstrationem acq̄situs q̄ ē semꝑ verus: sed phātasia nō est semper verorum: ergo phantasia nō est intellectus neqꝫ sciētia. ¶ Scđa cōclusio: phātasia nō est opinio: h̄ conclusio probatur duabus rationibus phylosophi. ¶ Quarum prima est. Ad opinionem sequitur fides: sed fides non est in animalibus brutis: ergo nec opinio: sed phantasia ē in aīalibus brutis quibusdam: ergo phātasia nō est opinio. ¶ Secunda ratio. Ad opinionem (vt dictum est) sequitur fides ad fidem sequitur persuasio: ad persuasio

nem sequit ratio: ergo opinio inuenitur solum in illis in quibus inuenit ratio: sed phantasia nō solū reperit i aīalibus: ergo idem vt supra. ¶ Ex predictis infert phus vnum correlarium: vz q phantasia non est quid compositum ex sensu et opinione.

¶ Sequitur in textu. (Quoniā autez andit et c.) Hec ē lectio sexta huius tertii libri: et in ordine sancti Thome.

1 **Stud** est vltimum capitulum huius tractatus i quo phs determinando d phantasia qdditatiue põit vnā cōclusionē dicētem vz phantasia ē qdā motus factus a sensu fm actum. Hō cōclusio pbat tali rōne. Nā ab eo qd ē motū ptigit aliud moueri cū aliqñ aliud fit mouēs et motū: vt pz in. viii. phy. sed sensus mouet a sensib. ergo a sensu fm actū põt fieri motus: talis aūt motus est phātasia. ergo phātasia est motus factus a sensu fm actū. ¶ Cōsiderādū est hic fz phm q phātasia ē aliqñ falsoz. Cuius rō est: qr sensus lz circa ppriū sensibile vt in paucioribus decipiat: tñ circa sensibilia p accñs decipit: non vt in paucioribus: sed vt sepe et magis circa sensibilia cōia: ergo a fortiori phātasia circa phātasmata decipit: cuz magis recedat a radice virtutis cognoscitiue. ¶ Cōsiderādū ē fz eundē q phos grece est lux latine a quo phanos venit. i. apparitio siue illuminatio a quo vlteri' deriuat phātasia. ¶ Sequit in textu. (De parte autē anime qua sapit et intelligit et c.) Hic est tertius tractatus huius tertii libri: et est lectio septima commenti sancti Thome.

1 **Ste** est tertius tractatus hui' libri i quo phus determinat de parte intellectiua: et continet in se sex capitula. In primo capitulo phs determinat de intellectu possibili fm se. In scdo vero ostendendo qliter itellect' possibilis reducit in actu determīat de obiecto eius. ibi. (Cū autē sic singula fiāt.) In tertio mouet quasdā dubitationes circa precedentia et soluit eas. ibi. (Dubitabit autē vtiqz aliqs.) In qrto capitulo determinat de intellectu agēte et itellectu i actu. ibi. (Quoniā autem in oi nā.) In qnto determinat de opationibus itellectus possibilis. ibi. (Indiuisibiliuz qdē igit.) In sexto capitulo determinat de intellectu p respectū ad sensuz. ibi. (Videt autem sensibile.) ¶ In primo capitulo ponit vna cōclusio q̄ talis est: q itellect' possibilis est potētia passiua. H cōclusio pbat tali ratione phi. ¶ Nā sicut se hz sensus ad sensibile: ita se hz intellectus ad itelligibile: sed sensus est potentia passiua et sentire qddā pati (vt ex supradictis pz) ergo itellectus possibilis ē potētia passiua accipiendo vz pati pro quocunqz recipere. ¶ Ex hac cōclusione īfert phs duo correlaria. Quorum primum est q intellectus non est compositus ex naturis diuersarū rerū naturaliū vt antiqui voluerūt. Cuius ratio est. Nā illud qd est ī potentia ad aliquid et est receptiuū illius caret illo: sed intellectus possibilis ē ī potentia ad oīa intelligibilia et est receptiuus illoz: ergo nō est cōpositus actu ex illis. ¶ Scdm correlariū est q itellectus nō est affixus organo corpali: qr si esset affixus organo corporali: esset cōpositus ex naturis corporalibus: qr actus alicuius potētie organice: non solum attribuit ipsi potentie: sed et toti composito ex potentia et organo. ¶ Pro declaratione huius cōclusionis cōsiderādum est fm phm diuersimode sensus dicit potentia passiua et intellectus ipse. Nam sensus lz non patiat passione proprie dicta: patit tñ per accidens rōne organi: sz intellectus neqz p se neqz per accidēs potest pati passione pprie dicta: cū non sit affixus organo corporali. Et si dicatur ad intellectum requirit cognitio sensitiua: ergo itellectus potest pati per accidens: videlicet ad passionez organorum sensitiuoz que patiunt passione proprie dicta. ¶ Dōm q aliqd põt competere alicui p accñs dupliciter. Uno modo qr aliqd piungit ei p se: et isto mō intellect' põt pati passiōe pprie dicta p accñs rōne organi et non rōne intellectus. Alio modo aliqd competit alicui p accidens videlicet ratione alicuius extrinseci: et alio modo possumus concedere q etiā patit passiōe proprie dicta. ¶ Contra predictā conclusionem sic arguit. ¶ Naz intellectus est ipsa mens: sed fm Augustinum nono de trinitate: nō relatiue dicit: sed ipsam essentiam demonstrat: ergo intellectus est ipsa essentia aīe et non potentia eius: et p pñs non est potentia passiua. Preterea hō conuenit cum angelis in nā intellectuali. Sed angelus dicitur intellectualis et mens: ergo et homo sic idē vt supra. ¶ Preterea vnumquodqz patit per materiam: sed intellectus nō est potētia mālis vt concessum est: ergo intellectus non patit. Preterea quicquid dicit passibile ē corruptibile: vt concedit phs in isto tertio et ēt in primo de celo: sed intellectus nō est corruptibilis: ergo non est passibilis. ¶ Preterea agens est prestātius passo: sz potentia vegetatiua que est inferior potentia intellectiua ē potētia actiua: ergo a fortiori potētia itellectiua erit po actiua. ¶ Ad primū dōm q intellus accipit qtuor modis. aliqñ accipit p eēntia aīe: vt ī auctoritate Augustini adducta. Aliqñ accipit pro potētia itellectiua: vt in pposito. Aliqñ accipit pro habitu cum dicim' q intellus est habitus principioz. Aliqñ vo sumit p opatione ipsius intellus: vñ argumentū laborat in equoco. ¶ Ad secūdū dōm q angelus nō dicit intellectus essentialr: sed solū dr intellus et volūtas ad denotādū q in eo nō sunt nisi ille due potētie: et iō appropriatiue angelus dr intellectus nō āt eēntialr. ¶ Ad tertiū dōm q pati accipit tripliciter: ppriissime vz p receptiōe alicui' forme cū ablatiōe alterius qd cōuenit fm nām: vel aliqd ad qd hz nālem īclinationē. et isto mō itelligere nō est quoddā pati: et isto modo q infirmat patit. Alio modo dicit pati minus pprie vz p receptione alicui' cū ablatiōe alteri' siue illud alterū sit nāle siue pter nām: et illo modo q sanat dr pati: qr ab eo remouet infirmitas. Tertio modo dicitur pati cōīssime: vz pro quacunqz receptione alicuius siue talis receptio fiat cū ablatione alteri' siue nō. Et isto modo intelligere est qddaz pati: et potētia intellectiua dicit potētia passiua. Argumentū aūt pcedebat de passione qtuz ad primū vel scdm eius modū: et p hoc pz solutio ad qrtum. ¶ Ad qntū dōm q respectu eiusdē obiecti agens est nobilius passo: non āt referant ad diuersa. Intellect' aūt est vis passiua respectu toti' entis vlis vegetatiuum aūt est actiuū respectu eiusdē entis pticularis. s. corporis coniuncti. vñ nihil phibet tale passiuū esse nobili' hmōi actiuo. ¶ Circa pdicta dubitat vtrū intellectus possibilis sit sba sepata et videt q sic. ¶ Nā sba imaterialis dr sba separata cū qlibz talis sit p se subsistēs. sed intellectus possibilis est imaterialis: ergo est sba sepata ¶ Dicēdū est fm doc. san in pñti lectione q itellectū eē sbam separatā est īpossibile: qd pbat tali rōne. nā hic hō intelligit: ergo intelligit aliquo formalr: sed nō itelligit aliquo formaliter nisi ipso itellectu: sed illd quo aliqd operat non est separatū ab eo: ergo intellectus possibilis nō est sepatus ab hoie: vel oportebit dicere q h hō non intelligit aliquo formalr. Sed forsitan diceret ad hoc q lz intellectus sit sepatus ab hoie: vnit tñ ipsi mediāte specie intelligibili. Sed hec solutio nō euacuat rationem predictaz: qr dato q itellectus possibilis vniat hoi p spēm intelligibilē: nō tñ sequit q h hō p illam spēm intelligibilem intelligat. sed magis q ille intellus est q intelligit et illud qd vnit anime per spēm intelligibilem est quoddā intellectū. vnde adhuc ratio est assignanda pp qd hic homo formalr intelligat. ¶ Ad rōnem dubii dicendum q tripliciter aliqd potest dici īmateriale. Uno modo obiectiue: et illo mō intellectus nō ē imaterialis. alio modo organice et instrumētaliter: et isto mō est īmaterialis. Tertio mō fm esse videlicet q non existat in materia nec in qua nec ex qua: et isto mō intellectus dicit materialis et non immaterialis. Sbe vero sepate sunt immateriales. tertio modo. vnde nō oz q intellectus sit sepatus ab homine: ergo et ipse intellectus erit in homine.

¶ Sequitur in textu. (Cum autē sic singula ⁊c.) Hec
lectio octaua eiusdē libri: ⁊ in cōmento sancti Thome:
1 Stud est scd'm capl'm huius tertii tra-
ctatus in quo p̄hs determinādo
d' obiecto intellectus possibilis ponit vnā ꝯclonē
que est talis. ¶ Singularia nō intelligunt di-
recte: sed reflexe: hec ꝯclusio probat tali rōne. Nā itelle-
ctus primo ⁊ per se intelligit naturam ⁊ quidditatē rei
vt hic supponit: sed in oībus materialibus ipsum ꝙ qd
est: est ab eo cuius est. nā aliud est magnitudo ⁊ magni-
tudinis esse ⁊ aqua ⁊ aque esse: ergo sequit ꝙ qdditas
⁊ illud cuius est qdditas. i. singulare cognoscunt diuer-
sis potentiis vel ab eadem diuersimode. Cum ergo in-
tellectus primo ⁊ per se ⁊ directe quidditatē cognoscat:
necesse est dicere ꝙ intellectus non cognoscat singularia
primo ⁊ per se ⁊ directe: sed alia potentia videlicet sen-
sus. Quod autē singularia possint indirecte ⁊ reflexe in-
telligi. probat sic extra litteram: q2 illa potētia que com-
parat vnum alteri cognoscit comparabilia: q2 ordinare si-
ue comparare nescit: qui rōnes comparabiliū ignorat.
Sed intellectus cōparat vl'e ad singulare: ergo cognoscit
vtrunq3. Confirmatur: q2 nullus pōt cognoscere diffe-
rentiā aliquorū nisi cognoscat extrema: sed intellectus po-
nit differentiā inter vniuersale ⁊ singulare: ergo idem vt
supra. ¶ Ex hac conclusione infert s'm p̄hm ꝙ quiddi-
tas rei materialis est proprium ⁊ per se obiectum intel-
lectus. Hoc est correlarium patet tali rōne. Nam intel-
lectus primo ⁊ per se intelligit quidditatē nō autē qddi-
tatē separatā vt voluerūt platonici: ergo intelligit quid-
ditatē existentem in rebus materialibus: sed illud quod
primo ⁊ p se itelligit ab aliqua potentia est obm eius:
ergo relinquit ꝙ quidditas rei materialis est obm intel-
lectus nostri. ¶ Et si queratur quō itellectus exit de po-
tentia ad actum intelligēdo obm illud. Dicendū s'3 p̄hm
ꝙ itellectus hn̄s habitū sciētie reducit ad actum dum
vult q2 h3 sp̄es itelligibiles apud se qd est ꝯtra auicēna.
Sed dum intellectus nondum h3 scientiā: nō reducitur
ad actū dum vult: sed querit virtus docentis siue intrin-
seci (vt ipsius intellectus agētis) siue extrinseci (vt ipsius
magistri.) ¶ Contra predictā conclusionem sic arguitur
probando ꝙ singularia intelligunt rationibus antiquoꝝ
p̄hoꝝ illam partem tenentium. ¶ Nam actio ⁊ pas-
sio sunt singulariū ⁊ suppositorū: vt p3 in prohemio me-
taphysice: ergo vl'e nō est id quod intelligit sed singula-
re. ¶ Preterea quidditas siue natura rei que est id qd
intelligit est res significata extra aiam. ergo est res singu-
laris: sic idem vt supra. ¶ Preterea illa potentia que p
se fert ad aliquod obm etiā per se fert in qualibet partē
sbiam eius l3 nō primo (sicut visus q p se primo) fert
in colorem: etiam per se fert in albedinē ⁊ nigredinē 3: l3
non primo sed singularia sunt partes sbiue vlis: ergo si p
se intelligunt. sequit quod singularia per se intelligunt.
¶ Preterea arguit probando ꝙ singularia nullo mo-
do intelligunt. Nam vl'e est dum intelligit: singulare ve-
ro dum sentit: vt p3 in hoc tertio: ergo singulare non in-
telligitur. ¶ Preterea sicut se habet sensus ad sensibile:
ita intellectus ad intelligibile: ergo per locum a transmu-
tata proportione sicut se h3 intelligibile (vt puta vniuer-
sale) ad sensum: ita se habet sensibile (vt puta singulare)
ad intellectum. Sed vl'e non sentitur. ergo singulare nō
intelligitur. ¶ Preterea arguit contra maiorem proba-
tionis: probando ꝙ quidditas: ⁊ illud cuius est in mate-
rialibus non distinguuntur realiter. Nam idem est ca-
ro ⁊ carnis esse: vt hic dicit phylosophus: sed caro per-
tinet ad res nimis materiales: ergo in materialibus idē
est quid est ⁊ illud cuius ē. ¶ Preterea diffinitio ⁊ dif-
finitum sunt idē essentialiter: ergo quod quid est quod
est signatum diffinitionis est idem cū eo cuius est quod
est ipsum diffinitum. ¶ Preterea quando aliquid pre-
dicatur de alia predicatione essentiali in primo modo di-
cendi per se illud predicatum non diuidit realiter a tali
subiecto: sed natura siue quidditas concretiue designata
predicat in primo modo dicendi per se dicendo sortes
est homo: ⁊ sortes est animal metaphysice loquendo: er-
go sortes ⁊ hō sunt idem realr ⁊ per ꝯñs natura ⁊ sup-
positū. ¶ Preterea arguit contra correlariū probando
ꝙ quidditas rei mālis nō sit obm intellectus nostri. Nā
illud est obm alicuius potentie qd p̄io apprehendit ab
illa potētia: sed ens inter p̄dicamēta oīa primo intelligit
ab intellectu vt dicit auicēna in primo sue metaphysice:
ergo ens erit obm intell'is nostri ⁊ nō quidditas. Si dica-
tur ꝙ ens est primū obm intellectus adequatū nō autē
propriū. ¶ Contra. Idem est primū ⁊ adequatū pri-
mo posteriorū: ergo si ens esset primū obm intell'is erit
obm adequatū ⁊ p ꝯñs ppriū. ¶ Preterea nihil appre-
hēdit ab aliqua potētia nisi qd cōtinet sub illius potētie
obiecto: s3 multa apprehēdunt ab intellu q̄ nō cadunt sub
qdditate rei mālis: vt sunt sbe sepate. ergo ⁊c. ¶ Pre-
terea illud est obm intell'is sub cuius rōne oīa intelligun-
tur: sed deus est hmōi cū nihil sit intelligibile qd nō par-
ticipet aliquid ab eo: ergo idē vt supra. ¶ Ad primū di-
cendū ꝙ duplex est actio. Quedā est actio corporalis.
Alia est actio spiritualis. verum est ꝙ actio ⁊ passio cor-
poralis sunt suppositorū. actio vero spiritualis nō semper ē
suppositoꝝ: obiectū aūt intell'is nō agit in intellectū actiōe
corpali. ideo rō nō sequit. ¶ Ad scdm dicendū ꝙ natu-
ra siue qdditas rei materialis: s'm ꝙ est in re materiali si-
gnificata intelligit sine cōditionibus singulariū per pri-
mā operationem intell'is. vnde nō o3 ꝙ singulare simil'r
qd primo intelligit: nec p hoc intellectus est falsus (vt
dicit doc. san). q2 illa q̄ sunt coniuncta s'm esse: pn̄t separa-
tim intelligi p primā operationē intellectus nō aūt p se-
cundā. ¶ Et si arguat. Illud a quo aliqd abstrahit ab in-
tellectu prius intelligit: sed a phātasmatibus ⁊ singulari-
bus abstrahit species intelligibiles: ergo singulare prius
intelligit. ¶ Dicendū ꝙ duplr cōtingit abstrahere. vno
mō positiue. alio mō priuatiue. Intellectus. n. dum ab-
strahit vl'e a pticulari abstrahit priuatiue: nihil. n. aliud ē
intellectū abstrahere vl'e a singulare q̄3 itelligere vniuer-
sale nō intelligendo singulare: vt infra patebit. ¶ Ad ter-
tium dicendum ꝙ dulces sunt p̄tes subiectiue alicuius totius
vlis. Nā quedā sunt p̄tes subiectiue q̄ nō includūt aliqd
reale: seclusa quacunq3 opatione intellectus qd nō inclu-
dat ipsum totū: ⁊ tales p̄tes ab eadē potētia intelligūtur:
sicut ⁊ totū l3 nō primo vt voluit argumentū. Alie sunt
p̄tes que icludūt aliquid realiter qd est extra essentiā to-
tius et seclusa quacunq3 opatione intellectus: sed nō op3
ꝙ iste apprehendant ab illa potentia p se a qua totū itel-
ligit. Cū igit singularia aliqd includāt realiter: qd nō in-
cludit natura vlis: nō o3 ꝙ singularia p se intelligant ab
intellectu: l3 ab eo itelligant p se vlia. ¶ Ad quartū ⁊ qn-
tū dicēdū ꝙ procedūt de intellectiōe directa nō aūt refle-
xa: ¶ Ad sextū dicendū ꝙ q2 sbe sepate sunt nobis ima-
nifeste. p̄hs de eis exemplificat p exemplū naturale per
carnē ⁊ carnis eē. vn̄ ipse dat intelligere ꝙ illud exēplu3
in sbis sepatis idē est qd qd est: ⁊ illud cuius est ¶ Ad
septimū dicendum ꝙ qd qd est pōt ad duo comparari: vno
ad illud cuius est. Uno mō ad diffinitu3 sic qd qd est: est
cū eo idē cuius est. In quibuscunq3 rebus. Alio mō pōt
cōparari ad supposita nature. ⁊ illo mō in sbis materiali-
bus qd qd ē nō est idem cū eo cuius est. ¶ Ad octauū
dicendū ꝙ qn̄ aliquid p̄dicat de aliquo subiecto p̄dicati-
one essentiali: illud p̄dicatū est idē cū eodē subiecto. dū-
modo subiectū ipsum nō includat aliqd i sua rōne qd sit
extra itellectū ipsius qdditatis: secus aūt si icludat aliqd
extraneum realiter vt in pposito. ¶ Ad nonum dicēdū
ꝙ ens qd apprehendit ab intellectu nostro est obiectu3
cōe: nō āt obiectum adequatum alicuius potentie quod
potest apprehendi ab illa potentia specie distincta: sed
ens non solu3 potest apprehendi ab intellectu humano:
sed etiam ab angelico s'm communem rōnem eius: ideo
ens nō est obm adequatū intell'is nostri accipiendo intel-

lectum vt se extēdit ad intellectum diuinū angelicū ⁊ humanū. ¶ Ad decimū dicēdū ꝙ primum accipit dupliciter. Uno mō accipit primū a proprietate predicationis. alio mō pro prioritate adequationis. Illud .n. qđ est primū oīm prioritate adequationis est propriū obꝫ nō āt est primū obiectū qđ est primum prioritate pdicationis. ¶ Ad vndecimū dōm ꝙ nihil apprehendit ab intellectu nostro corpi cōiunctoꝫ nisi illud qđ cadit sub qdditate rei mālis aut p se aut per accñs. ¶ Ad duodecimū dōm ꝙ oīa sub rōne veritatis effectiue intelligunt: nō āt formaliter ⁊ obiue. ¶ Circa pdicta dubitat primo vtrū spēs intelligibiles remaneāt in intellectu post actualē considerationē. Et arguit breuiter ꝙ nō rōnibus auicenne. Nā recipere ⁊ retinere nō ptinent ad eandē potentiā: ꝫ intellectus possibilis recipit illas spēs intelligibiles: ergo non retinet eas. ¶ Preterea sicut se hꝫ dyaphanū ad susceptionē luminis: ita se habet intellectus possibilis ad susceptionē specierū intelligibiliū: sed dyaphanū post actualem susceptionē luminis. (vꝫ postq̄ non informat lumine actualiter) non retinet lumē: ergo intellectus possibilis post actualē cōsiderationē non retinet species intelligibiles. ¶ Preterea duo accidētia eiusdē generis non possunt esse in eodem sbo simul: sed oēs species intelligibiles sunt eiusdē generis: ergo non pñt esse simul in intellectu possibili: ⁊ per cōsequēs post actualē cōsiderationē corrumpunt. ¶ In oppositū arguit per phm hic in littera (dicit tamen.) ¶ Dicendū ꝙ post actualē cōsiderationē remanent species intelligibiles in intellectu possibili. Cuius ratio est: qꝛ maioris virtutis est intellect⁹ possibilis q̄ sensus: sed in sensu post actualē sensationē remanent species sensate: que in imagine retinent: ergo a fortiori post actualē considerationē remanēt species intelligibiles in intellectu inquantū in memoria intellectiua retinent ⁊ cōseruant. ¶ Preterea si nō sequeret ꝙ nunquā hō haberet scientiam aut in actu cōpleto aut in potētia tm: sequeret etiā qđ vanū esset studere ⁊ addiscere. ¶ Ad primum dicendū ꝙ lꝫ in mālibus ad eandem potentiā non pertineat retinere ⁊ recipere: tamen in potentiis immaterialibus ad eandē potentiā pertinet retinere ⁊ recipere. ad eandē dico ꝫm essentiā diuersam tamen ꝫm diuersa officia actuū: vt infra patebit: vnde intellectus q recipit species: ⁊ memoria que retinet nō sunt due potētie essentialiter distincte: sed sunt vna potentia cui secundū diuersa officia: actus attribuuntur diuersi. ¶ Ad secūdum dōm ꝙ nō est simile de lumine suscepto in aere ⁊ de speciebus susceptis in intellectu: qꝛ lumē quod suscipit in aere: dependet a corpore illuminante quantū ad esse ⁊ quantū ad fieri ⁊ cōseruari: sic nō est de speciebus intelligibilibus respectu obiectorū. ¶ Ad tertiū dicēdū ꝙ lꝫ diuersa accidentia eiusdem generis secundum actū cōpletum non possint esse in eodē subiecto simul: tamen secundū actū incōpletum qui mediat inter puram potētiam ⁊ actū pfectū possunt esse simul in eodeꝫ subiecto: species aūt intelligibiles post actualem cōsiderationē hñt esse solū in potētia secundū actū non pfectū: ꝫ imperfectum. ¶ Secundo dubitat vtrū species intelligibilis sit id quod intelligit. Et arguit ꝙ sic. ¶ Nam intellectus ⁊ intelligibile sunt idem vt cōcedit in isto tertio: sed res extra aīam nō est eadē cū intellectu: ergo sequit ꝙ spēs intelligibilis est idē cū intelligibili ⁊ sic est id qđ intelligit. ¶ Preterea ꝙlꝫ qualitas pōt eē res intellecta: ꝫ spēs intelligibilis est q̄litas quedā. ergo spēs intelligibilis ē res intellecta. ¶ Preterea illud est res intellecta qđ prio apprehendit ab intellectu: sed species intelligibilis est hmōi. ergo ⁊c. ¶ In oppositū arguit ex his q̄ dicta sunt. Nā obm intellectus est illud qđ intelligit: sed species intelligibilis nō ē obiectū intellectus: sed qddītas rei mālis: vt dictū est. ergo ⁊c. ¶ Dicendū ꝙ species intelligibilis nō est illud qđ intelligit: sed illud quo aliquid intelligit. Cui⁹ rō est: qꝛ illud est qđ intelligit qđ affirmat vel negat intellectus: ⁊ est extra animam vel aliquid de re extra animam: ergo res extra animam est illud quod intelligitur ⁊ species intelligibilis est illud quo aliquid intelligit. ¶ Ad primuꝫ dicendum ꝙ intellectus i actu est idem cum intelligibili in actu non ꝫm se totum: ꝫ secundū suā similitudinem que suscipit in intellectu: ⁊ est eadē cum intellectu. non quidem essentialiter sed subiectiue. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ species intelligibilis potest considerari dupliciter. Uno modo vt est natura quedam de genere qualitatis. ⁊ isto modo posset esse res intellecta. alio modo illud quo res intelligit vt dictum est ⁊ illo mō suscipit in intellectu formaliter ⁊ tanquā quo non autem obiectiue ⁊ tanq̄ quod. ⁊ per hoc pꝫ solutio ad tertium.

¶ Sequit in textu. (Dubitabit autē vtiqꝫ aliquis ⁊c.) Hec est lectio nona huius tertii libri: ⁊ in commēto sancti Thome.

i **Stud** est tertium capitulū precedētis tractatus in quo pōus soluendo duas dubitationes ponit duas conclusiones. ¶ Quaruꝫ prima est ꝙ intellectus possibilis pōt intelligere. hec cōclusio probat tali rōne. Naꝫ illud qđ est in potentia ad intelligibilia suscipienda potest intelligere: sed intellectus possibilis est in potētia ad intelligibilia suscipienda cuꝫ sit tanq̄ tabula rasa in qua nihil depictū est depingibilis tm̄ scientiis ⁊ virtutibus: ergo sequit ꝙ intellectus possibilis pōt intelligere. ¶ Contra hanc cōclusionē arguit phs. ¶ Nā agens ⁊ patiens hñt aliquod cōmune: sed intellectus possibilis cū sit simplex non videt habere aliqđ cōmune cum re intellecta: ergo videt ꝙ intellectus possibilis non pōt intelligere. ¶ Dicendum ꝙ intellectus possibilis hꝫ aliquod commune in quo conuenit cum aliis patientibus: conuenit enim cū aliis in hoc quod est recipere. ¶ Secunda conclusio: intellectus possibilis intelligit seipsum non per suam essentiam: sed per suaꝫ speciem intelligibilem. hec conclusio probat tali ratione quia intellectus seipsum intelligendo intelligit se intelligere: sed intellectus non intelligit se intelligere per suam essentiam: sed per suam speciem intelligibilem. ¶ Contra hanc conclusionem arguit sic. Unumquodqꝫ est intelligibile ꝫm ꝙ est in actu: sed intellectus possibilis non est in actu (cum sit in potentia ad omnia intelligibilia) ergo intellectus possibilis nō potest intelligi. ¶ Preterea si intellectus possibilis intelligeretur a seipso: sequeret ꝙ idem esset mouens ⁊ motuꝫ respectu eiusdē ⁊ per ꝯñs illud esset in actu ⁊ i potētia respectu eiusdē: ꝯñs est falsum: ergo ⁊c. Sequela pꝫ. quia intellectus intelligendo mouet a re intellecta: ergo si intellectus possibilis intelligeret seipsum moueret a seipso. ¶ Preterea angelus cognoscit seipsum per suam essentiam: ergo pari ratione intellectus noster intelligit seipsum per suam essentiam cuꝫ sit immaterialis. ¶ Preterea si intellectus intelligeret seipsum per speciem: vel intelligeret seipsum ⁊ suam speciem ⁊ suum obiectum semper vnico actu vel alio ⁊ alio actu. Non secundum qꝛ ipossibile est ꝙ intellectus simul diuersis actibus intelligat. Neqꝫ ēt primū qꝛ dum intelligit rem intellectaꝫ intelligit seipsum. ¶ Preterea si sic sequeretur ꝙ intellectus semper intelligeret. quia intellectus est sibiipsi presens. ¶ Ad primum ⁊ ad secundum dicendum ꝙ ista duo argumenta probant ꝙ intellectus non intelligit seipsum per suam essentiam: non autem ꝙ non intelligat seipsum per speciem intelligibilem. ¶ Ad tertium dicendum negando sequelam: quia intellectus angelicus est in actu: sed intellectus noster est in potentia: ⁊ licet sit immaterialis quantuꝫ ad organum: est tamen materialis quantum ad esse. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ doctor sanctus in prima parte concedit ꝙ intellectus intelligit se ⁊ suum intelligere ⁊ suum obiectum diuersis actibus. Sed in primo sententiarum concedit ꝙ vnico actu omnia illa intelligit. ¶ Pro cuius declaratione conclusionis: considerandum est ꝙ species intelligibilis

⁊ intellectus possunt dupli͛ considerari. Uno modo vt sunt quedam res vere inter se distincte: ⁊ isto modo: alio actu intellectus pōt intelligere suā formā: ⁊ alio actu seipsum ⁊ intelligere suū. Alio mō possunt cōsiderari vt sunt principia intelligendi. ⁊ isto mō vnico actu omnia intelliguntur. ¶ Ad quintū dicendum negando sequelam: q2 ille species intelligibiles non semper sunt in actu: vn̄ nō oꝫ ꝙ intellectus intelligens seipsum per speciem intelligibilem semper intelligat.

¶ Sequitur textus. (Quoniam autē in omni natura.) Hec est lectio decima huius tertii libri. ⁊ in commento sancti Thome.

i Stud est quartum capitulū i quo phs determinando de intellectu agēte in actu: ponit vnā cōclusionē que talis est: ꝙ preter intellectum possibilē necesse est ponere intellectum agentem. Hec conclusio probat͛ tali rōne phi ⁊ exēplo. primo sic. Nam in omni nā que qñqꝫ est in potētia ⁊ quandoqꝫ in actu: necesse est ponere aliquid vt materiam in illo genere per quod est in potentia ad oīa que sunt illius generis ⁊ aliquid in actu quod se hꝫ vt ars respectu artificioꝝ per quod pōt facere illa in omni actu. sꝫ sia intellectiua fm potētiā intellectiuā quandoqꝫ est in potentia quandoqꝫ in actu: ergo necesse est ponere in aīa intellectiua vnā potētiā per quā est in potētia vt oīa intelligibilia suscipiat que dicit͛ intellectus possibilis ⁊ aliā potentiā per quam apta nata est facere illa intelligibilia i. actu que dicit͛ quidā habitus vt dicit phs. Exēplo idē probat͛. nā ad videndum colores requirit͛ lumē: sed intellectus agens se hꝫ vt lumē per respectum ad intelliā: ergo ad intelligendū requirit͛ intellectus agēs. ¶ Pro ampliori declaratione cōsiderādū est fm phm primo ꝙ quattuor sunt conditiones intellꝰ agentis. ⁊ istarū prīe tres sunt cōes itellectui possibili ⁊ agenti. quarū p͛ia ē. Intellꝰ agens est sepabilis: secunda est: intellꝰ agens ē ipassibilis. tertia est intellꝰ agens est ímixtus nō cōpositus ex diuersis naturis rerū. q̄rta est intellꝰ agēs fm suā sbām est in actu: ⁊ per hanc conditionē intellectus agens differt ab intellectu possibili q fm suā sbām est in potentia: has conditiones ponit phus inesse intellectui agenti tali rōne: q2 oīs agēs prestantius est ⁊ nobilius passo: sꝫ intellꝰ possibilis q se hꝫ vt patiens est sepabilis ⁊ ipassibilis ⁊ imixtus: ergo a fortiori intellꝰ agens est sepabilis impassibilis ⁊ immixtus. ꝙ autem intellectus agens sit in actu fm suā substantiā: pꝫ q2 agens est nobilius passo nō fm naturā sed secundū quod est in actu: eū ergo intellectus agens se hēat ad intellectum possibilē: sicut agens ad patiens ⁊ cū intellectus possibilis sit in potentia sequitur ꝙ intellꝰ agens sit in actu. ¶ Cōsiderādū est vlteriꝰ fm phm ꝙ tres sunt cōditiones intellꝰ i actu p quas differt intellectus in actu ab intellectu in potētia. q̄rū prima est ꝙ intellꝰ in actu est idē cū re intellecta: nō autē intellꝰ in poᵃ: quod intelligēdū est nō essentialiter sed participatiue aut subiectiue. Secūda cōditio est ꝙ intellꝰ in actu simpli͛ ⁊ vīr p̄cedit intellectū in poᵃ: lꝫ intellectus in potentia in vno ⁊ eodē ⁊ quod mouet͛ de potentia ad actū p̄cedat itellectū in actu. Tertia cōditio est ꝙ itellꝰ i actu semper intelligit quod non compeit itellectui in habitu vel in potētia. Ex p̄dictis elicit͛ ꝙ quadruplex est itellꝰ: intellectus agēs: itellectus possibilis: intellꝰ in actu: intellectus i potentia. ¶ Cōsiderādū est vlterius ꝙ due sunt conditiones partis intellectiue in commum. Quarū p͛ia est ꝙ pars intellectiua est separabilis: sed non quidem secundum esse in presenti statu sed fm operationeꝫ eo mō quo supra declaratum est. Secunda conditio est que sequit͛ ex prima ꝙ sola aīa intellectiua in homine est perpetua ⁊ incorruptibilis: perpetua dico a parte post non a p͛te añ cum habeat principium. Et si dicat͛ postq̄ ps intellectiua est separata ab homine: in ea non est reminiscentia: ergo videt͛ ꝙ non potest separari. ¶ Dicenduꝫ ꝙ reminiscentia non solum pertinet ad partem intellectiuā: sed pertinet ad eā solū fm esse ꝙ habꝫ in corpore: ⁊ hoc potissime ad eundē modū. ¶ Contra predictam cōclusionem sic argui͛. presentia obiecti sufficit ad immutationem potentie: ergo videt͛ ꝙ nō necessario requirat͛ intellꝰ agens ad intelligendum. ¶ Preterea non est ponendus sensus agens: ergo non est ponendus intellectus agens: pꝫ consequentia: quia sicut se habꝫ sensus ad sensibilia: ita se habꝫ intellectus ad itelligibilia. ¶ Preterea intellectus agens se habꝫ sicut lumen vt dicit phylosophus: sed lumen non requirit͛ ad videndum nisi propter medium fm doctorem sanctum: vt ex supra dictis pꝫ: ergo ad intelligendum non requirit͛ intellectus agens. ¶ Preterea si poneret͛ intellectus agens eius esset aliqua operatio: sed ipsius non ponit͛ aliqua operatio: ergo videt͛ ⁊c. probatio maioris: quia si ipsius esset operatio maxime esset illustrare phantasmata: sed itellectus agēs non illuminat phantasmata: cum non agat in ea neqꝫ aliquid imprimat in eis. ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicēduꝫ ꝙ presentia obiecti sufficit ad immutationem potentie dummodo idem obiectum sit in actu: obiectum autem intellectus secundum esse quod hꝫ extra animam nō est actu intelligibile fm sui naturam: sed fit actu intelligibile per virtutem intellectus agentis: vnde ratio nō sequitur. ¶ Ad secundum similiter dicendum ꝙ sensibile fꝫ sui naturam actu potest immutare sensum: ideo non ponit͛ sensus agens: sed intelligibile fm sui naturam nō potest immutare intellectum: ideo necessario ponit͛ intellectus agens. ¶ Ad tertium dicenduꝫ ꝙ intellectus se hꝫ sicut lumen non omnibus modis similitudinis: sed quantum ad aliquid. Nam sicut lumē requirit͛ ad videnduꝫ: ita intellectus agens ad intelligendum: sed dissimilitudo est in hoc quia lumen requirit͛ propter medium ⁊ non propter obiectum. Sed intellectus agens requiritur propter obiectum ⁊ non propter medium. ¶ Ad quartum dicendum ꝙ intellectus agentis triplex est operatio. Prima est illustrare phantasmata. Secunda est ex phantasmatibus illustratis speciem intelligibilem abstrahere. Tertia est per speciem intelligibilem abstractam intellectum possibilem determinare qui est fm se indeterminatus. ¶ Et dum dicebat͛ intellectus agens non imprimit aliquid in phantasmatibus ergo non illuminat. dō ꝙ non illuminat phantasmata aliquid imprimendo phantasmatibus: sed magis abstrahendo ⁊ confortando intellectum possibilem ad susceptionem specierum intelligibilium. ¶ Circa predicta primo dubitat͛ vtrum intellectus agens sit habitus: ⁊ argui͛ ꝙ non rōne doctoris sancti. ¶ Naꝫ omnis habitus presupponit cognitionem terminorum: si ergo intellectus agens essꝫ habitus sequeret͛ ꝙ non faceret omnia intelligibilia in actu: quod est contra sn̄iam phylosophi in oppositum arguit͛ per phylosophum in littera. ¶ Dicendum breuiter ꝙ habitus potest dupli͛ considerari. Uno modo proprie vt distinguit͛ ꝯ potentiam. ⁊ isto modo intellectus agens non dicit͛ habitus vt voluit argumentum dubii. Alio modo accipit͛ habitus communiter pro quacunqꝫ forma fm ꝙ habitus distinguit͛ contra priuationem: ⁊ isto modo intellectus agens dicitur habitus: vnde phylosophus non dicit ꝙ intellectus agens sit habitus simpliciter sed est tanquam habitus. ¶ Secūdo dubitatur vtrum intellectus agens sit separatus ab anima: vel vtrū sit aliquid ipsius anime. ⁊ videt͛ ꝙ sit aliquid ipsius anime. ¶ Nam ad intellectum agentem pertinet illuminare: sed illuminare pertinet ad altiorem virtutem: videlicet ad primam causam: ergo intellectus agens non est aliquid ipsius anime. ¶ Preterea intellectus agens vt videt͛ hic dicere phylosophus semper est in actu: ergo si intellectus agēs essꝫ aliquid ipsius aīe sequeret͛ ꝙ homo semper actu intelligeret: consequens est falsum: ergo ⁊c. ¶ Preterea prima conditio intellectus agentis est ꝙ sit separabilis: ergo non videt͛ ꝙ si aliqd ipsius anime. ¶ Dicenduꝫ ꝙ intellectus agens non est separa

tus ab ipsa anima: sed est aliquid ipsius anime quod patet tali ratione doctoris sancti in presenti lectione. Nam in omni quod est constitutũ a natura sunt principia sufficientia ad cõpletionem proprie operationis: sed intelligere est propria operatio hoĩs: (intelligere dico ꝑ phãtasmata.) ergo i homine sunt principia requisita ad talez intellectionem. sed homo non potest intelligere nisi per virtutẽ intellectus agentis: cuius est illuminare phantasmata ⁊ ab eis speciem intelligibilẽ abstrahere: ergo intellectus agẽs est aliqd in aĩa existẽs. ¶ Preterea si intellectus agens nõ esset in homine existens: sequeretur ꝙ homo non intelligeret per intellectum agentẽ cum nihil operetur nisi per aliquid in eo formaliter existens: consequens est falsum: ergo ⁊c. ¶ Ad primũ dicẽdũ ꝙ vniuersaliter illuminare oẽm creaturã pertinet ad primam cãm: sed illuminare phãtasmata pertinet ad intellectum agentem tanꝗ̃ ad causam particularem. ¶ Ad secundũ dicendum ad rõnem illam ꝙ phylosophus semper esse in actu non attribuit intellectui agenti. sed intellectui in actu vt supra dictum est. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ intellectus agens dicitur separabilis esse non ſm esse a materia sed ſm operationẽ: ⁊ ideo non indiget organo corporali. ¶ Dubitatur tertio vtruz intellectus agens sit perpetuus ⁊ incorruptibilis: ⁊ videtur ꝙ non: qr illud qđ habet principiũ non est perpetuũ: sed intellectus agẽs habet principium: ergo nõ est perpetuus. ¶ Preterea illud qđ est ex nihilo est vertibile in nihil: sed intellectus est ex nihilo: ergo est vertibilis in nihil: ⁊ per ꝯñs non erit perpetuus. ¶ Preterea nihil ẽ sine sua ꝓpria operatione: sed intellectus nõ potest intelligere post corruptionẽ totius cõiuncti (cuz propria eius operatio)sit intelligere per phãtasmata: ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicẽdũ ꝙ aliquid dicitur perpetuũ: Uno modo proprie pro eo quod caret principio ⁊ fine quid dicitur perpetuum a parte ante ⁊ a parte post. ⁊ isto modo intellectus nõ dicitur perpetuus. Alio mõ accipitur perpetuum pro eo qđ caret fine: qđ dicitur ꝑpetuum a parte post. ⁊ isto modo intellectus dicitur perpetuus. ¶ Ad secũdum dicendum ꝙ intellectus bene est vertibilis in nihil per potentiam creantis: non autẽ per aliquã potentiã in eo existentem. vnde non est corruptibilis: sed bene est annihilabilis. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ intelligere ꝑ phãtasmata ẽ ꝓpria operatio intellectus coniuncti: ſm ꝙ huiusmodi. non autem ipsius intellectus absolute ꝯsiderati: vnde rõ nulla. ¶ Dubitatur ꝗrto vtrum intellectus agẽs sit vnus in oĩbus hoĩbus. ⁊ videtur ꝙ sic. nã intellectus agẽs ẽ immaterialis: ergo nõ multiplicatur ad multiplicationez singulariũ siue suppositoꝝ materialiũ. ⁊ sic erit vnus in oĩbus. ¶ Preterea si essent tot intellectus agentes quot sunt hoĩes: sequeretur ꝙ iã essent infiniti intellectus actu stãtes (ſm pħm)perpetuitate mũdi: ꝯñs est impossibile: ergo ⁊c. ¶ Dicendum ꝙ nõ est vnus intellectus agens in omnibus hominibus secundum numerũ: lz sit vnus secundum speciem: quod sic patet. quia ad multiplicationem subiectorum sequitur multiplicatio accidentiũ. Sz intellectus agens est accidens: quod est subiectiue in anima. ergo ad multiplicationem animarum sequitur multiplicatio intellectus agentis. Sed manifestũ est quod nõ est vna anima numero in omnibus hominibus: ergo in eis non est vnus intellectus agens. ¶ Ad primũ dicendum quod intellectus agens dicitur immaterialis: qr non est ex materia cõpositus: dicitur tamen materialis: quia ẽ in materia. s. in essentia anime subiectiue. vnde habet materiã in qua: lz non habet materiam ex qua. ¶ Ad secundum dicendũ quod etiã stante perpetuitate mundi non sequitur qđ essent infinite anime in actu: ⁊ per consequẽs sequitur quod non essent infiniti intellectus agentes. ¶ Et si dicatur quod in qualibet circulatione deus creasset vnã animam: sequitur (quod cum fuissent infinite circulatiões stante perpetuitate mundi:)quod essent anime infinite actu. ¶ Dicendum negando suppositum: qr in infinito non est dabile vnum: idest non assignabilis quelibet go- vnde falsum supponitur cum dicitur in qualibet circulatione deus creasset animam.

¶ Sequitur in textu. (Indiuisibilium quidem igitur ⁊c.) Hec est lectio vndecima eiusdem libri: ⁊ in commento sancti Thome.

Istud est quintum capitulum: in quo phylosophus determinando de operationibus intellectus possibilis ponit duas conclusiones. Quarum prima est. Tantum sunt due operationes intellectus: videlicet indiuisibilium: idest terminorũ incõplexoruz intelligentia ⁊ cõpositio ⁊ diuisio eorũdem. Hec conclusio probatur tali ratione. ¶ Nam in omni operatione intellectus: aut est veritas: aut falsitas aut non. Si secundũ: sic est prima operatio. Si primum: sic est secunda. ¶ Contra predictam cõclusionem: sic arguitur primo. ¶ Nã rõ ⁊ intellectus sunt idem: sed indiuisibilium intelligentia nõ attribuitur rõni. cũ proprium rõni est discurrere: ergo non debz attribui intellectui. ¶ Preterea discurrere a notis ad ignota: est operatio intellectus: ⁊ tamen non est aliqua predictarũ: ergo non sunt tantũ due operatiões intellectus. ¶ Preterea cõpositio ⁊ diuisio non est nisi respectu multorum: sed intellectus non potest multa intelligere simul: ergo cõpositio non est operatio intellectus. ¶ Preterea intellectio fit per assimulationem rei intellecte ad intellectũ: sed in re extra animã non est compositio realis que ꝑ cõpositionem significetur: cum ibi non sit predicatum vel subiectum: ergo ⁊c. ¶ Ad primum dicendum quod lz rõ ⁊ intellectus sint idem secundum rem: differunt tamen secundum rõnem: vnde indiuisibilium intelligentia non attribuitur rõni proprie loquendo: attribuitur tamen intellectui. ¶ Ad secundum dicenduz quod discurrere ab vno in aliud continetur sub secunda operatione intellectus videlicet sub compositione ⁊ diuisione. ¶ Ad secundum dicendum quod lz intellectus non possit multa intelligere simul per modum multorum: potest tamen bene per modum vnius inquantum illa multa in aliquo conueniunt. ¶ Ad quartum dicendum quod lz compositio intellectus non fit in re extra animã secundum substantiã: est tamen in re extra animam secundum correspondentiam. Nam in rebus est compositio que correspondet cõpositioni intellectus. ¶ Pro cuius declaratione considerandum est quoniam in rebus inuenitur duplex compositio forme cum materia ⁊ talis correspondet compositioni intellectus cum intellectus componit superius cũ inferiori. Alia est compositio accidentis cum substantia: ⁊ talis correspondet compositioni intellectus: quia intellectus componit accidens cum sbo. ¶ Secunda cõclusio. Solum in secunda operatione intellectus est veritas vel falsitas. Hec conclusio probatur tali ratione. ¶ Naz veritas ⁊ falsitas consistunt in compositione vnius ad altecũ: sed talis operatio non est nisi secundũ cõpositionem vel diuisionez: ergo in cõpositione vel diuisione intellectus est veritas aut falsitas. ¶ Ex hac conclusione infert phylosophus quod lz in his que apprehenduntur per primã operationem intellectus non sit veritas vel falsitas: tamẽ intellectus circa talia intelligibilia diuisibilia semper est verus. Cuius rõ est. nam sicut sensus non decipitur circa proprium sensibile: ita intellectus non decipitur circa quod quid est intelligibile. ergo intellectus semper ẽ verus. ¶ Contra hoc correlarium sic arguitur. ¶ Nam sensus circa proprium sensibile potest decipi vt pz in collo columbe. ergo intellectus circa quod quid est potest decipi. ¶ Preterea opinio ⁊ rõcinatio attribuuntur intellectui ⁊ in vtroqz potest esse veritas ⁊ falsitas: ergo intellectus non semper est verus. ¶ Ad primum dicendũ qđ sensus non decipitur circa propriuz sensibile per se: sed bene per accidens inquantum iudicat de his que sunt adiũcta proprio obiecto. Ita intellectus potest decipi diuersimode circa quod quid est per accidens rõne composi-

tionis ⁊ diuisionis. Et h duplicter. Uno mō attribuēdo diffinitiōem sine quod quid est vnius alteri. Secūdo modo ponēdo aliquas partes i diffinitiōe que potest icompossibiles adinuicem ⁊ tūc diffinitio est falsa simpliciter. Exemplum primi vt diffinitio circuli attribuatur triangulo esset falsa diffinitio. Exemplum secūdi: vt si aliquis ponat in diffinitione alicuius isensibile. In illis vero in quorum diffinitione nulla est compositio nō cōtingit esse deceptionem: sed oportet illa vel itelligere vere vel nullo modo: vt dicitur nono methaphysice. ¶ Ad secundum dicendum quod ratiocinatio ⁊ opinio attribuuntur itellectui quātum ad secūdam eius operatiōem in qua bene est veritas aut falsitas: non autem quantum ad primam eius operationem. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum indiuisibile sit prius intelligibile a nobis q̄ diuisibile. Et videtur ꝙ sic. quia ex cognitione principiorum ⁊ elementorum deuenimus i cognitionem principiatorum: vt patet i primo physicorum: sed indiuisibile est principium ⁊ elementum diuisibilis: sicut vnum est principium numeri: ⁊ punctus est principium linee. ergo sequitur quod indiuisibile prius cognoscatur a nobis quam diuisibile. In contrarium arguitur: quia habitus prius cognoscitur a nobis quam priuatio: sed indiuisibile dicit priuationem: diuisibile autem habitum. ergo ⁊c. ¶ Dicendum secundum phylosophum in littera quod tripliciter aliquid dicitur indiuisibile. ¶ Nam aliquid dicitur indiuisibile secundum actum: quod tamen est diuisibile i potentia sicut continuum vt puta linea dicitur indiuisibilis secundum actum: tamen est diuisibilis secundum potentiam. ¶ Secundo modo aliquid dicitur indiuisibile secundum speciem ⁊ istis duobus modis indiuisibile cognoscitur prius a nobis quam diuisibile. Tum primo q: cognitio cōfusa ⁊ ideterminata precedit cognitionem determinatam. Tum secundo: q: prima operatio itellectus precedit secūdam. Tertio modo dicitur idiuisibile taz secūdum actum quam secūdum potentiam: sicut punctus dicitur indiuisibilis: ⁊ isto modo idiuisibile nō prius cognoscitur a nobis quam diuisibile vt voluit ratio i cōtrarium adducta. ¶ Ad argumentum dubij dicendum qd i acquisitione scientie n̄ semper prius cognoscimus principia sed aliqn̄ ex cognitione effectuum deuenimus i cognitione causarum ⁊ principiorum: licet in complemento scientie procedamus a principijs ad effectum.

¶ Sequitur in textu. (Uidetur autem sensibile ⁊c.)

¶ Hec est lectio duodecima huius tertij libri: ⁊ i cōmēto sancti Thome.

¶ Istud sextum ⁊ vltimuz capitulū tertij tractatus hui⁹ tertij de anima comprehendit simul duas lectiones commenti sancti thome: videlicet duodecimā que icipit. (Uidetur ⁊c.) ⁊ tertiamdecimaz que icipit. (Nunc autem de anima ⁊c.)

i

Istud est sextum ⁊ vltimuz capitulū tertij tractatus i q̄ phylosophus determinando de parte intellectiua per respectum ad sensum ponit tres conclusiones: inferendo tria correlaria. ¶ Prima conclusio est quod intellectus mouetur ab intelligibili. Hec conclusio probatur tali ratione phylosophi. ¶ Sicut se habet sensus ad sensibile: ita se habet intellectus ad intelligibile: sed sēsus mouetur a sēsibili vt supra cōcessum est: ergo intellectus mouetur ab itelligibili. ¶ Cōtra hāc cōclusiōem sic arguitur. ¶ Nam motus est actus existētis i potētia secūdum quod huiusmodi: vt patet tertio physicorum: sed itelligere n̄ est actus existētis i potētia. alias n̄ attribueretur deo. ergo itelligere n̄ est moueri: ⁊ sic n̄ mouetur itellectus ab intelligibili. ¶ Preterea per motum subiectum aliquid amittit. sed anima itellectiua per itellectiōem nihil amittit: sed magis perficitur. ergo itellectus n̄ patitur neqꝫ mouetur. ¶ Ad primum dicēdum ꝙ duplex est motus. Quidam est motus physicus ⁊ proprie dictus. qui est de cōtrario i contrarium: ⁊ isto modo itellectus n̄ mouetur ab itelligibile. Alius est motus methaforicus qui videlicet est actus entis perfecti secūdum quod huiusmodi: ⁊ isto modo intellectus dicitur moueri: ⁊ per hoc patet solutio ad secūdum. ¶ Secunda cōclusio. Intellectus n̄ potest itelligere nisi per phantasmata. hec cōclusio probatur tali ratione. ¶ Nam sicut se habet sensus ad sensibile ⁊ visus ad colorem: ita se habet itellectus ad phātasmata: sed sēsus n̄ potest sentire sine sēsibili: neqꝫ visus potest videre sine colore: ergo itellectus n̄ potest itelligere sine phātasmatibus: videlicet conuertēdo se ad phātasmata. Ex quo ifertur quod necesse est itelligētem phātasmata speculari. ¶ Contra predictam cōclusionem arguitur primo. ¶ Nam itellectus itelligit mathematicalia que sunt abstracta a materia. ergo itellectus n̄ semper idiget phātasmatibus. ¶ Preterea itellectus itelligit deum ⁊ substantias separatas: sed talia n̄ cadūt sub phantasmatibus. ergo idem vt supra. ¶ Preterea itellectus est i actu per speciē itelligibilē: ergo itellectus dum habet apud se speciez itelligibilem potest intelligere: quia itelligere nihil aliud est q̄ itellectum actu iformari per speciem itelligibilem. ¶ Ad primum dicendum quod licet mathematicalia sint abstracta a materia sensibili eam i communi q̄ idiuidualli: tamē n̄ sūt abstracta a materia intelligibili idest phantasiabili. ¶ Ad scdz dicendum quod licet substantie separate accipiendo itellectum pro phātasia nō cadāt sub phātasmatibus per se tamē cadunt sub eis per accidēs: videlicet per suos effectus: vnde illa ratio nihil aliud cōcludit q̄ quod substantie separate n̄ sūt itelligibiles quantum ad earum quiditates in presenti statu ⁊ a priori: sed solum quantum ad quid est ⁊ a posteriori. ¶ Ad tertium dicendū quod itellectus est i actu per speciem itelligibilem actualiter existētem i eo: species autem intelligibilis post actualez cōsiderationem n̄ est i itellectu in actu: sed i habitu solum: vnde ratio nulla. ¶ Tertia cōclusio. Intellectus practicus ⁊ itellectus speculatiuus n̄ sunt due potencie anime realiter distincte: sed ratione tantum. Hec conclusio probatur tali ratione phylosophi elicitue. ¶ Nam intelligere cum actione: idest cum extensione ad opus ⁊ intelligere sine actione aliquo diuum absolute pertinet ad idem genus cognoscibilitatis: sed intellectus speculatiuus intelligit verum sine actione: idest sine extensione ad opus. Intellectus vero practicus itelligit cum actione. ergo itellectus speculatiuus ⁊ intellectus practicus pertinent ad idem genus potentie. ¶ Cōtra hāc cōclusionez sic arguitur. ¶ Potentie distinguuntur per obiecta: sed obiectum intellectus speculatiui est verum: obiectum autem intellectus practici est bonum. ergo videtur ꝙ intellectus practicus ⁊ itellectus speculatiuus sint diuerse potentie. ¶ Preterea habitus practicus ⁊ habitus speculatiuus specie distinguuntur propter distinctionem obiectorum. ergo itellectus speculatiuus ⁊ itellectus practicus specie distinguuntur. ¶ Ad primum dicendum ꝙ n̄ quelibet distinctio obiectoruz sufficit ad distinctiōem potentiarum. sz requeritur ꝙ talia obiecta sint distincta genere: non quidez genere nature aut genere logico sed genere cognoscibilitatis: vt supra determinatum est i secundo. Uerumtamen bonum in se cōsideratum non est obiectum intellectus practici: sed verum extensum ad opus dicitur obiectum itellectus practici: verum autem absolute cōsideratum dicitur obiectum itellectus speculatiui. ¶ Ad secūdum dicēdum negādo cōsequētiam: quia maior distinctio obiectorum requiritur ad distinctiōem potētiarum q̄ ad distinctionem habituū vt etiam supra declaratuz est vnde ratio n̄ sequitur. ¶ Ex predictis in hoc tractatu ifert phylosophus primo quod n̄ potest fieri intellectio sine sensu: quia vt dictum est itellectus n̄ potest itelligere sine phātasmatibus: phātasmata autem n̄ sunt sine sēsu. ergo n̄ potest fieri itellectio nisi mediante sēsu.

¶ Ex quo patet falsitas opinionis Auicēne. qui dicit q̄ post actualem cōsiderationem itellectus potest intelligere n̄ cōuertēdo se ad phātasmata: hoc autē patet esse falsum ad sensum ¶ Nam ille qui habet habitum scientiarum post actualem cōsideratiōem n̄ potest actu per illos habitus cōsiderare si ledatur organum corporale: vt patet de freneticis. ergo signum est manifestum q̄ i qualibet itellectione requiruntur vires sēsitiue. ¶ Infert in secūdo q̄ itellectus est quodammodo omnia. Cuius ratio est: quia omnia que sunt aut sunt sēsibilia aut intelligibilia: sed i anima est sēsus ꝛ itellectus: sensus autem est quodammodo omnia sensibilia: ꝛ itellectus est quodammodo omnia intelligibilia: cum ex intellecto ꝛ intellectu fiat quodammodo vnum. ergo anima nostra intellectiua ē quodammodo omnia: non autem per comparationem: vt antiqui voluerunt sed per apprehensionem. Infertur tertio q̄ intellectus non est idem quod phantasia quia proprium ipsius intellectus est affirmare vel negare: sed hoc non competit ꝓprie phātasie. ergo ꝛc. ¶ Circa predicta dubitatur primo vtrum intellectus eodem modo moueā ab itelligibili: sicut sensus a sensibili. ¶ Dōm breuiter q̄ nō: q2 dū s̄sus mouer̄ a sensibili, attendir̄ triplex gradus. nam primo sensus apprehendit aliquod sensibile tanquam conueniens vel nociuum. Secundo ex hoc sequitur in sensu delectatio vel tristitia. Tertio vero illud prosequitur si sit delectabile aut fugit si sit nociuum. Intellectus autem postq̄ apprehendit intelligibile: tūc immediate prosequitur aut fugit. Item sensus dum apprehendit sensibile non simpliciter ꝛ vere sed quodammodo affirmat vel negat: intellectus autē vere affirmat vel negat. ¶ Pro ampliori declaratione eius assignat doctor sanctus in commento presentis lectionis. 169. quare in sensu ex apprehensione boni vel mali nō statī sequar̄ desiderium vel fuga sicut fit in intellectu: huius ratio est. quia sicut sensus non apprehendit bonum vniuersale: ita appetitus sensitiuus non mouetur a bono vel malo vniuersali: sed a quodam determinato bono quod est delectabile s̄m sensum ꝛ a quodam determinato malo quod est triste secundum sensum. In parte autem intellectiua est apprehensio boni ꝛ mali vniuersalis: vnde ꝛ appetitus intellectiue partis (scilicet ipsa voluntas) mouetur statim ex bono vel malo per intellectum apprehenso sibi presentato. hec ille. vbi supra. ¶ Dubitatur secundo vtrū intellectus intelligat per abstractionem a phantasmatibus: ꝛ videtur q̄ non. ¶ Nam intellectus intelligendo conuertit se ad phantasmata. ergo intellectus non intelligit abstrahendo a phantasmatibus. ¶ Preterea sicut se habet visus ad colorē ita se habet intellectus ad phantasmata vt concessum est: sed visus non potest videre colorem abstrahendo se a colore. ergo intellectus non potest intelligere abstrahendo a phantasmatibus ¶ Preterea nihil potest intelligi sine illo quod cadit in diffōe rei: sed materia cadit in diffinitione rei naturalis. ergo intellectus non potest itelligere res naturales sine materia: sed materia est principiū indiuiduationis. ergo sequitur q̄ intellectus non potest intelligere absq̄ conditionibus indiuiduantibus: sic non abstrahit se a phantasmatibus. ¶ Preterea si intellectus intelligēdo abstraheret a phātasmatibus: vel ergo abstrahere pertinet ad intellectum possibilem: vel ad intellectum agentem non ad intellectum possibilem cum eius sit recipere: nec ad intellectum agentem: cum eius sit phantasmata illustrare: ꝛ per consequens magis i eis aliquid imprimeret q̄ abstraheret. ¶ Ad primum dicendum q̄ intellectus intelligit semper conuertendo se ad phantasmata: ꝛ etiam abstrahendo. conuertendo quidem inquantū intelligit vniuersale quod habet esse in singularibus: abstrahendo vero inquātū intelligit vniuersale non intelligendo singulare. ¶ Ad secundum q̄ non est omnimoda similitudo inter colorē per respectum ad visum e inter phantasmata per respectum ad intellectum: nam color secundum sui naturam est per se visibilis: sed phantasmata secundū se non sunt intelligibilia: sed propter ea requiritur virtus intellectus agentis vt supra declaratū est: vnde nō est simile. ¶ Ad tertium dicendum q̄ materia signata est principium indiuiduationis: non autem materia communis que ponitur in diffinitione rei naturalis. ¶ Ad quartum dicendum q̄ abstrahere pertinet ad intellectum agentem inquantum ipsa (propter propinquitatem quam habent ad ipsum) efficiuntur habilia vt ab ipsis possit abstrahi species intelligibilis presentanda intellectui possibilis.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam autem anima ꝛc.)
¶ Hic est quartus tractatus huius tertij libri d̄ anima: ꝛ est lectio decimaquarta eiusdem: in commento sancti Thome.

Istud est quartus tractatus huius tertij in quo phylosophus determinat de potentia motiua ꝛ de cōparatione potentiarum ad ipsam inuicem ꝛ ad se inuicem. Qui quidem tractatus continet tria capitula. In primo capitulo phylosophus determinat de potentia motiua in communi ꝛ secundum se. In secūdo vero determinat de potentia motiua per respectum ad diuersa animalia. ibi. (quoniam igitur supra dictum est.) In tertio capitulo ostendit qualiter diuerse partes anime ordinantur inter se. ibi. (vegetabilem autem quidē.) In primo igitur capitulo ponuntur due conclusiones: quarū prima est q̄ diuisiones potentiarum ab antiquis phylosophis sunt insufficienter assignate. quarum prima est. Potentiarum quedam sunt rationales quedam sunt irrationales: ꝛ hanc conclusionē probat phylosophus quatuor rationibus: quarum prima est. Potentia vegetatiua ꝛ sensitiua sunt potentie anime plus inter se differentes q̄ potentia irrationalis ꝛ concupiscibilis: ꝛ tamen iste due potentie non comprehenduntur sub predictis diuisionibus. ergo n̄ sunt sufficientes. Secunda rō. phantasia est quedā potentia aīe: ꝛ tamē non comprehenditur sub p̄dictis. ergo ꝛc. Tertia rō. vis appetitiua ꝛ vis intellectiua est quedā potentia anime distincta ab alijs: ꝛ tamen non continetur sub aliqua predictarū diuisionum: cum nō diuidatur in irascibilem. vł ꝛ in concupiscibilem. ergo ꝛc. Quarta rō aliq̄ sūt potentie anime q̄ sunt p̄ncipia motiua augmēti ꝛ decrementi: ꝛ tamen de illis in predictis diuisionibus nulla fit mētio. ergo ꝛc. ¶ Scd̄a cōclusio p̄ncipium motus localis: vł potentia motiua non est potentia vegetatiua: que patet duabus rationibus ph̄i: quarum prima est. motus secundum locum semper fit propter aliquod desideratum vel imaginatum sed imaginatio ꝛ desiderium siue appetitus non conueniunt potentie vegetatiue. ergo sequitur q̄ principium motus localis non est potentia vegetatiua. secunda ratio est ad idem. nam si potentia vegetatiua esset principiū motus localis sequeretur q̄ plāte mouerentur motu locali: cū i eis sit potētia vegetatiua: ɔ̄ns ē falsum: ergo ꝛc. ꝛ si dicatur plante mouentur sursum ꝛ mouentur deorsum: ꝛ ad alias differentias positionis ergo mouentur motu locali. ¶ Dicendum q̄ non mouētur motu locali progressiuo de quo est ad propositum. ¶ Quod vero principium motus localis non sit sensus probatur tali ratione. ¶ Nā sensus est in omni animali: si ergo sensus esset principium motus localis: sequeretur q̄ omnia animalia mouerentur motu locali: quod est falsum. ¶ Sed q̄ tale principium non sit intellectus patet: quia aut esset intellectus speculatiuus aut practiuus. ¶ Non primum quia intellectus speculatiuus solum versatur circa speculabilia: non autem circa aliqua agibilia: inquantum huiusmodi secundum q̄ fit motus localis: neq̄ itellectus practicus: q2 animalia bruta mo

nentur motu locali progressiuo quibus inest intellectus practicus. ¶ Circa predicta dubitatur primo vtrum appetitus intellectiuus qui dicitur voluntas sit potētia distincta ab appetitu sensitiuo ⁊ videtur ꝙ non. ¶ Nam differentia accidentalis obiectorum non facit differentiam specificam potentiarum vt in secundo habitum est sꝫ accidit obiecto appetitus: videlicet bono quod sit apprehensum a sensu vel ab intellectu: ergo appetitus intellectiuus ⁊ appetitus sensitiuus nō realiter distinguūtur cum nō distinguantur nisi per bonum apprehensuꝫ ab intellectu: ⁊ per bonum apprehensū a sensu. ¶ Preterea appetitus sensitiuus sicut ⁊ intellectiuus fertur ad rem ad extra: sed res ad extra est singulare bonum: ergo idem vt supra. ¶ Dicendum ꝙ appetitus intellectiuus ⁊ sensitiuus sunt due potentie specie distincte. Cuius rō est: quia potentia appetitiua ⁊ potentia passiua apta nata est moueri a bono apprehenso. Sed manifestum ē ꝙ bonum quod apprehenditur ab intellectu aliter mouet appetitum ꝙ̄ bonum apprehensum a sensu: cum bonū quod apprehenditur ab intellectu apprehēdatur sub ratione vniuersalis: bonuꝫ vero quod apprehēditur a sensu: apprehenditur sub ratiōe particularis: ergo sūt due potentie distincte. ¶ Ad primum dicendum ꝙ non accidit bono secundum quod appetibile est quod sit apprehensum a sensu vel ab intellectu: sed ꝯuenit ei p se qꝛ nō potest mouere appetitum nisi vt apprehensum. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ licet res extra animaꝫ sit quoddaꝫ bonum particulare in se consideratum: tamen voluntas fertur ad illud bonum non secundum rationem particularem sed secundum ratiōem vniuersalem. ¶ Dubitatur secundo vtrum appetitus intellectus diuidatur in irascibilem ⁊ concupiscibilem: ⁊ videtur ꝙ sic. quia appetitus dicitur concupiscibilis a concupiscentia ⁊ irascibilis ab irascendo: sed voluntas aliqua concupiscit que nō ptinet ad sensum: videlicet virtutes intellectiuas: vtputa sapientiam: ergo aliquis est appetitus ꝯcupiscibilis ⁊ ex opposito irascibilis. ¶ Dicendum quod appetitus intellectiuus non potest diuidi in irascibilem ⁊ concupiscibilem. Cuius ratio est. quia illa potentia que respicit aliquod obiectum vniuersale secundum communem rationem eius non diuiditur in potentias distinctas secūduꝫ distinctionem partium subiectiuarum ꝗ̄ continentur sub illo obiecto: sed appetitus intellectiuus vtputa voluntas respicit bonum vniuersale: secundum communē rationem eius: ergo sequitur ꝙ non diuiditur in diuersas potentias secundum diuisionem illius vel illius boni: sicut visus qui respicit colorem obiectiue: non diuersificatur specifice propter diuersitatē illius vel illius coloris. ¶ Ad rationem dubij dicendum ꝙ concupiscētia potest accipi dupliciter. Uno modo absolute: prout dicit potentiam anime: ⁊ isto modo tantum in voluntate est concupiscentia. Alio modo accipitur concupiscentia pro operatione anime que fit cum quadam immutatione animi: vt in proposito accipitur: ⁊ isto modo in voluntate non est concupiscentia.

¶ Sequitur in textu. (Quoniam igitur sicut ⁊c.)

¶ Hec est lectio decimasexta huius tertij libri: ⁊ in commento sancti Thome.

Istud ē secundum capitulū eiusdem tractatus in quo phylosophus determinando de potentia motiua per respectū ad diuersa animalia ponit duas conclusiōes. Quarum prima est. quod nihil est motiuum suipsius sine phantasia. Hec conclusio probatur tali ratione. ¶ Nā vnumquodqꝫ est motiuum suipsius inquantum est appetitiuum: sed appetitus non est sine phantasia: ergo nihil suipsius est motiuum sine phantasia. ¶ Pro cuius declaratione sciendum est ꝙ phantasia potest accipi dupliciter. Uno modo proprie prout distinguitur contra partem intellectiuam: ⁊ isto modo non accipitur hic. Alio modo vt se extendit ad intellectum secundum ꝙ materia phantasialis dicitur materia intelligibilis: ⁊ isto modo accipitur hic. ¶ Contra predicta sic arguitur. Si vnumquodqꝫ esset motiuum suipsius secundū quod habet phantasiam ⁊ appetitum: sequeretur ꝙ animalia imperfecta essent motiua suipsius: cum in eis sit phantasia ⁊ appetitus. consequens est falsū. ergo ⁊c. ¶ Preterea hō mouet seipsū: sꝫ mouet seipꝫ mediāte rōne particulari (vt statim patebit) que quidem ratio non est phantasia cum phantasia nō distinguatur: ergo idem vt supra. ¶ Ad primū dicendū ꝙ duplex est phantasia vt sepius dictū ē: videlicet determinata ⁊ īdeterminata: verū ē ꝙ ī animalibus imperfectis est phantasia indeterminata: non autem determinata vt ad propositum. ¶ Ad secundū dicendum quod vt dictum est duplex est phantasia. quedam est indeterminata ⁊ talis non est ratio. Alia est phantasia determinata: ⁊ talis est duplex. quedam ē sensibilis que fit absqꝫ deliberatione: ⁊ talis inuenitur ī animalibus vtiqꝫ perfectis: que etiam ratio non dicitur. Alia est phantasia ratiōalis: que videlicet habet fieri cū quadam deliberatione ⁊ discursu: ⁊ talis reperitur ī hominibus que dicitur ratio. ¶ Secunda conclusio. homo mouet seipsum mediante ratione. Hec conclusio probatur tali ratione. Nam vnumquodqꝫ est motiuum suipsius inquantum est appetitiuum vt dictum est: sed appetitus non est sine phantasia: phantasia autem in homine vocatur ratio. Ratio autem non est sine ratione. ergo ⁊c. ¶ Contra hanc cōclusionem sic arguitur. ¶ Nā si homo moueret seipsum mediante ratione. Aut illa ratio esset speculatiua aut practica. ¶ Non primum quia pari ratione intellectus speculatiuus esset principiū motus. Neqꝫ secundum cum talis ratio versetur circa vniuersalia vt in pluribus secundum que non fit motus localis. ¶ Dicendum ꝙ duplex est ratio. Quedam ē speculatiua: alia est practica. Ratio speculatiua non ē principium motus. Ratio autem practica est duplex. Nam quedam est vniuersalis: quedam est particularis. Ratio vniuersalis non est principium motus localis: bene autem ratio particularis. ¶ Circa predicta dubitatur vtrum ratio ⁊ intellectus sint due potentie: ⁊ videtur ꝙ sic.

¶ Nam sicut se habet imaginatio ad ratiōem: ita se habet ratio ad intellectum: sed imaginatio est potentia distincta contra rationem. ergo ratio distinguitur contra intellectum. ¶ Preterea sicut se habet ratio ad sensum: ita se habet ratio ad intellectum qui attribuitur angelis: sed ratio ⁊ sensus sunt diuerse potentie. ergo ratio ⁊ intellectus cum plus differant angelus ⁊ homo ꝙ̄ homo ⁊ brutum. ¶ Dicendum ad dubium quod ratio ⁊ intellectus non distinguuntur essentialiter sed solum secundum rationem secundum diuersa officia actuum. Nam vna ⁊ eadem potentia intellectus secundum quod simplici apprehensione est intellectiua dicitur intellectus: secundum vero quod cum quoddam discursu a noto ad ignotum intelligit vocatur ratio: ⁊ quia angelus secunduꝫ suā naturam intelligit simplici intuitu sine discursu: homo vero intelligit discurrendo ab vno in aliud: ideo intellectus appropriatur angelis: ratio vero hominibus: ⁊ inde est quod angeli vocantur substantie intellectuales: homines vero creature rationales. ¶ Ad primum dicenduꝫ ꝙ illa similitudo attenditur secundum diuersitatem actuum: non autem secundum diuersitatem essentialem potentiarum: sic etiam dicendum est ad secundum.

¶ Sequitur in textu. (Uegetabilem quidem animam ⁊c.) ¶ Istud tertium capitulum comprehendit duas vltimas lectiones eiusdem libri: ⁊ in commento Sancti Thome.

Istud est tertium ⁊ vltimum capitulum huius libri ī quo phylosophus determinando de ordinatione potentiarum ad inuicem per respectum ad corpus anime

tum ponit quattuor conclusiones inferendo quattuor correlaria. Quarum prima est. ¶ Omne vivens quandiu vivit necesse est quod habeat animam vegetativam. Hec conclusio proba ur tali ratione phylosophi. ¶ Nam omne vivens quandiu vivit vititur alimento: sed vti alimento pertinet ad animam vegetativam: ergo necesse est quod omne vivens dum vivit habeat animam vegetativam. Probatio maioris. quia omne vivens dum vivit habet augmentum statum vel decrementum: sed hoc non potest contingere nisi alimento: quia tempore augmenti oportet quod plus convertatur de alimento in substantiam aliti quam quod sufficiat ad sustentationem vel conservationem preexistentis magnitudinis: Tempore vero status equaliter: Tempore vero decrementi minus. ¶ Contra hanc conclusionem sic arguitur. ¶ Nam deus vivit vt probat phylosophus duodecimo metaphysice. ⁊ tamen in eo non est anima vegetativa. ergo ⁊ cetera. ¶ Dicendum quod phylosophus hic loquitur de generabilibus ⁊ corruptibilibus viventibus. ¶ Secunda conclusio. Non omne vivens habet sensum. Hec conclusio probatur duabus rationibus. Quarum prima est. ¶ Nam non omne vivens habet corpus redactum ad mediam proportionem qualitatum vt plante: ergo non omne vivens habet sensum tactus qui requirit organum tale dispositum: ⁊ per consequens non omne vivens habet sensum: quia vbi non est sensus tactus: ibi nullus est sensus. ¶ Secunda ratio. Sensus immutatur spiritualiter a sensibili: Sed plante solum immutantur immutatione reali: ergo plante non habent sensum: sed plante sunt corpora viventia. ergo ⁊ cetera. ¶ Contra hanc conclusionem sic arguitur. ¶ Plante sunt creature sensibiles: ergo videtur quod sunt animalia: ⁊ per consequens quod habeat sensum: patet sequela. Cuicunque competit differentia: eidem competit illud: cuius est differentia: sicut cui competit rationale ei dem competit homo. ¶ Dicendum quod sensibile potest accipi dupliciter. Uno modo passive: ⁊ illo modo plante sunt sensibiles: idest apte nate sentiri. sed vt sic sensibile non est differentia animalis. Alio modo accipitur active pro eo quod aptum natum est sentire: ⁊ isto modo plante non sunt sensibiles. ¶ Cum igitur sensibile isto modo sit differentia animalis: sequitur quod plante non sunt animalia. ¶ Tertia conclusio. Necesse est quod omnia animalia habeant sensum. Hanc conclusionem probat phylosophus specialiter de animalibus progressivis. ¶ Nam si animalia progressiva non haberent sensum: sequeretur quod non possent consequi finem ad quem natura ea ordinavit. Et per consequens essent frustra. Consequens est falsum. cum natura non agat frustra: quia agit propter finem. Probatio sequele. quia corpus animalis progressivi est organizatum ⁊ dispositum propter motum: vt videlicet per motum vlterius alimentum consequatur: per quod conservetur in esse: sed hoc non posset fieri si non haberet sensum: quia non discerneret corruptiva que possent eis obviare: ⁊ sic corrumperetur. ⁊ per consequens non pergerent animalia ad finem ad quem natura ipsa ordinavit. Secundo probat eandem conclusionem communiter de omnibus animalibus. ¶ Nam necesse est quod omnia animalia habeant sensum tactus: si debeant salvari: ergo necesse est quod habeant sensum. Probatio antecedentis. quia corpora animalium possunt immutari a qualitatibus tangibilibus vsque ad suam corruptionem: ergo necesse est quod habeant sensum tactus ad discernendam convenientia corruptivis. Ex quo infertur secundum phylosophum quod necesse est quod omnia animalia habeant gustum cum gustus sit quidam tactus. ¶ Sed contra hanc conclusionem arguitur sic. ¶ Aliqua sunt animalia immobilia: ergo non est necesse quod omne animal habeat sensum ad hoc quod remaneat in esse per pers[e]-

cutionem alimenti. ¶ Dicendum quod illa animalia habent eis aliquid adiunctum a quo trahunt alimentum. ¶ Quarta conclusio. ¶ Non omnia animalia habent omnes sensus necessario. ¶ Hec conclusio probatur tali ratione: quia animalia possunt conservari in esse ceteris sensibus non existentibus: ergo non necessario omnia animalia habent omnes sensus. ¶ Ex predictis infert phylosophus quattuor correlaria. ¶ Quorum primum est quod corpus animalis non potest esse incorruptibile. ¶ Cuius ratio est. quia corpus animalis debet esse (vt dictum est) redactum ad mediam proportionem qualitatum primarum sive qualitatum tangibilium: sed quodlibet corpus simplex habet causam qualitatem secundum superabundantiam: vtputa ignis caliditatem ⁊ aqua frigiditatem. ergo ⁊ cetera. ¶ Secundum correlarium. Remoto sensu tactus necesse est omnia animalia mori: quia posito sensu tactus ponitur animal: ⁊ remoto sensu tactus removetur animal. ¶ Tertium correlarium quod sensus propter excellentiam sensibilium potest corrumpi. ¶ Quartum correlarium est. quod alii sensus preter sensum tactus non corrumpuntur quantum ad esse animalium: sed solum quantum ad bene esse: vt satis de se manifestum est. ¶ Circa predicta dubitatur primo. Utrum solum in corporibus habentibus animam vegetativam sit vita: Et arguitur quod non. ¶ Nam corpus celeste habet animam: ⁊ tamen corpus celeste non vivit: cum vita sit operatio anime vegetative: que non est in corpore celesti: aut anime sensitive: que etiam non reperitur in eo cum non sit animal: vel etiam anime intellective: que procul est a celo cum celum non intelligat. ¶ Preterea in deo summo est vita: ⁊ tamen in deo non est corpus: ergo non in corporibus habentibus animam est vita. ¶ Dicendum quod vita potest accipi dupliciter. ¶ Uno modo pro operatione vitali que sequitur vnionem anime ad corpus per modum inhesionis. Et primo modo solum in corporibus habentibus animam est vita. ¶ Alio modo accipitur vita pro operatione alicuius moventis seipsum: quandiu enim aliquod movet seipsum: dicimus quod illud vivit: ⁊ isto modo solum in corporibus habentibus animam solum est vita. ¶ Ad primum dicendum quod celum non habet animam inherentem sibi per modum forme: sed forsitan habet animam sibi assistentem sicut motor assistit mobili capiendo animam pro substantiali separata: vnde non oportet quod habeat vitam. ¶ Ad secundum dicendum quod deus dicitur vivere secundo modo: non autem primo modo de quo est hic ad propositum. ¶ Pro cuius declaratione considerandum est secundum doctorem sanctum in prima parte quod quadruplex est gradus vite. secundum quod quadrupliciter dicitur aliquid movere seipsum. ¶ Nam aliquid dicitur movere seipsum non quantum ad formam per quam movet: sed quantum ad executionem motus: ⁊ isto modo plante movent seipsas ⁊ dicuntur vivere imperfecte tantum. ¶ Secundo modo aliquid movet seipsum non solum quantum ad executionem motus: sed etiam quantum ad formam que non est ei naturaliter insita sed eam acquirit per suam operationem: finem tamen per quem agit naturaliter habet ei inditum: ⁊ isto modo animalia movent seipsa: ⁊ quia perfectius movent seipsa quam plante: ideo perfectius dicuntur vivere. ¶ Tertio modo aliquid movet seipsum. non solum quantum ad executionem motus: nec solum quantum ad formam que est principium motus: sed etiam quantum ad finem: videlicet vel hunc vel illum: ⁊ isto modo homo dicitur movere seipsum: ⁊ quia perfectius movet se quam alia animalia: ideo perfectius dicitur vivere. ¶ Quarto modo aliquid movet seipsum non solum quantum ad predicta tria: sed quantum ad omnia que requiruntur ad motum vel accipiens ab alio. Et isto modo deus dicitur movere seipsum: quia perfectius movet seipsum quam ce-

tere creature: cum omnes creature aliquid accipiant ab alio. Ideo deus dicitur perfectissime viuere. ꝛ vt probatur secundo metaphysice est sua vita vnus eternitate et trinus in vnitate existens qui est benedictus in secula.
AMEN.

¶ Explicit breuis recollecta super tres libros de anima Aristotelis secundum excellentissimum virum fratrem Dominicum de flandria ordinis predicatorum: Sacre Theologie approbatissimum professorem: ꝛ noviter castigatum. Impressum Venetijs per Magistrum Petrum de quarenghis Pergomensem. Anno ab Incarnatione Domini. 1501. die. 7°. Mensis Aprilis.

Registrum huius operis.

a
Diui Thome
Aristotelis stragyrite
animam aut non.
quascūq; autem.

b
¶ Epilogat ꝛ colligit
dum partes translata
dum autem est q̄
cut in dicis intelligentia

c
puncta: quia non
sicut empe. dicit
indiget: quia nec
ꝛ lignum ꝛ lapis

d
mouet hoc in hac
posterius autem
obiectis diuersis
cut caput animalium

e
similitudinem rei
prias vel passiones
totam naturam
Postq̄ phylosophus

f
Postq̄ phylosophus
dum autem propter
cōnaturalia nobis
bus dictum est

g
Sed priores
est prima
dum phantasiam
quod contingeret

h
quid aliud sibi.
rali. Et quia in
sicut contingit
malum: quod potest

i
¶ Ostendit quid sit
at vō si habet
Explicit liber.
vna dubitatio

k
sibilem: quia
aliud: si dicatur
Ex quo sequitur
forme quę corrumpitur

l
distinguuntur per actus
de eis determinat
tremorum inquantum
mouentur a paciente

m
odoratus in homine
ta in ratione locantis
habetur intentum
diante alia: vt

n
tionis ꝛ diuisionis
ueniur motu locali
tere creature:

FINIS.